

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

IV. BIND.

CLEMENS—EYNDEN.

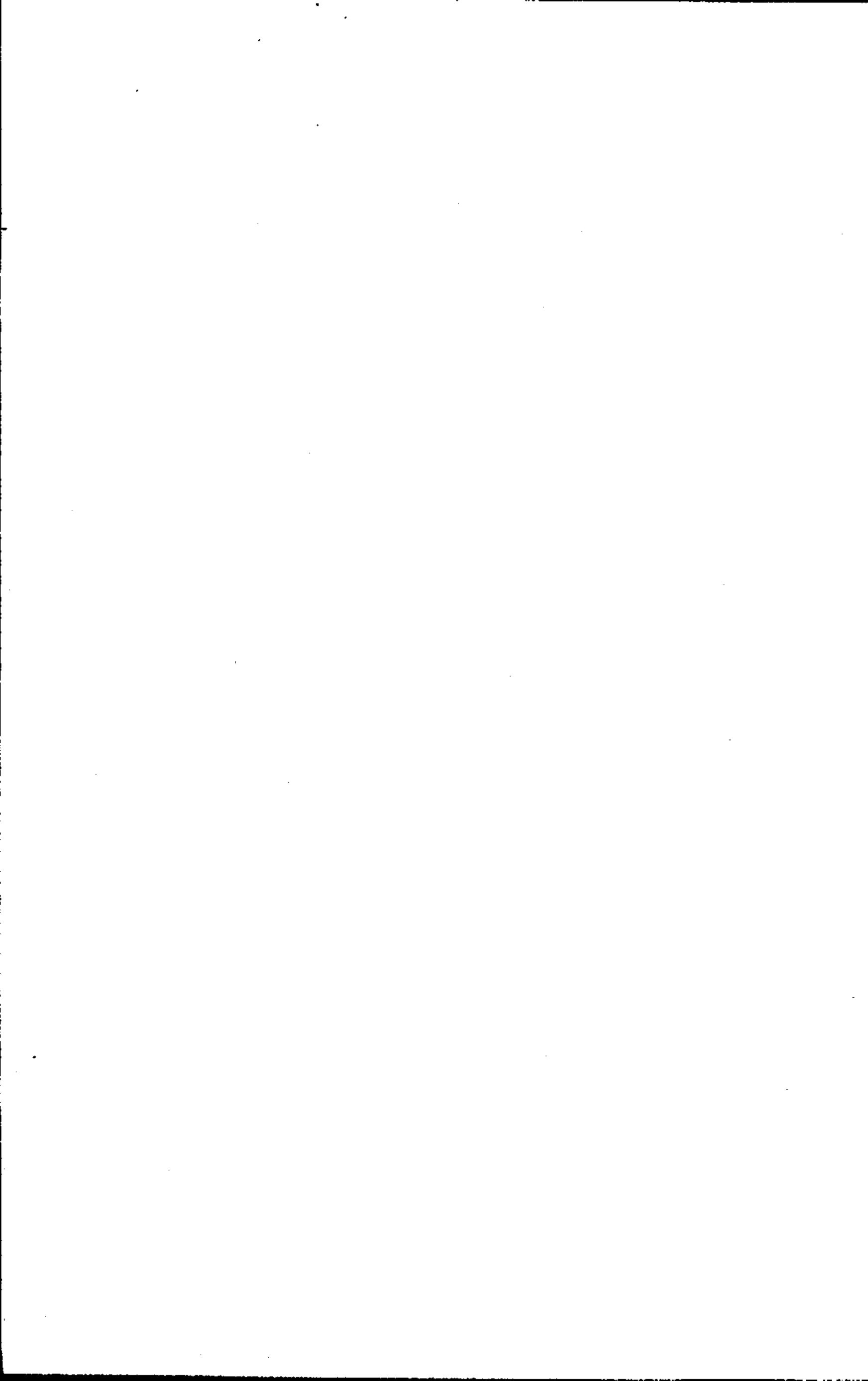

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1890.

Clemens, Johan Frederik, 1749—1831, Kobberstikker, blev født 29. Nov. 1749 i Golnau nær ved Stettin og var Søn af en fattig sachsisk Væver, Johan David C. (f. 1710, † i Kjøbenhavn 1782). Faderen flyttede til Danmark, hvorhen han var indkaldt som Klædevæver, medens C. endnu var et lille Barn, og medtog sin Søn. I sit 15. Aar kom C. i Lære hos en drikfældig Malermester, hvor han sysselsattes med simpelt Dekorationsarbejde, med at male kgl. Navnechiffre i Flag o. l. Da han var bleven Malersvend, kom han til Mandelberg, der til sine mange Dekorationsarbejder benyttede ikke faa dygtige Malersvende, og her lærte C. Abildgaard, Bradt, Lymann og andre senere bekjendte Kunstnere at kjende. Samtidig hermed havde han flittig søgt Akademiets Undervisning. Allerede i 1760, da han endnu var saa lille af Væxt, at han maatte staa paa en Skammel for at naa op til Tegnebordet, havde han meldt sig til Undervisning paa Akademiet, men var bleven afvist som alt for ung og lille af Tegnemesteren Hans Clio. Men den gamle Billedhugger Simon Stanley fattede Interesse for den bortviste Purk og fik ham optaget i Tegneskolen. Allerede i 1765 vandt C. begge Akademiets Sølvmedailler. Saly, som den Gang var Akademiets Direktør, raadede ham til at blive Billedhugger, men da han følte sig hendragen til Kobberstikkeriet, anbefalede Saly ham til J. M. Preisler, der dog i Førstningen omtrent lod ham skjotte sig selv. Den stakkels forladte Knøs, der ligesom sine gamle Forældre havde Nød med at bjærge det daglige Brød, tabte dog ikke Modet, men arbejdede trøstig videre paa egen Haand, og da han endelig havde gjort et Blad efter et Stik af Daullé, fik Preisler Øjnene op for det Geni, der laa skjult i Ynglingen, og blev fra nu af hans hengivne Ven og Beskytter.

Snart efter vandt C. en anden indflydelsesrig Beskytter:

Theatermaler Cramer, hvis Bekjendtskab han havde gjort, anbefalede ham til Wiedewelt, hvis kyndige Øje snart opdagede den unge Mands store Talent, og som til sin Død vedblev at være hans velvillige og faderlige Ven og Velynder. For Wiedewelt stak han Tegningerne til Pragtudgaven af «Peder Paars» (1772) og tjente saaledes i nogen Tid det daglige Brød for sig og sine gamle Forældre, hvem han stadig maatte understøtte. De nævnte Illustrationer hæve sig dog hverken for Tegningernes eller Stikkernes Vedkommende over det almindelige, naa næppe endda det.

I 1773 blev der, navnlig ved Wiedewelts og Augustins Bestræbelser, gjort Udveje for et Rejsestipendium til C., som saa, efter at have fuldendt sit bekjendte Stik efter Als' Portræt af Mandelberg, 1773 forlod Kjøbenhavn. Han begav sig strax til Paris, hvor han tegnede flittig, ogsaa efter den levende Model, og nød godt af den navnkundige Willes og de Launays Vejledning. I Paris forlovede han sig med Marie Jeanne Crevoisier (f. 16. Nov. 1755), Datter af en afdød Urmager. Hendes Moder havde indgaaet et nyt Ægteskab, hvorfor Datteren havde taget Bolig hos en Tante. I Paris stak C. en Del, særlig Portrætter, og nød snart saadan Anseelse som Kunstner, at Akademiet der tilbød at optage ham til dets Medlem paa et nyt og godt Stik. Et saadant er imidlertid ikke gjort paa en Maaned eller to, og da C.'s 3aarige Stipendium udløb just paa samme Tid, søgte han om Tilladelse til at blive i Paris endnu i nogen Tid. Akademiet kunde imidlertid ikke bevilge dette, da «visse høje Personer» absolut vilde have C. hjem for at stikke Pladerne til Wandalls Værk over Mindestenene paa Arveprins Frederiks Gods Jægerspris; C. blev endog, som han selv beretter, kaldt hjem ved en Kabinetsordre og maatte saaledes gjøre Afkald paa de parisiske Lavrbær. Dog lykkedes det hans Venner at udvirke Tilladelse for ham til paa Hjemrejsen at opholde sig nogen Tid i Schweits for at stikke Bonnets Portræt efter Juel.

C. forlod saa Paris (1777) sammen med Juel og gik til Genf. Her udførte han saa sit navnkundige Stik af Bonnet, uden Tvivl det ypperste, en dansk Kobberstikker endnu havde ydet. Sent paa Efteraaret 1778 forlod C. saa endelig Genf og kom tilbage til Kjøbenhavn, hvor han fandt sin gamle Fader endnu i Live, men syg og affældig. Den gamle havde den Gang Plads som Spindemester ved Almindeligt Hospital og døde et Par Aar efter. Et Aars Tid før Faderens Død havde C. i Paris ægtet sin trolovede (1781); ved Wiedewelts Bestræbelser var det lykkedes ham at blive

udnævnt til kgl. Hofkobberstikker med 400 Rdl. aarlig Løn, og han mente nu at kunne forsørge en Familie. Han havde været sin Bruds Vejleder i Kobberstikkerkunsten — og hun har stukket adskillige endnu seværdige Blade — som hun hans i Fransken.

Skjønt C. allerede 1778 var bleven agreeret ved Akademiet i Kjøbenhavn, blev han dog først Medlem 1786 paa sine bekjendte fortræffelige Stik «Kronprins Frederik» og «Louise Augusta». Aaret efter fremsendte han til Akademiet sin fortrinlige «Sokrates» efter Abildgaard og sin «Ossian» efter samme Mester; Stikkene til «Niels Klim» skrive sig ligeledes fra denne Tid. Om C. eller Terkel Kleve skulde stikke Ewald — efter C.'s egen Tegning —, gik ikke af uden Kamp; til sidst satte dog Wiedewelt igjennem, at C. fik Arbejdet, og det skjønt Kleve kraftig protegeredes af Enkedronning Juliane Marie. Ved sit kunstneriske Talent vandt C. hurtig Anseelse her hjemme som i fremmede Lande, og hans venlige og beskedne Væsen gjorde ham afholdt af alle. Selv den iltre og stundum alt andet end elskværdige Abildgaard viste ham dog i det hele taget Velvilje og Interesse. Med Preisler, Mandelberg, Wiedewelt og Juel levede C. i nøje og hjærteligt Venskab.

I 1787 fik C. en Indbydelse til Berlin for at stikke en af Frederik II's Revuer efter Englænderen Cunninghams Tegning, og i 1788 rejste han med kgl. Tilladelse til den nævnte By, hvor han opholdt sig i 4 Aar, ikke altid under de behageligste Forhold, da Cunningham, med hvem han ofte maatte konferere, og hos hvem han en Tid lang boede, var en raa og brutal Person. I Berlin sluttede han Venskab med den ældre Schadow og Chodowiecky og hædredes med en Medlemsplads i Akademiet der, men havde den Sorg at miste sin Hustru, der blev bortrevet af Brystsyge. Hans Stik efter Cunningham er godt — hvad der af Konturfejl kan være at paaanke ved det, bærer ikke C., men Cunningham Skylden for —; da det var fuldført, gik C. med kgl. Tilladelse 1792 til London for at stikke «Montgomerys Død» efter Amerikaneren Trumbull. Dette udmærkede Arbejde var han 3 paa 4. Aar om og fik det betalt med 1050 Guineer, en Pris, som uden at være høj dog stod i en skærende Modsætning til den kummerlige Betaling, der ydedes her hjemme for Kunstværker af enhver Art.

I 1795 vendte C. tilbage til Danmark, ihvorvel han havde modtaget flere hædrende og fordelagtige Tilbud fra Udlandet. Skjønt tysk af Fødsel og Herkomst var han dog dansk med Liv og Sjæl, om end det Land, hvor han var opvoxet og havde vundet

de første Palmer, og hvor han ogsaa vilde, at hans Støv skulde hvile, intet større havde at byde ham. Hans Løn steg vel efterhaanden til 800 Rdl., og i 1797 fik han Friholig paa Akademiet, men i 1810 maatte han døje den ufortjente Krænkelser, at Georg Haas, der bestandig havde været hans Uven og som Kunstner stod langt under ham, blev foretrukken for ham til Professor ved Modelskolen, og først i 1813 blev C. Professor i Kobberstikkerkunsten og i 1818 extraordinær Professor ved Modelskolen. Den Gang trykkede Alderen ham allerede meget, hans Syn svækkedes Dag for Dag, og hans Stik fra denne sidste Del af hans Liv hæve sig ikke over det almindelige.

Efter sin første Hustrus Død havde C. i England ægtet (1795) Ann Rees, Datter af en Bygmester i Wales; hun var født 1768. Med hende førte C. et lykkeligt, om end tarveligt Familieliv. Den skønneste Sommertid plejede han at tilbringe hos sin Ven og Velynder Bülow paa Sanderumgaard. I 1804 havde han den Sorg at miste sin Søn, Johan David C., en haabefuld 22aarig Søofficer. Efter sin Hustrus Død i 1824 faldt han stærkt og hurtig sammen og hensov endelig, legemlig og aandelig nedbrudt, 5. Nov. 1831.

Fick, J. F. Clemens, 1851. Weilbach, Kunstnerlex. Meier, Wiedewelt, passim. *F. J. Meier.*

Clemensen, Johan Lorentz, 1808—83, Læge, var en Søn af Tøjhuslieutenant og Kapitajn John C. og Cathrine Marie f. Jørgensen og blev født i Kjøbenhavn 24. Juni 1808. Dimitteret fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1826, tog han 1831 den kirurgiske, 1833 den medicinske Examen. I nogen Tid var han ansat som Kandidat og Reserve læge paa St. Hans Hospital, og fra 1834—38 virkede han som Hospitals- og Fattiglæge i Aalborg, hvor han 1838 udnævntes til Bataillonskirurg. 1842 blev han udnævnt til Overlæge (ved Garnisonen i Nyborg). I Felttogene 1848—50 deltog han og avancerede til Brigadelæge og overordnet Læge paa Als (1850). Efter Krigen var han stationeret i Nyborg. I Felttoget 1864 virkede han som Divisionslæge ved 2. Division og derefter som overordnet Læge paa Fyn. De følgende Aar var han i Kjøbenhavn som Overlæge ved Garnisonshospitalet (fra 1867) og fra 1870 som overordnet Læge i 1. Generalkommandodistrikt. 1869 blev han Kommandør af Danebrog. 1880 beholdt han sin Afsked og udnævntes til Etatsraad. 18. Juni 1883 døde han i Lyngby. Hans Hustru var Ida Cathrine f. Mørch, Datter af Sognepræst til

Ferslev Christen Lange M. Til de lægevidenskabelige Tidsskrifter har han leveret nogle mindre Afhandlinger.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Clement, —1536, «Skipper», var, efter hvad der berettes af Vendelbobonden Peder Dyrskjøt, der selv paa mødrene Side hørte til Slægten, født i Vedsted i Aaby Sogn i Kjær Herred i Vendsyssel. Paa mødrene Side skal han have hørt til «de Kjerulfer», der indtog en anset Stilling i Vendsyssel; selv skal han have ejet Gaarde i Aalborg. Historisk bekjendt bliver han dog først i Aaret 1525, da han en Septembernat bortførte fra Kjøbenhavns Red 2 af Frederik I's bedste Krigsskibe, som tidligere havde tilhørt Christian II. Rimeligvis har han villet slutte sig til Claus Kniphoff, som paa denne Tid færdedes i Nordsøen, men da denne var bleven overvunden af Hamborgerne, fejdede han paa egen Haand ved den norske Kyst, inddrev i Christian II's Navn Skat af flere norske Kyststrækninger, truede endogsaa Bergen og opbragte Hansestædernes Skibe i Nordsøen. Han led dog Skibbrud ved den skotske Kyst, hvorved det største af Skibene, «Peter van Hull», sattes til, og kom i nogen Tid i Fangenskab i Skotland, hvorfra han dog udfriedes ved Christian II's Mellemkomst. I Aaret 1526 tumlede han sig atter ved den norske Kyst og begav sig derpaa til Kattegat og Bælterne for at forene sig med Søren Norby. Dette mislykkedes imidlertid, da Søren Norby blev slaaet til Søs; men Skipper C. opholdt sig længe i de danske Farvande. Atter 1527 var han paa Færde ved den norske Kyst. I nogle Aar omtales han mindre; han synes dog ogsaa i disse Aar at have fortsat sine Kaperier og have haft sit Tilhold hos Christian II's Venner i Friesland. I Kongens Tog til Norge 1531—32 deltog han; men paa den Tid, da Overenskomsten i Oslo blev vedtagen, var han i Holland for at udbedre sit Skib. Uden at kjende til Kongens Skæbne før han atter ud og laa i den følgende Tid i Æbeltoft Vig og andre Steder i Kattegattet. Kong Frederik søgte ved Underhandlinger at faa hans Skibe i sin Besiddelse, men dette synes at være mislykkedes. Atter 1533 laa han ved Gøtaelven, og Kong Gustav af Sverige søgte paa denne Tid ivrig at faa ham i sin Tjeneste, hvilket dog mislykkedes, da Skipper C. holdt alt for meget af sit Fribytterliv mod Kong Christians Fjender til at ville binde sig til en enkelt Herre. Da derimod den hollandske Flaade med Grev Christoffer i Spidsen i Avg.

1533 kom til Øresund for at fejde mod Lybekkerne, sluttede C. sig hertil. Dog forblev han efter Flaadens Bortsejling paa egen Haand i de nordiske Farvande.

I Malmø traf Grev Christoffer i Sommeren 1534 sammen med ham og hans Stalbrødre og sendte ham derpaa til Jylland for at rejse Almuen. 14. Sept. faldt Aalborg i hans Magt, og nu begyndte den store Rejsning af Vendelboerne. Herregaardene gik op i Luer; Bønder eller Smaaadelsmænd, der havde sluttet sig til Opstanden, indsattes til Lensmænd rundt om; thi C. tiltog sig i Grev Christoffers og Kong Christians Navn kgl. Myndighed. 16. Okt. blev Adelen slaaet ved Svendstrup, en Mils Vej syd for Aalborg. Opstanden bredte sig nu over hele Nord- og Midtjylland og langs Vestkysten helt ned ad Varde til. En Storm paa det velbefæstede Randers mislykkedes vel, men i den følgende Tid havde Skipper C. en Tid lang sit Hovedkvarter i Viborg. Dette opgav han imidlertid, da Johan Rantzau rykkede frem mod ham, og trak sig tilbage til det velbefæstede Aalborg, der blev taget med Storm af Rantzau 18. Dec. Under det forfærdelige Blodbad, der anrettedes paa Borgere og Bønder, undkom C. selv paa en Hest, men blev paa Flugten greben af en Bonde, Esbern Nielsen, der senere til Belønning herfor fik en Krongaard i Stor Vorde. Skipper C. blev som Fange ført til Hertug Christian paa Gottorp; senere blev han ført til Flensborg. En Gesandt fra Danzig, som her havde set ham, siger, at han var meget modfalden, ret som en Ulv, der sidder fangen i en Grav; desuden var han ved Aalborg bleven saaret af et Skud i Armen. Hertug Christian synes at have ført ham med sig til Danmark. Han skal i længere Tid have siddet fangen paa Koldinghus. Efter gamle Beretninger fra Viborgeggen, der ogsaa have fundet deres Vej til Huitfeldt, blev han først henrettet 9. Sept. 1536 paa Viborg Landsting sammen med Landsdommer Jens Hvas, der beskyldtes for at have sluttet sig til ham. I nyere Tid er denne Beretning bleven stærkt angreben, og man har ment, at disse to Mænd allerede bleve henrettede i Begyndelsen af Marts 1535 i Viborg. Det er imidlertid sikkert, at Skipper C. endnu ikke var henrettet 3. Dagen efter Kong Christians Hylding paa Viborg Landsting 7. Marts 1535, og da det maa anses for sikkert, at Jens Hvas endnu var i Live 22. Sept. 1535, staar den gamle Beretning om Henrettelsen 9. Sept. 1536 endnu uanfægtet. Til Haan blev en Blykrone sat paa hans Hoved; i lang Tid skal den

have været opbevaret i Viborg. Naar Henrettelsen undertiden henlægges til Kolding, beror det paa en Misforstaaelse af Krag's «Christian III's Historie». «Skipper C.'s Sværd» opbevares i Randers. Efter kyndig Dom er det i alt Fald fra hans Tid.

Han efterlod sig Døtre, fra hvem i den følgende Tid flere Vendelboslægter nedledte deres Herkomst. I Aaret 1571 solgte Kronen en Gaard paa Østergade i Kjøbenhavn, der kaldes forbrudt Gods «efter Skipper Clements første og anden Hustru». Det er ikke usandsynligt, at herved menes den bekendte Skipper C.

Paludan-Müller, Grevens Feide I, 253 ff. 285 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. V, 129 ff. Waitz, Lübeck unter Jürgen Wullenwever II, 377 (jvfr. S. 401). Hvass, Personer af Navnet Hvas IV, 305 ff. Hist. Maanedsskr. f. folk. og krist. Oplysn. II, 238 ff. IV, 87 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Top. III, 258 ff. V, 340 ff. *A. Heise.*

Clément, Daniel Louis, 1820—77, Bogbinder. Han tilhører en fransk-reformert Familie, der 1685 forlod Piemont og tog Bopæl i Hessen; hans Fader, der hed ligesom Sønnen, var Handskemager (f. 12. Febr. 1787 † 12. April 1843) og blev 1815 kaldt her til af Handskefabrikant Mattat i Randers, hvorfra han senere drog til Aalborg; Moderen var Marie Elisabeth f. Busse (f. 11. April 1791 † 27. April 1850). Han er født 15. Juni 1820 i Aalborg, kom, da Faderen flyttede til Kjøbenhavn, i Bogbinderlære hos Bogbinder Friis og etablerede sig allerede som Mester 1844. Fra 1859 til sin Død var han Oldemand for Kjøbenhavns Bogbinderlav, og 1856 blev han Universitetsbogbinder. Han var den første, der her indførte Brugen af Maskiner i Bogbinderhaandværket, og interesserede sig i det hele levende for sit Fags Udvikling. Ved en Række forskjellige Lejligheder leverede han smukke Prøver paa, hvad han som Bogbinder kunde præstere, og særlig skal da fremhæves de Bind, han leverede til den Bogsamling, som var en af Brudegaverne til Prinsesse Alexandra i 1863. Fra 1856 beklædte han Posten som Næstformand for Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn og virkede i Bestyrelsen for dennes Industrioloteri og for dens Stiftelse Alderstøt, ligesom han fra 1859—76 var Formand for det tekniske Selskab, der forestod det tekniske Institut. Fra 1866 var han Medlem af Bestyrelsen for Stiftelsen for trængende Haandværkere og deres Enker. Efter sin Faders Død arvede han Bestillingen som Graver ved den herværende fransk-reformerte Menighed og viste stor Interesse for denne Stilling. Han døde 15. April 1877. 15. Juni 1854 havde

han ægtet Sara Elise Petrine Nielsen (f. 18. Nov. 1811, Datter af Urmager Joh. N.), der som Enke overlever ham.

Clément, Notice sur l'église réform. française de Copenhague S. 69. Illustr. Tid. XVIII, 364 (Nr. 918). *C. Nyrop.*

Clement, Knud Jung Bohn, 1803—75, historisk Forfatter. Født paa Amrum 4. Dec. 1803 af frisisk Slægt, Student fra Gymnasiet i Altona, kom efter at have studeret i Heidelberg og Kiel (hvor han tog Doktorgraden) i Foraaret 1836 til Kjøbenhavn. Han havde i et lille Skrift «Über den Ursprung der Theudisken» (1836) fremsat nye Hypoteser om de germanske og keltiske Folks Oprindelse og udviklede nu i en Ansøgning til Kongen en Plan til ved Rejser paa de britiske Øer nærmere at efterforske disse dunkle Spørgsmaal. Han opnaaede ogsaa virkelig en betydelig Understøttelse og opholdt sig nu over 2 Aar i England, Skotland og paa de skotske Øer. Efter sin Hjemkomst fik han end videre Understøttelse til at skrive en Svend Tveskjægs Historie, til hvilken han dog kun fik Indledningen færdig: «Erklärende Einleitung zur Geschichte Dänemarks, besonders zur Geschichte des dänischen Heldenalters und seines letzten Helden» (1840). Dette lille Skrift indeholder en begejstret Skildring af Vikingelivet og de danske Tog til Vesterlandene, hvis uforlignelige Heltestorhed og gennemgribende kulturhistoriske Betydning han ikke kan sætte højt nok. Hans sidste Ord ere en varm Udtalelse af «meiner Liebe zu dem Mutterlande Dänemark». Samtidig skrev han forskjellige danske Afhandlinger om de frisiske og skotske Øer m. m. Fra 1841 af blev C. imidlertid Privatdocent i Kiel, og han gik nu hurtig over i den slesvig-holstenske Lejr; som Forfatter satte han sig det Maal at eftervise Sønderjyllands oprindelig tyske Nationalitet, at oplyse Frisernes formentlige Lidelsehistorie osv. Saaledes optraadte han i 1848 i høj Grad fjendtlig mod Danmark og fortsatte sin ret travle Forfattervirksomhed indtil efter 1864. Han boede fra 1847 i Hamborg og døde her 1875.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *A. D. Jørgensen.*

Clementin, Diderik Blicher, 1749—84, Præst, blev født i Aalborg 11. April 1749. Hans Forældre vare resid. Kapellan Peder C. og Mariane f. Blicher. Efter at være dimitteret fra sin Fødebys Skole 1767 tog han Attestats 1771. Snart efter vendte han tilbage til Aalborg, hvor han en Tid var Amanuensis hos Biskop Brorson i dennes sidste Affældighedsaar. Han udgav i Aalborg 1775 en ubetydelig Oversættelse fra Fransk, et saakaldt musikalsk Skuespil,

«Konklavet i Aaret 1774», der er en Satire (skreven i Italien) paa det omstridte Pavevalg efter Clemens XIV's Død. Af det danske Litteraturselskab var han Medlem, og i dettes Samling af Digte over Indfødsretten findes et Stykke af ham. Endnu førend han blev Præst, udgav han «Tvende hellige Taler» (1777). Han fik 1778 Ventebrev paa Engbjærg og Harboøre Sognekald ude ved Vesterhavet. Formanden døde om Sommeren samme Aar; men det trak alligevel ud til det følgende Efteraar (1779), inden C. blev ordineret. Kun i 5 Aar virkede han som Præst. 35 Aar gammel døde han 1784 og efterlod som Enke Anna Kirstine f. Michaelsen († 1793).

Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Clementin, Niels Hjersing, 1721—76, Skuespiller. C. er født 1. Dec. 1721 i Hvorslev i Jylland, hvor Faderen, Søren Jacobsen C. († 1729), var Præst. Han blev holdt til Bogen, studerede Theologi, men fik næppe Examen, om han end efter Fr. Schwarz' Udsagn ofte har prædiket. Vist er det, at han i sit 27. Aar lagde Theologien paa Hylden for at blive Aktør. Han meldte sig i 1747 hos Thielo, gjorde Prøve, men blev befunden ubekvem for Skuepladsen og fik saa en Ansættelse i v. Qvotens Selskab. Saaledes fortæller Schwarz, men dette forholder sig næppe saaledes. C. maa snarere antages strax at have meldt sig hos den tyske Theaterentreprenør, men hvilken Rolle han har spillet paa Theatret i Store Kongensgade, lader sig ikke afgjøre. Adskilligt taler for, at han allerede der — f. Ex. i «Den stundesløse» — kan have haft Lejlighed til at vise sit store Talent, som skaffede ham Hortulans og Utilia van Manders Venskab og fik den sidstnævnte til at anbefale ham til de danske Aktører, da hun selv fik Engagement hos dem. Det er vanskeligt at afgjøre, om C. har medvirket ved den første Forestilling paa det kgl. Theater 18. Dec. 1748 eller ej. Rimeligst er det, at han den Aften har spillet Skrædderen i «Dobleren» og muligvis ogsaa Philidor i «De tre Rivaler», for hvilke Roller han staa opført i de ældre Regiebøger, om dette end kolliderer noget med Overskous Udsagn om, at C.'s Talent i Begyndelsen ikke var rigtig kjendt, fordi han maatte spille Officerer og Spradebasser, der slet ikke laa for ham. Der var overhovedet paa hin Tid saa faatalligt et Personale, at C. vistnok har været medvirkende paa Aabningsaftenen. Der gik som sagt Tid, før man fik Øjet op for C.'s Betydning. Nødvendigheden har rimeligvis bevirket, at man tildelte ham Gammelmands- eller de saakaldte «Kaabe-Roller», og han

gik langsomt, men sikkert frem, arbejdede ihærdig, forsømte aldrig sin Tjeneste, var ikke som sine Kolleger Stamgjæst paa Vinkjælderens, men dcrimod et Mønster til Efterlevelse. «Saa lidet som hans Anlæg i Begyndelsen var til at blive Skuespiller,» — skriver Schwarz i sin korte Nekrolog over ham — «saa meget mere tog han siden til i Fuldkommenhed, saa at han omsider blandt fremmede blev agtet for den største Skuespiller i sit Fag, som nogen Skueplads har kunnet fremvise i de første hundrede Aar.» Og til denne Ros slutter Rosenstand-Goiske sig. Ikke en, men flere Gange kalder han i sin «Dramatiske Journal» C. «vor første Aktør» og bliver ikke træt af at sige om ham, at han er «uforbederlig», hvilket i Journalens Sprog vil sige det samme som, at han ikke kan blive bedre. C. spillede første Gang 21. Jan. 1750 Vielgeschrey i «Den stundesløse», og en Anekdote vil vide, at Holberg havde givet ham Anvisning paa at se en Renteskriver, der var et Pragtexemplar af et stundesløst Menneske. Denne Rolle blev C.'s mest berømte, og efter den kom Mester Herman i «Den politiske Kandestøber», hvilken han første Gang spillede 13. Febr. 1750. Rosenstand-Goiske roste ham stadig, men kunde dog i «Journalen» af og til give ham et Vink, og det tjener til C.'s Ære, at han lagde sig sligt paa Sinde. Blandt C.'s Roller, der i Antal ikke vare saa mange, kunne særlig fremhæves Jeronimus i «Maskeraden» og i «Den honnette Ambition», Polidor i «Det arabiske Pulver», Titelrollen i «Ulysses von Ithacia», Harpagon i «Gnieren», Argan i «Den indbildte syge» og Argante i «Scapins Skalkestykker». Med rette hed det derfor: «Med ham døde Molières Harpagon og Holbergs Vielgeschrey». Han hørte til de højstlønnede Skuespillere med 6 Rdl. om Ugen og maatte for den Gage tillige være en Art Theaterinspicient. Endnu i sit 70. Aar glødede Schwarz af Begejstring ved at mindes ham og udbrød: «Hvad jeg har været i mine gamle Mænd, takker jeg C. for, han var mit Mønster, han var en stor Mand!» I Begyndelsen af Sæsonen 1775—76 udførte C., der Aaret i Forvejen havde skrantet stærkt, flere af sine ypperste Roller, men havde selv en Fornemmelse af, at det lakkede mod Enden, og da han 4. Dec. 1775 skulde spille Geronte i «Det gavmilde Testament», ytrede han før Forestillingen til sin Hustru, at det vist blev hans sidste Rolle. Maanedsdagen derefter, 4. Jan. 1776, drog han sit sidste Suk. — 13. Sept. 1753 havde han ægtet Sophie Magdalene Schrøder, der døde 1796, 61 Aar gammel.

Jubeludgaven af Holbergs Komedier III. Overskou, Den danske Skueplads II.

Edgar Collin.

Clementsén, Niels, —1518, Rigsraad, var vistnok foruden den omtrent samtidige Rigskansler Niels Arenfeldt (s. I, 318) den eneste Mand af ringe Herkomst, der ad verdslig Vej vides at have opnaaet et af de ellers for Medlemmer af Højadelen forbeholdte Rigsraadsembeder. Om han, som tidligere antaget, var af egentlig ufri Slægt, er vel tvivlsomt; snarere har han tilhørt den kun lidet kjendte Adelslægt, hvis Vaaben han førte, og af hvilken en Væbner Godske Nielsen endnu nævnes 1474; men da han lige fra sin første Fremtræden til sin Død snart betegnes som Adelsmand, snart som ufri, og begge Dele endog af selve Regeringen, kan han næppe have erholdt Adelsbrev af Kongen, hvorimod sikkert særegne Omstændigheder ved hans Fødsel — saasom en illegitim Forbindelse mellem Forældrene eller en Mesalliance enten fra Faderens eller Moderens Side — have bevirket den Særstilling mellem den frie og den ufrie Stand, som han bestandig indtog. N. C. nævnes første Gang 1490 og kaldes da strax Væbner; det følgende Aar var han kongelig Skriver, i hvilken Stilling han i høj Grad vandt Kong Hans' Yndest, og blev lidt efter lidt en meget betroet Mand. Han forlenedes med Hind, Ulvborg og Vandfuld Herreder samt fra 1505 med Forstanderskabet i Ring Kloster; desuden var han Tolder i Aalborg, men den kongelige Tjeneste andensteds lagde saa stærkt Beslag paa hans Tid, at Kongen det nævnte Aar maatte give ham Fuldmagt til at lade Tolden oppebære af en anden, og endnu inden Aarets Udgang maatte han formodentlig helt fratræde denne Stilling, thi da blev han beskikket til Landsdommer i Nørrejylland, Lensmand paa Kalø med underliggende 5 Herreder (foruden de 3, han i Forvejen havde, og nogle mindre Len) og Rigsraad. Da ogsaa Dronning Christine indsatte ham til sin Foged i Rugsø og Hids Herreder, ligesom han var betroet flere Bispelen, vil det let ses, at N. C. ikke ene skyldte Kongegunst den fremragende Stilling, han nu indtog, men at han maa have været i Besiddelse af lige saa megen Dygtighed og Paalidelighed som Held, og derom vidner ogsaa hans store private Virksomhed. Fra sine ukjendte Forældre eller samlet ved egen Flid besad N. C. en ikke ringe Formue i rede Penge, med hvilken han drev en for den Tid aldeles storartet Omsætning, saa at han efterhaanden ved Kjøb og Pant erhvervede meget betydeligt Jordegods i Jylland, saavel ufrit som frit, deriblandt Avnsbjærg og flere mindre Hovedgaarde. Skjønt han navnlig i Kong Hans' Tid synes at have staaet paa en ret venskabelig Fod med en stor Del Medlemmer af den højere og

lavere Adel samt den højeste Gejstlighed, var der dog en stærk Stemning imod ham blandt Adelen, maaske ikke mindst blandt hans Medbrødre i Rigsraadet, i hvilket N. C. i øvrigt ikke vides at have spillet nogen fremtrædende Rolle. Denne Uvilje gav sig, til Dels endog direkte, Luft i de Klagepunkter, som Adelen og Rigsraadet fremførte efter Kong Hans' Død. N. C. nødtes herved til at trække sig tilbage fra Rigsraadets Møder, mistede Kalø Len og maatte et Par Aar efter (1515), maaske dog af anden Aarsag, nedlægge sit Embede som Landsdommer, men at Kong Christian II for øvrigt ingenlunde var ugunstig stemt imod ham, ses ikke mindst af, at Kongen 1516 gav ham det største af alle jyske Len, Aalborg-hus, som han beholdt, saa længe han levede. Strax efter hans Død 1518 beslaglagde Kongen vel alt hans Gods, men Anledningen hertil kjendes ikke. Der vides ikke at have foreligget Anklager mod ham enten for hans Embedsførelse eller hans private Liv; men da Kongen snart efter tilbagegav hans Arvinger en stor Del af det beslaglagte Ejendoms- og Lensgods og det udtrykkelig «for Troskab og villig Tjeneste, som N. C. havde vist Kongen og Riget», saa maa Beslaglæggelsen sikkert have været lige saa daarlig begrundet som den strænge Fordømmelsesdom, nyere Forskere fælde over ham, navnlig paa Grundlag af de ovennævnte Klagepunkter og 2 Breve, som alle ret besete ikke indeholde noget for N. C. graverende.

N. C. var gift med Anne Mikkelsdatter, som vistnok var en ufri Kvinde og overlevede ham i mange Aar. Hun fødte ham en Søn og to Døtre, hvoraf den ene ægtede Adelsmanden Christen Harbou, den anden en Raadmand i Viborg. Med en anden ufri Kvinde havde han uden for Ægteskabet flere Børn, hvoriblandt den nedennævnte Rasmus C.

Saml. t. jydsk Hist. og Top. 2. R. I, 143 ff.

Thiset.

Clementsén, Rasmus, —1529, er en lige saa ejendommelig og gaadefuld Personlighed som sin ovennævnte Fader, Niels C., og det skyldes sikkert kun hans tidlige Død, at han ikke kom til at spille en endnu mere fremtrædende Rolle end denne. Saa vanbyrdig som vel omtrent muligt var han af Fødsel, og dog behandles han i Modsætning til Faderen overalt af sin Samtid som fuldblods Adelsmand. Skjønt af en raa og voldsom Karakter og derhos antagelig uformuende staar han dog alt i Gunst hos Christian II, der paa forskjellig Maade viser ham Tillid og bl. a. 1519 skjænker

ham en Del af det ved Niels C.'s Død beslaglagte Gods. Denne Kongens Velvilje lønner R. C. ved blandt de første i Jan. 1523 at slutte sig til Oprørspartiet, og for dette er denne Frillesøns Tilslutning af ubegribelige Grunde saa betydningsfuld, at de oprørske Rigsraader ikke blot strax give R. C. og hans Søkende Tilladelse til at tilbagetage saa godt som alt Niels C.'s beslaglagte Gods, men endog tilføje den mærkelige Forpligtelse, at de ikke ville vælge nogen ny Konge, uden denne forbinder sig til at stadfæste den givne Tilladelse. Allerede under 15. Maj s. A. udsteder Frederik I denne Stadfæstelse, og han gaar endnu videre: han ansætter R. C. som sin Hofsinde, giver ham Brev paa al Kronens Rettighed i Avnsbjærg Hovedgaard — skjønt Niels C. havde efterladt sig en ægte født Søn — og forlener ham sluttelig med Blæsbjærg Len, som forhen Faderen havde haft. Forklaringen til disse kongelige Gunstbevisninger maa vel være den, at R. C. havde arvet sin Faders store Forretningsdygtighed, hvorpaa ogsaa den Omstændighed tyder, at han, saa snart Forholdene under Frederik I havde begyndt at fæstne sig, tog fat paa en Godssamlervirksomhed, der ganske traadte i Faderens Fodspor. Men Døden gjorde en brat Ende herpaa; den bortrev ham i hans kraftigste Alder i Begyndelsen af Aaret 1529. R. C. var adelig gift; hans Hustru hed Margrethe Mogensdatter og var vistnok en Datter af den som Bondeplager bekjendte Mogens Thomesen (Kaas) til Damsgaard; hun levede endnu 1532.

Saml. t. jydsk Hist. og Top. 2. R. I, 175 ff.

Thiset.

Clemmensen, Andreas Laurits, f. 1852, Arkitekt. Han er Søn af Pastor Carl Frederik C. og Charlotte Laurenze f. Hass og fødtes i Læk Præstegaard i Slesvig 7. Avg. 1852. Han har gennemgaaet Kunstakademiet og fik 1875 Afgangsbetegnelse og 1876 den lille Guldmedaille for Opgaven «et Badehotel». 1880—83 rejste han i Udlandet paa det Stoltenbergske Legat. 1887 vandt han den Neuhausenske Præmie for Opgaven «en Hovedbygning til en mindre, dansk Herregaard». Han har arbejdet som Tegner og Konduktør for J. D. Herholdt og Hans J. Holm. Blandt hans selvstændige Arbejder kan nævnes: Murmester Schledermanns Hus i Roskilde 1883, Kommuneskolerne i ^{Dele af Sjøllands} Sjøllandsgade (med det originale Trappeanlæg) 1885 og paa Nøjsomhedsvej 1886, alle opførte som Murstensarkitektur, de to første med rig Ornering af Formsten. Fremdeles Kreditkassen for Husejere i Kjøbenhavn (Ny Vestergade), i stræng

florentinsk Renæssancestil med pudsede Flader mellem hugne Sten. C. udmærker sig ved en god og udviklet Smag, en sikker og fintforstaaende Benyttelse af de givne Midler; han har givet Initiativet til den moderne keramiske Bevægelse paa Kunsthaandværkets Omraade her hjemme (se Schledermanns Hus). I 1884 ægtede han Dagmar Sophie Becker, Datter af Tapetserer i Slagelse Theodor Christoffer Gotfred B. og Christiane Birgitte f. Petersen.

Weilbach, Kunstnerlex. Tidsskr. f. Kunstindustri 1885. *Erik Schiodte.*

le Clerc, Louis Auguste, 1688—1771, Billedhugger, var født i Metz, Søn af Kobberstikkeren Sebastien le C. og Lærling af Coysevox. Han blev indkaldt til Danmark i 1735 for at medvirke ved Udsmykningen af Christiansborg Slot og kom med sin Hustru her til ud paa Efteraaret. Hans talrige Arbejder til nævnte Slot ere alle gaaede til Grunde, og det samme er Tilfældet med næsten alle hans øvrige Værker; enkelte udmærkede Tegninger af ham ere derimod bevarede. Efter Krocks Død 1738 traadte le C. tillige med den venetianske Historiemaler Hier. Miani i Spidsen for det ældste Kunstakademi. Efter at Miani 1745 havde forladt Danmark, styrede le C. Kunstkolen i nogen Tid alene, hvad han, som kun talte fransk, næppe egnede sig til, indtil Eigtved greb Tøjlerne. I det ved kgl. Resolution af 12. Febr. 1748 omordnede Akademi hørte le C. til de første Professorer. I Akademiet spillede le C. i øvrigt ingen fremtrædende Rolle, og som Kunstner blev han i sine sidste Aar næsten slet ikke sysselsat. Efter sin første Kones Død havde han 30. Jan. 1742 ægtet Jacobine Louise Lefèvre. Han døde i sit Hus i Brolæggerstræde 8. Marts 1771 i en meget høj Alder. Hans Portræt, af Pilo, bevares i Akademiet.

Thiele, Kunstakad. og Heststatuen S. 46 f. Meier, Wiedewelt, passim. Meier, Fredensborg, passim. Tilskueren 1886, S. 518 ff. *F. J. Meier.*

Cleyn, Frants, 1582—o. 1658, Maler, var Søn af en Guldsmed, Hans C. ell. Klein, i Rostock og født der. Efter at være uddannet til Maler enten i selve Hjemmet eller i alt Fald i Tyskland skal han have tilbragt 4 Aar i Italien, hvoraf hans Kunst ogsaa bærer Præg, og blev, som det synes, indkaldt til Danmark af Christian IV, maaske paa Foranledning af den lidt ældre Peter Isacsen. Han skal have malet Kongens Portræt allerede 1611, men nævnes ellers kun 1617—25 i de kgl. Regnskaber, hvor han jævnlig kaldes Klein, uagtet han ogsaa paa sine Billeder her i Danmark signerede «Cleyn». Han var rimeligvis gift, da han 1625 kaldtes til England, thi endnu

samme Aar døbes hans førstefødte Søn, Maleren *Francis C.*, hvis Arbejder senere ofte forvexledes med Faderens, i Mortlack i Surrey. Ogsaa flere af hans øvrige 5 Børn vare Malere og Malerinder. Han døde i London 1658 eller der omkring, Sønnen var død allerede 1650. — I Danmark malede C. bl. a. 6 af de 29 store Billeder, som smykkede Loftet i Riddersalen paa Rosenborg, hvoraf Indholdet af de 25 endnu kjendes (Weilbach, Kunst og Æsthetik S. 161 ff.), og 19 vare bevarede indtil Christiansborg Slots Brand 1884. C.'s hørte dog til de svagere af disse, i det hele rent dekorativt behandlede Billeder.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Clitau, Thomas Christensen, 1694—1754, Forfatter, Søn af en Jordbruger, er født paa Bygholm ved Horsens og blev Student 1714 fra Odense Gymnasium. Efter et Ophold i Udlandet (o. 1727), især i Jena og Halle, informerede han i Kjøbenhavn i Lovkyndighed og levende Sprog og blev Regimentsavditør. Han var en flersidig begavet Mand: Jurist, Historiker, Poet, Musiker og sprogkyndig. Han talte og skrev de fleste nyere og begge de gamle Sprog og var ikke ubevandet i flere østerlandske, men synes at have manglet Evne eller Lejlighed til at koncentrere sine Studier. Hans «Overensstemmelse og Forskjel imellem den romerske og danske Ret» (1736) — den første Behandling af Romerretten paa Modersmaalet — og «Juridisk Examen ved Spørgsmaal og Svar» (1746) ere Haandbøger til Vejledning ved Examensstudiet. Sine fleste Digte — ogsaa i fremmede Sprog — samlede han 1738 i «Poetisk Tidsfordriv» og roser dem med vidtdreven Selvfølelse som prosodiske Modeller for unge Digtere. Deres flydende Sprog er ogsaa deres eneste Fortrin. Fra 1735 var han Medarbejder ved de «Lærde Tidender»; som deres Redaktør (o. 1740—48) har han Fortjeneste af at have indført den litterære Kritik i Dagspressen. Imod v. Havens og Høysgaards Retskrivningsreformer stod han som Forkæmper for det bestaaende («Journal over den grammatikalske og orthografiske Krig», 1742; «Commentarius kaldet Adde unum tribus», 1743). Da Tidenderne 1745 aabnede et Angreb paa Ries' «Danske Spectator», svarede denne med et voldsomt Udfald, hvori C.'s Selvtilfredshed skarpt og vittig persifleredes. Den iltre C. svarede med en Stævning, men Højesteretsdommen (1747) gik ham imod. Forinden havde han dog faact en litterær Oprejsning, i det han havde forfulgt Ries' nye Ugeblad «Den politiske Tilskuere»

med sine «Dubia», indtil Bladet maatte ophøre. 1748 blev han Notarius publicus i Bergen, hvor han døde ugift 9. Jan. 1754. I Manuskript efterlod han «Theatrum sapientiæ et stultitiæ humanæ sive historia philosophica». Sine Efterladenskaber testede han til et Legat for en blind i Bergen. Hans kobberstukne Billede findes i hans Hovedværker.

Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV. Stolpe, Dagspressen i Danmark IV. Nicolaysen, Norske Stiftelser. Büsching, Nachrichten I, 508. *P. Stolpe.*

Clod, Marcus, 1795—1858, Præst, er født i Aggernæs 1795 (døbt 27. Marts). Forældrene vare Hans Adolf C., † som Sognepræst i Krogsbølle 1831, og Dorothea Sophie Vilhelmine f. Nutzhorn. Han blev Student fra Fredericia Skole 1815, var 1818—19 Assistent ved «Dagens» Kontor og blev 1820 konstitueret Adjunkt ved Aalborg Skole. Her redigerede han 1820—21 «Jyske Efterretninger»; men i det sidste Aar opgav han sin Stilling, da han var blevet greben af Begejstring for den græske Frihedskrig og vilde deltage i denne. Han skriver selv («Cimbr. Mercur» 1821, Nr. 6): «Vel har det været min Beslutning at vende tilbage til Kjøbenhavn og gjøre mig fuldkommen duelig til et gejstligt Embede; men nu kalder Kristenheden mig til Hjælp. Paa ethvert Sted, hvor jeg kommer, haaber jeg, jeg skal finde mit Brød, og finder jeg ikke dette, saa lad mig finde min Død paa ærlig Valplads i Moldau eller Wallakiet eller hvor som helst.» Han gav sig virkelig paa Vejen til Triest, hvor han vilde samles med «de øvrige Korsfarere, der ville splintre den høje Port». Men det var ikke saa let, som han havde tænkt, at finde Brød eller Død. Han kom kun et Stykke ned i Tyskland, da hans Penge slap op, og han blev i en temmelig forkommen Tilstand hjulpet hjem af Studenterforeningen. Nu tog han 1825 Embedsexamen og blev 1826 Præst paa Anholt, hvor han s. A. ægtede Marie Cathrine Nebelong (f. i Kjøbenhavn 1803, † 1866). 1832 forflyttedes han til Hjerck og Harre i Viborg Stift, hvor han døde 13. April 1858.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole II, 71 f. *L. Koch.*

Clüver, Ditlev, —1708, Mathematiker, Astronom, Søn af Peter C. og Sønesøn af ndfr. nævnte Johan C., født i Slesvig i Midten af Fyrerne i det 17. Aarhundrede, gik i Slesvig Kathedralskole, hvorfra han kom til Jena, hvor han i Aarene 1663—66 studerede Litteratur, Theologi og særlig de matematiske Videnskaber. Han

fik 1673 Magistergraden i Kiel og foretog sig derefter en Rejse gjennem Italien og Frankrig, hvor han stiftede Bekjendtskab med Filosofer, Matematikere og andre lærde Mænd. Efter at have brugt 3 Aar til disse Rejser kom han til England, hvor han tog fast Ophold i London. Han fik her paa Grund af sin Lærdom ikke alene tildelt Indfødsret, men blev 1678 valgt til Medlem af Royal Society. Han udfoldede her en stor Virksomhed og indrettede et Trykkeri i sit Hus for selv at udgive sine Skrifter, der omfattede næsten hele den Tids Mathematik og Filosofi. Han blev angrebet af Theologerne paa Grund af sine Meninger, men blev taget i Beskyttelse af Kong Jacob II. Efter 12 Aars Ophold i England maatte han 1688 vende tilbage til sit Fædreland i Anledning af Stridigheder med en Svoger om Arven efter sin Moder, der var død 1681. Det kom til en Proces, der varede i 10 Aar, som han tabte, og som slugte næsten hele hans Formue, og imidlertid bleve hans Bogtrykkeri og Skrifter i London under Borgeruroligheder ødelagte af hans Modstandere. Nedtrykt af saa megen Modgang begav han sig 1698 til Hamborg, hvor han levede kummerlig af Resten af sin Formue og Indtægterne af sine Skrifter. Han døde ugift 21. Febr. 1708. — De væsentligste af hans Skrifter ere: «*Tabulæ astronomicae in R. Mosis Maimonidis librum de consecratione calendarum et ratione intercalandi*» (London 1683), «*Philosophia divina*» (Hamb. 1692 og Leipz. 1712), «*Schediasma geometricum de nova infinitorum scientia*» (i «*Nova septentrionis litteraria Lubecens.*» 1698 Sept., Okt.), «*Geologia sive philosophia de genesi ac structura globi terreni*» (Hamb. 1700), «*Nova crisis temporum*», ugentligt Tidsskrift, 2 Aargange (Hamb. 1700—1), «*Schediasma de arte mnemonica*» (i «*Nova litt. Germ.*», Hamb. 1705), «*Observatio de conjunctione Solis et Mercurii, d. 5. Maji Ao. 1707 visa*» (i «*Nova litt. Germ.*», Hamb. Juni 1707).

Møller, Cimbria lit. Allg. Deutsche Biogr. IV.

Aug. Svedstrup.

Clüver, Johan, 1593—1633, Theolog og Historiker, var født 16. Febr. 1593 i Krempe (i Stormarn), hvor Faderen var Skrædder. Efter at have tilendebragt sin Skolegang under fattige Kaar i Krempe og i Hamborg gik han 1610 til Universitetet i Rostock, hvor han 1613 tog Magistergraden og snart efter blev Adjunkt i det filosofiske Fakultet. Der fra kaldtes han 1614 til Diaconus i Meldorf. Her henledte han Opmærksomheden paa sig baade ved en samvittighedsfuld Embedsførelse og ved flere Skrifter («*Grund-*

festen der catholischen Wahrheit von der Person Jesu Christi», Hamb. 1617, og «Erstes Morgenlicht der Offenbarung Johannis», Goslar 1620), der viste, at han var en troende Theolog, vel nærmest af Joh. Arndts Skole. 1621 blev han Præst i Marne i Ditmarsken og havde 1623 udgivet en Dissertation i Rostock i den Hensigt at tage den theologiske Doktorgrad sammesteds, da Christian IV, hvis Opmærksomhed vistnok ved Holger Rosenkrantz var henledet paa ham, tilbød ham Embedet som theologisk Professor og tysk Præst ved det nyoprettede Akademi i Sorø.

C. modtog Tilbudet og tiltraadte 1624 sit nye Embede uden at oppebie Doktorpromotionen, som han dog 1626 uden Disputats modtog ved Kjøbenhavns Universitet. I Sorø levede han i behagelig Embedsforbindelse med de derværende Lærere, vel anset i lærde og theologiske Kredse her i Landet. Her udarbejdede han, foruden andre Skrifter, sit historiske Hovedværk: «Epitome historiarum totius mundi» (Lugd. Bat. 1631, 4to, og siden mange Gange optrykt), hvortil han, som han selv siger, havde benyttet flere end 600 forskjellige Forfatteres Arbejder, og som i mange Aar efter hans Død blev benyttet som Haandbog i Universalhistorien ved højere Læreanstalter, især i Tyskland. Værket, der er af anseligt Omfang, gaar indtil 1630 og indeholder ogsaa adskilligt om Danmark. 1630 beskikkedes C. til Superintendent i den kongelige (søndre) Del af Ditmarsken og Sognepræst i Meldorf; men han døde allerede 25. Dec. 1633, kun 40 Aar gammel. Ved sin Død efterlod han en udførlig Kommentar til Johannes' Aabenbaring, der allerede var approberet af det theologiske Fakultet i Kjøbenhavn og forsynet med Christian IV's Privilegium til Trykken, men dog først udkom 1647 (Stralsund, 3 Bind i Fol.), udgiven af Forfatterens Søn, Michael C., Præst i Süder-Hattstedt i Ditmarsken. Værket, der vandt meget Bifald, vidner ved sine mange historiske Hentydninger og Exkurser om C.s omfattende Indsigt paa dette Omraade.

Møller, Cimbria lit. III, 217 ff. Tauber, Sorø Academi S. 36 f. Allg. Deutsche Biogr. IV. H. F. Rørdam.

Clæden, Georg, 1704—81, Borgmester i Flensborg, Forfatter, Søn af Georg C., Stadssekretær og kejserlig Notar i Flensborg, og Marie f. Cornelissen, født 15. Dec. 1704. Han blev 1732 Overrets- og Landretsadvokat og Notar for Hertugdømmet Slesvig. 1742 valgtes han til Borgmester i sin Fødeby. Død 1781. Han var to Gange gift, 1. med Cathrine Marie f. Müller (Datter af Assessor i

Overretten paa Gottorp Henning M.), † 1747; 2. med Magdalene Dorothea f. Feddersen (Datter af Digegreve Fedder F. i Tønder), † 1771. Forfatter af «*Monumenta Flensburgensia*», der udkom i Aarene 1765—68 og 1773 og indeholder en temmelig broget Samling af historiske Efterretninger, vedrørende Flensborgs retlige og kirkelige Forhold, samt en Rigdom af personalhistoriske Oplysninger.

A. D. Jørgensen.

Coclicus, Adrian Petit, 1500— , Sanger og Komponist, var født i Hennegau. Som ung Præst forestod han Musikken i Klosterkirken i Condé, kom senere til Rom og blev Sanger i det pavelige Kapel, men maatte af Grunde, der ikke ere tilstrækkelig opklarede, efter længere Tids Ophold i Italien atter forlade dette Land, hvorpaa han begav sig til Tyskland og 1545 i Wittenberg gik over til Protestantismen. Hans musikalske Virksomhed i de følgende Aar var delt mellem Lærergjerning og praktisk Udøvelse af Kunsten. Omkring 1550 træffe vi ham som Musikus hos Christian III's Svoger, Hertug Albrecht af Preussen; derefter privatiserede han i Nürnberg, indtil han endelig som Afslutning paa et bevæget Liv under 3. Juli 1556 modtog livsvarig Ansættelse som Musikus og Sanger i det kongelige Kantori i Kjøbenhavn. Blandt dettes Medlemmer anføres han senest i Aaret 1562—63, ved hvilken Tid han vel maa antages at være død. Et endnu bevaret Sæt af Kantoriets Nodebøger indeholder følgende Kompositioner af A. P.: «*Venite exultemus domino*» i 2 Dele, «*Nulla quidem virtus*» og et 8stemmig «*Si consurrexistis*». Synderlig udbredte synes hans Kompositioner ikke at have været, og naar han endnu nævnes af Musikhistorikerne, skyldes det fortrinsvis et af ham i Nürnberg 1552 udgivet «*Compendium musices*», der er af Interesse for Kjendskabet til det 16. Aarhundredes Musiklære, saa meget mere, som han deri oplyser, at han var en Discipel af Josquin de Prés, sin Tids største nederlandske Mester.

Musikforeningens Festskrift 1886 I, 7 f.

V. C. Ravn.

Coffre, Benoît, —o. 1722, Maler, vandt i 1692 den store Pris for Malerkunst ved Pariserakademiet for en «*Abraham, der forstøder Hagar og Ismael*», og indkaldtes til Danmark i Slutningen af Christian V's Tid. Kongen modtog ham med stor Naade. Et af C.s første Arbejder her var et Skilderi af Kronprinsessen (1696), som det synes det eneste Arbejde af nogen Betydning, han udførte for Christian V; Frederik IV derimod forstod bedre at drage Nytte af

C.s og den samtidige Henrik Krocks overordentlige Anlæg for Hurtigmaleri. Utallige ere de Arbejder, som disse to Kunstnere i den første Snes Aar af det 18. Aarhundrede fik fra Haanden. I 1705 og følgende Aar havde C. saaledes travlt med Skilderier og Plafonds paa Residensslottet i Kjøbenhavn; i 1706 gjorde han Malerier og Ornamentter paa Rosenborg; i 1708 og følgende Aar havde han og Krock ikke mindre end 20 store Plafondbilleder under Arbejde paa Frederiksberg Slot. I 1719 malede C. en Altertavle til Vallø og i Palaisen bag Børsen 3 store Plafonds osv. Samtidig med alt dette havde han endda Stunder til at gjøre Staffelibilleder som «Natten» og «Dagen» (1704—5), Portrætter af Frederik IV og Kronprins Christian osv. Og naar han havde et Øjeblik tilovers, blev det anvendt til at «ornere Karosser» o. a. l. haandværksmæssig Virksomhed, som vore Dages Kunstnere med Haan vilde vise fra sig. I fordums Dage var det anderledes: det er bekjendt nok, at L. Kranach og hans Svende malede et Plankeværk grønt, Abr. Wuchters gjorde «die Wasserpumpe» i Griffenfelds Gaard, og H. E. Freund — Milepæle.

Det var egentlig først med C. — og d'Agard —, at den franske Malemaade med dens lette og graciøse Komposition, dens overfladiske Karakterisering, flade Modellering og kokette Farvegivning og dens hele uendelige Galleri af rosenfingrede Nymfer og kvabsede Genier holdt sit Indtog her hjemme og fortrængte den hollandske Malemaade, som i henved et Aarhundrede havde domineret hos os. C. deler saaledes med d'Agard den tvivlsomme Ære at betegne en decideret Vending i den antydede Retning i Kunsten hos os. Men C. havde ikke d'Agards Medbør. Trods sin rige Produktivitet sad han bestandig i smaa Kaar, særlig paa Grund af de ynkelige Priser, der betaltes ham for hans Værker: et stort Figurmaleri, som «Dagen» eller «Natten», 20 Rdl., et Portræt af Kongen 15 Rdl., et Plafondmaleri paa et halvt Hundrede Kvadratalen med maaske en hel Snes legemsstore Figurer 130 til 200 Rdl. osv. Han kom i Gjæld og blev forfulgt af sine Kreditorer, og allerede 1712 og ligeledes 1721 maatte Frederik IV forunde ham Moratorium eller kgl. Bevilling til i en vis Tid, uanfægtet af Gjældsherrer, at undlade at betale, hvad han skyldte bort. Endnu i sidstnævnte Aar arbejdede han, og paa Rosenborg, i det saakaldte Christian VI's lille Værelse, findes et Loftmaleri af ham, signeret B. Coffre 1721, men kort efter ramtes han af et Slagtilfælde, han blev ganske ude af Stand til at arbejde, og hvis ikke den sparsomme Frederik IV havde

tilstaaet ham en Understøttelse af 4 Daler om Ugen, vilde han sikkert have lidt bitter Nød. Dronning Anna Sophie antegner under 7. Jan. 1722 i sin Dagbog, at hun havde givet Befaling til at tilstille «des schilderer Coffre seine fra» (Frau, altsaa endnu ikke «Witwe») 6 Daler. Ikke længe efter maa C. være afgaaet ved Døden, men det vides ikke bestemt, *naar* han døde. Som Lærling af C. nævnes Rafael Mengs' Fader Ismael M. Om C.s Enke af Nød og Trang har givet sig til at spille Komædie, og om hun er identisk med den fra den danske Skuepladses allerældste Dage bekjendte Mad. Coffre, der døde i April 1728, er endnu ikke med Vished afgjort, men ikke lidet rimeligt.

Kjøbenhavns Skilderie 1830, Sp. 898. Meier, Fredensborg, passim. Weibach, Kunstnerlex. Archives de l'art franç. IX, 281. *F. J. Meier.*

Cohen, Asser Daniel, 1794—1863, jødisk Theolog og Forfatter. C. er født i Hamborg 9. Avg. 1794 som Søn af Kjøbmand Daniel C. og dennes Hustru Vögelche. Efter at Faderen var død (1800) og Moderen paa ny gift med Kjøbmand Franck i Hamborg, kom C. 1811 til Danmark og fik forskjellige Smaaembeder som Lærer. 1817 tog han den for «mosaiske Kateketer» anordnede Examen, som da for første Gang blev afholdt, og fik derefter 1818 Ansættelse som Kateket for Jøderne i Fyns Stift. 1822 blev Laaland-Falsters Stifts Kateketembede ham tillige betroet. Det var navnlig den bekjendte M. L. Nathanson, som tog sig af ham og sørgede for, at han kom frem. Foruden forskjellige Prædikener, Avisartikler, æsthetiske Arbejder af mindre Betydning har han udgivet nogle nyttige og anerkjendte Haandbøger saasom: «De mosaiske Trosbekjenderes Stilling i Danmark» (1837), «Krigen i 1848, 49, 50 og de faldnes Minde» (1850—51; paa ny med Supplement 1853). En hebraisk Bibelkonkordans efter en meget vidtløftig Plan blev ikke fuldført eller trykt. 1856 forfremmedes han fra sine Embeder til et lignende i Hertugdømmerne med Bolig i Frederiksstad, hvor han døde 9. Juli 1863; begravet i Odense. Hans Hustru Caroline (Datter af Kjøbmand Levin Hertz i Nakskov), hvem han ægtede 11. Dec. 1818, overlevede ham indtil 20. Avg. 1886. En Søn er optraadt i Litteraturen under Navnet Morville.

Erslew, Forf. Lex.

D. Simonsen.

Colban, Erik Andreas, 1760—1828, Præst. Født i Thronhjelm 25. Dec. 1760. Hans Farfader, James C., var en indvandret Skotlænder, Faderen, James William C. († 1768), var Skipper, Moderen,

Kirstine f. Grøn, blev som Enke gift med Kjøbmand John Normann. Han blev Student fra Thronhjems Skole 1780, theologisk Kandidat 1782, var derpaa Huslærer, til han 1784 blev personel Kapellan i Brønø. Her tog han sig strax med Iver af det forsømte Skolevæsen og ofrede sig baade for Børnenes og Lærernes Undervisning. Han sendte ogsaa Biskoppen et Udkast til en ny Elementarbog, der sikkerlig har bidraget til at henlede Opmærksomheden paa ham. Han blev derfor ogsaa allerede 1787 efter Missionskollegiets Forestilling udnævnt til Sognepræst i Bø, hvor han byggede det første Skolehus i Nordland og benyttede Lørdagene ved Annexerne til at holde forklarende Foredrag over Afsnit af det nye Testamente. Her fra blev han, ligeledes efter Missionskollegiets Forestilling, 1798 forflyttet til Vaagen i Lofoten, hvor han 1799 konstitueredes som Provst og blev udnævnt dertil 1818. Han tog sig med Iver af Skole- og Fattigvæsenet i det hele Provsti og maatte udstaa meget paa de haarde Sørejser. Der var i hine Dage i Nordland faa Mænd, der kunde bruges til Forretninger, der gik uden for det almindelige, men C. var en af dem, og i Krigens Tid maatte han fungere som Provideringskommissionens Agent og oprette Kornmagasiner, ligesom han maatte forestaa Opførelsen af 5 nye Kirker. Han var en Præst af den gamle orthodoxe Skole, om han end i sin fjærne Virkekreds fulgte med i Tidens filantropiske Stræben. Med Alvor drev han Gjerningen i sin Menighed, hvor han var skattet som en begavet og godgjørende Mand. Under al sin praktiske Virksomhed fik han Tid til litterære Sysler. I en Skildring af Lofoten og Vesteraalen viser han sig som en skarp Iagttaget, og i sine sidste Aar leverede han Oversættelser af flere af det gamle Testaments Bøger. Han tog Afsked 20. Nov. 1826 og flyttede til Thronhjem, hvor han døde 26. Okt. 1828. Gift 14. April 1787 med Karen Angell (f. i Thronhjem 1762, døbt 16. Sept., † i Christiania 4. April 1853), Datter af Skipper Nathanael A. († 1774) og Elen Tølløfsdatter (døbt 12. Febr. 1734, † i Vaagen 24. Avg. 1810).

Erindringer om Provst E. A. Colban af Datteren Fru Kirstine Aas, Thronhj. 1829. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Colbjørnsdatter, Anna, o. 1665—1736, Præstekone. Fra Gaarden Arneberg i Hofs Sogn i Solør er udgaaet en talrig Slægt, af hvilken en Gren har brugt Gaardsnavnet som Familienavn, en anden kaldt sig Arntzen, medens den tredje og mest bekendte

siden Slutningen af det 17. Aarhundrede har benyttet Familienavnet Colbjørnsen efter sin nærmeste Stamfader, Hr. Colbjørn Thorstensen, † 1720 som Jubellærer og Sognepræst til Sørum, skjønt ogsaa denne undertiden findes at have skrevet sig med Tilnavnet Arneberg. Blandt hans 18 Børn var Datteren Anna, af Faderens første Ægteskab med Anna Jacobsdatter Kraft, født i 1660-Aarene, sandsynligvis o. 1665. Hun blev 8. Febr. 1682 gift med Faderens daværende Kapellan, fra 1690 Sognepræst til Norderhov paa Ringerike, Mag. Jonas Ramus (f. 1650), der er bekjendt som Forfatter. Det var som Præstekone paa sidstnævnte Sted, at A. C. under Krigen i 1716 fik Anledning til at vise sine Landsmænd den væsentlige Tjeneste, der med rette har bragt hendes Navn til Efterverdenens Kjendskab, skjønt det ikke tør nægtes, at Familietraditioner og senere Udpyntninger have bidraget til at stille hendes Andel i Begivenheden i et langt stærkere Lys, end de samtidige Vidnesbyrd egentlig give Anledning til.

Da den svenske Konge Carl XII 21. Marts 1716 havde bemægtiget sig Christiania, men paa Grund af Mangelen paa Kanoner ikke saa sig i Stand til at udrette synderligt mod Akershus Fæstning eller den norske Hær, der havde forskanset sig ved Gjellebæk i Lier, besluttede han at omgaa Stillingen og ødelægge Kongsbergs Sølvværk. 26. Marts afsendte han i dette Øjemed Oberst Axel Löwen med 5 à 600 Mand, der toge Vejen over Hakedalen, Hadeland og Ringerike. Paa Hadeland opholdtes de en Stund af en Flok Bønder under Anførsel af Sognepræsten Anders Hammer paa Gran og kom, efter at have med noget Tab drevet dem tilbage, 28. Marts Kl. 10 Aften til Norderhov, hvor de toge Nattekvarter dels paa Præstegaarden og dels paa de nærmestliggende Bøndergaarde. Sognepræsten Hr. Jonas Ramus var syg og sengeliggende, men hans Hustru modtog Svenskerne med al Venlighed for at undgaa Plyndring og gjøre dem trygge. Til Beskyttelse mod Kulden fik hun for Soldaterne, der kamperede under aaben Himmel, optændt Baal, hvis Lysning tjente Nordmændene til Vejledning, og under Paaskud af at lade hente noget til Maaltidet opnaede hun at faa sendt et Bud til sin Svingersøn, Fogden Lars Michelsen, fra hvem igjen Nordmændene modtog de nødvendige Efterretninger. Disses Anfører, General B. H. v. Lützwow, der havde Kundskab om Svenskernes Bevægelser, havde fra Gjellebæk sendt nogle Hundrede Dragoner af Oberst Øtkens Regiment, hvilke samme Aften, som Svenskerne kom til Norderhov, naaede Gaarden Sten i Hole, en

halv Mils Vej fra Præstegaarden. Paa Underretningen om Svenskernes Ankomst satte de sig strax i Bevægelse og naaede Kl. 3 om Natten Norderhovs Præstegaard, hvor Vagterne nedhuggedes, og Svenskerne fuldstændig overrumpledtes, hvortil den rigelige Beværtning med Øl og Brændevin, hvormed Præstekonen skal have forsynet dem, angives at have bidraget i ikke ringe Grad. Oberst Löwen og flere Officerer samt o. 130 Mand bleve tagne til Fange, henimod 40 dræbtes, og Resten drog tilbage til Christiania, til Dels ad den samme Vej, de vare komne, i det dog nogle af dem bleve dræbte paa Tilbagevejen. Nordmændene angives kun at have tabt 5 Mand. Til den følgende Dag, 29. Marts, henlægger Sagnet A. C.s Sammentræf med en svensk Soldat, som hun ved sin Aandsnærværelse og Kjækhed bragte til at tage Flugten, men denne Begivenhed turde høre til de apokryfiske Beretninger, da den ældste Kilde kun véd at berette om hendes «Alteration» ved denne Anledning.

Først ved Udgivelsen af Ove Mallings Folkebog «Store og gode Handlinger af danske, norske og Holstenere» i Aaret 1777 kom A. C. til at indtage den Stilling som Heltinde, som hun derpaa næsten et Aarhundrede uimodsagt besad, indtil en kritisk Undersøgelse af Kilderne atter borttog en Del af den falske Glans, hvormed Familiesagnene havde omgivet hendes Navn. Tilbage bliver dog altid hendes Fortjeneste af at have modtaget det fjendtlige Korps vel, opholdt det og gjort dets Befalingsmænd trygge samt sørget for Underretning til sine Landsmænd, der dog heller ikke vare uvidende om Svenskernes Nærhed. Hun kommer herved altid til at indtage en smuk Plads i den for de norske Vaaben hædrende Begivenhed, om hun end ikke længer bliver Drivhjulet i det hele. Dette stemmer ogsaa vel med, hvad hun selv udtaler i et Brev af 1729, der ledsagede en Ansøgning til Kongen.

A. C.s Mand, Mag. Jonas Ramus, der allerede var syg ved Svenskernes Ankomst, synes efter den ustandne Forskrækkelse aldrig at have gjenvundet sin Helbred og maatte allerede i det følgende Aar opgive sit Embede, hvori han succederedes af sin ældste Søn; han afgik ved Døden i Maj (begr. d. 16.) 1718, og hans Enke overlevede ham til 23. Juli 1736, da hun døde paa Gudsgaarden ved Norderhovs Kirke som en meget velhavende, men barnløs Kone, i det samtlige hendes 5 Børn, 3 Sønner og 2 Døtre, vare døde i voxen Alder før hende. Kun hendes ene Datter, Johanne († 1717), havde været gift, nemlig med den ovennævnte Foged, siden Lagmand og Assessor i Overhofretten, Lars Michelsen († 1730), hvis

eneste Barn, Anna Larsdatter (f. 1717 † 1791), der brugte Familienavnet Ramus, og som de sidste Maaneder før Mormoderens Død havde opholdt sig i hendes Hus, blev hendes Universalarving. Hun blev senere gift med Christian Petersen, der til sidst var Stiftamtmand i Bergen. Mag. Jonas Ramus med Hustru og de 4 Børn, der døde i Norge, vare begravne i en Familiebegravelse under Norderhavs Kirke, men findes ikke længere der, og den Kiste, der i senere Tider har været forevist som hendes, indeholder ikke hendes Lig, men en senere afdød Generalinde Schlanbusch's. Jonas Ramus' og hans Hustrus Portrætter hænge i Norderhavs Kirke; dog findes Originalen til hendes smukke Billede, som i Kirken er erstattet af en god Kopi, nu i Christiania Universitets Oldsamling.

Berømte Nordmænd, udg. af C. Tønsberg. L. Daae, Hist. Skildringer II, 87 ff. Moe, Tidsskr. f. den norske Personalhist. II, 400. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. V, 418 ff. N. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 849.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Colbjørnsen, Annette Marie Christine, 1818—87, Forfatterinde. Hendes Fader var Fuldmægtig i Rentekammeret Østergaard, Moderen var født Gundelach. Selv fødtes hun 25. Jan. 1818, og 17. Maj 1837 ægtede hun Cand. jur., Assistent i Finansministeriet Christian Colbjørnsen (f. 14. Dec. 1814, † af Kolera 18. Avg. 1853). Efter længere Tids Svagelighed døde hun 30. Avg. 1887. — Hun har forfattet: «En Bedstefaders Fortællinger for sine Børnebørn» (1852), «Fortællinger for Ungdommen» (1853), «Skildringer af Hverdagslivet for den barnlige Alder» (1853), «Jule- og Nytaarsgave for Børn, 7 Fortællinger» (1854), «Jule- og Nytaarsgave for Ungdommen, nye Fortællinger» (1855), «En ung Piges Dagbogsblade, Fortælling» (1855), «Smaating for Børn» (1856), «Paa Juletræet, Fortællinger», (1857) og «Familiehistorier I. To Søstre» (1859). Ingen af disse Bøger har formaaet at hævde sin Plads i Litteraturen; men i sin Tid have de samlet et ikke lidet Publikum, især blandt Ungdommen, og flere af dem ere komne i 2. Oplag. *Nic. Bøgh.*

Colbjørnsen, Christian, 1749—1814, Justitiarius i Højesteret, var født paa Sørum Gaard i Romerike i Norge samme Dag som Christian VII, 29. Jan. 1749 (efter en anden Angivelse 1. Febr.). Han var Sønesøn af en Broder til de ndfr. nævnte navnkundige Brødre Peder og Hans Colbjørnsen og til den ovfr. omtalte berømte Præstekone i Norderhov Anna Colbjørnsdatter. C.s Fader, Colbjørn Jacobsen C., var Regimentskvartermester, men døde alle-

rede 1761; Moderen hed Anna Dorothea f. Røring († 1773). En Amtmand Christian Petersen, en dansk født Mand, der var fjærnere besvogret med Familien (s. ovfr. S. 25), tog sig af den 12aarige Dreng, og efter at han havde ladet ham nogle Aar gaa i Latin-skolen i Christiania, førte han ham ind i praktisk juridisk Virksomhed. Omtr. 1771 træffe vi C. i Kjøbenhavn, hvor hans ældre Broder Jacob Edvard C. (s. ndfr.) var en anset Sagfører. Først et Par Aar senere blev C. indskrevet som Student (17. Juli 1773), og — hvad der maa kaldes en exempelløs kort akademisk Bane — allerede 2 Dage efter blev han juridisk Kandidat med Laudabilis. 3^{1/2} Maaned derefter (11. Nov. 1773) fik han Bestalling som Højesteretsadvokat. Overvejende praktisk som C.s Udvikling havde været, var det naturligt, at han aldrig blev en egentlig lærd Jurist. Han stod i saa Henseende afgjort tilbage for Broderen. Men det er som praktisk Jurist og som Embedsmand, han har vundet sit store Navn, og højst sandsynlig har i saa Henseende hans Uddannelse haft sine meget heldige Sider. Han gjorde hurtig Lykke som Advokat ved sin Skarphed i Tanken og sin slagfærdige Veltalenhed, og det var formodentlig som en Aerkjendelse deraf, at han 1776 fik Titel af Justitsraad; men han havde en skrøbelig Helbred, han følte sig overanstrengt ved Proceduren, og 1778 søgte han Exspectance paa Amtmandskabet i Stavanger Amt. Det ser ud, som om han ved denne Lejlighed har faaet Løfte om Embedet, naar det blev ledigt; men da dette skete (1781), blev dog ved en kongelig Kabinetsordre en 21aarig Adelsmand, P. U. F. Benzon, hvis Kvalifikation var, at han havde dansk-juridisk Examen, foretrukket for ham, uagtet Rentekammeret gjorde opmærksom paa, hvor dygtig en Ansøger C. var (s. II, 81). Saaledes maatte C. blive i Kjøbenhavn, hvad der skulde vise sig at være en stor Lykke.

Imidlertid var han 1780 bleven Kammeradvokat, en Stilling, der knyttede ham nøje til Rentekammeret. Da han 1781 i et Anfald af Mismod over Vanskeligheder ved sin Stilling og maaske ogsaa over sin Sygelighed ønskede at blive fri for Kammeradvokatstillingen, fraraadede Rentekammeret det i en for ham meget smigrende Forestilling til Kongen, og det blev afslaaet med nogle stærke Udtalelser om den kongelige Tilfredshed og Naade. Baandet imellem ham og Kammeret blev endnu tættere, da Chr. D. F. Reventlow snart efter Regeringsforandringen 1784 blev stillet i Spidsen for dette Kollegium. Men samtidig kom C. efterhaanden saaledes paa Kant med Højesterets Justitiarius, Grev Osten, at han følte sin

Stilling utaalelig. Vistnok blev der, hvad der maatte gjælde for en Begunstigelse, givet ham (25. Juni 1783) Tilsagn om, at han, naar han en Gang fratraadte sin Advokatur, skulde nyde «Anciennitet til Sæde og Løn» som Højesteretsassessor ved forefaldende Vakance; men at Forholdet maa være blevet meget slet, viste sig et Par Aar senere. Da C. i en Skrivelse til Rentekammeret (21. Marts 1785) havde udtalt sig spidst om et ham af Højesteret tilkjendt Salær i en Sag, han havde ført som Kammeradvokat, og Rentekammeret havde ytret sig paa en tilsvarende Maade til Kancelliet, gav det Osten Anledning til ved en yderst nærgaaende Skildring af C.s Optræden at udvirke en kongelig Resolution, som denne med rette fandt saa unaadig, at han faa Dage efter under Paaskud af Sygelighed fratraadte sin Advokatstilling (9. Juni 1785) og trak sig tilbage til en Bondegaard, han havde købt i Nærum. Kort efter at han havde opgivet sin Plads, gav Osten atter i en ny Skrivelse til Regeringen sit Had imod ham Luft, blandt andet ved at fremstille ham som den, der under en Sag, hvori ingen Kontrapart var mødt, paa en mistænkelig Maade havde fordulgt et Hoveddokument og derved let havde kunnet fremkalde en uretfærdig Dom.

Rentekammeret havde under alt dette gjort, hvad det kunde, for at støtte C., og det varede ikke længe, inden dets Chef, Reventlow, skaffede ham en glimrende Oprejsning. 25. Avg. 1786 udkom den kongelige Resolution om Sammenkaldelsen af den store Landbo-kommission, og blandt dem, Reventlow fik optaget i denne, var C., der endog blev Kommissionens Sekretær og dermed den, der i Virkeligheden ledede dens Forhandlinger. Snart efter traadte han (1787) ind i Højesteret som Assessor. Da det første Afsnit af Kommissionens Forhandlinger var endt 19. Maj 1788, blev han nogle Maaneder senere (20. ^{Aug} ~~Sep~~ 1788) til Løn for sin udmærkede Virksomhed i den hævet til at indtage den vigtige Stilling som Generalprokurør i Kancelliet. Han beklædte denne Plads indtil 1804, da han blev udnævnt til Justitiarius i Højesteret, i hvilket Embede han virkede til sin Død, 17. Dec. 1814. Samtidig var han avanceret med Hensyn til Titler og Ordensdekorationer: han var 1790 bleven Etatsraad, 1792 Konferensraad, 1809 Kommandør af Danebroge, 1811 Storkors, 1812 Gehejmekonferensraad. Han var 2 Gange gift, 1. (1776) med en Enke Johanne Mouritzen, f. Piper († 1782), 2. (1782) med Engelke Margarete f. Falbe († 1848), Datter af Etatsraad J. C. F. Han efterlod sig 4 Døtre.

C.s Hovedvirksomhed knytter sig til de store Landboreformer,

og han har ved den indlagt sig Fortjenester som faa her hjemme. Allerede inden han kom ind i Landbokommissionen, havde han i en Betænkning, han efter Rentekammerets Opfordring afgav om Fæsteforholdet (4. Marts 1785), udtalt de vigtigste af de Grundsatninger, som han senere søgte at gennemføre paa Landbo-lovgivningens Omraade; han var under det første Afsnit af den store Landbokommissions Forhandlinger en uovertræffelig Sekretær, der ved flere «Promemorier» gav et ypperligt Grundlag for Drøftelsen, og han affattede de udførlige, fortrinlig redigerede Forestillinger, der laa til Grund for de tvende Hovedlove, Forordningen af 8. Juni 1787 om Fæstevæsenets Ordning og den af 20. Juni 1788 om Stavnsbaandets Ophævelse. Maa han end med Hensyn til denne sidste Lov dele Æren med flere andre af Kommissionens Medlemmer, særlig med Reventlow, hvis Fortjeneste vel endog her er nok saa stor som hans, saa var Fæsteloven af 8. Juni 1787 næsten helt og holdent hans Værk. Efter at han var bleven Generalprokurør, opgav han sin Stilling som Sekretær i Kommissionen, og han deltog senere, som det synes, kun lidet i dens Forhandlinger; men dermed var hans Arbejde for Landboreformerne ingenlunde endt. Hans Ud-nævnelse til Generalprokurør havde for Landbosagen den Vigtighed, at det danske Kancelli, hvis betydeligste Medlem han var i en Række Aar, blev draget over til at blive Rentekammerets og Landbo-kommissionens ivrige Forbundsfælle. En Række Forordninger var et Vidnesbyrd derom, især den af 19. Marts 1790, ved hvilken Regeringen fastslog, at det maatte opfattes som Meningen af Danske Lovs 3—13—1 og 4, at alle Fæstebreve skulde gjælde for Bondens og hans Hustrus Levetid. I de følgende Aar sluttede blandt andre de Lovbestemmelser sig hertil, der tilsigtede at fremme Afløsningen af Hoveriet, indtil den afgjørende Hovedforordning derom udkom 6. Dec. 1799. Ganske kort Tid efter at C. var traadt ind i Kancelliet, blev det ogsaa overdraget ham i Forbindelse med General-krigskommissær Wildenrath at lede de saakaldte Extrasessioner omkring i Landet for derved at gennemføre Loven om Stavnsbaandets Løsning. Han gjorde dette med stor Iver og Dygtighed.

C.s Virksomhed for Landboreformerne stod i nøje Sammenhæng med, at han stærkt var grebet af sin Tids Ideer. Man mærker dette paa den ene Side, hvor de saa at sige gik i negativ Retning, thi i religiøs Henseende var han Fritænkter, om det end ikke fattedes ham paa religiøs Følelse; men det træder ogsaa stærkt frem ved den Styrke, hvormed han omfattede det bedste i

Tidens Stræben, dens Humanitetsideer, dens Lære om Menneskerettighederne. Det er en hos ham idelig tilbagevendende Sætning, at Staterne ere grundede for at værne om Borgerfrihed og Borger-sikkerhed, eller, som han ogsaa har udtrykt sig, «Menneskene have sluttet sig sammen i Stater for det almindelige bedste Skyld, og derved forstaas det hele Selskabs og hvert enkelt Menneskes mulige Lyksalighed». Denne Lyksalighed kunde kun findes i Friheden. «Ingen Følelse,» har han sagt, «er mere indprentet hos Mennesket end Lyst til Frihed . . . Friheden er Naturens første og ypperligste Gave til den ædleste af sine Skabninger.» Denne C.s stærke Følelse for Friheden — vel at mærke den personlige Frihed eller, hvad man den Gang kaldte den borgerlige Frihed, ikke derimod den politiske Frihed — næredes ved en levende Uvilje imod den Standsulighed, der havde været fremherskende i tidligere Tider. Han, der dog stod A. P. Bernstorff og Reventlow saa nær, følte en instinktmæssig Uvilje imod al Adel i og for sig, og han afskyede alt, hvad der kunde kaldes aristokratiske Forrettigheder. Det var da ogsaa hans Opfattelse, at Statsforandringen her hjemme 1660 var bleven nødvendig, fordi «Statslegemet svækkedes, og Folket mishandlede under Aristokratiets tunge Aag, uden at Kongerne (hvis Magt var indskrænket ved aftvungne Haandfæstninger) kunde afhjælpe den offentlige Nød, men maatte ofte med det sukkende Folk lade sig nøje med at beklage deres egen og Landets Skæbne». Altsaa Kongen og Folkets store Masse vare naturlige Venner, forudsat at man fra begge Sider forstod Opgaven ret. «Regenter,» har han ytret i en Tale, han holdt 1794, «ere ikke de, der ved Misbrug have tiltaget sig dette ædle Navn. Nej! I Landsfædre, det er den eder af Folket overdragne Magt, vi hylde, det er denne, vi kalde Regering, det er eders herlige Daad, vi prise, naar vi se eder med vældig Haand at bryde Lenstyranniets forhadte Lænker, Troens Rettigheder ere uadskillelige fra Folkets, fordi begges Fordele ere væsentlig de samme.»

C. stod, som man kan se heraf, fuldstændig paa den oplyste Enevældes Standpunkt; han mente, som mange paa hans Tid, at netop ved den stærke Kongemagt kunde den sociale Ligheds og den personlige Friheds Sag bedst gennemføres. Og paa denne Sag satte han sin kraftige, ildfulde Personlighed ind, den helligede han sine rige Evner. Lige saa højt man maa beundre den Arbejdsiver og Nidkjerhed, der udmærkede ham, lige saa stærkt fængsles man af den Skarphed i Opfattelsen, den Klarhed i Fremstillingen

og den Kraft i Bevisførelsen, der udmærke de betydeligere af hans Betænkninger og Indlæg. Hertil kom en Veltalenhed, der ganske vist undertiden for meget har sin Tids deklamatoriske Præg til at kunne tiltale os, men hvori der dog ogsaa tit kan være en mægtig Flugt og ægte Pathos, og som i høj Grad vakte Samtidens Beundring. Disse Egenskaber i Forbindelse med et rigt Fond af spydig Vittighed gjorde ham tillige til en farlig Modstander, naar det kom til alvorlige Kampe. Og dem gave Landbospørgsmaalene jævnlig Lejlighed til. Skade kun, at han mere end én Gang lod sig rive hen af sit lidenskabelige Temperament til at bruge Kampmidler, der ikke vare ham værdige. Saaledes da han — for øvrigt med fuldstændig Berettigelse og i mange Henseender med glimrende Held — rettede et voldsomt Angreb imod de 103 jyske Proprietærer, der i Sommeren 1790 i et saakaldt Tillidsskrift, de overrakte Kronprins Frederik, skarpt havde kritiseret de stedfundne Reformer. Men heller intet kunde overgaa den Forbitrelse, han ved dette sit Angreb paa «Jydernes Proprietærer» vakte imod sig hos dem og deres Venner. Særlig den lidenskabelige Kammerherre Lüttichau til Aakjær og Dybvad gik løs paa ham med saa hidsige og ubesindige Udtalelser, at C. sagsøgte ham og fik ham idømt en klækkelig Bøde som Injuriant (1791).

Stillingen som Generalprokurør førte C. ind paa en Række andre Lovgivningsarbejder. Hans Indflydelse var saa betydelig, at den største Del af de mange Kancelliet vedrørende Love, der udkom i det sidste Tiaar af det 18. Aarhundrede, nøje stemmede overens med hans Forslag, ligesom det ved Princip- og Lovfortolkningspørgsmaal sædvanlig var hans Mening, der blev fulgt. Flere af sine Betænkninger med Forslag til vigtige Love offentliggjorde han i Schlegels Tidsskrift «Astræa», og et Fragment af ham over Grundsætningerne til en ny Kriminallov, som han udarbejdede, da han (1800) var bleven Medlem af en Kommission, der blev nedsat for at arbejde i den Retning, blev først trykt i «Juridisk Arkiv» XIX; senere udgav Ørsted det paa ny i «Arkiv for Retsvidenskaben og dens Anvendelse» VI, i det han ledsagede det med et Forord og nogle Noter. Men det overvejende Flertal af C.s Betænkninger og Koncepter til Lovforslag ligger endnu utrykt i vore Arkiver. Da her kun eksempelvis kan nævnes enkelte af hans Lovarbejder, skal blot anføres Forordningen af 20. Febr. 1789 angaaende nærmere Bestemmelse af Straffe for Tyve og Hælere, Forordningerne af 5. April 1793 om Fængslernes bedre Indretning, af 5. Juli 1793

om en forbedret Politiindretning for Kjøbenhavns Vedkommende, af 10. Juli 1795 om Forligelseskommissioners Stiftelse og af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje.

En fortrinlig Affattelse og et sundt praktisk Blik have altid været fremhævede som i høj Grad udmærkende C.s Lovarbejder, ligesom de ogsaa vidne om Organisationstalent og om Evne til at fjærne unyttige Omsvøb. Forordningen om Indretningen af Forligelseskommissioner virkede efter alle samtidiges Skjøn paa en velgjørende Maade til at formindske Processernes Tal, og den om Rettens hurtige og vedbørlige Pleje betegnede et betydningsfuldt Fremskridt i Udviklingen af vor Retspleje. Den fastslog i rensset Form en stor Del af de Sætninger, som igjennem Praxis havde givet Processen en helt anden Form end den i Danske Lov hjemlede og forudsatte. I kriminalprocessuel Henseende betegner den et Vendepunkt i Udviklingen, i det den lod Processen gaa over til at blive, hvad den endnu er, inkvisitorisk i Steden for som tidligere akkusatorisk, og dette var efter de daværende Forhold en utvivlsom Forbedring, hvad enten man stiller sig paa Anklagerens eller den tiltaltes Standpunkt. Anvendelsen af Benægtelsesed i Straffesager forsvandt med det samme.

Den Lyst, C. altid havde til at gjøre almindelige Grundsætninger gjældende, viste sig ogsaa i hans rent juridiske Betænkninger; men hvor stærkt han end her var paavirket af Datidens Forkjærlighed for visse Almentheorier, hvor abstrakt anlagt han end for saa vidt var, saa holdt hans sunde Blik ham dog inden for de rette Grænser. I det han paa Strafferettens Omraade lige saa godt, som naar han drøftede Landboforholdene, gik ud fra Samfundets Opgave at værne om Borgerfrihed og Borgersikkerhed i Forening, søgte han alle Vegne, hvor det var muligt, at bygge paa Grundlaget af Datidens Humanitetsideer. «Straffenes Grader,» har han udtalt, «bør afvejes paa Retsfærdigheds Vægtskaal i Forhold til enhver Forbrydelses Natur. Men Retsfærdighed bør ledes af Mildhed, saa at den i at beskytte imod Forurettelser paa den ene Side sætter tillige paa den anden Side Grænser for den fornærmede Medborgers Hævn.» Det var udgaaende fra dette Princip, at han f. Ex. ved Straffene for Tyveri søgte at faa et billigere og mere passende Forhold fastslaaet imellem Misgjerningens forskjellige Grader og Straffene for dem, ligesom Forordningen herom af 20. Febr. 1789 ogsaa har den Betydning, at den indeholdt en Anerkjendelse af, at Straf bør sigte til den dømtes Forbedring. Man mærker en lignende human Aand i Forordningen

af 5. April 1793 om en bedre Indretning af Fængslerne, for at «de, som formedelst Misgjerninger ere tiltalte og hæftede, ikke, medens Søgmaal imod dem for Retterne forfølges, skulle udsættes for større Lidelser end de, der ere nødvendige Følger af deres Friheds Indskrænkelse og deres Personers Bevogtning, indtil deres Skæbne ved endelig Dom er bleven afgjort». I god Overensstemmelse hermed fik han ved en Forordning af 5. Juli 1793 indført de to extraordinære Sessioner af Højesteret i Sommerens Løb, som endnu pleje at holdes, og som skulde bruges til Justitssagers Afgjørelse, især for ikke unødvendig at forlænge Varetægtsarresten. Ved en anden Forordning af samme Dato fik han slaaet fast, at enhver, der ved en underordnet Ret dømtes til Strafarbejde, skulde, inden Exekutionen maatte begynde, spørges, om han ønskede Appel.

Landboreformerne havde skabt C. en ganske overordentlig Yndest i de toneangivende Kredse i Kjøbenhavn, og hans Ry naaede rundt omkring iblandt Bønderne. Dette Ry blev endnu større ved Reskriptet af 3. Dec. 1790 om Trykkefriheden, som han vitterlig var Fader til, og som gjorde Ende paa den vilkaarlige Straffemyndighed, Politimesteren siden Forordningen af 20. Okt. 1773 havde haft over for de Forfattere, som Regeringen vilde til Livs. C. gjaldt i flere Aar med rette som Trykkefrihedens varme Forsvarer. Men i Længden var det umuligt for ham at gaa sammen med adskillige af dem, der først i Halvfemserne havde hørt til hans varme Beundrere. Medens den franske Revolutions Paavirkning førte til, at mere eller mindre vidtgaende politiske Friheds-ideer kom i Omløb, holdt han fast ved, at Enevælden maatte opretholdes i dens fulde Omfang. Efterhaanden som Kritikken af den dansk-norske Stats Forfatningsforhold under Indflydelse af Revolutionsideerne fik et mere og mere glubsk Præg, slog Regeringen løs med Pressesager. Men dermed var Bruddet imellem ham og de fremskredne Førere for, hvad man kan kalde det liberale Parti, afgjort. Han havde vitterlig sin Del i, at Pressesagerne bleve anlagte, og man vendte sig med Bitterhed imod ham som Renegaten. Da der 1799 blev anlagt Sag imod P. A. Heiberg for hans «Politisk Dispatch» og «Sproggranskning», antog Angrebene paa C., særlig fra Heibergs Side, en yderst lidenskabelig, ja ligefrem infamerende Karakter.

Men endnu havde C. ikke vist Lyst til at komme bort fra den gjældende Trykkefrihedsordning, og han bekæmpede endog ikke uden Skarphed Forslag, der fremkom i den Retning. Da sendte

Kejser Poul i Efteraaret 1799, forbitret over formentlige jakobinske Lyster her hjemme, Regeringen en truende Opfordring til at tøjle Pressen, og dette Tryk fik ulykkeligvis i høj Grad en forøget Vægt ved den politiske Stilling i Øjeblikket, der bragte Regeringen til saare nødigt at lade det komme til et Brud med Rusland. Men unægtelig passede Kejser Pouls Opfordring ikke ilde til de Stemninger, der under Forbitrelsen over Pressens utvivlsomme Udskejelser havde Overhaand hos Kronprins Frederik og i hans Omgivelser. Det blev altsaa besluttet, at Trykkefriheden skulde indskrænkes, og C. fik som Generalprokurør Ordre til at udarbejde en Forordning med dette Formaal, i det der tillige blev tilsendt ham Hovedtrækkene af et Udkast til en saadan. C.s egen Opfattelse havde samtidig utvivlsomt undergaaet en Forandring; han var bleven bitter over det hele Omslag i Stemningen, og hvor lidt han end selv vilde tage Initiativet til en ny Forordning, synes han ikke uvillig at have adlydt den Ordre, han fik. Saaledes fremkom Forordningen af 27. Sept. 1799, der vistnok lod Pressen her hjemme have en bedre Stilling, end den havde i de fleste europæiske Lande, men dog lige saa sikkert indeholdt Bestemmelser af langt mere reaktionær Natur, end Forholdene gjorde nødvendige.

Det nøje Sammenhæng med Forordningens Tilblivelse var den Gang ubekjendt, og C.s Fjender fik travlt med at vælte hele Ansvar for den over paa ham, ja med at sigte ham for at have faaet den udstedt som et Middel til Hævn over P. A. Heiberg. Da nu ogsaa dennes Domfældelse fulgte nær efter Forordningen, blev C. Gjenstand for et Had, der ikke var mindre end den Beundring, man havde vist for ham nogle Aar tidligere. Netop nu ramte ogsaa en alvorlig Skuffelse ham. Den gamle Kancellipræsident Chr. Brandt (s. III, 3) veg paa denne Tid sin Plads, og C. maatte synes selvskreven til at blive hans Efterfølger; men da blev han sat til Side for en Adelsmand, den for øvrigt vel begavede og grundhæderlige Frederik Moltke, der tidligere havde været Stiftamtmand i Christiania Stift og nu var første Deputeret i General-Toldkammeret. Ørsted har ment, at C.s store Upopularitet i dette Øjeblik skræmmede Regeringen fra at give ham Præsidentstillingen; men det er dog et Spørgsmaal, om ikke selve den Reaktionsaand, som C. ved Udarbejdelsen af Forordningen af 27. Sept. 1799 paa en Maade havde rakt Haanden, her vendte sig imod ham. Det passede ikke til den at stille ham, den borgerlig fødte Mand, i Spidsen for det vigtigste Regeringskollegium. C. synes tidligere at have

staaet i et venskabeligt Forhold til Moltke; men han følte dog dennes Udnævnelse som en bitter Krænkelser. Da han som ung Mand havde søgt Amtmandspladsen i Stavanger, var en aldeles ukvalificeret Adelsmand bleven foretrukket for ham, nu efter at han — bortset endog fra Virksomheden i Landbokommissionen — i en Række Aar havde gjort det betydeligste Arbejde og baaret det største Ansvar paa et af Statsstyrelsens vigtigste Omraader, saa han sig atter tilsidesat for en Adelsmand. Skjønt han i flere Aar arbejdede i ydre god Forstaaelse med Moltke og havde fortsat væsentlig Del i vigtige Lovarbejder, var der en Brod i hans Indre. Det var, som om den gamle Bitterhed imod Fødselsaristokratiet kun ventede paa en Lejlighed til at bryde løs.

Denne kom (1803), da et Andragende fra en borgerlig født Mand, Generaladjutant Lindholm, om at faa sine Døtre indskrevne i Vemmetofte Kloster bragte C. til at opstille den Paastand, at Retten til at opnaa Adgang til dette adelige Kloster ikke alene tilkom de adelige fødte, men ogsaa Døtrene af «Embedsmænd i Rangen». Sagen var tilsyneladende ikke af stor Betydning; men da Moltke bestred Rigtigheden af C.s Paastand, kom det til en Kamp imellem dem, der vidnede om, at en dybere Modsætning laa bag ved den. Med en paafaldende Lidenskab greb C. Lejligheden til over for sin adelig fødte Modstander at skildre den aristokratiske Aand, som han mente efter Frederik IV's Død havde faaet Magten her hjemme. Det var Tonen fra hans Indlæg i Landboreformsagen, men skærpet ved personlig Bitterhed, der her atter kom frem. Ingen kan tage fejl af, at det skulde være et Sidehug til Moltkes formentlig aristokratiske Standpunkt, naar han efter at have fremhævet det Dødshug, Landboreformerne havde rettet imod Levningerne af «det stygge Lensvæsen», udbryder: «Men Aristokratiets Aand turde maaske endnu skjule sig iblandt disse Ruiner og lure paa Fremtiden.»

Skjønt C. under Debatten viste sig baade Moltke og de andre Kancellideputerede, der støttede denne, i høj Grad overlegen, kan der næppe være Tvivl om, at han med Hensyn til det egentlige Stridspunkt ikke havde Ret. Derimod var det en vitterlig retshistorisk Fortjeneste, at han henledede Opmærksomheden paa Betydningen af de hidtil ganske oversete Privilegier for de kongelige Betjente af 11. Febr. 1679 og paa det Vidnesbyrd, de gave om Christian V's Ønske at hæve Embedsstanden i Klasse med Adelen.

Efter denne Strid holdt Regeringen en fortsat Samvirken

imellem C. og Moltke for umulig, og for ikke at vise sig partisk fjærnede Kronprinsen dem begge fra Kancelliet, Moltke vendte tilbage til General-Toldkammeret som dets Chef med Titel af Præsident, C. blev Justitiarius i Højesteret, og denne Stilling, i hvilken han aabenbart har følt sig lykkelig, beholdt han til sin Død. Moltke og han vare begge for brave Mænd til at bevare Naget imod hinanden. De udsonedes fuldstændig.

C.s Virksomhed for Landboreformerne var særlig kommen Danmark til gode; men skjønt han aldrig gjensaa Norge, efter at han som ungt Menneske havde forladt det, bevarede han Kjærligheden til det fuldt ud. Man ser ham ogsaa med Hensyn til det vise sig som den store Bondeven, i det han stræbte at faa fjærnet, hvad der der oppe fandtes af et Slags Stavnsbaand ved det unge Mandskabs Forpligtelse til at tage Tjeneste i de Sogne, i hvilke det var født. I Slutningen af sit Liv havde han stor Del i Omordningen af de med Hensyn til Odelsretten gjældende Bestemmelser. Man kan forstaa, hvor dybt Norges Adskillelse fra Danmark ved Kielerfreden maatte gaa en Mand som ham til Hjærte. Han saa for mørkt paa den hele Stilling i Evropa til at tro paa, at der ved Christian Frederiks Udvalgelse til norsk Konge skulde kunne banes Vej til en Gjenforening med Danmark. Lige saa lidt troede han paa, at Norge vilde faa Lov til at blive staaende som et Rige helt for sig. Derimod haabede han, at der skulde kunne skabes det en friere Stilling til Sverige. Med den Tanke for Øje gav han sine Følelser for sine gamle Landsmænd Luft, i det han 19. Maj 1814 skrev til Christian Frederik: «Søg derfor, min naadigste Herre, at tilmægale dette tro Folk de bedste Vilkaar, der nu (maaske aldrig siden) kunne erholdes som et føderativt Rige med Sverige. Aldrig har da nogen gavnet Norge saa meget som De. Da skal jeg velsigne Dem fra min Grav.»

C. var en sjælden udpræget Personlighed. Han havde skarpe Kanter, var herskelysten, taalte ikke let Modsigelser, og hvor meget han end indtil det smagløse holdt af at tale om sine svage Evner, havde han megen Selvfølelse. Den Tone, hvori han lod Kancelliet skrive til andre Avtoriteter, var ikke altid den behageligste. Men han var tillige en Mand med varme Følelser, med en flammende Begejstring for vort Folks Vel, med ædle Formaal og uforfærdet i at kæmpe for det, der efter hans Overbevisning var det rette. Han syntes som skabt til at spille en stor Rolle som Statsmand i et Land med en fri Forfatning; men blev han, Enevældens Embeds-

mand, end indskrænket til overvejende at virke i Kommissioner og i et Regeringskollegium, var det dog lykkeligvis paa et Tidspunkt, da det gjaldt store sociale Spørgsmaal, og hvor der var Lejlighed for en rig Personlighed til ogsaa at gjøre sig gjældende for Offentligheden. Man kan beklage, at Forordningen af 27. Sept. 1799, der ikke har været til Velsignelse, er redigeret af ham; men det kan ikke fordunkle hans store Fortjenester eller svække Højagtelsen for ham som Karakter.

Det gik C. som mange stærke og tillige kantede, men i Grunden ædle Naturer, at Alderdommen mildner dem uden dog at svække dem. En af hans yngre Venner har skildret hans Dødsleje paa følgende Maade: «Ja end skue vi ham, den blide, elskværdige Olding, hvis matte Legeme er nedbøjet under en langvarig Sygdoms utaalelige Lidelser, men hvis evig unge Sjæl tindrer i det levende Øje, fremlyser i hele hans sindrige Tale og modner hvert Arbejde, der, skjønt udkastet paa Sygelejet, synes at bære Præg af Ungdommens usvækkede Kraft. Rigets dueligste, Rigets første Embedsmænd samles hos ham for at bevidne Oldingen, der staar ved Gravens Bred, deres mest uskrømtede Medlidenhed; men C. taler, man lytter paa den sunde Sjæls Ytringer, Sygdommen glemmes, spillende Vid og dyb Granskning kappes om fortjent Bifald. Sygestuen vorder Visdoms Skole, og mangen en Tanke, vigtig for Danmarks Fremtids Lykke, undfanges ved C.s Smerteleje.»

A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Hist. Erslew, Forf. Lex. E. Holm, Kampen om Landboreformerne. E. Holm, Den offentlige Mening og Statsmagten i Slutn. af det 18. Aarh. Hist. Tidsskr. 6. R. I, 426 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. I, 45 ff. *E. Holm.*

Colbjørnsen, Hans, o. 1680—1754, Handelsmand. Han er en yngre Halvbroder af den ovennævnte Anna Colbjørnsdatter og uden Tvivl født paa Sørums Præstegaard o. 1680; han var af Faderens andet Ægteskab med Cathrine Stub, en Datter af den bekjendte Præst og Krigsmand Mag. Kjeld Lauridsen S. i Ullensaker. Formentlig allerede længe før 1716 havde H. C. taget Bolig paa Frederikshald, mulig paa Foranledning af sin rige Morbroder, den forhenværende Præsident i Christiania Niels Stub, der ved sit Ægteskab med den bekjendte Oberstlieutenant Peder Olsen Normands Enke havde erhvervet et betydeligt Jordegods omkring Frederikshald. H. C. var allerede i 1716 en formuende Kjøbmand paa Frederikshald, hvor han, formentlig i Forening med Broderen Peder C., drev en udbredt Handel, især med Træløst. Foruden

et Par Bygaarde ejede han Gaarden Eskeviken ved Frederikshald og et Par Bondegaarde i Bergs Sogn. Brødrene havde ved sine Handelsforbindelser i Sverige let for at skaffe Efterretninger der fra, og da Kong Carl XII om Vaaren 1716 havde gjort Indfald i Norge, skulle de af Brødrene indhentede Efterretninger, hvilke H. C. selv bragte til Kjøbenhavn, have foranlediget Tordenskjolds Expedition, der endte med den heldige Træfning i Dynekilen. Da Svenskerne nærmede sig Frederikshald, deltog Brødrene C. med Iver i de Forsvarsanstalter, som iværksattes til Byens Beskyttelse, saaledes bl. a. i Oprettelsen af et Frikompagni, Opførelsen af Batterier paa belejlige Steder og disses Bevogtning, og da Carl XII endelig havde bemægtiget sig Byen 4. Juli 1716, var det H. C., der tillige med en anden Borger af Byen, Jens Munck, henvendte sig til Kongen for at bede om Beskyttelse for de bortflygtede Kvinder og Børn, der befandt sig i Byens Omegn, samt for deres Gods. Kongen, der havde taget Ophold i Borgeren William Walkers Hus, modtog H. C. med Trusler om at lade ham undgælde for hans egen og Broderens Optræden mod ham, skjønt de ikke vare Krigere, hvortil H. C. skal have svaret med en Henvisning til sine Pligter mod Konge og Land. Samtalen afbrødes ved en fra Fæstningen kommende Bombe, der faldt ned gjennem Taget og saarede de tilstedeværende; H. C. forsøgte at hjælpe Kongen og tørrede Blodet af hans Ansigt med sit Lommetørklæde, hvorefter denne forlod Huset, men befalede, at H. C. og Jens Munck skulde bevogtes. Da Forsøgene paa at skyde Byen i Brand fra Fæstningen ikke lykkedes, blev den efter Kommandantens tidligere Aftale med Borgerne stukken i Brand ved et Par af Brødrene C.'s Tjenestefolk, i det disse først antændte deres Herrers Gaarde. Da Svenskerne ikke længere formaaede at slukke Ilden, maatte de drage ud af Byen og førte da de to Borgere med sig. I det man passerede Broen, hvor flere faldt for Kuglerne fra Fæstningen, kastede H. C. sig i Elven, reddede sig, ved at svømme et Stykke ned ad samme, i Land og kom i Behold ud til sin Gaard Eskeviken. Ved Faldet havde han dog forslaaet sit Hoved og Bryst, saa han beholdt Men deraf sin Levetid.

I Aaret 1717 fik begge Brødre for deres udviste Tapperhed under Belejringen Titel af Kapitajner af Infanteriet. Ogsaa under det fjendtlige Indfald i 1718 viste begge Brødre sin Iver for Byens og Fæstningens Forsvar, om end Begivenhederne ikke foranledigede saa iøjnefaldende Bedrifter som under den foregaaende Belejring.

Ved Kong Christian VI's Ophold paa Frederikshald i 1733 udnævntes begge Brødre til Oberstlieutenanter af Infanteriet. Da Kong Frederik V i 1749 var paa Frederikshald, besøgte han H. C. i hans Hus og lod sig af ham fortælle om Krigsbegivenhederne og forevise Tørklædet med Kong Carls og C.'s eget Blod, hvorpaa han gav ham Titel af Oberst. H. C. døde 1754. Han var 2 Gange gift: 1. (1703) med Dorothea († 1716), en Datter af Tolderen Ernst Nielsen (Fogt), 2. (1726) med Karen Knudsdatter Stang (f. 1700 † 1727). Af første Ægteskab efterlod han 2 Børn, af andet en Søn.

Giessing, Jubel-Lærere III, 332 ff. Moe, Actst. t. d. norske Krigshist. S. 26 ff. J. Schrøder, Beskr. ov. Frederikshald S. 84 ff. M. Arnesen, Haldensia.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Colbjørnsen, Herman, 1727—94, Lagmand. Han angives født paa Gaarden Opset i Grue Sogn i Solør, hvor Faderen, Ole C. († 1754), en fjærn Slægtning af den ovfr. S. 23 nævnte Hr. Colbjørn Thorstensen paa Sørum, senere levede som Bonde; denne beboede imidlertid den Gang Gaarden Nyst i Odalen, og her er H. C. døbt 29. Avg. 1727; Moderen hed Birte Olsdatter fra Opset, af den senere Familie Arntzen. Efter at have besøgt Udlandet og studeret Historie, Filosofi og Mathematik bestemte han sig for Lovkyndigheden og tog juridisk Embedsexamen 1759, fik 1763 Exspektance paa Hedemarkens Sorenskriveri og blev 1765 Sorenskriver i Akers Herred og Vestre Bærum, 1767 Assessor auscultans i Overhofretten i Christiania og 1773 i Højesteret, 1774 Lagmand over Christiania Lagdømme og tillige Assessor i Overhofretten. Senere i samme Aar fik han Titel af Justitsraad, 1779 af Etatsraad og 1790 af Konferensraad. 1784 var han en Tid lang konstitueret Stiftamtmand i Christiania, hvor han døde 27. Nov. 1794, og hvor hans Jordefærd foregik under megen Højtidelighed. Han var en meget dygtig og velstuderet Embedsmand, der anvendtes i mange offentlige Kommissioner, og har derhos gjort sig fortjent ved Legater til den matematiske Skole og Kathedralskolen i Christiania, til Bygdemagasiner i Solør og Trysild samt til Fattiggasserne i Christiania, Bærum og Trysild. Han blev 1774 gift med den 1770 afdøde Avktionsdirektør Peter Henrik Barckleys Enke, Emerentze f. Carlsen (f. 17. Avg. 1738 † 8. Maj 1802), en Datter af den rige Kjøbmand Christen C. i Drøbak, og efterlod ikke Børn.

Moe, Actst. t. d. norske Krigshist. S. 6 f. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 884. Richter, Jurid. Stat S. 63. Norske Intelligenz-Sedler 1794, Nr. 50 f.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Colbjørnsen, Jacob Edvard, 1744—1802, Retskyndig, født 19. Nov. 1744 paa Gaarden Sørum i Christians Amt, Broder til fornævnte Christian C. Allerede fra Vuggen af var han ansat ved det Regiment (2. oplandske), hvorved hans Fader stod, og trak Underofficers Gage, og da han 1760 var blevet Student fra Christiania Kathedralskole, blev der tilbudt ham en Officersplads ved Regimentet, men han foretrak Studeringerne. Efter i nogen Tid at have dyrket Theologien hengav han sig, navnlig støttet af Kofod Anchers Raad og Vejledning, til et grundigt Studium af Retsvidenskaben og blev allerede som Student en søgt juridisk Manuduktør, af hvis Undervisning ogsaa hans yngre Broder Christian nød godt. Da han efter 7 Aars Studium i 1770 underkastede sig juridisk Examen, foranstaltede Kofod Ancher, at hele Fakultetet samlede ved denne Akt for at hædre en saa udmærket Kandidat, hvilket paa den Tid var saa meget mere usædvanligt, som juridisk Examen ikke sjælden blev afholdt af en eneste Professor. Strax efter Examen blev C. Højesteretsadvokat, men ombyttede snart denne Virksomhed med en anden, der bedre stemmede med hans Tilbøjelighed og Evner, i det han 1772 efter Konkurrence med Nørregaard og Andr. Bang blev overordentlig Professor i Lovkyndighed ved Kjøbenhavns Universitet. Her havde hans nærmeste Forgænger, Dons, under sin korte Lærervirksomhed begyndt at foredrage den danske Ret som selvstændigt Hele, adskilt fra den romerske Ret, og C. fortsatte ad samme Vej og gennemførte Planen. Hans paa smukt Latin skrevne Forelæsninger over den danske Ret, der i det væsentlige følge Heineccius' System, som den Gang ansaas for et Mønster, ere ikke blevne trykte, skjønt de under Navn af «Syntagma» nævnes i Fundatsen for Kommunitetet af 25. Juni 1777 § 34 som en af «Læsebøgerne» i Lovkyndigheden, men de haves i Manuskript, bl. a. paa Universitetsbibliotheket, og vise Forfatterens store videnskabelige Evner, især i exegetisk Retning. C., der i det hele var en meget ivrig og afholdt Universitetslærer, foredrog i øvrigt ogsaa den almindelige Retslære, nærmest efter Wolffs System, og Romerret, men af hans Arbejder foreligger trykt kun nogle Responsa eller Erklæringer og en Afhandling «de dominio minus pleno», for hvilken han 1774 i Følge Fakultetets Indbydelse erhvervede den juridiske Doktorgrad. Samme Aar blev han extraordinær Assessor i Højesteret, dog med det Vilkaar, at han ikke derved beholdt Ret til at indtræde i virkeligt Nummer, og 1775 blev han Justitsraad og fik kgl. Løfte om at indtræde som

ordentligt Medlem i det juridiske Fakultet ved første Vakance. End videre blev det 1777⁶ overdraget ham at udføre Forretningerne som Generalavditør ved Søetaten, hvilket Embede efter de da gjældende Regler skulde beklædes af en Professor juris, og i denne Egenskab udarbejdede han flere Memoirer om de under de daværende Forhold brændende Spørgsmaal om det nevtrale Flags Rettigheder, ligesom Anordningen af 7. Jan. 1782 om Justitsens Pleje ved Sø-Militæretaten skyldes hans Forslag. C. blev 1781 Etatsraad og 1784 Konferensraad og traadte 1787 ind i Rentekammeret som Justitsdeputeret, en især paa en Tid, da Landbovæsenets Reform stod paa Dagsordenen, vigtig Post; dog vedblev han at deltage i Konsistoriums Forretninger og i de juridiske Examinere og forbeholdt sig at træde tilbage fra Rentekammeret ved Vakance i det juridiske Fakultet, men da en saadan Vakance indtraf 1789, opgav han sin Ret og forlod definitivt Universitetet. Han var Medlem af den angaaende Landbovæsenet nedsatte kgl. Kommission, i hvilken han ganske sluttede sig til Reventlows og sin Broders Planer, og havde ligeledes Sæde i den store Finanskommission og i den 1800 nedsatte Kommission til at gjøre Forslag til en ny Straffelov. 1799 blev han udnævnt til Justitiarius i Højesteret og indlagde sig i den korte Tid, han her fungerede, stor Fortjeneste, navnlig ved at sørge for Sagernes hurtige Fremme, hvilket bl. a. opnaaedes ved, at han lod de mest indviklede og vidtløftige, ikke som forhen de simpleste, Sager udgaa til skriftlig Behandling. Ved Siden af sine Embedsforretninger udførte C. en stor Mængde forskellige Hverv. Han var saaledes i mange Aar Medlem af Direktionen for Søassurance-kompagniet, af Bestyrelsen for det Classenske Agerdyrkningsseminarium og for det Arnamagnæanske Legat. Hans store Lærdom, navnlig i sproglig Retning, og den Anseelse, han nød som Videnskabsmand, skaffede ham Optagelse i Videnskabernes Selskab (1792), og den almindelige Agtelse og Hengivenhed, som han ved sin Ret-sindighed, Arbejdsdygtighed og elskværdige Personlighed havde erhvervet sig, gav sig paa mange Maader Udtryk ved hans Død. C. var gift 1. med Marie f. Hansen, 2. med ^{Kirstine} (Cathrine) f. Hofgaard, ^{Enke e. Ka} og døde 13. Febr. 1802. ^{ullmann} ^{Torsling.}

Astræa IV.

Deuntzer.

Colbjørnsen, Peder, 1683—1738, Handelsmand. Han var en yngre Helbroder af den ovenomtalte Hans C. og er født paa Sørums Præstegaard paa Nedre Romerike 5. Juli 1683. Ligesom den nævnte

Broder var han bosat paa Frederikshald som en velstaaende Handelsmand, da det svenske Indfald i Norge fandt Sted om Vaaren 1716. Allerede 20. Marts oprettede Borgerskabet paa Frederikshald og Bønder fra Tistedalen et Kompagni af frivillige, for hvilket P. C., der havde været meget ivrig ved dets Dannelse, valgtes til Chef, hvilket Valg den kommanderende General, B. H. v. Lützw, bekræftede, men begik derved den Fejl at stille det uafhængigt af Kommandanten, Oberstlieutenant H. J. Brun, hvad der siden vakte en Uenighed mellem denne og Borgerskabet, der virkede hemmende paa de senere Foretagender. Frikompagniet paatog sig Bevogtningen af Byen og de der anlagte Forskansninger samt gjorde derhos forskjellige Strejftog i Omegnen, navnlig 8. April, da en svensk Ritmester med 50 Mand toges til Fange. 7. Maj opererede Oberstlieutenant B. N. v. Landsberg af Garnisonen sammen med Frikompagniet mod den svenske General Delwig, der gennem Tistedalen vilde bemægtige sig Passagen over Svinesund; vel dreves han 2 Gange tilbage, men ved at gjøre en lang Omvej opnaaede han dog sit Øjemed. Svenskerne opførte i Hast en Bro over Svinesund, hvilken de frivillige og en Del militære forsøgte at ødelægge, navnlig ved Hjælp af en Pram, der var bygget af et Brødrene C. tilhørende Saltskib, men da Angrebet, der lededes af P. C., ikke lykkedes, blev den atter varpet ind til Byen, hvor den siden gjorde god Nytte. 30. Juni gjorde Frikompagniet og en Del Soldater et Strejftog ind i Sverige, hvorved 26 Fanger og 111 Artilleriheste bortførtes, ved hvilken Lejlighed P. C. blev saaret i Ansigtet af en af sine egne Folk. Byens Befæstninger bleve under Brødrene C.'s Opsigt udbedrede og Broen mellem dens Nord- og Sydside til Dels afkastet. I et Møde paa Raadhuset mellem Kommandanten og Borgerne enedes man om at stikke Byen i Brand, hvis den faldt i Fjendens Hænder. Dette skete ogsaa om Morgenen 4. Juli, da Kong Carl XII selv i Spidsen for 3000 Mand over Tistedalselven trængte ind i Byen trods den tapreste Modstand fra Nordmændenes Side, der maatte trække sig tilbage til Fæstningen og den indre Borgerskanse, som holdtes af Oberstlieutenant Landsberg og P. C. Efter den trufne Aftale var Byen nu hjemfalden til Ødelæggelse, og Bomber og Kugler udsendtes derfor over den fra Fæstningen, Prammen og Huitfeldtsholmen. Under Skydningen sendte Kongen mellem Kl. 10 og 12 3 Gange Parlamentærer til Borgerskansen for at forlange 4 Timers Vaabenstilstand, hvilket dog afsloges, den ene Gang af P. C. med de Ord: «Fjenden er kommen selvbuden ind,

og vi maa gjøre vort bedste for at faa ham ud igjen.» Ved en Bombe fra Fæstningen blev Kongen lidt saaret og dreven ud af sit Kvarter i Byen, men da Svenskerne i Regelen fik slukket den Ild, Bomberne tændte, lode Brødrene C. ved sine Tjenere antænde sine egne Huse, hvorefter Ilden udbredte sig i hele Byen og nødte Kongen til at forlade den med sine Folk over den igjen løselig reparerede Bro. Kongen afbrændte derpaa selv Byens Nordside og trak sig efter et betydeligt Tab tilbage til sit Hovedkvarter Torpum. Efter Tordenskjolds Sejr i Dynekilen 8. Juli, der berøvede Hæren sine Krigsfornødenheder, forlode Svenskerne for denne Gang Norge.

Endnu samme Aar fik P. C. det Hverv at rejse til Kjøbenhavn for at ansøge Kongen om Hjælp for den næsten fuldstændig afbrændte By, hvilket vistnok foranledigede Forordningen om en Extraskat i Danmark og Norge til Fordel for Frederikshald samt en Udvidelse af Byens Privilegier. I 1717 fik begge Brødrene C. Titel af Kapitajner af Infanteriet for deres Forhold under Belejringen, og de deltog atter under det svenske Indfald 1718 med Iver i Stadens Forsvar. P. C. anslaar selv sit Tab under Krigen til 30000 Rdl., «som ej er dragen Suk for». Da hans Morbroder Niels Stub, hvis Ejendomme han allerede i længere Tid havde bestyret, døde i Aaret 1723, arvede han dog atter en betydelig Formue, til Dels bestaaende i Jordegods i Omegnen af Frederikshald. Ved Kong Frederik IV's Ophold i Christiania 1719 modtog han under en Avdiens dennes Anerkjendelse for sine Bedrifter og Løfte om fremtidig Erindring, og ved sin Rejse i Norge 1733 boede Kong Christian VI paa Frederikshald i P. C.'s Hus, ved hvilken Lejlighed begge Brødre fik Titel af Oberstlieutenanter af Infanteriet. P. C. blev i Okt. 1720 i Arendal gift med den unge Hilleborg Dund (eller Duns), Datter af Kjøbmand Søren Pedersen sammesteds. Kort efter Ægteskabet henfaldt hun til «excessiv Drukkenskab», ødede hans Formue og blev ham til sidst utro, ja skal endog have nærret Planer mod hans Liv. Han maatte derfor i 1729 bestemme sig til at lade sig skille fra hende, men først efter en langvarig og ubehagelig Sag kom det i 1733 til endeligt Forlig. Hilleborg Pedersdatter, der ej havde Børn med P. C., blev siden gift med Sr. Christian Toldorph. P. C., hvem disse Sorger i Følge hans egne Ord før Tiden lagde i Graven, døde 17. Marts 1738 paa Frederikshald. Paa Stadens søndre Torv blev i Begyndelsen af 1850-Aarene rejst en Mindestøtte for de tapre Brødre.

Der maa dog med Hensyn til Brødrenes Bedrifter bemærkes det samme, som ovenfor er sagt om Søsterens, at Familiesagnene have stillet dem i et noget for stærkt Lys i Forhold til de medvirkende militære Kræfter, som derved ere komne til at staa ufortjent i Skyggen.

Foruden de ved Hans C. nævnte Kilder: Berømte Nordmænd, udg. af C. Tønsberg. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 884. Dansk Museum 1782 II, 1 ff. Krag, Underret. om Fredrikshalds By S. 37 ff. A. Faye, Carl XII i Norge S. 78 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Cold, Christian Magdalus Thestrup, 1754—1826, Generalprokurør, Søn af efternævnte I. A. C. og dennes anden Hustru, Magdalene f. Thestrup, blev født i Sorø 9. Febr. 1754. Efter at være bleven Student 1769 dyrkede han først Theologien, men gik senere over til det juridiske Studium og tog juridisk Embedsexamen 1781. Samme Aar blev han Prokurator ved Hof- og Stadsretten og blev 1788 udnævnt til overordentlig Professor i Lovkyndighed ved Københavns Universitet efter Konkurrence med J. J. Gudenrath og J. F. W. Schlegel. Han roses for sit smukke Foredrag, især af Naturretten, men hans trykte videnskabelige Arbejder indskrænke sig til en Disputats «de salario tutorum», ved hvilken han 1790 erhvervede den juridiske Doktorgrad, og en Afhandling «de decimarum prædialium qvæ ex navalibus penduntur præstatione» i Universitetsprogrammet til Reformationsfesten 1792. Efter temmelig kort Tids Forløb forlod han Universitetsbanen, i det han 1794 blev Politimester i København og 1799 indtraadte som Deputeret i det danske Kancelli. Fra 1804—25 besørgede han Generalprokurørforretningerne, var Medlem af Postkasse-Pensions-Direktionen 1812—16 og af den Arnamagnæanske Kommission fra 1804 og deltog i adskillige Regeringskommissioners Arbejde. Han nød megen Anseelse som en kundskabsrig, skarpsindig og arbejdsdygtig Embedsmand, blev Etatsraad 1799, Konferensraad 1810, Kommandør af Danebrog 1811, Storkors 1817 og Gehejmekonferensraad 1825. Han var gift 1. (1781) med Berta f. Nissen († 1791), 2. (1791) med Anne Marie Elisabeth f. Fabricius († 1839), Datter af Etatsraad C. A. F. Han døde 13. Jan. 1826.

Erslew, Forf. Lex. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 444 ff. Personahist. Tidsskr. I, 297. *Deuntzer.*

Cold, Daniel Henrik Otto, f. 1827, Læge. Han er en Søn af Gjæstgiver i Fredensborg Ole Johansen C. og Elisabeth(Christine) *batthine*.

Antoinette f. Spleiss og fødtes i Fredensborg 17. Avg. 1827, dimitteredes privat 1846, deltog i Felittoget 1849 som Underlæge og tog Lægeexamen 1853. Han var derefter Kandidat paa Almindeligt Hospital og 1853 Koleralæge i Kjøbenhavn. Fra 1854 praktiserede han i Frederiksværk, hvor han 1862 blev udnævnt til Distriktslæge. 1858 tog han Doktorgraden ved en Afhandling om Lægerne og Lægevæsenet paa Christian IV's Tid. 1880 tog han Afsked som Distriktslæge og blev samtidig udnævnt til Justitsraad. Derefter har han praktiseret i Kjøbenhavn. En særlig Interesse har han viet Sundhedsplejen. 1854 ægtede han Ida Athalia Bruun, Datter af Formand paa Toldboden i Kjøbenhavn Thomas Nielsen B.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg.

Jul. Petersen.

Cold, Isaac Andreas, 1718--61, Overhofrets-Justitiarius, født 6. Dec. 1718, Søn af ndfr. nævnte Provst Johan C., blev Student fra Helsingør 1734 og studerede 3 Aar ved tyske Universiteter. 1740 deltog han med 5 andre, hvoriblandt Stampe og Kofod Ancher, i Konkurrencen om det ved A. Hojers Død ledigblevne juridiske Professorat ved Kjøbenhavns Universitet og erhvervede den juridiske Doktorgrad, som dog, fordi han ikke havde nogen offentlig Bestilling, først tildeltes ham efter en foregaaende særlig Prøvelse af hans Retskyndighed. I sin Disputats «de juramento purgatorio» fremsatte han den mod den da herskende Mening stridende Paastand, at Benægtelsesed er uanvendelig i kriminelle Sager. 1741 blev han Højesteretsadvokat, 1742 tillige Sekretær ved det juridiske Fakultet, 1747 Borgmester i Skien og strax derpaa Professor juris i Sorø. Foruden sin Disputats har han skrevet en Afhandling «de præcellentia marium juridica præ feminis» (1749) og adskillige Recensioner af juridiske Arbejder samt foranstaltet en i øvrigt ikke fuldstændig Samling af Højesteretsinstruxer fra Frederik III til Frederik V inkl., men Udgivelsen heraf blev forbudt underhaanden og fandt først Sted længe efter hans Død (i Suhms «Nye Samlinger» IV). 1755 blev han Justitsraad og 1759 Justitiarius i Overhofretten i Norge og Etatsraad, men døde allerede 13. April 1761 i Christiania. Han var gift 1. (1747) med Elisabeth Cathrine f. Nissen († 1751), 2. (1752) med Magdalene f. Thestrup († 1754), Datter af Etatsraad, Professor Christian T., og 3. (1755) med Anna Sophie f. Baar, Datter af Etatsraad Jens B.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Dänische Bibl. V. Büschings Nachrichten I, 603 ff.

Deuntzer.

Cold, Johan, 1683—1762, Præst, født 26. Maj 1683 i Rome-dal, Søn af Sognepræst, Mag. Isaac Andersen C. († 1736) og hans første Hustru, Mette Nielsdatter Hover († 1701), tilhørte en gammel norsk Slægt, der dog ikke er i Forbindelse med de gamle Adelsmænd af dette Navn. Han deponerede 1697 og forblev efter at have taget Attestats flere Aar i Kjøbenhavn under ivrige Studier. 1706 blev han Kapellan til Ringsaker og var fra 1709—12 Feltpræst. 1713 blev han Sognepræst til Borge ved Frederiksstad, hvor han fik sin Præstegaard ødelagt og led megen Skade ved det fjendtlige Indfald 1716. Han blev samme Aar Provst i Nedre Borgesysse og vedblev som saadan til 1745, efter at han 1721 ved Mageskifte var forflyttet til Berg og Nordre Frederikshald. 1748 nedlagde han Embedet og døde 12. Maj 1762. Han var en af sin Tids dygtigste Præster i Norge, og hans Afhandlinger røbe megen polyhistorisk Kundskab. Hans mest bekjendte Skrift er «Consilium et iudicium episcopi licitum» (1729), fremkaldt ved det i Sverige rejste Spørgsmaal om Biskoppernes Udelukkelse fra Rigsdagen. Biskop Deichman, hvem han viste Manuskriptet, fraraadede dets Trykning, da han mente, at det vilde blive opfattet som et Forsvarsskrift for ham, hvilket det utvivlsomt ogsaa er. Det havde dog ingen videre Følger for den højt ansete Forfatter. Af Efterslægten har han gjort sig fortjent ved Oprettelsen af 2 Forsørgelseskasser for Præstenker og Præstebørn i sit Provsti, der fremdeles holdes oppe. Gift 12. April 1714 med Anna Marie Henriksdatter, hvis Fader Henrik Nicolai var Foged i Id († 1699). Hun overlevede ham.

J. Colds Tanker om Slægtingers Ret osv., Chra. 1767, Fortalen.

D. Thrup.

Colding, jvfr. Kolding.

Colding, Ludvig August, 1815—88, Ingeniør og Fysiker. C., yngste Søn af forhenværende Koffardikapitajn, senere Landmand, Andreas Christian C. og Anne Sophie f. Fønss, blev født paa Arnakkegaard ved Holbæk 13. Juli 1815. Kort efter solgte Faderen Gaarden og købte Nygaard i Brøndbyøster Sogn, og da Faderens Kaar senere bleve meget knappe, fik C. sin første Opdragelse i Landsbyskolen i Rødovre. Det synes, som om Familien har kjendt Fysikeren H. C. Ørsted og raadført sig med ham om den finger-nemme Søns Fremtid, og denne Raadførelse endte med, at C. blev sat i Lære i Kjøbenhavn hos Snedkermester Olsen, der tillige var Lærer i Tegning ved Akademiet for de skønne Kunster. I 1836

blev C. Svend og arbejdede som saadan indtil Efteraaret 1837. Han havde imidlertid faaet særlig Lyst til Maskinvæsen og længtes i det hele taget efter at udvide sine Kundskaber. Ved sin Broders og nogle Venners Hjælp blev han under Læretiden sat i Stand til at tage Forberedelsesexamen og Adgangsexamen til Polyteknisk Læreanstalt (1837), hvor han derpaa studerede videre og 1841 dimitteredes som Kandidat i Mekanik. Hvad der meget har bidraget til denne Vending i hans Livsførelse, var navnlig Paavirkning af H. C. Ørsted, der ogsaa senere blev ham en trofast Støtte. Medens han i de nærmest efter Examen følgende Aar ernærede sig ved Undervisning, fortsatte han sine Studier ved under Ørsteds Vejledning at anstille fysiske Undersøgelser i Læreanstaltens Samling.

I Aaret 1845 blev C. konstitueret som Brolægning- og Vejinspektør i Kjøbenhavn, en Stilling, som han dog kun beklædte til Juni 1847, da han blev konstitueret som Vandinspektør. Efter at han i 1850 havde foretaget en Udenlandsrejse med offentlig Understøttelse, deltog han i den da udkrevne Konkurrence om Planer til Kloak-, Gas- og Vandværk for Kjøbenhavn for sidstnævnte Værks Vedkommende, og Bedømmelseskomiteen tilkjendte ham $\frac{2}{3}$ af den udsatte Præmie, men sluttede sig ikke i alle Punkter til hans Plan, der imidlertid, efter at han havde omarbejdet den særlig med Indførelse af de Modifikationer, der fulgte af det heldige Udfald af de kort efter foretagne Boringer i Damhussøens Opland, kom til at danne Grundlaget for Kjøbenhavns Vandværk, saaledes som det i 1856—58 blev bragt til Udførelse. Forinden havde C. imidlertid bistaaet Kommunalbestyrelsen med Sammenarbejdelse af de prisbelønnede Planer til Gas- og Kloakværket, af hvilke førstnævnte kom til Udførelse samtidig med Vandværket. Paa den Tid, her er Tale om, fandtes der ikke ved den polytekniske Læreanstalt noget Kursus for Ingeniører, og C. havde derfor ligesom de faa andre daværende danske Civilingeniører maattet sørge for sin egen Uddannelse i de specielle Ingeniørfag. Det var den Gang almindeligt, at man med Hensyn til Ingeniørarbejder stadig saa hen til Englænderne og tyede til deres Bistand. Det faldt derfor ogsaa naturligt, at man, forinden Planerne og Kontrakterne bleve vedtagne, lod dem revidere og nærmere udarbejde af en engelsk Ingeniør, og at man overdrog Udførelsen af Gas- og Vandværkerne til et engelsk Ingeniørfirma, medens Overtilsynet med Overholdelsen af Kontraktens Bestemmelser blev ført af en dansk kontrollerende Ingeniør. Denne Stilling blev overdraget C., og efter Værkernes

Fuldførelse blev han i 1858 ansat i det nyoprettede Embede som Stadsingeniør, som han beklædte indtil Dec. 1886.

Han udnævntes efterhaanden til Professor, Æresdoktor ved Universitetet i Edinburgh, Medlem af Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn og Stockholm samt af den danske Afdeling af Letterstedtska Föreningen.

C.'s Virksomhed var i Virkeligheden dobbeltsidig, dels virkede han som omtalt som Ingeniør i Kjøbenhavns Kommunes Tjeneste i en Periode, hvor betydelige tekniske Arbejder i mange Retninger omdannede Byen, dels drev han stadig et naturvidenskabeligt Studium, der dels omfattede rent videnskabelig fysiske Opgaver, dels gjorde forskellige Problemer, der opstode under hans Virksomhed som Ingeniør, til Gjenstand for nøjere Undersøgelse. Hans fysiske Arbejder skulle her ikke nærmere belyses; men det maa dog anføres, at det i mange Tilfælde vil være vanskeligt at drage en bestemt Grænse mellem de alene i Fysikkens Tjeneste foretagne Undersøgelser og dem, der havde mere praktiske Formaal og derfor benyttede derefter afpassede tilnærmende Metoder.

Medens han allerede i 1843 begyndte med sine epokegjørende Undersøgelser over Kræfternes Uforgængelighed og Omsætning, som samtidig med Joules og Mayers Forsøg ledede til Bestemmelsen af Varmækvivalentet, og han derefter studerede Magnetisme og Vanddampe, blev hans Beskæftigelse med Kloakplanerne Aarsag til hans bekjendte Undersøgelser over Vandets Bevægelse i lukkede Ledninger, som ledede ham til Erkjendelse af Modstandskoefficientens Variation med Strømmens Hastighed, et lignende Resultat, som Weisbach kom til. Medens han paa Grundlag af disse Studier fastslog de Principper, hvorefter senere Kjøbenhavns Kloaker bleve beregnede, udvidede han Anvendelsen af disse Undersøgelser paa Studier over de frie Vandspejls Former og paa Strømninger i Havet. Spørgsmaal om Skorstenes Træk bragte ham ind paa Undersøgelser over en fælles Lov for flydende Legemers Bevægelse, ligesom Hvirvelstormen i 1871 paa St. Thomas gav Stødet til Studier over Luftens Strømningsforhold, og senere bevirkede Stormfloden i 1873, at han begyndte Undersøgelser af de ved Vindens Kraft bevirkede Strømninger i Havet, ved hvilke han derpaa søgte at forklare Stormflodens forskellige Optræden ved vore Kyster. Spørgsmaalene om Vandforsyning fra Boringer og Brønde samt om Dræningens Principper ledede ham til forskellige Forsøg over Vandets Bevægelse i Jordbunden, der gave samme Resultater som Daceys tidligere Under-

søgelse, der maa formodes at have været ham ubekjendt. Ogsaa Varmens Forplantelse gennem forskellige Legemer gjorde han til Gjenstand for Forsøg, foranlediget ved foreliggende praktiske Opgaver. Hans i Forbindelse med Professor Jul. Thomsen foretagne Undersøgelser over de sandsynlige Aarsager til Koleræens ulige Styrke i de forskjellige Dele af Kjøbenhavn under Epidemien i 1853 gave en Tydning af Jordbundens Indflydelse paa Sundhedsforholdene, som først langt senere er fremsat og godkjendt af andre Forskere, medens det danske Arbejde var forblevet ubekjendt i Udlandet.

Det er saaledes en betydelig Række af Spørgsmaal af praktisk Betydning for Ingeniørvidenskaben, til hvis Løsning C. har givet ofte værdifulde Bidrag; han søgte stadig at finde en rationel Begrundelse for Løsningen af Problemerne og til Tydning af Fænomenerne, hvor enten Undersøgelser helt manglede eller trængte til Bekræftelse. Til denne omfattende Syslen med theoretiske Undersøgelser bidrog meget den Omstændighed, at C., efter at hans Virksomhed som kontrollerende Ingeniør for Vandværkets og Gasværkets Anlæg var forbi, ved den trufne administrative Ordning blev henvist til en væsentlig raadgivende Virksomhed, medens al Detail og den praktiske Udførelse af Kommunens Ingeniørarbejder vare overdragne til de forskjellige kommunale tekniske Afdelingers Chefer, i det der herved blev levnet ham tilstrækkelig Tid til Foretagelsen af de ofte langvarige Forsøg og Overvejelser.

C. havde et aabent Øje for Naturen og var af en sjælden elskværdig Karakter. Han boede indtil faa Aar før sin Død paa Vandværket i Kjøbenhavn; men den oprindelig i idyllisk Fred beliggende Bolig blev efterhaanden ilde berørt af de med Voldenes Sløjfning forbundne Omvæltninger, i det først hans kjære Have og senere Bygningerne selv bleve Ofre for Følgerne af Byens Udvidelse.

14. Nov. 1845 ægtede han sin Kusine Henriette Louise Lange, Datter af Koffardikapitajn, senere Transportforvalter ved Jægerspris Færgested, Torben L. — C. døde efter et kort Sygeleje 21. Marts 1888.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1. April 1888.

Ch. Ambt.

— Ved Siden af sin praktiske Virksomhed havde L. A. Colding megen Interesse for *Naturvidenskaben* og var i sin hele Naturbetragtning stærkt paavirket af H. C. Ørsted. Den Tanke var tidlig opstaaet hos ham, at Naturkræfterne vare uforgængelige, og han havde allerede 1840 tænkt paa at fremsætte denne Anskuelse ved

Naturforsker mødet i Kjøbenhavn; dette opgav han dog, da han indsaa, at det var nødvendigt at føre et experimentalt Bevis for sin Anskuelse. Han udførte derfor en Række Forsøg over Gnidningen og fandt da, at Varmeudviklingen ved Gnidning var uafhængig af de gnidende Løgemers Natur og af Bevægelsens Hastighed. Heri fandt han et afgjørende Bevis for, at hans Grundbetragtning var rigtig; til Støtte for den anfører han end videre, at man kun ad denne Vej kan vise Umuligheden af et Perpetuum mobile. Paa Grund af de vigtige Resultater, der indeholdes i dette C.'s første Arbejde, maa det beklages, at den Beretning om sine Forsøg, som C. indsendte til Videnskabernes Selskab i 1843, ikke blev trykt før langt senere; man tilstod dog C. en Understøttelse til Fortsættelse af disse Undersøgelser; de offentliggjordes nogle Aar efter i Videnskabernes Selskabs Skrifter. Forinden var navnlig ved Joules Forsøg Læren om Kræfternes Forvandling udviklet i et saa stort Omfang, at C.'s Arbejder nu ikke fik nogen Indflydelse paa Videnskabens Udvikling. C. har offentliggjort et ikke lidet Antal, til Dels temmelig udførlige Afhandlinger i Videnskabernes Selskabs Skrifter, af hvilket Selskab han var Medlem fra 1856. *C. Christiansen.*

Colditz, Melchior, —1523—, kongl. Sekretær, kaldes sædvanlig Mester Melchior de Germania, et enkelt Sted ogsaa Danrop. Han var en Søstersøn af Kong Hans' og Dronning Christines Livlæge, Dr. Carl Egen. 1515 blev han indskreven ved Universitetet i Köln og har formodentlig ogsaa her erhvervet sig sin Magistergrad. Han kom i Dronning Elisabeths Tjeneste som hendes første Sekretær, hvortil han anbefalede ved sin store Sprogkundskab; thi han skrev danske, tyske, franske og latinske Breve. Han blev Kannik ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og opnaede tillige flere andre gejstlige Stillinger, men synes at have paadraget sig Sigbrits Vrede, uden at de nærmere Omstændigheder herved dog kjendes. 1521 og 1522 udførte han forskjellige diplomatiske Hverv for Christian II i Tyskland og var ogsaa strax tilstede hos Kongen i Landflygtigheden. Han blev et af Kongens mest betroede Sendebud og var som saadan meget paa diplomatiske Rejser i England, Tyskland, Spanien o. fl. St. 1525 vendte han fra et længere Ophold i Spanien tilbage til Nederlandene og var tilstede ved Dronning Elisabeths Dødsleje i Jan. 1526. Han blev nu ansat ved de kongelige Børns Hof og begyndte at deltage i Børnenes Undervisning; men dette blev forbudt af den nederlandske Regering, skjønt Mester M. altid synes at have været

en god Katholik. I denne Stilling vedblev han at være under hele Christian II's Landflygtighed — 1529 udnævnte Kongen ham til Raad og første Sekretær hos sin Søn Hertug Hans —, men samtidig benyttedes han stadig i en Mængde diplomatiske Hverv. Han har vistnok været tilstede hos Hertug Hans ved dennes Død i Regensburg 1532, samtidig med at Christian II sattes paa Sønderborg. Men nu traadte han i Forbindelse med Grev Christoffer af Oldenburg og fulgte Greven til Danmark som dennes Kansler. Ogsaa i denne Stilling sendtes han i 1534 og 1535 paa diplomatiske Rejser til Tyskland og til Nederlandene for at knytte Forbindelser mellem Greven og det burgundiske Hof. Formodentlig er han efter Kjøbenhavns Overgivelse fulgt med Grev Christoffer til Tyskland. Hans senere Skæbne er næppe bekjendt.

Allen, Breve til Christian II's og Frederik I's Hist. I, 597 ff. Geh. Arch. Aarsberetn. VI, Till. S. 13 ff. *A. Heise.*

Collett, James, 1655—1727, Handelsmand. Skjønt Forældrenes Navne hidtil ikke ere kjendte, kan det næppe betvivles, at han tilhørte en gammel, ret anselig engelsk Slægt af dette Navn, hvoraf enkelte Medlemmer synes at have tilhørt Godsejerstanden i det 15. og 16. Aarhundrede. J. C. fødtes i London 18. Avg. 1655 og kom i Aaret 1683 i Handelsanliggender til Norge, hvor han skal være bleven forlovet og have fundet sig saa vel, at han s. A. tog Ophold i Landet, foreløbig vistnok kun for en Tid, i det han betegnes som Faktor for de londonske Kjøbmænd, og da der baade i 1700 og i 1702 er Tale om hans Tilbagerejse til England; men endelig tog han 1703 Borgerskab i Christiania, aflagde Kongen Troskabsed, købte Hus der i Staden og fik s. A. Titel af Kommerceraad. Vel vedblev han at være de engelske Kjøbmænds Faktor ved deres Trælasthandel og andre Mellemværender med norske Kjøbmænd, men drev ogsaa selvstændige og betydelige Forretninger som Trælasthandler, Skibsreder og Jordegodsejer og var allerede ved Aar 1700 en af Byens rigeste Mænd og en halv Snes Aar senere den rigeste, hvilket han vistnok endnu var ved sin Død til Trods for de store Tab, han led i Krigsaarene 1709—20, hvilke han selv beregner til o. 35000 Rdl., foruden hvad hans ovennævnte Gaard led under den svenske Okkupation i 1716. Denne Gaard laa paa Hjørnet af Kirke- og Toldbodgaden (nu tilhør. Boghandler J. Cappelen) og forblev i Familien i 125 Aar. J. C. døde i Christiania 29. Maj 1727 og blev bisat i det af ham selv opførte smukke Gravkapel ved vor

Frelsers Kirke sammesteds. Fra 21. Juli 1686 levede han i Ægteskab med Karen Leuck, f. 5. Avg. 1666 † 26. Okt. 1745, en Datter af Peder Nielsen L., Kjøbmand og Raadmand i Christiania, Ejer af Bogstad m. m., og blev ved hende Stamfader til den norske Gren af den Collettske Familie, der har frembragt mange anselige Mænd, tidligere i Handelsverdenen og i senere Tider i Embedsstanden.

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 1 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Collett, James, 1728—94, Handelsmand. Han var en Søn af den rige Christiania-Kjøbmand Peter C. (f. 1694 † 1740) af Firmaet Collett & Leuch og Sønnensøn af Familiens ovennævnte norske Stamfader James C. Moderen, Anne Cathrine f. Rosenberg (f. 1699 † 1747), var en Kusine af hans Fader og tilhørte ligeledes en rig Kjøbmandsslægt. Han var født i Christiania 28. Avg. 1728 og sendtes i sin Ungdom til London, hvor han fik sin Uddannelse som Handelsmand hos sin Farbroder, den rige engelske Kjøbmand John C. († 1759). Da begge Forældre og Faderens Kompagnon Peder Leuch døde, før begge Parters Sønner vare fuldmyndige, bestyrede to af Onklerne i nogen Tid Boets Forretninger. Sammen med sin ældste Fætter, Morten Leuch († 1768), stiftede J. C. 1755 et nyt Handelshus, Collett & Leuch, der i Tidsrummet 1760—90 næst det Ankerske havde den største Omsætning af alle Christianias handlende. J. C. styrede Handelshuset alene 1767—85, da han optog sin ældste Søn, Peter C. († 1792), som Associé, hvorefter Firmaet hed Collett & Søn. Det drev især Trælasthandel og ansaas for særdeles solidt; i 1759 tegnede det sig til Laanet til Armeen for 10000 Rdl., ligesom det i 1760 og i 1770-Aarene sammen med det Ankerske Hus deltog i Bestræbelserne for at faa oprettet en norsk Bank. C. ejede et betydeligt Jordegods, navnlig Skove og Savbrug; i 1753 blev han efter Morbroderen Ejer af Fladeby i Enebak med underliggende Gods og var tillige Fabriks- og Bjærgværksejer. Han deltog i Toldforpagtningen, var en af Byens 12 eligerede Mænd og virkede ivrig for dens Brand- og Vejvæsen, ligesom han søgte at fremme Landbruget paa sine Landejendomme. C. blev 10. Nov. 1756 i Christiania gift med sit Næstsøskendebarn Karen Leuch (f. 19. Dec. 1733 † 30. Sept. 1758), Datter af Faderens Kompagnon Peder L. og Søster af hans egen, ligesom denne igjen var gift med C.s Søster. Brylluppet hædredes med en «Tale til Mandkjønnet» af Digteren C. B. Tullin, der hævder Kvindens Emancipation. Skjønt hans

Hustru døde saa tidlig, og han ikke indtraadte i noget nyt Ægteskab, var C.s Hus Samlingsstedet for en udvalgt Kreds, især af Christianias Handelspatriciat; her dyrkedes Musikken og Digtekunsten, og i Handelshusets Have i Grænsen («Grænsehaven») indrettedes en Koncertsal, der senere ogsaa benyttedes til dramatiske Forestillinger, især efter at der i 1780 var oprettet et fast dramatisk Selskab i Christiania, i hvilket den Collettske Kreds var Sjælen. Ogsaa Jagterne, de selskabelige Sammenkomster og de dramatiske Opførelser i Juletiden paa Fladeby toge sin Begyndelse i J. C.s Ejendomstid. Han døde i Christiania 15. Nov. 1794.

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 119 ff. Huitfeldt, Christiania Theaterhist. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 884 f. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Collett, John, 1758—1810, Handelsmand. Han var Søn af ovennævnte James C. († 1794) og fødtes i Christiania 22. Sept. 1758. Sammen med sin ældre Broder Peter C. blev han 1773 sendt paa en lang Udenlandsrejse med Præceptoren Frands Dræbye og besøgte i Løbet af 3 Aar de fleste europæiske Lande. Efter Hjemkomsten arbejdede han i nogle Aar i Faderens Forretning, men bosatte sig derpaa, ligesom sin Grandonkel John C., i Begyndelsen af 1780-Aarene i London, hvor han fra 1. Jan. 1783 indtraadte i Kompagni med Nordmanden Andreas Gram for et Tidsrum af 15 Aar og med Ret for C. til at bo, hvor han vilde. Under et Besøg i Norge blev han forlovet med sin Kusine Martine Christine Sophie Elieson (f. 15. Dec. 1764), en Datter af Justitsraad Peter E., Ejer af Hafs-lund († 1773), og Anna f. Collett († 1772) samt yngre Søster af Broderen Peter C.s forlovede. Begges Bryllup holdtes samtidig i Christiania 5. Febr. 1783 i Bernt Ankers Hus, og om Vaaren s. A. droge J. C. og hans Hustru til London, hvor de boede i 9 Aar, og hvor deres gjæstfrie Hus var et Samlingssted for Skandinaver, som her fandt Tilflugt og Støtte. C. stiftede her «det nordiske Selskab i London» til Vedligeholdelse af Kjærligheden til Fædrelandet. Broderens Død i 1792 kaldte ham tilbage til Norge, hvor han nu blev Associé i Handelshuset «Collett & Søn» og ved Faderens Død 1794 eneste Indehaver af Firmaet. J. C. var en særdeles dygtig Kjøbmand og forøgede under gunstige Handelskonjunkturer den i Faderens Tid adskillig forringede Formue saa anselig, at den taltes i flere «Tønder Guld»; han regnedes for Byens rigeste Handelsmand næst efter Bernt Anker og var utvivlsomt den rigeste i sin velstaaende Slægt. Det var især Trælasthandelen, der bragte saa gode Resultater, og

hans Skovejendomme, Savbrug og Fabrikker vare meget talrige og betydelige. J. C. var derhos en meget anset Landmand, der indrettede Mønsterbrug paa sine Gaarde Ullevold ved Christiania og Fladeby i Enebak, hvorfra Exempel og Belærelse udgik i videre Kredse. Han oprettede gode Skoler ved et Par af sine større Ejendomme, deltog 1809 i Stiftelsen af «Selskabet for Norges Vel», var en af Byens 12 eligerede Mænd og Indehaver af forskellige andre Tillidshverv, hvorhos han i Krigsaarene 1807—8 viste en overordentlig Iver for den norske Hærs Forsyning med Lævnedsmidler og andre Fornødenheder, i hvilken Anledning han i 1809 udnævntes til Ridder af Danebrog.

Den udstrakte Selskabelighed, der havde fundet Sted i hans Faders Hus, fortsattes efter en endnu større Maalestok, og Festlighederne i «Collettgaarden» i Christiania, paa Ullevold og paa Fladeby forbavsede selv Udlændinger og besøgte af Byens og Landets Elite, ja endog oftere af fyrstelige Personer. Sammenkomsterne hævedes og forskjønnedes ved forskellige Kunstpræstationer og sindrige Arrangements, og navnlig vare de 8 Juledage paa Fladeby helligede den dramatiske Kunst, som Christiania-Patriatet den Gang dyrkede med stor Iver og virkeligt Held. C. selv blev tidlig for korpulent til at deltage aktivt i Skuespillene, men hans Hustru vedblev i en lang Aarrække at høre til Privattheatrets dygtigste Kræfter, ligesom i det hele den Collettske i Forening med den Ankerske og Falsenske Familie var Hovedstøtterne for det dramatiske Selskab i Christiania, der først oprettedes 1780 og fornyedes i 1799, og hvis mest glimrende Periode netop var det første Decennium af det 19. Aarhundrede. Ogsaa Jagtsammenkomsterne paa Fladeby om Høsten, hvilke i det mindste fra Midten af det 18. Aarhundrede fandt regelmæssig Sted, vare karakteristiske og vistnok anlagte efter engelske Forbilleder.

J. C. døde i Christiania 3. Febr. 1810 og bisattes med stor Højtidelighed og megen Deltagelse fra Byens Indvaaneres Side i Familiens Gravkapel. Med ham uddøde Familiens ældste Gren, der i 4 Generationer havde spillet en saa stor Rolle i Christianias Handelsverden og sociale Liv. Enken overtog Boet, som da var i sin højeste Flor og bestyredes af Adoptivsønnen Otto Collett, en Fætter af den afdøde, der ikke selv havde efterladt Børn. De snart indtrædende uheldige Konjunkturer og vistnok ogsaa en mindre dygtig Styrelse forandrede imidlertid snart Forholdene, og i 1821 maatte det gamle Handelshus gjøre Opbud. Vel opnaaedes i 1822

en Udsættelse hos de engelske Kreditorer til et Forsøg paa atter at bringe Forretningen paa Fode, men 1828 styrtede det hele uafhjælpelig sammen i Ruiner. Dette forskaanedes Martine C. for at opleve; hun var afgaaet ved Døden paa sit kjære Ullevold 21. Avg. 1826.

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 185 ff. Huitfeldt, Christiania Theaterhist. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 885. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Collett, Jonas, 1772—1851, norsk Statsmand, fødtes paa Rønnebæksholm i Sjælland 25. Marts 1772. Faderen, Kommitteret i det vestindisk-guineiske Rente- og General-Toldkammer Johan C., var norsk, Broder til ovfr. nævnte James C. († 1794); Moderen hed Else Elisabeth f. Jensen. Faderen solgte 1777 Rønnebæksholm og flyttede til Kjøbenhavn, hvor nu hans Søn fik sin Opdragelse og i 1787 blev Student; han var den første mellem de indkaldte. 1790 tog han latinsk-juridisk Examen og traadte s. A. som Volontær ind i Rentekammeret, hvor han 1794 blev Fuldmægtig. 1795 udnævntes han til Foged i Numedal og Sandsvær og flyttede derefter til Norge, hvortil han senere gennem sit hele Liv forblev knyttet. Han tog sin Bolig paa Kongsberg. Under denne sin første, mere beskedne Embedsstilling i Norge vandt han i høj Grad Befolkningens Hengivenhed og blev anset som en dygtig og samvittighedsfuld Bestyrer af sine Forretninger. Efter at det ved de kgl. Resolutioner af 24. Okt. 1804 og 10. Juli 1805 var endelig bestemt, at Driften af Kongsberg Sølvværk skulde indstilles — en Beslutning, der foranledigede en fuldstændig Forrykkelse i alle Bjærgstadens Forhold —, bleve de C. paahvilende Forretninger betydelig forøgede, i det han sammen med Kammerjunker, Major Petersen fik Paalæg om at tiltræde Oberbergamtet i alle de Sager, der angik de ved Sølvværkets Nedlæggelse foranledigede Forhold, samt om at deltage i Udarbejdelsen af de fornødne Forslag til den fremtidige Ordning af det kongsbergske Fattigvæsen m. m. Han deltog i længere Tid i disse Forhandlinger, til Dels ogsaa sammen med Grev H. Wedel-Jarlsberg, der i 1806 blev Amtmand i Buskeruds Amt. Resultatet af disse Arbejder er den ved kgl. Resolution af 31. Okt. 1806 approberede provisoriske Plan for Fattigvæsenets Ordning paa Kongsberg, hvilken stod i Kraft indtil 1815. C. var derefter Medlem af den ved samme Plan anordnede Direktion for Bjærgstadens Fattigvæsen. 1807 entledigedes han fra sit Arbejde i Oberbergamtet. Under de ved det engelske

Overfald foranledigede Trængselsaar udfoldede han en storartet Virksomhed til Bistand for de nødlidende i som uden for sit Embedsdistrikt, der vandt hans overordnedes fortjente Paaskjønneelse. Regeringskommissionen udtalte sig i de mest anerkjendende Udtryk om hans Foranstaltninger, og af Kongen udnævntes han 1808 til virkelig Kammerraad samt erholdt 1809 Danebrogs Ridderkors. Allerede i 1806 havde C. ansøgt om det ledige Amtmandsembede i Buskerud, i hvilket han flere Gange havde været konstitueret; men han fik det først ved Grev Wedels Fratræden i 1813, paa det varmeste anbefalet hertil af sin Formand og af Rentekammeret.

Som Amtmand i Buskeruds Amt blev dog C.s Virksomhed mere forbigaaende, i det han ikke engang i et helt Aar beholdt dette Embede. Da Prins Christian Frederik havde besluttet sig for ikke at anerkjende Kieler-Freden, var C. en af de Mænd, hos hvem han søgte og fandt Understøttelse. Paa Prinsens Indbydelse deltog han i det Møde, der var samlet paa Ejdsvold 16. Febr. 1814, og som udtalte sig for at erklære Norges Uafhængighed uden Hensyn til Kieler-Traktaten. I det Prinsen nu overtog Regentskabet og omgav sig med et Regeringsraad, blev C. kaldet til Medlem af dette, hvori han overtog Bestyrelsen af 2. Departement for de indre Anliggender, i hvilken Egenskab han, medens Rigsforsamlingen var samlet, dels opholdt sig i Christiania, dels paa Ejdsvold. Efter Christian Frederiks Tronbestigelse udnævntes han til Statsraad med Bibehold af sit tidligere Departement. Som Statsraad har han især knyttet sit Navn til Afslutningen af Moss-Konventionen 14. Avg. 1814, om hvilken han og hans Kollega N. Aall underhandlede fra norsk Side. Da derefter Kongen overdrog Statsraadet at føre Regeringen, hvormed dette ogsaa vedblev, efter at Christian Frederik 10. Okt. havde nedlagt sin Krone i Folkets Repræsentanters Hænder, hvilede der paa C.s Skuldre et stort og ansvarsfuldt Arbejde. Under meget vanskelige Forhold ledede han og hans Kolleger i det nu paa Grund af forskellige Omstændigheder stærkt reducerede Statsraad Rigets Styrelse; paa den ene Side havde de sine utaalmodige og skuffede Landsmænd, paa den anden Svenskerne, der ofte kunde være fordringsfulde nok. Overalt var der Vanskeligheder, og fra alle Kanter stilledes der store Fordringer til Statsraadet. Alligevel løste dette sin Opgave med en lige saa stor Dygtighed som Takt; naar denne vanskelige Overgangstid kunde gaa hen uden alvorlige Sammenstød, da bliver det for en stor Del Statsraadet, som derfor tilkommer Æren, og af dettes Medlemmer

kan igjen C. uden Betænkelighed tillægges den hovedsagelige Fortjeneste for, hvad der blev udrettet.

Efter Foreningen 4. Nov. 1814 blev C. staaende som Medlem af Regeringen. Han beholdt sit gamle Departement, der nu benævnedes 4. Departement og havde faaet en adskillig udvidet Forretningskreds, indtil dette fra 1. Jan. 1819 sloges sammen med Finans- og Tolddepartementet, hvorefter han indtil Avg. 1820 bestyrede Marinedepartementet (5. Departement). 1816—17 og 1820 var han, hver Gang i omtr. et Aar, Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm. I 1815 blev han Ridder af Nordstjerneordenen, hvorved bl. a. tilkjendegaves, at dette til Dels var som Anerkjendelse for de Fortjenester, han havde indlagt sig af det kongsbergske Fattigvæsen. Da han i Sept. 1818 var tilstede ved Carl Johans Kroning i Throndhjem, blev han Kommandør af den samme Orden. Ved Kroningen bar han Scepteret. — Om C.s Virksomhed som Chef for Indredepartementet er ikke meget at anføre. Statens finansielle Nød hindrede maaske netop her allermost Udfoldelsen af ethvert kraftigt Initiativ, og der krævedes derhos først en Tid til at faa ordnet Forretningernes Gang og grundlægge de administrative Principper, efter hvilke denne maatte ledes. Hans Virksomhed som Chef for Marinedepartementet var kun af rent interimistisk Art.

Sit egentlige, rette Virkefelt fik C. først, da Grev Wedel traadte tilbage fra Ledelsen af 3. Departement, Finans-, Handels- og Tolddepartementet, hvorunder tillige det ældre Indredepartement var henlagt. Efter sin Tilbagekomst fra Stockholm om Høsten 1821 overtog C. fra 1. Jan. 1822 midlertidig Bestyrelsen af dette store og vigtige Departement, hvilken endelig overdroges ham, da Grev Wedel tog Afsked om Høsten s. A. Som Finansdepartementets Chef i Aarene 1822—36 har C. indlagt sig store og varige Fortjenester. Hans Forgænger, der havde modtaget Finanserne i den mest forvirrede Tilstand, havde efterhaanden bragt Orden i Sagerne, og for saa vidt var Grundvolden for et forbedret Finansvæsen allerede lagt, da C. tiltraadte sin Post. Men derved forringes ikke hans Fortjenester. Gjennem den strængeste Sparsommelighed lykkedes det ham langsomt, men sikkert at hæve Statens svækkede Kredit, og det varede ikke længe, forinden de norske Finanser viste et voxende Overskud. Nu viste C. sig som Initiativets Mand. Det var ham, som i 1826 anskaffede de første norske Dampskibe for Statskassens Regning, «Konstitutionen» og «Prins Carl», der i 1826 bleve byggede i England; det var ham, som i Strid med den

offentlige Mening reddede Kongsberg Sølvværk for den norske Stat. Stortingene i 1827 og 1830 havde, trættede ved de mange Forsøg, der vare gjorte paa at bringe nyt Liv i Driften, besluttet, at Sølvværket skulde sælges, og det var til sidst bestemt, at Staten skulde skille sig ved denne sin største Domæne, naar der kun blev budt 75000 Spd.! Budet blev naaet; men C. nægtede at approbere det, og da samtidig nye Sølvvaarer aabnedes, hvorved Sølvværket gav et kolossalt Overskud, fik han i fuldeste Maal Almenhedens Anerkjendelse derfor.

I den første Del af sin Virksomhed som Finansdepartementets Chef var C. ingenlunde populær. Da han under sit sidste Ophold i Stockholm havde deltaget i Behandlingen af den famøse Bodøsag, der endte med, at Norge blev tvunget til at betale nogle Englændere store Summer, maatte han, skjønt lige saa uforskyldt som ubillig, dele den almindelige Uvilje, der vakttes over denne Sag. Saa vel i 1824 som i 1827 var der Tale om at dekretere Tiltale for Rigsret, uden at dog saadan Beslutning fattedes af Odelstinget. Under den Strid, som i Tyveaarene førtes om Statsmagternes gjensidige Rettigheder, blev C. det Medlem af Regeringen, der især fik at hævde de Anskuelser, der fremholdtes fra Kongemagtens Side, og han blev af det stærkt oppositionelle Storting i 1827 anklaget for Rigsret, fordi han 1. havde foranlediget Udfærdigelsen af 3 provisoriske Anordninger, 2. havde foranlediget, at enkelte af Stortinget 1824 paa eget Initiativ bevilgede Pensioner ikke vare udbetalte, samt at de af dette reviderede Gage- og Pensionslister vare forelagte Kongen til Approbation, og 3. havde foranlediget forskjellige Udtællinger af Statskassen, deriblandt 100000 Spd. til de to Dampskibe. Ved Rigsrettens Dom blev Sagen i 3. Post afvist som for tidlig anlagt, og den blev heller aldrig senere optagen paa ny; for øvrigt blev C. frifunden, i det hans under 1. Post paaklagede Handlinger maatte antages at være foranledigede ved en undskyldelig Misforstaaelse af Grundloven, og de under 2. Post paatalte ikke kunde skjønnes at staa i aabenbar Strid med Grundlovens Forskrifter.

Denne Dom betegner et Vendepunkt i C.s Popularitet. De udmærkede Resultater af hans Finansstyrelse, der nu efterhaanden viste sig, bidroge navnlig meget til at paavirke Opinionen til hans Fordel. Samtidig bevarede han den høje Stjerne, han længe havde haft hos Carl Johan. 1825 var han udnævnt til Serafimerridder, og da Statholder Grev Platen 6. Dec. 1829 afgik ved Døden, blev

Forsædet i den norske Regering foreløbig overdraget C. Hvad der først var tænkt som midlertidig Foranstaltning, blev af længere Varighed. Som Regeringens første Medlem nød C. en stor Popularitet, og selv det oppositionelle Storting 1833 viste i Gjerningen sin Paaskjønnelse ved at bevilge ham et Gratiale af 3000 Spd. Han arbejdede i denne Tid navnlig for en udvidet Selvstændighed for Kommunerne og stod her delvis i Opposition til Kongen og Chefen for den norske Statsraadsafdeling i Stockholm, Statsminister Løvenskiold. Det af C. fremlagte Forslag blev kun for en Del antaget af Kongen og i en meget afknappet Form forelagt Stortinget i 1833, der vedtog en mere vidtgaaende Ordning, som ikke fik kgl. Sanktion. Senere forberedte C. paa ny Love om Formandskaber i Norges Kjøbstæder og Landdistrikter; men da disse bleve vedtagne, var han ikke længere Medlem af Regeringen.

Stortinget i 1836 optraadte over for Kongen paa en meget oppositionel Maade, der ogsaa blev bemærket i Rusland. Under de meget usikre politiske Forhold, der i dette Aar herskede i Evropa, med Udsigt til et Brud mellem Rusland og England, følte Carl Johan sig meget ubehagelig berørt ved Stortingets Holdning, i det han nødigt vilde give den mægtige østlige Nabo Anledning til at tage Paaskud til en Indblanding i Halvøens Anliggender. Da der fra Rusland kom Hentydninger, som forekom Kongen farlige, besluttede han at opløse Stortinget. Befalingen desangaaende kom i C.s Hænder om Aftenen 6. Juli, hvorpaa han strax meddelte dette til 2 af Stortingets første Tillidsmænd, medens han først næste Dag gav Regeringens Medlemmer Underretning. Imidlertid blev der handlet fra Stortingets Side. Dette forlangte sig tilstillet vedkommende Statsraadsprotokol, som blev udleveret, og derefter besluttede Odelstinget 8. Juli at anklage Løvenskiold for Rigsretten paa Grundlag af, at han ikke havde protesteret mod Opløsningen. Først efter at dette var sket, blev Stortinget opløst. C. blev foreløbig staaende; men efter at Rigsretten havde dømt Løvenskiold til en Mulkt af 1000 Spd., bestemte Kongen sig for atter at sætte en Statholder i Spidsen for den norske Regering. Han valgte hertil Grev Wedel, som efter et Ophold i Tyskland begav sig umiddelbart til Stockholm for at konferere med Carl Johan om de norske Forhold. Han medbragte en Skrivelse fra Kongen, der paalagde C. at søge Afsked. Paa dennes udtrykkelige Forlangende om at blive bekendt med de Grunde, som havde bevæget Kongen hertil, svarede Grev Wedel, at en af disse Grunde var den Meddelelse,

som C. om Aftenen 6. Juli havde gjort til Stortingets Præsident. Efter dette indgav C. 10. Okt. 1836 sin Ansøgning om Afsked, hvilken under 10. Nov. blev ham tilstaaet med fuld Gage i Pension, som han beholdt ved enstemmig Beslutning af Stortinget i 1839 som et Udtryk for de Følelser, hvormed han efter sin Afskedigelse omfattedes af Folket. Sine sidste Leveaar tilbragte C. dels i Christiania, dels paa sin Ejendom Berg i dettes Nærhed. Han døde i Christiania 3. Jan. 1851 efter en kort Sygdom. — 15. Okt. 1797 havde han ægtet sit Søskendebarn Maren Christine Collett (f. 25. Maj 1777 † 6. Nov. 1860), Datter af Peter C.

Th. Boeck, Statsraad Jonas Collett, 1870. A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 257 ff. Yngvar Nielsen, Norges Hist. efter 1814 III. *Yngvar Nielsen.*

Collett, Matthias, 1708—59, Amtmand. Hans Forældre vare Stadskapitajn og Kjøbmand i Christiania James C. († 1724), Søn af ovfr. nævnte James C. († 1727), og Karen Madsdatter Berg († 1744). Han fødtes 10. Sept. 1708 og indsattes 1726 i Herlufsholms Skole, hvorfra han blev Student 1728. Han studerede siden ved fremmede Universiteter, hvoriblandt ved Oxfords (1736), og lagde sig især efter Mathematik og Filosofi, hvori han senere underviste i Kjøbenhavn. Efter at have opholdt sig henimod en Snes Aar i Udlandet søgte han i 1745 Konrektorposten ved Christianias Kathedralskole, hvortil han ogsaa udnævntes i Jan. 1746, men tiltraadte ikke dette Embede, da han i Febr. s. A. beskikkedes til Generalsekretær i den kort forud nedsatte General-Havnekommission, hvorefter han 1750 udnævntes til Amtmand i Finmarken, hvilken Stilling han tiltraadte 1751, og hvori han viste sig som en brav og duelig Embedsmand, hvilket ogsaa fremgaar af den af ham i 1757 til Kancelliet efter Paalæg indgivne «Relation angaaende Finmarken». Før denne naaede Kjøbenhavn, var han allerede udnævnt til Amtmand i det nylig oprettede Oplandenes Amt, der var fraskilt Akershus store Amt. Han bosatte sig i Vangs Sogn paa Hedemarken, men afgik her ved Døden allerede 23. April 1759. 19. Marts 1751 blev han i Kjøbenhavn gift med Beata f. Løve, f. 1703, † i Christiania 4. Okt. 1777, Enke efter Johan Georg Büchler, Kjøbmand i Kjøbenhavn. M. C. efterlod 2 Stifbørn, men havde ikke selv Børn.

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 98 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Collett, Peter, 1766—1836, Højesteretsassessor og Godsejer, født paa Buskerud Gaard 8. Avg. 1766, Søn af Godsejer Peter C. (Broder til ovennævnte James C., † 1794) og Maren Kirstine

f. Holmboe og Student med Udmærkelse 1785 efter bl. a. at være opdragen af Jonas Rein. Han tog juridisk Examen 1788 og blev s. A. Assessor auscultans, 1791 virkelig Assessor ved Overhofretten i Christiania. 1802 blev han Assessor i Akershus Stiftsoverret samt 1814 i Norges Højesteret. Fra 1800 ejede han sin Fædrenegaard Buskerud og købte 1809 Hassel Jærnværk med en Del tilhørende Fabrik anlæg. Hans Syslen med disse optog en stor Del af hans Tid og krævede regelmæssige Rejser mellem Christiania og hans Godser. Hans personlige Forhold var meget udsat for Dadel, og da han efter befalet Sagsanlæg ikke kunde faa en Forfatter, der i «Morgenbladet» havde anket over hans forsømmelige Embedsførsel, dømt, maatte han i 1830 tage Afsked som Assessor i Højesteret, hvorpaa Stortinget i 1833 bestemte, at der ikke skulde tilstaas ham Pension. Død paa Buskerud 27. Juli 1836. C. ægtede 6. Avg. 1794 Eilertine Severine Bendeke, f. 1777 † 7. Dec. 1857. Ved hans Død erholdt Christiania Universitetsbibliothek, i Følge en 1811 truffen Bestemmelse, den større Del af hans værdifulde Bibliothek (3168 Bind).

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 299 ff. Yngvar Nielsen, Grev Herman Wedel I, 422 ff.

Yngvar Nielsen.

Collett, Peter, 1767—1823, Hof- og Stadsretsassessor, en Broder til ovfr. nævnte Statsraad Jonas C., blev født i Sommeren 1767 (døbt 4. Juli) paa Rønnebæksholm ved Næstved. Da han var 10 Aar, solgte Faderen Rønnebæksholm, og Familien flyttede til Kjøbenhavn. Han indskreves 1783 som Privatist ved Universitetet og underkastede sig 1785 juridisk Embedsexamen, hvorefter han 1790 blev Protokolsekretær i Højesteret og 1793 Assessor i Hof- og Stadsretten. Den politisk bevægede Tid øvede sin stærke Indflydelse paa den unge Frihedsmand; fra Klublivet var han bekjendt for sine yderliggaaende Anskuelser. Men særlig henvendtes Opmærksomheden paa ham, da Birckner havde elektriseret sine Landsmænd ved sit Skrift «Om Trykkefriheden og dens Love» (1797). Næppe var dette udkommet, før der i «Adresseavisen» anonymt stilledes den Forespørgsel, om Forfatteren ikke fortjente en Æresmedaille. C. indrykkede derefter sammesteds, at han fuldstændig delte denne Mening og modtog Subskription herpaa. Snart efter lod C. i «Lærde Efterretninger» trykke en Recension over Birckners Skrift, hvilken samtidig blev særskilt udgiven. Her gik han endnu videre end Birckner med Hensyn til Spørgsmaalet om det Omfang, Trykkefriheden burde have; han udtalte sig for, at en Forfatter ikke burde tiltales eller

straffes, der endog ligefrem raadede til *Opstand*, men vel den, der raadede til *Oprør*, foruden adskillige andre ikke mindre betænkelige Paradoxer. Som Følge af denne Recension blev C. ved kgl. Resolution af 30. Sept. 1797 uden Lov og Dom afskediget uden Pension fra sit Embede, noget, der var aldeles uhørt siden Struensees Dage og vakte den største Bevægelse. Resolutionen henviste til, at Kongen, efter at denne Mand saaledes havde kundgjort sin Tænkemaade, ikke kunde betro ham at være Dommer iblandt sit Folk, hvis Sikkerhed var Hs. Majestæt for kjær til, at han kunde taale at se Domstolene beklædte af en Person, der ansaa Edsbrud som en god Handling og Gudsfor nægtelse som den største Hæder.

C. selv maatte Afskedigelsen saa meget føleligere ramme, som han faa Dage forinden havde fejret sit Bryllup. Men Vennerne kappedes om at lette hans vanskelige Kaar. R. Nyerup ilede med at overdrage ham Redaktionen af «Lærde Efterretninger»; denne ledede han derefter, indtil Forordningen 27. Sept. 1799 udkom. Rahbek tilbød ham at være Medudgiver af «Minerva», i hvis Aargange 1798—99 der findes adskillige Stykker, mest af politisk og juridisk Karakter, af C. Efter Udstedelsen af Forordningen af 27. Sept. 1799, der væsentlig indskrænkede Trykkefriheden, nedlagde C. fuldstændig sin Pen og levede mest af juridiske Manuduktioner. Imidlertid var Regeringen dog ikke mere uvenlig stemt imod ham, end at han, da han 1800 søgte Bestalling som Prokurator paa St. Croix, fik denne. I Vestindien mødte ham megen Velvilje og fandt godt Udkomme. 1817 blev han Skifteforvalter paa St. Croix og Medlem af Skifteretten paa St. Thomas og St. Jan; tillige fik han Justitsraads Titel. 1819—21 var han i Danmark og Norge i Besøg hos Familien. Han døde paa St. Croix 21. April 1823. Hans første Hustru var Enke efter Kontorchef, Kancellisekretær Adolf Fibiger, Margrethe Caroline F., f. Holm. Rahbek skildrer hende som «den ædle og aandfulde» og regner det Collettske Hus blandt sin og sin Kammas kjæreste og interessanteste Omgang. Hun døde ikke længe efter Ankomsten til Vestindien. 1803 indgik C. andet Ægteskab med Christine Sophie Constance v. Wickede, der Aaret efter sin Mands Død flyttede til Kjøbenhavn og døde 1830 paa Bakkegaarden ved Frederiksberg. C. efterlod ikke Børn.

A. Collett, En gammel Christiania-Slægt S. 245 ff. Rahbeks Erindringer V, 53 ff. A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Hist. I, 65 ff. *A. Jantzen.*

Collin, Edgar, f. 1836, Dramaturg og Journalist. E. C. er født i Kjøbenhavn 26. Okt. 1836 og er en Søn af Kammerassessor

Michael Gottlieb Birckner C. (ældste Søn af ndfr. nævnte Gehejmeraad Jonas C.) og Augusta Alexandrine f. Petzholdt. Han blev Student 1856 og forberedte sig til slesvigsk-juridisk Examen, men da dette Studium afbrødes ved Sønderjyllands Tab 1864, gik C. over i Journalistikkens Tjeneste. Han var 1864—68 Medarbejder ved «Dagstelegrafen» og var i 1868 blandt Stifterne af «Dagens Nyheder». Siden 1878 har han været fast Medarbejder ved «Nationaltidende», hovedsagelig optagen af at redigere Feuilletonen og skrive Theateranmeldelser. 4. Maj 1866 ægtede han Magdalene Augusta Hansen, Datter af kgl. Kammersanger Jørgen Christian H.

Ogsaa C.s mere selvstændige Forfattervirksomhed har fortrinsvis drejet sig om det kgl. Theater og de dramatiske Kunstneres Historie. 1872 udgav han «Af Jonas Collins Papirer», der bl. a. indeholder en Mængde Bidrag til den danske Vaudevilles Historie, og 1875—78 Fortsættelsen af Overskous Theaterhistorie for Tidsrummet 1849—74, et Arbejde, hvortil C. ligefrem var selvskreven paa Grund af sin sjældne Detailkundskab og levende Interesse for dramatisk Digtning og Kunst. 1879 besørgede han ligeledes en ny, à jour ført Udgave af Overskous bekjendte «Haandbog», og til Pragtudgaven af Holbergs Komedier har C. skrevet Afsnittet «Holbergske Skuespillere». 1872—74 udgav han Biografier af «Fremragende danske Frimurere».

Sophus Bauditz.

Collin, Edvard, 1808—86, Departementschef, litterær Samler, blev født i Kjøbenhavn 2. Nov. 1808 og var næstældste Søn af nedenævnte Gehejmeraad Jonas C. Fra den kjøbenhavnske Borgerdydskole under Mich. Nielsen dimitteredes han 1825, tog juridisk Embedsexamen 1831 og blev, efter et Ophold hos Godsinspektør Bindsbøll paa Silkeborg for at sætte sig ind i Godsadministration, 1832 Avskultant i Finansdeputationen, 1840 virkelig Assessor i denne, 1842 Kommitteret og 1848 Direktør i Finansministeriets Departement for Assignations- og Møntvæsen samt Skattesager, hvilken Stilling han beklædte indtil 28. Okt. 1864, da han afskedigedes paa Grund af Tabet af Hertugdømmerne. (I den sidste Del af sin Embedstid var han tillige Generaldecisor for det indirekte Skattevæsen.) Det var store og vigtige Interesser, som vare betroede hans Ledelse; Overgangen fra det kollegiale til det ministerielle Regeringssystem falder nær sammen med hans Udnævnelse til Departementschef, Krigen 1848—50 stillede store Fordringer til Finanserne, og ikke længe efter den gennemførtes den vanskelige Operation at erstatte Kurant-

mønten i Hertugdømmerne med en for hele Monarkiet fælles Møntfod; om dette sidste Spørgsmaal udgav han i 1855 paa Dansk og paa Tysk Skriftet: «Om Rigmønt og Kurant». Som Embedsmand udmærkede han sig ved en høj Grad af Orden, Pligtfølelse og Samvittighedsfuldhed; har end Faderens Indflydelse aabnet ham Vejen til Stigens første Trin, saa skyldte han sin egen Dygtighed og utrættelige Arbejdsomhed Fremgangen til stedse højere Stillinger. Mange af Faderens sjældne Egenskaber vare gaaede i Arv til ham, og allerede tidlig havde han den Lykke at arbejde under og med ham, saaledes navnlig i Stillingen som Sekretær ved Fonden ad usus publicos, hvilken han beklædte fra 1832, indtil denne nyttige Institution, hvem saa mange af vore udmærkede Mænd skyldte Taknemmelighed, ophævedes 1842. Med Faderen delte han ogsaa den varme Fædrelandskjærlighed og nationale Følelse, den levende Interesse for Fædrelandets Kunst og Litteratur samt for Modersmaalet, den nidkjære Hjælpssomhed lige over for ethvert almennyttigt Foretagende og den ideelle Sans, som alle i Forening gave «det Collinske Hus» et ejendommeligt Præg og gjorde det til et Samlingssted for noget af det bedste i Nationen. Han har selv i et eget Skrift («H. C. Andersen og det Collinske Hus», 1882) udførlig skildret dette Hjem og særlig dets Forhold til den excentriske Digter, som her fandt sit Tilflugtssted, da han trængte haardst baade til Støtte, til Kjærlighed og til Ave. Hvad hans Beskedenhed har forbudt ham at berøre, er den Rolle, som han selv spillede i dette Hjem ved sit rige Lune og sin store Elskværdighed; i den punktlige Forretningsmand, som den store Verden kjendte, var der gjemt en virkelig Digteraand, der dog aldrig vovede sig uden for Familiekredeens Grænser, og et sprudlende Humor, som gav sig Luft baade i Prosa og paa Vers; foruden 125 Familiesange har han efterladt sig en Mængde humoristiske Skildringer og Smaafortællinger, mangt et lille Brev fra ham om ganske ligegyldige Ting strømmer over af Vid og Lune. Samlerlysten ligger den Collinske Slægt i Blodet, og han fornægtede ikke denne Arv; ved sin Død efterlod han et overordentlig værdifuldt Bibliothek paa o. 25000 Bind, væsentlig af dansk Litteratur, indeholdende mange unica, som han altid velvillig stillede til Raadighed for andre, og det er et nationalt Tab, at denne enestaaende Samling nu er spredt for alle Vinde. En Frugt af hans Samlerflid er det mærkelige Værk «Anonymer og Pseudonymer i den danske, norske og islandske Litteratur fra de ældste Tider indtil 1860» (1869). Baade før og efter 1864 var C. en virksom og højt

skattet Deltager i Foretagender, som virkede for ideelle og praktiske Formaal, de sidste navnlig i human Retning. Kun enkelte af disse kunne her nævnes, saaledes Musikforeningen, Selskabet for Efterslægten, Foreningen for uformuende Embedsmænds Døtres frie Undervisning, Idiotanstalten, Lægeforeningens Boliger, Børnehospitalet, Haandværkerforeningens Lotteri og sidst, ikke mindst Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, i hvilken han var Direktør fra 1851 til faa Dage før sin Død.

Fra 10. Avg. 1836 levede han i det lykkeligste Ægteskab med Henriette Oline f. Thyberg (f. 22. Okt 1813, Datter af Tømmermester og «eligeret Borger» Henrik T., † 1845, og Oline Birgitte Nicoline f. Falenkam, † 1853). Efter sin Afskedigelse gjorde han med hende og deres Datter en nydelsesrig Rejse til Syden. Om Vinteren ofrede han den Tid, som den omfattende private Virksomhed levnede ham, til litterære Sysler; Sommeren tilbragte han i det skønne Hellebæk og senere paa det af ham selv byggede og anlagte Ellekilde tæt ved Hornbæk Skov, hvor han levede i et ejendommeligt Samliv med Fiskerne og ugenert kunde hengive sig til de legemlige Arbejder, i hvilke han fandt en saa stor Glæde, og hvor der nu omkring hans Landsted har dannet sig en hel lille Villaby. I sit sidste Aar var han svag og længtes efter Hvile. Han døde 10. April 1886. Siden 1852 var han Etatsraad; han fik Kommandørkorset i 1870.

Illustr. Tid. 1886, Nr. 29.

C. St. A. Bille.

Collin, Jonas, 1776—1861, Finansdeputeret. Ndf. nævnte Jonas Baltzersen C.'s Søn Niels C. (f. 1736 † 1797), der efter Faderen arvede Bestillingen som Inspektør for Klasselotteriet, fik i sit Ægteskab med Ingeborg f. Bolten (f. 1735 † 1817) Sønnen Jonas, født 6. Jan. 1776. I det stille, borgerlige Hjem, som længe vedblev at staa under den strænge Bedstemoders Herredømme, opdroges det eneste Barn efter Datidens Skik i stor Tarvelighed; han undervistes hjemme af skiftende Lærere og dimitteredes i April 1792 til Universitetet, hvor han kort efter tog anden Examen og i Juni 1795 blev juridisk Kandidat, naturligvis med bedste Karakter. Han havde haft Lyst til at gaa Sagførervejen, men Moderen ønskede, at han skulde tage Plads paa Faderens Kontor for i Tiden ligeledes at kunne arve den ret indbringende Bestilling ved Lotteriet, og han føjede sig efter hende. Sin rigelige Fritid anvendte han da til omfattende Studier paa de forskjelligste Omraader; han læste levende Sprog,

deriblandt Italiensk, hørte Forelæsninger over Mathematik, Filosofi og Naturvidenskaber, tog (1800) Landmaalerexamen, skrev Afhandlinger over udsatte Prisopgaver og Artikler i Tidsskrifter, deltog ogsaa som Medlem af Drejers Klub i det der repræsenterede videnskabelige og æsthetiske Liv. I Dec. 1797 døde Faderen, og dette «bragte ham ud af Lotteribanen». Han benyttede da sit vundne Bekjendtskab med flere af Rentekammerets ledende Mænd, blev Volontær i dets Sekretariat og tillige i Landvæsenskontorerne, naaede 1801 at blive Kopist i et af disse, men udnævntes endnu s. A. til Fuldmægtig, først i Rentekammerets danske og norske Kancelli, derpaa i Finanskollegiets Sekretariat. Dette ualmindelig hurtige Avancement vidner om, at den unge Mand allerede tidlig havde lagt for Dagen den sjældne Dygtighed, Nidkjerhed og Arbejdsevne, som i Løbet af det næste halve Aarhundrede skulde gjøre ham til en af de ledende Mænd, for ikke at sige den ledende Mand, paa saa godt som alle Omraader af Statens og Samfundets Liv. Kort efter, 13. Nov. 1802, ægtede han Henriette Christine f. Hornemann, f. 1772, Datter af en Præst paa Ærø og Søster til den berømte Botaniker; hun havde været gift med C.'s Barndomslærer, Filosofen og Forfatteren Mich. Gottl. Birckner (II, 300), der døde 1798. Med den lidt ældre Hustru og hendes 2 Døtre af første Ægteskab begyndte C. sit Familieliv i den gamle Gaard i Bredgade, tæt ved Kongens Nytorv, der efter Sagnet havde været en spansk Ministers Landsted og fra 1744 havde været i Familiens Eje; den vedblev at være det i over et Aarhundrede, endnu adskillig Tid efter, at Hustruen her 21. Maj 1845 havde lukket sine Øjne, og til denne Gaard, der længe stod som en interessant Fortidslevning i det moderne aristokratiske Kvartér, ere Minderne om «det Collinske Hus» nærmest knyttede. I Ægteskabet fødtes fra 1804—15 2 Døtre og 3 Sønner.

«Fra min Ansættelse i Finanssekretariatet begyndte min Interesse for Forretningslivet at vaagne», skriver C. i sine avtobiografiske Optegnelser. Ingen Forestilling fra noget af Kollegierne, som kunde medføre Udgift, maatte indsendes til Kongen uden først at have været forelagt Finanskollegiet, og dette kom saaledes til at gribe ind i alle Administrationens Grene; C., hvem den tidligere samlede polyhistoriske Viden her kom til fortrinlig Nytte, følte sig højst lykkelig ved disse Forretninger og tillige ved Samlivet med sine Medarbejdere, navnlig Johnsen (senere Departementschef) og Vogt (senere norsk Statsraad), men særlig ved sin Forbindelse med

Schimmelmänn. Denne udmærket dygtige Mand, der med en lys Forstand forbandt det ædleste Hjærte, var Finansminister indtil 1813; de mangfoldige Finansplaner, som Statens mislige Stilling i hin Periode krævede, forfattedes af ham, ofte i deres hele Udførlighed, men han skrev paa Tysk, og Forestillingerne til Kongen skulde udarbejdes paa Dansk, og dette Hverv overdroges C., som saaledes fik Lejlighed til at blive fortrolig indtil de mindste Enkeltheder med det højst udviklede Bank- og Pengevæsen. Vigtige Hverv betroedes ham efterhaanden: 1807 blev han Bankkommissær ved Kurantbanken; 1808 overdroges det ham at forestaa Forfærdigelsen af Skatkammerbeviser (Forordn. 8. April 1808) til et Beløb af henved 32 Mill. Rdl.; efter Forordn. 23. Juni 1809 om overordentlig Inddragelse af Kurant-sedler ledede han Tegningen af Laan og modtog alt det forarbejdede Guld og Sølv, som indsendtes; han foranledigede Forordningen af 15. Maj 1810 om Tilsyn med private Forsørgelses- og Understøttelseskasser og blev Medlem af den nedsatte kgl. Tilsynskomit ; 1812 var han Medlem af en Kommission, som havde det Hverv at understøtte byggende i Kjøbenhavn med Laan af Statskassen; s. A. udnævntes han til Sekretær ved den saakaldte store Finanskommission samt Assessor i Finanskollegiet. Paa denne Tid var Statens Penge- og Finansvæsen bragt i den yderste Forvirring; Flaadens Tab, Krigen, Kontinentalspærringen, Opbringelsen af vor Handelsflaade, Standsningen af alt produktivt Erhverv havde i Forening tæret lige saa meget paa Rigets som paa de private Kræfter, og der var uforstandig søgt Tilflugt i en stadig voxende Udstedelse af Papirspenge, hvis Værdi under voldsomme Svingninger sank Dag for Dag. Der maatte gribes til heroiske Midler for at standse denne Nedgliden i Afgrunden. Schimmelmänn indviede i dybeste Hemmelighed Finanskollegiet i sine Planer, de ansete Jurister Schönheyder og A. S. Ørsted bleve tagne med paa Raad, og saaledes fremkom Forordningen af 5. Jan. 1813 «om Forandring i Pengevæsenet for Danmark og Norge samt Slesvig og Holsten» og Foundationen af s. D. for Rigsbanken. C. udarbejdede næsten alle Forestillinger og Indberetninger i Sagen til Kongen, og han konciperede den almindelige Del af Forordningen samt Bestemmelserne for Danmark og Norge. Schimmelmänn, der havde været Minister siden 1784, blev et Offer for den Misstemning, Forordningen fremkaldte, i det den nedsatte al kontant Formue, alle Prioriteter og Gjældsfordringer til en Tiendedel af deres Værdi, og afløstes som Finansminister først af Moltke, senere af Møsting, som derefter i en Aarrække var

C.'s nærmeste foresatte. Det er betegnende for C.'s frie Blik, at han allerede den Gang anbefalede at forlade den tunge og højst maadelige kollegiale Forretningsgang og indføre en ministeriel Administration, men denne Tanke, som kom frem i «Minerva», laa Datiden meget for højt, og den realiseredes først efter Omvæltningerne i 1848. Han blev 1816 ved en Omordning af Kollegierne Finansdeputeret, fra 1831—41 tillige (uden Løn) Deputeret i Renteskammeret, fra 1841 i. Finansdeputeret og var i denne lange Aarrække overhovedet den ledende Mand i Administrationen, til hvem saa at sige enhver Sag, der krævede særlig Energi og Indsigt, enhver Foranstaltning, som faldt uden for det blot rutinemæssige, henvistes, og han løste paa den mest paaskjønnelsesværdige Maade enhver af de Opgaver, som saaledes stilledes ham, hvad enten han var alene om den eller sad som Medlem af en Kommission, hvis Sjæl han da altid var. Enkekassen og Theatrets Forsørgelseskasse, Landsbypræsternes Lønningsvilkaar, de lærde Skolers økonomiske Forhold, de Fellenbergske Opdragelsesanstalter, Ordningen af Fødsels- og Plejestiftelsen, Statens Manufaktur og Fabriksvæsenet i det hele, Landmaaler- og Forstexaminen, Indretningen af en kameralistisk Embedsexamen, Statens Kasse- og Regnskabsvæsen, Hovedstadens Forsyning med Brændsel, Opmudringen af dens Havn, Anlægget af Havne i Helsingør og Frederikshavn, Stutteriet og Veterinærvæsenet, den grønlandske Handel, Anlægget af Silkeborg, Tilvejebringelsen af et statistisk Bureau, til hvilket han selv lagde Grunden, — dette er nogle af de mangfoldige Grene af Statslivet, som særlig skyldte ham Væxt og Fremgang. Med Stigningen i Embedsværdigheder og Indflydelse fulgte de sædvanlige Naadesbevisninger og Udmærkelser; 1840 fik han Storkorset, i Sommeren 1847 blev han Excellence. De store Begivenheder i 1848 havde, navnlig for det nationales Vedkommende, hans Sympathi, og nærede han end ikke nogen ubetinget Tillid til demokratiske Frihedsformer, saa var han dog langt fra nogen reaktionær. Tvært imod maa det siges, at han i Enevældens sidste halve Aarhundrede var en af Landets liberaleste Mænd, og dette uagtet han nærede den varmeste Hengivenhed for Kong Frederik VI. Det manglede ikke paa Forsøg paa at drage ham over i den nye Æra; T'scherning vilde have ham ind i Landstinget, og en Plads i Ministeriet vilde have staaet ham aaben, men han følte, at den nye Tid krævede nye Mænd, og i Dec. 1848 tog han sin Afsked, 72 Aar gammel. Ved sit Embedsjubilæum i Febr. 1851 modtog han fra alle Sider Bevidnelser

om Højagtelse og Taknemmelighed for sin lange og daadrige Embedsvirksomhed.

Og dog er denne ikke hans største Adkomst til at mindes som en af Danmarks højst fortjente Mænd. Jævnside med den udfoldede han den mest alsidige, en næsten ubegribelig Virksomhed paa andre Omraader. Der kan i dette halve Aarhundrede snart ikke nævnes den Ting, staaende i Forbindelse med Udvikling, Fremskridt, nyttige Kundskabers Udbredelse, Udvikling af Velstand, Fremme af Litteratur og Kunst, uden at han har taget Initiativet til den, ofret den sin seje Energi og sin utrættelige Arbejdsevne. Han er hele denne træge, tunge, fattige, forknytte, ofte haabløse Periodes frejdige Banebryder, «virksom Deltager i og ofte Ophavsmand til næsten alt, hvad her i Landet er udført af blivende betydningsfuld Virkning», og hans Fortjenester af Land og Folk ere ikke mindre, fordi hans betydningsfulde Gjerning udførtes med en bramfri Jævnhed og i en beskeden Stilhed, som lode hans Person træde helt i Skygge for Sagen. Han var i 1820 (sammen med Etatsraad Bech) Stifter af «Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn», og Sagnet fortæller, at da han forelagde Frederik VI Planen, sagde Kongen: «Ja, Collin! Det er en god Idé; men De maa stille Sikkerhed for de Penge, som Folk betror Dem, ikke under 5 eller 600 Rdl.»; det er den samme Sparekasse, som nu har Indskud af noget nær 100 Mill. Kr. I 1822 gav han Impulsen til Ryssenstens Badeanstalt, var i 1824 Medstifter af Athenæum og af Selskabet for Naturlærens Udbredelse, i 1829 af Kunstforeningen og af Rosenborg Brøndanstalt, i 1832 af Selskabet til Hesteavlens Fremme, fra 1820 Medlem og senere Bestyrer af Efterslægt-Selskabet, i 1819 plantede han Kongelunden paa Amager (hvor man siden har rejst et Monument for den, som satte Fasaner i Skoven), i 1834 var han med til at fremkalde den første danske Industriudstilling, i 1837 Medstifter af «Foreningen til forsømte Børns Frelse». Lige fra 1803 til 1832 var han Sekretær ved Fonden ad usus publicos; det var den Kasse, hvoraf der under Enevælden uddeltes Gratialer og Rejseunderstøttelser til Digtere, Videnskabsmænd, Kunstnere, af og til ogsaa industridrivende og Haandværkere, og Stillingen bragte ham derfor i stadig Forbindelse med den opadstræbende Ungdom, som i ham altid fandt en faderlig Ven. To Gange, fra 1821—29 og atter fra 1842—49, var han Medlem af Direktionen for det kgl. Theater; ikke blot i dets administrative Styrelse og økonomiske Affærer, som indeholdt mange «Musereder», bragte han Orden, men ogsaa i æsthetisk Henseende

hjalp han det fremad, og uden ham vilde den Heibergske Vaudeville næppe være naaet op paa den nationale Scene; J. L. Heiberg og Hustru nærrede derfor ogsaa den største Højagtelse og Hengivenhed for ham. At Thorvaldsens Værker bleve bevarede for Danmark og samledes i det Musæum, der nu er Hovedstadens største kunstneriske Eje, skyldtes C. maaske mere end nogen anden; ham var det, som i 1833 under Samraad med A. S. Ørsted i Henseende til Formerne konciperede Thorvaldsens Testamente, og fra 1837 var han Formand for Komiteen til Musæets Oprettelse. Alle vore Digtere fra hin Tid skyldte ham Taknemmelighed, men ingen i højere Grad end H. C. Andersen; paa et Tidspunkt, hvor denne besynderlige Skikkelse maatte tage sig ud som en Ubegribelighed, en komplet Umulighed, havde C. Tro paa, at der laa noget gjemt i det sælsomme Barn, Mod til at træde ham i Faders Sted og Taalmodighed til at holde ud med ham gennem alle Prøvelsens lange Aar; Andersens Drøm, at hans egen Berømmelse en Gang skulde kaste sit Gjenskin over det Collinske Navn, er jo ogsaa gaaet i Opfyldelse.

Ganske særlig maa her omtales hans store Nidkjerhed for Landbrugets Fremme og næsten 50aarige Virksomhed som Præsident for det kgl. Landhusholdningsselskab. De store Landboreformer omkring 1788 havde tilvejebragt Betingelserne for et selvstændigt og frugtbringende Arbejde af Bønderne, men selve det praktiske Landbrug stod endnu uendelig langt tilbage, og for at Reformen skulde blive til virkelig Gavn for Bonden og for Samfundet, maatte der tages energisk fat for at bryde gammel Slendrian, indføre ny Driftsmaade og nye Redskaber. Hvad Bernstorff, Reventlow og Colbjørnsen havde været for den legale Reform, det blev C. for det praktiske Jordbrug, og skjønt han ikke selv var Landmand, er der ingen enkelt Mand, hvem Agerbruget i Danmark skylder mere; man har med fuld Føje jævnstillet hans Gjerning for vort Land med den berømte Thaers for Tyskland. Allerede 1805 indtraadte han i det kgl. Landhusholdningsselskab, og fra 1809—55 var han en af dets Præsidenter; ved sin Side havde han Mænd som J. C. Drewsen, A. S. Ørsted (i 38 Aar), V. F. Johnsen, og af Medhjælpere havde han mange, deriblandt Svigersønnen Ad. Drewsen, men C. var Sjælen i det hele Arbejde. Midt i den pengefattige Tid skaffede han Selskabet en fast Fond og ret antagelige Indtægter, og han var en Bestyrer, som forstod at udrette utrolig meget med smaa Midler. Fra Amerika fik han indført Svingploven, som først eftergjøredes af

snilde Smedde i Nidløse og i Emdrup, snart over hele Landet, og som i Forening med den ligeledes ved ham indførte Svenskharve betegnede en hel Revolution i vor Jordbehandling; ved Præmiepløjninger gjordes de nye Redskaber populære. Omhyggelig Dyrkning, Helbrak, Indhegning, Rydning af Krat og Sten osv. opmuntredes og belønnedes med Præmier. Unge Bondesønner udsendtes som Lærlinger til dygtige Landmænd og spredte den høstede Erfaring ud i vide Kredse. Der virkedes for en bedre Handelsvare i den Gang saa vigtige Kornudførsel ved Rensningsmaskiner, Tørringsovne, fortrinlig Saasæd. Alle Sidegrene af Landbruget vare Gjenstand for stadig Omhu: Træplantning, Frugtavl, Havedyrkning, Fiskeri, Biavl osv. Selskabet indskrænkede sig ikke til Kongeriget alene, men udstrakte sin Virksomhed til Færøerne, Island og Grønland. Haand i Haand med de praktiske Bestræbelser gik Omsorg for Kundskabers Udbredelse ved Stiftelsen af Almuebibliotheker. Med fuld Føje udtalte Præsidiets ved hans Fratrædelse i 1855 sin Erkjendelse af, «i hvor høj Grad Jordbrugets Forbedring og Landbostandens tidssvarende Oplysning skyldtes ham», og sin Forvisning om, «at en skjønnsom Samtid og Eftertid vilde med Erkjendtlighed bevare Mindet om hans højhjærtede Frihedssind». Paa Halvhundredaarsdagen efter hans Valg til Præsident stiftedes den Collinske Medaille, som er Selskabets største Æresbevisning, og Landbostanden bragte ham og Selskabet en fortjent Tak ved Indmeldelsen af omtr. 150 nye Medlemmer. En agronomisk Forfatter udtaler, at C.s lange Virksomhed som Præsident har faaet større Betydning for Selskabet, end nogen anden enkelt Mands har haft eller rimeligvis nogen Sinde i Fremtiden vil faa.

Efter sin Afskedigelse levede C. stille og tilbagetrukket i sin Families Kreds, lykkelig med sine Børn og Børnebørn, elskværdig og livlig som altid, omgiven af alles Højagtelse og Hengivenhed, besjælet af uformindsket Kjærlighed til Land og Folk, liberal i sin Tænkemaade og jævn i sit Væsen, bevarende næsten til det sidste sin Aands og Tankes Friskhed. Han døde 28. Avg. 1861, altsaa i sit 86. Aar.

Dansk Pantheon XXXIX. Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. II, 387. Tidsskr. f. Landøkon. 3. R. IX, 406 ff. E. Collin, H. C. Andersen og det Collinske Hus.

C. St. A. Bille.

Collin, Jonas Baltzersen, 1705 – 70, Lotteriinspektør, Handelsmand og Fabrikant. Han er født i Janderup Sogn ved Varde; hans Fader, Baltzer Jensen «af Kolding» (heraf Navnet Collin), var gift

med Anne Kirstine Jonasdatter af Hylderslev Storgaard i det nævnte Sogn. Han synes i en ung Alder at være kommen til Kjøbenhavn, hvor han optraadte som Handelsmand, men tillige var Kontorbetjent hos 2 Stempelpapirsforvaltere; senere blev han Inspektør ved de til Fordel for Oprettelsen af Opfostringshuset og Opførelsen af Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn tilladte Lotterier, og da Staten overtog det første af disse Lotterier, bevarede han sin Stilling ved det. 1753 fik han Ret til at kaldes kgl. Lotteriinspektør, og 1758 blev han Kancelliraad. I «Danmarks Handelsspejl» for 1766 hedder det om ham, at han «fører Vexelhandel og norske Kommissioner og er Inspektør ved det kgl. alene privilegerede Lotteri», og den saaledes beskrevne Virksomhed gjorde ham til en velstaaende Mand. 1744 købte han en Gaard i Bredgade (s. ovfr. S. 65), og desuden havde han Part i forskellige Fabrikforetagender. Fra 1751—55 ejede han saaledes sammen med Overkrigskommissær Alexander Ross Tobakspibefabrikken paa Christianshavn, og i en af Joh. Chr. Dannenberg paa Frederiksberg anlagt Klædefabrik havde han Penge, hvad der gjorde, at han fra 1761 blev dens Ejer med en aarlig Understøttelse (don gratuit) fra Staten. Fabrikken leverede «fine, mittel og grove Klæder, Bajer, Multumer, Filter, Hestedækkener etc.». Han døde 12. Marts 1770. Hans Hustrus Navn var Maren f. Schade.

E. Collin, H. C. Andersen og det Collinske Hus S. 523. 526 f. 609 f. C. Nyrop, Danmarks Kridtpibefabrikation S. 21 f. 46. C. Nyrop.

Collin, Jonas Sigismund, f. 1840, Zoolog. J. C., født 8. April 1840 i Kjøbenhavn, er Søn af ovfr. nævnte Etatsraad Edv. C. Student 1859, Magisterkonferens i Zoologi 1865. Hans Studier afbrødes jævnlige, dels ved hans frivillige Deltagelse i Krigen 1864, dels ved længere Rejser, som han efter Indbydelse af Digteren H. C. Andersen foretog med denne til Italien (1861), Spanien og Nordafrika (1862—63), Norditalien og Frankrig (1870) m. fl. Fra 1870 har han været ansat som Regeringens Konsulent i Østersfiskerisager. Gift 23. Sept. 1876 med Benedicte Knudtzon, Datter af afd. islandsk Kjøbmand P. C. K. — Hans zoologiske Arbejder ere væsentligst af favnistisk og biologisk Art, støttede af hans betydelige Evne som zoologisk Samler. De vigtigste ere: «Skandinaviens Fugle» (en fuldstændig Omarbejdelse af Kjærbøllings «Danmarks Fugle»), 1875—77, hvortil slutter sig 2 senere udkomne Supplementhæfter med 3 Tavler; «Danmarks Frøer og Tuder, Jagttagelser og kritiske Bemærkninger», 1869 («Naturhistor. Tidsskr.» 3. R. VI); «Faunula molluscorum

Hellebækiana», 1880 (Sstds. XII); «Bidrag til Kundskab om Danmarks Fiskerier» 1--6, 1873—78 («Nord. Tidsskr. f. Fiskeri»); «Limfjordens tidligere og nuværende marine Fauna», 1884; «Brachionopoder, Muslinger og Snegle fra Karahavet (Dijmphna Exped.)», 1886, m. fl. Desuden have hans Undersøgelser af danske Havstrækninger sat Spor i andres Arbejder ved betydelige Bidrag fra hans Haand. Fra 1866—87 var han naturhistorisk Medarbejder af «Dagbladet». C. har tillige leveret nogle biografiske Arbejder og deltaget i Drøftelsen af litterære og sociale Spørgsmaal. Her skal som Vidnesbyrd om denne Del af hans Virksomhed nævnes: «Konkyliologen O. A. L. Mørch, en biografisk Skitse», 1878; «P. C. Abildgaard» («Histor. Arkiv»), 1870; «Vort Sprog» (Tidsskr. «Litteratur og Kritik»), 1888, o. fl. *P. E. Müller.*

Colnet, Robert, —1694, Glasbrænder og Artillerist. 1652 antager Frederik III R. C., der efter Navnet at dømme er en Udlænding (Franskmand?), til kgl. Glasbrænder, og Glasværket, der nu kom i Stand, og som laa paa Slotsholmen bag Slottet ved Løngangen, tilskjødedes ham 1658. Krigsaarene lode ham imidlertid ikke blive i hans fredelige Bestilling med at tilvirke, skære, slibe og polere Glas. Efter at have faaet Undervisning i «Fyrværks Videnskab og anden dets Tilbehøring, som paa Tøjhuset læres», blev han i 1659 udnævnt til Kapitajn i Artilleriet, i 1660 blev han Major og vistnok i 1679 Oberstlieutenant. Han synes ogsaa uden for sit Vaaben at have deltaget i Krigen, thi i Juli 1660 faar han som Gave Kongens Part af et Skib, «Rytteren» kaldet, «som han i sidste Krig erobret haver». Efter Krigen er der Antydning af, at Glasværket søgtes bragt paa Fode igjen, men om dette skete, vides ikke sikkert. C.s væsentlige Interesse paa den Tid synes at have været knyttet til Benyttelsen af forskjellige Grunde, som han erhvervede i den nye Bydel mellem Slottet og Volden (Kalveboderne). Allerede i 1660 hentede han Ved i Fyn med eget Skib; i 1680 henter han paa samme Maade Mursten og Tømmer fra forskjellige Steder i Danmark. Han døde i Febr. 1694. Tolderen i Ribe Marturin du Pont gjorde i Nov. 1660 sin Datters Bryllup med C. Hun hed Birgitte Cathrine og døde i Sept. 1677.

Hist. Tidsskr. 5. R. I. Personahist. Tidsskr. 2. R. III og IV. *C. Nyrop.*

Colsmann, Johannes, 1771—1830, Læge, blev født i Kjøbenhavn 31. Okt. 1771 og var en Søn af Præst ved reformert Kirke, Dr. theol. Johan Heinr. C. og Gebeta Margaretha f. Oehlers. 1788 blev

han privat dimitteret til Universitetet, 1794 Reservekirurg ved det kirurgiske Akademi, og 1797 tog han den kirurgiske Examen. 1798 blev han Reservekirurg ved Frederiks Hospital og det følgende Aar foretog han en lang Udenlandsrejse. Ved sin Hjemkomst 1803 udnævntes han til Regimentskirurg, 1808 blev han Professor ved kirurgisk Akademi, 1811 Overkirurg ved Frederiks Hospital; ved Fratrædelsen fra denne Stilling (1819) blev han udnævnt til Medlem af Hospitalets Direktion og samtidig til Hofkirurg. 1813 var han bleven Medlem af Sundhedskollegiet. 1824 blev han Generaldirektør for Kirurgien og døde i denne Stilling 3. Avg. 1830. Denne glimrende Karriere var dog ikke en Følge af fremragende Dygtighed eller Begavelse, og han synes ikke i nogen Henseende at have hævet sig meget over det middelmaadige. Derimod var hans Ægteskab (1808) med den fremragende og indflydelsesrige Professor Heinrich Callisens Datter Charlotte Elisabeth sikkert en væsentlig medvirkende Faktor i saa Henseende; Generaldirektoratet tog han ogsaa i Arv efter sin Svigerfader. Med Botanik syslede han noget, og en Planteslægt er bleven opkaldt efter ham «Colsmannia».

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. J. K. Høst, Erindringer S. 164.

Jul. Petersen.

Colstrup, Jens, 1646—1721, Præst. Han er født i Marstrand, hvor Faderen, Jon C., var Skipper og Handelsmand. Der har hersket Usikkerhed angaaende hans Fødselsaar og hans Ungdom i det hele. Man antog i Almindelighed, at han var født 1639, men en af Inskriptionerne paa hans Portræt, der uden Tvivl skriver sig fra hans Levetid, angiver Aarstallet 1646. Dette er rimeligvis det rette, siden han ses at være bleven Student i Kjøbenhavn 1665 fra Helsingør Skole. Efter sin egen Ytring i Tilegnelsen til Kongen af sin Bog «Tidernes Bibelberegninger» skal han s. A. være bleven Præst. Dette kan være muligt, da det ikke var vanskeligt paa denne Tid at blive præsteviet i Sverige, om end en anden Ytring af ham lader slutte, at han først i 1667 blev Hofprædikant i Stockholm hos Krigsraaden Gustaf Kurck. I denne Stilling blev han kaldet til Medhjælper og Successor for Sognepræsten i Uddevalla, Hans Jensen Gjedde, 1669. Han viste sig her som en dygtig og energisk Mand. 1672 var han Rigsdagsmand og kunde som saadan virke til bedste for sin Menigheds Skolebetjente. Ryrs Kirke blev af ham ombygget, og han førte en Proces om Kirkens Kværnehuse, som blev vunden.

Da Krigen brød ud 1676, kom Ulrik Fred. Gyldenløve 17. Juni til Uddevalla, der snart overgaves. C. sluttede sig strax til sine gamle Landsmænd og blev dem til megen Nytte ved sin Lokalkundskab. Han blev antagen til Feltpræst og fik Løfte om et af de bedste Kald i Danmark eller Norge. I Sept. 1676 maatte han med Armeen bryde op i Hast og fik al sin Ejendom konfiskeret af Svenskerne. I Nov. s. A. blev han forestillet for Christian V, fik Sikkerhed for sin Befordring og Løfte om 300 Rdl. aarlig, til han fik Kald. Dette Løfte blev aldrig opfyldt, og han fik ingen Gage som Feltpræst, men 1677 fik han Næs store Sognekald paa Romerike, da Gyldenløve vilde have ham nær ved Grænsen. Han maatte imidlertid blive ved Armeen, saa længe Krigen varede. Da Freden var sluttet, overtog C. sit Embede og flyttede, da Præstegaarden var tagen til Anlæg af en Skanse, ind paa Gaarden Brustad, der var givet ham i Steden. Her overgik ham om Natten mellem 6. og 7. Jan. 1689 den skrækkelige Ulykke, at Gaarden brændte, og hans Hustru, Thorborg Arctander, med 5 Børn og 1 Tjener omkom. Selv undkom han med andre 5 Børn med yderste Nød gjennem Vinduet. Det mindste af disse døde strax efter. Under Krigen mod Carl XII maatte han atter ud som Feltpræst med Grev Valdemar Løvendal paa hans korte Strejftog i Baahus. Hans Navn var vel kjendt, og da Carl 1716 faldt ind i Norge, sendte han et Strejfsparti for at fange C., men denne havde faaet Underretning og skjulte sig. Om han fulgte med ved det andet Indfald i Baahus, er usikkert, men at han var meget virksom til at bistaa Armeen paa alle de Maader, han kunde, er vist.

C. nød stor Anseelse som gejstlig Taler og var bekjendt for Grundighed og Klarhed. Han bragte Skolevæsenet i god Gang efter Tidens Lejlighed og forfattede til Brug i Menigheden en Forklaring over Katekismen, som dog ikke blev trykt. Fattigvæsenet tog han sig ivrig af ved alvorlige Foranstaltninger mod Betleriet. Dels for dette, dels for at holde Orden i Kirken og vække de sovende fik han ansat en Bygdevægter. Han var ikke uden medicinske Kundskaber, som han benyttede til Velsignelse for Menigheden, i hvilken han ogsaa fik ansat Jordemødre. Han var i mange Aar Provst, men nedlagde dette Embede, der maaske har indviklet ham i en eller anden af de Processer, han førte, og hvori han ikke var heldig. Han fik i det mindste en Gang en betydelig Mulkt til Christianshavns Kirke for utilbørlig Skrivemaade. Selv med sin Søn Jonas, der var hans Kapellan og Efterfølger, kom han i Proces,

som dog Biskop Munch efter kongeligt Paalæg maatte forlige. Trods de haarde Tider blev han en Velstandsmand, lagde sig med Held efter Jordegods og skjænkede til Menighedens fattige et Legat, der endnu er i Virksomhed. Sin praktiske Dygtighed viste han ved Oprettelsen af en Brandassurance-Forening for Næs Præstegjæld. Som Forfatter er han fremtraadt med en Ligprædiken, da han var Præst i Uddevalla, og med en liden Bog: «Tidernes Bibelberegninger», skreven 1701, udgiven paa Dansk og Tysk 1707, hvori han ved en ejendommelig Benyttelse af Tallene hos Daniel og i Johannes' Aabenbaring faar ud, at 1775 er Aaret for Herrens Gjenkomst. Hvad der end er at sige om hans Beregninger, viser han sig som en meget bibelfast Theolog. Han bebudede Udgivelsen af en Bibelhistorie, men den kom ikke ud. Han døde 1721. Gift 1. 1669 med Edele Gjedde, Datter af hans ovennævnte Formand i Uddevalla, Hans Jensen G. af gammel norsk Adel (hun var først gift med Præsten Joachim Wendell, i hvis Sted C. blev kaldet; efter Indskriften paa Familieportrættet er hun død før 1675); 2. 1675 med Thorborg Arctander († 1689, s. ovfr.), Datter af Niels Holgersen A., Præst til Morland i ^{Paahus Len} (Vester Götland) († 1667), og Sara Poulsdatter Cleve; 3. 1690 med Else Tyrholm († 1703); 4. 1704 eller i Begyndelsen af 1705 med Cathrine Margrethe v. Landsberg (f. 1675, † i Christiania 29. Marts 1752), Datter af Ritmester Gerh. Conr. v. L. og Helene Engel v. Hovelen.

L. Daae, Hist. Skildringer II, 108. Giessing, Jubellærere III, 1, 353. C. C. A. Lange, Om de Staten tilhør. Præstegaarde, Chra. 1859, S. 52 ff. D. Thrap.

Como, Antonio, —1756—, Balletmester. Italieneren A. C. kom tillige med sin Hustru, Anna f. Geringhelli, henholdsvis som første Danser og første Danserinde til Kjøbenhavn med det Operaselskab, som Italieneren Pietro Mingotti i 1755 havde samlet, og optraadte fra Nov. s. A. paa det kgl. Theater. Da Mingotti ved Theateraarets Slutning gik fallit, blev C. tillige med sin Hustru fra 1. Okt. 1756 engageret til det kgl. Theater, hvor han saaledes blev den første Balletmester med Forpligtelse til at komponere Balletter og uddanne Figuranter. Som Balletkomponist var han aldeles betydningsløs, og hans Hustru, der i den første Tid ved sit Koketteri havde vundet en Del Bifald, sank snart i Publikums Gunst, dels paa Grund af sin frække Dans, dels paa Grund af sit usædelige Levned. Men i den berygtede Theaterdirektør Fædder havde hun en Tilbeder, der holdt sin Haand over Ægteparret og skaffede det alle Haande Gunst-

bevisninger, saa at C. endog 1761 udnævntes til Hofdanssemester. Publikums Uvilje mod Ægteparret, som udviste den mest brutale Adfærd mod det underordnede Dansepersonale, tog imidlertid saaledes til, at der i 1762 flere Aftener var stor Tumult i Theatret, og skjønt man endelig opnaede en Forsoning, var Stillingen for C. og hans Hustru dog bleven saa ubehagelig, at de søgte om og fra 9. Marts 1763 fik deres Afsked fra det kgl. Theater.

Overskou, Den danske Skueplads II.

Edgar Collin.

de Coninck, Adolphe Louis Charles, 1814—72, juridisk Embedsmand, Politiker, dramatisk Forfatter, tilhørte en fransk-reformert Slægt, af hvilken flere nævnes i det følgende. Hans Forældre vare Grosserer Jean de C. († 1847) og Anna Elisabeth f. de Coninck († 1826). Han blev født i Kjøbenhavn 3. Juni 1814, dimitteredes 1831 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og blev juridisk Kandidat 1836. Nogle Aar efter (1838) blev han Kopist og 1848 Fuldmægtig i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, og i disse Stillinger og senere udgav han, til Dels sammen med andre, 1840—71 «Juridisk Ugeskrift», som næsten udelukkende var en Domssamling. Livlig af Aand og let greben af Tidens Strømninger, sluttede han sig tidlig til den liberal-nationale Opposition og skrev jævnlig i «Fædrelandet». Ved den grundlovgivende Rigsforsamlings Sammentræden i Okt. 1848 blev han dens Bureauchef og fik den Opgave at indføre Stenografien i vort parlamentariske Liv; han vedblev at fungere som Bureauchef ved Rigsdagen indtil 1855, da han vendte tilbage til Retten som Chef for dens Justitskontor. I denne stærkt bevægede Tid deltog han ivrig i den politiske Kamp og skrev navnlig mangfoldige Artikler, de fleste uden Navn eller Mærke, i «Dagbladet», med hvis Redaktion han stod i intim Forbindelse; han iagttog skarpt, om end tillige ensidig, havde en udmærket Hukommelse og skrev, trods sit noget tunge, af Domsakterne spolerede Sprog, en kvik og livlig Stil, ofte med et humoristisk Anstrøg. Hans Liberalisme var ikke af den demokratiske Art; han var en ubetinget Modstander af Grundlovens almindelige Valgret og følte sig i højeste Grad frastødt af Bondevennerne og æsthetisk ubehagelig berørt af dette Partis Førere og Medlemmer paa Tinge; efter flere Aars polemiske Strejftog imod dem leverede han dem et Hovedslag i sine «Politiske Breve» (Foraaret 1860). Disse talentfuldt skrevne, yderst skarpe og hensynsløse Bidrag til det bondevenlig-menigmandige Partis Karakteristik vakte en overordentlig

Opmærksomhed og affødte en længe fortsat Polemik, hvor de C. som oftest, men dog ikke altid, var den sejrende; at Skriftet i alt Fald havde gjort sin store Virkning og vakt Bevidstheden om Faren ved den fremvæltende demokratiske Bølge, viste sig ved Rigsdagsvalgene i Sommeren 1861, som bragte Bondevennerne i afgjort Minoritet. I 1865 under Forfatningsforhandlingerne udgav han under Pseudonymet «*Observator pertinax*» en politisk Brochure, som var dediceret til Finansminister David, og senere skrev han jævnlig i «*Dagens Nyheder*». Imidlertid var paa denne Tid hans Interesse gleden fra Politikken over til Theatret; fra 1857 var han i nogle Aar Censor ved Folketheatret, og han bearbejdede for denne Scene et ikke ringe Antal af fremmede Stykker. Hans Navn er (sammen med P. C. Mangor, G. Borries og C. Levinsen) knyttet til det meget fortjenstlige Foretagende Udbredelsen af danske Folkebibliotheker i Slesvig, som i faa Aar skabte 144 Folkebogsamlinger med henved 70000 Bind. de C. ægtede 14. Nov. 1844 Vilhelmine Marie Lovise Herløw (f. 7. Jan. 1818 † 22. Avg. 1889), Datter af Kapitajnlieutenant K. E. H. Han døde efter kort Tids Sygdom 27. Jan. 1872 i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XIII, 183. Bille, Tyve Aars Journalistik II. 658 ff. *C. St. A. Bille.*

de Coninck, Charles Edvard, f. 1823, Handelsmand. de C. er Søn af Grosserer Pierre de C., der var en Neveu af efternævnte Fr. de C., og af Mathilde f. Duntzfeldt, en Datterdatter af samme Fr. de C. Han blev født 16. Sept. 1823 og blev 1839 ansat paa Faderens Kontor. Efter en Uddannelsesrejse i Udlandet blev han i 1847 Medbestyrer af Firmaet Peter de C., 1852 indtraadte han som Interessent, 1880 blev han endelig efter Moderens Død eneste Indehaver. 1851 blev han udnævnt til kgl. nederlandsk Konsul, 1864 blev han Medlem af Grosserersocietetets Komité og har heri siden 1884 fungeret som Næstformand. Fra 1866—81 var han Medlem af Sø- og Handelsretten, 1886 blev han Medlem af Landmandsbankens Bankraad. 1881 fik han Titel af Generalkonsul, 1888 af Etatsraad. Hans Hustru, Elise Mathilde f. Hoskiær (f. 13. Febr. 1828, Datter af Mægler Fr. H.), som han ægtede 24. April 1863, afgik ved Døden 4. Nov. 1888.

Stamtavle ov. Fam. Hoskiær, 1889, S. 11 f.

Jul. Schovelin.

de Coninck, Frédéric, 1740—1811, Handelsmand, var af gammel brabantisk Æt, der i det 18. Aarhundrede havde nedsat

sig i Holland, hvor C. fødtes 5. Dec. 1740 i Haag. Han var Søn af Jean de C. og Susanne Esther f. de Rapin. Som 23aarig kom han til Kjøbenhavn og tog i 1765 Borgerskab som Grosserer. Med Held og Dygtighed forstod han at udnytte de glimrende Konjunkturer, som just den følgende Periode skabte for Danmarks oversøiske Handel, beskyttet af den væbnede Neutralitet. Navnlig tjente han i Slutningen af 1780erne med sine 5 Ostindiefarere store Penge og skabte en, selv efter Datidens Kjøbmandsforhold, betydelig Formue. Af nu bekjendte Bygninger ejede han bl. a. det Moltkeske Palais i Bredgade og Dronninggaard i Nordsjælland. I 1790 var han Medstifter af «Groshandlernes nøjere Forening», der senere udviklede sig til det nuværende Grosserersocietet, og i det hele indtog han stadig en fremskudt Plads i Handelsstanden, ligesom han ogsaa blev udnævnt til Étatsraad. Da Krigen brød ud i 1807, led han ikke alene kolossale Tab, mistede Skibe og Varer osv., men blev tillige indviklet i en højst ubehagelig Retssag. Da Kjøbenhavns Amt under Hovedstadens Belejring var blottet for Embedsmænd, paatog han sig nemlig sammen med tvende andre Engelskhærens Forsyning for at befri Amtets Beboere for Plyndring og Vold. For dette sit Forhold blev han anklaget for Forræderi, en Beskyldning, han til Trods for en fuldstændig og ærefuld Frikjendelse tog sig meget nær, og som vistnok har bidraget til at fremskynde hans Død. Han døde 4. Sept. 1811. Hans sjældne personlige Egenskaber og store Godgjørenhed gjorde ham til en ualmindelig afholdt og efter sin Død savnet Mand. — 7. Jan. 1770 ægtede han Marie de Joncourt (f. 1747 † 1821), med hvem han havde flere Børn.

Jul. Schovelin.

de Coninck, Louis, 1788—1840, Søofficer, født 24. Febr. 1788, Søn af ovfr. nævnte Étatsraad Fr. de C. 1804 udnævntes han til Sekondlieutenant i Søetaten, 1809 til Premierlieutenant, 1815 til Kapitajnlieutenant, 1825 til Kapitajn og 1838 til Kommandørkapitajn. Under Krigen med England havde hans Fader købt et mindre Fartøj i Kiel; dette indrettedes til Krigsbrug, og de C. fik Kommandoen over det 1807 med Station i Smaalandsvandet, hvor han i Juni s. A. deltog i Erobringen af den engelske Orlogsbrig «the Tickler». Fjenden hævnede sig dog en Uge senere, i det han, medens de C. var gaaet til Nakskov for at efterse sin Kanonbaad, erobrede hans Sekundants, Maanedslieutenant Groths. Groth blev stillet for en Krigsret og afskediget for Forsømmelighed. Af andre

Kommandoer kan nævnes, at de C. i 1823 og 24 var Chef for Vagtskibet ved Altona og i 1835 for Fregatten «Bellona» paa Togt i Middelhavet, hvorfra han hjemførte en Del af Thorvaldsens Arbejder.

de C. er flere Gange optraadt som Forfatter; fra 1827—40 var han Udgiver af «Arkiv for Søvæsen», først sammen med Kommandør P. Bruun, senere med den daværende Kommandør H. B. Dahlerup. 1835 erholdt han det kgl. Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en Afhandling om det af ham opfundne Klinometer, der indførtes i Marinen og senere efter nogle Rejser, han foretog til Frankrig og England, ogsaa i disse Landes Orlogsflaader. En Tid lang ejede han Dalsgaard ved Furesøen; en Ejendom i Kjøbenhavn, der ligeledes ejedes af ham, maatte han afgive til en af sine Kammerater, hvis Handlemaade ved denne Lejlighed var alt andet end hæderlig. — Rimeligvis som Følge af et Fald paa Værftet paadrog han sig en Rygmarvstæring, der efter nogle tunge, lidelsesfulde Aar lagde ham i Graven i en forholdsvis ung Alder, kun 52 Aar gammel. Han døde 28. Jan. 1840. de C. var gift med Marie Kirstine f. Herløw (f. 1788 † 26. Dec. 1842), Datter af Stads-mægler H. J. H. og Martine Vilhelmine f. Westmann.

Ersløw, Forf. Lex.

C. With.

de Coninck, William Frederik, f. 1822, Legationsraad, Oversætter. W. de C., en Broder til ovfr. nævnte Ch. Edv. de C., blev født i Kjøbenhavn 9. Marts 1822. Han blev Student 1839, juridisk Kandidat 1844; og 1849 blev han ansat som Kancellist i Udenrigsministeriet, hvor han 1851 avancerede til Fuldmægtig; han udnævntes 1855 til Legationssekretær, blev 1856 Departementssekretær og Bureauchef og 1859 Legationsraad. Sin Stilling i Udenrigsministeriet beholdt han til Foraaret 1889, da han traadte ud af Statstjenesten. Hans diplomatiske Virksomhed har haft til Følge, at han er bleven dekoreret med mange Ordener. Som Oversætter har han navnlig Fortjeneste af sin Gjengivelse af Pascals «Tanker», der har fundet god Indgang hos det danske Publikum (3. Udg. ved de C. og Thor Sundby, 1883). I Pascals «Provinsialbreve» (1876) har han, med sit milde Sind og sin Forkjærlighed for det salvesfulde, ikke altid ret formaet at gjengive det dristige og skarpe i Pascals ironiserende Fremstilling. Foruden disse Oversættelser samt Pascals «Breve, Afhandlinger og Santaler» (1868) har han ogsaa fordansket Ernest Navilles Afhandlinger: «Den himmelske Fader», «Det onde»,

«Det evige Liv», «Christus», flere af Al. Vinets Taler og hans «Studier over Blaise Pascal» samt Ad. Monods Erindringer. Som hans Oversættelser vidne om en levende religiøs Retning, har han ogsaa vist stor Interesse for den fransk-reformerte Menighed, hvor han har virket som «Ældste» og som Medlem af Kirkens «Consi-stoire».

Thor Sundby.

Coning, Jacob, 1650—o. 1720, Maler, fra Amsterdam, Elev af Adr. van der Velde, kom til Danmark i Begyndelsen af Christian V's Regering og øvede her sin Kunst i en Aarrække ikke uden Dygtighed, men, som det synes, uden synderlig Medbør. Snart efter sin Ankomst til Kjøbenhavn blev han forfulgt af Malerlavet og maatte i Marts 1677 anraabe Kongen om Beskjærmelsesbrev mod det, hvilket forundtes ham. Senere, 1698, blev han Hofskildrer, men synes ikke at være bleven meget benyttet. Han malede nogle Portrætter, nogle norske Landskaber, Taftbilleder til Dronningens Sovekammer, paa sine gamle Dage (1713) dog ogsaa 2 store Plafondmalerier til Frederiksberg Slot og 5 Billeder i Legemsstørrelse. Mæcenater blandt Datidens Stormænd synes han ikke at have fundet, og 1711 klager han bittert til Kongen over ikke at kunne finde Kjøbere til endog blot enkelte Billeder. Flere Gange (1698, 1709, 1711) søger han derfor Kongen om Tilladelse til at bortspille Malerier i et «profitabele Loterey ohne Nullen». Megen Silke har han næppe spundet herved; der meldes dog, at Christian V i 1698 lod gjøre 4 «Kast» à 10 Dlr. paa C.s Skilderier. C. var en af de 6 Kunstnere, som ved Promemoria af 6. Okt. 1701 anholdt om Frederik IV's Beskyttelse for det af dem s. A. stiftede Kunstnersocietet. Han var endnu i Live 1714, men er formodentlig død faa Aar efter.

Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge S. 89 f. Danske Saml. 2. R. V, 283 f. Meier, Fredensborg S. 176.

F. J. Meier.

Conradi, Georg Johannes, 1679—1747, Superintendent, er født 27. Febr. 1679 i Riga, hvor Forældrene, Daniel Conrad C. og Elisabeth Münster, vare Borgerfolk. Han var oprindelig bestemt for Handelen og kom først til Studeringer i en Alder af over 20 Aar. Efter Faderens Død 1695 kom han til nogle Slægtninger i Stade, og som Student besøgte han især Universitetet i Halle, hvor hans Tænkemaade fik det pietistiske Præg, som den bestandig beholdt, uagtet hans aandelig som legemlig kraftige Natur hele hans Liv igjennem beredte ham haarde Kampe for at fastholde det Stand-

punkt, hvorpaa han havde stillet sig. 1703 blev han Feltpræst ved et i Tyskland liggende svensk Regiment, og 1710 ansattes han som Præst ved en tysk Menighed i Stockholm. Her lærte Poul Løvenørn ham at kjende, da han som Fredsunderhandler 1720 kom til Stockholm, og han foranledigede, at han paa en Gjennemrejse blev opfordret til at prædike for Kong Frederik IV, som derefter kaldte ham til tysk Hofpræst. — I Kjøbenhavn kom C. i en vanskelig Stilling; thi paa Grund af Kongens Giftermaal med Anna Sophie Reventlow stode Partierne ved Hoffet skarpt mod hinanden. Han forstod dog at hævde sin Stilling imellem dem; men det var den almindelige Mening, at hans livlige Natur i Omgangen med Hoffolkene henrev ham til at sige adskilligt, som ikke passede for hans Stilling. Hans Iver, Uegennyttighed og Oprigtighed bødede dog herpaa, og det var ikke noget daarligt Valg, da Kongen 1728 udnævnte ham til Generalsuperintendent for Slesvig og Holsten.

I denne Stilling tog C. med Iver fat paa de Reformer, som den Gang krævedes fra pietistisk Side, men af hvilke saa faa skulde blive gennemførte. Allerede paa en Synode i Rensborg 1730 foreslog han, at der skulde arbejdes paa en Revision af Kirkelovene og paa en ny Salmebog, samt at privat Altergang skulde forbydes. Der kom dog intet ud af de Forslag, han i den Retning gjorde; men i den følgende Tid efter Grev Zinsendorfs Besøg i Kjøbenhavn ved Christian VI's Kroning tog den religiøse Bevægelse, især i Kjøbenhavn, nyt Opsving, og dens Ledere arbejdede nu paa at løse de samme Opgaver, som C. havde stillet sig. Samtidig med at Kirkeinspektionen ønskede at udarbejde et nyt fælles Ritual for hele Riget, havde C. gjort Udkast til et saadant for Hertugdømmerne. Men han blev selv paa en Maade Skyld i, at Reformen standsede, i det han 1737 havde udvirket Tilladelse for sit Stift til, at Præsterne, naar Forældrene ønskede det, maatte udelade Djævlbesværgelsen ved Daaben. Dette vakte Opsigt i Tyskland, og Kongen blev bange for, at hans Retroenhed skulde blive anset for tvivlsom. Kirkekollegiet tilraadede desuden at henlægge C.s Ritualforslag, da det selv vilde udarbejde et saadant for hele Riget; men kort efter fik det gennem Grev J. L. Holstein en mundtlig Ordre til ikke at beskæftige sig mere med denne Sag. — Christian VI's Opmærksomhed var, vistnok af E. Pontoppidan, henledet paa de skadelige Følger af, at der var Egne i Slesvig, hvor Kirke- og Skolesproget var Tysk, som Befolkningen ikke forstod. Der blev flere Gange indhentet Betænkninger om dette Forhold, og C. har sin Del af

Skylden for, at der intet blev udrettet. Han udtalte, hvad der saa tit siden er blevet gjentaget, at Angelboerne talte et fordærvet dansk Sprog og enten slet ikke eller kun ufuldkomment vilde kunne forstaa Dansk, som det taltes i Kjøbenhavn.

C. var en flittig Mand, der jævnlig visiterede i sit udstrakte Stift og ikke lod sig hindre af Sygdom eller af de Anfald af Tung-sindighed, der jævnlig hjemsøgte ham. Han døde efter længere Tids Sygdom 7. Sept. 1747; hans sidste Ord vare: «Paa Korset er min Krone!» — Af Skrifter har han kun efterladt et Hyrdebrev, der blev udgivet af Provst Schrader i Tønder. Det er senere et Par Gange blevet optrykt, sidste Gang 1855. Desuden har han arbejdet med paa en «Gesangbuch», der dog først udkom 1752.

Pontoppidan, *Annales eccl. Dan.* IV, 140 f. Allg. *Deutsche Biographie* IV. Helveg, *Den danske Kirkes Hist. est. Reform.*, 2. Udg., II, 11. 68. Allen, *Det danske Sprog i Slesvig I*, 184. Fryxell, *Berättelser ur svenska hist.* IX, 165 f.

XX) L. Koch.

Conradsen, Harald, f. 1817, Medaillør. Han er Søn af nedennævnte Johannes C. og født i Kjøbenhavn 17. Nov. 1817. C. begyndte i sit 15. Aar at besøge Kunstakademiet og kom Aaret efter til Billedhugger H. E. Freund. Faderens Forbillede og Friends Paavirkning styrkede hans Lyst til Medaillørkunsten, medens han dog, uden Tvivl til Gavn for sin senere Virksomhed, gennemgik Kunstakademiet som Billedhugger. Efter at have vundet de to Sølvmedailler vandt han 1843 den mindre Guldmedaille for «Boas og Ruth» og 1845 den store for «Hektors Afsked med Andromache». Samtidig havde den talentfulde og flittige unge Kunstner formaaet at gjøre sig til Herre over Medaillørkunstens vanskelige Teknik og udførte allerede i 1837 Medaillen pro meritis, som Freund foreviste i Akademiet, hvor den fandt meget Bifald. Aaret efter vandt han den Neuhausenske Pengepræmie for Modellen til en Specie og kom, rimeligvis som Følge deraf, til at skære Stemplerne til Christian VIII's nye Specie med Kongens Portræt og det fuldstændige Rigsvaaben med Hermelinskaabe og Vildmænd. Da Faderen trak sig tilbage, blev han ansat som Medhjælper ved Mønten, hvor Krohn var bleven Medaillør, og forblev i denne Stilling indtil 1873, da han ved Krohns Tilbagetræden blev Medaillør og som saadan udførte Stemplerne til alle de nye Kronemønter.

Under denne Embedsvirksomhed var han dog fra 1846 med Kunstakademiets store Stipendium paa Udenlandsrejse i 4 Aar, under hvilken han bl. a. i Rom udførte Medaillerne til Thorvaldsens og

Oehlschlägers Minde. Denne sidste blev tillige hans Receptionsarbejde, hvorpaa han 10. Marts 1851 blev Medlem af Akademiet. I det med Medaillørkunsten beslægtede Fag, Udskæring i ædle Stene eller i Konkylier, udførte han samtidig en Række fortjenstfulde Arbejder, ligesom han ogsaa som Billedhugger har arbejdet meget flittig, uagtet han tit beskedent ikke gjorde sit Navn gjældende, f. Ex. ved de talrige Modeller efter Thorvaldsen til den kgl. Porcelænsfabrik, ved sin Deltagelse i sin Ven og Kunstfælle Jerichaus Arbejder, ved dekorative Arbejder m. m. Hans Hovedværker som Billedhugger ere «En Pige, som henter Vand», Statuette i Malm (Skulpturmuseum) og «Evangelisten Marcus» til Slotskirken. Af hans senere Medailler maa nævnes Collins (1860) og Eckersbergs (1888). — C. blev 17. Nov. 1850 gift med Regina Louise Ørgaard; blev 1873 Æresmedlem af Kunstakademiet i St. Petersburg.

Weilbach, Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Conradsen, Johannes, 1783—1856, Medaillør, blev født 24. Sept. 1783 i Vester Aaby, hvor Faderen var Smed. Han var først bestemt til Handelen, men lærte at gravere og opnaede i sit 21. Aar paa anbefaling af Kobberstikker Clemens at komme til Kjøbenhavn og i Lære hos Medailløren P. Gianelli. Samtidig besøgte han Kunstakademiets Skoler, hvor han dog kun vandt den mindre Sølvmedaille 1810. Samme Aar blev han Medaillør ved Mønten og forblev i denne Stilling til 1840. Hans Stempler til Kroningsmedaillen vandt ikke Bifald. For øvrigt kan nævnes Medaille i Anledning af Kongens Helbredelse (1822), Medaille i Anledning af Kronprinsens (Frederik VII) Formæling (1828), Medaillen for ædel Daad og Medaillen for druknedes Redning. Han var en dygtig, om end ikke fremragende, Kunstner i sit Fag. I 1808 blev han gift med Dorteia Laurine Møller fra Odense og er ved hende Fader til foranførte H. C. Han døde 17. Sept. 1856.

Øst, Archiv f. Psychologie, Hist. osv. X, 1828. Weilbach, Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Conradt, Jørgen, 1771—1851, Kobbersmed. Han er født i Kjøbenhavn 20. Febr. 1771 og tilhører en gammel Kobbersmeddeslægt; hans Fader, Johan Joachim C. († 27. Nov. 1816 i sit 78. Aar som Borgerkapitajn), drev en betydelig Kobbersmeddeforretning; Moderen, Birgitte f. Bentsen, døde 23. Febr. 1814 i sit 66. Aar. Sønnen lærte Kobbersmeddehaandværket hos sin Fader og blev Svend 1788, Mester 1793. Som Svend havde han besøgt England for at lære at lakere;

han kaldte sig derfor Kobbersmed og Metallakerer, og Kobbersmed forandredes hurtig til Kobbetøjsfabrikant. Efter at have været Korporal og Sergent i Kjøbenhavns Borgervæbning blev han 1803 Sekondlieutenant i den, 1809 Premierlieutenant, 1811 Kapitajn, 1819 Major osv., til han i 1835 blev Chef for Kjøbenhavns borgerlige Infanteri og Artilleri og 1836 Stadshauptmand, fra hvilken Stilling han 1848 efter Ansøgning afskedigedes paa Grund af Alder og Svagelighed. Hans væsentlige Betydning ligger deri, at han 1807 stiftede det endnu bestaaende Institut for Metalarbejdere. Et til unge Haandværkeres Dannelse i Slutningen af det 18. Aarhundrede stiftet Selskab havde i 1798 udsat en Præmie for Besvarelsen af Spørgsmaalet om, hvorledes et tbeoretisk og praktisk Institut for Haandværkere burde indrettes, og C. synes at have hørt til den Kreds af Mænd, der interesserede sig herfor; da Selskabet i 1801 forandrede Skikkelse, blev han valgt ind i den Komité, der skulde føre Selskabet videre, og i 1806 sendte han det et Forslag om, at han paa visse Betingelser vilde oprette et Institut for Metalarbejdere, hvor 8 Personer hver Aften i Vintermaanederne kunde nyde Undervisning i Drejning, Graving, Drivning og Ciselering; i Nov. 1807 begyndte Instituttet under C. som Bestyrer i hans Gaard paa Kjøbmagergade. Dette gavnlige Institut, der havde en (nominel) Overbestyrelse af Gehejmestatsministre og Excellencer, forestod han til 1832, da det lagdes ind under Polyteknisk Lærestalt; C. ønskede, at det, endnu medens han levede, fik en Bestyrelse, som ikke var afhængig af Menneskeliv. Han døde dog først 1. Febr. 1851. Hans Hustru, Sophie Amalie f. Holm, døde 4. Dec. 1842 i sit 73. Aar.

C. Nyrop.

Conring, Louise Martinié Laurette, f. 1824, Forstanderinde for Diakonissestiftelsen, er Datter af den hannoveransk fødte, i sit 13. Aar til Danmark indvandrede August Georg Carl C. og Johanne Christiane f. Braëm. Faderen var Kapitajn i den danske Armé, derefter Toldembedsmand, først i Rensborg (1829), senere (1841) i Neustadt. Hos sin Morfader, Oberst Braëm paa Rungstedgaard, fødtes 1. Marts 1824 Louise C. som den ældste af 3 Søskende, og efter at hendes Forældre havde været gift i 10 Aar. I sin Barn- dom og første Ungdom længtes hun fra Holsten til Sjælland og tilbragte sammen med sin Moder og sine Søskende aarlig flere Maaneder paa Rungstedgaard, indtil hun i Krigsaarene maatte ledsage en syg Moster til Kjøbenhavn, hvor hun fandt et kjærligt

Hjem i sin Onkel, Kommandør Braëms Hus. Gjennem hele Barn-
doms- og Ungdomsperioden havde hun været svagelig, om Vinteren
sengeliggende, hun maatte undervises privat, og der var tidlig Alvor
i hendes Sind. En tysk Præst, som klart og grundig forberedte
hende til Konfirmation, fik megen Indflydelse paa hende og gav
hendes Liv den Retning, det senere udviklede sig i. Under sit
Ophold i Kjøbenhavn havde hun Tiden til sin Raadighed og søgte
da at virke i Filantropiens Tjeneste. Hun blev Medlem af «den
kvindelige Plejeforening» og «Børneplejeforeningen» samt læste paa
Hospitalerne og i Stiftelser for syge og gamle. Hun blev optagen
i Enkedronning Caroline Amalies private Kreds. Efter sin Mosters
Død tilbragte hun atter en lang og trang Tid fra 1851—55 i den
døde, lille By Neustadt. Endelig fik hun Tilbud om at overtage
Pladsen som Inspektrice ved den kongelige Plejestiftelse i Kjøben-
havn og tiltraadte denne 1. Juli 1855. Her havde hun Tilsyn med
400 Børn. Strax efter Nytaar 1862 sendte vor nuværende Dronning,
den Gang Prinsesse, Louise hende til Udlandet, for at hun der
kunde sætte sig ind i forskjellige Diakonissestiftelsers Organisation
og Virkemaade. 26. Maj 1863 aabnedes Diakonissestiftelsen her
hjemme, og Frøken C. blev dens Forstanderinde, hvilken Post hun
siden da har beklædt. *Nic. Bøgh.*

Coopmans, Gadso, 1746—1810, Læge og Kemiker. Han var
født i Franeker i Friesland; hvor hans Fader, Georgius C., var en
højt anset Læge, og hvor han ogsaa paabegyndte sine Studier ved
det derværende Universitet. Senere studerede han i Amsterdam og
i Groningen hos den berømte Petrus Camper. Efter 1770 at have
taget den filosofiske og den medicinske Doktorgrad i Franeker
praktiserede han her som Læge, indtil han 1774 blev Professor ved
Universitetet i Medicin og Kemi. I denne Stilling gjorde han god
Fyldest og udgav baade flere medicinske Afhandlinger og et stort
latinsk Digt om Koppesygdommen og Koppeinokulationens Velsig-
nelser, hvilket gjorde saa megen Lykke, at Goethe oversatte det
paa Tysk. Imidlertid stillede han sig sammen med flere Universitets-
kolleger i Spidsen for en revolutionær friesisk Bevægelse mod Prinsen
af Oraniens Regering, og da det oraniske Parti fik Overtaget, maatte
han 1787 som stærkt kompromitteret Konspirator opgive sit Embede
og fortrække. Derefter førte han et omflakkende Liv — under
hvilket han i Aachen ved Døden mistede sin Hustru, Wilhelmine
Catharina f. Lewe —, indtil han 1791 indkaldtes til Kjøbenhavn

som Professor i Kemi ved Universitetet, hvortil Motivet i øvrigt synes ikke saa meget at have været Forventninger om hans videnskabelige Præstationer som om, at sammen med ham andre misfornøjede og særlig ansete Friesere skulde søge et Hjem i Kjøbenhavn, hvad dog ikke skete.

Han fik imidlertid strax en stærk Opinion mod sig i Kjøbenhavn og betragtedes ikke blot som en Æventyrer, der var uværdig til Universitetsstilling, men ligefrem som en Statsforbryder, en Hovedmand for det friesiske «Mordbrænderkomplot». Hans Universitetskollega Abraham Kall benyttede endog Lejligheden til under sine Forelæsninger over Hollands Historie paa en højst nedsættende Maade at fremdrage de friesiske Uroligheder og C.s Andel deri og gjentog sine Udladelser i saa Henseende paa Tryk, først anonymt, senere under Navn. Der fremkom i det hele en Mængde Indlæg i Spørgsmaalet C., de fleste i angribende Retning, medens dog enkelte forsvarede ham. Han publicerede ogsaa selv paa Fransk et Forsvarsskrift og fik Kalls Injurier mortificerede ved en Højesteretsdom. Til yderligere Habilitation udgav han nogle af sine Taler og Forelæsninger fra Francker («Opuscula physico-medica», 1793), men da han ved en Disputation og i sine fysisk-kemiske Forelæsninger ved Universitetet havde givet sig stærke videnskabelige Blottelser, blev hans Stilling ganske uholdbar, og han forflyttedes derfor 1793 til en lignende Professorpost ved Kiels Universitet.

Her kastede han sig atter over den latinske Digtekunst og søgte at styrke sin Stilling ved et pompøst Fødselsdagsdigt til Kronprins Frederik («Elegiacum in natalem Frederici, Daniæ principis regii», 1795). Men heller ikke i Kiel fandt han noget blivende Sted. Allerede 1796 opgav han Embedet og købte det gamle adelige, for øvrigt allerede til Dels udparcellerede Gods Ø i Gjelting Sogn ved Slesvigs Østkyst. Som Godsejer udfoldede han megen Virksomhed og indkaldte dygtige Landsmænd, ved hvis Hjælp han udførte forskjellige Inddæmningsarbejder og ligeledes ved en Dæmning forbandt Godset med Fastlandet. Ogsaa her red han sin latinske Pegasus og arbejdede paa et i stor Stil anlagt Heltedigt «Petræis» om Peter den stores Bedrifter, men det blev aldrig fuldført. I 1807 solgte han sit Gods og tog tilbage til Holland, hvor han 5. Avg. 1810 døde som praktiserende Læge i Amsterdam.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 525 ff. Nyerup, Lit. Lex. Biograph. Lex. der hervorrag. Aerzte II. v. d. Aa, Biogr. Woordenboek der Nederlanden III. Trap, Slesvig S. 639.

Jul. Petersen.

Cordsen, Stephan Hofgaard, 1727—1800, Justitiarius i Højesteret, en Søn af Claus C. († 1740) og Gertrud f. Hofgaard († 1766), fødtes i Horsens 22. Okt. 1727, blev 1745 dimitteret fra sin Fødebys Latinskole, 1748 juridisk Kandidat, 1754 Assessor i Hofretten, 1759 Assessor i Højesteret, 1762 Justitsraad, 1769 Etatsraad, 1776 Konferensraad og 1790 Vicejustitiarius i Højesteret, en hidtil ukjendt Stilling, der tildeltes ham som en Anerkjendelse af den udmærkede Duelighed, hvormed han stedse havde røgtet sin Gjerning. 1793 blev han, der besad megen litterær Dannelse og ejede et ret betydeligt Bibliothek, Medlem af Danske Selskab, og 1794 udnævntes han til Justitiarius i Højesteret, efter at han gjentagne Gange under Vakancer havde godtgjort sin Evne til at beklæde denne Stilling. 1799 blev han efter eget Ønske entlediget paa Grund af en stærkt udviklet Tunghørighed og samtidig udnævnt til Gehejmekonferensraad. Han døde 17. Jan. 1800. *G. Kringelbach.*

Cormailon, Charles Damas, —1712, Officer, var en fransk emigreret Huguenot, som i lyneborgsk Tjeneste deltog i Krigene i Pommern og Nederlandene. Fra 1677 var han Regimentschef, men paa Grund af en Forbigaaelse tog han sin Afsked og gik i dansk Tjeneste 1684 som Generalmajor. Han ses ikke at have været Chef for noget Regiment, men benyttedes stadig til Tjeneste ved Overkommandoen. Han spillede saaledes en vigtig Rolle ved Fjendtlighederne ved Hamborg i Sommeren 1686 og deltog 1693 i Kampen om Ratzeburg imod sin gamle Krigsherre, Hertugen af Lyneborg-Celle. C., der blev Ridder af Danebrog 1695, blev anset for en meget dygtig Mand og var i stor Yndest hos Kong Christian V, til hvis daglige Omgangskreds han hørte i hans sidste Leveaar. Efter Kongens Død ledsagede han under Urolighederne i Hertugdømmerne Frederik IV som Generaladjutant, men blev ved Efterretningerne fra Kjøbenhavn om Carl XII's Landgang ved Humlebæk og om den ringe Tillid, man havde til Kommandanten. Generallieutenant (Joachim) Schack, strax sendt til Hovedstaden for at støtte Slotsloven med Raad og Daad. C. og Schack vare gamle Uvenner, og det fortælles, at de en Gang i disse urolige Dage trak blank imod hinanden paa offentlig Gade i en Disput, i hvilken C. bebrejdede Schack, at han havde ladet Lejligheden ubenyttet til at tage Carl XII til Fange. Efter Freden blev han Generallieutenant af Infanteriet 23. Nov. 1700 og efterfulgte samtidig Schack, der ^{også} (var død) i Avg., som Kommandant i Kjøbenhavn.

Til denne Stilling føjede sig mange Værdigheder, og C. blev efterhaanden Gehejmeraad, Deputeret i Politiretten, Kommitteret i Politio- og Kommercekollegiet og Direktør for Krigshospitalet. Han fik saaledes ikke Lejlighed til selv at tage Del i de videre Krigsbegivenheder i den store nordiske Krig, men da man efter det ulykkelige Slag ved Helsingborg 1710 trængte til en erfaren Mands Bedømmelse af Forholdene, blev C. sendt der til Dagen efter Slaget, i det han tillige havde Ordre til eventuelt at overtage Kommandoen. Han vendte imidlertid tilbage Dagen efter, efter at have givet Ordre til at rømme Byen. C. døde 7. Maj 1712. *P. F. Rist.*

Cornelisen, Christian, —1684, Gouvernør i Guinea. Om hans Herkomst og Livsvilkaar vides intet eller lidet, før han o. 1661 blev Overkjøbmand eller Gouvernør for de danske Besiddelser paa Guineakysten og Kommandant paa Fortet Christiansborg. Her gjorde han sig ikke alene fortjent ved at sætte de nylig anlagte Fæstningsværker i en fuldkommen Stand, men overhovedet ved Konduite, Troskab og Vindskibelighed, hvorved han meget fremmede Handelen. Ganske særlig har han imidlertid efterladt sig et godt Navn ved sin for hine Tider højst ualmindelige Godhed mod de indfødte sorte, hvem han behandlede som en Ven og Fader, hvilket disse ogsaa i rigt Maal paaskjønnede. De skulle saaledes gjentagne Gange have reddet hans Liv i hine paa lumske Overfald rige Tider, og da han efter 6 Aars Tjeneste rejste fra Guinea, fulgte Kongen af Akkra med sine Dronninger, sit Raad og mange af Folket ham til Stranden med store Æresbevisninger, ligesom det blev almindeligt blandt Negrene at opkalde deres Børn efter ham. 1658 havde han faaet kongeligt Brev paa at maatte vies i Huset. Sandsynligvis var dette Indledningen til hans ulykkelige Ægteskab med Maria Morjan, hvilket paa Grund af hendes Utroskab, medens han var i Guinea, ophævedes ved Højesteretsdom 1668, hvorefter hun fik Tilhold om at forlade Kjøbenhavn. 1670 indlod C. sig i nyt Ægteskab, med Anne Jensdatter Grove (f. 1630 † 1705), lénke efter Tolder i Christianstad Jonas Clausen Heinemark, og 1673 fik han paa Admiral Henrik Bielkes Anbefaling Bestalling som Fyringsforvalter, en Stilling, der havde været i hendes Faders og Broders Hænder siden 1629, hvorved han for en fast aarlig Betaling paatog sig at vedligeholde Fyrene i Danmark, nemlig Skagens og Anholts. 1682 altereredes C. meget ved at erfare, at Maria Morjan efter at have flakket om i Udlandet mod Kongens Forbud havde nedsat sig

her, men opnaaede, at Forbudet ved kgl. Missive indskærpedes, «hvis hun ikke i Spindehuset eller med højere Straf vilde vorde anset». 1684 døde han af Vattersot, og 4. Sept. s. A. nedsattes hans Lig i Holmens Kirke i Kjøbenhavn.

E. Tilleman, Beretn. om det Landskab Gvinea, 1697. Malling, Store og gode Handlinger. *G. L. Grove.*

Cortsen, Johan, 1814—88, Snedkermester. Han er født 3. Maj 1814 i Randers, hvor hans Fader, Rasmus C., var Kjøbmand; hans Moder var Christiane f. Hansen. Efter Konfirmationen kom han i Snedkerlære i Aarhus, blev Svend her i 1832 og drog i 1835 til Kjøbenhavn, hvor han gjorde Mesterstykke og tog Borgerskab i 1842. Som en meget benyttet Bygningssnedker arbejdede han sig her op til at blive en agtet og velstaaende Mand, der hurtig fik forskellige Tillidshverv. Fra 1854—74 var han Bisidder (Medbestyrer) i Kjøbenhavns Snedkerlav, der i Juli 1856 delegerede ham til det store Haandværker møde, som den Gang fra Landets forskellige Egne samledes i Kjøbenhavn til Støtte for den stærkt truede Lavs-institution. Mødet var sammenkaldt af den til Værn for Lavs-væsenet i 1840 stiftede «Haandværkerforening i Kjøbenhavn», og i denne Forening blev C. Næstformand i 1856 og Formand i 1860, en Stilling, som han bevarede til sin Død. Efter at Næringsfriheden i 1857 var slaact fast, udvidede Foreningen sine Opgaver, og saaledes vedtog den i 1862 at opføre den efterhaanden stærkt voxende Haandværkerstiftelse paa Nørrebro Alderstrøst, der navnlig støttedes ved Overskuddet af Foreningens i 1857 oprettede Industrilotteri. Herved var C. virksom, og det kan yderligere mærkes, at Haandværkerforeningen i 1876 valgte ham til sin delegerede i Bestyrelsen for det tekniske Selskabs Skole og i 1879 til Repræsentant i den samme Aar oprettede «Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk». Hertil kan endnu føjes, at han i 1857 og 1858 var Borgerrepræsentant, og at han i en Aarrække var Medlem af Bestyrelserne for Kjøbenhavns Brandassurance-Kompagni og Vridsløselille Fængselselskab. Fra 1835—57 gjorde han Tjeneste i Livjægerkorpset. Han døde 30. Okt. 1888 efter et kort Sygeleje. 5. Nov. 1846 havde han ægtet Johanne Frederikke Schultz (f. 4. Avg. 1820), Datter af Skræddermester Joh. S.; som Enke overlever hun ham.

Haandværkerbladet V, Nr. 31.

C. Nyrop.

Cortzen, Carl Johannes Otto, f. 1828, Pianist. Han blev født i Kjøbenhavn 18. Avg. 1828. Hans Fader, Mads Juul C., havde

været Landmand, men da det gik tilbage for ham, flyttede han til Kjøbenhavn; Moderen hed Charlotte f. Holst. Som Dreng lærte han sig selv at spille Klaver; men da Weyse havde hørt ham, tog han efter dennes Opfordring ordentlig Undervisning heri og lærte tillige Theori af C. Helsted. I 1846 optraadte han som Koncertgiver, først paa Hoftheatret, derefter paa det kgl. Theater med Hummels A-Mol-Koncert. Violoncellisten Kellermann opfordrede ham til at give Koncerter sammen med sig, og i 12 Aar foretog de med smaa Mellemlum Koncertrejser omkring i Kongeriget og Hertugdømmerne samt Norge og Sverige. I 1863 bosatte C. sig i Odense som Musiklærer og ansattes 1876 som Organist ved St. Knuds Kirke; ugift. Han har udgivet nogle mindre Klaverkompositioner, deriblandt en «Serenade» for venstre Haand, og enkelte Sange. En Sørgemarche for Orgel og Blæseinstrumenter udførtes ved Biskop Engelstofts Begravelse 1889. *G. St. Bricka.*

Corvinus, s. Ravn.

Coucheron, Anton, —1689, Officer, var Søn af Oberst og Kommandant paa Bergenhus Willem C. († 20. Juni 1689) og Maria Pessers. I 1674 nævnes A. C. som Kapitajnlieutenant paa Akershus; 1676 blev han Kapitajn og s. A. Generalkvartermesterlieutenant og Ingeniør i Danmark. Fra 1680—84 var han Generalkvartermester og Overingeniør i Norge, men forestod i sidstnævnte Aar, i hvilket han tillige udnævntes til Oberst, Anlægget af Fæstningen Christiansø paa Ærteholmene. I 1687 beordredes han til Fladstrand for at lede Befæstningsarbejderne der efter fra samme Aars Begyndelse at være bleven Kommandant paa Akershus, i hvilken Stilling han forblev til sin Død, 14. Marts 1689. Han var gift med M. A. van Langen (af hollandsk Oprindelse ligesom Familien C.), som overlevede ham og i 1692 synes at være flyttet til Kjøbenhavn.

V. E. Tychsøn.

Coucheron, Anton Jacob, 1682—1736, Officer, hørte til en fransk adelig Familie fra Holland, som allerede før 1660 var bosat i Norge, og var en Søn af Major Vilhelm C. (en Broder til den foregaaende) og Blanceflor Sophie Due. Han var født paa Bergenhus 21. April 1682, blev 18 Aar gammel Fændrik ved Hausmanns gevorbne Infanteriregiment og avancerede i dette, der fra 1703 blev kommanderet af F. C. Cicignon, til han blev Premierlieutenant 1706. Allerede 2 Aar efter blev han Kapitajn og Kompagnichef ved oplandske

nationale Regiment og deltog nu med forskjellige Kompagnier af dette i den store nordiske Krig i Norge. Han erhvervede sig et Navn ved Affæren i Krogskov 15. April 1716, hvor han og hans Soldater saa vel som de Bønder, der vare under hans Kommando, lagde stor Tapperhed for Dagen. Paa Grund af det Held, hvormed han her slog Svenskerne tilbage, fik han Karakter af Major. Men var han i en ung Alder avanceret hurtig, gik det desto langsommere senere; thi først 1729 blev han Oberst og Chef for 1. Bergenhus' nationale Regiment. Han døde paa Gaarden Vange i Viks Præstegjæld 2. Okt. 1736. Hans første Hustru var Pernille f. Gammelgaard (f. 1. Jan. 1693 † 20. Juni 1726), Datter af Sognepræst Christen G. og Boel Hammer. Aaret efter hendes Død ægtede han Henriette Antoinette Lillienkjold (f. 1704), Datter af Oberstlieutenant Peder Montagne L. og Abel Cathrine Hjort; hun døde 1783 som Priorinde i det Harboeske Frue- og Frøkenkloster.

Personallist. Tidsskr. VI.

P. F. Rist.

de la Coudraye, François Celestin de Loynes, —1815, Navigationslærer, var Lieutenant i den franske Marine, 1789 Deputeret for Adelen i Poitou. Han emigrerede 1795 og kom til Kjøbenhavn, hvor han blev ansat som Lektor ved Søetaten. Efter 18 Aars Ophold her drog han til St. Petersborg; der døde han 1815. Han var Medlem af Videnskabernes Selskab og har udgivet nogle faa Afhandlinger samt «Forelæsninger over at finde Længden til Søs» (1802; 2. Udg. 1806).

C. Christiansen.

la Cour, Janus Andreas Bartholin, f. 1837, Landskabsmaler. Han er Søn af Gaardejer Otto August la C. og Ane Cathrine f. Strandbygaard og er født paa Thimgaard ved Ringkjøbing 5. Sept. 1837. Han kom til Kjøbenhavn 1853 for at besøge Kunstakademiet og uddanne sig til Landskabsmaler. Han besøgte Akademiet fra 1854, men det var dog navnlig flittige Studier efter Naturen, der satte ham i Stand til allerede ved Foraarsudstillingen 1855 at kunne fremstille «Strandparti ved Helgenæs», som i 1857 efterfulgtes af «Strandparti fra Mols», der blev kjøbt af Kunstforeningen. Ved Udstillingen 1861 tilkjendtes den Neuhausenske Pengepræmie ham for «Tidlig Sommermorgen ud over en Eng». I 1865—67 var han udenlands med Akademiets Rejseunderstøttelse, 1868—70 var han atter borte, begge Gange i Italien og Schweits, hvilke Lande han senere flere Gange har besøgt paa mindre Rejser. Allerede fra

1866 vidne Udstillingerne om den Kjærlighed, hvormed han havde levet sig ind i den fremmede Natur uden dog derfor at have tabt sin Sympathi for Hjemmets Egne. Medens «Aften ved Nemisøen» tilkjendtes Udstillingsmedaillen i 1871, og «Foraarsmorgen i Roms Kampagne» s. A. kjøbtes til den kgl. Malerisamling, havde allerede 1863 «I Udkanten af en Egeskov, en tidlig Foraarsdag» og senere «Taaget Efteraarsmorgen i Udkanten af en Birkeskov» (1877) og «Regnfuld Sommerdag ved Kalø Vig», alle karakteristiske Vidnesbyrd om hans Opfattelse af Hjemmets Natur, fundet Vej til samme Samling. Musæet i Aarhus kjøbte i 1878 «Parti ved den flade Strand, Bygevejr». Navnene paa disse faa Billeder minde om Hovedtrækkene i hans Kunst. Til Trods for den hengivne, næsten sønlige Følelse, hvormed han i visse Henseender sluttede sig til P. C. Skovgaards Kunst, tilegnede sig dennes Evne til at gjøre sig Rede for Landskabets Formation og dennes Følelse for Væxtlivet, ikke alene for dets Særpræg i Form og Farve, men for selve dets Liv, dets Væxt, er det ganske andre Motiver i Luft og Stemning, andre Landskabsformer, hans Øje helst dvæler ved. Om han end i Syden med klart Blik for Ejendommeligheden har gjengivet bjærg-omkransede Søer eller Sommersolskinnets Pragt, søger han jævnligere baade i Syd og Nord til den flade Kyst ved Strand eller Sø og foretrækker Graavejrsstemninger, skyet Luft, Taage eller Regnvejr, i det hele alvorlige, næsten tungsindige Stemninger fremfor de lyse og solklare. Han har i Hovedindtrykket en dyb, natursand Forstaaelse af disse Stemninger og det Skjær, de kaste over de store, vidtstrakte Egne, hvorover den alvorlige Luft som oftest hvælver sig. — 1872 blev han Medlem af Akademiet, og 1888 fik han Titel af Professor; la C. er ugift og har siden 1884 levet i Nærheden af Aarhus.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

la Cour, Jørgen Carl, f. 1838, Landøkonom. J. la C. — en Sønesøns Søn af den danske Linjes Stamfader, Pierre la C., der 1732 kom her til Landet — er født 8. Juni 1838 paa Skjærsø; Faderen er den ndfr. nævnte L. U. la C. Han gik i Aarhus Latin-skole, tog Landbrugsexamen 1857 (paa Polyteknisk Lærestalt, Landbohøjskolen var endnu ikke opført), lærte Landvæsen paa Skjærsø hos Faderen, og da denne tillige drev en Gaard ved Skanderborg og ofte var borte fra Skjærsø, blev det overdraget Sønnen at varetage de mange forskjelligartede Arbejders Gang og

Udførelse, hvad der var en udmærket Skole for den unge Mand, i det det Ansvar, der lagdes paa ham, krævede en Agtpaagivenhed og Energi, der var i høj Grad udviklende. 1858 blev la C. Assistent paa Landbohøjskolen, hvilken Stilling han med nogle Afbrydelser bevarede til 1867. 6 Aar tidligere var han bleven Reservelieutenant i Fodfolket og gjorde som saadan Krigen med 1864; den følgende Vinter bestyrede han Folkehøjskolen paa Frederiksværk, opgav imidlertid denne Virksomhed for paa offentlig Bekostning at berejse Belgien, Holland, Skotland, Irland, England, Frankrig, Schweits og Tyskland 1865—66. Ved sin Tilbagekomst blev han (1867) sammen med Justitsraad J. C. Hald Redaktør af «Tidsskrift for Landøkonomi», i Maj 1868 blev han Eneredaktør og har siden da ledet dette fortjenstfulde Tidsskrift. Landboskolen i Nærum oprettede la C. 1867; Aaret efter flyttedes Skolen til Lyngby, og for første Gang forenedes her Højskoletanken med Landbrugsskolens Virksomhed; til 1884 ledede han selv Skolen, overdrog imidlertid dette Aar Forstanderpladsen til Forstander S. Jensen paa Staby Folkehøjskole, men overtog atter selv Ledelsen fra April 1889 og købte samtidig Brede Ladegaard for at benytte denne Ejendom som Skolegaard for «den udvidede Landboskole ved Lyngby», i det Eleverne under deres theoretiske Uddannelse skulle holdes i saa nær og befrugtende Forbindelse med det praktiske Landbrug som muligt. — Sammen med en Broder overtog la C. 1873 Skjærsø. 2 Aar senere valgtes han til Landhusholdningsselskabets Sekretær, og endelig kan endnu nævnes, at han var Sekretær for den 14. almindelige Landmandsforsamling i Svendborg (1878), og at han var Generalsekretær for den 1888 afholdte første nordiske Landbrugskongres.

la C. har da, som dette korte Omrids af hans Liv viser, haft med mangt og meget at gøre, fornemmelig er det dog paa to Omraader, hans Hovedvirksomhed falder: paa Skolen og i Landhusholdningsselskabet. Hans Personlighed og hans Evner gjøre ham skikket som faa til at drage de unge til sig, vække deres Kundskabstrang, anspore deres Energi og Flid, og fra mangfoldige tidligere Elever og Lærere ved Landboskolen i Lyngby foreligger der Udtalelser om den Betydning, la C.s vækkende Paavirkning og Undervisning har haft for dem. — De Aar, i hvilke han har været knyttet til Landhusholdningsselskabet, have været vanskelige Aar for Landbruget, med faldende Priser for dets Produkter, med voxende Konkurrence paa Hovedafsætningsstedet, England. Hvor tunge

Tiderne end have været for danske Landmænd, har Tilbagegangen her i Landet dog næppe været saa stor som i de fleste andre evropæiske Lande, og herfor har sikkert det kgl. danske Landhus-holdningsselskab en væsentlig Del af Æren. Med overlegen Dygtighed har Selskabet i disse kritiske Aar arbejdet for det danske Landbrug: styrket dets indre Kraft, forbedret dets Afsætningsforhold, fjærnet de Farer, der fra Tid til anden have truet det. Det har da været af overordentlig Betydning, at Selskabet i disse kritiske Tider til Forretningsfører havde en saa energisk og med Landbrugsforholdene i Ind- og Udland saa fortrolig Mand som la C. Hans Virksomhed som Selskabets Sekretær har ogsaa i vide Kredse vundet fortjent Paaskjønnelse.

Der foreligger ikke noget i Bogform udgivet Arbejde af la C., derimod en talrig Mængde Afhandlinger i Tidsskrifter og Blade. Blandt Afhandlingerne maa særlig fremhæves de i en Aarrække i «Tidsskrift for Landøkonomi» givne Aaroversigter over Landbrugets Tilstand. Ved den Grundighed og Overlegenhed, hvormed disse Oversigter ere behandlede, ville de for den Historiker, der en Gang skal skrive vort Landbrugs Historie i den sidste Tredjedel af det 19. Aarhundrede, være uvurderlige Kilder at søge til.

la C. ægtede 20. Sept. 1867 Agate Johanne Gote Birkedal-Barfod, en Datter af Forfatteren Fred. B. (I, 530).

Fr. Barfod, Lavr. Ulr. la Cour og Ellen Kirst. Poulsen S. 154 f. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. H. Hertel.

la Cour, Lauritz Ulrik, 1802--75, Landmand. Han var Søn af Degnen Jørgen la C. og Lotte f. Guldberg og fødtes i Odder 6. April 1802. Hos en af Datidens fremmeligste Landmænd, Krigsraad Møller til Rodstenseje, fik L. la C. sin agronomiske Uddannelse. Kun 23 Aar gammel købte han 1825 Hovedgaarden Skjærsø ved Æbeltoft, og drev han end til forskjellig Tid andre Gaarde sammen med Skjærsø, er det dog paa denne Ejendom, hans Hovedvirksomhed falder, og til hvilken hans Navn er knyttet. Faa Aar efter, at la C. havde overtaget Skjærsø, begynder der for Landbruget en Udviklingsperiode med nye og mere rationelle Fremgangsmaader; ikke blot for sin Egn, men i en vid Omkreds blev han Banebryderen for de fleste af Tidens Forbedringer, og mangfoldige Landmænd søgte Raad og Vejledning hos ham, der var «en saa helstøbt Landmand, som vi kun have set faa». — la C. blev 1834 valgt til Medlem af den viborgske Stænderforsamling, og 1858 valgtes han til Folketings-

mand for Randers Amts 5. Kreds; fra Tid til anden beklædte han desuden mange andre Tillidshverv. 5. Okt. 1833 ægtede han Ellen Kirstine Poulsen, Datter af Niels P. til Rolsegaard. Begge Ægtefællerne skildres som varmtfølede og sjælden sympatiske Personer. la C. døde 27. Febr. 1875.

F. Barfod, Lavr. Ulr. la Cour og Ellen Kirst. Poulsen, 1877. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. *H. Hertel.*

la Cour, Niels Georg, 1797—1876, Officer, fødtes 11. Dec. 1797 i Viborg og var en Søn af Niels la C., Kapitajn, senere Postmester i Randers og Kancelliraad († 1827), og Georgia Nicoline f. Mørch, Datter af Provst O. H. M. Allerede i 1809 som 11 Aars Dreng fulgte han sin Fader i Kamp mod en engelsk Barkasse ved Æbeltoft; han blev Kadet 1810, Sekondlieutenant ved slesvigske Infanteriregiment 1813. Fra 1816—18 gjorde han Tjeneste ved det danske Kontingent i Frankrig, blev Premierlieutenant 1824 og ansattes i 1829 som Inspektionsofficer og Lærer ved det kgl. militære gymnastiske Institut samt fra 1833 tillige som Lærer ved Landkadetkorpset. I 1834 fik han Tjenestealder som Kapitajn, hvornæst han med kgl. Understøttelse foretog en Rejse i Tyskland og Frankrig, nærmest for at gjøre sig bekendt med Gymnastikundervisningen dersteds, hvorefter han i 1842 blev Forstander for det kgl. militære gymnastiske Institut samt i 1847 Direktør for Gymnastikken i Danmark, i hvilken Stilling han vandt stor Fortjeneste af Gymnastikkens Udvikling. I 1848 blev han Chef for Central- og Kommandoskolerne i Kjøbenhavn og Major, i 1849 Kommandør for 6. Reservebataillon, hvormed han med stor Hæder deltog i Kampene ved Kolding og Gudsø. Aaret efter udnævntes han til Oberstlieutenant med Aldersorden fra 1849 og kæmpede ved Helligbæk og ved Isted samt deltog i Rekognosceringerne mod Stenten Mølle og mod Stapelholm. Efter Krigen blev han Kommandør for 4. Infanteribataillon og udnævntes i 1855 til Oberst, men maatte paa Grund af Øjensvaghed i 1858 tage sin Afsked fra Krigstjenesten, hvilken han erholdt med Generalmajors Karakter. Han bibeholdt dog sin Post som Direktør for Gymnastikken og benaadedes i 1859 med Kommandørkorset af Danebrog; da Krigen udbrød i 1864 tilbød han sin Tjeneste, men han blev ikke benyttet, da han i en indsendt Afhandling havde kritiseret Maaden, hvorpaa Krigen blev ført. Efter Gjennemførelsen af Hærloven af 1867 traadte han tilbage som Direktør for Hærens Gymnastikvæsen, hvorimod han for de civile Skolers Vedkommende først i 1870 opgav sin Direktørpost.

la C., som i 1835 ægtede Emilie Antoinette Bruun (f. 1812 † 1872), Datter af Kommandør Eusebius B., var en kraftig Personlighed af den gamle Skole, anset og afholdt af alle de mange, hvormed han kom i Berøring. Han døde 21. Dec. 1876. — Hans yngste Søn, *Victor la C.*, f. 15. Jan. 1843, blev 1887 Chef for Gendarmerikorpsset og Oberstlieutenant.

F. Barfod, Stamtavle over den danske linie af slægten la Cour, 1877. Erslew, Forf. Lex. *P. N. Nieuwenhuis.*

la Cour, Poul, f. 1846, Fysiker. Han er født paa Skjærsø ved Æbeltoft 13. April 1846 og Broder til ovennævnte J. C. la C. Han blev 1864 Student fra Randers Skole, studerede derefter Fysik og tog Magisterkonferens 1869. Særlig interesserede Meteorologien ham, og han foretog derfor en Rejse til Udlandet for at besøge de meteorologiske Institutter. Imidlertid blev et saadant ogsaa oprettet her (1872), ved hvilket la C. ansattes som Underbestyrer. Denne Stilling opgav han dog snart for at faa Lejlighed til at udvikle sin Opfindelse af en ny Mangefoldstelegraf med Anvendelse af Stemmegaffer og Tonehjulet, hvorfor han 1875 modtog Videnskabernes Selskabs Guldmedaille. 1878 overtog han en Læroergjerning i Matematik og Fysik ved den videregaaende Folkehøjskole i Askov. 1885 blev han Medlem af Overbestyrelsen for de danske Skytteforeninger. I de senere Aar har la C. været beskæftiget med Udviklingen af et nyt System for Signalisering ved Hjælp af den af ham opfundne Spektrotelegraf. Af hans betydelige Forfattervirksomhed fremhæves «Methode til Maaling af sammenhængende Skylags Højde» (1872), Bearbejdelse af Tyge Brahes meteorologiske Dagbog (1876) og «Historisk Matematik» (1888), en udførlig Fremstilling af Matematikkens Udvikling, navnlig i Oldtiden, som er bleven modtaget med meget Bifald. En Frugt af hans Interesse for Legemsøvelser er «Menneskelegemet» (1889). Han blev 1873 gift med Hulda Barfod, Adoptivdatter af Forfatteren Fr. B.; hun døde 1878. 1882 ægtede han Christine Marstrand, Datter af Brygger T. M. *C. Christiansen.*

Courländer, Bernhard, f. 1815, Pianist. Han er født 2. Jan. 1815 i Kjøbenhavn af jødiske Forældre, Kjøbmand Sigismund Wolff (Martin S. Wilhelm) C. og Henriette (Caroline H.) f. Wallach. 15 Aar gammel optraadte han som Pianist og spillede en Koncert af F. Ries paa det kgl. Theater efter at have faaet Undervisning af Conrad Lüders. Med offentlig Understøttelse rejste han til

Udlandet, hvor han i flere Aar uddannede sig under Aloys Schmidts Vejledning. Efter sin Hjemkomst i 1836 hørtes han hyppig ved Koncerter, gjorde Kejser, deriblandt med Prume og med Kellermann, og blev 1842 udnævnt til kgl. Kammermusikus. 1846 rejste han til Amerika, koncerterede i flere Aar paa de danske Øer i Vestindien, i Venezuela og paa Øen Trinidad, giftede sig og bosatte sig i Baltimore, hvor han lever som Klaverlærer. Nogle Salonkompositioner for Pianoforte ere udkomne i Kjøbenhavn og i Baltimore.

I. Rév. Tidsskr. f. Musik 1858. Nr. 8-9. Till.

S. A. E. Hagen.

Courtonne, Elias, —1750, Klædefabrikant. Da der i Begyndelsen af Christian VI's Regering gjordes saa meget for Anlægget af Fabrikker og Manufakturer her, var Tanken ogsaa henvendt paa Klædefabrikationen. I den Anledning indkaldtes bl. a. C. fra Leiden; i Jan. 1737 fik han Privilegium paa en Klædefabrik i Kjøbenhavn, og i Juli s. A. blev han Kammerraad. Da en Svoger af ham, Ambrosius Beguin, der paa hans Foranledning ogsaa var bleven kaldt her til (i 1737), døde endnu i samme Aar, overtog han ogsaa den af ham paabegyndte Klædefabrik. C. fik betydelig Statshjælp, Præmie for hver fremmed Arbejder, han drog her ind, store Toldbegunstigelser osv., men godt gik det derfor ikke. 1747 overtog Generalmagasinet hans Fabrik for sine Fordringer i den, men det vedblev at beholde den ganske dygtige Mand som Bestyrer af den til hans Død, 8. Dec. 1750. Aaret efter solgte det Fabrikken til hans Svigersøn Fr. Hoffmann. — C., der muligvis er født i Alençon, var fra 1743—49 Ældste ved den reformerte Kirke i Kjøbenhavn. Han var gift med Anne f. Beguin.

J. Collin, For Hist. og Statistik I, 199. Rawert, Danmarks industr. Forh. S. 24. 529. 531. 562. Clément, Notice sur l'église réform. française de Copenhague S. 51.

C. Nyrop.

Crage, Nicolaus, —1543—, Hofpræst. Kun den Stilling, denne Mand en Tid indtog i Kong Christian III's nærmeste Omgivelser, giver ham Adkomst til at erindres, medens hans Personlighed ellers hører til dem, der kunne lignedes ved Skum paa et bevæget Hav, som forsvinder, naar Bølgerne lægge sig. N. C. (skrev sig selv Craghe, af andre sædvanlig skrevet Krage) træffes først 1526, da han blev evangelisk Hofprædikant hos Grev Erik af Hoya paa Slottet Stolzenau i det hannoveranske. 1530 blev han kaldet til Minden for at reformere Kirkevæsenet i denne Stad. Ved sin Dristighed, Buldren og forfærdelige Tordenrøst fik han i en Fart

Munke og Kanniker fordrevne og udgav derpaa en «kristelig Ordning» for Staden. Men da han mere egnede sig til at vække Uro end til at stifte Fred, bleve Borgerne i Minden kjede af ham og fordreve ham fra Byen, hvorpaa han 1536 blev Præst i Emden i Friesland; men heller ikke her kunde man finde sig i hans urolige og trættekjære Væsen. Han gik da til Holsten, hvor vi 1539 træffe ham som Præst og Dekan i det münsterdorfske Konsistorium. Johan Rantzau, der vel næppe har kjendt nærmere til hans tidligere Liv, men derimod vidste, at han var en Mand, der besad store Talegaver, synes at have anbefalet ham til Christian III, der var i Forlegenhed for en tysk Hofprædikant; og da Bugenhagen ogsaa mente, at han var brugbar, tog Kongen ham 1543 i sin Tjeneste.

Ved Hoffet synes C. i Begyndelsen at have vundet ikke ringe Anseelse, saa han efter Kongens Ønske 1544 af Kjøbenhavns Universitet blev hædret med den theologiske Bakkalavr- og Doktorgrad, og i 4 Aar fulgte han Kongen paa hans jævnlige Rejser omkring i Danmark og Hertugdømmerne. Men til sidst forspildte han ved sit anstødelige Levned den Yndest, hans Begavelse havde forskaffet ham, og 1547 blev han afskediget. Dog aflagdes han med et Kanonikat i Slesvig, hvor han tog Bolig. Men kort efter trak der et nyt Uvejr op over ham, i det han med Ret eller Uret beskyldtes for, skjønt gift Mand, at have staaet i utugtigt Forhold til en Stifdatter af den kgl. Sekretær Jesper Brochmand. Biskoppen og Kapitlet i Slesvig dømte ham til 5 Aars Suspension fra gejstligt Embede og Len. Kong Christian, til hvem han henvendte sig i nogle højst karakteristiske Breve, i hvilke han snart forsvarede, snart anklagede sig selv, vilde ikke mere have noget med ham at gjøre; derimod tog Hertug Adolf, hvis Forhold til Kongen og til Kapitlet i Slesvig sædvanlig var spændt, sig af ham og gjorde ham 1548 til sin Hofprædikant og til Kirkevisitator eller Provst i den gottorpske Del af Sydslesvig, i hvilken Stilling han fungerede indtil 1552, da han af Kurfyrst Joachim af Brandenburg beskikkedes til Præst i Salzwedel. Ogsaa her blev hans Komme en Aarsag til Strid, da Borgerne, der havde faaet Nys om de Beskyldninger, hans tidligere Færd havde givet Anledning til, vægrede sig ved at modtage ham. Men de maatte dog til sidst bøje sig for deres Landsherres Vilje; og det er da rimeligt, at C. paa dette Sted har endt sit urolige Liv.

Ny kirkehist. Saml. IV. 45 ff. 550 ff. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II. 577.

H. F. Rørdam.

Cragengelt, Genete Jacobsdatter, —1567, var en skotsk Adelsdame, beslægtet med Greverne af Montrose, der i Aaret 1525 førtes til Danmark af Ridder Mogens Lauridsen Løvenbalk til Tjele, som da var i Skotland som Gesandt fra Frederik I. Han havde 2 Børn med hende, en Søn og en Datter, men synes kun at have behandlet hende som sin Slegfredviv. Hun havde ikke spist ved hans Bord, og ved sin Død o. 1536 efterlod han hende en betydelig Formue i Løsøre, men overdrog Tjele til Erik Skram, der var gift med hans Søster. Først 1557 søgte Sønnen, Knud Mogensen, ved Vidnesbyrd fra Skotland at bevise, at Forældrene vare blevne ægteviede 31. Avg. 1525 i Robert Bartons Hus i Leith, — et mærkeligt Sted for Frederik I's Sendebud, da Robert Barton var en ivrig Tilhænger af Christian II. Dommen gik dog Sønnen imod, maaske nærmest, fordi han ikke i rette Tid havde hævdet sin Arveret, og Tjele blev hos Erik Skram. Senere fik han af Universiteterne i Wittenberg og Kjøbenhavn gunstige Erklæringer om Ægteskabets Gyldighed, og ved Frederik II's Mellekomst tillod Erik Skrams Børn 1571 Knud Mogensen at føre Løvenbalkernes Vaaben. Moderen var imidlertid død 1567; hun havde købt Harlevholm i Framlev Herred og ægtet en borgerlig Mand, Hans Skriver. Hun ligger begravet i Harlev Kirke og kaldes paa Gravstenen «ærlig og velbyrdig Frue», men ingen af Mændene nævnes.

Allen, Breve og Aktst. til Christ. II's og Fred. I's Hist. I, 368. Danske Herregaarde VIII: Tjele. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 39 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. I, 414 ff. *A. Heise.*

Cramer, Andreas, —o. 1679, gottorpsk Hofraad. Født i Stettin; tog Tjeneste i Gustav Adolfs Hær og blev haardt saaret i Slaget ved Leipzig (1631). Dr. (jur.?). Opholdt sig senere i Magdeburg, hvorfra han 1654 traadte i den gottorpske Hertugs Tjeneste som Hofraad, senere Kammerraad. Ved Ægteskab med Rente-mesteren Joachim Danckwerths Datter Clara erhvervede han 1656 det adelige Gods Højersworth i Ejdersted. Han forfattede de gottorpske Stridsskrifter mod Huset Pløen (i den oldenborgske Arvefølgestrid) og senere rimeligvis ogsaa dem imod Danmark. Ved Forliget i Rensborg (1675) var han blandt de gottorpske befuldmægtigede. Aaret efter fulgte han Hertugen i Landflygtighed og synes ikke at have oplevet hans Gjenindsættelse 1679.

Møller, Cimbria lit. II, 154.

A. D. Jørgensen.

Cramer, Andreas Wilhelm, 1760—1833, Retslærd, født 24. Dec. 1760 i Kjøbenhavn og Søn af ndfr. nævnte Johan Andreas C. C. blev opdraget i en offentlig Skole i Sachsen, studerede derpaa i Kiel og Leipzig, blev 1785 Dr. juris, 1786 Professor juris i Kiel og 1826 Overbibliothekar ved Kiels Universitetsbibliothek. 1810 fik han Etatsraadstitel. Han var gift med Charlotte f. Zachariä og døde 23. Jan. 1833. Ved Siden af sit egentlige Fag, Romerretten, beskæftigede han sig med Filologi og holdt en Tid lang Forelæsninger over Sallust, Sveton, Juvenal og andre klassiske Forfattere. Som Romanist har han ydet adskillige Bidrag til Texternes Forbedring, blandt hvilke det vigtigste er «Tituli pandectarum et codicis de verborum significatione cum variæ lectionis apparatu» (1811), der indeholder gode Oplysninger om det florentinske Manuskripts Betydning. Ogsaa fortjener hans Supplement (1813) til Brissonius' juridiske Ordbog at nævnes. Som Bibliothekar indlagde han sig Fortjeneste ved sin Flid og Ordenssans.

Cramer, Haus-Chronik, Hamb. 1822. Allg. deutsche Biographie IV. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *Deuntzer.*

Cramer, Christian, 1699—1764, Skolemand, er født 26. Febr. 1699 i Haderslev af borgerlig Stand. Hans Fader hed Hans Christian C., Moderen Guner Jesdatter. Efter at have tjent ved Hestgarden blev han dansk Skoleholder i Aarhus 1721, tog Studenterexamen 1728 og blev 1741 Klokke og Underdegn ved Aarhus Domkirke. Han døde 24. Jan. 1764. C. er bleven bekjendt som Forfatter af en Række Lærebøger i Regning og Mathematik, af hvilke den første, «Arithmetica tyronica eller grundig Vejvisning practice at lære al fornøden Hus- og Handelsregning», var et for sin Tid tjenstligt Arbejde og blev Mønster for de fleste danske Regnebøger indtil vor Tid. Fra dens Fremkomst 1735 til langt ind i det 19. Aarhundrede udkom den i en Mængde Oplag, de første udgivne af Sønnen Hans Christian C., der blev Faderens Efterfølger i Aarhus.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. *Joakim Larsen.*

Cramer, Johan Andreas, 1723—88, Theolog, var Søn af en fattig Landsbypræst i Jöhstädt (St. Georgenstadt) i sachsiske Erzgebirge og blev født 27. Jan. 1723. Efter at have gennemgaaet den berømte sachsiske Fyrstescole i Grimma drog han 19 Aar gammel til Universitetet i Leipzig, hvis største theologiske Lys den Gang

var J. A. Ernesti, der ogsaa øvede en stærk Indflydelse paa C. 1745 tog han Magistergraden og begyndte at holde Forelæsninger. Men ved Siden af Theologien dyrkede han tillige fra sine første Studenterdage flittig de skjøne Videnskaber. Han blev Medarbejder af det den Gang i vide Kredse udbredte Maanedsskrift «Belustigung des Verstandes und Witzes» og kom i nær Omgang med Gellert, Rabener o. fl. Men Misfornøjelse med dette Tidsskrifts Ledelse fremkaldte et nyt, det saakaldte «Bremer Beiträge», og blandt Stifterne deraf indtog C. en fremragende Plads. Denne Virksomhed ledede til et nøje Bekjendtskab med Digteren Klopstock, med hvem C. en Tid boede Dør om Dør. Imidlertid blev C. 1748 Præst i Crellwitz, en Landsby mellem Magdeburg og Halle. Han ægtede Johanne Charlotte Radicke († 1777), en Datter af Skrædder R., hans Husvært i Leipzig, og benyttede den landlige Ro til flittig videnskabelig Syssel. Her fortsatte han et i Leipzig paabegyndt moraliserende Ugeblad, «Der Schutzgeist», udgav en Oversættelse af Chrysostomus' Prædikener og Smaaskrifter med oplysende Anmærkninger (10 Bind, 1748--51) og arbejdede videre paa sit ligeledes i Leipzig begyndte Hovedværk, en Bearbejdelse af Bossuets «Discours sur l'histoire universelle» med Fortsættelse deraf — men «Fortsættelsen» er mange Gange større og betydeligere end, hvad der angives som Værkets Stamme. Som Digter — mest af religiøs Poesi — og Prædikant gik hans Ry vidt omkring og bevirkede, at han 1750 blev kaldet til Quedlinburg, Klopstocks Fødeby, som Overhofprædikant og Konsistorialraad. Vennen Klopstock blev imidlertid indkaldt til Danmark ved Bernstorffs og Moltkes Indflydelse og kom til Kjøbenhavn ved Paasketid 1751. En tysk, litterær Koloni begyndte at strømme ind i Landet, og paa Klopstocks anbefaling blev ogsaa C. kaldet her til som Hofpræst i Marts 1754, altsaa i en Alder af 31 Aar.

Sin Anseelse som Prædikant og religiøs Digter vidste han fremdeles at hævde og blev i høj Grad yndet af Hoffet. Snart blev hans samt Præsten B. Münters Huse Samlingssteder for en betydelig Kreds af højere Embedsmænd og af Videnskabens og Kunstens Dyrkere. Disse to Familier boede lige over for hinanden i St. Pederstræde i Kjøbenhavn. Om Sommeren levede C. i de første Aar i Lyngby; senere (1761) købte han for en ringe aarlig Afgift Gaarden Sandholm i Blovstrød Sogn, en Mils Vej fra Flørsholm, hvor Enkedronningen Sophie Magdalene boede. C. prædikede da paa Hørsholm Slot i Dronningens Kabinet, og en af C.s Sønner

fortæller, hvorledes Enkedronningen undertiden besøgte hans Fader paa Sandholm, og Drengen havde mere end én Gang siddet paa hendes Skjød. Ved Sophie Magdalenes Yndest opnaaede C. da ogsaa den ene Begunstigelse efter den anden for sin lille Landejendom. Han var en ivrig Jordbruger og den første, der indførte Kartoffeldyrkning der i Egnen. Landlivet om Sommeren styrkede hans Arbejdskraft; og den litterære Virksomhed, han udfoldede ved Siden af sin Præstegjerning, var meget betydelig. I Kjøbenhavn fuldendte han en poetisk Oversættelse af Davids Salmer (4 Bind, 1755—64), skrev en omfangsrig Kommentar til Hebræerbrevet (2 Bind, 1757), 5 Bind Passionsprædikener (1759—65), mere end 20 Bind andre Prædikener og samlede en Del af sine ældre Arbejder i «Bremer Beiträge» tillige med flere Afhandlinger under Titelen «Vermischte Schriften» (1757). 1765 udnævntes han til tillige at være Professor i Theologi. Han holdt Forelæsninger (paa Tysk og Latin) over Dogmatik og Moral, men stadig kun for meget faa Tilhørere; en og anden Gang foredrog han ogsaa Kirkehistorien — noget usædvanligt i de Tider —, særlig Kjætterhistorien, men til sidst var der kun to, der besøgte Forelæsningen, og af dem var hans ældste Søn den ene. Kirkehistorien var i øvrigt C.s Hovedstudium, og den tidligere nævnte Fortsættelse af Bossuet forøgedes i Kjøbenhavn med et 4. og 5. Bind. Han maatte indhente speciel kongelig Tilladelse for at kunne bruge det store kgl. Bibliotheks ellers utilgængelige Skatte under sine Studier. Afhandlingerne om Skolastikken i dette hans store historiske Værk have endnu betydeligt Værd og vidne om C.s dybe og alvorlige Indtrængen i Æmnet. Ved Christian VII's Salving 1767 fik han den theologiske Doktorgrad.

Men C.s Betydning for Danmark ligger dog ikke væsentlig i hans Virksomhed som lærd Theolog eller som Prædikant, men derimod i hele hans fremmede Indvirkning paa Aandslivet overhovedet og paa Smagsretningen. Hvad der end fra et ensidig nationalt Standpunkt kan udsættes paa den tyske indvandrede Koloni, hvortil han hørte, nægtes kan det umulig, at den har bragt en stærk og en frugtbar Kulturstrømning med sig for Danmark. Med 1758 begyndte C. Udgivelsen af et Ugeblad af blandet Indhold, «Der nordische Aufseher», og det holdt sig gjennem 3 Aargange. Dets nærmeste Forbillede kan søges i de moraliserende engelske Ugeskrifter. C. skrev selv de fleste Stykker; Klopstock var flittig Medarbejder. Populær-filosofiske og theologiske Betragtninger afvexle med religiøse Digte og kritisk-æsthetiske Afhandlinger.

C.s rosende Anmeldelse og Kritik i Ugebladet (Nov. 1758) af Tullins «Majdagen» henledede først det store Publikums Opmærksomhed paa dette Lejlighedsdigt, og Tullins Ry som Digter var grundfæstet fra nu af. Et Aar efter bringer Bladet Meddelelse om «Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse», hvis egentlige Stifter vel ikke kjendes, men i hvis Grundlæggelse C. uden Tvivl har haft den væsentligste Andel, og i hvis Virksomhed med Prisopgaver og Bedømmelsen af disses Besvarelser han under sit Ophold i Kjøbenhavn tog levende Del. Hans theologiske Anskuelse lærer man ogsaa fyldig at kjende gennem hans Ugeblad: Bibelen er en moralsk Bog, hvis Formaal er at danne retskafne, dydige Mennesker. Fritænkerne kunne ogsaa godt have Glæde af at studere Bibelen som Smagsværk; den kunde da skaffe dem rig æsthetisk Nydelse; thi hvilke Skjønheder indeholder den ikke! — C. staar her som Repræsentant for den sentimental-æsthetiske Kristendom, der bliver Overgangstrinnet til den udprægede Rationalisme.

I sine Prædikener førte C. et djærvt Sprog mod de herskende løse Sæder i Hofkredsen. Han (konfirmerede Christian VII som Kronprins 1765 og) bevarede sin Anseelse ogsaa de første Aar efter hans Tronbestigelse. Men da Tøjlesløsheden ved Hoffet bredte sig, steg ogsaa hans indtrængende og alvorlige Paamindelser. «Hans Venner skjælvede, han ikke.» Da Struensee kom til Styret, maatte C. imidlertid dele Skæbne med saa mange andre Embedsmænd. Han fik 1771 sin Afsked med 800 Rdl. i Pension. Men næppe rygtedes hans Afskedigelse, før der sendtes ham 2 forskjellige Indbydelser fra Tyskland. Han modtog Kaldelsen som Superintendent i Lybek og tiltraadte denne Stilling i Sept. s. A. Den vigtigste Sag, han fik fremmet under sit Ophold i Lybek, var Udgivelsen af en ny Katekisme, hvis ukirkelige, evdæmonistiske Præg strax falder i Øjnene ved dens første Spørgsmaal: «Ønske vi Mennesker ikke altid at være fornøjede og glade?» Længe blev han dog ikke her. Efter Struensees Fald lod den nye Regering sig det være magtpaaliggende at vinde C. tilbage inden for den danske Stats Omraade, og 1774 udnævntes han til første theologiske Professor i Kiel og Prokansler ved Universitetet. I denne fremragende Embedsstilling udrettede han meget. Mange Reformer baade i Højskolens Administration og ved dens Examinering og Øvelser gennemførtes af ham; han fik oprettet et Pastorseminarium, sørgede for sin nye Katekismes Indførelse i Hertugdømmerne og udarbejdede ogsaa den Salmebog (1. Udg., Altona 1780), som har

været almindelig benyttet langt hen i det 19. Aarhundrede. Af dens 914 Psalmer ere 244 af C. selv og 31 omarbejdede af ham; men nu til Dags faar dette Arbejde en stræng Medfart af Hymnologerne. I øvrigt havde C. i Kiel mange møjsommelige Bryderier med Universitetslærerne, klager i sine Breve til Venerne i Kjøbenhavn dybt derover og udtaler sin inderlige Længsel efter Danmarks Hovedstad, som han (dog — saa vidt vides —) under sin Embedstid i Kiel ~~kun~~ besøgte ^{flere} ~~25~~ Gange, nemlig i Sommeren 1785.

Men i Aarene umiddelbart før Regeringsskiftet 1784 havde C. været Medvider i Kronprinsens Plan; gjennem Dr. Münter i Kjøbenhavn modtog han Kronprinsens Breve til videre Besørgelse til Grev A. P. Bernstorff, med hvem C. stod i inderlig Venskabsforbindelse, og som den Gang opholdt sig paa sine Godser Borstel og Dreilüttau i Holsten og Meklenborg. C. blev før selve Regeringsskiftet forfremmet fra Prokansler til Kansler (Jan. 1784, jvfr. Hist. Tidsskr. IV, 346).

Hans første Hustru døde 1777, og samme Aar mistede han 2 voxne Døtre. 1781 indgik han andet Ægteskab med Konferensraad C. L. Scherewiens Enke, Margrethe Maria f. de Falsen († 1795), hvorved han blev Ejer af Gaarden Søbo ved Faaborg. Her opholdt han sig efter den Tid regelmæssig hver Sommerferie og udhvilede efter Bryderierne i Kiel. Det var en stor Glæde for ham i Sommeren 1782 her at modtage en Uges Besøg af Gehejmraad A. G. Carstens og dennes Broder. Med Carstens stod han til sin Død i den fortroligste Brevvexling, og disse hans Breve ere endnu for en stor Del bevarede (i den Bøllingske Brevsamling paa St. kgl. Bibliothek). Efter et langt og smertefuldt Sygeleje døde C. i Kiel Natten mellem 11. og 12. Juni 1788. Blandt hans Sønner vare den bekjendte kielske Professor Carl Fr. C., der blev afsat 1794 og døde som Boghandler i Paris 1807, og ovenanførte Bibliothekar A. W. C.

A. W. Cramer, Haus-Chronik, Hamb. 1822. Høst, Clio I, 2, 71 ff. J. Møller, Theol. Bibl. III, 3 ff. Allg. deutsche Biographie IV. D. F. Strauss, Gesammelte Schriften X, 40 ff. Dansk Maanedsskrift ved Steenstrup 1865, I, 95 ff. A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet 1784. C. Christensen, Hørsholms Hist. S. 317 f. Subms Saml. Skr. X, 28 f. F. Rønning, Rationalismens Tidsalder S. 149 ff.

A. Jantzen.

Cramer, Peter, 1726—82, Maler. Han var født i Kjøbenhavn 24. Avg. 1726. Han lagde sig først efter Historiemaleriet og konkurrerede i 1756 til Guldmedaille — der var den Gang 3, alle af lige Værd, en for hvert af Kunstfagene —, men uden at opnaa

en saadan, hvorpaa han med Held kastede sig over Theatermaleriet. I dette Fag ydede han fortræffelige Ting og havde i den sidste halve Snes Aar af sit Liv fast Ansættelse som Theatermaler ved Skuespilhuset paa Kongens Nytorv. Skjønt C. aldrig var uden for Danmarks Grænser, havde han dog tillige, som Avtodidakt og med ikke ringe Held, lagt sig efter Genremaleriet, og hans Smaabilleder, til hvilke han ofte hentede Æmnerne fra dansk Folkeliv, pristes i høje Toner af hans samtidige, der for ramme Alvor satte ham ved Siden af, ja endog over Teniers og Ostade, og hans «smaa Figurer» var det nu rent umuligt at tænke sig bedre gjort. Man var endog saa indtaget i hans «smaa Figurer», at man lod ham male saadanne som Staffage paa andres Billeder, saaledes paa to Kongen tilhørende Arkitekturstykker af Taurus. Ogsaa gjorde han Portrætter og nydelige Konversationsstykker og tegnede «skuffende» i Bouchers Smag. I 1777 blev han agreeret ved Akademiet som Genremaler og 1778 Medlem. Mange af C.s Billeder ere stukne af Clemens, Haas o. a.

C. var en venlig, hjælpsom Mand og støttede de unge Kunstnere efter Evne. Det var saaledes ham, der anbefalede den unge Clemens og Emaillemaleren Ruch til Wiedewelt, og han havde Del i, at Ruch — des værre til liden Baade for denne selv — tilkaldtes fra London. I sine yngre Aar havde C. en smuk Syngestemme og var en yndet Koncertsanger i det musikalske Akademi i Raadhusstræde. 1774 mistede han sin gamle Moder, og ugift og ensom, som han nu var, begyndte han snart at føle Livet som en Byrde, og i de sidste Aar af sit Liv søgte han sin Husværts, en Vintappers, Kjælder langt oftere, end ønskeligt var. Han døde, beklaget af mange, 17. Juli 1782.

Kjøbenhavns Skilderie 1830, S. 813 ff. Overskou, Den danske Skueplads. Ravn, Musikforen. Festskr. 1886, S. 52. 56. Weilbach, Kunstnerlex. Meier, Wiedewelt. Ude og Hjemme 1878, Nr. 27. *F. J. Meier.*

Cramer, Peter, 1737—1822, Præst, er født paa Før 16. Nov. 1737. Faderen, Peter C., blev siden Hovedpræst ved Slesvig Domkirke; Moderen hed Dorothea f. Mathiesen. Fra Slesvig Skole gik han som Student til Göttingen, men kom 1761 til Kjøbenhavn, hvor han blev theolog. Kandidat 1763. 1765 kaldtes han til Sognepræst i Ballum, 1797 forflyttedes han til Møgeltønder; han var bleven Provst 1791 og blev 1813 Amtsprovst. Som saadan indførte han Skoleanordningen af 1814 i Grevskabet Schackenborgs Skoler.

Han ægtede 1769 en Bondedatter, G. H. Jessen, og døde 22. Juni 1822. — Han faar det Vidnesbyrd at have været en Mand med en lys Forstand, stor Menneskekundskab og en fast Karakter.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 111.

L. Koch.

Cramer, Peter Christian, 1762—1818, Præst, er født i Aarhus 15. Marts 1762. Faderen var Klokker Hans Christian C. (s. ovfr. S. 100); Moderen hed Dorothea Frederikke f. Ipsen. Han blev Student fra Aarhus 1783, tog 1787 filologisk Embedsexamen og blev samme Aar Alumnus paa Borchs Kollegium. 1792 fik han Dispensation fra theologisk Embedsexamen med Tilladelse til i Steden for at disputere, og efter i 4 Aar at have været Decanus paa Kommunitetet blev han 1794 Sognepræst i Mern, hvor han døde 6. Juni 1818. Han havde 1794 ægtet Charlotte Marie Hecquet, † 1836. — Han har forfattet en Del Disputatser, enkelte Prædikener og nogle landøkonomiske Afhandlinger. De Forbedringer af Landbruget, som han er Talsmand for, ere især Tilvejebringelse af Markfred, Indførelse af et bedre Sædskifte, Afskaffelse af Tienden in natura samt Brugen af rent Sædekorn. Men den Driftsplan, som han vil have indført paa Bøndergaardene, bærer stærkt Vidnesbyrd om, at han er mere theoretisk end praktisk Landmand. Den vilde kræve en Behandling af Jorden, som man den Gang ikke var i Stand til at give den, og langt stærkere Gødning, end han antager.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Meddelelser om philol. Kandidater I, 68 f.

L. Koch.

Crantz, Johan, 1672—1751, Præst, født i Throndhjem 6. Nov. 1672 af Forældrene Albert C., Avditor, og Ingeborg Dreyer, en Søster af den i Griffenfelds Historie bekjendte Lagmand Peder D. Han deponerede fra Throndhjems Skole 1689 og fuldendte sit akademiske Løb i 2 Aar, var derpaa i flere Aar Huslærer hos Biskop Peder Krog og blev 1701 Sognepræst til Bynæsset, hvor han forblev til sin Død, 29. Dec. 1751. Han var bekjendt for den Iver, hvormed han tog sit Embede, i det han ved haarde Midler fik de værste Udvæxter bortskaarne i den raa Befolkning. Han fik det store Embede i den unge Alder af 29 Aar ved Biskop P. Krogs Indflydelse og vel ikke mindst ved sit Giftermaal (9. Nov. 1701) med den 64aarige Linke Ingeborg Hansdatter Lautrup (f. 1637 † 2. Juli 1725), der havde været Frederik IV's Amme og siden Oldfrue ved Dronningens Hof. Efter hendes Død ægtede han 12. Juni

1726 Margrethe Christine Tybring († 1743), Datter af Mads T., Foged i Strinden, og Riborg Svendsdatter, en Præstedatter fra Sælbo.

O. Malling, Store og gode Handlinger S. 386. Treschow, Jubellærere S. 231 ff. *D. Thrap.*

Crappé, Roland, —1620—, nederlandsk Kjøbmand. Det var muligvis ham, der gav Christian IV den første Idé til Oprettelsen af det ostindiske Kompagni, i hvert Fald sejlede han 1618 med de første danske Skibe til Ostindien. Da han her i en Strid med Portugiserne havde mistet sit Skib, tog Fyrsten af Tandschor ham i sin Beskyttelse og anviste ham Trankebar til Opholdssted, og da denne By ved Traktaten mellem den nævnte Fyrste og den danske Hovedflaades Admiral, Ove Gjedde, blev overladt til Kongen af Danmark, blev C., der allerede i Dec. 1620 af Gjedde var bleven udnævnt til Visitør, ved dennes Hjemrejse Gouvernør i Trankebar; han kaldes ogsaa for General. Han havde under Ove Gjeddes Ophold ofte været i Uenighed med ham, og Fyrsten af Tandschor klagede ogsaa over ham; men han var virksom i sin Styrelse og foretog for det ostindiske Kompagni hyppige Rejser til Nabolandene. Af Christian IV blev han adlet 1635. 1637 vendte han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han kom i Strid med Kompagniets Direktører; han søgte at berøve flere af disse deres Lønning, medens de til Gjengjæld klagede over hans Embedsførelse og Regnskabsaflæggelse. 1639 udnævnte Kongen ham dog til Medlem af Kompagniets Direktion, men hans Regnskaber vedbleve at gjøres til Gjenstand for Undersøgelse. Han levede endnu i Nov. 1642, men omtales som død 15. April 1645.

Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. I, 3—4. Stück.

J. A. Fridericia.

Reventlow-Criminil, Heinrich Anna Greve, 1798—1869, Statsminister, yngre Broder til den efterfølgende, blev født 6. Maj 1798 i Hamborg. Han og hans Broder bleve 1815 adopterede af den barnløse Grev Fr. Reventlow til Emkendorf og optoges s. A. i den danske Grevestand. Efter tilendebragt akademisk Kursus i Göttingen og Kiel blev H. A. R.-C. Volontær i det danske Udenrigsministerium og traadte derpaa i Diplomatiets Tjeneste, i det han 1819 ansattes som Attaché ved Gesandtskabet i Berlin, men denne Virksomhed fratraadte han allerede 1821. Han tog derpaa juridisk Examen i Glückstadt og udnævntes til Amtsskriver i Schwarzenbeck Amt i Lauenborg. 1829 blev han Amtmand i Flensborg Amt og 1831 Deputeret i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli.

Christian VIII's Udnævnelse 1842 af Prins Frederik af Augustenborg til Statholder i Hertugdømmerne vakte levende Misbilligelse hos hele det nationale Parti i Kongeriget, eftersom Prinsen var en af de slesvig-holstenske Hovedførere, og to ansete Medlemmer af Ministeriet traadte ud af dette, fordi de ikke vilde have Medansvaret for Kongens Handling, hvorimod R.-C., hvad der var betegnende for hans politiske Tænkemaade, modtog den ene af de ledigblevne Poster. 30. Marts s. A. blev han Chef for det udenrigske Departement, fik Sæde i Gehejmestatsraadet og blev Gehejmekonferensraad. Den vigtigste Regeringshandling, hvori han var medvirksom i Christian VIII's Tid, var Udstedelsen af det aabne Brev af 8. Juli 1846, der paaviste Ugyldigheden af den slesvig-holstenske Arvefølgetheori. Da Kongen under Trykket af den voxende konstitutionelle Bevægelse forberedte et Forfatningsudkast, tog R.-C. Ordet for en Fællesforfatning i udpræget konservativ Aand. I Frederik VII's Forfatningsreskript af 28. Jan. 1848 var det væsentlig R.-C., der sammen med Carl Moltke fik den Bestemmelse indført, at der ikke skulde foretages nogen Forandring i Forbindelsen mellem Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. I en Rundskrivelse til Repræsentationen i Udlandet betonedede han stærkt, at den paa Reskriptet byggede Forfatning for Monarkiet ikke vilde føre til en Inkorporation af Hertugdømmerne i Kongeriget. R.-C. kunde, hvad hans politiske Standpunkt baade indad og udad til angik, lige saa lidt forsones sig med det demokratiske danske Ejderparti som med det liberale tyske Enhedsparti. Han vilde have det danske Monarkis Statsenhed bevaret i den i Januar-Reskriptet antydede Form, og hvad Tyskland angik, da var han en Tilhænger af den da bestaaende løse Forbundsorganisation. Efter at Kongen havde besluttet sig til et Systemskifte og stillet sig paa Ejderpolitikens Standpunkt, traadte R.-C. tilbage med de øvrige Ministre 21. Marts 1848.

Under Krigsbegivenhederne 1848—50 holdt R.-C. sig tilbage fra det offentlige Liv. Da Østerrig og Preussen 1850 sendte Kommissærer til Holsten og besatte Landet militært, overdroges Regeringen der til en Civilbestyrelse under Overtilsyn af en Kommission, hvori foruden de 2 Stormagtskommissærer ogsaa en dansk Kommissær havde Sæde. Denne sidste Post beklædtes af R.-C. fra Febr. 1851—Febr. 1852, og tillige fungerede han midlertidig som kgl. Kommissær i Lauenborg. I Løbet af Aaret 1851 var den danske Regering optagen af forskjellige Planer om det danske Monarkis fremtidige Organisation. R.-C. leverede i Forening med Baron

Pechlin, den mangeaarige danske Forbundsgesandt, et Udkast til en Forfatning, i Følge hvilken det danske Monarki skulde danne en Totalitet, hvoraf Hertugdømmerne vare selvstændige, inderlig med hinanden forbundne Dele. Dette Forfatningsudkast, der var slesvig-holstensk i sit Væsen, vakte den bestemteste Modstand hos Fjnderpolitikens Statsmænd, men de østlige Stormagter stillede sig uvillig over for disse sidste. De 2 tyske Stormagter forlangte Oprettelsen af en konservativ dansk Helstat, i hvilken de forskjellige Landsdele paa «ligelig» Vis vare knyttede til Centralregeringen, og som en moralsk Garanti for det danske Monarkis fremtidige Organisation fordrede de, at R.-C. og Grev Carl Moltke skulde have Sæde i Helstatsministeriet som Ministre henholdsvis for Holsten og Slesvig, da disse to Mænd afgave en personlig Betyggelse mod Overgreb fra Danskhedens Side. Saaledes blev den danske Regering tvungen ind paa den Helstatspolitik, der fandt sit foreløbige Udtryk i den af Ministeriet Bluhme 28. Jan. 1852 udstedte Kundgjørelse. Derefter rømmedes Holsten af de tyske Okkupations-tropper, og Civilbestyrelsen opløstes. R.-C., der havde Sæde i det nye Kabinet som Minister for Holsten og Lauenborg, overtog derefter den øverste Forvaltning af disse Lande. Den Opgave, der forelaa for Ministeriet Bluhme, var Oprettelsen af en dansk Helstat, men samtidig søgte R.-C. for Holstens ligesom Grev C. Moltke for Slesvigs Vedkommende inden for den helstatlige Ramme at komme Slesvig-Holsteinismen i Møde. Dette skete derved, at Holstens og Slesvigs særskilte Forfatninger og Institutioner fik den størst mulige indbyrdes Lighed, samtidig med at de kom til at staa i udpræget Modsætning til Kongerigets Grundlov. Den særskilte Forfatning for Holsten, R.-C. 1853 forelagde Hertugdømmets Stænder, blev afvist af disse, da den slesvig-holstenske Majoritet ikke vilde anerkjende Forfatningens Forudsætning, i Følge hvilken Holsten var en integrerende Del af det danske Monarki. R.-C. tog imidlertid ikke Hensyn til, at Stænderne forkastede Forfatningen, men oktroierede denne 11. Juni 1854. Kort efter satte han sit Navn under den absolutistiske Helstatsforfatning af 26. Juli 1854, hvilken Ministeriet lod Frederik VII udstede af kongelig Magtfuldkommenhed. R.-C. lededes her ligesom hans Kolleger af den Overbevisning, at en virkelig konstitutionel Fællesforfatning, der saa at sige skulde samle Kongeriget og Hertugdømmerne under én Hat, var en Umulighed. Af den liberale Presse i Kongeriget betegnedes R.-C. som «Frihedsfjende» og «politisk Separatist». Da Kong Frederik,

der veg tilbage for den national-liberale Opinion, som i de heftigste Udtryk udtalte sig mod Ministeriet, endelig forlangte, at Ministeriet skulde lægge liberale konstitutionelle Principper til Grund for Fællesforfatningen, og fastholdt sin Fordring, tog R.-C. med Kabinettets øvrige Medlemmer sin Afsked 12. Dec. 1854. Hans Løbebane som dansk Statsminister var til Ende. Da der efter Udstedelsen af den konstitutionelle Fællesforfatning af 2. Okt. 1855 udskreves Valg til Rigsraadet, valgtes R.-C. i Febr. 1856 af Lauenborgs Ridder- og Landskab til Rigsraad, men han nægtede at modtage Valget. Efter sin Tilbagetræden som Minister foretog R.-C. en længere Rejse til Italien, Frankrig og England. 1856 købte han Gaarden Ruheleben ved Pløen.

R.-C. blev 1841 dekoreret med Danebrogsordenens Storkors, og 1847 udnævntes han til Ridder af Elefanten. Han ægtede 1823 paa Rastorf Louise Sophie Jeanette Komtesse Rantzau († 1852). R.-C. døde 31. Dec. 1869 paa Ruheleben. Han jordedes paa Assistens Kirkegaard i Kjøbenhavn.

Swalin, Det danske Statsraad 1800—81 S. 127 f.

A. Thorsøe.

Reventlow-Criminil, Joseph Carl Greve, 1797—1850, Kancellipræsident. Faderen, François Valentin Marquis le Merquier de Criminil, Godsejer i Artois, Oberst i den franske Hær og Staldmester hos Grevinden af Provence (den senere franske Konge Ludvig XVIII's Gemalinde), emigrerede 1791 og bosatte sig i Nærheden af Hamborg, hvor han 1796 ægtede Caroline Komtesse Schimmelmänn fra Ahrensburg. Deres ældste Søn, Joseph Carl, fødtes 9. Febr. 1797 og kom allerede 1808 tillige med sin yngre Broder, ovfr. nævnte Heinrich Anna, paa Grund af Faderens vedvarende Svagelighed (han døde 12. Febr. 1823) til Emkendorf, hvor de begge antoges i Sønners Sted og senere formelig adopteredes af Grev Frederik Reventlow og Christine Juliane Frederikke f. Komtesse Schimmelmänn, deres Bedstefaders Søster. Ved Patent af 20. Sept. 1815 optoges begge Brødrene i den danske Grevestand under Navnet Reventlow-Criminil. Paa Emkendorf, som i de Aar var et Samlingssted for mange ved Aand og Kundskaber fremragende Mænd, nøde Brødrene en udmærket Opdragelse. Fra 1815 studerede de begge Retsvidenskab i Göttingen, senere i Kiel, og efter at have taget Embedsexamen ved Overretten i Glückstadt foretog Grev Joseph en længere Rejse til Frankrig og Italien, paa hvilken han 1820 ægtede Enken efter den 12. Sept. 1818 afdøde

Baron Friedrich Blome til Salzau, Charlotte Juliane f. Rigsgravinde Platen zu Hallermund (f. 8. Sept. 1778 † 19. Nov. 1857). I nogle Aar var han nu Avskultant ved Overretten i Slesvig, blev 1826 Hofjægermester og 11. Nov. 1829 Amtmand over Rensborg Amt; Aaret i Forvejen havde han arvet det nærliggende Emkendorf. 1834 blev han Kammerherre, 1842 Kommandør af Danebrog.

Da Grev Otto Moltke kort efter Prinsen af Noers Udnævnelse til Statholder i Slesvig og Holsten af Misfornøjelse dermed nedlagde Posten som Præsident for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, blev R.-C., der allerede som Amtmand havde nydt Christian VIII's særlige Fortrolighed, 4. April 1842 hans Eftermand paa Prinsen af Noers Forslag og 28. Juni s. A. Storkors af Danebrog. Han havde ved sin ivrige Deltagelse i de 3 foregaaende Stændersamlinger som godsejervalgt Medlem og Vicepræsident lagt en ikke ringe Dygtighed og et sundt Blik for Tidens Krav for Dagen. I Stænderne udtalte han sig bl. a. for Regeringskollegiernes Afløsning med Ministre, for større Hurtighed i Rettergang og Forvaltning, for Selvstændighed i den kommunale Styrelse, for Indførelse af Fredsdommere, for Embedsmændenes faste Gagering, Reformer, der alle mere eller mindre laa i Kongens Planer. Det var derfor ret naturligt, at han, der 1841 havde faaet «Virilstemme» i de holstenske Stænder, ved disses Sammentræden i 1842 (7. Juli) blev kongelig Kommissarius. Denne Stændersamling i Itzeho forløb forholdsvis rolig, men R.-C. røbede alt den Gang sit slesvig-holstenske Sindelag ved at søge at overtale Christian VIII til at samtykke i de slesvigske og de holstenske Stænders Forening og til at oprette et Militærakademi i Rensborg, hvorpaa Kongen dog ikke vilde gaa ind af Frygt for at faa to Slags Officerer, tyske og danske. Ogsaa i de slesvigske Stænder, som sammentraadte 12. Okt. 1842, blev R.-C. kgl. Kommissarius. Faa Dage efter forberedte han Kongen paa, at der i Stænderne vilde fremkomme Forslag om Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund, og uagtet Kongen indtrængende anmodede ham om at forhindre det, kom Forslaget dog frem, hemmelig og uden Kongens Vidende støttet af Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer. Hvad enten nu R.-C. i Smug holdt til med de slesvig-holstenske Ledere i Stænderne, eller han ingen virkelig Magt havde over dem, blev deres Optræden mere og mere udæskende. Og da deres dansk-fjendtlige Forslag kulminerede i Andragendet om at stryge Ordene «Dansk Ejendom» paa slesvigske Fartøjer, var det, at P. H. Lorenzen talte Dansk i Mødet 12. Nov. 1842.

R.-C. gjorde intet for at beskytte Lorenzen hverken imod den Vold, Stænderne øvede mod det danske Sprog, eller mod den personlige Overlast, hvormed man truede ham, men raadede privat Kongen til at desavouere Lorenzen. Dette lykkedes ham ved Broderens, Udenrigsministerens, Hjælp kun til Dels, og Christian VIII fik allerede den Gang en Formodning om, at R.-C.s Troskab var af tvivlsom Beskaffenhed. Da han saaledes i det Svar, han efter Kongens Befaling gav Stænderne paa deres Adresse, og hvori Kongen vilde have hævdet «Slesvigs Selvstændighed under den danske Krone», egenmægtig udelod Ordene «under den danske Krone», paadrog han sig en alvorlig Irettesættelse af Kongen. Faa Maaneder efter var han atter nær ved at falde i Unaade. I et Statsraad havde Kongen ytret Betæneligheder ved at tiltræde den af R.-C. som Kancellipræsident tilraadete Oprettelse af en Filial af den tyske Gustav-Adolf-Forening i Slesvig, fordi saadant kunde opfattes som en Anerkjendelse fra Regeringens Side af, at Slesvig var en Del af Tyskland. R.-C. følte sig dybt krænket over Kongens Mistanke og forlangte 3. April 1843 sin Afsked, fordi han troede at have mistet Kongens Tillid, men Kongen befalede ham at blive. I 1844 var R.-C. atter kgl. Kommissarius baade i Itzeho og i Slesvig Stænder, men heller ikke i dette Aar evnede han at standse Slesvig-Holstenerne i deres statsopløsende Færd — eller vilde maaske ikke.

Da Christian VIII 8. Juli 1846 havde udstedt det aabne Brev om Arvefølgen, indsaa R.-C., at det var ude med hans Magt og Indflydelse og skrev 17. Avg. fra Itzeho, hvor Stænderne, i hvilke han for tredje Gang havde været kgl. Kommissarius, lige vare sluttede, til Kongen, at han bad sig fritaget for at blive kgl. Kommissarius ved Stænderne i Slesvig, og indgav tillige sin Demission som Kancellipræsident, i det han ingen Indflydelse besad mere i Landet, hvorfor hans Tjeneste var overflødig, ligesom han indsaa, at der nu vilde udkræves en Række Forholdsregler, hvilke han ikke vilde kunne bifalde. Kongen gjorde Forsøg paa at formaa ham til at blive, men da han gjentog sin Demission, modtog Kongen den og udnævnte ham til Overpræsident i Altona. Ved Oprørets Udbrud i 1848 anerkjendte han den provisoriske Regering og modtog fra Altanen paa Raadhuset i Altona de indrykkende preussiske Tropper med en Velkomsttale, men havde dog intet imod, at hans eneste Søn, Carl Adelbert Felix Greve R.-C. (f. 9. Avg. 1821), den Gang Attaché ved Gesandtskabet i London (senere

hannoveransk Diplomat), forblev i dansk Tjeneste. Indtil sin Død, som indtraf pludselig 17. Juni 1850 paa Emkendorf, holdt han sig helt tilbage fra det offentlige Liv. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Croi, s. Croy.

Crone, Hans Christian Rasmus, f. 1851, Matematiker. Chr. C. er eneste Søn af ndfr. nævnte Politidirektør C., er født i Helsingør 11. Juli 1851, dimitteret fra Metropolitanskolen 1869, tog Magisterkonferens i Matematik 1875 og erhvervede den filosofiske Doktorgrad 1881. Han har siden sin Examen virket som Lærer, dels ved private Skoler, dels ved Søofficersskolen (i deskriptiv Geometri siden 1877 og i Matematik siden 1887), som Assistent ved Tegneundervisningen paa Polyteknisk Lærestalt og som Examinator og Censor ved almindelig Forberedelsesexamen. Hans Doktorafhandling og nogle Afhandlinger i «*Mathematische Annalen*» og i «*Acta mathematica*» omhandle Spørgsmaal af de algebraiske Kurvers og Fladers Theori. I disse og i forskellige Bidrag til «*Tidsskrift for Matematik*» viser han stor Færdighed og Sikkerhed i Brug af geometriske Metoder. I den senere Tid har han tillige foretaget den matematiske Bearbejdelse af Vandstandsobservationer for Meteorologisk Institut. — I 1881 ægtede han sin Kusine Clara Henriette Crone, Datter af Justitsraad, Proprietær F. L. C.

H. G. Zeuthen.

Crone, Martin Anton Christian, f. 1817, Præst og historisk Forfatter. Anton C. er født 20. Sept. 1817 i Odense, hvor hans Fader, David Eberhard C. (en fynsk Præstesøn), var Kjøbmand; Moderen hed Frederikke Caspara f. Briand. Blev 1834 Student fra Odense Skole, i hvilken han havde haft C. Paludan-Müller til Historielærer, noget, der blev af megen Betydning for ham. Kort efter at han i Okt. 1839 havde taget theologisk Attestats, fik Paludan-Müller ham nemlig konstitueret til at besørge sine Timer fra Nytaar til Juli 1840, medens han selv opholdt sig i Kjøbenhavn for at udarbejde sin Doktordisputats. Og da der saa blev en Adjunktplads ledig ved Odense Skole, søgte C. den og fik den i Okt. s. A. Fra 1843 blev han paa Paludan-Müllers anbefaling antaget af Vedel Simonsen til at befordre dennes i Odense udkommende historiske Samlinger til Trykken, ligesom han ogsaa selv begyndte at indsamle Bidrag til sin Fødeøes Historie. 1849 kaldtes han til Præst i Herrested i Fyn, hvor han endnu virker. Her har han navnlig gjort sig

fortjent ved Ordningen af Arkivet paa Ravnholt, af hvilket han dels selv har udgivet noget, dels meddelt forskjellige Videnskabsmænd forønskede Oplysninger. Ligeledes har han (1853) udgivet Biskop Jacob Madsens Visitatsbog (fra Fyns Bispearkiv) samt flere mindre historiske Afhandlinger og Bidrag, hvoriblandt kan mærkes: «Valdemar Knudsen, Biskop i Slesvig» (Skoleprogr. 1848), «Herrested Præstehistorie» (i «Kirkehist. Saml.» II) og flere Stykker i «Samlinger til Fyns Historie og Topografi». — 1857 ægtede han Sophie Kirstine Gnudtzmann.

Erslew. Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S 197.

H. F. Rørdam.

Crone, Vilhelm Christoffer, 1813—87, Politidirektør, Søn af Amtsforvalter, Justitsraad Rasmus C. og Anna Frederikke f. Lønborg, er født i Nyborg 10. Nov. 1813. Han blev Student fra Herlufsholm 1830, tog juridisk Embedsexamen 1835, var derpaa en Tid ansat i det danske Kancelli og derefter Fuldmægtig paa Borgmesterkontoret i Helsingør. 1840 blev han Avditor ved det fynske Infanteriregiment i Fredericia, 1843 ved 6. Dragonregiment i Odense, 1845 Overavditor, 1849 Byfoged og Politimester i Helsingør og 1860 Justitsraad. Da man søgte en Personlighed til at gennemføre den ved Lov af 11. Febr. 1863 fastsatte Omordning af Kjøbenhavns Politi, henledes Opmærksomheden snart paa C., dels fordi han i Helsingør havde vist sig som Bærer af de Anskuelse, der havde været ledende ved Reformens Tilbliven, dels fordi han i politisk Henseende varmt havde sluttet sig til det national-liberale Parti. Det viste sig ogsaa, at man i ham havde fundet en Mand, der kunde løse Opgaven. En sjælden Evne til at organisere, en stor og til hans sidste Tid aldrig svigtende reformatorisk Tilbøjelighed, en samvittighedsfuld Opfattelse af, hvad hans Stilling paalagde ham, og en utrættelig Arbejdsomhed bragte den af ham gjenfødte Institution til at være et paa alle Punkter gennemtænkt Værk, der stærkt baade i sin Helhed og i alle Enkeltheder, vil kunne tilfredsstille gennem lange Tider. Som et Vidnesbyrd om det store, i denne Gjerning nedlagte Arbejde foreligger den Samling reglementariske Bestemmelser, der under Titel af «Dagsbefalinger for Kjøbenhavns Politi 1863—84» udkom 1884. Uagtet de ofte stærkt politisk bevægede Tider er der i C.s Embedstid kun sjælden forefaldet alvorlige Rivninger mellem Befolkningen og Politiet. De værste vare Urolighederne under Socialdemokratiets første Fremtræden

i Begyndelsen af Halvfjerdserne, men C. fik ved at fængsle de 3 Førere Natten før det ventede Sammenstød hurtig Bevægelsen dæmpet (s. Art. H. F. V. Brix, III, 67). Den Bestemthed, parret med Maadehold, som han siden viste over for dette Parti, har forskaanet Kjøbenhavn for de blodige Sammenstød, som foresalde i andre store Byer, og erhvervede ham endog Socialdemokraternes Anerkjendelse. — Samtidig med at han blev Politidirektør, udnævntes han til Etatsraad; 1878 blev han Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1884 af 1. Grad og ved sin Embedsfratrædelse 1887 Storkors. Hans Stilling medførte desuden, at han dekoreredes med en Mængde fremmede Ordener. 1. Avg. 1887 fratraadte han efter eget Ønske sit Embede og døde allerede 18. Okt. samme Aar paa Grund af Forkølelse ved Badning trods sin usædvanlig stærke Helbred, paa hvilken Alderen kun havde sat faa Mærker. C. var en alsidig dannet Mand, modtagelig for alle Livets Indtryk og Rørelser. Hans Karakter var aaben og tillidsfuld, hvilket stod i Forbindelse med hans i det hele livsglade Natur og hans lykkelige Familieliv. 1843 havde han ægtet Erica Henriette Elise Berg, Datter af Justitsraad H. M. B. til Skovsbo.

Leth og Wad, Meddel. om Dmitterede fra Herlufsholm I, 219. II, 231. Illustr. Tid. 26. Juni 1887. *O. Nielsen.*

du **Cros, Joseph August**, o. 1640—1728, diplomatisk Æventyrer, «Allemands-Spionen», var født i Gascogne af god Herkomst. Efter allerede at have aflagt det bindende Løfte som Dominikanermunk flygtede han fra Klosteret og prøvede derefter forskellige Veje. Fast Fod i Diplomatiets fik han først, da han i Begyndelsen af Halvfjerdserne opslog sin Bopæl i London, gik over til den reformerte Lære og ægtede en skotsk Dame, Clara Urrie, der bragte ham i Forbindelse med Hertugen af Lauderdale og med den daværende Hertuginde af Kurland. du C. blev nu diplomatisk befuldmægtiget i London for Kurland og ankom 1676 til Kjøbenhavn og Stockholm som diplomatisk Agent for England. Paa Rejsen besøgte han Hertug Christian Albrecht, og allerede 1677 og følgende Aar optræder han som Hertugens Gesandt i London og ved Fredsforhandlingerne i Nimwegen. Netop ved hans Bistand og Underhaandspaaavirkning paa Kong Carl II bragtes disse over det døde Punkt, saaledes at Hertugen af Gottorp opnaede at blive gjenindsat i sine Besiddelser. Siden ansattes du C. som gottorpsk Gesandt i Sverig, men Hertugen maatte kalde ham tilbage. du C.

udbad sig da Pas for Hjemrejsen af den danske Regering; i Dec. 1682 takker han Ehrenschild for det oversendte Pas og antyder som sin Opfattelse, at Gottorp burde sætte sig i et godt Forhold til Danmark. Brevvexlingen fortsattes i forbindtlige Udtryk, og i Marts 1683 erklærer han sig fornøjet med de opstillede Betingelser og lover Kongen af Danmark sin hengivne Tjeneste. 7. Juli 1683 udnævntes han til Etatsraad med en aarlig Løn paa 1000 Rdl. og faa Maaneder efter til dansk Gesandt i Polen. Paaskud til denne hans Sendelse var Lykønskning til Johan Sobieski i Anledning af hans Sejr over Tyrkerne, men det virkelige Formaal har sikkert nærmere været det at opfriske Erindringen om Prins Jørgens Kandidatur til den polske Krone. I hvert Fald var du C. en uvelkommen Gæst i Polen, og man synes der at have paatænkt ved Medvirkning af den pavelige Nuntius at drage Gesandten til Ansvar for Flugten fra Klosteret i hans Ungdom. I det mindste følte du C. sig saa usikker, at han hemmelig flygtede bort og ad skjulte Veje bragte sig i Sikkerhed hinsides Grænsen. At hans diplomatiske Løbebane i dansk Tjeneste hermed var afsluttet, er en Selvfølge, og hans følgende Liv har derfor mindre Interesse for dansk Historie end for en novellistisk Behandling af en snu, begavet og holdningsløs Æventyrers omtumlede Liv. Om dette skal der da endnu her kun tilføjes, at han atter en Gang kom til at spille en betydelig politisk Rolle, denne Gang i Hannovers og Brandenborgs Tjeneste, at han atter en Gang skiftede Religion, at han atter blev ansat i gottorpsk Tjeneste med Etatsraads Titel, at han atter giftede sig 1703 med en Frøken Elisabeth v. Rotzmann fra Hessen, at han atter en Gang, 1707, som brunsvigsk Deputeret, vakte det danske Hofs velgrundede Uvilje, at han ikke blot skiftede Herrer, men ogsaa tjente flere paa samme Tid, og at han endelig døde som den danske Konges Undersaat i Slesvig By 8. Febr. 1728. Hans Enke oprettede 1747 et Legat ved Kiels Universitet paa o. 20000 Kr. for theologiske Studenter.

Raumer, *Histor. Taschenbuch* 6. F. IV, 197 ff. Slesv. Prov. *Efterretn.* IV, 240 ff.

Fr. Krarup.

Croy (Croi), Carl Eugen Hertug af, 1651—1702, Officer, hørte til en gammel, berømt fransk Adelsslægt, som har spillet en stor Rolle i forskjellige Landes Historie. Han blev født 1651 og gik 24 Aar gammel som Volontær i dansk Tjeneste, da Krigen med Sverige udbrød 1675, og deltog som saadan i Landskrones Belejring 1676.

12. Juli blev han Oberst og Chef for Degenfeldts Regiment, da dette kom fra Sjælland, og i Spidsen for dette tog han nu Del i Landskrones og Christiansstads Erobring samt i Slaget ved Lund. Men efter dette blev Regimentet opløst og slaaet sammen med Kongens Livregiment. Han skulde nu hverve et nyt Regiment, men da han følte sig fornærmet ved sit Regiments Opløsning og gjorde mange Vanskeligheder, fik han i Begyndelsen af 1677 Kommandoen over et sjællandsk Nationalregiment, der i Maj Maaned kom til Skaane, samtidig med at han blev udnævnt til Generalmajor. Ved Belejringen af Malmø om Sommeren havde den unge General Kommandoen over den ene af de 3 Angrebskolonner og blev haardt saaret ved den mislykkede Storm 25. Juni. Aaret efter, i samme Maaned, ledede han Belejringen af Helsingborg med større Held, i det den vigtige Fæstning blev indtaget, men rigtignok kun ved Hjælp af en Krigslist, i det Hertugen benyttede den svenske Konges Chifferskrift, som var faldet i hans Hænder, til at besnære den svenske Kommandant. Da Hæren i Okt. gik i Vinterkvarter, blev Hertugen af C. udnævnt til Generallieutenant og Kommandant i Helsingborg. Hans senere Deltagelse i Felttoget har mindre Betydning, og da Freden blev sluttet, forlod han vistnok ikke længe efter Danmark for at søge sin Lykke andre Steder. Han traadte som Feltmarskal i kejserlig Tjeneste og kæmpede med Udmærkelse i Krigene mod Tyrkerne 1687—93 og førte endogsaa en Tid lang Overkommandoen. Da han efter Freden i Carlowitz vendte tilbage til Wien, men der fandt en kølig Modtagelse paa Grund af sin Lidenskab for Drik og Spil, der førte ham til en Gang at tabe et helt Gods paa ét Kort, gik han i polsk og senere i russisk Tjeneste, men blev taget til Fange af Stenbock ved Narva 1700. Han døde under Fangenskab i Reval i Jan. 1702.

Allg. deutsche Biographie IV.

P. F. Rist.

Crumsee, Hans Ernst, † 1678, s. Krumsee.

Cruse, Philip, o. 1598—1676, gottorpsk Raad, Søn af Præsten Johannes C. i Eisleben og Barbara Krejer. Han blev Lic. jur. ved et tysk Universitet og kom efter at have været ansat hos Greven af Mansfeld 1622 til Hertugdømmerne. 1627 benyttedes han af Hertug Frederik af Gottorp som Sendebud til de kejserlige Generaler og som Kommissær i Ditmarsken. I Maj 1628 blev han kejserlig Krigskommissær i Marsklandene, men fik 1629 sin Afsked

og traadte 1633 i gottorpsk Tjeneste. Sammen med Otto Brüggemann (s. III, 187) rejste han 1635 som gottorpsk Gesandt til Persien, hvorfra han kom tilbage 1639. Ved sin Hjemkomst var han en af Hovedmændene til at anklage Brüggemann. Imidlertid havde han paa Hjemreisen i Reval i andet Ægteskab giftet sig med Maria Müller, Datter af Raadmand Johan M., og bosatte sig derfor i den nævnte By som Hertugen af Gottorps Resident. Senere gik han i svensk Tjeneste, adledes af Carl Gustav under Navn af Crusenstjerna, fik forskjellige Stillinger og blev endelig 1659 Statholder i Reval, hvilken Stilling han beklædte indtil 1670. Han udgav forskjellige Skrifter vedkommende estlandsk Ret og døde 10. April 1676.

Ph. Crusius, *Idea pessimi calumniantis*, Schlesw. 1642. Svenskt biograf. Lex., Ny följd, VI. Allg. deutsche Biographie IV. *J. A. Fridericia.*

Crusius, Magnus, 1697—1751, Theolog, blev født i Slesvig By 10. Jan. 1697 og studerede i Kiel. Efter endte Universitetsstudier var han først Huslærer i Lybek, derefter Bibliothekar i Hamborg hos den bekjendte Gehejmeraad Magnus Wedderkop, med hvem han var beslægtet paa mødrene Side. Efter dennes Død (1721) drog han til Kjøbenhavn, men modtog snart efter (1724) Kaldelse som dansk Legationspræst i Paris. Gesandten var Magnus Wedderkops Søn Gotfred; ogsaa under dennes Efterfølger, Christian Sehested til Ravnholt, beklædte han nævnte Stilling. Da Holberg 1725 opholdt sig i Paris, skaffede C. ham Adgang til de fornemste af Stadens lærde, hos hvem C. ved sine Kundskaber og sin Dannelse stod i høj Anseelse. 1726—27 havde han Orlov for at studere i Oxford, hvor han var sammen med Otto Thott. Omtr. 1730 vendte han tilbage til Holsten og blev Præst, først i Bramstedt, senere i Rensborg. 1735 blev han theologisk Professor i Göttingen, 1747 Generalsuperintendent i Harburg, hvor han døde 6. Jan. 1751. Som videnskabeligt Udbytte af sine Rejser i Frankrig, England og Tyskland har han i et Sendebrev til Sjællands Biskop Chr. Worm (Leipz. 1728) beskrevet forskjellige Fragmenter og Haandskrifter, mest hørende til Bibelkritik og historisk Theologi; og han var bekjendt i sin Samtid som dygtig Exeget.

Allg. deutsche Biographie IV. Moller, Cimbria lit. I. Holberg, Trende Epistler, Levins Udg., S. 121. *A. Jantzen.*

^(eller Xreutz)
Cruys, Cornelius, 1657—1727, Admiral i russisk Tjeneste, var født i Stavanger 14. Juni 1657. Han rejste som ung til Holland, hvor han en Tid lang synes at have ført Koffardiskibe. Al Rime-

lighed er for, at han er den samme som en «Cornelis Roulofsen Creus», der i Følge en Indberetning fra den dansk-norske Gesandt i Paris Meyercrone 1693 blev opbragt med sit Skib «St. Joseph» af franske Kapere. Skibet fór under dansk Flag; men det blev fra fransk Side — næppe uden Grund — paastaaet, at det tilhørte et hollandsk Rederi i Amsterdam. Snart efter træffe vi ham ansat som Underekvipagemester ved Admiralitetet i Amsterdam, og her gjorde Zar Peter hans Bekjendtskab under sit Ophold i Holland 1697. Zaren fik ham til med Viceadmirals Charge at træde ind i den russiske Marine, og han havde under sin følgende Virksomhed i Rusland store Fortjenester af Flaadens Udvikling der, vistnok større end nogen anden paa samme Tid. Men at indtage høje Stillinger under Zar Peter var det samme som at være «nu i Fald og nu i Sæde». Uagtet alt, hvad der vides om C., tyder paa, at han ikke blot var en overordentlig dygtig, men ogsaa brav, hæderlig og gudfrygtig Mand, maatte han af den lunefulde Zar døje baade Skjældsord og ligefremme Prygl. Ja, da under det russiske Felttog 1713 imod Finland et Linjeskib, der hørte til hans Eskadre, kom paa Grund og blev tilintetgjort, lykkedes det de Fjender, han som alle Ud-lændinger havde iblandt Russerne, at faa ham styrtet. Hans tidligere Fortjenester — deriblandt hans tapre Kampe gjentagne Gange til Forsvar for Petersborg — vare nu helt glemte, og han blev dømt til Døden. Imidlertid blev denne Dom dog formildet til, at han maatte drage i Forvisning til Kasan, og efter at han havde været der et Aar, kom Zaren til Fornuft igjen med Hensyn til ham. Nu slog det atter om efter ægte russisk-asiatisk Skik. Den forviste Mand blev kaldt tilbage og forsonet med en betydelig Pengegave. Senere, da den nordiske Krig var endt, ophøjedes han til «Admiral af det blaa Flag». Cathrine I hædrede ham med Alexander Newsky Ordenen. Han døde ikke længe efter paa sin 70. Fødselsdag 14. Juni 1727. Foruden alt, hvad han gjorde for det russiske Flaadevæsen, var det i høj Grad fortjenstligt, at han før nogen anden offentliggjorde Kort og Beskrivelser over Donflodens sydlige Løb, det asovske Hav osv.

C. var gift med en Hollænderinde, Catharine Voigt, og efterlod sig 2 Sønner og en Datter. Den yngste af Sønnenne, *Rudolf C.*, havde foretrukket Tjeneste i den dansk-norske Marine fremfor i Rusland at svinge imellem Stokkeprygl og Admiralsværdighed. Han drev det til at blive Kommandørkapitajn her hjemme († 1736).

(Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 413 ff.

E. Holm.

Crüger, Simon, † 1760, s. Krüger.

Cunningham, John, —1652, Søofficer, var af skotsk Adelsæt og havde set sig vidt omkring i Verden, før han 1603 ansattes som Skibshovedsmand i den danske Flaade. 1605 var han Chef for den Expedition, der første Gang i den nyere Tid opsejlede Grønland fra Danmark, særlig støttet til John Davis' Opdagelser 1585—87 og vejledet af den engelske Styrmand James Hall, der var forhyret i dette Øjemed. C. forlod Kjøbenhavn 2. Maj med 3 Skibe, kom i Slutningen af Maaneden ind under Kap Farvel, men kunde ikke naa Land paa Grund af Is, stod op langs Isranden i Davisstrædet og løb i Midten af Juni Maaned ind i Itivdliktjorden paa 66° 33' n. Bredde paa Grønlands Vestkyst, hvor han forblev i henimod en Maaned og lod Kysten kortlægge op til den 69. Breddegrad. Til Kjøbenhavn medbragte han nogle indfødte, en stor Del eskimoiske Varer og et Mineral, som blev anset for Sølvalm, hvorfor Kongen Aaret efter udrustede en langt større Expedition under Godske Lindenov; i denne deltog C. som Skibschef. 1619 forlenedes han med Vardøhus og Finmarken og beholdt dette Len til 1651. — 1625 giftede han sig med Ellen Hundermark, Enke efter Anders Skram, og blev derved senere Ejer eller Medbesidder af Familien H.s gamle Herresæde Gjerdrup i Vestsjælland. Han maa være død i den første Halvdel af Aaret 1652.

Grønlands hist. Mindesmærker III, 670 ff. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 166 f. *P. Lauridsen.*

Cypræus, Johan Adolf, 1592— , Præst, var en Søn af den ndfr. anf. Dr. jur. Poul C. og hans anden Hustru, Gertrud v. Eitzen. Han blev baaren til Daaben af Faderens Velynder, Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp, der gav ham sit Navn. Efter Skolegang i sin Fødeby Slesvig gik C. til Universitetet i Giessen, hvor han 1610 optraadte som theologisk Disputator under den bekjendte Dr. Balthazar Mentzers Præsidium. Siden studerede han i Wittenberg. Efter sin Hjemkomst prædikede han jævnlig for Hoffet i Slotskirken paa Gottorp, og det med saa meget Bifald, at han 1618 kaldtes til Sognepræst ved St. Michaelis Kirke i Slesvig. Under en svær og langvarig Sygdom, hvori han faldt 1631, blev han imidlertid greben af Religionsskrupler. Han havde allerede tidligere taget Forargelse af de indbyrdes Stridigheder mellem Protestanterne; nu voxede disse Betænkeligheder hos ham, og som mangan anden anfægtet Sjæl syntes han, at der maatte være Hvile

at finde i den absolute Avtoritet, som Romerkirken tilbød. Han indlod sig i Forbindelse med en pavelig Emissær, Nic. Jansen, der opholdt sig i Frederiksstad (da nys opført), og som hemmelig kom til ham. Da nu Lægerne ogsaa mente, at hans Helbred vilde styrkes ved en Baderejse, søgte han om Orlov, som han uden Vanskelighed fik. Over Hamborg vilde han drage til Badet i Spaa; men da Krigsurolighederne gjorde en Rejse gennem Tyskland usikker, blev det raadet ham at sejle til Amsterdam. Da han efter en heldig Rejse var naaet her til, kom han i Forbindelse med Dr. Leonhard Marius, forhen Professor i Køl'n, men nu Præfekt for de katholske Menigheder i Holland. Denne fremragende Mand fuldendte hans Omvendelse til Katholicismen og anbefalede ham, da hans Helbred havde bedret sig noget (til Dels som Følge af, at den stærke aandelige Spænding havde tabt sig), at han skulde drage til Køl'n, i det han medgav ham Anbefalinger til Universitetets Rektor og andre formaaende Mænd.

Fra Køl'n skrev C. 1633 hjem og forlangte Afsked fra sit Embede. Og da han nu havde Tiden til sin Raadighed, udgav han paa Grundlag af sin Faders efterladte Fremstilling af den slesvigske Kirkehistorie det bekjendte Værk «*Annales episcoporum Slesvicensium*» (Colon. 1634), der i lange Tider har været en Hovedkilde til Kundskab om Sønderjyllands Historie i Middelalderen. Statshistorien er nemlig ogsaa for en Del behandlet deri. I en Dedikation til Hertug Frederik III af Holsten-Gottorp (som dog kun findes i en Del af Exemplarerne, da Bogen i andre er tilegnet nogle katholske Kirkefyrster) gjør C. udførlig Rede for Motiverne til sin Overgang til Romerkirken. I Hovedsagen har han for øvrigt fulgt Faderens Haandskrift, i det han dog har fjærnet, hvad der kunde være ubehageligt for en Katholik at læse, ligesom han har indføjet forskjellige mere eller mindre aabenbare Angreb paa Reformationsværket, en Fremgangsmaade over for Faderens efterladte Arbejde (som han saaledes tilegnede sig selv), der med rette har paadraget ham kyndiges Dadel. — Med dette Skrift slutter, hvad vi vide om C. Hans Dødsaar kjendes ikke — han var forsvunden i det Dyb, som kaldes den romerske Kirkes Skjød.

Moller, *Cimbria lit.* I. Dreyer, *Notitia librorum manuscript. hist. Cimbr.* S. LXVII ff.

H. F. Rørdam.

Cypræus, Poul, 1536—1609, Jurist og Historiker, var født 16. April 1536 i Byen Slesvig, hvor hans Fader, Nic. Coppersmit,

var Raadmand. Navnet Coppersmit (Kupferschmidt) forandrede Sønnen ligesom hans Broder Hieronymus (der blev Archidiaconus i Slesvigs Domkapitel) under sine Studier til den mere velklingende græske Form Cypræus. Efter at være uddannet ved sin Fødeby Skole gik C. til Universitetet i Løwen, hvor han studerede i 3 Aar. Her levede han sammen med Anders Lauridsen (Roskilde), der siden blev theologisk Professor i Kjøbenhavn. De fulgtes, som det synes, ad til Wittenberg. Her blev C.s Ophold dog kun kortere, da han agtede sig til England, hvor han opholdt sig i 3 Aar, besøgte Universiteterne, dvælede en Tid i London og blev kjendt med mange ansete Mænd. Hans Hovedstudium var Retsvidenskaben, men desuden lagde han sig efter Sprog, baade de gamle og de nyere. Hans næste Station var Akademiet i Orleans. Her studerede han sammen med flere unge danske Adelsmænd, blandt hvilke Brødrene Arild og Jacob Huitfeldt. Med den første forenedes han i fælles Interesser, og Forbindelsen fortsattes langt ud over Studieaarene, da de begge siden fandt Glæde i at sysle med Fædrelandets Historie og deri ydede hinanden Bistand.

I Orleans blev C. i 5 Aar og indtog en anset Stilling som «den tyske Nations» Parlamentsadvokat. I det hele optraadte han her mere som Lærer end som Lærling og erhvervede den juridiske Doktorgrad. Efter endnu at have besøgt Italien og Spanien kom han endelig hjem til sin Fødeby og begyndte her en Advokatvirksomhed, der snart antog et betydeligt Omfang. Da Hertug Adolf 1576 oprettede et Gymnasium illustre i Slesvig, fik C. den Opgave at foredrage Retsvidenskaben ved samme. Dette Institut fik imidlertid ingen Varighed. Kjøbenhavns Universitet tilbød 1578 (som det synes, paa Arild Huitfeldts Tilskyndelse) C. Pladsen som juridisk Professor, hvilken han dog frabad sig, da hans udbredte Sagførervirksomhed og Familieforbindelser holdt ham tilbage i Slesvig. Men at han skjønnede paa den ham viste Ære, lagde han bl. a. for Dagen ved mange Aar efter at tilegne Kjøbenhavns Universitet sit Værk «De jure connubiorum» (Francof. 1605). Ogsaa til Kejserens Hof søgte en Ven fra Studieaarene at drage C., men forgjæves. Han blev i Slesvig, hvor han indtog en meget anset Stilling og var Medlem af Domkapitlet. Hertug Adolf og hans Efterfølgere benyttede ham som «Raad» og anvendte ham jævnlig i Legationer til Kongerne af Danmark og Spanien, til de nederlandske Generalstater og til forskjellige tyske Fyrster og Stæder.

C. døde 2. Juni 1609. Han var gift (1. med Etta, Datter af

Friseren Wake Ivers, 2.) med Gertrud, Datter af Superintendent Paul v. Eitzen. Blandt hans Sønner kan foruden den ovfr. nævnte Johan Adolf C., der udgav Faderens «*Historia Slesvicensis*» i en temmelig uheldig Skikkelse, mærkes Lic. jur. Hieronymus C., der ogsaa udgav nogle af Faderens Skrifter, som alle drejede sig om fædrelandsk Retsvæsen og Historie.

Cypræus, Ann. episc. Slesv. S. 463 ff. Moller, Cimbria lit. I. Noodt, Beitrage I, 349 ff. Slesv. Prov. Efterretn. III, 11 ff. *H. F. Rørdam.*

v. Czernichow (Zernichow), Christian Diderich, —1647—, Officer. Han stammede efter eget Opgivende fra Mark Brandenburg, og hans Forældre angives at være Oberst og «Kommandant i Lybek» Diderich v. C. og Sidonia v. Bose. Under Krigen med Sverige 1644—45 var han Oberstlieutenant og øverstbefalende over Feltartilleriet i Skaane ved Ebbe Christoffersen Ulfeldts Regiment, i April 1646 var han Oberst, og 15. Juni s. A. udnævnte Kong Christian IV ham efter Ulfeldts Anbefaling til Oberst Felttøjmester over Tøjhuset og Artilleriet i Kjøbenhavn med en aarlig Løn af 1700 Rdl. I Bestallingen benævnes han Friherre og roses for sit Forhold i Felten og andensteds. En Brand, der ødelagde Tøjhuset 12. Febr. 1647, vakte i saa høj Grad Kongens Vrede mod ham, at han vilde slaæet ham med sin Stok, om ikke «Rigens Raad» havde lagt sig der imellem. Vel frikjendte en Krigsret i Marts s. A. C. for Ansvar, skjønt tilbørlig Forsigtighed næppe var anvendt, men længe forblev han dog ikke i sin Stilling i Danmark. Hans Eftermand udnævntes 6. Jan. 1649, og i Aaret 1650 er C. i Stockholm, hvor han søger Ansættelse, men skriver sig da Gesandt fra Hertugen af Meklenborg. 1655 var han ikke længer i Sverige, og hans senere Skæbne er ubekjendt. Han synes i nogen Grad at have været en Æventyrer fra Trediveaarskrigen og hans Friherretitel at være usurperet. Han havde o. 1640 indgaaet Ægteskab i Danmark med Ellen Budde, Datter af Frederik B. til Rødslet, Oberst ved thronhjemske Regiment († 1650), og Fru Anne Urup. Fru Ellen Budde døde ved Juletider 1654 i Helsingør af Pest, men allerede før havde C. i Sverige indgaaet et andet Ægteskab med «Bispen af Irlands Datter» og var siden borttrømt. Med denne Bispedatter maa formodentlig menes en Datter af Malcolm Hamilton, Erkebiskop i Cashel i Irland, hvis Sønner vare bosatte i Sverige. I sit første Ægteskab havde C. 2 Sønner, af hvilke den yngste faldt ugift i Krigen mod Tyrkerne,

og den ældste blev Stamfader til en talrig, endnu levende Slægt i Norge, der indtil det 18. Aarhundredes Slutning næsten udelukkende talte militære Medlemmer.

Personalhist. Tidsskr. III, 197 ff. G. Anrep, Svenska Adels Ättar-taflor II, 181.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

v. Czernickow, Hans Jacob, 1749—1830, Officer. Han blev født i Kjøbenhavn 23. Maj 1749, hvor hans Fader, Christian Ulrich v. C., var Premierlieutenant ved Garnisonsregimentet († 1757); Moderen hed Cathrine Poulsdatter. Knap 10 Aar gammel udnævntes han til Landkadet réformé, blev 1763 Kadet, 1766 Kadetkorporal og 1769 Underkonduktør ved Ingeniørkorpset med Anciennitet af 1766. I 1772 fik han Karakter som Konduktør og udnævntes i 1774 til Ingeniørsekondlieutenant og i 1778 til virkelig Premierlieutenant. Fra 1773—75 var han beskæftiget ved topografiske Opmaalinge i Norge, fra 1783—84 ved Anlægget af den slesvig-holstenske Kanal, og 1788 deltog han i Felttoget i Sverige. I 1789 erholdt han Karakter som Kapitajn af Infanteriet, i 1793 som virkelig Ingeniørkapitajn, hvortil han udnævntes Aaret efter. Efter i 1801 at have været ansat under den kommanderende General i Nørrejylland blev han 1803 Ingeniørmajor, 1804 karakt. Oberstlieutenant af Infanteriet, 1809 karakt. Oberst af Infanteriet med Anciennitet af 1808 og Kommandør for det holstenske Ingeniørdetachment. 1812 forbeholdtes der ham Anciennitet som Generalmajor, hvortil han udnævntes Aaret efter, samtidig med at han blev Interimskommandant i Glückstadt. Som saadan ledede han Fæstningens Forsvar, indtil den overgav sig 5. Jan. 1814. Der nedsattes i den Anledning strax en General-Krigskommission, men forinden dennes Dom faldt, erholdt han Afsked af Krigstjenesten 1. Febr. 1816 ved Hærreduktionen. Dommen af 9. Maj 1817 lød paa Kassation med Tab af Generalmajors Karakter og Pension, hvilket af Kongen blev ændret til 6 Maaneders Fæstningsarrest i 3. eller strængeste Grad i Frederiksort. C. døde 14. Jan. 1830. — 1790 havde han ægtet Sophie Charlotte Friboe (f. 1769), Datter af Artillerimajor Peter Svane F. og Margrethe Lucie Louise f. Bauditz.

Personalhist. Tidsskr. III, 345 ff.

V. E. Tychsen.

Cæcilia, —1131—, Knud den helliges og Edels Datter, blev født i Knuds Kongetid og mistede tidlig sin Fader ved Almuens Oprør (1086). Dronning Edel drog derefter til Flandern med sin

lille Søn Carl og efterlod C. og hendes Søster Ingerd i Danmark. Det synes, som om Erik (Ejegod) og Bodil have været dem i Forældres Sted og have taget dem med til Sverige, da de flygtede for Oluf Hunger. I alt Fald bleve begge Søstre senere gifte med svenske Stormænd: Ingerd blev ved Folke Stammer til Folkungerne, C. ægtede den gotiske Jarl Erik. Med sin Mand kom C. atter til Danmark, hvor Erik blev Jarl over Falster; de omtales som boende paa Gaarden Haraldsted, nord for Ringsted. Her gjæstede C.s Søkendebarn Knud Lavard dem efter at have fejret Julen hos Kong Niels i Roskilde. C. anede, at Knuds Liv var i Fare, og søgte forgjæves at faa ham fra at mødes med Magnus; i Skoven ved deres Gaard blev han myrdet af denne troløse Frænde (7. Jan. 1131). C. og Erik havde Sønnerne Knud og Carl.

H. Olrik, Knud Lavard S. 30. 230 ff.

Hans Olrik.

Cæcilia, —1439—, Kong Erik af Pommerns Frille. Medens Rygterne om, at Kong Erik levede daarlig sammen med sin Dronning, Philippa, ere noget tvivlsomme, er det sikkert, at han efter Dronningens Død (1430) traadte i Forhold til en af hendes Møer, C. I sit Klageskrift mod Erik omtaler Rigsraadet Forholdet som almindelig bekjendt, og Huitfeldt har bevaret en Adelstradition om, hvorledes Oluf Axelsen Thott en Gang mødte C. «agende i en grøn Karm» og først hilste ærbødigt uden at vide, hvem han havde for sig, men saa, da hans Svende lo, væltede Karmen, gav C. 3 Slag med sit Sværd og «befol hende at sige hendes Herre, at hun en Gang skulde skille ham ved Danmark»; mærkelig nok hentyder Erik ogsaa selv til en personlig Strid med Oluf Axelsen. C. var i alt Fald sin Herre tro; hun fulgte ham til Gulland og til Pommern, hvor hun i et Klosters Gavebog ligefrem kaldes E.s Hustru.

Kr. Erslev.

Cæsar, Philip, —1610—, Hofpræst. Denne Mand, hvis Adkomst til Ihukommelse især er den korte, men farlige Storm, hans Indkaldelse her til Landet og Ansættelse i det højeste kirkelige Embede i de gottorpske Besiddelser vakte, var født i Kassel. Han havde studeret og taget Magistergraden i Marburg. Da Lutheranerne 1605 ff. bleve fordrevne fra dette Universitet, og det blev overgivet til Calvinisterne, gjorde han Vendingen saa grundig med, at han blev Hofpræst hos den kalvinistiske Landgreve Morits af Hessen; og da dennes Ven og Frænde, Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp, saa sig om efter en Mand, der kunde holde de

strænge Lutheranere Stangen og hjælpe Calvinismen frem i de gottorpske Lande, blev C. udkaaret til dette Hverv: den hidtilværende Generalsuperintendent^{provst}, Jacob Fabricius, der havde udgivet et skarpt Skrift mod Calvinisterne, blev afskediget 1610, og C. blev nærmest den, der kom til at indtage hans Plads, i det han blev Hofpræst samt Provst i Amterne Gottorp, Husum, Svabsted og Nordstrand. 1615 tog han den theologiske Doktorgrad i Marburg. Den Myndighed, der var ham overdragen, benyttede han til, efter Omstændighederne med det gode eller det onde, at undergrave den lutherske Kirke i sin Embedskreds, og det er ikke godt at sige, hvor vidt han kunde være naaet, da Hertugens Død 1616 gjorde en brat Standsning i hans Virksomhed. Da Enkehertuginde Augusta (Christian IV's Søster) nærede en grundig Afsky for de Nyheder, hvis Forkæmper C. havde været, og da den unge Hertug Frederik III til Dels var stemt i samme Retning, maatte C. atter forlade Landet. Han drog til Bremen, hvor han blev Præst. men lagde sig i den Grad ud med sine Kolleger, at han blev saa godt som en Umulighed, skjønt Borgerskabet holdt paa ham. Til sidst endte han med at gaa fra den ene Yderlighed til den anden, i det han 1630 apostaserede til Katholicismen. Som Katholik udgav han 1642 i Köln et mærkeligt og nu overordentlig sjældent Skrift, «Triapostolatus Septentrionis», hvori findes Willehads, Ansgars og Remberts Levned, udgivne efter et gammelt Haandskrift i Hamborg og ledsagede af en Del Diplomer, der ere af megen Vigtighed for Nordens ældste Kirkehistorie. — C.s Dødsaar kjendes ikke. Han havde i Marburg ægtet J. P. Ebers Enke, Christine Pincier. Ægteskabet var ikke lykkeligt.

Moller, Cimbr. lit. II, 133 f. Kraft, Zwey-Hundert-Jährige Jubel-Feyer S. 381 ff. 598 ff. Hegewisch, Schlesw. u. Holst. Geschichte 1588—1648 S. 28. Bremisches Jahrbuch II, 14 ff.

H. F. Rørdam.

Daa, Claus, 1579—1641, Rigsadmiral, Søn af Oluf D. og Dorthe Henriksdatter Friis. Han fødtes paa Faderens Gaard Ravnstrup paa Sjælland 10. (ell. 6.) Avg. 1579, blev sat i Sorø Skole og derefter i en Alder af 12 Aar sendt til Udlandet, hvor han især opholdt sig en længere Tid i Genf. Han kom hjem til Christian IV's Kroning 1596, men rejste det følgende Aar paa ny til Schweits og Frankrig og kom først hjem 1599. Fra 1600—3 var han Hofsinde hos Kongen, blev 1606 Lensmand paa Skivehus og 1609 Lieutenant ved den røde Fane af den jyske Rostjeneste. Som saadan deltog han med Hæder i Kalmarkrigen og blev udnævnt til Ritmester. 1613 ombyttede han Skivehus med Throndhjem Løn, dette atter 1620 med Vestervig og dette igjen 1624 med Dragsholm. I samme Aar var han en af Kommissærerne, der skulde undersøge, hvor meget Kronens Bønder paa Sjælland kunde give i Erstatning for Hoveriets Afløsning. 1625 blev han Medlem af Rigsraadet. 1626 var han Krigskommissær i Tyskland og Sendebud til Fredsmødet i Brunsvig, men i Avg. maatte han paa Grund af Sygdom forlade Tyskland; ogsaa 1627 hindrede Svagelighed ham i at efterkomme Kongens Ønske om paa ny at komme til Krigsskuepladsen. Trods disse Tillidshverv synes han ved flere Lejligheder som Medlem af Rigsraadet at være traadt i bestemt Modsætning til Kongens Politik. Han hævdede saaledes 1628 enhver enkelt Adelsmands Ret til at give sit Samtykke til Kontributioner, og i 1630 synes han at have været en af Talsmændene inden for Rigsraadet for at opfordre Kongen til Forlig med Hamborg, i alt Fald overbragte han sammen med Christian Thomesen Sehested Kongen en Skrivelse i denne Retning. Ikke desto mindre blev han netop paa denne Tid af Kongen udnævnt til Rigsadmiral og aflagde Ed som saadan 25. Juli; saaledes blev det hans Sag under Kongen som

højstkommanderende at føre den Flaade, der 6. Avg. lettede fra Kjøbenhavn for at angribe den hamborgske Flaade, der blokerede Glückstadt. Det var Kongens Hensigt ved et hurtigt Angreb at splitte sine Modstandere, men Storme opholdt Flaaden, saaledes at Hamborg fik Tid til at sætte sig i bedre Forsvarsstand. 4. Sept. begyndte paa Elben en 4 Dages heftig Kanonade; Resultatet blev, at den hamborgske Flaade dreves tilbage, og Blokaden af Glückstadt hævedes; men Kongen var ikke fornøjet med C. D.s Holdning, han bebrejdede ham skarpt hans Vaklen og antydede, at hans Stemning mod Krigen med Hamborg havde paavirket hans Adfærd. Det bør dog bemærkes, at C. D. ikke havde haft nogen Fordannelse til sin Stilling som Rigsadmiral.

I 1631 sendtes han sammen med Fredrik Günther som Gesandt til Haag. Han skulde dels søge at mægle Fred mellem Generalstaterne og Spanien, dels forhandle med en engelsk Gesandt om Fornyelse af Forbundet med England og om Udbetaling af Subsidier. C. D. optraadte med megen Pragt og havde 6 kongelige Drabanter om sig foruden et stort Følge, men denne Pragt synes kun at have fremkaldt ironisk Spot, og Sendelsen førte ikke til noget Resultat. Derimod fik han selv en Guldkjæde til Værdi af 1800 Gylden. I 1632 var han Sendebud ved Landdagen i Rensborg, blev 1633 Ridder og fungerede flere Gange ved de norske Herredage. — Af hans Godser kan nævnes Borreby og Holmegaard paa Sjælland, Fravgdegaard paa Fyn og Bonderup i Jylland. Han opførte Hovedgaarden paa Holmegaard 1635. Han havde 22. April 1604 ægtet Dorthe Henriksdatter Below; efter hendes Død 1609 ægtede han 2. Maj 1613 Ingeborg Valdemarsdatter Parsberg. Han døde 30. Marts 1641.

Hans Mikkelsen, Ligprædik. over C. D., 1641. Danmarks Adels Aarvog 1890, S. 175. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 45 f.

J. A. Fridericia.

* **Daa, Claus**, 1640—78, Søn af ndfr. nævnte Oluf D. til Holmegaard og Fru Anne Brahe, var født paa Mattrup 10. Nov. 1640. Han ejede Krængerup (nu Frederikslund) og Vedtoftegaard (hvis Navn han fik ændret til Brahes^{holm}berg) i Fyn og tilforhandlede sig desuden 1671 Part i Næs i Jylland, som han, efter at have udløst sine Medejere, 1673 fik Bevilling til at kalde Daasborg (nu Lindenberg). D. synes at have været en meget svag Karakter; som ugift lod han sig styre af sin dygtige Søster, Jomfru Christence D., og ved

sit Giftermaal 1674 faldt han i Hænderne paa en overordentlig slet Kvinde, Sophie Amalie Lindenov, Datter af Hans L. og Elisabeth Augusta, Christian IV's Datter. Hendes fremtrædende Egenskaber vare Ryggesløshed og Gjerrighed, hvilke Lidenskaber hun bedst mente at kunne tilfredsstille, naar hun havde faaet sin Ægtefælle fjærnet; for at opnaa dette Maal overtalte hun en af sine Elskere til at myrde ham, og efter Aftale skød denne D., da Ægteparret 8. Dec. 1678 om Aftenen kom kjørende til Daasborg. Paa D.s Ligkiste i Blenstrup Kirke lod hun bl. a. sætte disse Ord: «og kaldede Vor Herre den salige Mand her paa Daasborg», uden at lade sig mærke med, hvad der foranledigede Kaldelsen. Om hendes senere Skæbne se ndfr. under Lindenov.

Danske Herregaarde VI: Lindenborg; XII: Frederikslund, Schelenborg. Fyens Stiftstid. 1878, Nr. 174. G. L. Wad.

Daa, Gregers, 1658—1712, Officer, var en Søn af ndfr. nævnte Valdemar D. til Borreby og født 1658 (døbt 23. Dec.). [8. Novbr.] Han blev Fændrik i Livregimentet til Fods (Livgarden) 1677 og deltog med denne Afdeling i den skaanske Fejde. 1679 blev han Lieutenant, men ved Reduktionen efter Freden sat tilbage i Fændriks Nummer. Heller ikke ved Regimentets Forøgelse 1683 lykkedes det ham at faa fast Fod som Lieutenant i Afdelingen, da han ikke kunde blive færdig med Hvervingen af et Kompagni, og han blev nu først ansat ved fynske Regiment som Kapitajn reformé og senere 1684 som Kapitajnlieutenant ved sjællandske Regiment. Han deltog 1688 i Hvervingen af Biegens Dragonregiment og blev 1689 Oberstlieutenant ved dette, som han fulgte, da det 1692 blev indlemmet i et Korps, som sendtes til Ungarn i kejserlig Tjeneste. Efter at han 1695 var blevet Oberst og Chef for Regimentet, kæmpede han endnu en Tid imod Tyrkerne, indtil han, vistnok s. A., forlod Korpset og begav sig til Danmark. Aaret før maa han dog have været her i Landet, da han 1694 blev gift med Jeanne Marie Rüse til Rysensten, eneste Datter af den berømte General Henrik R., Friherre til Rysensten, og Enke efter Poul Rantzau til Rodstenseje († 1675) og efter Baron Christian Juel til Rysensten († 1691). I Aaret 1703 købte han Hald Gaard og Gods, byggede her en ny Hovedbygning og anlagde i Hedejorden en stor Have i pragtfuld fransk Stil. Det lader ikke til, at man har haft Brug for D. i den store nordiske Krig, før det var gaaet galt ved Helsingborg; thi først 25. Juli 1710 blev han udnævnt til

Generalmajor i Rytteriet, og han fulgte nu Hæren Aaret efter til Meklenborg og Pommern, hvor den kæmpede under Jobst Scholtens Kommando. 20. Dec. 1712 stod Slaget ved Gadebusch. Fra dets Begyndelse blev der begaaet saa store Fejl fra dansk Side, at et Nederlag var at forudse. Dette udeblev ej heller. D., der førte Rytteriet i 2. Træfning, gjorde et fortvivlet og forgjæves Forsøg paa at føre dette frem og blev selv dødelig saaret. Han var den sidste Mand af sin Slægt. 3 Dage før, 17. Dec., var hans Hustru død paa Lundbæk efter længere Tids Sygdom. D. og hans Hustru bleve begravede i Viborg Domkirke.

Milit. Repertor. V. Danmarks Adels Aarvog 1890, S. 177 f. *P. F. Rist.*

Daa, Herluf Trolle, 1565—1630, Admiral, Søn af Jørgen D. til Snedinge og Kirsten Beck, blev døbt 18. Avg. 1565 i Bergen. Paa sin Udenlandsrejse trolovede han sig i Holland offentlig med en borgerlig Pige, Vineke Villumsdatter, skjønt han kun var 20 Aar gammel. Da han kort efter forlod hende, fulgte hun efter ham til Danmark og søgte for Domstolene at hævde sin Ret som hans Ægtehustru. Skjønt disse gave hende Medhold, og hun med stor Udholdenhed i over 11 Aar, gjentagne Gange støttet af Kong Frederik II og af Dronning Elisabeth af England, kæmpede for sin Sag, maatte hun dog omsider give tabt, da hverken H. D. eller hans Fader fandt noget Middel for lavt i deres Bestræbelser for at fortrænge hende. Der er i det hele Vidnesbyrd nok om, at H. D. har været en daarlig og upaalidelig Person, men alligevel synes han en Tid lang at have staaet godt anskrevet hos Kong Christian IV. Han, der 1597 havde taget Tjeneste som Skibshøvedsmand, ledsagede Kongen paa den bekjendte Nordkapsrejse, ligesom han 1602 blev Admiral for den Flaade, der overførte Prins Hans til Rusland. I lignende Stilling gjorde han Tjeneste under Kalmar-krigen, men lige saa lidt som han vides at have samlet krigerske Lavrbær, lige saa lidt har han fra sin Stilling som Lensmand — 1601—3 paa Nonnekloster, 1606—19 paa Island — erhvervet sig et rosende Eftermæle. Islænderne vare saa misfornøjede med hans Styrelse, at en kgl. Kommission sendtes der op for at undersøge deres Klager; en Følge deraf blev, at H. D. mistede sit Len og idømtes en meget stor Pengebøde. Dels herved og dels ved endeløse Processer med sine egne Søstre og andre ødelagdes hans økonomiske Stilling, saa at hans Arvinger ved hans Død, der indtraf 7. Febr. 1630, fragik Arv og Gjæld efter ham. H. D. havde

13. Jan. 1600 ægtet Hilleborg Skinkel, f. 1558, efter hvis Død (27. Avg. 1612) han 24. Sept. 1615 ægtede Karen Grubbe, f. 19. Sept. 1591 † 1. Febr. 1658, siden gift med Vincents Bille. Om Vineke Villumsdatters senere Skæbne vides intet.

Hist. Tidsskr. 6. R. I, 79 ff. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 158 ff. *Thiset.*

Daa, Jørgen, —1619, Admiral, var Søn af Hans D. til Enggaard og Dorthe Svale. 1604 havde han en Tid lang opholdt sig hos Tyge Brahes Børn i Bøhmen. Kort efter sin Hjemkomst giftede han sig med en skaansk Adelsdame, Magdalene Sørensdatter (Baden), og bosatte sig i Særslev i Skovby Herred, hvor han havde arvet en større Bondegaard efter sin Farmoder. Ægteskabet var næppe lykkeligt; Hustruen faar i alt Fald det Skudsmaal, at hun «skikkede sig ilde». J. D. vendte da og snart Hjemmet Ryggen, tog 1607 Tjeneste som Skibschef og foretog alt s. A. en Rejse til Spanien. Under Kalkmarkrigen tjente han som Admiral og sendtes i Marts 1611 med 7 Skibe op i Kattegat for at hindre Tilførsel til Sverige, hvilket Togt afsluttedes med, at han i Nov. erobrede en Del af den Eskadre, Svenskerne udrustede ved Elfsborg. Aaret efter blokerede han atter Elfsborg og bidrog herved til Fæstningens Overgivelse. Til Belønning for sin gode Tjeneste forlenedes J. D. 1614 med Holbæk Slot, som han beholdt til sin Død, men vedblev dog at tjene til Søs og sendtes næsten aarlig, sidste Gang 1617, med mindre Flaader til de nordlige Farvande. J. D. døde 1619, vistnok som Enkemand.

Danmarks Adels Aarbog 1890, S. 182. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 169 ff. *Thiset.*

Daa, Oluf, —1461, Biskop i Roskilde, Søn af Hr. Henrik D. og Helle Engelbrechtsdatter Bydelsbach, studerede som Kannik i Roskilde 1423 i Rostock. 1439 var han Provst i Roskilde, og efter Biskop Jens ~~Andersens~~^{Pe} Død 1448 valgtes han til dennes Efterfølger paa Roskilde Bispestol. Hans Navn er knyttet til det af ham 1452 i Domkirken stiftede 12 Apostles Alter, til hvilket han skjænkede betydeligt Gods. Som Medlem af Rigsraadet deltog han i Mødet i Halmstad 1450, men har for øvrigt ikke taget virksom Del i det offentlige Liv; han var sandsynligvis allerede en ældre Mand, da han overtog Styrelsen af Roskilde Stift. Han døde 13. Febr. 1461 og blev begravet i Domkirkens Midterskib.

Danske Mag. III, 225 ff. Danmarks Adels Aarbog 1890, S. 169. *Mollerup.*

Daa, Oluf, 1606— , til Holmegaard, Søn af den ovfr. nævnte Claus D. og Dorthe Below. Han studerede 1623 i Leiden og 1630 i Padua; efter sin Hjemkomst var han Hofjunker 1630—31 og paa ny 1633—35. 22. Maj 1636 ægtede han Anne Tygesdatter Brahe († 1648); han fik ved dette Ægteskab Matstrup Gaard i Jylland, hvilken Gaard han dog mageskiftede bort 1646. Noget Len opnaaede han ikke, men blev 1645 Kommandant paa Møen og 1646 Landkommissær i Sjælland. 1648 blev han Rentemester og beklædte denne Stilling til 1651. Han hørte til det mest yderliggaaende aristokratiske Parti inden for Adelen og havde allerede 1638 nedlagt Protest mod, at nogen adelig ved Flertalsbeslutninger af Standen skulde være forpligtet til at betale Kontributioner, som han ikke selv havde givet sit Samtykke til; han var desuden personlig og ved Pengeforhold knyttet til Corfits Ulfeldt og hans Kreds. Efter Righofmesterens Fald 1651 mistede han ogsaa sit Embede; han besøgte 1652 Ulfeldt under hans Ophold i Stralsund, og Rentemesteren Peder Vibe skrev ved denne Lejlighed om ham: «Han har altid været noget ilde forvaret i Hovedet, hvilket nu bryder rigtig ud», en Udtalelse, som ikke passer slet til O. D.s excentriske Udtryksmaade. Fra Stralsund rejste han til Hamborg, hvorfra hans Ytringer om den Ulfeldt overgaaede Uret berettedes til Kongen. Han søgte ved en Skrivelse at retfærdiggjøre sig over for ham; Kongen, skrev han, burde ikke høre efter Bagvaskere, men efter «ces nobles, dont on connait la race, la grandeur, la renommée, les vertus et les services des pères et ayeux». 1654 var han atter i Danmark, men forlod 1655 Landet og gik til Hamborg. Han gjorde vel Kongen Tilbud om Underkastelse, men da han imod det udstedte Forbud dels selv betalte Corfits Ulfeldt, hvad han skyldte ham, dels opfordrede andre til at gjøre det samme, indstævnedes han for Rigsraadet i Efteraaret 1655; han udeblev, men Dommen gik ham imod. I Febr. 1657 skrev han et højtflyvende Brev til Kongen, der endte med de Ord: «Tag dig i Agt, Perikles, du hersker over frie Folk og har at gjøre med Atheniensere». Forholdet til Ulfeldt blev dog senere mindre godt; han beklagede sig over, at Ulfeldt ikke havde sørget for, at han var bleven amnesteret ved Roskildefreden. Uvist hvornaar, kom han tilbage til Danmark og fik ~~endog~~ Gaarden Hevringholm i Jylland, der havde tilhørt Cai Lykke. Men han vedblev at være mistænkt af Regeringen for at staa i Forbindelse med Ulfeldt, og hans økonomiske Forhold vare overordentlig slette; 1662 blev der gjort Udlægsforretning i hans Godser, hvorved han mistede sin

[1664

F, mod at D. af.
stod Holmegaard.

Fædrenegaard Holmegaard. Hans Sønner, hvis Udenlandsrejser havde kostet ham mange Penge, fik ved en Højesteretsdom af 1667 Hevringholm udlagt som Mødrenearv; de tilstode ham vel frit Ophold paa Gaarden, saa længe han levede, men denne Indrømmelse faldt bort, da de kort efter solgte Gaarden; han gjorde forgjæves Indsigelse mod Salget, som en Højesteretsdom stadfæstede 1668. Hans Dødsaar er ubekjendt.

Hansen, Danske Ridderborge I, 88 ff. Hammerich, Christiern II i Sverige og Carl X Gustav i Danmark S. 262. Danske Herregaarde IV: Holmegaard. Christian IV's egenh. Breve 1632—35 S. 227. Danmarks Adels Aarvog 1890, S. 175 f.

J. A. Fridericia.

Daa, Valdemar, ^{16/5} & 1616—^{5/2} 1691, var en Søn af ovfr. nævnte Admiral Claus D. og Fru Ingeborg Parsberg. Han tjente i sine unge Aar som Hofjunker (1640—44), hvorefter han en kort Tid i 1644 synes at have gjort Tjeneste som Lieutenant i Ritmester Mogens Arenfeldts Kompagni. Han ejede Bonderup (nu Lerchenfeldt) og Hessel, begge i Jylland, men fra 1652 tog han Bolig paa Borreby i Sjælland, som han tillige med sin Broder Christian arvede efter Broderen Jørgen. Brødrene delte Borreby mellem sig; men da Christians Del af Bygningerne havde et Taarn med Spir, lod V. dette nedrive til Grunden en Gang, da Broderen var bortrejst. Det, der har bragt D.s Navn til Efterverdenen, er hans Guldmageri, ved hvilket han, som man sagde, «fordestillerede» sine 3 Herregaarde. Alt satte han ind paa sine alkymistiske Forsøg, som han drev med usvækket Iver i mange Aar, selv da hans Forsøg havde forarmet ham i den Grad, at han af Mangel paa Udebrændsel maatte ligge i Sengen for at holde sine kemiske Apparater i den rette Temperatur. En Gang da han mente at have naaet Maalet og holdt Glasset med den Vædske, der skulde frembringe de vises Sten, i Vejret og med Henrykkelse vendte og drejede det, da faldt det fra ham og knustes paa Gulvet; men ufortrøden opsamlede han det spildte og begyndte forfra igjen.

Saaledes levede han med sine Døtre et kummerligt Liv, indtil Etatsraad Ove Ramel til Basnæs 1681 lod gjøre Exekution i Borreby for et Gjælds-brev, han havde kjøbt af en holstensk Adelsmand, og skjønt han tilbød D. Ophold for Livstid paa Borreby som Ven og Broder, vandrede denne med Stav i Haand og sit alkymistiske Glas i Barmen til Smedstrup, hvor han lejede sig ind i et Hus for en Sommer; der fra drog han til Jylland, hvor han døde 1691, 75 Aar gammel, og begravedes i Viborg Domkirke.

Han ægtede 1645 Else Kruse, der døde 1667, 40 Aar gammel, Datter af Jørgen K. til Ryomgaard og Beate Bülow.

Danske Herregaarde III: Borreby. Danske Saml. 2. R. V, 69 ff. Friis, Underretn. om Schielschiær S. 198 f. *G. L. Wad.*

Dagmar, —1212, Valdemar Sejrs første Dronning, var en Datter af Kong Přemysl Ottokar I af Bøhmen og Adela af Meissen. Ottokar havde levet henimod en Snes Aar i Ægteskab med sin Hustru, da han under Paaskud af Nærhed i Slægtskab mellem dem søgte Skilsmisse (o. 1198) og ægtede Constantia af Ungarn. Adela drog med sine Børn, 1 Søn og 3 Døtre, til sin Hjemstavn og søgte forgjæves ved Pavens Hjælp gennem en lang Aarrække at blive gjenindsat i sine Rettigheder; hun døde i et af hende stiftet Kloster i Meissen 1211. En af Døtrene blev Abbedisse og betragtedes efter sin Død som Helgen, en anden giftedes til Bajern. Den tredje, D., førtes til Danmark som Kong Valdemars Brud 1205. Formodentlig har Moderens haarde Skæbne tidlig modnet D. og bragt de smukkeste Sider af hendes Karakter til Udvikling, vist er det i alt Fald, at ingen dansk Dronning har som hun vundet Plads i Folkets Kjærlighed og til Gjengjæld naaet at blive skildret i Samtidens og den nærmeste Eftertids Digtning som Mønsteret paa en trofast Hustru og ydmyg Kristen og som den Fyrstinde, der ikke mindre paa Bryllupsmorgenen end i Dødsøjeblikket virker og beder for Lettelse i de lidendes Kaar.

Allerede det Navn, som de danske gave hende, vidner herom. «Margareta var hendes rette Navn, Dagmar hed hun for hendes Vænhed», siger en gammel Krønneke. Hendes kirkelige Navn var Margrethe; det andet, slaviske Navn Dragomir («Fredsæl») blev af de danske omdannet til Dagmar — som tidligere Vladimir var bleven til Valdemar — og opfattedes folkelig som Dagens Mø (Dag-Maar). I øvrigt melde de historiske Kilder kun lidet om hende; dog vide de, som Folkeviserne, at hun udvirkede hos Kong Valdemar Frihed for hans Slægting Bisp Valdemar, der i 13 Aar havde været hans Fange. 1209 fødte hun Sønnen Valdemar. Efter ikkun 7 Aars Ægteskab døde hun 24. Maj 1212. Om hendes sidste Sygdom og om Valdemars ustandselige Ridt, da han kaldes til hendes Sotteseng, har en af vore skønneste Folkeviser sunget med gribende Enfold; da Valdemar knæler ved Baaren, kaldes hun endnu en Gang til Live og udtaler for sin Ægtefælle sine sidste fromme Ønsker ligesom ogsaa den nagende Selvbefrejdelse over

den ene Synd at have «om Søndagen sine Ærmer snørt». D.s Grav er i Ringsted Kirke ved Siden af Valdemars; da den aabnedes 1855, fandtes den tom.

Schiern, Hist. Studier II, 208 ff. Grundtvig, Danmarks Folkeviser III.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Dagmar (Maria Sophie Frederikke D.), f. 1847, Kejsesinde af Rusland, Kong Christian IX's og Dronning Louises næstældste Datter. Hun fødtes i det gule Palais i Kjøbenhavn 26. Nov. 1847 og blev døbt sammesteds af Slotspræst Paulli. Her henlevede hun under den omhyggeligste Opdragelse sit Ungdomsliv, indtil hendes Fader besteg Danmarks Trone, da hun lige fyldte 16 Aar. 28. Sept. 1864 forlovedes Prinsessen paa Bernstorff Slot med den russiske Storfyrsttronfølger Nicolai Alexandrowitsch (f. 20. Sept. 1843), og kort efter sendtes den russiske Præst Janitscheff til Kjøbenhavn for at undervise hende i den russisk-græske Konfession, men allerede 23. April 1865 døde Storfyrsttronfølgeren i Nizza. 23. Juni 1866 blev Prinsessen paa Fredensborg Slot forlovet med hans Broder, den daværende Storfyrsttronfølger Alexander Alexandrowitsch (f. 10. Marts 1845), og 22. Sept. s. A. forlod hun Kjøbenhavn. I St. Petersborg fik Prinsessen en stor, højtidelig Modtagelse, opholdt sig 4 Uger paa Peterhof og Zarskoë og antog 24. Okt. den russisk-græske Konfession. S. D. udnævntes hun til Storfyrstinde under Navn af Maria Feodorowna, og 9. Nov. stod Storfyrsttronfølgerparrets Formæling i Vinterpaladset i St. Petersborg. Efter Keiser Alexander II's Død 13. Marts 1881 besteg hun med Alexander III Ruslands Trone. Sammen med sin Gemal har hun aflagt hyppige længere Besøg hos sine Forældre i Danmark. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Dahl, Bendt Treschow, f. 1836, Sprogmand, Søn af nedenævnte F. P. J. D. Han er født i Hillerød 25. Juli 1836, blev Student 1856 og tog filologisk-historisk Embedsexamen 1868. Efter i nogle Aar at have virket som Privatlærer i Slagelse blev han 1872 ansat som Organist i Korsør, hvor han 1873 ægtede Marie Louise Molbech (f. 1848). 1883 blev han Organist i Nakskov, men opgav denne Stilling 1889 og har siden opholdt sig i Kjøbenhavn. — Hans Hovedinteresser have været Musik og Sprog. Af musikalske Kompositioner, han har udgivet, kan nævnes «7 Sange med Piano-Akkompagnement» (1872). Paa litterært Omraade har hans Interesse for de gamle Veltalenhedslærere affødt et Par Afhandlinger i Tidsskriftet «Vor Ungdom» og har i hans øvrige Produktion ligeledes

sat Frugt i hans vellykkede «Dansk Stillære» (1889), en Art Fortsættelse af den i flere Henseender fortjenstfulde og selvstændige Bog, han 1884 udgav under Titel af «Bidrag til dansk Sætningslære».

M. Lorenzen.

Dahl, Carl Bodilius August, 1810—70, Stiftamtmand, en Søn af Kapitajn, Overkrigskommissær og Landinspektør Johannes D., Ejer af Aarhus Mølle (f. 1775 † 1815), og Kirstine Fogh (f. 1780 † 1834), fødtes 1810 (døbt 1. Avg.) i Aarhus, blev 1829 Student fra denne Bys lærde Skole, 1834 juridisk Kandidat, s. A. Volontær i danske Kancelli, 1841 Kancellist sammesteds, 1845 Kancellisekretær, 1847 Fuldmægtig i Kancelliets 3. Departement, 1848 Kontorchef og Departementssekretær i Justitsministeriet samt Kancelliraad, overtog ved Indenrigsministeriets Oprettelse i Slutningen af samme Aar Stillingen som Chef for Kontoret for Kommune- og Næringssager, blev 1850 Justitsraad og konstitueredes s. A. som Departementschef i Indenrigsministeriet, i hvilken Stilling han 1852 fik fast Ansættelse, blev s. A. Medlem af den ekstraordinære Tiendekommission, udnævntes 1854 til Etatsraad, fungerede 1855—56 som Direktør for det samlede Indenrigsministerium, var end videre Medlem af Bestyrelsen for den i Anledning af Pengekrisen 1857 oprettede midlertidige Laanekasse for Kongeriget, fungerede tillige fra 1859—62 med Undtagelse af den korte Tid, i hvilken det Rotwittske Ministerium bestod, som Direktør for Veterinær- og Landbohøjskolen for Finansminister Fenger, blev 1859 Konferensraad, 1862 Amtmand over Vejle Amt og 1868 Stiftamtmand over Aarhus Stift, tog 1870 paa Grund af nedbrudt Helbred sin Afsked og døde 20. Avg. s. A. paa sin Broders Ejendom Møggaard. Han var i Besiddelse af en fast Karakter, stor Beslutningsevne og mangesidige Kundskaber og lagde baade som Departementschef og som Amtmand en ualmindelig Dygtighed og Nidkærhed for Dagen.

G. Kringelbach.

Dahl, Christian Florus Balduin, f. 1834, Musikdirigent. Balduin D. er født i Kjøbenhavn 6. Okt. 1834, Søn af Musiklærer ved Kjøbenhavns Borgervæbning Jens Peter D. og Ane Christine f. Lindberg. Allerede som Dreng medvirkede han i det lille Orkester ved Pantomimetheatret i Tivoli, hvor hans Fader dirigerede, og efter at han fra Sommeren 1864 havde været Anfører for Tivolis «Hornmusik» og derved var bleven bekjendt som en flink Anfører, der forstod at træffe Publikums Smag, blev han 1873, ved Anbefalinger fra vore første musikalske Avtoriteter, valgt til H. C. Lum-

byes Efterfølger som Dirigent i Tivolis Koncertsal og har der hævdet sin Plads, uddannet et fortræffeligt Orkester, som ogsaa til Stadighed benyttes af de første musikalske Foreninger i Kjøbenhavn, og vundet fortjent Anerkjendelse. Ved ihærdig i Aarenes Løb at fremføre en Mængde god populær Musik, saa vel af Klassikerne som af de bedste nyere Orkesterkomponister, og ved ikke at gaa af Vejen selv for større Opgaver har hans Virksomhed vistnok bidraget ikke saa lidt til Musiksansens Udvikling i de bredere Lag af Publikum i Hovedstaden, ligesom han ogsaa med Held har givet en Række Symfonikoncerter i Provinserne, i Skaane og nu sidst (1890) i Hamborg. 1859 ægtede han Flora Marie Louise Bagger. — En Datter af ham, *Agnes Christine D.*, er en dygtig Harpenistinde og er siden 1886 ansat i det kgl. Kapel.

H. W. Schytte, Musiklex. Mendel u. Reissmann, Musikal. Convers. Lex., Ergänz.-Bd. S. 22. S. A. E. Hagen.

Dahl, Emil Ferdinand, 1817—79, Guldsmed. Han er født 11. Juni 1817 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Johan Gustav Adolph D., var Skræddermester; Moderen var Else Marie f. Grønbech. Efter at have udlært rejste han til Udlandet, hvor han arbejdede i Wien, Berlin, Paris og London. 1847 gjorde han Mesterstykke, 1849 tog han Borgerskab, og 1850 etablerede han sig i Kjøbenhavn. Han har særlig Betydning derved, at han 1862 paa Verdensudstillingen i London var den første danske Guldsmed, der viste Evropa danske Smykker i oldnordisk Stil. 1863 blev han udnævnt til Horjuvelér. Han døde 25. Okt. 1879. 18. Jan. 1851 ægtede han en Datter af Skræddermester Lund, Jacobine Cathrine L., f. 24. Okt. 1827, der som Enke overlever ham.

C. Nyrop, Meddelelser om dansk Guldsmedekunst, 1885. C. Nyrop.

Dahl, Frederik Clemens Bendtsen, f. 1822, Realskolebestyrer. D., Søn af ndfr. nævnte Professor Fr. Pet. Jac. D., blev født i Hillerød 10. Febr. 1822. Han modtog sin første Undervisning i Hjemmet, sattes derpaa i Frederiksborg lærde Skole og senere i Metropolitanskolen, fra hvilken han 1842 dimitteredes til Universitetet. Her og ved den polytekniske Lærestalt, ved hvilken han 1846 tog Examinandexamen, hørte han Forelæsninger især over Mathematik, Fysik og Filosofi, vandt 1845 Universitetets Guldmedaille ved Besvarelsen af en historisk-geografisk Prisopgave og tog 1852 Magisterkonferens i Filosofi. 1847 ægtede han Constance Maria Döderlein, f. 27. Sept. 1817, Datter af kgl. Livmedikus, Stadsfysikus,

Dr. med. Jens Grønbek D. i Christiania. Fra Jan. 1867 har han været Bestyrer af Slagelse Realskole. I Jan. 1879 valgtes han til Medlem af Folketinget i Sorø Amts 3. Valgkreds og har til Dato stedse været gjenvalgt. Som Politiker hører han til Højre. — Foruden forskellige Oversættelser af ældre og nyere filosofiske Arbejder (Platos «Theætetus» og «Meno», Schweglers «Geschichte d. Philosophie im Umriss») har D. udgivet et Par selvstændige filosofiske Arbejder: «Om Forskjellen mellem Platos og Aristoteles' Naturfilosofi» (1854) og «Om Naturbegrebets Grundmomenter» (1859) og ligeledes et Par pædagogiske Smaaafhandlinger: «I Skolesagen» (I—II, 1870). Forskjellige mindre Arbejder fra hans Haand findes desuden i Tidsskrifter, Dagblade og Skoleprogrammer, ligesom han har medvirket ved de sidste Udgaver af L. Meyers og F. P. J. Dahls store Fremmedordbog. D. er den første, som her hjemme har taget Ordet for en organisk Forbindelse af de forskellige Slags Skoler (s. Lindes «Meddelelser» f. 1884, S. 83). *K. Kroman.*

Dahl, Frederik Peter Jacob, 1788—1864, Sprogmand. Født 5. Avg. 1788 i Slangstrup, hvor hans Fader, den senere Sognepræst til Skjævinge og Gjørlose Frederik D. (f. 1748 † 1813), en Søn af nedennævnte Hans Jørgen D., den Gang var residerende Kapellan. Moderen var Anna Margrethe f. Dahl, en Præstedatter fra Asnæs. Efter i 4 Aar at have besøgt Frederiksborg Skole dimitteredes han 1804 til Universitetet og tog 1812 theologisk Embedsexamen med Udmærkelse ved denne Prøve som ved alle de tidligere. Hans indholdsrige akademiske Liv i Kjøbenhavn fandt sin Afslutning ved, at han 1816 overtog Posten som konstitueret Docent i Filosofi ved Universitetet i Christiania, men allerede næste Sommer maatte han af Helbredshensyn trække sig tilbage. 1818 kom han som Overlærer tilbage til sin kjære, gamle Skole i Frederiksborg og virkede nu her indtil 1840, da han paa Grund af langvarig Øjensvaghed maatte søge sin Afsked. 1841 blev han som Kjøbstaddeputeret valgt til Østifternes Stændersamling, men ved Salg af sin Ejendom i Hillerød mistede han allerede Aaret efter sit Sæde. Resten af sit Liv henlevede han som Privatmand i Kjøbenhavn. Tit. Professor 1854. Død 16. Jan. 1864. — 1819 havde han ægtet Tønnesine Antoinette Langøe (f. 1795 † 1864), Datter af Koffardikapitajn T. S. L.

D. var en meget kundskabsrig Mand, hjemme paa mange af Videnskabens Omraader, men som Forfatter er det dog væsentlig ved sproglige Arbejder, at han har sin Betydning. Under sit

Ophold i Frederiksborg, hvor hans Undervisning i Modersmaalet særlig fremhæves af hans berømte Discipel J. N. Madvig, udgav han en klar og velordnet «Oversigt af den danske Retskrivningslære» (1823), af hvilken et enkelt Afsnit optoges til mere udtømmende Undersøgelse i en egen Afhandling: «Om Toneholdet i det danske Sprog», hvoraf dog kun Begyndelsen (1. Hæfte) udkom (1836). Ligeledes i Frederiksborg optraadte han mod Torkil Badens Supplement til Molbechs Ordbog I—II med et Par andre saakaldte Supplémenter (1834—35), og Striden med T. Baden, som han førte med stor Slagfærdighed og kritisk Dygtighed, affødte yderligere hans «Aftvungne Bemærkninger til «Roma Danica»» (1838). I Kjøbenhavn, hvor han 1844 — atter til Forsvar for C. Molbech — havde et mindre Sammenstød med I. Levin i Anledning af den af det Holbergske Samfund paabegyndte Udgave af Holbergs Komedier, er hans litterære Virksomhed betegnet ved hans omhyggelige Udgave af P. E. Müllers «Dansk Synonymik» (2. Udg. 1853) og ved Besørgelsen af et Par Udgaver af Ludv. Meyers Fremmedordbog, hvori han har nedlagt en ikke ringe Kundskabsfylde, og som under hans (og senere hans Sønners) Hænder i stedse voxende Grad er bleven en meget søgt og skattet Haandbog.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. V, 141. J. N. Madvig, Livserindringer S. 60.

M. Lorensen.

Dahl, Hans Jørgen, 1694—1779, Regimentsskriver, Landmand, en Søn af Præsten Jacob Christensen D. i Faarevejle i Ods Herred, fødtes i Vig. Han opdroges fra sin tidlige Ungdom til Landvæsenet, blev 1736 Forvalter over det ene frederiksborgske Rytterdistrikt, 1745 Regimentsskriver over Kjøbenhavns Amts Rytterdistrikt og forblev i denne Stilling indtil 1771, da han efter længere Tids Svagelighed afskedigedes med Pension ved en Kabinetsordre. Snart efter blev der dog anlagt Sag imod ham for Mangler i de Regnskaber, han havde at gjøre Rede for, og denne Sag trak ud til efter hans Død, som efter langvarige Lidelser indtraf 16. Sept. 1779. Dommen gik hans Bo imod og kunde vel ikke andet; men at han ikke havde handlet af Egennytte, og at han til almennyttige Foranstaltninger havde anvendt — om end uden Bemyndigelse — langt større Summer end dem, han droges til Ansvar for, synes sikkert. Utvivlsomt er det i ethvert Fald, at han nød stor Anseelse ikke alene som en aarvaagen og nidkjær Embedsmand, men tillige som en erfaren og virksom Landmand, der paa mange Maader arbejdede for Land-

brugets Fremme i sit Distrikt ved at indføre forbedrede Agerdyrkningsredskaber, udgrave Tørvemoser, sætte udyrkede Jorder i frugtbringende Stand, besaa betydelige Strækninger med Skovfrø, udbedre Vejene osv. Paa højere Steder var han desuden en varm Talsmand for Distriktets Bønder, som han ved selv at udsætte Præmier og paa andre Maader utrættelig opmuntrede til Flid og Vindskibelighed. Forskjellige af sine Erfaringer paa det landøkonomiske Omraade lod han offentliggjøre ved Trykken. — Han var gift med Dorothea Marg^{delene}rothe f. Schäffer, der overlevede ham.

Nyerup, Lit. Lex.

G. Kringelbach.

Dahl, Johan Christian, 1764—1821, Læge, var født i Preetz, hvor Faderen, Johan Matthias D., den Gang var Sagfører, og blev 1783 dimitteret fra Ribe Skole. En Onkel, der havde Ansættelse i Rusland, foranledigede ham til i 1786 at drage til St. Petersborg, hvor han blev Privatlærer i en Kollegieassessor Freytags Hus. Efter at være bleven forlovet med dennes Datter begav han sig 1789 med sin Svigerfaders Understøttelse til Jena for at studere Medicin. 1791 promoveredes han i Erlangen og vendte tilbage til Rusland, hvor han efter en Examen for Collegium medicum i St. Petersborg 1792 blev Fysikus i Gatschina, 1796 Gouvernementslæge i Petrosowodsk og kort efter i Luganskoje. 1804 udnævntes han til Hofraad og samtidig til Medicinalinspektør for Sortehavsflaaden, med Station i Nikolajew. I denne vigtige Stilling vandt han megen Anerkjendelse og blev 1809 Kollegieraad, 1816 Statsraad. Hans Død indtraf 5. Okt. 1821. — En Søn, Valdemar Ferdinand (Vladimir Ivanowitsch) D., gjorde sig meget bekjendt og berømt som Læge, Naturforsker, Lingvist og belletristisk Forfatter (i sidstnævnte Henseende under Pseudonymet «Kosak Luganskij»).

Kjøbenhavns Skilderi 1826, Nr. 9. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 6 ff. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte II. *Jul. Petersen.*

Dahl, Kristen Hans Jørgen, f. 1830, sproglig Forfatter, Søn af ovennævnte F. P. J. D. Født i Hillerød 31. Avg. 1830, Student fra Metropolitanskolen 1849 og theologisk Kandidat 1855. Efter i Aarene 1855—63 at have virket som Lærer ved østre Betalingskole i Kjøbenhavn blev han 1863 Kapellan i Fjelsted—Harrendrup, Fyns Stift, 1865 Kateket og Overlærer i Svendborg, 1873 Sognepræst for Skorup—Tvilum, Aarhus Stift, 1881 Sognepræst for Havrum—Sal i samme Stift samt endelig 1889 Sognepræst for Kjeldby Menighed paa Møen. 1865 ægtede han Andine Henriette Henriksen, f. i

Christiania 1842. — Hans varme Kjærlighed til Modersmaalet, en Arv fra hans Fader, har — uden i strængere Forstand at gjøre ham til Videnskabsmand — givet sig Udslag i en Række større og mindre Skrifter, hvori han med usvækket Iver har virket for Sprogets Renhed, for Fremmedords Afløsning med Ord af nordisk Rod, som han med ikke ringe Flid har fremdraget fra ældre og nyere Kilder og derved tillige ydet sit Bidrag af Forarbejder til en fremtidig dansk Ordbog. Efter det første lille Skrift, «100 danske Ord» (1868), fremkom 1875 hans omfangsrige «Dansk Hjælpeordbog», og blandt hans senere Arbejder kan end videre nævnes «F. C. Sibbern og Modersmaalet» (1884) med en hel lille Sibbernsk Ordbog samt Skriftet «Vort Kirkemaal» (1888), der har øvet en ikke ringe Indflydelse paa den Form, hvori Forslagene til Fornyelse af Salmebogens rituelle Del nu foreligge.

Elvins, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 185.

M. Lorenzen.

Dahl, Nicolai Thomas, † 1777, s. Dall.

Dahl, Niels Carl Michaelius Flindt, 1812—65, Marinemaler, var Søn af Kammerraad, Toldinspektør D. i Faaborg og blev født der 24. Marts 1812. Fra 1830 besøgte han Kunstakademiet, samtidig med at han hos Eckersberg uddannede sig til Sømaler og med Iver lagde sig efter Perspektivens Studium. Han begyndte at udstille 1837, og 1849 vandt han den Neuhausenske Pengepræmie for «Skibe, der ere passerede Kronborg». Han fik Akademiets Rejseunderstøttelse i 2 Aar og opholdt sig mest i Italien og ved Middelhavet. Med grundigt Kjendskab til Skibenes Udseende og Perspektivens Love forstod han ikke at forene sand malerisk Frihed nok til ret at give hans Billeder kunstnerisk Værd. Hans betydeligste Arbejde «Søtræfningen ved Helgoland» i den kgl. Malerisamling, hans sidste større Arbejde, tiltaler mere ved sin jævne Troværdighed end ved Liv og Friskhed. D. blev 1844 gift med Pouline Birgitte Weber († 1850).

Weilbach, Konstnerlex. Illustr. Tid. 1865, Nr. 291.

Ph. Weilbach.

Dahl, Torkild Christian, 1807—72, Politiker, Stiftamtmand, blev født i Aarhus 11. Sept. 1807 og var en Broder til ovennævnte C. B. A. D. Han dimitteredes fra Aarhus Skole 1827, blev 1834 juridisk Kandidat og efter nogle Aars Virksomhed som Amts- og Herredsfuldmechtig 1837 Overretsprokurator ved Viborg Overret. I 1838 købte han sammen med en Ven Mósgaard (ved Aarhus)

med Gods og blev 1844 Eneejer af dette smukke Herresæde. Allerede tidlig sluttede han sig til det national-liberale Parti, blev 1847 valgt til Stænderdeputeret for Sædegaardsejerne i Aarhus Stift og mødte i Viborg 1848. I dette bevægede Aar, hvor en stor Del af Jylland var besat af preussiske Tropper, var han fra Maj til Okt. konstitueret Amtmand i Skanderborg Amt. Til den grundlovgivende Rigsforsamling valgtes han i Aarhus Amts 3. Kreds, og han var Sekretær i Grundlovsudvalget, et Hverv, som stillede store Fordringer til Indsigt og Arbejdsevne. Ogsaa han blev, som andre af Grundlovens Fædre, strax Offer for den demokratiske Strømning og faldt igjennem i sin Kreds ved Valget i Dec. 1849, men valgtes endnu i samme Maaned til første Landstingsmand for 9. Kreds. Uden at være nogen fremragende Taler tog han gjennem en Række Sessioner livlig Del i det parlamentariske Arbejde og sad ligeledes fra 1856 i Rigsraadet. I denne Periode havde han tillige adskillige offentlige Tillidshverv; han var Medlem af den i 1849 nedsatte store Landbokommission, i 1851—52 Taxationskommissær paa Statsgodserne, Medindbyder til og Medbestyrer af den jyske Kreditforening, fra 1852 Meddirektør for Daareanstalten ved Viborg. I Okt. 1855 modtog han under Unsgaard Posten som Chef for Indenrigsministeriets 2. Departement, og i 1858 blev han Stiftamtmand i Aarhus, hvormed senere fulgte Udnævnelse til Kammerherre. 10 Aar efter nødte svageligt Helbred ham til at søge sin Afsked, og Natten mellem 4. og 5. April 1872 døde han paa Møsgaard. 28. Maj 1852 havde han ægtet Eleonore Emilie Andersen (Datter af Skibskapitajn A.), som overlever ham.

D. var en ualmindelig fint dannet Mand med mange aandelige Interesser. Han var Medstifter af det jyske historisk-topografiske Selskab og var nøje fortrolig med Fædrelandets Litteratur og Historie. Ved Siden deraf var han praktisk dygtig, en udmærket Forretningsmand og en samvittighedsfuld Embedsmand. Aarhus skylder ham Anlægget af Fredensgade og nogle tilstødende Gader, det første Skridt fremad til Byens hurtige Udvidelse.

Illustr. Tid. XIII, 279. Erslew, Forf. Lex. F. Barfoed, Dansk Rigsdagskal.
C. St. A. Bille.

Dahlén, Carl, ¹⁷⁷⁰—1851, Danser. Den svensk fødte Danser D., som i 1791 var flygtet fra Stockholm, fordi han paa Theatret havde slaet en af Kongens Kammerherrer, der fornærmede ham, optraadte første Gang paa det kgl. Theater i Kjøbenhavn som Danser

25. Okt. 1791. Han havde en ualmindelig smuk Figur og gjorde stor Lykke ikke blot ved sin Legemsskønhed, men tillige ved sin lette og yndefulde Dans; derfor varede det heller ikke længe, før han, der var en særdeles smagfuld Demi-Karakterdanser og indtagende Elsker i Hyrdeballetterne, fik fast Ansættelse som Solodanser, men længe varede det heller ikke, inden han blev saa før, at han maatte høre op med at danse. Man forsøgte nu at anvende ham som Balletarrangør, og i denne Egenskab benyttedes han ogsaa i en Del Aar, endskjønt han hverken havde Talent for Komposition eller Arrangement. Vistnok væsentlig af Hensyn til hans (ndfr. nævnte) Hustru beholdt man ham i Theatrets Tjeneste, indtil han endelig afskedigedes fra 1. Juli 1823. Han døde i Kjøbenhavn i ~~Slutningen af~~ ^{December} 1851.

Overskou, Den danske Skueplads III og IV.

Edgar Collin.

Dahlén, Johanne Elisabeth, 1767—1845, Skuespillerinde. Jomfru Morthorst, der i en Alder af 17 Aar debuterede paa det kgl. Theater 21. Sept. 1784 som Charlotte i «Det foregivne Hexeri», var en meget musikalsk ung Pige, der udmærkede sig ved en usædvanlig blød og bøjelig Sopranstemme, der navnlig egnede sig godt for Koloratursang. Hun blev derfor snart af Vigtighed for Syngespillet, men anvendtes samtidig meget i Skuespillet, hvor hun ikke uden Held fremstillede naive og muntre Elskerinder. I flere Aar indtog hun paa denne Maade en ikke ubetydelig Plads i Repertoiret og vandt ikke ringe Bifald, om man end saa vel i hendes Sang som i hendes Spil savnede egentlig Varme og Følelse. Da hendes Ungdom var forbi, gik hun over til at spille værdige Mødre og ældre Koner og betraadte Scenen sidste Gang 4. Maj 1827 som Baronesse Dühelm i «Det sidste Middel». Det fortjener at bemærkes, at Jomfru M. var den første unge Pige ved Theatret, der modtog Præmie af Theaterbestyrelsen «for Dyd og ulasteligt Levned». Hun blev 16. Nov. 1792 gift med den ovfr. nævnte Carl D., afskedigedes ved kgl. Resolution af 9. Juni 1827 og døde

28. Juli ~~i Aars~~ 1845.

Overskou, Den danske Skueplads III og IV.

Edgar Collin.

Dahlerup, Edouard August, 1812—82, Læge, blev født 9. Marts 1812 i Hillerød, hvor hans Fader, Hans D. († 1838), var Vejfskal, Hospitalsforstander og Postmester. Hans Moder var Vilhelmine Marie f. Birch. Efter i 1828 at være dimitteret fra sin Fødebys Latinskole tog han 1835 den kirurgiske og kort efter den

medicinske Examen, var derpaa i nogle Aar Kandidat paa Frederiks Hospital og foretog 1838—39 en Udenlandsrejse, under hvilken han i Paris studerede den nye franske Medicin. Kort efter sin Hjemkomst blev han Reservemedikus ved Frederiks Hospital og tog 1840 Licentiat-, 1841 Doktorgraden. Efter sin Svoger O. L. Bangs Fratræden fra Hospitalets Overmedikat var han i nogen Tid konstitueret i Stillingen, 1843 blev han Rejselæge hos Christian VIII, og fra 1845 til Kongens Død var han dennes Livlæge. 1846 blev han Medlem af Frederiks Hospitals Direktion. 1848 fik han Professortitelen, 1849 var han konstit. Overlæge ved Garnisonshospitalet. 1852—60 redigerede han «Bibliothek for Læger». 1854 blev han Medlem af Direktionen for Fødselsstiftelsen og samme Aar Etatsraad. 1856—68 var han Borgerrepræsentant og som saadan et meget aktivt og indflydelsesrigt Medlem af Kommissionen for Kommunehospitalets Oprettelse. 1860—73 var han Overmedikus paa Frederiks Hospital, fra 1862 og til sin Død Medlem af Sundhedskollegiet, 1865—70 Medlem af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab. 1870 blev han Kommandør af Danebrog, 1874 Konferensraad. Han døde 24. Febr. 1882. Han ægtede 1848 Elizabeth Mac-Dougal (f. 1827), Datter af Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek Gordon Mac-D.

Denne hans saa omfattende og fremskudte Samfundsvirken var vel mindre betinget af nogen fremragende Begavelse end af gunstige ydre Omstændigheder i Forbindelse med en energisk Arbejdslyst; men sine mange betydningsfulde Hverv udførte han med en aldrig svigtende Iver og Samvittighedsfuldhed, ligesom han ogsaa var i Besiddelse af en ikke ringe administrativ Dygtighed. I sin mangeaarige kliniske Stilling paa Frederiks Hospital viste han sig baade som en meget omhyggelig Læge og som en dygtig Lærer for de studerende. Nogen større videnskabelig Virksomhed udfoldede han ikke.

Erslew. Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Bibl. f. Læger 6. R. XII, 331 f. Illustr. Tid. 5. Marts 1882. *Jul. Petersen.*

Dahlerup, Hans Birch Baron, 1790—1872, Søofficer, fødtes 25. Avg. 1790 i Hillerød og var Søn af ovfr. S. 143 nævnte Hans D. og Sophie Marie f. Birch. Oprindeligt bestemt til Studeringerne gik han fra Frederiksborg Skole ind paa Søkadetakademiet 1802 og tog 3 Aar senere Officersexamen med Udmærkelse. Ikke 16 Aar gammel udnævntes han 1806 til Officer og kom strax i Virksomhed

som tredjekommanderende paa Briggen «Lovgen» ved Udbruddet af Krigen; senere hen samme Aar forflyttedes han til Linjeskibet «Prins Christian», et af de faa større Skibe, som var blevet sparet den danske Flaade efter 1807. Efter et Togt til Norge kom Linjeskibet om Vinteren til vore Farvande, hvor det krydsede indtil 21. Marts 1808, da det ud for Sjællands Odde under den energiske Kapitajn Jessen blev angrebet af 2 engelske Linjeskibe og 3 Fregatter og til sidst, efter at være blevet sat paa Grund, maatte stryge for Overmagten. D., som havde været syg under Kampen, førtes som Fange først til Gøteborg og senere til England; hans Broder Sekondlieutenant ^{J. V.} D. tillige med den berømte Willemoës og flere faldt i Slaget. Efter at være bleven udløst sendtes han 1810 til Norge og fik her Kommandoen over 2 smaa Kanonskonnerter, der i Ulsvaagen ved Bergen 22. Juli bleve angrebne og til Dels ødelagte af armerede Fartøjer fra 2 engelske Fregatter. D. maatte overgive sig og kom saaledes paa ny i Fangenskab. Paa Grund af svækket Helbred forsattes han noget efter sin Udløsning 1812 til Danmark, hvor han, efter at have fungeret et halvt Aars Tid som Lærer paa Søkadetakademiet, udsendtes til Bæltet med et Rekognosceringsfartøj. I en tæt Taage kom han her ind i en engelsk Konvoi og blev da for tredje Gang tagen til Fange.

Efter Krigen gik D., som 1813 var avanceret til Premierlieutenant og 1819 forfremmedes til Kapitajnlieutenant, i Koffarditjeneste. Fra 1822—26 var han Lærer i Artilleri ved Søkadetakademiet, 1824 skrev han en «Almindelig Grammatik», var senere sammen med L. de Coninck Redaktør af «Arkiv for Søvæsen», til hvilket han forfattede adskillige værdifulde Bidrag. 1827 udsendtes han som Chef for Briggen «St. Croix» til New-York og Vestindien, 2 Aar senere førte han, udnævnt til Kapitajn, Vagtskibet ved Kjøbenhavn. 1838 hjemførte han som Chef for Fregatten «Rota» i Middelhavet Thorvaldsen og en Del af hans Kunstværker, hvilken Begivenhed er bleven forevigt ved det bekjendte Freskomaleri uden paa Thorvaldsens Musæum. 1840 forfremmedes han til Kommandørkapitajn, og i 1846 ledsagede han den daværende Kronprins Frederik til Spanien og Madeira.

Mod Forventning blev D., der 1847 var avanceret til Kommandør, ikke anvendt ved Krigens Udbrud 1848. Da der kort Tid efter gennem Marineministeren Zahrtmann rettedes en Opfordring til ham om at gaa i østerrigsk Tjeneste for at reorganisere denne Stats Marine, modtog han Tilbudet og forlod i Febr. 1849 Dan-

mark mod Løfte om, at hans Nummer skulde blive ham for beholdt, samt med Kontreadmirals Karakter. Ved sin Ankomst til Østerrig fremstillede han sig for Kejseren i Olmütz og udnævntes strax til kgl. kejserlig Viceadmiral og Feltmarskal-Lieutenant samt Marinens Overkommandant. Det viste sig snart, at det Hverv, D. her havde paataget sig, ingenlunde var let: de østerrigsk-italienske Provinser vare i Oprør, hvorved Marinen havde mistet sin Flaadestation Venedig tillige med største Parten af sit Officerspersonel og henved Halvdelen af sine Skibe; de tilbageværende vare kun i maadelig Stand, Personellet dertil stærkt demoraliseret og Organisationen grumme utidssvarende. Ved sit bestemte, myndige Væsen og med sine overlegne Kundskaber lykkedes det ham imidlertid snart at sætte sig i Respekt, saa at de første Arbejder kunde komme i Gang: Indretningen af en Marinstation ved Triest samt Lukning af de værste Huller i Organisationen. De disponible Skibe udrustedes snarest mulig derefter, og med disse tog han Station ud for Venedig, hvor en regelmæssig Blokade endelig etableredes ved alle Pomundingerne. Samtidig indesluttedes den oprørske Stad til Lands af en Hær under Anførsel af den gamle Radetzky og Feltmarskal-Lieutenant, Baron Hainau. I et Krigsraad, der afholdtes kort efter, at Cerneringen var fuldført, foreslog D. at lade bygge 12 Kanonbaade og med disse at optage Kampen paa Lagunerne, men Planen strandede paa Modstand fra den østerrigske Krigsminister, som den Gang endnu var Marinens øverste Avtoritet. Der var da intet andet for end at udhungre Byen ved en stræng Blokade, og dette gennemførte D. med stor Energi. Samtidig fortsatte han sine Organisationsarbejder i Triest og udviklede her en Virksomhed, der lige meget viste, hvilken uhyre Arbejdsevne og hvilken glimrende Forstand han var i Besiddelse af. Vel kom Marinen ikke til at spille nogen blodig Rolle ved Belejringen, men dens Andel i Byens Cernering var ikke desto mindre af stor Betydning, ligesom den ogsaa havde væsentlig Andel i Staden Anconas Overgivelse og Fordrivelsen af Garibaldi, der forgjæves søgte at trænge frem til Venedig ad Søvejen. D.s og Marinens Fortjenester fik da ogsaa deres Paaskjønnelse, da Radetzky efter Venedigs Indtagelse omfavnede D. paa Marcus-Pladsen, hvor den faldne Bys Nøgler overrakte dem. Han udnævntes til Gehejmerraad og dekoreredes med Jærnkroneordenens Storkors, hvortil ogsaa Paven føjede sin Aerkjendelse ved Storkorset af St. Gregorius-Ordenen; med den førstnævnte Orden fulgte Ret til at lade sig optage i den østerrigske Friherrestand.

Indtoget i det overvundne Venedig efter Kapitulationen og Indtrykkene fra de mange Festligheder, der ledsagede denne Begivenhed, beskriver D. i sine utrykte Memoirer paa fængslende Maade som noget af det mest storartede, han nogen Sinde har oplevet, samtidig med at han ikke kan frigjøre sig fra en stærk Sympathi for disse italienske Oprøreres værdige Holdning, uagtet han klart indsaa, at denne Følelse kunde bringe ham i Konflikt med hans Pligter som Østerriger.

Da Felttoget hermed var endt, kunde D. nu koncentrere alle sine Kræfter paa Reorganisationen af Marinen. Virksomheden paa Værftet i Venedig blev gjenoptagen, Etablissementet i Triest udvidet samt en ny Marinestation oprettet i Pola; nye Skibe sattes i Bygning, Marine-Infanteri- og Artilleriafdelinger dannedes, en ny Officersskole anlagdes, Kadrene udrensedes, nye Reglementer indførtes, Skibe udsendtes paa Togt, Besætninger indøvedes, samtidig med at Havnevæsen og Kystpoliti helt ned ad Dalmatiens Kyst organiseredes; kort sagt, der blev arbejdet paa alle Omraader, og forbavsende hurtig viste sig ogsaa Frugterne af hans ihærdige Virksomhed. Det synes imidlertid, som om der sammen med alt dette — nu da den værste Fare var fra Haanden — begyndte en underjordisk Virksomhed, hvis Maal var at faa Udlændingen fjærnet fra Bestyrelsen, og som gav sig Udslag ved alle Haande Intriger af en Del indflydelsesrige Land- og Søofficerer. Ved Aaret 1851 vare disse Bestræbelser naaede saa vidt, at Kejsereus Tillid til D.s Administration var bleven rokket, og D. tog da uden Vaklen den Beslutning at søge om Afsked. Denne erholdt han med Pension, men samtidig tilbød man ham dog en Stilling ved Kejsereus Stab. For D. havde Udsigten til en Hofcharge imidlertid intet tillokkende; tilmed mente han, at da hans Hverv nu til en vis Grad var bragt til en Afslutning, saa burde han atter vende hjem til sit Fædrelands Tjeneste. Han afslog derfor Tilbudet og rejste, efter at have faaet sin Friherrerang anerkjendt, tilbage til Danmark.

Ved sin Hjemkomst havde han i Henhold til tidligere Løfter ventet at kunne træde ind i sit Nummer. En af hans tidligere Eftermænd, den ovfr. nævnte Zahrtmann, var imidlertid, med Forbigaaelse af nogle andre, avanceret til Kontreadmiral, og der tilbødes nu D. Plads efter ham, tilmed kun i Extranummer. Fornærmet herover trak han sig tilbage og havde endda den Krænkelſe, at man nægtede ham Pension. En Slags Erstatning erholdt han vel, i det man dekorerede ham med Storkorset (1851), men ikke desto mindre

var det vedblivende med Sorg, at han saa sig udelukket fra aktiv Virksomhed i sin Stand. Da derfor Ærkehertug Ferdinand Maximilian, den samme, som senere fristede en sørgelig Skæbne som Kejsers i Mexiko, i 1861 var bleven den østerrigske Marines øverstkommanderende og opfordrede ham til atter at komme til Triest, fulgte han villig Kaldelsen og ansattes nu som maritim og teknisk Raadgiver, hjærtelig modtagen af tidligere underordnede. Her henlevede han 2 Aar meget glad og tilfreds over atter at kunne gjøre Nytte, men fandt sig dog allerede i 1863 paa Grund af sit svækkede Syn forpligtet til at indgive fornyet Begjæring om Afsked. Ved Ærkehertugens indstændige Anmodning bevægedes han imidlertid til at blive, men fortrød det bittert, da Østerrig Aaret efter indvikledes i Krig med hans Fædreland, uagtet man gjorde alt for at mildne Forholdene for ham. I Juni 1865 trak D. sig endelig tilbage, rejste atter hjem og henlevede sine sidste Aar paa en lille Ejendom uden for Kjøbenhavn, hvor han døde 26. Sept. 1872.

D. havde altid haft Kjærlighed til litterære Sysler; foruden de alt nævnte Arbejder foreligger der fra hans Haand «Naturfilosofiske og kulturhistoriske Betragtninger» (1862), der røber stor Tænkning, grundige historiske Kundskaber og en ikke almindelig Evne som Stilist. Var det end i en forholdsvis ringe Grad, at Fædrelandet kom til at nyde godt af D.s store Evner og skarpe Forstand, vil han dog altid her hjemme blive mindet som en af de mest betydelige Personligheder, den danske Marine har ejet i sine Rækker, ligesom han ganske sikkert har været en af dem, der uden for Danmark har bidraget mest til at hæve dens Anseelse.

D. var gift med Louise Margrethe L. f. van Dockum (Datter af Viceadmiral Just van D.), f. 26. Jan. 1799 † 14. Marts 1840.

Tidsskr. f. Søvæsen 1872. Illustr. Tid. XIV, 17. Erslew, Forf. Lex. C. With.

Dahlerup, Jens Vilhelm, f. 1836, Arkitekt. Han er Søn af Stiftsprovst Michael Henrik Ludvig D. og Susanne Marie f. le Sage de Fontenay og fødtes i Norup Præstegaard ved Mariager 4. Avg. 1836. Hans første Tegneundervisning lededes af Adjunkt Høegh-Guldberg i Aarhus lærde Skole, 1853 kom han til Kjøbenhavn og gennemgik fra 1856 Kunstakademiet, hvor han 1857 vandt den Neuhausenske Præmie i Dekoration, 1858 den lille og store Sølvmedaille, 1859 Æresmedaillen, 1860 den Neuhausenske Præmie i Arkitektur, 1861 den lille og 1862 den store Guldmedaille for Op-gaven: «en Domkirke i gothisk Stil». 1864—66 rejste han i Udlandet

for Akademiets store Stipendium, 1871 blev han Medlem af Akademiet, 1875 titulær Professor. 1885 ægtede han Marie Vilhelmine Koch, Datter af Provst Hans Peter Christian K. og Alvilde Cordelia Vilhelmine f. Jensen. D. er Elev af G. F. Hetsch og Henrik Nebelong.

D. er og har været Medlem af utallige Udvalg og Kommissioner; han var saaledes Jurymedlem ved Verdensudstillingen i Philadelphia 1876, Jurymedlem og Arrangør ved Verdensudstillingen i Paris 1879. Han er kunstnerisk Konsulent for Havnevæsenet fra 1870 (se hans Deltagelse i Havneprojektet 1889), for Orlogsværftet fra 1880 (de kongelige Dampskibe «Fyn», «Valkyrien», «St. Thomas» osv.). Han har været Arkitekt for Tivoli, hvor Portalen og det fantasi-fulde, maleriske Pantomimetheater fra 1874 ere de vigtigste Minder om hans Virksomhed, ligesom han har arrangeret flere større Fester, f. Ex. i Rosenborg Have 1869. Overhovedet er D. et afgjort dekorativt Talent, og hans manuelle Tegnefærdighed — han tegner lige godt med højre og venstre Haand — er ganske betydelig; i sin Ungdom vaklede han ogsaa mellem Maler og Bygningskunsten. Derfor er han naturlig kommet til at beskæftige sig en Del med Kunsthaandværket og har leveret adskillige Tegninger til Kunstflids-lotteriet, f. Ex. til det rigt udstyrede Nøddetræs saakaldte Dyr-møblement i Renæssancestil, ligesom han er kunstnerisk Vejleder for Hertz' Guldsmeddeværksteder (f. Ex. Tempelopsatsen i forskjelligartet Materiale 1888) og Sev. og Andr. Jensens Møbelværksteder (f. Ex. det store Rokokomøbel 1888). End videre kan i denne Sammenhæng nævnes Monumenterne over Frederik VII i Hillerød, L. N. Hvidt i Ørsteds-Parken, V. Topsøe paa Assistens Kirkegaard 1883 og Ivar Huitfeldt paa Langelinje 1886 samt Dronning Louises Bro 1887.

D. har ved sine Bygninger ofte arbejdet sammen med andre; saaledes ved Københavns Toldbodbygning 1868, Iselinge Herregaard 1868 og Landboskolen i Lyngby 1868 sammen med F. C. Böttger, ved Hotel d'Angleterre 1872, Villaen Søro ved Frederiksdal 1884 og det med første Præmie belønnede Projekt til et Kunstmuseum 1886 sammen med Georg E. W. Møller, ved det kongelige Theater 1872—74 og Byggeselskabets Ejendomme Nr. 5, 7 og 9 i Ny Østergade sammen med Ove Petersen.

Blandt D.s andre Arbejder maa nævnes: Restavrationen af Nysted Kirke 1861, Saxkjøbing Kirke 1863 (Arbejdet udført af Ove Petersen) og Roholte Kirke ved Faxe 1884, Opmaaling af Kirkebø-

Ruinen paa Færøerne 1864 og Forslag til dens Bevaring, en Trækirke ved St. Francisco og Jesuskirken i Valby 1885 (ufuldendt); Knabstrup Hovedbygning 1863, Landskabsmaler C. F. Aagaards Villa i Rosenvænget 1876, Prof. Munchs Villa ved Nysted 1878, Silkeborg Badeanstalt 1882, Ny Carlsbergs Bryggerikomplex 1884; Ombygningen af Folketheatret 1882 og forskellige Ejendomme i Bredgade og Amaliegade. Blandt hans Projekter til større uopførte Bygningsværker kan fremhæves: Victor Emanuels Monument i Rom 1883 (præmieret), en gothisk Frimurerloge i Christiania 1887 og Ny Carlsbergs (Kjøbenhavns) Glyptothek 1888.

D. er en højt begavet Arkitekt, i Besiddelse af rig Fantasi og ualmindelig Arbejdslethed, men hans Smag er ikke fuldt paalidelig, hvorfor man blandt virkelig værdifulde Arbejder af ham kan træffe paa barokke Underligheder. I Modsætning til den nyere danske Bygningsskole har han kun undtagelsesvis anvendt Middelalderens Stil med Murstenen som Hovedmateriale, men som oftest i Puds eller huggen Sten fulgt den italienske Renæssances Spor.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Erik Schiøtte.

Dahlmann, Friedrich Christoph, 1785—1860, Historiker. D. var født 13. Maj 1785 i Hansestaden Wismar, der indtil 1804 hørte til Sverige. Hans Fader, Joh. Ehrenfried Jac. D., Syndikus, senere Borgmester, troede at tilhøre den svenske Slægt af samme Navn, som var introduceret paa Ridderhuset; Moderen, Lucie Augusta f. Jensen, var fra Kiel. Disse Omstændigheder bragte D. gennem hele sin Ungdom i et særligt Forhold til de nordiske Folk; han omfattede dem med en levende Sympathi og en blandt hans Landsmænd ualmindelig Forstaaelse; men han førtes ogsaa ved dem ind i en Virksomhed, som blev skæbnesvanger for vort Fædrelands politiske Udvikling.

17 Aar gammel sendtes han til Kjøbenhavn, hvor hans Morbroder og Gudfader, Fr. Chr. Jensen, hidtil Professor i Kiel, lige var bleven Deputeret i det tyske Kancelli. Han blev indskreven ved Universitetet og begyndte at studere Filologi; senere fik han Adgang til det Schimmelmansske Hus, og der var en Tid Tale om at ansætte ham som Lærer for Prins Ferdinand. Efter Slaget ved Jena opholdt han sig flere Aar i Tyskland; da det imidlertid ikke lykkedes ham at finde en varig Virkekreds her, kom han i Efteraaret 1810 atter til Kjøbenhavn, bestemt paa nu for bestandig at knytte sig til Universitetet. Han tog Doktorgraden, blev Docent

og fik Indfødsret. Han lagde sig efter det danske Sprog og studerede den ældre og samtidige Digtning med saa stor Iver, at han kunde udgive «Betragtninger over Oehlenschlägers dramatiske Værker» (1812), som han dog selv havde nedskrevet paa Tysk. Han var stærkt betagen af den nordiske Oldtid og dens Gjenfødselse i Oehlenschlägers Digtning; i Opfattelsen af denne Digtters Betydning stod han fuldstændig paa nordisk Grund, i Modsætning til den almindelige Dom i Tyskland baade den Gang og senere. Imidlertid kaldtes han ved Morbroderens Indflydelse til Professor i Historie ved Kiels Universitet (Maj 1812). Dermed var hans Fremtidsbane anvist ham.

Medens han fra nu af kastede sig over de historiske Studier i videste Omfang, fulgte han tillige med den største Opmærksomhed de samtidige Verdensbegivenheder, som han opfattede fra et rent tysk-nationalt Standpunkt; ved Efterretningen om Slaget ved Waterloo holdt han en begejstret Festtale paa Universitetet. Samtidig blev han af Ridderskabet kaldet til Sekretær ved dets staaende Udvalg («fortwährende Deputation»). Det kunde da ikke undgaas, at han med sin endnu mangelfulde historiske Kundskab og sine stærke nationale Sympathier kom ind paa en slesvig-holstensk Opfattelse af det danske Monarkis statsretlige Forhold og med sin aabne Sans for den nyere Tids politiske Ideer blev en veltalende Ordfører for Hertugdømmernes formentlige Forfatningskrav. I Forening med sine Kaldsfæller begyndte han Udgivelsen af «Kieler Blätter», i hvilke han nedlagde sine Tanker om en tidssvarende Gjenoplivelse af de gamle slesvig-holstenske Landdage efter engelsk Mønster med Tilsætning af borgerlige deputerede, og som Ridderskabets Ordfører søgte han at føre dem ud i Livet. Som et første Forsøg, foretaget under højst uheldige Tidsforhold, mislykkedes hans Bestræbelser dog aldeles: Forbundsdagen anerkjendte ikke den holstenske Forfatning som faktisk bestaaende, og enhver Tanke om fra dens Side at udstrække sin Kompetence til Slesvig, blev bestemt afvist (1823); men ikke des mindre var Spiren lagt til hele den senere Bevægelse.

D. selv kom dog ikke til at deltage i denne; 1829 kaldtes han til Göttingen, hvorfra han 8 Aar senere maatte vandre i Landflygtighed som Deltager i den bekjendte Protest mod Forfatningens Kuldkastelse; efter nogle Aars Omflakken blev han 1842 Professor i Historie i Bonn, hvilken Stilling han beholdt til sin Død, 5. Dec. 1860. I det store Forsøg paa at grundlægge et nyt tysk Enhedsrige, som gjordes i Frankfurt 1848, spillede han en fremragende Rolle som en af Førerne for det nationale Parti.

Af Betydning for vor Historie ere især 3 af hans større Skrifter: «Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte» I (1822), Neocorus' «Chronik des Landes Ditmarschen» (I—II, 1827) og «Geschichte von Dänemark» (I—III, 1840—43). Især det sidste, omfattende ogsaa Norge og Island, fra Oldtiden til Reformationen, hører til det bedste, som paa Tysk er skrevet om de nordiske Folk, og henregnes af hans Landsmænd med rette «zu den Perlen unserer historischen Literatur».

A. Springer, F. C. Dahlmann, I—II, 1870—72.

A. D. Jørgensen.

Dahlstrøm, Frederik Christian Emil, f. 1815, Stiftamtmand. D., en Søn af Overkrigskommissær, Prokurator Nicolai Christian D. (f. 1784 † 1824) og Louise Frederikke f. Lund (f. 1787 † 1871), fødtes 20. Dec. 1815 i Roskilde, blev 1831 Student fra sin Fødebys lærde Skole, 1835 juridisk Kandidat, 1838 Volontær i danske Kancelli, 1840 Avditør i Armeen og Kancellist ved Generalprokurørforetningerne, 1842 tillige Kancellist i danske Kancelli, fungerede 1838—46 som Sekretær hos de kgl. Kommissarier ved Provinsialstænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg, blev 1847 Fuldmægtig i danske Kancellis 2. Departement, 1848 Departementschef i Justitsministeriet og Justitsraad, 1850 Etatsraad, 1856 Stiftamtmand over Aalborg Stift, blev 1864 beskikket til overordentlig Regeringskommissær for Nørrejylland under den paa Londoner-Konferencen besluttede Vaabenhvile, var 1864—66 Medlem af Rigsraadets Lands-ting, blev 1865 Kammerherre, 1871 Medlem af den i Aabenraa sammentraadte internationale Kommission til Undersøgelse af de fra Slesvig udvandrede værnepligtiges Stilling, s: A. Kommandør af Danebrog, 1879 Storkors af Danebrog og entledigedes 1886. Han ægtede 23. Maj 1843 Sophie Wilhelmine Bertha Ørsted (en Datter af Fysikeren Hans Christian Ø. og Inger Birgitte f. Ballum), f. 9. Jan. 1821 † 17. Marts 1889.

G. Kringelbach.

Dajon, Nicolai, 1748—1823, Billedhugger, hørte til en vistnok snarere fransk end, som der meldes, holstensk Familie, der allerede i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede var bosat i Kjøbenhavn, og hvis Medlemmer gennem flere Slægtled vare kongelige Boldmestre, Materialforvaltere eller Bygningskommissærer. N. D., en Søn af Materialforvalter Frands D. († 1794) og Agnete f. Plum († 1787), blev født 21. Jan. 1748. Han gennemgik Kunstakademiet fra 1759—66, da han fik den store Guldmedaille; samtidig dermed uddannedes han i Billedhuggerkunsten hos Wiedewelt, der hørte til Familien D.s

nærmeste Omgangskreds, og deltog saaledes bl. a. i Arbejdet paa Frederik V's Monument i Roskilde Domkirke. 1775 fik D. Rejsestipendium. Han var i Italien til 1781 og blev efter sin Hjemkomst Medlem af Akademiet (1783). Det var en kummerlig Tid for Kunstnerne, særlig for Billedhuggerne, og D., der tilmed kun var en Kunstner af tredje Rang, hensad i mange Aar i den beskedne Stilling som Lærer i Ornamentskolen, indtil han endelig 1803, efter Wiedewelts Død, blev Professor ved Akademiet. Fra 1815—21 var han Akademiets Direktør. D.s Direktorat var en højst bedrøvelig Tid baade for Akademiet og for Kunsten, men om end D.s Mangel paa Energi og Initiativ bærer sin Del af Skylden herfor, hviler dog største Delen af Ansaret paa Forholdene her hjemme i det hele og paa de styrendes uforsvarlige Kølighed lige over for Kunsten og dens Udøvere, og Forholdene bleve ikke bedre, for Modelskolens Vedkommende endog meget værre, efter D.s Bortgang.

Hans mest bekjendte Arbejder ere Statuerne «Tapperhed» og «Borgerdyd» paa Bondefrihedsmonumentet, Tordenskjolds Gravmæle i Holmens Kirkes Kapel og A. P. Bernstorffs Buste paa Rosenborg. Af andre Arbejder af D. kan nævnes Brystbillede af Kirurgen Fr. Chr. Winsløw, en Jupiter fra 1774, en Paris fra 1778 og hans Receptionsstykke «Østersøen». Han udførte ogsaa adskillige Gravmonumenter, mest særdeles tarvelige, som Weidenhaupts paa Assistens Kirkegaard, Søren Gyldendals og Ole J. Samsøes sammesteds og Magens' paa Holmens. — D. var en venlig, beskeden Mand, velvillig mod alle og afholdt af alle. Han døde 12. Dec. 1823. Han havde aldrig været gift, men efterlod sig en naturlig Søn, der dog ikke bar hans Navn.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 184 f. Personalhist. Tidsskr. 2. R. I. Weillbach, Kunstnerlex. Meier, Wiedewelt, passim. *F. J. Meier.*

Dalberg, Carl Anton Sciawitsky, f. 1835, Officer. D. er født 5. Marts 1835 paa Frederiksværk, hvor hans Fader, Major Carl Gunder D., var Inspektør; Moderen, Albertine Andrea, var født Tscherning. Efter at have gennemgaaet Landkadetakademiet fra 1848—53 udnævntes han til Sekondlieutenant med Aldersorden fra 1852 og traadte i 1857 ind paa den kgl. militære Højskole, hvor han gennemgik Generalstabsafdelingen. Efter at have modtaget den videre Uddannelse som Generalstabsofficer ansattes han i Jan. 1864 ved Armeens Overkommando, i hvilken Stilling han forblev til Felttogets Slutning, hvorefter han ansattes i Krigsministeriet.

D., som i 1864 var bleven Premierlieutenant, gjorde i 1867—68 Tjeneste ved den franske Armé i Algier og avancerede i førstnævnte Aar til Kapitajn, hvornæst han i et Par Aar virkede som Kompagnichef ved 21. Bataillon. Allerede i 1870 ansattes han dog som Stabschef ved fynske Brigade og blev dernæst i 1873 som Kapitajn af Generalstaben ansat først i den taktiske Afdeling, dernæst i Krigsministeriet. Som saadan blev han Sekretær i den under Kronprins Frederik i 1879 nedsatte Kommission angaaende Hærens Ordning, ligesom han ogsaa virkede i forskellige andre Kommissioner. I 1882 forfremmedes han til Oberstlieutenant og ansattes som Chef for 17. Bataillon, men allerede i 1885 traadte han paa ny ind i Generalstaben som Stabschef ved 1. Generalkommando. I 1883 og i 1888 overværede han Manøvrer ved den tyske og den italienske Hær. 1890 blev han Oberst og Chef for 8. Regiment.

Ved sin Virksomhed i den øverste Hæradministration fik D. et udstrakt Kjendskab til denne og antoges som militær Medarbejder ved den af Forlagsbureauet udgivne «Opfindelsernes Bog» og ved «Danmarks Statistik», udarbejdet af V. Falbe Hansen og W. Scharling, medens han ligeledes sendte Heretninger om vort Hærvæsen til det bekjendte Tidsskrift: Löbells «Militärische Jahresberichte». Fra 1884 har han desuden overtaget Redaktionen af «Militært Tidsskrift». — 16. Nov. 1869 ægtede D. Gerhardine Louise de Serene d'Acquèria, f. 1846, Datter af Kammerjunker Prosper L. de S. d'A., Arkivar i Udenrigsministeriet. *P. N. Nieuwenhuis.*

Dalby, Christopher Hansen, —1600—, theologisk Forfatter. Han var født i Dalby i Sjælland og gik i Roskilde Skole. Efter at han var bleven Student, rejste han i flere Aar i Udlandet. 1590 kom han fra Strasburg til Herborn, hvor han tog Ophold i længere Tid og modtog Understøttelse af Greven af Nassau. Siden rejste han i Frankrig og England. 1595 skal han have opholdt sig i Edinburgh. Efter sin Hjemkomst var han, som det synes, en kort Tid (1598) Hører ved Herlufsholm Skole, men utilfreds med Forholdene i sit Fædreland vendte han 1599 tilbage til Herborn og det nassauske Hof. Da han gik over til den reformerte Kirke, gav Greven af Nassau ham strax en Skoletjeneste og efter 3 Aars Forløb et Præsteembede, ~~vistnok~~ i ~~Zemheim~~ ^{Zemheim}. 1615 besøgte han Danmark med sine 3 «Pusiller». Men skjønt han fandt en venlig Modtagelse hos flere danske Stormænd, lykkedes det ham dog ikke

Nieder-

at faa nogen Ansættelse i Hjemmet. Han vendte derfor tilbage til *Nieder-Zeithheim*, hvor han vistnok døde (efter 1618). [Undersøgelser om Stridsæmnerne mellem reformerte og Protestanter udgjøre det væsentlige Indhold af hans Skrifter. *[18. Marts 1637 i sit 72. Aar i Madamet i Naasau.]*

Personalhist. Tidsskr. VI, 152 f.

S. M. Gjellerup.

Dalgas, Carl Frederik Isak, 1787—1870, landøkonomisk Forfatter. C. D. fødtes 13. Marts 1787 i Fredericia, hvor Faderen, Jean Mark D. (f. 1752 i Lausanne, † 1811), var Præst ved den reformerte Menighed; Moderen, Marie f. Aldebert, var fra Erlangen. 17 Aar gammel kom han til Landbruget, fik sin første Uddannelse hos en holstensk Landmand (Valentiner), opholdt sig 1805—7 paa Taasinge, hvor Generallicutenant F. Juels Landbrug med Vexelbrug, Brakfrugtavl og Staldfodring den Gang vakte en vis Opsigt. Fra Valdemars Slot drog han til Kjøbenhavn, hvor han besøgte Veterinærskolen til 1808. S. A. begyndte han med offentlig Understøttelse en større Udenlandsrejse. Rejsen gik til Tyskland, Schweits og Frankrig, han tilbragte en Vinter paa Møglin hos «Fader Thaer», der i sit Testimonium omtalte ham «als einen sehr einsichtsvollen, scharfsinnigen, die ganze Theori und Praxis der Landwirthschaft umfassenden Oeconomen»; en Maanedes Tid lærte han Ostefabrikationen hos Fellenberg paa Hofwyhl ved Bern, drog her fra til Frankrig for at sætte sig ind i Hampeavl, nødtes imidlertid til at afbryde Studierne, før han selv havde ønsket det, da Faderen havde kjøbt en Landejendom, Margrethelund i Højen Sogn ved Vejle, og nu anmodede ham om at vende hjem for at bestyre denne Gaard. Efter 2¹/₄ Aars Fraværelse er D. atter hjemme 1810, overtager Gaardens Bestyrelse for Faderen, bliver 1813 efter Forældrenes Død selv Ejer af den og ægter s. A. Christiane Nisson, Datter af daværende Kontrollør N. i Ringkjøbing. Paa Ejendommen, som han senere gav Navnet Aldebertsminde, levede han Resten af sit Liv.

D. var en arbejdsom og energisk Mand, Dagen igjennem var han ved sit Landbrug eller i Haven, Aftenen anvendtes til litterære Sysler. De første 15—20 Aar, han ejede Aldebertsminde, vare vanskelige Aar for Landmanden; hvad der hjalp D. til at holde sig ved Gaarden, var, som han selv siger, «den ikke ubetydelige Fortjeneste», de skriftlige Arbejder gave ham. Hans landøkonomiske Skribentvirksomhed har ogsaa efter vore Forhold været af usædvanligt Omfang. I sin Selvbiografi (1860) nævner han saa vel sine

originale Arbejder som de Skrifter, han har oversat eller bearbejdet, de førstes Tal er 13, de sidstes 8; desuden har han skrevet o. 500 Artikler af politisk og landøkonomisk Indhold, bl. a. i «Vejle Amts Avis», «Aarhus Stiftstidende», «Almuevennen» og «Morgenposten», samt adskillige landøkonomiske Afhandlinger i Olufsens «Annaler», «Landøkonomiske Tidender», «Tidsskrift for Landøkonomi» og «Ugeskrift for Landmænd». D. blev i sine yngre Aar anset for en fremragende theoretisk Forfatter, enkelte af hans Arbejder foreligge i flere Oplag, gjentagne Gange hædredes han af Landhusholdningsselskabet, og om hans Lærebog i Agerbrug for Bondestanden skrev bl. a. Gehejmeraad Collin, at den havde stiftet «uberegnelig Nytte». Der var dog ikke saa lidt overdrevent i den Ros, der saaledes ydedes ham; hans Skrifter ere af meget forskjelligt Værd, og bære flere af dem end Vidnesbyrd om Forfatterens Dygtighed og Energi, særlig fremragende og overlegne Arbejder ere de ikke, og saa vel hans originale Arbejder som Oversættelserne bleve ogsaa forholdsvis hurtig ansete for forældede. Af D.s Skrifter kunne følgende fremhæves: «Iagttagelser over Hampens Dyrkning» (1812), «Forsøg til en kort og fattelig Lærebog i Agerbruget til Afbenyttelse for den danske Bonde» (1822), «Husdyrenes Behandling» (1831) og «Mine Erfaringer i Landbruget» (1850); end videre har han blandt de af Landhusholdningsselskabet udgivne Amtsbeskrivelser beskrevet «Vejle Amt» (1826), «Ribe Amt» (1830) og «Svendborg Amt» (1837); gennem sine Oversættelser har han endelig gjort tyske Forfattere som Löbe, J. A. Schlipf, v. Schwerz, Knitzsch, J. D. Martens og Kirchhof bekjendte her i Landet.

D. skrev et ret let og livligt, i de politiske Artikler ofte yderlig gaaende Sprog, hans Avisfejder vare uendelige, og oftere bragte de ham paa Grund af hans iltre sydlandske Temperament i Konflikt med Censuren. Han dømtes saaledes en Gang til en Mulkt af 100 Rdl. og et Aars Censur for «utilbørlig og fornærmelig Skrivemaade»; Mulkten blev betalt af Bønder, og der bestod i det hele mellem denne «Bondeven» og Omegnens Bønder et Venskabs- og Tillidsforhold, der jævnlig gav sig karakteristiske Udslag. Med hele sit Temperaments Varme havde D. i sin Tid sluttet sig til det liberale Parti; «Frihed er mit Løsen» — skriver han — «og min Frisindethed er saa langt fra at kølnes med Aarene tvært imod tiltaget». Han var udnævnt til Kammerraad (1836), men i sin høje Alder frasagde han sig denne Titel, «ønskende i Gjærningen at vise, at jeg ikke betragter mig for mere end andre skikkelige Mennesker».

For Bønderne i en vid Omkreds var han en uegennyttig Raadgiver og Hjælper, og mange Anmodninger bleve rettede til ham om at stille sig til Folketingsvalg, hvad han paa Grund af en stærk Døvhed imidlertid afslog. I Tidens Løb havde han selvfølgelig ikke faa offentlige Hverv at røgte, bl. a. var han Formand for Sogneforstanderskabet i Højen og Jerlev Kommune, Landvæsenskommissær og Formand for et Assuranceselskab. D. døde 27. Marts 1870 paa Aldebertsminde; ved hans Jordefærd samledes Bønder fra nær og fjærn, saa der næppe før har været et saa stort Følge i Højen Sogn.

C. Dalgas, Min Selvbiographi, 1860. Landbrugsordbog I, 403. Vejle Amts Avis 29. Marts 1870. Erslew, Forf. Lex. *H. Hertel.*

Dalgas, Carlo Edvardo, 1824—51, Dyrmer. Begge Kunstnerens Forældre, Jean Antoine D. (f. 1788 † 1835), Kjøbmand og dansk Konsul i Livorno og Broder til den foregaaende, og Johanne Thomine f. de Stibolt (f. 1792 † 1871), var danske fødte, men levede i Italien, hvor Sønnen blev født i Neapel 9. Nov. 1824. Han blev opdragen i Kjøbenhavn og besøgte Kunstakademiet fra 1837. Efter at have udstillet 1843 vandt han 1847 den Neuhausenske Pengepræmie for «Parti af et Dyrskue», solgte 1848 «En Faareflok» til den kgl. Malerisamling og havde faaet Akademiets Rejseunderstøttelse, da Krigen 1848 kaldte ham under Fanen som frivillig. Han deltog i alle 3 Felttog og var som Premierlieutenant med i Krigens sidste Fægtning ved Møllhorst, hvor han blev haardt saaret 31. Dec. 1850 og udaandede 2. Jan. 1851. D. vilde være Dyrmer og havde allerede gjort alvorlige Studier dels i den kgl. Malerisamling, hvor han paavirkedes af de hollandske Dyrmalere, dels i Naturen i Samkvem med unge, fremadstræbende Kammerater, saa at han stod som et lovende Talent, da Krigen standsede hans Virksomhed. I Kobberstiksamlingen bevares en Del af hans Tegninger.

Weilbach, Konstnerlex. Harbou, Nekrologer ov. de i 1850 faldne danske Officerer S. 105. *Ph. Weilbach.*

Dalgas, Enrico Mylius, f. 1828, Ingeniør og Hededyrker. D., der er født 16. Juli 1828 i Neapel, er en Broder til den foregaaende. Konsul D. havde været en velstaaende Mand, men døde, ruineret ved fejlslagne Spekulationer, allerede da Enrico D. var 7 Aar gammel. Moderen drog nu med sine Børn til Kjøbenhavn og levede der i smaa Kaar, understøttet af en Svoger, der boede i Livorno. Den unge Enrico kom fra Efterslægtsselskabets Skole ind paa den militære Højskole og blev 1849 Premierlieutenant,

men afgik paa Grund af Krigen, i hvilken han tog nogen Del, først 1853 fra Højskolen. Kort efter blev han som Ingeniørofficer udkommanderet til Tjeneste ved de store Vejanlæg i Jylland, hvor han snart som Kapitajn fik et selvstændigt Distrikt med Bolig i Holstebro, senere i Aarhus. Denne Virksomhed blev af overordentlig Betydning for hans Fremtid, thi ved at lede praktiske Vejbygningsarbejder rundt om i Jylland, navnlig i den vestlige Del, fik han et meget indgaaende Kjendskab saa vel til Befolkningen og Samfærdselsforholdene som til Landets Terræn, Jordbundsforhold og Vandløb, foruden at han lærte at administrere paa en sparsommelig og energisk Maade.

Medens D. saaledes, til Dels i Selskab med Juristen G. Morville, færdedes i Heden, modnedes efterhaanden hans Plan at danne et Selskab til Frugtbargjørelse af de jyske Heder, en Tanke, som Carstens (s. III, 406) og Riegels forgjæves havde søgt at realisere. D. saa med sit klare Blik for praktiske Forhold, at man først og fremmest burde stræbe at udbrede Kjendskab til Jyllands Hedeegne, og han forstod, at man mere burde arbejde paa at støtte og vejlede Hedeboernes Opdykningsforetagender end paa for egen Regning at bringe større Arealer under Kultur.

Efter nogle indledende Skridt dannedes i Aarhus 28. Marts 1866 «det danske Hedeselskab» med det Hovedformaal at fremme Frugtbargjørelsen af de jyske Heder, fortrinsvis ved at befordre Engvanding, fremme Plantning og søge udvirket, at Vejene i Heden bleve forøgede og forbedrede. Bestyrelsen kom til at bestaa af F. Mourier-Petersen, G. Morville og, som administrerende Direktør, D. Ved Landmandsforsamlingen 1866 i Aarhus lykkedes det D., der allerede forinden havde skrevet et Par orienterende Afhandlinger: «En Oversigt over Hederne i Jylland» og «Engvanding i de jyske Heder», at skaffe Selskabet stor Tilslutning, og i de følgende Aar blev han Sjælen i en ihærdig Virksomhed, som bar Frugt i et hurtig stigende Medlemstal og en tilsvarende Stigning i Tilskuddet fra Staten og forskellige Institutioner. I 1867—68 udkom hans «Geografiske Billeder fra Heden» I—II, og i disse livlig skrevne Skildringer af Hedenaturen lægger Forfatteren allerede de Egenskaber for Dagen, der senere have præget hans litterære og praktiske Virksomhed: en ualmindelig Evne til at iagttage og til hurtig — maaske lidt for hurtig — at kombinere Iagttagelserne til anskuelige Billeder, som undertiden minde en Del om Blichers Noveller fra Heden, og som trods de Indvendinger, man kan gjøre

mod Enkelthederne, i det hele taget vare ypperlig skikkede til at vække det store Publikums Interesse for «Hedesagen».

Siden har D. fortsat og udvidet sin Virksomhed, støttet af sin varme Tro paa Hedesagens store nationale Betydning, og det skyldes fremfor nogen anden ham, at baade Landbrug og Skovbrug i Heden have taget saa stort et Opsving i den sidste Snes Aar. Saaledes har han ledet de storartede Anlæg af Vandingskanaler og Mergelsporbaner, som have frembragt Enge og Kornmarker, hvor der før kun var Kær og Lynghede; han har søgt at fremme Kulturen paa Hedemoserne for ogsaa at gjøre disse Strækninger produktive, og han har bevæget en Række Godsejere og, navnlig fra Midten af Halvfjerdserne, tillige de egentlige Hedeboere til under Vejledning og Tilskud fra Hedeselskabet at beplante $1\frac{1}{2}$ Kvadratmil med Naaletræer, hvorefter en stor Del af Arealet er paalagt Forpligtelse til stadig at behandles og drives som Skov. Paa Hedeplantningens Omraade har han virket meget for Indførelsen af den dybe Reolpløjning, ved hvilken Allaget bliver gjenembrudt, og for Udluftningen af Lyngskjolden, samtidig med at han er optraadt som en ivrig Forkæmper for en udstrakt Anvendelse af Bjærgfyrren (*Pinus montana*) og har vakt en hidtil ukjendt Sans for Træplantning og Havekultur i Vestjylland.

D.s Navn vil først og fremmest være knyttet til det praktiske Arbejde i Hederne. Hans store Udholdenhed og ualmindelige Arbejdsevne i Forbindelse med hans fremragende Egenskaber som Fører have bevirket, at han desuden har kunnet udgive Piecer om Skovplantning, Engvanding, Mosekultur, Planteskoledrift m. m., samtidig med at han for en meget stor Del har skrevet og redigeret Hedeselskabets periodiske Meddelelser, har holdt en utallig Mængde Foredrag, Møder og Sammenkomster om Hedesagen og har ledet Selskabets store Centraladministration saa vel som Driften af en Række ret betydelige Ejendomme, hvilke Selskabet efterhaanden paa forskjellig Maade er kommet i Besiddelse af. Hans betydeligste Skrifter ere, foruden de ovennævnte «Geografiske Billeder fra Heden», «Anvisning til Anlæg af Smaaplantninger, levende Hegn og Pilekulturer» (1875), «Hedemoser og Kærjorde» (1876), «Om Engvanding» (1877), «Om Plantning i Jylland» (1877), «Regler for Behandling af Planteskoler» (1884), «Fortids- og Fremtidsskovene i Jyllands Hedeegne» (1883—85); den sidstnævnte Afhandling er offentliggjort i «Hedeselskabets Tidsskrift».

Det rette Tidspunkt for en Bedømmelse af Enkelthederne i

D.s praktiske Virksomhed og Skrifter er vel endnu ikke kommet, men man vil sikkert til enhver Tid give ham en fremragende Plads blandt de Mænd, der have gjort sig fortjente af vort Jordbrugs Udvikling. Hans Karaktermærke er sydlandsk Livlighed parret med jysk Sejhed, Evnen til at føre militær Kommando paa administrative Omraader, forenet med et ypperligt Greb paa til enhver Tid at finde det aktuelle og slippe det, der ikke er gennemførligt; det er disse Egenskaber, der have gjort «Kapitajnen», som for Resten 1880 er forfremmet til Oberstlieutenant, til Midtjyllands mest populære Mand.

Ved Siden af at virke for Hedesagen har D., vel fornemmelig af pekuniære Grunde, stadig været knyttet til Vejvæsenet. Indtil 1868 var han ansat i Ingeniørkorpset og blev derpaa Assistent hos Overvejinspektøren, hvem han afløste i 1885. Desuden driver han i Aarhus en betydelig Planteskole og har til forskellige Tider ene eller sammen med andre ejet et Par Hedeplantager samt Gaarden Hesselvig, saaledes at han ogsaa paa denne Maade har haft Lejlighed til praktisk at lære Vanskelighederne ved Hededyrkningen at kjende. I 1876 blev han Medlem af Folketinget, men nedlagde snart sit Mandat.

D. ægtede 1855 Marie Magdalene Christiane Købke (f. 1832), hvis Fader, Niels Christian K., døde 1849 som Oberstlieutenant. 1875 fik D. Fortjenstmedaillen i Guld og 1888 Kommandørkorset.

H. R. Hiort-Lorenzen, *De Fredericia Bruun'ers Slægtbog*, 2. Udg. A. Oppermann, *Bidrag til det danske Skovbrugs Hist.* 1786—1886. *A. Oppermann.*

Dalhoff, Jørgen Balthasar, 1800—90, Kunsthaandværker, var født 11. Nov. 1800 i Ønslev paa Falster, hvor hans Fader, Peder D. (f. 1757 † 1827), var Præst, Moderen var Anne Margrethe f. Plesner (f. 1766 † 1817). 1815 blev han sat i Guldsmeddelære i Kjøbenhavn, og det kan som noget i hin Tid mærkeligt nævnes, at 4 af Pastor D.'s 5 Sønner bleve satte i Haandværkslære. Da han 1820 blev Svend, var han allerede kjendt som en dygtig Gravør og Ciselør, og som saadan nedsatte han sig 1822 sammen med sin ældre Broder Gjørtleren Knud Plesner D. († 1832). Ved den daværende Prins Christian Frederiks Hjælp opnaede han paa en 3aarig Udenlandsrejse (1824—27) under meget gunstige Forhold at kunne besøge bl. a. Berlin, Wien, Rom, Neapel og Paris, og længst dvælede han i Rom, hvor han ihærdig studerede Antiken og knyttede et for ham betydningsfuldt Venskab med Thorvaldsen.

Han sluttede sig inderlig til den ny-klassiske Stil, som han blev tro i hele sit lange Liv. Efter sin Hjemkomst fik han Lejlighed til at udføre forskellige betydelige Arbejder (8 Broncekandelabre, et Guld-Sværdhæfte m. m.), og efter Ansøgning blev han i 1828 ved kgl. Resolution uden Mesterprøve Mester i Kjøbenhavns Guldsmeddelav. «Som Kunstner» fik han tillige Ret til at arbejde i alle saa vel ædle som uædle Metaller, og denne Ret benyttede han i vid Maalestok. Han holdt sig nemlig langt fra udelukkende til Guldsmedderiet. I Besiddelse af ikke alene en rig formende Evne, men ogsaa en sjælden teknisk Begavelse beskæftigede han sig med Arbejder i Galvanoplastik og Nysølv, med lakerede Blikarbejder, opfandt Pressemaskiner, Filehuggemaskiner og Geværvesirer, ja støbte i Fyrrerne en Række store Broncefigurer, navnlig til Christiansborg Slot, ligesom han samtidig brændte dette Slots store Frontongruppe i Ler. Ingen Teknik syntes ham fremmed, overalt gik han banebrydende i Spidsen, og den Betydning, han herved fik for den danske Industris Udvikling, forøgedes yderligere ved den af ham udøvede Lærervirksomhed. Fra 1827—64 var han saaledes Informator ved Kunstakademiets Modellerklasse. Al hans Virksomhed bares af Ønsket om at fremme de danske Haandværkeres Dannelse, og det var dette Ønske, der i 1838 lod ham give Impulsen til Stiftelsen af «Industriforeningen i Kjøbenhavn», af hvis Bestyrelse han var et virksomt Medlem lige til 1865. 70 Aars Dagen for sin Anbringelse i Guldsmeddelære (1. Nov. 1885) blev han under almindelig Tilslutning Æresmedlem i denne Forening. Allerede 1876 var han bleven Æresmedlem af «Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn»; fra 1833 var han Hofguldsmed. — 28. Okt. 1829 ægtede han Vilhelmine Henriette Hanuschke (f. 29. Marts 1806 † 18. Dec. 1853), Datter af Skræddermester Johan H., der var indvandret fra Sachsen; 9. Avg. 1856 indgik han andet Ægteskab med Olivia Francisca Eddelien (f. 5. Juli 1818), Enke efter Historiemaler E. og Datter af Naalemager, Justitsraad Franz Hjorth. — Han døde 2. Marts 1890.

I. Barfod, Den falsterske Gejstlighed II, 287 f. C. Nyrop, Udstill. i Sommeren 1880 af kunstind. Frembring. S. 30 f. 50. 63. C. Nyrop, Meddelelser om dansk Guldsmedekunst. C. Nyrop, Industriforen. i Kbhvn. Tidsskr. f. Kunstindustri 1888, S. 105 f. *C. Nyrop.*

Dalhoff, Nicolai Christian, f. 1843, Præst. D. er født i Kjøbenhavn 18. Juni 1843 og en Søn af ovfr. nævnte J. B. D. Han blev Student 1862 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og

theologisk Kandidat 1869. Efter at have været Huslærer og personel Kapellan blev han 1875 Præst ved St. Hans Hospital paa Bistrup og 1880 Præst paa Diakonissestiftelsen ved Frederiksberg. Som disse Embedsstillinger begge ere af særegen Natur, saaledes har ogsaa hans Livsvirksomhed særlig været rettet paa at fremme de kristelige og sociale Opgaver, der knytte sig til de to nævnte Anstalter. I det D., understøttet af Lægerne og i Besiddelse af deres Tillid, søgte at sætte sig i et personligt Forhold til de sindssyge, kom det til at staa klart for ham, hos hvilket stort Tal Sygdommen skyldes enten Drikfældighed eller Usædclighed; han udtalte sig herom i det fortjente Skrift «Vore sindssyge» (1879; oversat paa Tysk). Særlig har han taget virksom Del i Arbejdet for Ædruelighedens Fremme, dels ved Bladartikler (saaledes allerede 1878 i «Fædrelandet») og Bogen «En farlig Ven» (1884, udkommen i 3 store Oplag), dels som Medstifter af «Samfundet til Ædruelighedens Fremme». — Den mest omfattende Del af hans Livs Arbejde har imidlertid været helliget Diakonissesagen. Han tiltraadte sin Virksomhed her under Forhold, der i mange Henseender vare vanskelige; men i de Aar, D. har været Diakonissestiftelsens Præst, har han bidraget meget til at skaffe Sagen virkelig Indgang i den danske Menighed, og navnlig har han med Held ført dens Arbejde ud i Provinserne. Baade ved Tale og Skrift har han med stor Udholdenhed virket for dette sit Formaal; særlig skal nævnes hans Udgivelse af Bladet «Phøbe» (fra 1881 af) og af «Diakonissestiftelsens Almanak». 1888 udkom «Den danske Diakonissestiftelse i dens første 25 Aar», et Festskrift. — D. er i det hele en produktiv Forfatter; særlig har han gennem en Mængde varmt og besindig skrevne Artikler i Blade og Tidsskrifter virket for at oplyse Publikum om, hvad der kan modarbejde Folkenes timelige og aandelige Nød, især for saa vidt dette Arbejde udgaar fra Kirkens Side som «Indre Mission» eller «Menighedspleje». — I 1876 ægtede han Helene Marie Christine Munk, Datter af Kjøbmand J. M. i Horsens.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 106 f.

V. Schousboe.

Dall (eller Dahl), Nicolai Thomas, —1777, Maler, dansk af Fødsel. Om hans Ungdomsaar vides intet. Omtr. 1760 var han bosat i London og Medlem af Kunstnersocietetet der. 1771 blev han Medlem af det kgl. Kunstnernes Akademi i London. D. var, som det synes, en ret dygtig Landskabsmaler og udstillede i det engelske Akademi lige til sin Død. En Tid opholdt han sig i

Yorkshire og arbejdede der for Hertugen af Bolton, Lord Harewood o. a. Han var ogsaa Theatermaler og som saadan knyttet til Covent Garden Theatret. Han døde i London i Foraaret 1777 og efterlod Enke og smaa Børn i saa trange Kaar, at der paa det nævnte Theater blev givet en Forestilling til Indtægt for hans efterladte.

Stephen, Dictionary of Nat. Biogr. XIII. Redgrave, Dict. of Artists.

F. J. Meier.

Dallin, Anders Bentsen, —1607, Biskop. Om hans Forældre og Fødested vides intet. Han blev tidlig forældreløs og studerede først ved Kjøbenhavns Universitet og senere i Udlandet. 1583 blev han Præst i Eltang og Vilstrup i Brusk Herred ved Kolding, forflyttedes 1586 til Kolding og blev derefter o. 1590 Præst ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn. 1591 udnævnte Christian IV ham til Hofprædikant, og s. A. disputerede han for Magistergraden. 1597 fulgte han Kongen paa en Rejse til Gulland. 29. Marts 1601 blev han indviet til Biskop over Oslo og Hammer Stifter. 1604 deltog han i Rigsdagen i Bergen, hvor Kongen selv var tilstede, og fik s. A. Befaling til at indtræde i en Kommission, der skulde udarbejde den norske Kirkeordinans. Han var gift med Anne Pedersdatter, men om de havde Børn, vides ikke. Han har oversat flere tyske Opbyggelsesskrifter og Christian IV's Salvings og Kronings Beskrivelse. Han døde 18. April 1607.

Zwergius, Siellandske Clerisie I, 522 ff.

S. M. Gjellerup.

Dallin, Mogens Bertelsen, —o. 1619, Magister, var en Søn af Bertel Pedersen, Sognepræst i Dalby og Tureby. Efter at have studeret i Udlandet, bl. a. i Padua og Wittenberg, træffes han 1594—96 som Forstander for Helliggejstes Hospital (nu Vartov) i Kjøbenhavn; samtidig stod han i nært Forhold til Tyge Brahe, der havde megen Tillid til ham. 1596 eller Aaret efter kaldtes han til Herlufsholm, hvor han i en Aarrække var Oeconomus eller, hvad nu nærmest vilde kaldes Inspektør; i denne Stilling gjorde han sig almindelig afholdt, baade af store og smaa, og havde som Skoleherren Arild Huitfeldts betroede Mand stor Indflydelse paa Stiftelsen, ved hvilken han i nogle Aar ogsaa forrettede Fogedtjeneste. I mangfoldige Breve fra Datiden finder man ham omtalt, stedse med den største Hengivenhed og Agtelse. Efter Huitfeldts Død forlod D. Herlufsholm 1611 og opholdt sig Resten af sit Liv først hos Christian Friis paa Borreby, siden hos Enevold Kruse paa Trane-

kjær, hvor han døde o. 1619. I sine sidste Aar var han forlenet med et Vikariat i Lund.

D. var en mærkelig Mand; han var hjemme i de mest forskjellige Videnskaber og vakte især sin Samtids Forbavselse ved sine Indsigter i mekaniske og fysiske Ting, hvorom det morsomme latinske Vers, der digtedes til ham af Steen Brahe og Hans Jensen Alanus, bærer Vidne. Denne sin Indsigt i Mekanikken, der hos Almuen skaffede ham Anseelse som Troldmand, viste han i et Forslag, som han 1617 stillede til Christian IV om Kjøbenhavns Vandforsyning. D. var ugift.

Pontoppidan, Marmora Dan. I, 191. Kirkehist Saml. I. Ny kirkehist. Saml. I. *G. L. Wad.*

Dalsgaard, Christen, f. 1824, Maler. D., Søn af Hovedgaardsejer Jens D. og Christiane f. Rasmussen, fødtes 30. Okt. 1824 paa Hovedgaarden Krabbesholm ved Skive. Han besøgte Kunstakademiet fra 1841 og samtidig Rørbyes Atelier til dennes Død. Han begyndte at udstille 1847 og viste allerede tidlig et selvstændigt Syn paa Naturen, hvilket han dog kun gjennem en langsom Kamp naaede at give harmonisk Udtryk i Form og Farve, og selv efter at han var brudt igjennem, har Beskueren mangan Gang, navnlig i Farvevirkningen, maattet føle et vist Misforhold mellem, hvad Kunstneren tydelig nok havde villet naa, og det Resultat, der virkelig var opnaaet. Den stærke, rene Følelse, hvormed han saa og gjengav, som oftest alvorlige, Oprin i Bondens Liv, den stilfærdige Kraft, hvormed Stemningen udtalte sig, maatte dog trods disse Brydninger vinde hans Kunst mange Venner. Det var først paa det 10. Aars Udstilling, at «Mormonerne», et med kraftig Karakteristik og en egen dyb Stemning gennemført Billede, aabnede Publikums Blik for Kunstnerens Talent. Fra «Selskabet for nordisk Kunst» er saa vel dette som «Den hjemforlovede Artillerist» gaaet ind i offentlige Samlinger (den kgl. Malerisamling og Musæet i Aarhus). I 1859 fik han den Neuhausenske Pengepræmie for «To jyske gamle Bønder, der nyde Naderens Sakrament i Hjemmet,» og i 1861 samme Præmie for «En Kirkegangskone», et stemningsfuldt, ogsaa fra Udførelsens Side harmonisk Billede, som tillige blev tilkjendt Udstillingsmedaillen og indkjøbt til den kgl. Malerisamling. Sammesteds findes et af hans største Billeder, «Udpantningen», malet 1860, hvori han maaske spredte Opmærksomheden lidt for meget fra det gribende, med et

vist melankolsk Lune fortalte Optrin ved det malerisk interessante, men vanskelige Motiv i Belysningen. Til D.s senere Arbejder hører «Stengangen i Sorø Akademi i Frikvarteret» (1872) og «Steen Blicher paa Heden» (1867 og 1882). Flere af hans Arbejder ere gjengivne af Ad. Kittendorff i «Billeder efter danske Malere». D. ægtede 1858 Marie Hansen, blev 1862 Tegnelærer ved Sorø Akademi og 1872 Medlem af Kunstakademiet.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Dalsgaard, Jens Nikolaj Leth, f. 1825, Præst. D. er født paa Faderens, Jens D.s, Gaard Krabbesholm ved Skive 21. Okt. 1825; han blev Student fra Viborg 1847 og theologisk Kandidat 1854. Efter i 8 Aar at have været Huslærer — 3 Aar i Solbjærg Præstegaard paa Mors, 5 Aar hos Konsul G. Hage i Stege — blev han personel Kapellan i 1863, residerende Kapellan 1866 og først 1872 som 18aarig Kandidat Sognepræst i Ringgive og Give, et lille Kald i en afsides Hedeegn; der fra er han 1879 bleven forflyttet til sit nuværende Embede, Ødum og Hadbjærg i Aarhus Stift. — I sine Universitetsaar var han stærkt grebet af S. Kierkegaard, medens han dog paa samme Tid fulgte Martensens Forelæsninger med stor Interesse; senere har han, paavirket af Samlivet med Præsten F. Boisen i Stege, sluttet sig til den grundtvigske Retning. Søn Broder til Maleren Christen D. fik han tidlig en varm Kjærlighed til Kunsten, hvilket har givet sig Vidnesbyrd i hans Bog «Om Malerkunsten med særligt Hensyn til os Nordboer» (1883), et Forsvar for den ældre nordiske Kunstscole over for den realistiske Opfattelse. Hans theologiske Studier ere gaaede i apologetisk Retning; navnlig har han søgt at vise, at Vantroen i sine Angreb paa Kristendommen ingenlunde finder Vaaben hos Videnskaben. Et dygtigt Indlæg fra dette Stæde er hans Bog om Forholdet mellem Geologi og Religion: «Stenene raabe» (1879). I 1887 oversatte han V. v. Strauss und Torney: «Nogle Overvejelser angaaende den almindelige Religionsvidenskab». — 1867 ægtede han Mandrupbine Ottilia Andrea Due, Datter af daværende Sognepræst A. D.

Elvius, *Danmarks Præstehist.* 1869—84 S. 609.

V. Schousboe.

Dam, Mads Gregers, 1791—1863, Violinist, skal være født 2. April 1791 i Svendborg i fattige Kaar. I Følge Ministerialbogen er han døbt (30. April) M. Jørgensen D., men han har senere antaget Navnet Gregers, vistnok efter sin dygtige, første Lærer, Stadsmusikant, Organist og Borgerkapitajn Gregers Simonsen i Svendborg,

hos hvem han som 8 Aars Dreng kom i Lære; ved dennes Undervisning bragte han det saa vidt, at han, 12 Aar gammel, kunde give sin første Koncert 19. Nov. 1803 paa det kgl. Theater i Kjøbenhavn, hvor han vandt meget Bifald. En Koncert blev foranstaltet for at skaffe det unge Talent Subsistensmidler, og han fik en Understøttelse af Kongen for at kunne uddanne sig videre under du Puys Vejledning. Fra sit 15. Aar gjorde han Tjeneste i det kgl. Kapel, hvor han senere fik Ansættelse; men kjed af de trykkede Forhold her hjemme opgav han i 1810 sin Stilling, gav Koncerter paa flere Steder i Tyskland og bosatte sig i Berlin, hvor han 1815 blev ansat i Kapellet som kgl. preussisk Kammermusikus. 1827 blev han «Symfonidirigent» (2. Kapelmester), pensioneredes 1859 og døde 1863. Sit Fædreland gjensaa han ikke mere med Undtagelse af et kort Besøg i 1819. Blandt hans faa udgivne Kompositioner kan nævnes en Strygekvartet i D-Dur. En Søn af ham, ligelædes kgl. preussisk Kammermusikus, *Georg Hermann D.*, f. i Berlin 5. Dec. 1815, † sammesteds 27. Nov. 1858, har komponeret flere Operaer og Kantater m. m.

C. v. Ledebur, Tonkünstler-Lex. Berlin's. «Kapel-Protokollerne» i det kgl. Theaters Arkiv. S. A. E. Hagen.

Dame, Friedrich, 1567—1635, Præst, var født i Holsten i Nærheden af Preetz 22. Juli 1567. Faderen, Hinrich D., var først Militær, men blev siden Amtsforvalter i Glücksborg, Moderen hed Agathe Leve. Han besøgte først Flensborg Skole, men 1578 sendte hans Forældre ham til Herlufsholm, som den Gang lededes af den bekjendte Skolemand M. Hans Mikkelsen, der siden blev Christian IV's Lærer. Fra denne Skole afgik han til Universitetet i Rostock, hvor han lagde sig efter Theologien. 1588 drog han til Frankfurt a. d. Oder, hvor han 1590 tog Magistergraden og begyndte sin litterære Virksomhed med en Række Disputatser, af hvilke de to første ere over meteorologiske Æmner. 1592 blev han Rektor i Itzeho og senere først Diaconus og dernæst Sognepræst sammesteds. 1604 kaldtes han til Præst ved Nicolai Kirke i Flensborg og Provst i Flensborg-Bredsted Provsti. Her havde han 1622 ff. en Del Stridigheder med de religiøse Sværmere Nicolaus Teting og Hartvig Lohmann, der endte med, at disse Mænd maatte fortrække fra Flensborg. Da de kejserlige Tropper 1627 trængte her ind i Landet, flygtede D. med sin Familie over til Sjælland, og i henved 3 Aar var Slagelse hans Exil. Efter Freden 1629 vendte han tilbage til

sit Embede, som han derefter forestod til sin Død, 18. Dec. 1635. I sit Ægteskab med Margrethe, en Datter af hans Formand i Diaconatet i Itzeho, havde han 8 Børn, der næsten alle bleve Præster eller Præstekoner i Omegnen af Flensborg. Man har en Del theologiske Skrifter af ham paa Plattysk, Højtysk og Latin. Et af dem («*Exercitatio moralis*») udkom i Kjøbenhavn 1628, medens han som Flygtning havde Bolig i Slagelse.

Møller, Cimbria lit. O. H. Møller, Die kgl. Pröbste des Amtes Flensburg S. 16 ff. *H. F. Rordam.*

Damgaard, Anders Knudsen, f. 1808, Præst. Han er født i Bostrup, Lyby Sogn ved Skive, 1. Nov. 1808 i en Bondegaard, efter hvilken han siden tog Navn. Hans Fader hed Knud Lauridsen, Moderen Ane Andersdatter. Da han viste Begavelse og Lærelyst, lykkedes det ham ved Velynderes Hjælp at blive optaget i Viborg Skole, fra hvilken han 1828 afgik til Universitetet. Som Student var han en Tid Huslærer paa Avnø ved Næstved. Tog 1834 theologisk Attestats og blev Aaret efter Alumnus paa Borchs Kollegium. Efter en 5aarig Manuduktørvirksomhed blev han 1839 kaldet til Præst i Bo^hbjærg ved Holstebro. Valgtes i Dec. 1849 til Folketingsmand for Ringkjøbing Amts 3. Kreds og mødte i 3 Rigsdagssamlinger. Blev 1850 Provst i Hjerm, Ginding og Hammerum Herreder. S. A. Formand for Hoveriafløsningen i 8. Landstingskreds. Forflyttet 1855 til Kullerup og Refsvindinge i Fyn, hvorfra han i Jan. 1858 kaldtes til Sognepræst ved St. Knuds Kirke og Stiftsprovst i Odense. Han deltog 1851 f. i den offentlige Forhandling om Indførelse af en Kirkeforfatning i Danmark og har siden ydet Bidrag til Diskussionen af forskellige kirkelige Spørgsmaal (Salmebog og Liturgi). D. har betydelige Fortjenester af Restavrationen af St. Knuds Kirke. Det lykkedes hans ualmindelige Skarpsindighed at forklare den mærkelige gamle Indskrift fra Biskop Gisicos Tid, der løber langs hen under Kirkens Tag og hidtil havde trodset Arkæologernes Fortolkningsforsøg (s. «*Ny kirkehist. Saml.*» VI). I Odense tog D., ligesom tidligere i Jylland, megen Del i det offentlige Liv. Han var saaledes i 6 Aar Medlem af Byraadet og medvirkede til mange gavnlige Reformers Gjennemførelse. Saaledes tog han Initiativet til Oprettelsen af «*Mulernes Legatskole*» og var virksom for Hospitalets Udvidelse ved Opførelse af det til samme hørende Kloster, for en bedre Indretning af Lahns Stiftelse, for Byens Matrikulering og meget andet. 1883 dekoreredes

han med Kommandørkorset af 2. Grad, da han i 25 Aar havde været Stiftsprovst, ved hvilken Lejlighed han ogsaa modtog forskellige andre Vidnesbyrd om den Agtelse, han havde erhvervet sig i Odense. 19. Febr. 1889 holdt han sit 50aarige Jubilæum som Præst. Kort før var han ved Biskop Engelstofts Død bleven konstitueret i Bispeembedet, som han bestyrede i o. 4 Maaneder. Samme Aar blev han Kommandør af 1. Grad. — 1836 havde han ægtet Emma Augusta Fritzsche, Datter af Buntmager F. i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 379. *H. F. Rordam.*

Dankier, Jacob Rasmus, 1810—71, Præst, er født 21. April 1810 i Kjøbenhavn; Faderen, Jacob Georg D. († 1853), var Overretsprokurator; Moderen hed Anna Marie f. Dein († 1856). 1827 blev han Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og tog 1832 theologisk Embedsexamen. For at gjenvinde sit ved Overanstængelse svækkede Helbred fik han offentlig Understøttelse til en Udenlandsrejse, og 1835 ansattes han som Sognepræst for Kjetterup og Gjøttrup. Ved Kroningsfesten 1840 disputerede han for Licentiatgraden, 1851 blev han Provst for Han Herrederne og Hvetbo Herred. 1858 kaldtes han til Dannemare og Tillitse paa Laaland, men modtog ikke Kaldet. Han ægtede 1. 1835 Johanne Krebs, Datter af Oberstlieutenant C. F. T. K., Postmester i Ringsted, og efter hendes Død (1853) 2. 1856 Henriette Christiane Brünnich († 1882), ogsaa en Postmesterdatter. — Han har udgivet en Postil af danske Prædikanter (1847—49) samt deltaget i Forhandlingerne om en ny Salmebog i Aarene efter 1840. Død 10. Maj 1871.

Erslew, Forf. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 86. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 268. Forhandlinger ved Kjøbenhavns Universitets Fest i Anledn. af Kroningen 1840. *L. Koch.*

Dankier, Jens Emil, 1811—58, Jurist og Politiker, født 7. Okt. 1811 i Kjøbenhavn, Broder til den foregaaende. Han blev 1829 Student, 1839 juridisk Kandidat og derefter Fuldmægtig hos sin Fader, i hvilken Stilling han tidlig fik Lejlighed til at vise sin Dygtighed som Sagfører i Pressesager. 1851 blev D. Prøveprokurator og 1853 Overretsprokurator i Kjøbenhavn, hvor han vandt en meget stor Praxis. 1849 valgtes han i Middelfart-Kredsen til Folketingsmand og hørte til det national-liberale Parti, men stod i mange Spørgsmaal Bondevennerne nær. Han tog vigtig Del i Presselovens Behandling, var 1850 Ordfører for Udvalget om denne Sag og i

næste Samling (1850—51) et af de 5 Medlemmer, som paa ny bragte Forslaget frem, og den, der nærmest førte det gennem Tinget. 1852 faldt D. igjennem i sin tidligere Kreds og næste Aar tillige i Holbæk; derimod valgtes han 1854 i Aarhus, dog kun for to korte Samlinger, og var igjen uheldig ved et Valg i Kjøbenhavn 1858. Døde 26. Avg. 1858. — Siden 1841 var han gift med Augusta Christiane f. Stabell (f. 1. April 1815), Datter af Byfoged N. F. S. i Middelfart, senere Oldfrue ved Sorø Akademi.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 250.

Emil Elberling.

Dampe, Jacob Jacobsen, 1790—1867, Politiker. D., Søn af Skræddermester Jac. Frandsen D. og Anne Gertrud Christensdatter, blev født i Kjøbenhavn 10. Jan. 1790. Han dimitteredes 1804 fra Frue Latinskole, vandt 1808 Guldmedaillen for Besvarelsen af den æsthetiske Prisopgave, tog 1809 theologisk Embedsexamen og ansattes 1811 som Lærer ved Slagelse Latinskole. Medens han virkede der, disputerede han 1812 for den filosofiske Doktorgrad over en Afhandling om de ethiske Principper i Koranen. 1816 tog han Afsked og udfoldede derefter i Løbet af henved 5 Aar en privat Virksomhed i Hovedstaden som Skolebestyrer, men ved Siden af denne Gjerning beskæftigede han sig ogsaa med filosofiske Studier og, da han var i Besiddelse af en vis poetisk Aare, med bellettristiske Arbejder. Som Theolog stod han paa det rationalistiske Standpunkt, der var betegnende for det 18. Aarhundredes Oplysningstidsalder, og hans Anskuelse i den Retning paadrog ham det første Sammenstød med Avtoriteterne, i det han 1819 holdt en Prædiken «om Frihedens Overensstemmelse med Kristendommens Aand», hvilken blev undertrykt ved Dom og Konfiskation. D.s Interesse var imidlertid ogsaa bleven vendt udad, mod de store politiske Begivenheder i Evropa, hvor de konservative, der støttede sig til den mellem Fyrsterne afsluttede Alliance, overalt søgte at undertrykke den af de liberale baarne Bevægelse, der gik ud paa Folkets Deltagelse i Lovgivning og Skattebevilling gennem frit valgte Repræsentanter. I disse Forhold ligger den almenhistoriske Baggrund for det af D. projekterede Foretagende, der her i Landet kan betegnes som den første Dønning af den konstitutionelle Bevægelse i Evropa. I Følge D.s Plan skulde Folket gennem valgte Repræsentanter udtale sig om Regeringsformen. Ønskede det en fri Forfatning, skulde der afæskes Kongen en Erklæring, om han anerkjendte Folkets Ret til selv at bestemme sin Regeringsform, og hvis han nægtede den,

skulde den valgte Repræsentation sætte sin Vilje igjennem med Magt, i det Hæren gjennem Proklamationer skulde opfordres til at gjøre Opstand. D.s Planer vare endnu noget uklare og temmelig svævende, men til deres Gjennemarbejdelse og praktiske Udførelse besluttede han at stifte en Forening, efter at han havde indviet nogle af sine nærmeste Omgangsvener i sit Forehavende. En af disse, Kapitajn Top ved Livjægerkorpset, anmeldte imidlertid Sagen for Politiet, og da den projekterede Forening i Nov. 1820 skulde holde sit konstituerende Møde, blev D. fængslet, og hans Papirer beslaglagdes. Samme Skæbne fristede hans Medvider, Smeddemester Hans Christian Jørgensen, der havde bidraget til Udbredelsen af de Manuskripter, hvori D. havde nedlagt sine Tanker. D. og Jørgensen tiltaltes af Generalfiskalen for crimen perduellionis et læsæ majestatis, men da de ikke havde gjort sig skyldige i udvortes Vold til Opnaaelsen af deres Øjemed, og da der til Iværksættelsen af dette kun var paatænkt Dannelsen af en Forening, bleve §§ 1 og 25 af Forordningen af 27. Sept. 1799 bragte til Anvendelse paa dem. De dømtes begge til Døden, men ved et Reskript af 14. Marts 1821 forandrede Kongen Dommen til livsvarigt Fængsel paa Christiansø. Forgjæves ansøgte D. om, at den oprindelige Dom maatte blive staaende ved Magt og exekveret. Fra nu af var D. fuldstændig tabt for det offentlige Liv i et Tidsrum af 20 Aar. Først efter at han havde hensiddet omtrent 5 Aar, 1821—26, som Fange i Citadellet, førtes han til Christiansø, hvorfra han med en Afbrydelse fra 1831—32, da han flyttedes til Citadellet, forblev, indtil hans Fangenskab mildnedes. D. var i den første Periode af sit Fangenskab Gjenstand for en i det hele temmelig ublid Behandling og et utaalelig nærgaaende Tilsyn. Mærkværdig nok tænkte Frederik VI, hvis Hjærte ellers var saa aabent for humane Følelser, aldrig paa at benaade den politiske Fange, hvortil der dog kunde have været et Slags ydre Anledning ved det delvise politiske Systemskifte, der fandt Sted ved Stænderinstitutionens Bebudelse og Indførelse. Med Hensyn til D. sullede Kongen sig paa et strængt legitimistisk og militært Standpunkt, i det han i førstnævnte Henseende ikke kunde tilgive ham hans Theori om Folkets Revolutionsret og i sidstnævnte hans Forsøg paa at vække Oprørsaand i Hæren. Efter Frederik VI's Død oprandt bedre Dage for D. Ved Reskript af 22. Maj 1841 bestemte Christian VIII, at D. skulde løslades af Fængselet, dog saaledes, at han skulde tage Op- hold paa Bornholm og være undergoven Politiets særlige Tilsyn.

Befrielsens Budskab overbragtes D. af Kronprins Frederik personlig, der paa sin Bryllupsrejse til Meklenborg lod Skibet lægge til ved Bornholm. D., hvis Aandskraft ikke var bleven svækket, og hvis Legemsstyrke ikke var bleven nedbrudt af det lange Fængsel, valgte nu Rønne til Opholdssted, og han kunde frit færdes og udgive Skrifter, dog kun under speciel Censur. Efter Frederik VII's Tronbestigelse 1848 og Udstedelsen af Amnestien for politisk domfældte fik D. fuldstændig Frihed. Han vendte tilbage til Kjøbenhavn. Da de konstitutionelle Principper, for hvilke han, om end i en rudimentær Form, først havde gjort sig til praktisk Talsmand, og for hvilke han vitterlig havde lidt, nu vare komne til Herredømmet i Danmark, fik D. som en Art Belønning en lille aarlig Livrente af Staten. Det sidste Afsnit af sit Liv tilbragte han i Stilhed. Han døde i Kjøbenhavn 22. Dec. 1867. D. ægtede 1811 Dorteia Kirstine Boye, Adoptivdatter af Justitsraad Hans B. Ægteskabet synes at have været alt andet end lykkeligt.

Dampe, Fortælling om mit Fængsel osv., 1858. Erslew, Forf. Lex.

A. Thorsøe.

Danchel, Folkmar, 1672—1726, Præst, blev født i Kjøbelev Præstegaard paa Laaland 24. Dec. 1672. Forældrene vare Sognepræst Poul D. og dennes anden Hustru, Anna Cathrine v. Støcken. Han blev Student 1691 fra Nykjøbing Skole p. F. Da Kapellanen ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn Poul Holm døde 1696, ægtede han samme Aar dennes Enke, Anna Margrethe, og overtog hans Embede. 1698 fik han Magistergraden. 1705 forflyttedes han til øverste Kapellani ved Frue Kirke sammesteds og blev Provst i Sokkelunds Herred. 1711 kom han til Amager som Sognepræst i Taarnby, og endelig 1720 blev han Sognepræst ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn. Han døde i Juli 1726; hans Hustru overlevede ham i 12 Aar. D. har ikke efterladt Skrifter, men af en samtidig (den pietistiske Lærer ved Waisenhuset Edv. Schwartzkopf) berømmes han i stærke Ord: han var «en Englemænd saa vel af Ansigt som Væsen, hvis Lige ikke var i Byen paa den Tid»; han roses tillige for sine «nervøse, nette og aandrige Prædikener», for sin «ugemene Poesi», ligesom han skal have øvet Kobberstikker- og Drejerkunsten.

Danske Saml. IV, 84.

A. Jantzen.

Danchel, Poul, 1685—1743, Præst, forriges Søkendebarn, blev født i Øster Ulslev Præstegaard paa Laaland; hans Fader var

Provst, Mag. Zacharias D., Moderen Margrethe Rud. 21 Aar gammel dimitteredes han fra Nykjøbing Skole, blev Alumn paa Regensen og tog Attestats 1709. Han vendte derpaa tilbage til Laaland, blev 1713 Kapellan med Successionsløfte hos Præsten i Slemminge og Fjelde, Anders Beske, og ægtede 1716 dennes Datter Johanne Cathrine B. Ved Svigerfaderens Død (1718) rykkede han op i Sognekaldet, hvilket han beklædte til sin Død, 16. Avg. 1743; i 2 Aar skal han imidlertid have været suspenderet fra Embedet. 1739—41 udgav han i 4 Dele «Diskurser om Menneskets Sjæl», tilegnet den treenige Gud, med Beviser, uddragne af Fornuften og af den hellige Skrift, for Sjælens Udødelighed. Heri tager han ogsaa Hensyn til ældre og yngre Filosofers Meninger. Bogen fik hurtig en betydelig Udbredelse og blev læst som Opbyggelsesskrift af læg og lærd. Da han døde, lagde hans Hustru største Delen af hans Manuskripter med ham i Graven. Hans Søstersøn Peder Danchel (West), der den Gang lige var bleven theologisk Kandidat, kom et Par Maaneder efter Begravelsen til Præstegaarden og blev meget ilde berørt ved det skete, men det lykkedes ham dog endnu at redde fra lignende Tilintetgjørelse det meste af en udførlig Forklaring over Johannes' Aabenbaring med skarpe Udfald mod Papister og Synkretister. I 10 Aar henlaa Skriftet nu og ventede paa Udgivelse. Da fik Søstersønnen Bistand af Professor P. Rosenstand-Goiske, der ledsagede det med en lang, lærd Fortale og anbefalede det paa det bedste (Kbh. 1754, 4to). — Efter sin første Hustrus Død havde D. ægtet Anne Sophie Holm, der overlevede ham og senere blev gift med en Premierlieutenant L. Ellenberg. I Forening med hende skjenkede han 1734 Slemminge By et lille Skolehus.

Rhode, Saml. t. Laalands og Falsters Hist., ved Friis, I, 411 f. Riegels, Smaa hist. Skrifter III, 498. Hofman, Foundationer VI, Lollands Stift, S. 65 ff.

A. Jantzen.

Danchell, Henrik Leonhard, 1802—71, Handlende og Fabrikant. Han er født 3. Nov. 1802 i Nakskov, hvor hans Fader, Poul Christian D., var Amtsforvalter og Raadmand; Moderen var Lovise Henriette f. Hahn. Han oplærtes i Klædehandelen i Kjøbenhavn, tog Lavsexamen i 1824 og Borgerskab i 1828 som Grosserer, i det han samtidig etablerede en Agentur- og Kommissionsforretning. 29. Marts 1829 ægtede han Hanne Frederikke Hambro (f. 2. April 1807 † 5. Jan. 1887), Datter af Malermester C. S. H., og da denne i 1831 afgik ved Døden, overtog han 1832 hans Malerværksted og nylig begyndte Voxdugsfabrik. 1837 oprettede han sammen med

Portrætmaler Emil Bærentzen det lithografiske Etablissement Em. Bærentzen & Co. Heraf udtraadte han 1843, da han købte Papirfabrikkerne Ørholm og Nymølle, som han drev til 1854, da han solgte dem til Drewsen & Sønner. Herefter flyttede han paa ny til Kjøbenhavn og udvidede nu sin Voxdugsfabrik med et Garveri og en Fabrik for lakeret Læder. 1838 var han en af Stifterne af og derpaa Formand for «den merkantile Industriforening», der 1840 gav Stødet til en livlig Aktieselskabsbevægelse. Samme Aar gik den op i den forud for den i 1838 stiftede «Industriforening i Kjøbenhavn», for hvilken D. var en virksom Formand 1840—43. Under et Ophold paa Fredensborg døde han 29. Avg. 1871.

Nyrop, Industriforeningen i Kbhvn., 1888.

C. Nyrop.

Danckwardt, Christian Albrecht, ---1710, Officer. Hans Forældre kjendes ikke, men meget tyder paa, at D. af Herkomst er Slesviger. Han blev 1684 Fændrik og 1687 Sekondlieutenant i Marineregimentets Grenaderkompagni. Et Par Aar efter fik han Tilladelse til at gaa i fremmed Tjeneste og deltog 1690 i Krigen ved Rhinen i sachsisk Tjeneste, rimeligvis som Volontær; han fik derefter Ansættelse i et fransk Regiment, der senere fik Navn af Royal Danois. Han fulgte Regimentet i dets Kampagner i Flandern i flere Aar og fik 1695 det Tillidshverv at hente Rekrutter fra Norge og udførte dette meget møjsommelige Hverv paa bedste Maade. Uagtet der blev ham tilbudt en Stilling som Major ved Royal Danois foretrak han dog, da han imidlertid var bleven udnævnt til Kapitajn ved sin Afdeling i Danmark, at vende hjem. Der vides i øvrigt meget lidt om hans Liv. Han blev 1699 Kompagnichef ved Garden til Fods, 1704 Major og 1709 Oberstlieutenant d. v. s. Kommandør for denne Afdeling. Da i det ulykkelige Slag ved Helsingborg 10. Marts 1710 den danske højre Fløj først var slaaet, stod Garden til sidst alene paa sin Plads, næsten omringet af Fjender. Skjønt Hesten var skudt under ham, kommanderede D. Regimentet med stor Koldblodighed, indtil en Kanonkugle knuste begge hans Ben. Det fortælles, at han desuagtet endnu nogle Minutter holdt ud, opmuntrede sine Folk og forsvarede sig mod de angribende svenske Soldater, indtil han blev stødt ned. Han døde næste Dag af sine Saar. *P. F. Rist.*

Danckwart, s. Dankwart.

Danckwerth, Caspar, —1672, topografisk Forfatter, fødtes i Oldensworth i Ejdersted, hvor hans Fader, Holsteneren Hans D.,

var Landfoged, senere Borgmester i Husum. I sin Ungdom studerede C. D. Lægevidenskab ved tyske Universiteter, tog 1633 Doktorgraden i Basel og praktiserede senere i Husum. 1641 udnævntes han til Borgmester sammesteds og giftede sig med Enken Helene Angel, der bragte ham nogen Formue. Han lagde sig da efter Studiet af Historien, og da Kartografen Johannes Mejer nogle Aar senere opfordrede ham til at skrive en korografisk Text til de Kort, Mejer i Aarene 1642—48 havde udarbejdet over Hertugdømmerne, skrev han sin «Landesbeschreibung der zwei Herzogthümer Schleswig und Holstein». Dette store og for sin Tid epokegjørende Arbejde udkom 1652 med 37 af Mejers fortrinlige Kort. Det tryktes i det hertugelige Hoftrykkeri paa Gottorp; Omkostningerne, der beløb sig til 6746 Rdl., afholdtes af Forfatterens Brødre, Apotheker Samuel Mejer i Kjøbenhavn og Kammerniester Joachim Danckwerth paa Gottorp, men C. D. stod alene for Redaktionen, og har derved stillet Joh. Mejer i Skygge. Dennes Kort overgaa dog langt D.s Text. I Steden for at give en virkelig Beskrivelse af Landet fyldte han Bogen med et højst upaalideligt historisk-ethnografisk-genealogisk Stof; hans Slægttavler ere ubrugelige, hans Ordfortolkninger urimelige indtil det parodiske og hans ethnografiske Udviklinger for største Delen værdiløse eller, hvor danske Forhold omtales, uretfærdige. D. bringer de holsten-gottorpske Lærdomme paa Tryk, og han tillige med Troels Arnkiel maa betragtes som Slesvig-Holsteinismens vigtigste Forløbere. Denne Side af Værket bragte ham i Konflikt med Kong Frederik III, der endogsaa truede med Konfiskation; ligeledes udgave Hertugerne af den yngre kongelige Linje et Stridsskrift imod ham, og da han paa forskellige Maader traadte sin Medarbejders Rettigheder for nær, f. Ex. ved at beholde for sig alene den gottorpske Hertugs Dedikationsgratiale til begge Forfatterne, og da han ikke vilde inklade sig paa et ordentligt Opgjør af deres vidtløftige Mellemsregnskab, paaførte Mejer ham Proces for Hofretten i Gottorp, der dømte D. til at udrede nogle Summer. Den store Anseelse, D. og hans Arbejde nød, særlig hos det 18. Aarhundredes Forfattere, kan ikke bestaa for den moderne Kritiks Domstol; men hans «Landesbeschreibung» vil dog altid forblive et interessant Monument i Hertugdømmernes Litteratur, og hist og her indeholder den værdifulde Meddelelser om Datidens Forhold og Tilstande. D. døde i Aaret 1672.

Danell, David Urbanus, —1660, Søofficer, antages almindelig at have været en Nederländer, men derfor haves ingen som helst Hjemmel. 1641 blev han Kapitajn i Flaaden, og 1644 var han Pros Munds Flagkapitajn i Slaget under Laaland, hvor han toges til Fange; men han har dog særlig knyttet sit Navn til de Grønlandstogter, som General-Toldforvalter Henrik Müller udrustede i Aarene 1652—54 for at opsejle Østerbygden. Da Togterne 1605—7 ikke havde naaet Østkysten, slog D. atter ind paa den gamle Vej, den saakaldte Eriksstævne, i det han 1652 gik nord om Island til Grønlands Østkyst. Her stødte han dog paa saa store Ishindringer, at han maatte staa syd paa langs Iskanten og kom først i Land paa Vestkysten omtrent i samme Egn, hvor Cunningham havde landet 1605 (s. ovfr. S. 120). I Aaret 1653 gik han endogsaa helt op til Jan Mayen, men ikke des mindre forløb Rejsen paa samme Maade. Hans sidste Rejse 1654 var et almindeligt Fangsttogt til Vestkysten. Hans Expeditioner have haft nogen Indflydelse paa den følgende Tids Opfattelse af Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed. Ved sin Død 1660 var han Assessor i Admiralitetet. Hans Hustru hed Maren Pedersdatter.

Grønlands hist. Mindesmærker III, 713 ff. Meddelelser om Grønland IX. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 305 f. *P. Lauridsen.*

Danielsen, Erasmus, 1743—1809, Rektor, født 21. April 1743 i Egenæs (Ekenis) i Borne Sogn ved Kappel (Sønderjylland), har især gjort sig bekjendt som Skolemand og religiøs-filosofisk Forfatter. Siden 1778 Rektor ved Kieler Stadtschule stillede han sig i et den Gang vistnok ualmindeligt og særdeles rosværdigt Forhold til Elevernes Forældre og Hjem, hvorom flere Skrifter af ham noksom vidne, saasom: «Darstellung der kielischen Stadtschule» (Kiel 1801), «Halbjährl. Schrift zur näheren Vereinigung der Eltern mit den Lehrern der kiel. Stadtschule» (1802—3), «Schulschrift zur näheren Vereinigung der Eltern und des Publicums mit der kiel. Stadtschule» (1804). Desuden udgav han til forskjellige Tider pædagogiske og religiøs-filosofiske Smaaskrifter, f. Ex. «Die wahre Philosophie des Christenthums für jedermann» (Flensb. 1775), «Predigt am 2. Ostartage 1796 gehalten» (Kiel 1796), «Taschenbuch über die Richtigkeit der deutschen Sprache im Sprechen und Schreiben» (Kiel 1796—99). Siden 1790 var han Professor honor. ved Kiels Universitet, siden 1807 Mag. philos. Død i Kiel 25. Marts 1809.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

C. A. Nissen.

Dankwardt, s. Danckwardt.

Dankwart, Frederik Christian Emil Theodor Claus, 1782—1856, Direktør i det udenlandske Departement, fødtes 15. Nov. 1782 i Segeberg. Efter at have taget juridisk Examen i Glückstadt 1804 blev D. senere Privatsekretær hos Statsminister Grev E. H. Schimmelmann, der beholdt ham hos sig indtil 1823, da han udnævntes til Hus- og Herredsfoged i Munkbrarup Herred i Slesvig. Denne Stilling beklædte D. imidlertid kun kort, thi Grev Schimmelmann, der i Begyndelsen af 1824 var bleven Udenrigsminister ad interim, kaldte ham i Foraaret 1826 tilbage her til og foranledigede, at han blev ansat som Sekretær i Udenrigsdepartementet og samtidig udnævnt til Gehejmelegationsraad. 1831 blev D. Depecheseekretær i Departementet og 30. Marts 1842 Direktør for samme. Under denne sin Embedsvirksomhed var D. bleven Kommandør af Dannebrog 1835, Konferensraad 1840 og Storkors 1843. D. var en meget dygtig og begavet Mand, dertil i Besiddelse af mange Kundskaber samt megen Dannelse og personlig Elskværdighed; det er derfor let forklarligt, at saa vel Kongerne Frederik VI og Christian VIII som Kongehuset i det hele i høj Grad satte Pris paa ham, der ogsaa stod i Venskabsforhold til Hertug Vilhelm af Glücksborg (Kong Christian IX's Fader). Fremdeles stod D. i høj Gunst hos de forskjellige Udenrigsministre, han kom til at tjene under. D. var i politisk Henseende en meget konservativ Mand, og Tronskiftet i 1848 medførte hans Entledigelse af Statens Tjeneste (8. April s. A.); samtidig udnævntes han til Gehejmekonferensraad, hvorhos han beholdt sin fulde Gage (3500 Rdl.) i Pension. Med D.s Udtræden af Statstjenesten ophørte imidlertid ikke hans Virksomhed til Statens Vel, thi dels skal han være bleven anvendt ved Ordningen af Successionsforholdene i de paafølgende Aar, dels er det aldeles notorisk, at Udenrigsministeren i November-Ministeriet, Grev A. V. Moltke, daglig indhentede hans Raad om de vigtigere indkomne Sager. D., der var ugift, henlevede sine sidste Aar i Kjøbenhavn, hvor han boede i Schimmelmanns Palais. Han døde temmelig pludselig 23. Okt. 1856.

F. C. Bruun, Udenrigsministeriet 1770—1870 S. 55. Berlingske Tidende 1856, Nr. 253 ff.

C. Zytphen-Adler.

Dankwerth, s. Danckwerth.

Dannefer, Jacob Nielsen, —1676, Officer. Skal være en født Møenbo, men Fødselsaar og Herkomst ere for øvrigt endnu

ubekjendte, og først fra 1655 kan man med nogenlunde Sikkerhed følge hans bevægede Livsbane. I Slutningen af nævnte Aar var han i Polen og gjorde her Krigen med som Korporal og Kvartermester i den polske Konges Livregiment Rytteri. I Foraaret 1657, da der her hjemme rustedes til Kamp mod Sverige, søgte han Afsked fra den polske Hær, vendte tilbage til Danmark og lod sig hverve som Enspænder (menig Rytter) i Generalkrigskommissær Ditlev Ahlefeldts Regiment til Hest, der kommanderedes af Josias Breide Rantzau. Her avancerede han under Felttoget til Adjudant, men ved den paafølgende totale Opløsning af Hæren indlemmedes han i de 2000 Ryttere, som efter Roskildefreden 1658 afstodes til Carl Gustav, og blev nu taget til Tjeneste som Livknægt hos den svenske Hærs næstkommanderende, den berømte Rigsadmiral C. G. Wrangel. Han maa have vundet dennes fulde Fortrolighed, thi da der efter Kronborgs Erobring i Sept. 1658 skulde overføres danske Krigsfanger til Pommern, og Wrangel vilde benytte Lejligheden til at sende sin Gemalinde en Del Kostbarheder og Gods, stillede han dette under Tilsyn af D. De fangne Soldater, 120 i Tallet, under Kommando af en svensk Fourér, og Godset vare om Bord paa et med 16 Kanoner armeret Kjøbmandsskib, der konvoieredes af en Galiot. D. havde imidlertid inden Afsejlingen fra Helsingør fattet Plan til at bemestre sig Skibet og truffet Aftale med 10 af de flinkeste Soldater om paa givet Signal at staa ham bi, og da Skibene vare i Højde med Kjøbenhavn og skulde staa Sundet ud syd efter, satte han sit Forehavende i Værk, overmandede Skibsmandskabet og den fjendtlige Anfører og tvang Skipperen til at sætte Kursen mod Kjøbenhavn, som han lykkelig naaede, uagtet Galioten kanonerede stærkt efter ham. D.s mærkelige Tilsynekomst (2. Okt.) med Skib, Mandskab og Bytte blev et forjættende Solglimt i den mørke Efteraarsstemning, der da paa Grund af Kronborgs Forlis og Frygt for Udeblivelse af den hollandske Undsætningsflaade trykkende laa over den haardt belejrede Hovedstad, og en begejstret Modtagelse blev D. til Del fra høje som lave. Frederik III udnævnte ham strax til Officer og Ritmester i U. C. Gyldenløves Regiment Ryttere og skjænkede ham en Del Gods og Bøndergaarde paa Møen, deriblandt Nygaard, hvoraf det nuværende Liselund skal være fremstaaet. Det noget ualmindelige Esternavn er derimod ikke, som det almindelig siges, blevet givet ham af Kongen ved samme Lejlighed til Minde om hans Bedrift, thi med dette Navn («Dannefer») staaer han allerede 1657 opført i Rytterstamrullen. D., der

ved Gyldenløves Død fik Rytterkompagni i Kongens, senere i Dronningens Livregiment, viste sig under Belejringen og Krigens fortsatte Gang vest for Store Bælt som en tapper, selvbevidst Mand og sin Post fuldt voxen. Efter Krigens Slutning blev der derimod rejst Tiltale mod ham for udvist Insubordination mod Oberstlieutenant Gotfried Rauch, med hvem han tjente sammen i Regiment og længe havde staaet paa en spændt Fod, og denne Sag fik et saa alvorligt Udfald for ham, at han mistede sit Kompagni. Frederik III var imidlertid for trofast en Mand, til at han skulde slaa Haanden af dem, der havde sluttet sig om ham i Ulykkens Dage, og allerede i Jan. 1661 udgik der Reskript om, at Kongen paa ny havde antaget D. som Ritmester og givet ham 400 Rdl. i aarlig Pension, indtil han kunde blive anbragt ved et Regiment eller paa anden Maade forsørget. Dette skete Aaret efter, ved at Kongen gjorde ham til Tolder i Stege, hvilket Embede han beklædte indtil 1671, da han med kongelig Tilladelse og «godvillig» afstod det til en Lorents Erichsen, der kalder sig «Holtstein» og upaatvivlelig var en nærpaarørende af D.s Hustru, Mette Holstein. D. levede nu et Par Aar som Privatmand, men da den skaanske Fejde stundede til, vaagnede hans krigerske Drift paa ny, og 1674 findes han antaget til Tjeneste i den oprettede Feltlejr, og Aaret efter udnævntes han først til Staldmester ved Artilleriet og dernæst til Generalvognmester ved Hovedhæren, der under Kongens Anførsel drog ind i Pommern og Meklenborg. Efter Erobringen af Wismar indtog en Del af Hæren i nogen Tid Kantonnement i og om denne By, og her angives D. at være død i Febr. 1676. Han efterlod sig Enke og 8 Børn. Da hans Dødsbo 1680 kom under Behandling, lagde Christian V sin efter Faderen i Arv tagne Velvilje mod D. for Dagen ved at tilbagegive Enken en for en forfalden Kavtion udlagt Gaard med udtrykkelig Anerkjendelse af D.s gode Tjeneste.

Danske Mag. 3. R. VI. Øst, Minerva III. Geh. Arch. Aarsberetn. VI. I. Barfod, Falsterske Gejstligheds Personalhist. I. *S. A. Sorensen.*

Dannemand, Bente Frederikke, 1790—1862, Frederik VI's Mætresse. Bente Rafsted, Datter af Borer ved Holmen Morten Andersen R. og Malene Gregersdatter, blev født i Kjøbenhavn 6. Avg. 1790. Kort efter sin Tronbestigelse stiftede Frederik VI gennem Generaladjudanten F. Bülow Bekjendtskab med den unge Pige og traadte i et intimt Forhold til hende. Hun blev kaldt

Fru Frederikke Dannemand og fik ved Reskript af 9. Dec. 1829 Rang med Oberstinder, samtidig med at hendes Børn ophøjedes i Adelstanden (Adelspatentet udfærdigedes 4. Febr. 1830). Lige til Kongens Død varede Forbindelsen, der dog ved en enkelt Forseelse fra hendes Side en kort Tid var afbrudt. I hendes Hus paa Toldbodvejen tilbragte Kongen jævnlig Aftenen. Hun fødte ham 2 Døtre og 2 Sønner, af hvilke sidste den ældste var Frederik Vilh. D. til Aastrup (f. 1813, ophøjet i Grevestanden 1839, † 1888). Fru D., der stedse førte et stille, tilbageholdent Liv, var meget godgjørende. Hun døde i Kjøbenhavn 23. Dec. 1862. *A. Thorsøe.*

Danner, Louise Christine Grevinde, 1815—74, Frederik VII's Gemalinde, Datter af ~~Kjøbmand~~ Køppen og Juliane Caroline Rasmussen († 1869), hvis Navn hun bar, blev født i Kjøbenhavn 21. April 1815. Hendes Moder ægtede Theaterkontrollør, senere Toldassistent, Johannes Jensen, i hvis Hus Datteren tilbragte en Del af sin Ungdom. Louise R. optoges som Elev i det kgl. Theaters Balletkorps, fik Løn fra 1830 og blev ved kgl. Resolution af Avg. 1835 ansat som Figurantinde. Efter Ansøgning blev hun i Avg. 1841 midlertidig fritagen for Tjeneste, og da der i Sommeren 1842 foretoges en Reduktion af Personalet, blev hun ved kgl. Resolution afskediget med Pension. Hun etablerede sig derefter som Modehandlerinde i Hovedstaden.

*H. Magler Gott
helf Ludivig*

I Slutningen af Trediverne havde L. R. stiftet Bekjendtskab med Prins Frederik, der den Gang levede i et Slags Forvisning i Fredericia. Mellem Prinsen og hende opstod et intimt Forhold, der fortsattes gennem Fyrreerne. Efter at Prinsen 1848 havde besteget Tronen som Kong Frederik VII, tænkte han paa at ægte hende. I Marts 1849, da Kongen stod i Færd med at rejse til Hæren, tilkjendegav han officielt Ministerpræsidenten Grev Moltke, at det var hans Agt at lade sig vie til L. R., men det lykkedes Ministeriet at forhindre dette Skridt. Det henviste i en Indstilling til de forestaaende Underhandlinger om Arvefølgen og erklærede, at hele dette Spørgsmaal vilde være foregrebet, hvis Kongen for al Verden gav Afkald paa et fornyet standsmæssigt Ægteskab og afskar Muligheden af at skjænke Landet en Tronarving. Kongen opgav denne Gang sit Forsæt, men det følgende Aar, da den store Folkeyndest, Juni-grundlovens Stadfæstelse havde skaffet ham, yderligere forøgedes ved den Glans, der fra Hærens sejrige Felttog faldt tilbage paa ham som Kronens Bærer, dristede han sig til at virkeliggjøre sin

Plan, hvis Udførelse kom overraskende for Ministeriet. Ved Resolution af 7. Avg. 1850 ophøjedes L. R. til Lensgrevinde af Danner, og samme Dag blev hun i Frederiksborg Slotskirke af Biskop J. P. Mynster viet til Kongen.

Denne ægteskabelige Forbindelse vakte almindelig Sorg hos den oplyste og fintfølede Del af det danske Folk; thi Grevinde D.s Fortid var, selv bortset fra hendes tidligere Forhold til Kongen, ingenlunde pletfri, og den offentlige Menings Dom om hende var i det hele af en saadan Beskaffenhed, at Frederik VII ved at kaare hende til Hustru kun kunde svække sin Kongeværdigheds Glans og Vægt. Hun blev Gjenstand for Smædeskrifter, blandt hvilke maa fremhæves Schaldemoses Heltedigt «Rasmusine». Sagen vilde alligevel have stillet sig taaleligere, hvis Grevinde D. i Egen- skab af morganatisk Hustru havde ført en tilbageholden Tilværelse og ikke forladt Privatlivets Sfære, men hun gjorde lige det mod- satte. Da Kongen i Sommeren 1851 besøgte Christiansø og Born- holm, ledsagede hun ham og stillede sig ingenlunde afvisende over for de upassende Forsøg, der hist og her foretoges paa at overføre en Del af den Hyldest, der vistest Frederik VII som Landets Konge, paa hende. Under Kongens Besøg i Jylland 1852 var Grevinden ogsaa med, og da samme Optrin gjentog sig der, nedlagde den psevdonyme Forfatter «Intrepidus» (=: Salicath) i et politisk Flyveskrift Indsigelse derimod. Han hævdede, at Kongens Hustru kun var berettiget til at dele en saadan Hyldest med ham, naar hun tillige var Landets Dronning. Men hverken Kongen eller hun tog Hensyn til slige statsretlige Betragtninger. Grevinden op- traadte derfor i Efteraaret 1854 officielt ved Kongens Side under hans Besøg i Holsten, Lauenborg og Lybek, men hendes Nær- værelse bidrog til, at Kongens Modtagelse blev noget kølig, og det gjorde et pinligt Indtryk, at Ridderskabets og det dannede Sam- funds Damer overalt holdt sig saa meget som muligt tilbage fra Souverænen. Dette saarede hendes Forfængelighed, og ærgjerrig, som hun var, stod hendes Higen til at blive anerkjendt som Kongens Gemalinde. Udenrigsminister Scheele, der personlig var Kongens Ven, gjorde da Skridt for at imødekomme hendes Ønske. Ved et Reskript befalede Frederik VII, at Grevinden skulde ind- føres i Statskalenderen som hans morganatiske Gemalinde, og der- næst underrettede han det svenske Hof og de Fyrster, med hvilke hans Hus var forenet ved Slægtskabsbaand: Kejseren af Rusland og Storhertugerne af Oldenburg, Meklenborg-Schwerin og Meklenborg-

Strelitz, om sin ægteskabelige Forbindelse. Udenrigsminister Scheele sendte 12. Jan. 1856 Gesandterne i Udlandet en Rundskrivelse, hvori han paalagde disse at meddele de respektive Udenrigsministre Grevindens Optagelse i Statskalenderen samt forespørge, om denne Omstændighed ikke kunde medføre Forandringer i Instruktionerne til Repræsentanterne i Kjøbenhavn. Dette diplomatiske Skridt forblev dog virkningsløst. Efter dette Tidspunkt begyndte alligevel Grevinde D. at indtage en stedse mere fremskudt Position. I Efteraaret 1857 ledsagede hun Kongen paa hans Rejse i Nørrejylland og Slesvig og blev paa flere Steder baade i Tale og Sang hyldet som hans Gemalinde. Grevinden og Kammerherre Berling (II, 131), hendes intime Ungdomsven, fik mere og mere den afgjørende Indflydelse ved Hoffet. Ministeriet Hall saa med Bekymring, at Kronens Værdighed led derunder, hvad der atter ikke indvirkede heldig paa Forholdet til det engelske og det russiske Hof, til hvis Sympathi Danmark under dets Strid med det tyske Forbund trængte. Ministeriet fordrede derfor, at Berling skulde fjærnes, og det nedlagde Indsigelse mod, at Grevinden optraadte officielt ved Kongens Side som hans Ægtefælle. Da Kongen vægrede sig ved at tage hin Fordring og denne Protest til Følge, traadte Ministeriet tilbage i Dec. 1859, hvorefter et Venstreministerium under Forsæde af Rotwitt overtog Magten. Grevinde D., hvem Venstre af Oppositionslyst mod de national-liberale stedse havde vist en vis Imødekommen, havde ved dette Ministerskifte gjort sin Indflydelse gjældende ogsaa i politisk Retning. Dette forbitrede i høj Grad Hovedstadens national-liberale Opinion; et af dennes ledende Presseorganer betegnede Kongens Ægteskab som Danmarks store Sorg og Ulykke; i det paa Kasinos Theater opførte franske Stykke «Grevinden og hendes Søskendebarn» blev hver Replik, der mutatis mutandis kunde anvendes paa det danske Hof, hilst med stormende Bifald, og foran Christiansborg Slot foretoges der larmende Folkedemonstrationer mod Grevinden. Fra det Tidspunkt, og efter at et national-liberalt Ministerium med Hall som Konseilspræsident og Udenrigsminister atter havde faaet Magten (1860), trak Grevinden sig noget mere tilbage, i det mindste blandede hun sig ikke i Politik.

Efter Frederik VII's Død paa Glücksborg 15. Nov. 1863 paa kaldte Grevinde D. Kong Christian IX's Beskyttelse, der ogsaa blev tilsagt, men hvoraf hun ikke kom til at gøre Anvendelse, da den store politiske Krise, Tronskiftet fremkaldte, fuldstændig bortledede den offentlige Opmærksomhed fra hende. Grevinde D. var fra nu

af henvist til en stille Privattilværelse; hun tog Ophold i Hovedstaden og gjorde nogle Udenlandsrejser. Paa en af disse døde hun i ~~Nissa~~^{Genia} 6. Marts 1874. Hun bisattes i en Gravhvælving i Jægersprises Have.

Grevinde D. lagde i sin ydre Optræden ved Hoffet an paa et vindende Væsen, og det lykkedes hende saa vel herved som ved den Færdighed, hun havde tilegnet sig i at konversere paa Fransk, Tysk og Engelsk, at bringe Omgivelserne baade til at glemme hendes Oprindelse og hendes lidet tiltalende Fysiognomi. Lunefuld og intrigant, som hun var, kunde hun dog til andre Tider ikke hindre, at en frastødende Kjærne skinnede igjennem den med Flid og Beregning erhvervede Politur. I økonomisk Retning var hun særdeles paaholdende. I diætetisk Henseende havde hun utvivlsomt en gavnlig Indflydelse paa Kongen, i det hun opbød hele sin Indflydelse for at bevæge ham til en moderat Levemaade. Hvad hendes ægteskabelige Forhold til Kongen ellers angaar, da maa det fremhæves, at hun i sin Enkestand altid viste stor Pietet mod hans Minde. Hendes Formue, der beløb sig til henved 7 Mill. Kr., anvendte hun til Samfundets bedste. Hun oprettede saaledes i Kjøbenhavn Kong Frederik VII's Stiftelse for fattige Fruentimmer af Arbejdsklassen. Paa Jægerspris, hvilket hun arvede efter Kongen, grundede hun en storartet Stiftelse, hvor hjælpeløse og forladte Pige børn, især af Almuen, uden Vederlag undervises og opdrages til Tjenestepiger. Ved disse to Institutioner har hun skaffet sig et smukt Eftermæle som den store ubemidlede Befolknings Velgjørerinde.

A. Thorsøe.

Danneskjold-Laurwigen, Christian Conrad Greve, 1723—83, Søofficer, født 12. Maj 1723, Søn af ndfr. nævnte Ferd. Ant. Greve D.-L. Allerede 17 Aar gammel blev han fra Kadet udnævnt til Kapitajn, nærmest paa Foranledning af Marinens daværende mægtige Bestyrer, Grev F. Danneskjold-Samsøe, og uagtet der kort forinden var truffet den Bestemmelse, at Hensynet til Dygtighed skulde være den eneste Adkomst til Avancement. D.-L.s Karriere, der egentlig mere skyldtes Fødsel og indflydelsesrige Forbindelser end Evner og smuk Karakter, var lige saa hurtig som glimrende: 1744 forfremmedes han til Kommandørkapitajn, 1746 til Kommandør, 1755 til Kontreadmiral, 1758 til Viceadmiral, 1767 til Admiral, ja i April 1783 udfærdigedes der endog Bestalling som Generaladmiral-Lieutenant for ham, men han var da faa Dage forinden afgaaet ved Døden. I Aaret 1744

udnævntes D.-L. til militær Assessor i Admiralitets- og General-Krigskommissariatskollegiet og 1761 til Deputeret i samme Kollegium; 1749 blev han Marinens Generaladjutant, hvilken Bestilling han beholdt under hele Frederik V's Regering. Foruden disse Bestillinger hædredes han desuden 1743 med Titelen af Kammerherre, 1747 dekoreredes han med Danebrogsordenen, 1758 med Enkedronningens Orden, 1764 beholdt han Rang med Gehejmeraader og 1769 Elefantordenen. Af større Kommandoer har D.-L. haft følgende: 1748 var han Chef for en Eskadre paa 4 Fregatter i Nordsøen; 1762 under den bevæbnede Neutralitet førte han en Eskadre paa 6 Linjeskibe og 2 Fregatter, med hvilke der overførtes 2700 Mand Tropper til Slesvig; 2 Aar senere var han endelig øverstkommanderende for en Øvelseseskadre af Smaafartøjer paa Københavns Red.

I Aaret 1760 oprettedes det første Privattheater i Hovedstaden, væsentlig paa Foranledning af D.-L. En Skuespillerinde, Jomfru Mette Marie Rose, blev herved bekendt med Greven, hvis udsvævende Tilbøjeligheder førte ham til i Marts 1765 at forsøge et Bortførelsesattentat mod hende. Hendes Fader tog imidlertid Sagen saa alvorlig, at den til sidst kom Kongen for Øre. D.-L. faldt i Unaade og fik Befaling til ufortøvet at begive sig til sine Godser i Norge. Her forblev han indtil 1766 efter flere Gange forgjæves at have bønfalet Kongen om Tilgivelse; først paa hans foran nævnte mægtige Slægtnings, Grev F. Danneskjold-Samsøes, Forbøn lykkedes det ham at erholde Kongens Naade igjen, hvorefter han ilede tilbage til Hovedstaden efterladende sig et alt andet end godt Eftermæle i Norge, hvis Befolkning han paa Grund af sit usædelige Lævned og sine lidet hæderlige Pengeforhold havde opirret i høj Grad (jvfr. I, 162 f.).

I Danmark havde F. Danneskjold-Samsøe med Titel af Overintendant imidlertid med megen Dygtighed, men tillige med stræng Myndighed bestyret Marinens Anliggender. Paa Grund af sidstnævnte Egenskab havde han erhvervet sig en Del Uvenner, der tragtede efter at styrte ham. Uagtet det just ikke er bevist, synes dog meget at tyde paa, at D.-L. ved at slutte sig til disse væsentlig har bidraget til, at hans tidligere Forsvarer og trofaste Støtte blev fjærnet fra Bestyrelsen, hvilket skete i Okt. 1767. D.-L. overtog hans Embede, først med Titel af Overkrigssekretær og Deputeret i General-Krigskommissariatet, senere (14. Juni 1769) som Intendant over Søetaten, alt til liden Baade for Marinen, der herved kom i Hænderne paa en daarlig og upaalidelig Administrator. Følgerne viste

sig snart. Flaaden kom i Forfald, og en Expedition, som under Schoutbynacht F. C. Kaas udsendtes til Algier for at tugte Barbarerne, mislykkedes ganske, da de medgivne Bombardérfartøjer viste sig at være ubrugelige. D.-L. fik i den Anledning en Irette-sættelse af Kongen. 18. Sept. 1770 afskedigedes han endelig af aktiv Tjeneste, og hans Embeder inddroges. Han trak sig da atter tilbage til Norge og døde 9. April 1783 paa sin Ejendom Rolighed ved Lavrvik.

D.-L. blev 5. Sept. 1743 gift med Dorthe Sophie v. Holstein, f. 15. Okt. 1713 † 9. Juli 1766, Datter af Stiftamtmand Chr. Fred. v. H. († 1747) og Birte Scheel f. v. Schack.

Overskou, Den danske Skueplads II.

C. With.

Danneskjold-Laurwigen, Ferdinand Anton Greve, 1688—1754, Gehejmekonferensraad, var Søn af Ulrik Fr. Gyldenløve og Antonette Augusta af Aldenburg og født 1. Juli 1688. Han ejede Grevskabet Lavrvik, Herskabet Herzhorn og flere andre store Jordegodser og blev i en ung Alder Kammerherre. I 1713 udnævntes han til Gehejmeraad, og 14 Dage efter fik han Elefantordenen. I 1714 blev han Overstaldmester. I 1711 ægtede han Mette Cathrine Ahlefeldt, Datter af Fr. A., Statholder i Holsten; hun døde barnløs 5. Marts 1712, hvorpaa D.-L. 20. Dec. 1713 giftede sig med Ulrike Eleonore Reventlow, f. 1. Jan. 1690, Søster til Frederik IV's Dronning Anna Sophie. Forholdet mellem nævnte Konge og D.-L. var ikke altid det bedste, da Monarken ikke uden Grund betragtede sin Dronnings talrige, magtsyge og mægtige, skjønt indbyrdes splidagtige Slægtninger med mistroiske Blikke. Heller ikke Christian VI synes at have yndet D.-L. særlig, og i denne Konges Tid blev der ham ingen større Naadesbevisninger til Del; vel fik han 1739 Dronningens Orden de la fidélité — med hvilken hans Hustru først benaadedes i Begyndelsen af Frederik V's Regering, 1747 —, men Rang med Gehejmeraaderne i Konseillet opnaaede han først efter Christian VI's Død (2. Dec. 1746). En Tid lang (fra 11. Jan. 1723) var D.-L. Direktør for det vestindiske og guineiske Kompagni. Han var den første Stifter af Hospitalet i Lavrvik og lod ved Bygmesteren Joh. Corn. Krieger opføre det Danneskjold-Laurwigenske (nu Moltkeske) Palais i Kjøbenhavn. D.-L. døde 18. Sept. 1754; hans anden Hustru var afgaaet ved Døden 6 Dage forinden. De efterlode 2 Sønner: Frederik Ludvig (s. ndfr.) og Christian Conrad (s. ovfr.).

Birch, Gehejmeraader. Nicolaysen, Norske Stiftelser III. Meier, Fredensborg S. 17. 65 f.

F. J. Meier.

Danneskjold-Laurwigen, Frederik Ludvig Greve, 1717—62, Officer, Greve til Lavrvik, Herre til Dorwerth, Herzhorn, Varel, Kniphausen, Skjoldnæsholm, Merløsegaard m. m. Han blev født 15. Maj 1717 og var en Søn af ovfr. nævnte Ferd. Ant. Greve D.-L. Kun 18 Aar gammel blev han 1735 udnævnt til Kammerherre og Kapitajn ved Grenadererne, men blev Aaret efter forsat til Garden til Fods. Den unge Greve levede meget ved Hoffet og avancerede efterhaanden fremad, samtidig med at han modtog mange kongelige Naadesbeviser. 1738 blev han Oberstlieutenant af Infanteriet, 1743 hvid Ridder, 1746 Generaladjutant hos Kongen og Premiermajor ved Garden, 1747 Oberst af Infanteriet, 1749 fik han Rang med Gehejmeraader og blev Chef for Kongens Livregiment i Kjøbenhavn, indtil han endelig 1753 blev udnævnt til Kommandør for Livgarden efter Castoniers Afgang. Da hans Fader døde 1754, blev han desuden Overstaldmester og arvede Grevskabet og Godserne. Aaret efter blev han Generalmajor og fik 1757 Ordenen l'union parfaite. Under de store Udrustninger i de paafølgende Aar, der truede stærkt med Krig for Danmark, var D.-L. meget beskæftiget med at tilvejebringe Heste til Hæren, og da Krigen endelig udbrød 1762, blev han udnævnt til Generallieutenant og fulgte Hæren som Chef for 1. Brigade af 1. Division, da den under Saint-Germain rykkede ind i Meklenborg. Faa Maaneder efter, at Armeen havde faaet Ordre til at rykke tilbage, døde Greven i Lybek, 12. Avg. 1762. — Han blev gift 25. Avg. 1744 med Anna Joachima Ahlefeldt (f. 5. Maj 1717 † 15. Febr. 1795), Dame de l'union parfaite, Datter af Gehejmeraad Hans Adolph A. (I, 148). Da de ingen Børn efterlode sig, gik Grevskabet og Godserne over til Broderen, ovfr. nævnte Admiral C. C. Greve D.-L. En temmelig betydelig Stiftelse, Lavrvik Hospital, som var bleven stiftet af deres Fader, blev ombygget og udvidet af F. L. D.-L., og han efterlod den ved sin Død en lige saa stor Sum Penge, som i sin Tid var den tillagt af Stifteren.

P. F. Rist.

Danneskjold-Løvendal, s. Løvendal.

Danneskjold-Samsøe, Christian Greve, 1702—28, Bogsamler, ældste Søn af Christian Gyldenløve og Dorothea Krag, fødtes i Verona 1. Avg. 1702. I 1721 udnævntes han til Danebrogsskridder og 4 Aar senere til Deputeret i Søetatens Generalkommissariat; desuden var han Kammerherre. Han var ikke blot Greve af Samsø, men tillige Friherre til Lindenberg og Høgholm. I en

meget ung Alder viste han stor Interesse for lærde Studier, og han samlede sig i kort Tid et betydeligt Bibliothek, dels ved Kjøb i Udlandet, dels ved Anskaffelser paa danske Avktioner, f. Ex. den Rostgaardske; Hans Gram var ham en stadig Raadgiver ved Studeringer og Bogindkjøb. «Hvad gjorde han med alt det?» sagde Frederik IV efter Grevens Død karakteristisk nok, «han vilde dog ikke være Præst.» 1725 stadfæstedes Faderens Testamente, hvorved Gisselfeld adelige Jomfrukloster oprettedes, ved en Overenskomst mellem de 3 Søkende D.-S., i det Grev Christian blev Overdirektør; Stiftelsen traadte dog egentlig først 1754 i Virksomhed. Allerede 17. Febr. 1728 døde den fornemme unge Bogven af Kopper i Kjøbenhavn; hans Lig brændte i Byens Ildebrand samme Aar. En Avktionsfortegnelse over hans Bogsamling og andre Samlinger, navnlig af Mønter, udkom 1732 i 4to med en Fortale af Gram, hvori hans Karakter og Lærdom roses; alene af trykte Bøger indeholder den mellem 7 og 8000 Bind. Det kgl. Bibliothek bl. a. købte meget paa Avktionen. Men trods Samlingernes anselige Værdi formaaede Salget af dem langt fra at dække den store Gjæld, som D.-S. havde paadraget sig, væsentlig vistnok ved at gaa i Kavtion for en Slægtning; det forslog heller ikke, at nogle af hans efterladte Ejendomme solgtes. D.-S. var 2 Gange gift: 1. (1721) med Conradine Christiane f. Komtesse Friis († 1723), Datter af Niels Greve F.; 2. (1724) med Cathrine Christine f. v. Holstein, Datter af Stiftamtmand Christian Frederik v. H.; hun døde først 1795. Han havde 3 Sønner og 3 Døtre.

Hofman, Dsk. Adelsmænd III, 261 f. Werlauff, Det st. kgl. Bibliothek. Rasmussen, Gisselfeld. *E. Gigas.*

Danneskjold-Samsøe, Christian Conrad Sophus Greve, 1774—1823, Amtmand. Han er født 11. Juni 1774 og Søn af Frederik Christian Greve D.-S. (s. ndfr.) og dennes anden Hustru. Lidt over 3¹/₂ Aar gammel mistede han sin Fader og fik 1785 den senere som Digter og Præst bekendte Chr. A. Lund til Vejleder. 1792 tiltraadte han som mindreaarig Styrelsen af Grevskabet Samsø og Overdirektoratet for Gisselfeld Kloster, og i hvilken Retning han gik, kan ses deraf, at han, før han 1792—93 foretog en længere Udenlandsrejse, udfærdigede et nyt Hoverireglement for Gisselfeld, der i høj Grad lettede Bøndernes Stilling. Han efterkom i det hele ikke alene fuldt ud Tidens nye, indgribende Landbolovgivning, men gjorde som Regel mere, end Lovene paabøde, og trods de

snart indtrædende daarlige Tider forstod han ogsaa at ophjælpe sine Skove og fremme Havedyrkningen paa sine Besiddelser. Han tilkøbte efterhaanden Godserne Holmegaard, Ravnstrup, Næsbyholm, Bavelse, Nordfeld og Aalebæksgaard og var Medinteressent i Rosendals Gods. For at lette Brændetransporten fra Næsbyholms Skove lod han Aaen opgrave fra Bavelse til Næstved, og denne «den Danneskjoldske Kanal» befarede første Gang 11. Sept. 1812. 1808 blev han Amtmand over Præstø Amt, og i denne Stilling, som han bevarede til sin Død, virkede han bl. a. for et Havneanlæg ved Karrebæksminde, for et Sygehus i Næstved osv. 1799 foranledigede han Udfærdigelsen af en ny Fundats for Gisselfeld, hvorved Adgangen til Klosteret lettedes derved, at Indskudspengene nedsattes, og samtidig forhøjedes Hævingerne ligesom Konventualindernes Tal. Han udvidede desuden Klosterets Virksomhed ved at bestemme en aarlig Anvendelse af Summer til Skolevæsenets Fremme og til Udstyr for uformuende Piger af alle Stænder. 1821 udvirkede han, at Klosteret, der hidtil kun havde været for adelige Damer, fik en særlig Afdeling for Døtre af uadelige i de 3 første Rangklasser. 1808 blev han Storkors af Danebrog, og s. A. fik han for sig og Descendenter Rang med Nr. 13 i Rangforordningens 1. Klasse; 1815 blev han Gehejmekonferensraad og døde 6. Juni 1823. — 30. Nov. 1795 havde han ægtet Johanne Henriette Valentine Kaas (f. 12. Avg. 1776 † 28. Juli 1843), Datter af Admiral Fr. Chr. K. og Edele Sophie f. Kaas. Hun styrede som Enke sine Ejendomme med Kraft og Dygtighed, og et af hendes Mand væsentlig kun paatænkt Glasværk ved Holmegaard, hvis store Tørvemængde her skulde anvendes, fik hun i Stand; det kom i Gang 9. Nov. 1825, men fik først Bevilling 21. Dec. 1826; senere anlagde hun ogsaa 2 Teglværker ved Holmegaard.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 185 f. Rasmussen, Gisselfeld S. 279 f. C. Nyrop, Bidr. t. d. danske Industris Hist. S. 237 f. Personalhist. Tidsskr. V, 279.

C. Nyrop.

Danneskjold-Samsøe, Christian Conrad Sophus Greve, 1800—86, Gehejmeraad. Født 16. Sept. 1800, Søn af den foregaaende, blev Student 1818, 1822 Højjægermester, 1824 juridisk Kandidat, var 1825—35 Assessor auscultans i Højesteret og i adskillige Aar deputeret ved Stænderforsamlingen i Roskilde; ved Christian VIII's Tronbestigelse blev han Overstaldmester, 1841 Kommandør og 1842 Storkors af Danebrog, 1848 Overskjænk, Gehejmekonferensraad. 1869 succederede han sin Broder i Besiddelsen

af Grevskabet Samsø, tog Aaret efter sin Afsked som Overskjænk og udnævntes til Ridder af Elefanten. Efter sin Moder († 1843) havde D.-S. arvet Holmegaard med dertil hørende Glasværk, hvis Drift han udvidede og ledede med megen Dygtighed. Som Lensgreve blev han tillige Overdirektør for Gisselfeld Jomfrukloster, hvilket han snart efter udvidede, og desuden gjorde han sig fortjent ved Oprettelsen af Gisselfeld Livrentefond (1873); af egne Midler stiftede han et Legat (100000 Kr.) for studerende. Paa sine Godser imødekom: han Tidens Fordringer ved Salg til Arvefæste paa en for Bønderne særdeles gunstig Maade. Mod sine undergivne var han human, ligesom han i det hele var velvillig og godgjørende. Hans smukke, livlige og ridderlige Personlighed passede til en grand Seigneur af den gamle Skole. Død 4. April 1886. — D.-S. ægtede 1833 en engelsk Dame, Lady Elisabeth Bruce, f. 1807 † 1848. Gift 2. 1850 med Anna Lovise Amalie v. Zytphen, f. 1818, Datter af Generalmajor Ernst Frederik v. Z. og Hofdame hos Dronning Caroline Amalie.

Illustr. Tid. XXVII, Nr. 28.

G. L. Wad.

Danneskjold-Samsøe, Christian Frederik Greve, f. 1838, Politiker og Landmand. C. F. D.-S. er en Søn af ovfr. nævnte Chr. Conr. Soph. Greve D.-S. († 1886) og er født 29. April 1838 *i Elbom.* Første Gang, han henlede Offentlighedens Opmærksomhed paa sig, var i 1877, da han over for den engelske Regering og den engelske Parlamentskommission med Dygtighed og Takt varetog Danmarks Interesser i det for Landbruget vitale Spørgsmaal: Indførselen af levende Kreaturer fra Danmark til England. Paa Grundlag af det Navn som Landbrugets Talsmand, han herved havde erhvervet sig, valgtes han i 1881 til Medlem af det kgl. Landhusholdnings-selskabs Præsidium, og denne Stilling gjorde det atter naturligt, at han ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i Kjøbenhavn 1888 overtog den af de 3 Vicepræsidentposter, som repræsenterede den mellemste af de nævnte 3 Udstillingsgrene. Som fremtrædende Landmand blev han ligeledes udnævnt til Medlem af det i 1886 oprettede Jærnbameraad. I 1887 valgtes D.-S. til 8. Landstingsmand for 2. Kreds. I 1886 succederede han i Besiddelsen af Grevskabet Samsø og overtog samtidig Posten som Overdirektør for Gisselfeld Kloster. Han ægtede i 1867 Emilie Henriette Dagmar Komtesse Krag-Juel-Vind-Frijs (f. 1848), Datter af C. E. Greve K.-J.-V.-F. til Frijsenborg. Han er Hofjægermester og dekoreret med Danebrogordenens Kommandørkors (siden 1888).

M. P. Friis.

Danneskjold-Samsøe, Frederik Greve, 1703—70, General-admiral-Lieutenant, Statsminister, var yngre Søn af Christian Gyldenløve og Dorothea Krag. Han var født 1. Nov. 1703. Det blev bestemmende for hans Liv, at han allerede i sit 9. Aar tillige med sin ældre Broder Christian D.-S. (s. ovfr.) kom til England, hvor han forblev, indtil han havde fyldt 16 Aar. Han lagde sig der efter det, der senere blev hans Livsgjerning, nemlig efter alt, hvad der vedrørte Søvæsen, Skibsbyggeri og Mekanik. Efter at have forladt England opholdt han sig en kort Tid i Paris, men gjenoptog derpaa i Holland sine maritime Studier.

Da han kom tilbage til Danmark 1721, 18 Aar gammel, havde han ondt ved at vinde sin kongelige Onkel Frederik IV's Velvilje. I Søetaten fik han ingen Ansættelse; men han maatte tage til Takke, først med Kommando over et Kompagni Ryttere, siden med at faa et Kompagni i Fodgarden at føre, og det endda kun for en kort Tid; han fik snart sin Afsked. Dog blev han 1729 hædret med Gehejmeraadstitel. Da Christian VI kom paa Tronen, søgte han atter Ansættelse, og saa blev den til Søværnet opdragne Mand ansat som — Assessor i Højesteret og i Hofretten. Men heldigvis kom Kongen dog under Vejr med, hvad han egentlig duede til, og gjorde ham til Deputeret i Søkommissariatet (1731). Han forstod snart at gjøre sig gjældende her; men hans Kritik over adskilligt i Marinens Styrelse bragte ham i Strid med General Løvenørn, der i Christian VI's første Aar havde den øverste Ledelse af Søetaten ligesom ogsaa af Landetaten. Da D.-S. forelagde sine Udsættelser for Kongen, fandt de i det mindste efterhaanden dennes Tilslutning, og Resultatet blev, at Christian VI, trods sit varme Venskab for Løvenørn, besluttede at skille Søetatens Styrelse fra Landetatens, og efter at Løvenørn havde fratrudd Marinen 26. Marts 1735, overdroges dennes Ledelse til D.-S., dog saaledes at han først 23. Nov. blev udnævnt til Oversekretær. Det følgende Aar blev den øverste Styrelse endnu fuldstændigere lagt i hans Haand, i det han samtidig fik Titel af Intendant. Som saadan vedblev han at virke under hele Christian VI's Regering. 1738 blev han Gehejmekonferensraad og 1743 Generaladmiral-Lieutenant.

Ingenlunde alt i D.-S.s Kritik af Forholdene under hans Forgænger var berettiget. Det er et yderst skjævt Billede, han selv senere har givet af Flaadens Tilstand, som den var, da han overtog Styrelsen. Intet kunde være uretfærdigere end at paastaa, at

den var bleven forsømt af Løvenørn, thi der var blevet bygget betydeligt i hans Tid, og en sagkyndig fransk Admiral har den Gang i en Indberetning derom til sin Regering udtalt en meget anerkjendende Dom over det Arbejde, der blev udført paa Holmen. D.-S. kunde med rette have kritiseret, at man byggede Linjeskibene for smaa; men i det Sted angreb han selve den talentfulde Konstruktor Benstrup og voldte hans og hans Forsvarer Fr. Lützens Fald (s. II, 61 f. og 236). Dog maa det nævnes, at han nogle Aar senere udvirkede, at Kongen tildelte Benstrup en aarlig Pension paa 800 Rdl. Hvor ensidig han var optraadt imod Benstrup, viste sig, da han kom i Spidsen for Søetaten, thi han havde ondt ved at komme til Klarhed om, hvorledes Linjeskibene skulde bygges, og han maatte efter faa Aars Forløb tage sin Tilflugt til en fransk Konstruktor, Barbé, hvis Princip for Skibsbygningen var det samme som Benstrups, kun anvendt paa Skibe af større Dimensioner, hvorved det først kom til sin rette Anvendelse.

Men trods dette betegner D.-S.s Styrelse et tydeligt og stort Fremskridt. Han var et afgjort administrativt Talent, der havde Øjnene med sig i forskellige Retninger, og samtidig med at han gavnede Marinen paa mange Omraader, forstod han at vise forstandig Økonomi. Den Flaade, der kunde raades over paa den Tid, da Christian VI døde, talte 29 Linjeskibe og en Mængde mindre Skibe; han havde strax fra sin første Tid taget fat paa at skaffe Flaaden en Dok, hvortil der selvfølgelig var den største Trang, og ved Hjælp af en indkaldt hollandsk Vandbygmester, Dumreicher, gennemførte han i Løbet af 4 Aar med stor Energi dette Foretagende, som de stedlige Forhold gjorde vanskeligt; han uddybede Flaadens Leje og Kjøbenhavns Havn saaledes, at Orlogsskibene nu først fuldt kunde ekviperes der, og det var under ham, at Flaaden fik flere af sine vigtigste Arsenalbygninger, som den har brugt til den Dag i Dag. Ikke mindre tænkte han paa at sikre Havnen ved faste Søbatterier, en Plan, der dog først senere blev udført. Alt, hvad der vedrørte Skibenes Ekviperung, kom i en tidligere ukjendt Orden, og det var ham, der gjenoptog og fuldt udviklede, hvad der tidligere var forsøgt for at skaffe Flaadens nødvendige Mandskab ved Indrullering, men var kommet i Forfald. Nu grundlagdes 1739—41 det Indrulleringsværk baade i Danmark, Norge og Slesvig, som har holdt sig indtil de nyeste Tider. Samtidig arbejdede han med Iver paa at skaffe Marinen en god Søofficersstand ved at lade Officererne faa en meget bedre

Uddannelse, end de tidligere havde haft. Den skarpe Opmærksomhed, han havde henvendt paa Havneforholdene ved Kjøbenhavn, bragte ham ind paa den storartede Tanke at uddybe Kalvebodstrand saaledes, at Skibsfarten syd fra til Kjøbenhavn kunde gaa den Vej. Men han gav rigtignok sin Plan et aldeles overdrevent Omfang. Samtidig med at Kalvebodstrand skulde uddybes, var det nemlig hans Mening, at man skulde forsænke Drogden, saa al Skibsfart til og fra Østersøen nødvendigvis kom til at gaa igjennem Kjøbenhavns Havn. Dette vilde aabenbart baade have vakt andre Østersøstaters Forbitrelse og vilde desuden kun have ført til en udstrakt Brug af Flinterenden og Store Bælt, hvilke Løb han dog ikke kunde spærre. Men som et Middel til at forbedre Indsejlingen til Kjøbenhavn havde hans Tanke sin store Berettigelse.

Uheldigvis forenede D.-S. et vanskeligt Temperament med sin ualmindelige Dygtighed. Han var aabenbart ikke let at arbejde sammen med, og det blev ikke bedre ved hans Oplagthed til at finde det galt, andre gjorde. Selv Christian VI skrev betegnende nok om ham til Schulin: «Grev D. er meget sensibel; men efterdi han er os nyttig, ville vi gjerne menagere ham saa meget som muligt». Det var godt for D.-S., at Christian VI, der interesserede sig meget for Flaaden, havde denne Opfattelse af hans Dygtighed, thi der skete gjentagne Gange Forsøg paa at styrte ham. Snart hed det, at Dokken var et forfejlet Arbejde, der aldrig vilde blive til noget, snart fik Kongen Meddelelser saa ad den ene, saa ad den anden Vej om, at D.-S.s Beretninger om Flaadens Tilstand gave en aldeles falsk Forestilling derom, eller det hed sig, at Arbejdet gik rent i Staa paa Holmen, og at der intet blev udført der ude. Farligst var det maaske, da selve Holmens Chef, Admiral Suhm — Historikerens Fader —, som tidligere havde staaet ham meget nær, optraadte imod ham med den Klage til Kongen, at Havnen ikke var i den Tilstand, som D.-S. havde indberettet. Men hvor tilbøjelig Christian VI end var til Mistænksomhed, saa tog han med Besindighed paa al denne onde Snak, han lod Forholdene omhyggelig undersøge, og det uretfærdige i Sigtelserne imod D.-S. traadte da tydelig frem.

Imidlertid havde Kongen ogsaa ladet denne faa stor Indflydelse paa et andet Omraade, det var, da han 5. Dec. 1735 oprettede General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet. D.-S. har aabenbart været Sjælen i dette, hvis Præses han var fra dets Oprettelse til Marts 1739. For saa vidt det var Kollegiet, der fremkaldte

Stiftelsen af Banken i Kjøbenhavn, hvis Virksomhed begyndte 1737, har D.-S. her arbejdet i en heldig Retning. Man kan heller ikke miskjende, at der var noget fædrelandssindet i den Iver, som blev udfoldet for at udvikle Handel og Industri; men det hele Forsøg paa at skabe Vindskibelighed ved et til stor Yderlighed drevet Beskyttelsessystem med Forbud paa Indførsel af en Masse Varer var dog i sin Grund en stor Misforstaaelse.

Allerede under Frederik IV var D.-S. paa en Tid, da han ellers havde ondt ved at arbejde sig frem, bleven Danebrogssridder (1722), hvad der vel altsaa er bleven opfattet som en Æresbevisning, der ikke kunde nægtes ham, en Konges Sønesøn. Christian VI synes at have haft en egen Smag med Hensyn til sine Hædersbevisninger. I det mindste lod han ved Dokkens Indvielse D.-S. kun faa en Sølvmedaille, medens hver af Konseillets Medlemmer fik en Guldmedaille. Senere skjænkede han ham efter en af Anklagerne imod ham som et Oprejsningstegn sit Portræt, indfattet i Brillanter, til at bære paa Brystet. Derimod blev D.-S. besynderlig nok ikke under ham Ridder af Elefanten. Denne Orden skjænkedes ham først ved Frederik V's Kroning 1747. Den blev den Gang sendt ham med den Tilføjelse, at dette Exemplar af Ordenen var det, Christian VI selv havde baaret, og at Kongen derfor troede, den vilde være ham dobbelt kjær.

Men dog kom denne udsøgte Hædersbevisning nærmest som et Plaster paa et Saar. D.-S. var meget snart efter Christian VI's Død bleven afskediget fra sin Stilling i Søetaten. Han var nu i adskillige Aar pensioneret Embedsmand, blev fristet af Frederik II af Preussen til at træde i hans Tjeneste for at organisere ham en Marine, men modstod det og levede i Ro, først paa Søllerødgaard, som han havde ejet en Række Aar, saa i Aarhus, hvor han kunde være i Nærheden af Marselisborg, som han havde faaet efter sin Farbroder Ulrik Chr. Gyldenløves Død (1719). Men da kaldte Kongen ham tilbage til Virksomhed i Statens Tjeneste, dog ikke inden for Marinens Omraade, men som Overhofmester ved Sorø Akademi (1760). Embedskarrieren under Enevælden slog tit besynderlige Bugter, saaledes ogsaa her. Men den virksomme Mand tog sig med Iver af de ham hidtil ganske fremmede Forretninger. Der var altid noget af en stærk Personlighed i, hvad han tog sig for, og han skal have arbejdet Akademiet hæderlig op i de 4 Aar, han tilbragte der, indtil hans mange Klager over den pekuniære slette Stilling, hvorunder Regeringen lod Akademiet lide,

bevirkede, at han fik sin Afsked (1764). Man har et Par Taler af ham fra denne Tid, den ene holdt kort efter, at han havde mistet sin Hustru, som han havde levet meget lykkelig med. De vise en dyb religiøs Følelse og et for Ungdommen varmt Sind, der særlig tiltaler, fordi det Sprog, hvori han udtrykte disse Stemninger, har et paafaldende naturligt og simpelt Præg. Efter hans Død udgaves hans «Samling af Morgen- og Aftenbønner» (2 Dele, 1775), dels originale, dels frie Oversættelser. Hans stærkt religiøse Stade bragte ham til at se med lidet venlige Øjne paa den som Pædagog bekendte Basedow, hvem han paa Grund af hans fritænkernes Meninger holdt for en farlig Ungdomslærer, og han fik ham fjærnet fra Sorø Akademi, hvor han var Professor. Da senere Basedow havde faaet et Professorat i Altona, søgte D.-S., haardnakket som han var, ogsaa at faa Regeringen til at fjærne ham der fra og derimod at lade ham faa en Stilling af en helt anden Slags, i hvilken han ingen Skade kunde gjøre (s. I, 579 f.).

To Aar efter, at D.-S. havde forladt Sorø, indtraf en ny Svingning i hans Liv. Da Christian VII havde tiltraadt Regeringen, henvendte D.-S. sig strax til ham med en Fremstilling af, hvor uheldig Søetatens Styrelse var ordnet, og da den daværende Overkrigssekretær, F. Chr. Rosenkrantz, forgjæves havde stræbt at tilbagevise hans Angreb, udnævnte Christian VII ham — ikke uden stærk Tilskyndelse af sin Svoger Carl af Hessen — 1. Avg. 1766 til Medlem af Konseillet. 25. samme Maaned blev han atter stillet i Spidsen for Marinen som Overkrigssekretær for Søetaten og «Surintendant de marine». Aarene havde imidlertid lige saa lidt svækket den lidenskabelige Mands Stridlyst som hans Virkelyst. Det var ham ikke nok at styre Søetaten, og i en Memoire, han overleverede Kongen, angreb han J. H. E. Bernstorff skarpt som en skadelig Minister (s. II, 165 f.). Men Bernstorff forsvarede sig saa kraftig, at Angrebet prellede af, og det varede ikke længe, inden D.-S. selv maatte vige sine Stillinger i Konseillet og i Søetaten (27. Okt. 1767). Man har i tidligere Tid givet den temmelig uværdige Mand, der blev hans Efterfølger i Søetaten, Grev Danneskjold-Laurwigen (s. ovfr. S. 182), Skylden for at have faaet ham styrtet; men højst sandsynlig har han ogsaa haft en særlig Fjende i den hos Kongen meget formaaende russisk-holstenske Diplomat Saldern, der var forbitret paa ham, fordi han var en Modstander af det holstenske Mageskifte og af den stærke Tilnærmelse til Rusland, der den Gang var betegnende for J. H. E. Bernstorffs udenrigske Politik.

D.-S. overlevede kun kort sin sidste Afskedigelse, han døde allerede 18. Juli 1770 paa Marselisborg.

I sit Ægteskab med Dorothea f. Komtesse Wedell-Wedellsborg († 1763), som han var bleven gift med i en Alder af 21 Aar 31. Juli 1724, havde han haft 3 Sønner og 6 Døtre. Kun 1 Søn og 2 Døtre bleve voxne. Dels som Formyndere en Tid lang for en Brodersøn, dels som Styrer af sine egne Sager viste han paa-faldende ringe økonomisk Sans; men han har aabenbart som Embedsmand haft administrative Evner som faa her hjemme, og hvad der end var af lidenskabeligt og trættekjært ved hans Natur, ere hans Fortjenester ubestridelige. De have været lige saa store, som hans Fædrelandsfølelse var varm.

H. Treschow, Grev Fr. Danneskjold-Samsøes Levnetsbeskrivelse, 1796. Høst, Clio I, 1, 1 ff. Danske Mag. 3. R. III, 42 ff. Danske Saml. 2. R. II, 206 ff.

E. Holm.

Danneskjold-Samsøe, Frederik Christian Greve, 1722—78, Generalpostdirektør. Han var Søn af ovfr. nævnte Christian Greve D.-S.s første Ægteskab og er født 5. Juli (efter andre Beretninger 5. Juni) 1722, blev 1740 Ritmester ved det 3. jyske Kavalleriregiment og s. A. Kammerherre, 1746 virkelig Ritmester ved det 2. jyske Kavalleriregiment, 1748 Oberstlieutenant, 1749 Ridder af Danebrog, 1752 første Generalpostdirektør med en aarlig Indtægt af 1500 Rdl., 1758 Gehejmeraad, 1763 Ridder af Ordenen de la fidélité, 1766 Gehejmekonferensraad, afskediget af Struensee 5. Jan. 1771, kort før sin Død (26. Marts 1778) Ridder af Elefanten. Fra 1754 af, da Gisselfeld Kloster efter Christian Gyldenløves Enkes, Dorothea Krag, Død traadte i Virksomhed, blev han Klosterets første Overdirektør, i hvilken Egenskab han havde adskillige Vanskeligheder at bekæmpe, navnlig hidrørende fra Ejendommens maadelige Forfatning. I Aaret 1749 blev han gift med Nicoline Rosenkrantz (f. 1721, fik 1756 Ordenen de la fidélité, † 7. Febr. 1771), Datter af Gehejmeraad, Amtmand i Nyborg Frederik Christian R. til Skovsbo og Frederikke Louise f. Krag. Hans anden Hustru, Frederikke Louise f. v. Kleist (f. 1747, gift 1. Juli 1771, † 1814), Datter af Gehejmeraad, Kammerherre, Amtmand i Bredsted Christian Adam v. K. og Sophie f. Rosenkrantz, var den førstes Søsterdatter.

Birch, Gehejmeraadere S. 44. Hofman, Dsk. Adelsmænd III, 264. Rasmussen, Gisselfeld.

P. Brock.

Danneskjold-Samsøe, Frederik Vilhelm Steen Greve, f. 1837, Politiker. F. V. S. D.-S., der er født 16. Sept. 1837, er en Søn af

efterfølgende Otto Sophus Greve D.-S. Efter at Grev D.-S. i 1856 havde taget Artium og derefter anden Examen, blev han i 1863 Ejer af Gaarden Ulriksholm i Odense Amt. I Aarene 1875—78 havde han Sæde i Landstinget som en af 6. Kredses Repræsentanter, og i 1882 modtog han derefter kongelig Udnævnelse som Landstingsmand. Grev D.-S., der er Hofjægermester, indgik i 1863 Ægteskab med Eugenie Frederikke Charlotte Clara Komtesse Holstein (f. 1841), Datter af Christian Edzard Moritz Greve Holstein til Ledreborg.

M. P. Friis.

Danneskjold-Samsøe, Johanne Henriette Valentine Grevinde, † 1843, s. ovfr. S. 187.

Danneskjold-Samsøe, Otto Sophus Greve, f. 1804, Generalpostdirektør. Han er Søn af ovfr. nævnte Chr. Conr. Soph. Greve D.-S. († 1823), fødtes 4. Juli 1804, indtraadte 1824 som Assessor auscultans i Generalpostdirektionen, blev 1832 Assessor med Stemme og Underskrift, 1833 4. Postdirektør, senere 2. Postdirektør og 1842 Generalpostdirektør, hvilken Stilling han beklædte til Nytaar 1874; 1846 fik han Storkorset og ved sin Afgang Elefantordenen; i Ordenskapitlet er han siden 1889 Kansler efter tidligere at have været dets Vicekansler og Skatmester. Ved Siden af sit Embede har D.-S. varetaget forskellige offentlige Hverv, f. Ex. Præsidiat i Landhusholdningsselskabet. — I den Menneskealder, D.-S. ledede det danske Postvæsen, undergik dette gennemgribende Forandringer: Indførelsen af den ensartede Porto, Oprettelsen af regelmæssige Dampskibsforbindelser, Landpostvæsenets Indretning, Postbesørgelsen ad Jærnbannerne, en Mængde Forbedringer i Postforsendelsernes Behandling og Indførelse af Postanvisninger og -Opkrævninger, alle disse Foranstaltninger betegne store Fremskridt. Blev disse paa skjønnede af Publikum, var det ikke mindre vel set, at D.-S. — der nærede den største Interesse for Postvæsenets Embedsstand, som til Gjengjæld var sin humane og velvillige foresatte hengiven — efterhaanden fik Embederne besatte med mere kvalificerede Personer, end tidligere ofte havde været Tilfældet, og derved forbedrede Aanden i Etaten; hertil bidrog det ogsaa, at Postmestrene blev satte paa fast Gage og undergivne et skærpet Tilsyn ved Ansættelsen af Postinspektører.

Af Jordegods ejer D.-S. Gaardene Nordfeld, Aalebæksgaard og Klosterskovgaard, alle paa Møen. Gift 1. 1835 med Frederikke Marie v. Levetzau (f. 1813 † 1852), Datter af Generalmajor Hans

Frederik Hannibal v. L.; 2. 1866 med Fernanda Caroline Bille, f. 1835, Datter af Viceadmiral Steen Andersen B.

Illustr. Tid. XV, Nr. 745.

G. L. Wad.

Danneskjold-Samsøe, Ulrik Adolf Greve, 1723—51, Sø-officer, født 16. Juli 1723, Søn af ovfr. nævnte Chr. Greve D.-S. († 1728) og Conradine Christine f. Komtesse Friis. 16 Aar gammel udnævntes han til Kapitajn i Søetaten og avancerede gennem de forskellige Grader, senest til Schoutbynacht (Kontreadmiral) i Aaret 1746. Hans hurtige Karriere skyldte han nærmest sin indflydelsesrige Farbroder Grev Fr. D.-S., der den Gang var Marinens Overbestyrer, og som ogsaa forskaffede ham Kammerherretitelen. 1744 udnævntes han til Assessor i Admiralitetet, Aaret efter til Chef for Linjeskibet «Prinsesse Charlotte Amalie» i Viceadmiral Krag's Eskadre og senere for «Elefanten», paa hvilket hans Onkel med Titel af Generaladmiral-Lieutenant havde sit Flag vajende. 1746 udsendtes han som Chef for Linjeskibet «Oldenborg» tillige med 2 andre Linjeskibe til Middelhavet, hvor han sluttede en for Danmark hæderlig Fred med Bejen af Algier. 1743, 19^{Juli} ~~1747~~, ægtede han sin Kusine, nævnte Grev Fr. D.-S.s Datter, Sophie Dorothea (f. 13. Maj 1726 † 16. April 1766) og døde efter 8 Aars Ægteskab 3. Juni 1751 paa Gisselfeld.

C. With.

Danrop, Melchior, 1525, s. Colditz (ovfr. S. 49).

Danxt, Cort, 1669—1726, Bogholder, Søn af Kræmmer Johan D. i Kjøbenhavn, var 1684—90 i Tjeneste hos Kjøbmand Henrik Schup, der var en af Direktøerne for Ostindisk Kompagni. 1691 fik han kgl. Bevilling til at undervise i Bogholderi i Kjøbenhavn og tog 1695 Borgerskab som Bogholder. 1696—1702 var han Overbogholder ved Ostindisk Kompagni, men kom i en Strid med Direktionen, der fik ham dømt som Tremarksmand. Senere var han Bogholder ved Provianteringskommissionen og en Tid i Tjeneste hos Grev Danneskjold-Laurwigen. Han døde som Enkemand 16. Febr. 1726 i stor Fattigdom. I den Tid, han var Lærer i Bogholderi, ligesom ogsaa efter, at han havde mistet sin Plads ved Ostindisk Kompagni, udgav han en Mængde Lærebøger i sit Fag efter den Methode, som anvendtes af Kunstrechnungs-Societetet i Hamborg. Han har ogsaa udgivet poetiske Værker til Regne-, Skrive- og Bogholderikunstens Pris, hvor han viser sig fra en saa komisk Side, at man

ikke kan andet end tænke paa ham som Forbillede for Holbergs Bogholdere i «Den stundesløse».

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. O. Nielsen, Kjøbenhavn paa Holbergs Tid S. 344 f. O. Nielsen.

Darbes, Johan Anton Peter Poul, 1750—1815. Musiker, var Søn af Violinisten Francesco D. og Charlotte Christine Amalie f. Kaiser. Faderen kom her til i 1747 med Mingottis italienske Operaselskab og døde som kgl. Hofviolon 30. Avg. 1768; Moderen var en Datter af den ogsaa i Kjøbenhavn bekjendte hamborgske Operasangerinde Mad. Kaiser. Joh. D., der fik sin musikalske Uddannelse dels i Kjøbenhavn under Violinisten Freithoffs Vejledning, dels i Venedig og Bologna, hvor han et Par Gange opholdt sig i flere Aar med kongelig Understøttelse, var en udmærket Violinspiller og indtog allerede i en ung Alder den første Plads blandt Kapellet's Primoviolinister næst efter Koncertmester Hartmann. I Kompositionen havde han haft Pater Martini til Lærer, men drev det ikke til noget betydeligt; han var kun lidet produktiv og maatte høre grove Beskyldninger for Plagiat. Der omtales et «Stabat mater» af ham og en Motet til Text af Mad. Boye, opført ved Hoffet i 1780. Desuden komponerede og arrangerede han Balletmusik for Galeotti. Efter at han sidste Gang var vendt tilbage fra Italien, fik han i 1780 det Hverv at undervise 2 af Theatrets lovende unge Sangerinder og udnævntes samtidig til Professor og Musikinspektør, i hvilken Egenskab han skulde føre Tilsyn med Kapellet og oplære unge Musikere for dette. Hvor meget D. med rette kunde tilskrive sig af Æren for, hvad Catharine Møller, senere Mad. Frydendahl, blev for det danske Syngespil, var omtvistet af hans samtidige. De fleste ansaa ham for en Charlatan; dog er det muligt, at Dommen over ham var noget paavirket af den personlige Uvilje, han vakte imod sig ved sit indbildske, pirrelige og ubehagelige Væsen. En Udnævnelse til dansk Generalkonsul i Italien, som han modtog 1783, blev atter tilbagekaldt og erstattet med en aarlig Pension. Han døde som Generalkrigskommissær 15. Juni 1815.

Cramer, Mag. der Musik II, 53. Overskou, Den danske Skueplads III, 188 f. 245 f. V. C. Ravn.

Darre, Jacob Hersleb, 1757—1841, Præst. Født 20. Nov. 1757 i Overhalden, hvor Faderen, Jørgen Andersen D. (f. 11. Okt. 1711 † 4. Marts 1791), var Præst. Moderen hed Anna f. Hellberg († i Sept. 1762). Familien er gammel i Norge, men har ingen For-

bindelse med den gamle Adelslægt af dette Navn. D. blev Student 1776 og tog theologisk Examen 1784, blev s. A. personel Kapellan hos sin Fader og 1792 efter dennes Død resid. Kapellan til Ørkedalen, hvorfra han 1797 forflyttedes som Sognepræst til Klæbo. Fra dette ringe Kald kom han aldrig, uagtet Biskop Bugge paa det varmeste anbefalede ham. Den beskedne og dygtige Mand fandt sig deri, da en inderlig Kjærlighed bandt ham til Menigheden. Agtet og anset i vide Kredse blev han valgt til 3. Repræsentant for Søndre Thronhjems Amt paa Fjdsvolds Rigsforsamling, hvor han sluttede sig til Selvstændighedspartiet og fik den væsentligste Fortjeneste af, at det beneficerede Gods blev reddet for Kirken. Han tog Afsked 12. Marts 1833 og døde paa Enkesædet Torven 15. Dec. 1841. Gift 24. Marts 1795 med Louise Caroline Steenbuch (f. 15. Juli 1773, † i Thronhjem 16. Maj 1860), Datter af Provst og Sognepræst til Melhus Hans S. (f. 20. Maj 1722 † 29. Juli 1800) og dennes anden Hustru, Anna Margreta f. Lorentzen (f. 1732 † 12. Dec. 1809). Sønnen *Hans Jorgen D.* (f. 27. Sept. 1803 † 11. Marts 1874) blev 1828 hans Personelkapellan, efterfulgte ham i Kaldet og blev 1849 Biskop i Thronhjem.

(Norsk) Hist. Tidsskr. IV, 397 ff. Thrup, Bidrag til d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. I, 337 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrup.*

Darre, Mentz Christoffersen, † 1657, s. Christoffersen (III, 584).

Darre, Michael, 1728—1804, Officer, er født i Grue Sogn i Norge og Søn af Kapitajn Hans Michaelsen D. og dennes 1. Hustru, Susanne Reinholdsdatter Suhrlund. Han indtraadte o. 1743 i militær Tjeneste og blev 1750 Fændrik i 3. søndenfjældske Dragonregiment, hvor han strax gjorde sig meget afholdt og erhvervede sig et smukt Navn som en begavet, duelig og tjenstivrig Officer. 1753 avancerede han til Premierlieutenant, 1761 til Kapitajnlieutenant, 1762 til Kapitajn og 1776 til Major. 1788 blev han Oberstlieutenant ved smaalenske Dragoner, men vendte 1790 tilbage til sin tidligere Afdeling, der fra 1784 havde faaet Navn af oplandske Dragonregiment, og forblev staaende her indtil 1794, da han blev ansat som Kommandør for akershusiske Dragoner; blev Oberst her 1795, Chef for Regimentet 1796 og Generalmajor 1802. I Slutningen af dette Aar søgte han Afsked paa Grund af Svagelighed, men ved kgl. Resolution bevistes der ham, der sad i smaa Kaar, den Gunst, at han dispenseredes fra den daglige Tjeneste og fra Regimentsexercitsen, men fik Lov til at beholde Regimentet. Han døde 15. Jan.

1804 paa sin Gaard Bilerud paa Thoten, som han havde beboet siden 1768. — B. indtraadte 1764 i Ægteskab med Enken efter Provst Niels Stockfleth i Faaberg, Anna Christine f. Pram, f. o. 1731 † 2. Maj 1819, Datter af Foged Christen P. († 1786) og Else (Elisabeth) f. Burchardt († 1776).

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

S. A. Sorensen.

Darre, Niels Stockfleth, 1765—1809, Officer, Søn af fornævnte Generalmajor Michael D. og født paa Thoten i Norge 18. Febr. 1765, blev i sit 15. Aar optagen paa den militære matematiske Skole i Christiania, hvor han som overalt senere i Livet gjorde sig bemærket ved sit glimrende Nemme, sin store Flid og sin paa en Gang beskedne og bestemte Optræden, og fra hvilken han med Medaille for ualmindelig Duelighed og Flid 1783 afgik som Sekondlieutenant til 3. søndenfjældske (senere oplandske) Dragonregiment. Aaret efter blev han beordret til Kjøbenhavn for at gennemgaa Veterinær- og Rideskolen. Under Opholdet her vandt han ved sin sjældne Færdighed i Korttegning Statsminister, General Huths og den senere Rentekammerpræsident C. D. F. Reventlows Yndest, og dette førte til, at han ved sin Tilbagevenden 1787 til Norge først fik Ansættelse ved den militære Opmaaling og, da denne senere forenedes med den økonomiske, stilledes i Spidsen for disse Arbejder, som han ledede med sin vanlige Dygtighed. 1789 forfremmedes han til Premierlieutenant, 1799 til Ritmester ved oplandske Dragoner, og her fra overgik han ved Krigens Udbrud i 1807 som 1. Adjudant hos den kommanderende General søndenfjælds, Prins Christian August af Augustenborg. I det med Kløgt og Snille ledede norske Felttog 1808 var D. den omsigtsfulde og intelligente Fortolker af sin Generals Befalinger, og det fremhæves gjentagne Gange af den højsindede Prins, at Kampens heldige Gang for en stor Del maatte tilskrives D.s «udmærkede Konduite». Frederik VI anerkjendte dette ved at udnævne ham til Major og Overkvartermester i Generalstaben, og da D. det følgende Aar var i en politisk Sendelse til Kjøbenhavn, paahæftede Kongen ham selv Ridderkorset med de Ord: «De har fortjent det». Det daglige Samliv i Felten havde gjort D. næsten uundværlig for sin Chef; fra at være en Vaabenfælle blev han den højt betroede Ven, og i det for de nordiske Riger som for Christian August personlig skæbnesvangre Aar 1809 var han vel den eneste, der til fulde var indviet i Prinsens Planer og kjendte hans lønlige Tanke. Hvad han

vidste, skulde dog snart Graven dække. Kort efter at være vendt tilbage fra den svenske Grænse, hvor han 14. Sept. med den svenske Hærs befuldmægtigede, Baron C. H. Anckarsvärd, havde afsluttet Konventionen til Magnor, blev han angrebet af Nervefeber og døde paa sin Gaard Kraby 9. Okt. 1809 til almindelig Sorg for det norske Folk. Sagnet lod ham ligesom faa Maaneder efter hans ophøjede Ven komme af Dage ved en voldsom Død, men sikkert med lige saa liden Beføjelse. — D. efterlod sig Hustru, Elen, en norsk Bondepige, med hvem han siden 1795 havde levet i et lykkeligt Ægteskab, og 5 Døtre.

Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. V. Personalthist. Tidsskr. III. Meddel. fra Krigsarkiverne III og IV. *S. A. Sørensen.*

Dass, Benjamin, 1706—75, Skolemand og Lærd, fødtes 15. Avg. 1706 paa Gaarden Skar i Alstahovg Præstegjæld i Nordlandene. Hans Fader, Jacob D. (Broderson af efternævnte Peter D.), var Gaardbruger og levede i trange Kaar. Moderen, Juditha Carstensdatter, var Søster af Digteren Marcus Volquartz. Da Finnernes Missionær Thomas v. Westen i 1719 opholdt sig i Alstahovg, blev han opmærksom paa D. og tog ham med sig til Throndhjem for at uddanne ham for Missionen. Efter 7 Aars Undervisning i Throndhjems Kathedralskole, der paa den Tid tillige var indrettet som Forskole for vordende Missionærer, blev D. Student i 1726. Da Th. v. Westen døde det følgende Aar, opgav D. al Tanke om Missionsvirksomhed og benyttede sit lange Ophold i Kjøbenhavn til omfattende Studier i klassisk Filologi, Theologi og Historie. Han sluttede sig navnlig til Professor Hans Gram, der tog sig meget af ham. 10. Dec. 1734 udnævntes han paa Grams anbefaling til Rektor ved Throndhjems Kathedralskole. Efter at han 15. Jan. 1735 havde taget Magistergraden, ilede han til Throndhjem for at indtage sin nye Stilling.

Throndhjems Skole var, da D. overtog den, i den sørgeligste Forfatning, næsten i Opløsningstilstand. Han begyndte med at befri den for en Del gamle og umulige Disciple og udarbejdede derefter en Plan for Undervisning og Disciplin, der vidner om en paa den Tid ualmindelig pædagogisk Indsigt. D. var som Rektor og Lærer alvorlig og stræng; «vor forkjælede Tidsalder», siger Johan Nordahl Brun, «havde vel kaldt ham Tyran». Han holdt skarpt Øje med Disciplenes Sæder, var sparsom paa Ros, af sine Dimittender krævede han meget; man ventede sig derfor ogsaa

ved Universitetet, hedder det, mere af D.s Dimittender end af andre. Fra mange af hans Elever er der opbevaret Udtalelser om den Taknemmelighed, de nærrede mod denne strænge, men varmtfølede Lærer, som vakte deres Æresfølelse, skabte Lysten hos dem til Studeringer og understøttede dem, naar de vare trængende. Alle ere enige om, at han efterlod Skolen i en blomstrende Tilstand. Med sin overordnede, den myndige Biskop Eiler Hagerup, var D. fra første Færd af kommen paa en spændt Fod. Biskoppen havde faaet ansat som Konrektor sin egen 18aarige og for en saadan Stilling aldeles uskikkede Søn, og for øvrigt søgte han ved enhver Lejlighed at gjøre sig gjældende paa en for Rektoren krænkende Maade; da denne heller ikke vilde give Slip paa den ham tilkommende Myndighed, kom det gjentagne Gange endog i Disciplenes Paahør til uhyggelige Optrin. Ogsaa med Nannestad, Biskop fra 1748, fandt der Rivninger Sted. Efterhaanden blev D. træt af Skolelivets Besværligheder, og da han som ugift kunde nøje sig med en ringere Indtægt, besluttede han at fratræde. Det lykkedes ham at faa sin kjæreste Elev, Gerhard Schøning, udnævnt til sin Eftermand 15. Jan. 1751, mod at denne afstod ham en liden Del af Embedets Indtægter som Pension.

Som Rektor havde D. efterhaanden lagt sig til et anseligt Bibliothek, ligesom han var ivrig Samler af Mønter, Medailler og Kobberstik. Ogsaa til videnskabelige Sysler havde han faaet Tid og havde bl. a. ikke ringe Del i den Oversættelse af det nye Testamente, der udarbejdedes under Grams Avspicier, og hvoraf den første Prøve udkom 1742. Efter sin Afsked ofrede han sig helt for Videnskaberne. Endnu blev han et Par Aar boende i Throndhjem og sluttede i denne Tid et varmt Venskab med Suhm, som samtidig med Schøning havde bosat sig i denne By. I 1753 flyttede han til Kjøbenhavn, hvor han tilbragte 16 Aar i litterært Otium og under fortrolig Omgang med Langebek, Luxdorff, Hjelmstjerne og andre samtidige lærde. Han var Medarbejder i de 1756 og 1757 udkomne «Efterretninger om nye Bøger og lærde Sager». Han arbejdede paa Biografier af sine Velgjørere v. Westen og Gram og af den fortjente throndhjemske Biskop Erik Bredal; men, blottet for litterær Ærgjerrighed, som han var, fik han intet udgivet; hans Forarbejder ere imidlertid komne senere Forfattere til gode. En stor Del af hans Tid optoges med at yde Vennerne i Throndhjem, Suhm og Schøning, litterær Hjælp: han skaffede dem Afskrifter fra Hovedstadens Arkiver, Excerpter af Bøger, modtog og gennemgik

deres Manuskripter, forhandlede med Bogtrykkerne og læste Korrekturen; ogsaa deres store Bogindkjøb besørgedes væsentlig af ham. Hvor indholdsrig hans Brevvexling med disse fraværende Venner har været, kan skjønnes af de endnu bevarede, af Nyerup (i «Suhms Levned og Skrifter» S. 189 ff.) offentliggjorte 25 Breve til Suhm. «De udgjøre», siger Nyerup, «en sammenhængende Udsigt over det danske lærde Væsen i Aarene 1755—63.» Stilen i disse Breve er fyndig og pikant; i sin Dom om Personer og Bøger er han højst uforbeholden, oftest træffende, hyppig ogsaa skarp og sarkastisk. Senere Litteraturhistorikere, som Nyerup og N. M. Petersen, henvise jævnlig til D.s Kritik.

Baade Schøning og Suhm forlode Throndhjem i 1765, den første for at overtage et Professorat i Sorø; Suhm opslog sin Bopæl i Kjøbenhavn. Fra nu af havde D. i nogle Aar sit egentlige Hjem hos Suhm, i hvis Hus han ogsaa havde faaet Plads til sin Bogsamling. I 1768 flyttede han til Sorø, hvor han haabede at gjenvinde sin svækkede Helbred, og boede hos Schøning; men da denne 1773 tiltraadte sin videnskabelige Norgesrejse, vendte D. tilbage til Kjøbenhavn, sygere end før. Han lagde sig ind paa Frederiks Hospital, hvor han døde 5. Maj 1775. Han testamenterede Schøning den værdifuldeste Del af sin Bogsamling, nemlig alt, hvad der henhørte til nordisk Litteratur, samt alle sine Manuskripter paa den Betingelse, at det efter Schønings Død skulde tilfalde Videnskabsselskabet i Throndhjem. D.s og Schønings Bøger udgjøre Grundstammen for dette Selskabs værdifulde Bibliothek.

Suhm giver mangesteds i sine Skrifter Bidrag til D.s Karakteristik. Af alle sine Venner satte han D. højst i Trofasthed og Oprigtighed. Han kunde være opbrusende og «sur», men han var altid rede til at ofre baade sin Tid og sine Penge til andres bedste. «Han var en Mand af grundig og stor Lærdom, af fin og sikker Smag, næsten ikke uerfaren i nogen Videnskab, gik enhver lærd til Haande i mange Maader. Hans Disciple, Throndhjem og Akademiet vidne, at en dueligere Rektor end han kan ikke være.»

Suhms Saml. Skrifter IV, 157 f. VII, 54. XIV, 267 ff. XV, 189 ff. Throndhjems Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1855 S. 24 ff. L. Daae, Gerh. Schøning, *passim*.

A. E. Erichsen.

Dass, Peter (Petter), 1647—1708, Præst og Digter, fødtes paa Gaarden Nord Herø i Alstahovg i Nördlandene og var Søn af Peter Don D. eller Dundas, som o. 1630 var indvandret til Norge og bosatte sig paa Helgeland, hvor han ægtede Fogeddatteren Maren

Falch. Som Barn mistede D. sin Fader og blev sat i Huset hos Sognepræst Niels Mikkelsen Arctander i Nærø, der var gift med hans Moders Søster. Af denne Præst blev han undervist sammen med sin Fætter Peter Jespersen, den senere kongelige Konfessionarius. Derefter gik han 5 Aar i Bergens Kathedralskole, der paa den Tid havde flere duelige Lærere, saasom den bekjendte Topograf Edvard Edvardsen. Fra Skolegangen i Bergen skriver sig ganske vist D.s Dygtighed i at behandle det latinske Sprog, som han har benyttet i endnu bevarede poetiske og prosaiske Frembringelser. Han blev Student 1665. Efter et Par Aars Ophold i Kjøbenhavn, hvor han havde vanskeligt ved at slaa sig igjennem, fik han Plads som Huslærer i Vefsen paa Helgeland hos Præsten Jacob Wirthmand, hvis Stifdatter Margrethe Andersdatter nogle Aar senere blev hans Hustru. Omtr. 1672 blev han personel Kapellan i Nesne paa Helgeland for en meget ringe Løn. Da han ved den Tid stiftede Familie, var hans Stilling i nogle Aar meget trykket; «jeg som en anden Bonde arbejded' for mit Brød», hedder det i hans rimede Autobiografi.

En væsentlig Forbedring i D.s Kaar indtraadte, da han i 1681 blev residerende Kapellan i Nesne, men endnu mere, efter at han 1689 var bleven befordret til Sognepræst i Alstahovg. Dette var paa den Tid det største og mest indbringende Kald i det nordenfjældske Norge og omfattede ikke mindre end 8 nuværende Præstegjæld; under Sognepræsten stode i flere af de underliggende Sogne residerende Kapellaner. Efterhaanden blev D. i dette rige Kald en formuende Mand. Men Møje og Farer vare forbundne med hans Stilling. Han havde jævnlig Kirkerejser at foretage i aaben Baad milevis over farlige Havstykker; dog blev af den Grund, forsikrer hans første Biograf (Sønnesønnen A. C. D.), næppe nogen Gudstjeneste forsømt af D. Skjønt han fra Barnsben af var vant til den strænge nordlandske Natur, har han dog mangen Gang følt dens Tryk; «mens andre kan frydes ved straalende Sol, er vi Elementernes Slaver», klager han i et af sine Rimbreve. Derhos maatte en Mand med D.s stærke litterære Interesser mangen Gang bittert savne Omgang med aandsbeslægtede deroppe «i et Land, hvor ej findes Skrift eller Bøger». Men foruden «Guds Ord og Samvittigheds Glæde» havde han megen Hygge af Samkvemmet med talrige Slægtninger og Venner, som boede rundt om paa Helgeland; med Præsten i Nabosagnet Brønø, den lærde Magister Peter Bredal, førte han en livlig latinsk Brevvexling, hvorved ogsaa theo-

logiske Æmner kom paa Bane. I endnu fortroligere Forhold stod han til Svogeren Steen Wirthmand, der ogsaa optraadte som Digter. En velkommen Afvexling i det ensformige Liv dannede hans Bergensrejser. I Bergen, Nordlændingernes egentlige Hovedstad, fandt han en Travlhed og et Liv, som tiltalte ham, og der gjorde han Bekjendtskab med Datidens fejrede Digterinde, Dorothea Engebrektsdatter.

D. begyndte tidlig at føle den tiltagende Alders Skrøbeligheder. I sine sidste Leveaar led han af Stensmerter, som voldte ham megen Pine. Dog vedblev han at digte lige til det sidste. Han døde i Avg. 1708, 61 Aar gammel. Af hans 2 Sønner døde den ene som Student, den anden, Anders D., som i nogle Aar havde været Faderens Personkapellan, blev dennes Eftermand som Sognepræst i Alstahovg.

I sine Velmagtsdage var D. en mere end almindelig sund og djærv Personlighed, skikket til at vinde og imponere sine Omgivelser. Som Præst og Digter nød han i sin Kreds den største Anseelse, og næppe har nogen Nordmand fra de senere Aarhundreder levet saa længe i Folkets Traditioner som han. Navnlig i Nordlandene blev «Hr. Petter» en Sagnfigur, om hvem de vidunderligste Ting fortæltes, og paa hvem ogsaa Sagn fra andre Kanter overførtes. — Det er dog fornemmelig som Digter, D. har Krav paa at mindes. Den Tid, hvori han virkede, Slutningen af «det lærde Tidsrum», var en for Poesien og allermest den verdslige Digtning gold Periode, i hvilken metriske Kunststykker og ilde anbragt Lærdom alt for ofte traadte i Steden for virkelig poetisk Løftelse. D., hvis Liv henrandt fjærnt fra de toneangivende Kredse, indtager ogsaa som Digter en afsondret Plads. Han taler selv ofte om sit Ubekjendtskab med den lærde Poesi og betragter sin Digtning som en ringere Art. Sin Læsekreds søgte han lige saa meget blandt «de kostklædte Bønder» som mellem de mere oplyste Stænder. Han er bevidst Folkedigter, og det har til Fuldkommenhed lykkedes ham at blive det. Han er den eneste norske Forfatter fra Tiden før Holberg, hvis Arbejder endnu ere Folkelæsning.

D.s første Arbejder vare Lejlighedsdigte, og han fortsatte med denne Produktion lige til sin Død. Det meste deraf er gaaet tabt, men man har bevaret Titlerne paa ikke mindre end 127 saadanne Digte. Af dem, som ere i Behold, ere adskillige utilbørlig udtværede og ordrige; ikke sjælden støder man paa Smagløsheder, og Forfatteren synes ikke altid at have givet sig Tid til at afrunde

og affile. Imidlertid vil man ogsaa i disse Lejlighedsvers hyppig overraskes ved D.s Evne til at træffe et smukt og tiltalende Udtryk for sin Stemning. De fleste af dem fremkaldtes ved Begivenheder i de helgelandske Familier, som udgjorde hans Omgangskreds; enkelte angaa Tildragelser i Udenverdenen, der have gjort Indtryk paa Forfatteren, saasom de mærkelige Viser om Bergens Ødelæggelse ved Ildebranden i 1702. Til denne Digtning maa ogsaa henregnes hans Rimbreve, hvoraf navnlig de til Dorothea Engebrektsdatter udmærke sig ved megen Kvikhed; end videre 2 Digte fra Slutningen af hans Liv, hvori han skildrer sit Levnedsløb og sin Sygdom, og som have holdt sig i stor Yndest blandt Almuen, saa at de fremdeles udkomme i særskilte Aftryk efter gamle Opskrifter. Om betydelige Gaver som satirisk Digter vidner den fortræffelige «Dalevise» («Fjældbyggen agter paa Tiden»), hvori Forfatteren med megen Djærvhed og Anskuelighed opruller en Række Folkelivs-billeder til Belysning af Helgelændingernes Hovedfejl: Urenlighed, Processyge og Usædelighed.

Af D.s større Arbejder har intet vundet større Navnkundighed end hans «Nordlands Trompet». Det var paabegyndt allerede i 1678, lagdes flere Gange hen og var først færdigt mod Slutningen af Aarhundredet. «Nordlands Trompet» er en poetisk Beskrivelse af hele det nuværende Tromsø Stift, hvoraf Forfatteren gennem Selvsyn kun kjendte den sydlige Del, Helgeland; hvad han fortæller om de nordligere Dele, hviler paa mundtlige Efterretninger fra andre. Naar D. her optræder samtidig som Topograf og Digter, falder det ham ikke et Øjeblik ind at lade den poetiske Frihed tumle sig paa den faktiske Sandheds Bekostning. Digtet er en indtil de mindste Smaating sand og troværdig Skildring af Forholdene nord paa. Øernes Beliggenhed, Fjordenes Retning, de herskende Vinde, Dyrelivet paa Land og Hav gjøres der lige saa nøje Rede for som Lofotfisket, Handelsforholdene og Befolkningens daglige Levemaade. Der er lange Opregninger og en Indgaaen i Enkeltheder, som vilde være overvældende, hvis ikke den kjække, livsglade Tone, Forfatterens levende Interesse for sit Æmne og hans Kjærlighed til det fattige og nøjsomme Folk, hvis Bedrift han skildrer, gik som en belivende Strømning gennem det hele Digt. Dertil komme de mange Steder af virkelig poetisk Skjønhed, de letflydende Vers og det heldig valgte Metrum. Det er ved disse Egenskaber, at «Nordlands Trompet» i Norge er bleven en Folkebog som maaske intet andet Skrift uden for den gudelige Litteratur.

Derimod kan Forfatteren ingenlunde siges i de enkelte Udtryk at have lagt an paa at skrive populært. Vistnok findes her, fordi Æmnet førte det med sig, en Mængde norske Betegnelser, som tidligere ikke vare fremkomne i Skriftsproget; men ved Siden deraf vrimler der af franske og tyske Ord, ligesom den romersk-græske Gudeverden stadig optræder indgribende i Nordlændingens Livsforhold. Den enfoldige Læser lod sig ikke forstyrre af saadanne Enkeltheder.

Af D.s religiøse Digtninger er hans Katekismus-Sange («Dr. Mort. Luthers lille Katekismus, forfattet i bekvemme Sange under søjelige Melodier») saa vel i Omfang som i indre Værd den betydeligste. Dette Arbejde havde han færdigt 1698, da det undergaves hans Biskops Censur. Han har dediceret Bogen til sin Fætter Dr. Peter Jespersen og sine mange Slægtninger paa Helgeland. I Dedikationen beder han P. Jespersen tage sig af Bogens Trykning, hvilket denne vistnok ogsaa har gjort, thi den første Udgave udkom 1714, nogle Maaneder før P. Jespersens Død. Digteren har villet, at «de unge skulde lære sin Katekismus syngende»; han har derfor ved alle Sangene givet Anvisning paa kjendte Melodier, hvoraf mange ere laante fra verdslige Viser. I intet af sine øvrige Skrifter lægger D. en saadan Færdighed i Versets Behandling for Dagen, ingensteds er hans Foredrag varmere og mere indtrængende. Endnu kan man læse det ene efter det andet af disse lange Digte uden at trættes. Af Katekismus-Sangene har Landstad gjort et forholdsvis rigeligt Udvalg i sin Salmebog og derved ladet D. for første Gang komme til Orde i den norske Kirkesang. — Ikke mindre Yndest og Udbredelse blandt Almuen vandt D.s «Aandelige Tidsfordriv eller bibelske Visebog». Den indeholder en Samling af Fortællinger fra det gamle Testamente, som Digteren har gjenfortalt paa Vers. Særlig tiltalende har Almuen fundet Sangen om Jephtas Løfte («Det hændte sig Jephta, den Gileads Mand»), som blev sunget overalt i Landet. — D.s «Evangelier sangvis forfattede» udgaves sammen med Svogeren Steen Wirthmands Sange over Epistlerne. Skjønt unægtelig af noget ringere Værd end hans øvrige gudelige Digtning har dog ogsaa Evangelie-Sangene kunnet glæde sig ved meget stor Udbredelse. — Dette gjælder ikke om de bibelhistoriske «Digte om Ruth, Esther og Judith», der allerede snart efter sin første Udgivelse (1723) synes at være saa godt som glemte. Og dog røbe ogsaa disse Digte, for at bruge Welhavens Udtryk om dem, «et Digter-

anlæg eller, om man vil, en ubevidst Kunst, som i gunstigere Tider og Forhold kunde have naaet den højeste Udvikling».

Uagtet D.s større Skrifter alle vare fuldt færdige til Trykken, endog med Fortaler og Tilegnelser, fra hans Haand, udkom intet af dem og sandsynligvis heller ingen af hans mindre Digte, medens han levede. Dog var hans Digtning allerede spredt viden om i hans levende Live. Biskop Krog i Throndhjem sang ved hans Død: «Den norske Maro, Dass, er død, hvis Digtergejst som Honning flød ud af Parnassi Top». Udbredelsen af hans Værker skete en Tid lang gennem Afskrifter, hvoraf der endnu haves mange bevaret, af «Nordlands Trompet» f. Ex. ikke mindre end 12. Da de først vare udkomne i Trykken, fulgte af de fleste Oplag paa Oplag. De optryktes (ofte slet nok) som herreløst Gods af Bogtrykkere, ikke alene i Kjøbenhavn og Christiania, men ogsaa i Aalborg og i alle de norske Byer, som havde et Trykkeri. Af de omfangsrige Katekismus-Sange haves Rede paa 25 fuldstændige Udgaver, hvorhos flere Sange af denne Bog tryktes særskilt og udkom som anonyme Gadeviser. Der er ingen Tvivl om, at D.s Digte gennem hele det 18. Aarhundrede og den første Halvdel af det følgende have været den norske Almues Yndlingslæsning. Fra Nordkap til Lindesnæs, fra Havet til de inderste Bygder har han været kjendt som ingen anden norsk Digter. Allermest har han naturligvis været skattet i Nordland, hvor man sammenfattede hans Forfatterskab under Navnet «Hr. Petter-Digt», og hvor han lige til vor Tid har fundet talrige Efterlignere. Blandt de højere Klasser bleve derimod D.s Skrifter lidet paaagtede. Det stadfæstede sig, som A. C. Dass siger i sin Udgave af «Nordlands Trompet», at denne Poet «levede før den polerede Alder». Han fjærnede sig alt for langt fra, hvad man i det 18. Aarhundrede betragtede som mønstergyldig Poesi, til at hans jævne og ukunstlede Vers kunde finde Naade. Det er egentlig først i vore Dage, at denne Digter har faaet den ham tilkommende Plads i vor Litteraturs Historie. Hans «Samlede Skrifter», udgivne af A. E. Erichsen, udkom i 3 Bind 1874—77.

A. C. Dass' Fortale til «Nordlands Trompet», Kbh. 1763. J. S. Welhaven, Saml. Skrifter VI, 109 ff. P. Dass's Saml. Skrifter, udg. af A. E. Eriksen, I, S. 111 ff.

A. E. Erichsen.

Dassow, Theodor, 1648—1721, Superintendent, Orientalist, var født i Hamborg, hvor hans Fader, Johan D., var Præst; Moderen hed Gertrud Uppendorf. Allerede under sin Skolegang begyndte

han at lægge sig efter det hebraiske Sprog, og hermed fortsatte han efter at være afgaaet fra Skolen i Hamborg til Universitetet i Giessen, hvor han 1672 blev Magister. I Wittenberg gik han videre i sine Studier og blev Adjunkt i det filosofiske Fakultet, men begav sig dog snart efter til Oxford, hvor han under den lærde Jøde Isaac Abandanas Vejledning betydelig udvidede sin Indsigt i den rabbinsk-talmudiske Litteratur og den jødiske Arkæologi. Tilbagekommen der fra til Wittenberg (1678) blev han Professor i Poesi og i de orientalske Sprog. Efter 1699 at have taget den theologiske Doktorgrad fulgte han et Kald, han havde faaet fra Kiel, hvor han blev Professor i Græsk og østerlandske Sprog samt Sognepræst. Denne dobbelte Stilling beklædte han i 10 Aar, indtil Kong Frederik IV 1709 kaldte ham til Generalsuperintendent i den kongelige Del af Slesvig og Holsten samt Provst i Rensborg Provsti. I dette Embede døde han 5. ~~Jan~~^{Jan} 1721. Han havde i Wittenberg ægtet Dorothea Zinck, Enke efter Professor Balth. Stolberg.

D. ejede et betydeligt Bibliothek, rigt paa jødisk-rabbinsk Litteratur, og han har udgivet en Mængde Skrifter, dog mest Disputatser, vedrørende de hebraiske Antikviteter. Af den med stærke Skridt fremtrængende Pietisme var han en stor Fjende, og med Dr. Henrik Muhlius, gottorpsk Hofpræst og senere Prokansler for Kiels Universitet, førte han bitre theologiske Stridigheder. Beundrere af hans orientalske Lærdom mente, at det havde været heldigere, om han havde udgivet flere af de lærde Værker, som han havde under Hænder og ved sin Død efterlod ufuldendte, i Steden for at fortabe sig i Bekæmpelse af en Aandsmagt, som han næppe til fulde forstod og i alt Fald ikke var voxen. Adskillige af hans efterladte Haandskrifter findes nu i det kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn.

Møller, *Cimbria lit.* Pontoppidan, *Ann. eccl. Dan.* IV, 135 f. Burchardi, *Ueber Synoden* S. 71 f. *Allg. deutsche Biographie* IV. *H. F. Rørdam.*

Daue, Hans Heinrich Nicolai Johannes, f. 1824, Officer. D. er født 15. Jan. 1824 i Rensborg, hvor hans Fader, Severin D., der nedstammede fra en gammel rhinlandsk Familie, var Major ved det holstenske Infanteriregiment; Moderen hed Anna Marie f. Larsen. Han blev Kadet i 1839, Officer i 1843 og ansattes først ved 2., derpaa ved 1. Bataillon. I 1846 kom han paa Højskolen og beordredes ved Krigens Udbrud 1848 til Tjeneste ved Artilleriet. Fra 1851—53 gennemgik han Højskolens Artilleriafdeling, men da han

alt fra 1848 var Premierlieutenant i Fodfolket, vendte han derefter tilbage til dette Vaaben. Foranlediget ved Skrifter af Oberst Blom og Kapitajn Stjernholm udgav han i 1853 under Mærket «En ældre Militær i Tjenesten»: «Nogle Betragtninger over Danmarks Forsvar», hvori han stærkt anbefalede Kjøbenhavns Befæstning og bekæmpede Danevirkestillingens Anlæg. I 1855 udkom under samme Mærke: «Videre om Forsvaret», hvori han forudsagde Maaden, hvorpaa Danevirke vilde blive erobret. I 3 derpaa følgende Skrifter bekæmpede han saa vel Major Stjernholms Forslag om Anlæg af «Kystbaner» som de af Politikerne anbefalede «Tværbaner».

I 1858 udnævntes han til Kapitajn, gjorde Tjeneste først ved 17., dernæst ved 5. og efter 1861 ved 20. Bataillon. Som Kompagnichef ved 20. Regiment deltog han i Krigen 1864, var med i Kampen 3. Febr. og 8. Marts foran Fredericia, i hvilken sidste han tillige med sit Kompagni, navnlig paa Grund af Omstændigheder, hvorover han ikke var Herre, blev taget til Fange. Efter Krigen optraadte D., som 1872 erholdt sin Afsked fra Krigstjenesten, dels anonymt, dels under Navn som militær-politisk Forfatter. Saaledes udkom i 1871: «Danmark i Nutidens Strøm», i 1872: «Enten—eller» og Aaret efter: «Om Nødvendigheden af parlamentarisk Regering». Saa vel disse som 5 andre Piecer (udg. 1875—88) ere Lejlighedsskrifter, som berøre vort forandrede militær-politiske Standpunkt efter Wiener-Freden og den indre politiske Strid; men skjønt deres Indhold er logisk, og de vidne om Forfatterens Kjærlighed til Danmark, have de kun udøvet en begrænset Indflydelse, da D.s Syn paa vore Forhold er noget afvigende fra det almindelige. 23. Okt. 1864 indtraadte han i Ægteskab med Marie Henriette Nagel, Datter af Maskinfabrikant N. i Slesvig.

P. N. Nieuwenhuis.

Daugaard, Christine Margaretha, f. 1831, Forfatterinde, er Datter af nedennævnte Jacob Brøgger D. 30. Jan. 1831 fødtes hun i Thorstrup Præstegaard ved Varde. I et aandelig rigt, livsglad, virksomt og lykkeligt Hjem, dannet af hjærtelige, sjælsstærke Forældre, voxede hun op med 2 begavede Brødre og en rigt udrustet Søster, der alle døde i en ung Alder. Hendes Hjemstavns ensomme Hedeegn paavirkede hende, og allerede tidlig ytrede Tungsind sig i hendes Natur, hvilket forøgedes, da Faderen i 1845 forflyttedes til Ribe. Her tilbragte hun alligevel lykkelige Aar til Faderens Død 1867, hvorefter hun flyttede til Kjøbenhavn sammen med Moderen, som døde der i Avg. 1882. 3 Aar senere drog Frk. D., efter et

kort Ophold paa Herregaarden Nørholm, tilbage til Ribe, hvor hun endnu bor. — Paavirket af sin Faders kjærnefulde Historieundervisning og sin Moders fantasirige og følelsesfulde Fortællinger begyndte hun tidlig at skrive Vers. Først vare Oehlenschläger, Blicher, Kingo og Brorson hendes Læremestre, siden blev hun med hjærtelig Hengivenhed knyttet til Fr. Paludan-Müller, der i hendes Digtsamling «Lyngblomster» «sporede en beslægtet Aand»; baade hans Digte og Personlighed fik megen Indflydelse paa hende. Under Forfattermærket «Erica» udgav hun den omtalte Digtsamling «Lyngblomster» (1856), «Hr. Holgers Juletræ» (1857), «Historiske Digte» (1861) og «Danmarks Fadervor» (1864). Under eget Navn udgav hun «Salmer for Julen, dens Før- og Efterfest» (1.—2. D., 1861—64), «Aandelige Digte» (1865), «Biskop Daugaard» (1867, ikke i Handelen) og en forkortet Oversættelse af Torquato Tassos «Det befriede Jerusalem» (1884). End videre har hun offentliggjort Digte, bl. a. i «Nordslesvigsk Søndagsblad» («Dansk Rimkrønike»). I 1887 udgav hun sin Veninde Sophie Holsts efterladte Skuespil «Eumenes af Kardia» og indledede det med en Karakteristik af den afdøde. — Hendes egen Forfatterpersonlighed røber Ærlighed, Patriotisme og Religiositet.

Nic. Bøgh.

Daugaard, Jacob Brøgger, 1796—1867, Biskop, var født 17. Sept. 1796 i Randers, hvor hans Fader, Bondesønnen Hans D., var Toldbetjent og senere blev Kjøbmand. Efter Tilskyndelse af Præsten (senere Amtsprovst) P. J. Kruse, der var bleven opmærksom paa Jacob D.s Flid og gode Nemme, satte Faderen ham i Randers Latinskole, hvor han ved sit livlige og opvakte Sind snart vandt almindelig Yndest hos Lærere og Kammerater. Ferierne tilbragte han gjerne sammen med en Ven i Vejerslev Præstegaard, og det var her, hans Sans for det Holbergske Lune vakttes, der siden fulgte ham Livet igjennem og bidrog til at give ham den friske og livsglade Ro, der gjorde Samlivet med ham saa tiltalende. — Efter 6 Aars Skolegang blev D. Student 1816 og tog Aaret efter 2. Examen med Udmærkelse. Under en stor Del af sin Studentertid havde han et kjærligt Hjem i Huset hos Historikeren Professor I. Engelstoft, hvis Adoptivsøn, den senere Biskop C. T. E., og et andet ungt Menneske, den senere Stiftamtmand Baron F. C. Holsten, han underviste og endelig 1822 dimitterede til Universitetet. Samme Aar blev han Adjunkt ved Sorø Skole, efter at han Aaret i Forvejen havde taget theologisk Attestats.

I Sorø var D., som en af hans gamle Elever (Viggo Rothe) nys har vidnet, «Yndlingslæreren», og han levede her et lykkeligt Samliv med de lærde og begavede Mænd, som den Gang virkede paa dette Sted. Da hans Sans for historisk Granskning var vakt i Engelstofts Hus, vovede han sig til at besvare den af Videnskaberne Selskab 1823 udsatte Prisopgave, «at levere en fuldstændig og nøjagtig Fortegnelse over alle Klostre i Danmark fra Kristendommens Indførelse i dette Rige indtil Reformationen, oplyst ved Hovedbegivenhederne i deres Historie». Trods Vanskelighederne ved i Sorø at skaffe sig Adgang til de nødvendige Kilder kunde D. efter 3 Aars Forløb indgive en Besvarelse, som belønnedes med Selskabets Guldmedaille. Det er dette Arbejde, han senere (1830) i lidt udvidet Skikkelse udgav under Titel: «Om de danske Klostre i Middelalderen», et Skrift, der med rette vandt megen Paaskjønelse og afhjalp et Savn i vor historiske Litteratur.

1827 kaldtes D. til Præst i Thorstrup og Horne ved Varde, 1839 blev han tillige Provst; 1845 Sognepræst ved Domkirken i Ribe og Stiftsprovst, og 21. Jan. 1850 beskikkedes han til Biskop i Ribe Stift. Dette Kald varetog han i 17 Aar med stor Troskab. Mild, fredelskende og fordringsløs gjorde han sig i høj Grad afholdt af Stiftets Præster og Lærere, blandt hvem han færdedes som en æret og elsket Patriark. En Mand, der kjendte ham nøje, har fremhævet «den mageløse Blanding i hans Sjæl af den mest oplivende Gemytlighed med den dybeste Alvor» og «naturlig Jævnhed forenet med stor aandelig Overlegenhed» samt «hans sjældne Gave til at omgaas Mennesker fra de højeste til de ringeste».

Efter nogen Tids Svagelighed døde D. 5. Jan. 1867. Han havde 1827 ægtet Catharine Kruse, Datter af ovennævnte Amtsprovst K. Denne hans ædle og værdige Hustru overlevede ham i en Række Aar med den ovenanførte Datter, Christine D. Et Par flinke og haabefulde Sønner vare i deres Studenteraar blevne bortkaldte fra Forældrene, der med Smerte havde maattet se dem hensygne, uden at Lægedom var at finde.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. VIII, Nr. 385.

H. F. Rordam.

Dauw, Frederik Johan Valentin, 1706—52, Præst, ældste Søn af næstfølgende, fødtes i Thisted 13. April 1706 og blev Student fra Sorø 1724. 2 Aar efter tog han Attestats og søgte nu forgjæves i en halv Snes Aar gejstlig Befordring. Da han 1733 udgav Faderens rimede «Danske Lov», sendte han et Exemplar

med Tilskrift paa Vers til Kronprinsen: «Hjælp mig til Præstekald», men ogsaa uden Resultat. Hans litterære Interesser have rimeligvis bragt ham i Berøring med Fr. Rostgaard, som 1736 kaldte ham til Præst paa Anholt. Med sine ikke ubetydelige Samlinger til dansk Historie (Ny kgl. Saml., 4to, Nr. 1257) og et forholdsvis rigt Bibliothek drog D. over til den afsides liggende Ø, hvor det maatte falde ham vanskelig at tilfredsstille sin videnskabelige Trang. Han stod i Brevvexling baade med Langebek og Gram, ligesom han søgte Alb. Thuras Bistand til at faa udgivet sine Samlinger til Sorø Akademis Historie. Disse ere endnu bevarede (Ny kgl. Saml., 4to, Nr. 713) saa vel som hans Samlinger til Grenaas Historie (Kallske Saml. Nr. 379). En Piece, han udgav 1740 med Titelen «Hør, du danske Mand», henleder Opmærksomheden paa en Række Opgaver, der fortjente at løses af den videnskabelige Forskning i Landet; han lægger derved for Dagen varm Kjærlighed til Modersmaalet og sit Fædrelands historiske Minder. I Kirken paa Anholt grundlagde han et Bibliothek paa 150 Bind, dels ved Gaver fra sine Venner og Velyndere, dels ved, hvad han selv skjænkede dertil. Han haabede derved at virke til Gavn og Glæde for sine Eftermænd; men Skabet, der indeholdte Skatten, forblev efter hans Tid urørt, og Indholdet ødelagdes fuldstændig af Tidens Tand. — D.s urolige Aand bragte ham dog i Aarenes Løb i betydelig Konflikt baade med Øens Patron, hans tidligere Velynder, og med Menigheden; efter Rostgaards Forslag søgte man at faa Ende paa Striden ved at forflytte D. Han beskikkedes 1743 til Hospitalspræst i Randers, i hvilket Embede han døde 28. Maj 1752, kun 46 Aar gammel. Han var 2 Gange gift: 1. med Birgitte Cathrine Spincke († 1742); 2. med sin Formands Enke i Randers, Karen Brinchmann, f. Nørholm († 1767).

Chr. Bruun, Fr. Rostgaard I, 412 ff. Sorønsk Tidsskrift I, 2, 122 ff. Danske Atlas IV, 351. Orion, Maanedsskrift, IV, 271 f. *A. Jantzen.*

Dauw, Johan, 1679—1723, Præst, blev født 13. Juni 1679 i Kjøbenhavn og var Søn af Silke- og Klædekræmmer Hans D. og Hustru Alhed Kaalund. 1697 blev han privat indskrevet ved Universitetet og tog 3 Aar efter Attestats. Han var derpaa gjentagne Gange udenlands. Efter Hjemkomsten blev han Sognepræst i Thisted 1705. Aaret efter tog han Magistergraden. I Thisted forblev han dog kun 2 Aar, i det han allerede 1707 forflyttedes til Herstederne ved Kjøbenhavn, hvor han døde 3. Juni 1723. Han

var en Mand med adskillig litterær Interesse og en flittig Samler. Hans mange Excerpter gik til Dels i Arv til hans ovenanførte Søn, der deraf 1733 udgav en rimet «Danske Lov», hvor Paragraferne ere samlede i Smaavers for lettere at bevares i Hukommelsen. Nogle ubetydelige Collectanea til Thisted's Historie ere trykte dels i Bloch's «Thronhjemske Samlinger», dels i Østs «Arkiv» II, 118 ff. Selv fik han 1721 udgivet en Malerkunstens Theori og Bidrag til dens Historie («Der kunsterfahne, galante, doch aber zugleich erbauliche Schilder und Maler», ny forbedret og forøget Udg. ved C. Bertram 1755); det er Excerpter, som D. lejlighedsvis har samlet til Brug for en Slægtning, der dyrkede Kunsten. Nærmest til Opbyggelseslitteraturen kan henregnes et Skrift af ham om Forældres og Børns Pligter; Titelen er det interessanteste derved: «Lystmad eller Forældre og Børnekonfekt» (1714, trykt paa ny 1779). D. blev 1705 i Kjøbenhavn gift med Agnete Cathrine Grøtter.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

David, Christian Georg Nathan¹, 1793—1874, Politiker, Nationaløkonom, blev født i Kjøbenhavn 16. Jan. 1793. Hans Fader var en efter Datidens Forhold rig jødisk Grosserer, Joseph Nathan D.; Moderen hed Georgine Debora f. Levy. Han dimitteredes 1809 fra det Schouboeske Institut, tog i 1810 og 11 anden Examen, men dyrkede i Steden for et Embedsstudium den friere Videnskabelighed, navnlig i Retning af Sprog, Historie og Nationaløkonomi. Fra 1815—18 rejste han i Udlandet, var hjemme i nogle Aar, men opholdt sig atter i 1822—23 i Göttingen, hvor han erhvervede den filosofiske Doktorgrad for en (naturligvis paa Latin skreven) Afhandling om det danske Skattevæsen i det 18. Aarhundrede. Efter sin Hjemkomst holdt han Forelæsninger ved Universitetet over Statsøkonomi og blev i 1830, efter at have antaget Kristendommen (døbt 1. Sept. i Slagslunde Kirke), extraordinær Professor, men afskedigedes fra dette Embede i 1836 paa Grund af sin politiske Optræden. D., der levede i fortroligt Forhold til J. L. Heiberg,

¹ D. har oftere forandret Navn. Først hed han David Nathan David. Da han 1809 blev Student, angaves han at hedde David Albrecht Joseph Nathan. Faa Aar efter skrev han sit Efternavn Nathandavid, hvilket han efterhaanden forandrede til Nathan-David og siden til David. Paa hans Doktordisputats fra 1823 staar Dav. C. Nathan-David; 1830 døbtes han (i Følge Kirkebogen) med Navnene Christian Georg Nathan David, men i Steden for Nathan angav han, i hvert Fald senere, at han hed Nicolai.

Møhl og andre af Datidens skjønne Aander, dyrkede ikke blot æsthetiske Interesser ved dramatiske Kritikker (under Mærket Y. Z.), mindre novellistiske Arbejder og Digte i Datidens noget romantiske og højstemte Aand, men optraadte tillige som statsøkonomisk og politisk Forfatter; han var baade den første egentlige Journalist og den første virkelige statsøkonomiske Skribent i Aarhundredets Litteratur. Efter at have skrevet en Række Artikler i det Smagen beherskende «Maanedsskrift for Litteratur» begyndte han 14. Sept. 1834 Ugeskriftet «Fædrelandet», hvis Program han sammenfattede i de fyndige Ord, at det skulde «henlede den offentlige Opmærksomhed paa det offentlige», en under Datidens Sløvhedstilstand og kritikløse Underdanighed imod Enevælden lige saa dristig og vanskelig som omfattende Opgave. Ikkun 3 Maaneder efter sattes han under Tiltale for Overtrædelse af Trykkefrihedslovgivningen ved 3 Artikler: om de nys skabte Provinsialstænders Initiativ, om den dømmende Magts Adskillelse fra den udøvende og om Folkets Indflydelse paa Forfatningens Udvikling. Maaske var han ikke selv deres Forfatter; et i «Tilskueren» for 1889 offentliggjort Brev af 18. April 1835 fra V. Jacobsen omtaler som almindelig bekjendt, at de vare skrevne af Johs. Hage, Orla Lehmann og Sager, men D. maatte i alt Fald bære Ansvar for deres Offentliggjørelse. Det var den første Trykkefrihedsproces i lange Tider, og den vakte stor Sensation. Sagen førtes i første Instans af Generaliskalen Treschow, medens Haagen var Defensor, for Højesteret af Advokaterne Sporon og Høegh-Guldberg; begge Domstole frifandt den anklagede, og da Højesteretsdommen afsagdes 2. Dec. 1835, gav dette Anledning til forskellige Ovationer. Paa dette Tidspunkt var D. dog atter i Udlandet og havde overdraget Redaktionen til sin Ven og Meningsfælle Overlærer Johannes Hage. Efter Frederik VI's Død blev «Fædrelandet» i Dec. 1839 med kort Varsel omdannet til et Dagblad, og D. nævnedes paa det som Redaktør sammen med Balthasar Christensen, Gjødwad, Orla Lehmann og Wessely, men udtraadte dog allerede nogle Maaneder efter af Redaktionen.

D. var ikke blot selv liberal, men paa dette Tidspunkt en af Liberalismens Førere. Hans Stilling er noksom betegnet derved, at han 1831 sammen med Tscherning skrev om de preussiske Provinsialstænders Væsen, at han 1832 polemiserede skarpt imod Grev F. A. Holstein, at han i 1840 forsvarede den konstitutionelle Skattebevillingsret imod P. G. Bang. Det faldt derfor ganske naturligt, at han i 1840 efter den nye Kommunallov for Kjøbenhavn blev

Borgerrepræsentant (fra 1841—48 Raadmand) og samme Aar en af Hovedstadens Stænderdeputerede. Han optraadte ogsaa i Roskilde med Krav paa borgerlig Frihed og konstitutionel Forfatning. Men hans Liberalisme blev efterhaanden ikke saa lidt afdæmpet, og det bragte ham i et skjævt Forhold til tidligere Meningsfæller, at han i 1845 af Christian VIII's egen Haand modtog Ridderkorset, som ikke let skjænkedes nogen Oppositionsmand. Da Orla Lehmann 21. Juli 1846 indbragte i Stænderforsamlingen sit Forslag om en fælles konstitutionel Forsamling for Kongeriget og Slesvig og derved for første Gang klart opstillede det national-liberale Program, optraadte D. som en lidenskabelig Modstander og erklærede 'Tanken for «umoden, uklar og fremfor alt gjennemgaaende uhensigtsmæssig». Var dette nu et Omslag fra D.s Side, en Svigten af hans tidligere Optræden? Der kan herpaa svares baade et Ja og et Nej. D. var liberal, men med stærke Begrænsninger, og national i dette Ords Partibetydning hverken var eller blev han nogen Sinde. Det Program, som han tidlig havde opstillet, gik ud paa et konstitutionelt Monarki, hvori det monarkiske Element var det overvejende, men med Garantier imod Magtens Misbrug; han holdt paa Slesvigs Selvstændighed, Holstens Bevarelse og et begrænset Fællesskab imellem alle Monarkiets Dele. Man kan ikke sige, at han svigtede dette Program, han blev det tro ogsaa paa et langt senere Stadium. Men paa den anden Side lader det sig ikke nægte, at han i disse Aar forandrede Front og vendte sine skarpe Angreb imod den Opposition, til hvilken han selv havde hørt, medens han blev blød og hensynsfuld lige over for Kongemagten og det bestaaende Regeringssystem. Christian VIII's vindende Personlighed, der dannede en saa stærk Modsætning til Frederik VI's stive Utilgængelighed for nyere Ideer, har vistnok udøvet sin Indflydelse paa D. og givet ham Illusioner om et intelligent Kongedømme med konstitutionelt Tilsnit. Den offentlige Mening, der havde været vant til at se ham i Spidsen, var i alt Fald under Forholdenes Udvikling kommen forud for ham og saa nu tilbage paa ham som en reaktionær, ja som en Renegat. Samtidig med D. undergik Algreen-Ussing, der ogsaa en Gang havde været i de liberales forreste Række, en tilsvarende Evolution; den enes Ridderkors og den andens folkelige Guldpokal vare i hine Aar stadig Gjenstand for «Korsarens» Vittigheder og Karrikaturer. Ved Stændervalget i 1846 blev D. vraget i Kjøbenhavn (han blev kun 5. Suppleant), og da han i Efteraaret 1848 stillede sig til den grundlovgivende Rigsforsamling i Kjøben-

havns daværende 8. Kreds, faldt han for Tømmermester H. H. Kayser. Han blev dog faa Dage efter kongevalgt Medlem og fik ogsaa Sæde i Grundlovsudvalget. Han optraadte her — og det var til visse ingen Afvigelse fra hans tidligere Udtalelser — som en afgjort Modstander af den almindelige Valgret; han fordrede en rundelig Valgretscensus og særlige Valg for Kjøbstæderne, ligesom han holdt paa et Tokammersystem med virkelig Forskjel paa de 2 Afdelinger; i Forening med Ussing stillede han et Forslag i denne Retning. Det var ingen Inkonsekvens, at han, da dette ikke kunde sættes igjennem, sluttede sig til Andræs Etkammer-Forslag, der dog bød nogle af de Garantier, som han forlangte. Han var en af de faa, som stemte imod Grundloven ved den endelige Afstemning. At der imidlertid var foregaaet et Omslag i den offentlige Mening i Hovedstaden, synes at fremgaa af, at han desuagtet i Dec. 1849 valgtes til Folketingsmand i Københavns 5. Kreds imod Sadelmager Christensen. Han udtalte sig ved denne Lejlighed med Eftertryk imod enhver, politisk eller administrativ, Deling af Slesvig, som kun vilde blive en à Conto Betaling paa Slesvig-Holsteinismens Fordringer; ligesom før holdt han paa en virkelig Selvstændighed, ikke blot et Skin, for Slesvig og Holstens Bevarelse med fælles Finanser, Armé, Flaade, udenrigsk Repræsentation og «til evig Tid fælles Konge». Det var med andre Ord Helstatspolitikken, han her uforbeholdent proklamerede mere end 2 Aar før Kundgjørelsen af 28. Jan. 1852.

D. var i den forløbne Tid atter traadt i Statens Tjeneste. I Begyndelsen af Fyrreerne nedsattes en Kommission til Undersøgelse af Fængselsvæsenet, og han var Medlem af denne; efter en Rejse i Udlandet blev han i 1845 Medlem af Direktionen for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset og i Dec. 1848 Overinspektør for Fængselsvæsenet. Under hans 10aarige Ledelse gennemførtes Cellesystemet, og byggedes de store Fængsler i Horsens og ved Vridsløselille, det sidste med en betydelig Overskridelse af Byggesummen, som foranledigede en parlamentarisk Undersøgelse. Fra 1848 holdt han atter statsøkonomiske Forelæsninger ved Universitetet, i 1854 blev han Chef for det statistiske Bureau (indtil 1873), og i Dec. 1858 valgtes han til en af Nationalbankens Direktører. Lige fra 1846, da Roskildebanen aabnedes, havde han Sæde i det sjællandske Jærnbaneselskabs Kontrolkomité.

Fra 1851—54 deltog D. ikke i det parlamentariske Liv. I det sidstnævnte Aar modtog han en Plads i det ved Forordningen af

26. Juli skabte kongevalgte og raadgivende Rigsraad for Monarkiet, hvorfra han gik over til Rigsraadet efter Forfatningen af 2. Okt. 1855. Under den heftige Kamp, som Aaret efter rejstes ved de 11 slesvig-holstenske Rigsraaders Angreb paa Forfatningen, optraadte han, ligesom de øvrige danske Helstatsmænd, med Kraft imod disse Angreb og hævdede Forfatningens fuldstændige Lovlighed; det var under denne højst animerede og interessante Debat, at han med en heldig Vending mindede de slesvig-holstenske Riddere om, at der ved Siden af den «historiske Ret», som de idelig paakaldte, fandtes en «Historiens Ret», som ikke mindre gjorde sig gjældende. Efter at Patentet af 6. Nov. 1858 i Henhold til Forbundsdagens Fordring havde ophævet Oktoberforfatningen for Holsten og Lauenborg, hvorved Rigsraadet faktisk var blevet en dansk-slesvigsk Repræsentation, indtog de gamle Helstatsmænd en helt forskjellig Holdning og rejste en Opposition imod Ministeriet, under hvilken D. var en af de ivrigste Angribere. Skjønt deres Parti slog sig sammen med Bondevennerne i Rigsraadet, udgjorde de 2 Grupper dog kun en Minoritet, der hverken kunde sejre i Debatten eller ved Afstemningerne; men dette førte saa til en Partimanøvre, som blev dobbelt uforsvarlig ved Rigets farlige Stilling udad til. I Begyndelsen af Sessionen 1859 indgave 9 Rigsraader, deriblandt D., til Præsidenten (Madvig) en Erklæring, hvori de betegnede Patentet af 6. Nov. 1858 som ikke tilvejebragt ad lovlig Vej, men som en aldeles foreløbig Foranstaltning, der ikke stod i Samklang med Kundgjørelsen af 28. Jan. 1852, og udtalte, at de kun i Tillid til Ministeriets Tilsagn om at virke for de 2 tyske Hertugdømmers Gjenoptagelse i Forfatningen kunde finde det foreneligt med deres Mandat at deltage i Tilvejebringelsen af «de Love, der ere uundværlige til Statsstyrelsens uforstyrrede Gang». Da Præsidenten nægtede at oplæse denne Protest, afholdt de sig fra at stemme og forhindrede derved Rigsraadet i at fatte gyldige Beslutninger. Denne Obstruktionspolitik kulminerede ved Sessionens Slutning, da Slesvigeren Thomsen-Oldensworth (og med ham senere Hansen-Grumby) havde indgivet en Erklæring om, at han ikke ansaa Rigsraadet for forfatningsmæssigt, men dog ikke vilde nedlægge sit Mandat, og da Præsidenten, saaledes som Forfatningen og Forfatningsordenen udtrykkelig gjorde ham det til Pligt, havde andraget om hans Udelukkelse af Forsamlingen; efter sammen med Bondevennerne at have forsøgt at standse Sagen, først ved en motiveret Dagsorden, derpaa ved Henviisning til et Udvalg, grebe Helstats-

mændene til sidst til den Udvej at forhindre en gyldig Afstemning ved ikke at stemme eller ved at forlade Salen (nogle ved at gaa op paa Tilhørerpladsen), og de 34 Ja, som afgaves imod 3 Nej, vare ikke tilstrækkelige til at tilvejebringe det Qvorum af 41, som var blevet staaende i Forfatningens § 37, ogsaa efter Holstenernes Forsvinden. Det bør dog nævnes, at D. i denne Optræden ikke alene havde Følgeskab af Bluhme, Haagen, Heltzen og Ussing, men ogsaa af Tillisch, Frijs-Frijsenborg, Holstein-Holsteinborg og Tscherning. D. var blandt dem, som ivrig bekæmpede det Forfatningsudkast for Kongeriget og Slesvig, som efter Frederik VII's Død stadfæstedes 18. Nov. 1863, men i disse Debatter var dog Bluhme Helstatsmændenes egentlige Fører. I de fortrolige Forhandlinger, som i Juleugen s. A. fandt Sted paa Amalienborg imellem Notabler fra forskjellig Side, deltog ogsaa D., men hverken han eller nogen af hans Meningsfæller troede paa hint Tidspunkt at kunne overtage Ansvaret for Statens Styrelse, som kort efter gled over i Monrads Hænder. Først da Erobringen af Als gjorde Maalet fuldt og i Juli 1864 fremkaldte Monrads Fald, traadte Helstatsmændene til, og i det under Bluhmes Forsæde dannede Ministerium overtog D. Finansportefeullen.

Denne Regering, som fik det sørgelige Hverv at slutte Freden med de 2 tyske Stormagter, begyndte sit Liv med temmelig udpræget reaktionære Tendenser, der fandt Gjenklang og Støtte hos en Reaktion i selve Landets offentlige Mening efter de bitre Nederlag og Skuffelser; det var «Avgustforeningens» Periode. Men efterhaanden som man kom nærmere ind paa den vanskelige Opgave at retablere en normal Forfatning for Kongeriget alene, skiftede Ministeriet til en vis Grad Karakter, og efter Heltzens Udtrædelse af Ministeriet søgte det snarest Støtte imod Bondevennernes vidtgaaende Fordringer hos det national-liberale Centrum. Under de stærkt bevægede Forfatningsforhandlinger var D. Ministeriets egentlige Ordfører. Han var den Gang over de 70, og hverken hans Røst eller hans legemlige Kræfter slog altid til, men han udfoldede i Debatten en Slagfærdighed og en Skarpsindighed, som ikke kunde andet end vække Beundring. Han havde selv i sin bedste Tid som Taler været bitter, snerrende, irritabel, noget tilbøjelig til at falde hen i det pathetiske og salvesfulde, men hans altid vel gennemtænkte og forberedte Foredrag gjorde trods dette og trods hans skrattende Stemme altid stærkt Indtryk og bleve hørte med stor Opmærksomhed. Som Parlamentariker har han næppe nogen

Sinde staaet højere end under hine Debatter. Han havde sin Force i at finde enkelte prægnante Vendinger, «bevingede Ord», som man siden har kaldt dem. Det var et saadant bevinget Ord, som han ~~efter sin Afgang som Minister~~¹⁸⁶⁴ udtalte i Landstinget, da han erklærede, at han hele sit Liv havde været en Modstander af «den purpurklædte Absolutisme», men at han endnu kraftigere vilde bekæmpe «den kosteklædte Absolutisme». Ministeriet Bluhme traadte tilbage 6. Nov. 1865. Det følgende Aar valgtes D. i Kjøbenhavn til Medlem af Landstinget, men 1870 nedlagde han sit Mandat og trak sig dermed tilbage fra det politiske Liv.

D., der 1850 fik Titel af Etatsraad og 1858 af Konferensraad, og som 1864 modtog Danebrogsordenens Kommandørkors og 1865 ved sin Afgang som Minister dens Storkors, havde 5. Nov. 1831 ægtet Georgine Nicoline Bramsen (Datter af Justitsraad, Revisor Ludvig Ernst B.), som overlevede ham († 6. April 1890). Han døde 18. Juni 1874.

Illustr. Tid. VI, 159. Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdags-Kal. C. St. A. Bille, Tyve Aars Journalistik III, 124. C. St. A. Bille.

— David udfoldede, navnlig i sine yngre Aar, en flersidig og ret omfattende Forfattervirksomhed. Han var desuden en af Udgiverne af «Maanedsskrift for Litteratur» og udgav selv flere Tidsskrifter: «Statsøkonomisk Arkiv» (1826—29), «Nyt statsøkonomisk Arkiv» (1841—43) og «Fædrelandet» (1834—40). Tyngdepunktet for denne Forfattervirksomhed falder i *Nationaløkonomien*. D. tilhørte nærmest den franske Skole, der var grundlagt af Say, og som paa den Tid kunde siges at være den herskende; denne Skoles Ideer overførte han til Danmark i en Række velskrevne og livlige Afhandlinger. Af saadanne Afhandlinger kunne nævnes: «Om Nationaløkonomiens Studium», «Er Handelsvindskibeligheden umiddelbar-produktiv?», «Hvad bør forstaas ved den rene Indtægt?» osv. Disse Afhandlinger have uden Tvivl, da de fremkom, gjort deres Nytte ved at vække Interessen for nationaløkonomiske Studier, men en mere end forbigaaende Betydning kunde de efter deres Indhold ikke faa, og de have spredt Forfatterens Arbejdskraft i en ikke ringe Grad, saa at han ikke fik Lejlighed til at sætte sig noget større og varigere Minde i den danske økonomiske Litteratur, skjønt han sad inde med betydelige Studier, navnlig over Danmarks Finanshistorie. Hvad han kunde have udrettet paa dette Omraade, fremgaar af den udførlige og grundige Kritik over Nathansons

Arbejder i en længere Artikel i «Maanedsskrift for Litteratur» 1832 (særskilt aftrykt under Titel: «Om Danmarks Handel og Finanser»). Denne Artikel afgiver et nyttigt Supplement til Nathansons Undersøgelser over Danmarks Finanshistorie, som trods al deres Grundighed trængte til en saadan udfyldende Kritik. Materialet til denne Afhandling findes for en Del i D.s Disputats for Doktorgraden i Göttingen: «Commentationis de principiis, e quibus redituum Danicæ per posteriorem seculi 18. partem administratio fluxit, specimen primum» (1823).

Efter at D. ved Bergsøes Død i 1854 var blevet Chef for det statistiske Bureau, fik han Lejlighed til at gjøre forskjellige statistiske Undersøgelser, men hans Forfattervirksomhed var i øvrigt da væsentlig til Ende.

H. Westergaard.

Davids, Mathias, 1800—77, Amtmand, fødtes 10. Nov. 1800 i Lindholm i Bøking Herred, hvorfra hans Fader, Friseren Nis D. (f. 14. Juni 1774 † 15. April 1833), 2 Aar efter hans Fødsel flyttede til Østerhever i Ejdersted for at overtage Bestyrelsen af de Raadmand Hans Asmussen i Husum tilhørende Ejendomme i Østerhever og Tctenbøl. Moderen hed Silla f. Nissen (f. 14. April 1770 † 3. Nov. 1844). For at undgaa den ham som bondefødt paahvilende Værnepligt forberedte han sig først til Landmaalerexamen; men da Landmaalernes Fritagelse for Værnepligt 1820 hævedes, tog han til Kjøbenhavn og opnaaede Ansættelse som Volontær i Rentekammerets 2. slesvigske Kontor. Aaret efter blev han Kopist med Bestalling og dermed værnefri. 1824 tog han Landmaalerexamen og erhvervede Landmaalerbestalling. Derefter studerede han Ingeniør- og Artilleri-videnskab, undervist af de senere Generaler Schlegel og Fibiger. 1827 blev han Student, beholdt i Efteraaret 1831 1 Aars Orlov til at studere Jura i Kiel og Aaret efter kgl. Dispensation for Resten af Trienniet. 1832 tog han Examen paa Gottorp, og 2 Aar efter udnævntes han til Stadssekretær og Stadspenningmester i Frederiksstad. I 1848 forblev han sin Konge tro, men blev i sit Embede, uafsladelig haanet og forfulgt af den oprørske Presse. 1849 maatte han under preussiske Bajonetters Beskyttelse bestyre alle Embederne i Husum; 1850 var han i nogle Maaneder kgl. Regeringskommissær paa Femern og kom i samme Egenskab atter til Husum, hvorfra alle Embedsmændene vare flygtede efter Slaget ved Isted. Endnu samme Efteraar udnævntes han til Amtmand over Gottorp og Hytten Amter med Landskabet Stapelholm. D. ragede ved sin Dygtighed

højt op over de allerfleste af de tyskdannede Embedsmænd, som forbleve i Kongens Tjeneste efter Oprørets Undertrykkelse, og valgtes 1856 af 8. Kreds, den sydøstlige Del af Slesvig, til Medlem af Rigsraadet, hvor han stillede sig paa Regeringens Side, i det han navnlig 24. April stemte imod Scheel-Plessens Forslag om Helstatsforfatningens Forelæggelse for Stænderne i Slesvig og Holsten. Samme Efteraar blev han afskediget som Amtmand, vel nærmest fordi han som fuldblods Helstatsmand ikke harmonerede med det da herskende Fjederparti. Sin Plads i Rigsraadet beholdt han, uden dog her at spille nogen fremtrædende Rolle. I 1863 stemte han imod Novemberforfatningen og nedlagde efter dens Vedtagelse sit Mandat. Den preussiske Regerings Tilbud om en Amtmands-post afslog han. Han døde i Slesvig 9. Febr. 1877. 11. Juni 1836 ægtede han Wilhelmine Augusta Thayssen (f. 31. Maj 1806 i Kjøbenhavn, † 14. Juni 1879 i Slesvig), Datter af dansk Overpostmester i Hamborg, Etatsraad P. T. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Davidsen, Jacob, f. 1813, Redaktør og Publicist. D. er født i Kjøbenhavn 28. Avg. 1813 og er Søn af jødiske Forældre; Faderen, Gabriel D., var Inspektør ved Stiftelsen Meyers Minde. Efter endt Skolegang kom han i Lære hos en Typograf, men begyndte allerede i en tidlig Alder at sysle med litterære Sager og var saaledes Korrespondent til «Aarhus Stiftstidende», ligesom han skrev adskilligt i «Kjøbenhavnsposten». I 1846 blev han Redaktionssekretær ved det af Edouard Meyer stiftede Blad «Flyveposten», hvilket han senere (1852) købte og redigerede i Forening med Gottlieb Siesby. Ved Slutningen af 1865 gik «Flyveposten» ind, og D. blev da først Redaktionssekretær, senere Redaktør ved det af Godsejerne stiftede Blad «Dansk Rigstidende», i hvilken Stilling han virkede i stræng konservativ Aand indtil Bladets Ophør i 1867. Som en Fortsættelse af «Dansk Rigstidende» udgav han derpaa det politiske Ugeblad «Den konservative», der standsede i Marts 1886. D. var samtidig Medarbejder ved flere kjøbenhavnske Blade og fra 1877 fast kjøbenhavnsk Korrespondent til «Morgenbladet» i Christiania. Han har tillige dels som Oversætter, dels som original Forfatter udfoldet en ikke ringe litterær Virksomhed og navnlig erhvervet sig et Navn ved sine Skildringer af Hovedstadslivet i gamle Dage. «Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn» udkom i 2 Bind 1880—81 og efterfulgtes i 1884 af «Fra vore Fædres Tid», i 1889 af «Kjøbenhavnsliv i ældre og nyere Tid». I Dagbladet «Avisen» for 1890 har han

*jfr. XV, 570 og
XIX, 441.*

offentliggjort en Del af sine Erindringer. Han blev 24. Nov. 1850 gift med Johanne Førster, som døde 14. Nov. 1888.

Erslew, Forf. Lex.

Edgar Collin.

Debes, Jens Peter Gløersen, 1776—1832, Højesteretsassessor, var en Søn af Ole Gløersen D., Forstander for Oslo Hospital (f. 1734 † 1799), og fødtes i Christiania 23. Avg. 1776. Han blev fra sin Fødebys lærde Skole Student med Udmærkelse 1792 og juridisk Kandidat 1796. 1799 blev han Avditor ved søndenfjældske Infanteriregiment, 1806 Assessor i Akershus Stiftsoverret. Ved Organisationen af Norges Højesteret blev han 1814 udnævnt til Assessor i denne Ret, hvorhos han 1815—17 tillige var Medlem af Overkriminalretten. I den sidste Del af Stortinget 1815—16 (fra 26. Marts 1816) mødte han som Suppleant og var derhos Medlem af Rigsretten over Haxthausen. Fremdeles var han i den første Del af Lovkommissionens Virksomhed (fra 1814) dennes Medlem. Han døde ugift 1. Avg. 1832. D. var en Mand med alsidige historiske, juridiske og litterære Interesser; han ejede et udsøgt Bibliothek og har efterladt forskellige haandskrevne Samlinger, væsentlig af lokalhistorisk og topografisk Indhold.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Debes, Lucas Jacobsen, 1623—75, Præst, Topograf, var født i Stubbekjøbing. Hans Fader var Hr. Jacob Nielsen, først Kapellan i Stubbekjøbing, siden Præst paa Bogø († 1633). Lucas D. blev 1651 Kapellan i Thorshavn, 1652 Sognepræst sammesteds (Sydstrømø Præstegjæld) og Rektor ved Latinskolen. Da han under Krigen 1658 f. rejste ned til Danmark, vistnok i Anledning af en Strid, han havde med Landfogeden Johannes Heidemann, blev Skibet undervejs opbragt af Svenskerne. I et Aars Tid maatte han nu som Fange opholde sig i Gøteborg, hvor han dog ved sin Lærdom og sine Prædikener vandt Kommandantens Gunst, saa at han endelig blev frigiven og kom til Kjøbenhavn. Efter at være vendt tilbage til Færøerne blev han Viceprovst. Men da Frederik III forlenede sin Yndling Christoffer Gabel og dennes Efterkommere med Færøerne, kom D. snart i bitter Strid med Gabels Landfogeder, der søgte at undertrykke Gejstligheden og i det hele optraadte med utilbørlig Selvraadighed over for Beboerne. Ligeledes fik D. Strid med Kommandanten i Thorshavns Skanse, der paa en skammelig Maade havde krænket hans Hus. Trods disse vanskelige Forhold

lykkedes det ham dog at hævde sin Stilling. 1670 blev han Landprovst, og da han med flere af Øernes Beboere havde klaget over lidte Forurettelser til den kongelige Kommissær, som 1670 besøgte Færøerne i Anledning af Christian V's Hylding, saa blev han udvalgt til med et Par andre Færinger at rejse ned til Kjøbenhavn for at føre Sagen igjennem hos Regeringen. Opholdet i Hovedstaden benyttede D. til i Maj 1673 at erhverve Magistergraden og til at udgive tvende ret ejendommelige Skrifter, som han havde forfattet «i sit Patmos paa Færø», nemlig «Kongelig Majestæt ved Profeten Jeremiam afmalet», hvori han gjennem en utrolig Mængde bibelske Citater søger at vise den Ærbødighed, Kjærlighed, Lydig-
hed, Troskab og Tjeneste, Undersaatterne ere deres Arvekonge skyldige, samt «Færøernes og færøske Indbyggers Beskrivelse», et trods adskillige Besynderligheder dog for sin Tid fortjenstligt Skrift. Nogen Tid efter sin Hjemkomst til Færøerne døde D. 28. Sept. 1675. — Han var gift med sin Formands, Hr. Hans Rasmussen Færøs, Enke, Anne Rasmusdatter. Efterkommere af ham leve endnu i Thorshavn.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Ny kirkehist. Saml. VI, 464 ff. O. Wormii Epist. S. 1117. *H. F. Rordam.*

Decker, Christian August Heinrich, 1806—84, Præst, er født 15. Okt. 1806 i Husum, hvor Faderen, ndfr. nævnte Jacob D., da var Subrektor. Efter at have studeret i Kiel og Berlin tog han 1830 theologisk Examen paa Gottorp, blev 1833 Kollaborator, 1836 Subrektor i Meldorf, 1843 Præst i Klein-Wesenberg i Amtet Rethwisch, 1863 i Leezen og 1874 i Tumby og Strukstrup i Angel, hvor han døde 11. Juni 1884. Foruden nogle pædagogiske og opbyggelige Skrifter har han 1850 udgivet «Die Revolution in Schleswig-Holstein, eine Zuschrift an allen ernsten Christen unter Deutschen und Dänen». Han vilde modvirke den Stemning, der begyndte at komme frem i Tyskland, i det mange nu betragtede den slesvig-holstenske Rejsning som et Oprør. «Altonaer Mercur» (1850 Nr. 64) kaldte Skriftet «et lysende Vidnesbyrd for vor Ret». Det gjentager de gamle, tit fremstillede Paastande, som at Kong Frederik VII ikke havde været fri i Marts 1848; herpaa, siges det, beror den provisoriske Regerings Ret; Forfatteren mener ogsaa, at han og hans Parti befinde sig paa den Side, der staar under Guds Taalmodighed og ikke under hans Dom. Men man kan ikke andet end give ham Ret i, at revolutionære Bevægelser fremkalde vanske-

lige Kollisionstilfælde, hvor det ikke er let at afgjøre, om der er handlet ret eller uret.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

L. Koch.

Decker, Jacob, 1773—1834, Præst, foranførtes Fader, blev født i Landsbyen Nordballe i Grumtofte Sogn i Angel 9. Nov. 1773. Hans Fader, August D., var Skrædder; men i sine Fritimer syslede han gjærne med Læsning og skrev Digte. En Digtsamling af ham blev udgivet efter hans Død. Sønnen studerede i Kiel og blev 1802 examineret paa Gottorp, samme Aar som hans noget yngre Ven Claus Harms. Men det varede mange Aar, inden D. overtog nogen Præstegjerning; hans Ungdom og kraftigste Alder vare viede til Skolegjerningen. 1804 blev han Subrektor i Husum, hvorfra han 1810 forflyttedes til Tønder som Rektor for Byens Skole og Førstelærer ved Skolelærerseminariet sammesteds, hvilket i øvrigt var noje sammenknyttet med Skolen. D. har i «Schlesw.-Holst. Provinzial-berichte» 1812 meddelt historiske Efterretninger om Seminariets Oprindelse og Virksomhed. I 17 Aar beklædte han denne Stilling og udfoldede en ikke ubetydelig litterær Virksomhed, navnlig i pædagogisk Retning. Hans største Arbejde er en Methodik for Skolelærere (1820, ny Udg. 1826), som i sin Tid blev en Del benyttet i Hertugdømmerne. Tillige var han Medarbejder ved og fra 1816 Redaktør af «Tønder Ugeblad». Regeringen paaskjønnede hans Virksomhed ved 1819 at give ham Professortitel. Endelig blev han Præst i Holsten 1827. Det var til Embedet som Præst i Reinfeld, han blev kaldet, og her virkede han til sin Død, 27. Juli 1834, agtet og afholdt i vid Kreds, hvorom et Mindesmærke paa hans Grav vidner.

C. E. Carstens, Die Stadt Tondern, 1861, S. 159. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. Jantzen.

Deckmann, Christian Gottlieb, 1798—1837, Læge, blev født i Rensborg 8. April 1798 som Søn af en fattig Haandværker, kom i Lære hos en Kirurg, tog Del i Felittoget 1814 og studerede derefter med megen Energi, saa at han 1819 tog Artium i Kiel. 1822 blev han immatrikuleret ved Københavns Universitet og absolverede samtidig kirurgisk Examen ved Akademiet. Det følgende Aar tog han medicinsk Examen i København og Aaret derpaa i Kiel Doktorgraden. Efter en kort Tid at have været Bataillonskirurg i Rensborg praktiserede han 1824—29 i Byen Slesvig, blev derefter udnævnt til ekstraordinær Professor i Anatomi og Kirurgi ved Kiels

Universitet, 1833 til ordinær Professor og Forstander for den kirurgiske Klinik ved det derværende Friedrichs Hospital. I denne sin betydningsfulde Gjerning hemmedes han imidlertid i tiltagende Grad af Svagelighed, og hans Død indtraf allerede 24. Febr. 1837. Hans meget lovende Begavelse kom saaledes ikke til fyldig Udfoldelse; kun nogle mindre kirurgiske Afhandlinger har han publiceret i Pfaffs «Mittbeilungen».

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte II. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *Jul. Petersen.*

van Deen, Isaak Abrahamson, 1805—69, Læge, blev født i Burg-Steinfurt i Grevskabet Bentheim 24. Marts 1805 som en Søn af en dansk født Rabbiner, Abraham Isaaksen (der havde antaget Tilnavnet «van Deen» for derved at betegne sin danske Herkomst), blev 1824 dimitteret privat til Københavns Universitet og tog medicinsk Examen 1831. 1834 tog han Doktorgraden i Leiden og praktiserede derefter i Zwolle, indtil han i 1851 blev Professor i Fysiologi i Groningen (1857 Professor ordinarius) og her vandt Anseelse som en udmærket Lærer og ivrig Videnskabsmand, der i øvrigt særlig dyrkede Nervefysiologien. Allerede som Læge i Zwolle udfoldede han en betydelig videnskabelig og litterær Virksomhed, til Dels i Samvirken med de to senere første Rangs Celebriteter Donders og Moleschott. Med Danmark vedblev han bestandig at staa i Forbindelse, var korresponderende Medlem af det medicinske Selskab i København og gav jævnlig videnskabelige Meddelelser i de danske medicinske Tidsskrifter. Ogsaa var hans Hustru en dansk Dame, Gusta f. Melchior, Datter af Grosserer Gerson Moses M. i København og Søster til Øjenlægen Professor N. G. M. Han døde 1. Nov. 1869.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erstew, Forf. Lex., Suppl. III, 538 ff. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte II. *Jul. Petersen.*

Degen, Carl Ferdinand, 1766—1825, Matematiker, er født 1. Nov. 1766 i Brunsvig, men kom allerede 1771 til København, i det hans Fader, ndfr. nævnte Joh. Phil. D., blev ansat i det kgl. danske Kapel. Faderens Kaar vare knappe; men den lærelystne Dreng sattes ved Arveprins Frederiks Understøttelse i Helsingørs Skole, hvorfra han dimitteredes 1783. Han studerede først Lovkyndighed, dernæst Theologi, men hindredes ved sine mangesidige Interesser og Studiet af Sprog, Filosofi, Naturvidenskab og navnlig Matematik i at tage Examen. Betegnende er det, at han det

første Aar, da Universitetet udsatte Prisspørgsmaal, 1792, tog Prisen baade for den theologiske og for den matematiske Opgave. Kort efter blev han Matematiklærer for Prins Christian (Chr. VIII) og senere Informator for dennes Broder Prins Ferdinand, men fortsatte samtidig sine Studier og erhvervede 1798 den filosofiske Doktorgrad for et Arbejde: «Tentamen heuristicæ generalis». Dette slutter sig til Kants Filosofi, om end den matematiske Opfindeskunst er det tydelige Forbillede for de enkelte hevrstiske Regler. Aaret efter udgav han «Pædagogiske Aforismer», og om Omfanget af de førnævnte sproglige Studier vidner det, at han foruden at være fortrolig med Latin, Græsk og Hebraisk kunde læse ikke blot de mere bekjendte germanske og romanske Sprog, men ogsaa Polsk og Russisk. Man skylder ham flere Oversættelser, deriblandt af Zoëgas Værker fra Italiensk til Dansk. Med den fra Faderen arvede musikalske Sans forbandt han Kjendskab til Musiktheorien.

Aar 1802 blev han Overlærer i Matematik og Fysik ved Kathedralskolen i Odense, og 1806—14 var han Rektor i Viborg. Han deltog saaledes i Indførelsen af den udvidede Matematikundervisning i Skolerne, som nødvendiggjordes ved de nye Regler af 1805 for Examen artium. Sin Interesse for disse nye Bestemmelser udtaler han i et af de Skoleprogrammer, hvori han udførlig og klart behandler Æmner, som slutte sig til den elementære Matematik. I 1814 blev han Professor ved Universitetet. Hans elementære Forelæsnings Mangel paa Plan og Anlæg og den Godmodighed, hvormed han overlod Kandidaterne ved anden Examen Valget af den Disciplin, hvori de vilde examineres, skulde vel ikke gjøre ham til nogen god Docent for de unge Studenter. Heller ikke ved sine Forelæsninger for videregaaende synes han at have ladet sig lede af en bestemt Plan, og under den øjensynlig selvstændige Fremstilling kunde han begaa Fejl, som han vilde have undgaaet ved at følge et af de da eksisterende Kompendier. Men det var allerede et overordentligt Fremskridt, at ved ham den højere Matematik blev indført ved Universitetet; Valget af Enkeltheder var godt og Fremstillingen klar, og den Interesse for og Indsigt i Faget, som bestandig spores, maatte virke befrugtende. Naar man ser paa den Udvikling af Matematikken i vort Fædreland, som begynder med D., tør man ogsaa sige, at hans Virksomhed har baaret god Frugt.

Dette hænger sammen med, at D. ogsaa i sine Skrifter viser sig som en virkelig Matematiker. Nogle af dem ere udkomne særskilt, saaledes navnlig de fortjenstfulde tabellariske Arbejder: «Canon

Pellianus» (1817), som indeholder Løsningerne af den vigtigste Klasse af ubestemte Ligninger af 2. Grad, og «Tabularum ad faciliorem et breviorum probabilitatum computationem utilium enneas» (1824), der indeholder en Tavle over Faktorieller. Hans matematiske Fortjeneste ved disse Arbejder bestaar navnlig i, at hans store Flid har faaet en hensigtsmæssig Anvendelse. Andre af hans Arbejder ere optagne i Selskabsskrifter, dels i det danske Videnskabernes Selskab, i hvilket D. optoges som Medlem Aar 1800 (han blev senere tillige Medlem af dets Ordbogs- og Landmaalingskommission), dels i Petersborger-Akademiets, hvilket valgte ham til Korrespondent 1819, vist nærmest i Anledning af «Canon Pellianus». Atter andre findes i danske krigsvidenskabelige Tidsskrifter og i det da i Altona udkommende «Astronomische Nachrichten». D. har i disse forskjellige Afhandlinger behandlet Spørgsmaal af Geometri, Integralregning, Rækkers Theori, Sandsynlighedsregning og Bevægelseslære. Han viser sig baade vel bevandret i Eulers, Lagranges, Legendres og Gauss' Skrifter og i Besiddelse af selvstændig Opfindsomhed og fin Opfattelse. Særlig bør fremhæves den Interesse for Samvirken af de forskjellige matematiske Metoder, som han jævnlig skaffer sig Lejlighed til at lægge for Dagen. Derved fremdrog han flere Fremgangsmaader, som den Gang for lidet benyttedes, men senere have faaet Betydning. I Forbindelse hermed skal nævnes en mærkelig Forudsigelse af ham, som er bleven bekjendt ved Bjerknæs' Skrift om den store norske Mathematiker Niels Henrik Abel. I et Brev, som D. i 1821 skrev til Prof. Hansteen i Christiania om et ham tilsendt Arbejde af den da knap 19aarige Abel, findes følgende Ytringer: «Næppe kan jeg ved denne Lejlighed undertrykke det Ønske, at den Tid og de Aandskræfter, et Hoved som Hr. Abel skjænker en i mine Øjne noget steril Gjenstand, maatte ydes et Æmne, hvis Uddannelse vil have de vigtigste Følger for hele Analysen og dens Anvendelse paa dynamiske Undersøgelser, jeg mener de elliptiske Transcendenter. Ved tilbørligt Anlæg for Undersøgelser af dette Slags vil den alvorlige Gransker ingenlunde blive staaende ved disse ellers i og for sig selv højst mærkværdige Funktioners mange og smukke Egenskaber, men opdage Magellanske Gjennemfarer til store Partier af et og samme uhyre analytiske Ocean.» Det vilde den Dag i Dag være vanskeligt i saa faa Ord paa en nøjagtigere Maade at betegne den Betydning, som Abels og Jacobis kort efter paafulgte Behandling af de elliptiske Funktioner har faaet baade ved disses Anvendelser og som et — ved de senere saa-

kaldte Abelske Funktioner fortsat — Gjennemgangsled til den omfattende moderne Funktionstheori.

D. ægtede 1801 Sophie Petersen Rosted, Datter af Frisør J. Petersen. Hun overlevede ham († 1851). Deres Ægteskab var barnløst. D. skildres som en beskeden og elskværdig, men tillige som en pudsig Mand. En Gjentagelse af et apoplektisk Anfald, der tidligere havde svækket ham, endte hans Liv 8. April 1825.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Litteraturlid. 1825, S. 266 ff. Tidsskr. f. Matematik 1873, S. 161 ff.

H. G. Zeuthen.

Degen, Johan Philip, 1737—89, Musiker og Maler, var født i Wolfenbüttel og Søn af Violoncellisten Gerhard D., der havde Ansættelse i Hertugen af Brunsvigs Kapel. I sit 19. Aar blev han adjungeret Faderen, hvem han senere afløste; samtidig var han beskæftiget som Maler ved Hertugens Porcellænsfabrik. Da denne var bleven nedlagt, fik han ved en under Grev Brandts Avspicier foretagen Omordning af det kongelige Kapel i Kjøbenhavn 1771 Pladsen som 1. Violoncellist. Han døde 22. Jan. 1789, 52 Aar gammel, faa Maaneder efter, at han havde mistet sin Hustru, Henriette Regine, Datter af Borgmester Schultz i Sondershausen. D. var en særdeles duelig Kunstner paa sit Instrument, komponerede ogsaa, bl. a. nogle Frimurerkantater. Ved Siden af Musikken vedblev han at dyrke Malerkunsten, og hans Miniaturbilleder, af hvilke han malede en Del for Enkedronning Juliane Marie, medens andre gik til Udlandet, synes at have gjort mere Lykke end hans musikalske Frembringelser. Han var Fader til 8 Børn, hvoriblandt den ovfr. nævnte Matematiker C. F. D.

Spengler, Artistiske Efterretninger S. 15 f.

V. C. Ravn.

Degenfeld, Hannibal Baron, 1647—91, Officer, var den yngste Søn af den vidtberømte venetianske General og Generalgouvernør i Dalmatien Christoph Martin Friherre D. og Anna Maria Adelmänn v. Adelmännfelden. Født 1647 var han kun 6 Aar gammel, da Faderen døde, og han kom da under Formynderskab af sin næstældste Broder, den blinde Friherre Ferdinand. Han blev ligesom de andre Brødre opdraget til Krigsmand og drog, 19 Aar gammel, til Kandia, hvor han udmærkede sig i høj Grad. For yderligere at uddanne sig til at overtage en højere Kommando i Republikken Venedigs Krigstjeneste, der paa den Tid lokkede saa mange unge Mænd, som trængte efter Hæder og Bytte, til sig, søgte han til Hertug Johan Frederik af Brunsvig og senere til

Generalstaterne. Det lykkedes ham da ogsaa i Aarenes Løb at vinde sig et saadant Navn for Tapperhed og Dygtighed, at han blev kaldt til Danmark af Christian V, der stadig i fremmede Lande søgte Officerer til at føre Hæren i den forestaaende Krig. I Slutningen af 1674 hvervede D. en Bataillon for dansk Regning og deltog Aaret efter med stor Tapperhed i Wismars Erobring. 1676 var han tilstede ved Landskrones Belejring og Overgivelse og blev i Slutningen af Aaret Generalmajor. Det paafølgende Aar stod han under Ulrik Frederik Gyldenløves Kommando i Norge og spillede en fremragende Rolle ved Marstrands Erobring og i Toget til Jæmteland. Han blev siden Generallieutenant, men forlod kort efter Freden Danmark, hvorfra han førte en Hustru med sig, i det han i Kjøbenhavn havde giftet sig med Anna Maria Gersdorff, Enke efter Oberstlieutenant Matthias Frederik v. Rech og Datter af Oberst Christopher Frederik G. og Dorothea Gjedde. D. førte senere et æventyrligt og omflakkende Krigerliv og erhvervede sig som Feltmarskal i venetiansk Tjeneste ikke alene et berømmeligt Navn paa Valpladserne, men ogsaa store Rigdomme ved Bytte og Belønninger. Han døde 16. Okt. 1691. Hans Enke, med hvem han havde en Datter, giftede sig for 3. Gang med en Æventyrer, en baireuthsk Regimentskommissær Ferschen, men denne forlod hende, efter at de i Fællesskab havde bortødslet hendes Midler. Hun begav sig derefter til Kjøbenhavn, hvor hendes Slægtninger dog ikke vilde have med hende at gjøre, og søgte til sidst Tilflugt i Sachsen, hvor hun døde i trange Kaar. Hun begyndte paa sine egne og sin Datters Vegne en Proces med sin Svoger Ferdinand den blinde for at komme i Besiddelse af H. D.s umaadelige Efterladenskaber, men denne, den saakaldte Millionproces, blev først afgjort 1747 til Fordel for Huset Degenfeld.

Thürheim, Christoph Martin Freiherr v. Degenfeld, Wien 1881. *P. F. Rist.*

Dejn, Thord, —1360—, Landstingshører. T. D. til Bjerregaard er formodentlig den Thord Diakon, som 1343 faar Pantebrev paa en Gaard i Haugh i Onsild Herred. Han var Landstingshører ved Viborg Landsting o. 1355—67 og er blevet mindet ved, at man har antaget ham som Forfatter til den bekjendte Glosse til Jyske Lov, der gaar under Navn af T. D.s Artikler. Det er imidlertid i nyere Tid gjort i høj Grad sandsynligt, at disse Artikler allerede forudsættes som tilværende i Erik Menveds Forordning af 1304, og at Forfatteren er den i denne Lovs § 7 nævnte Thord Litle, som

maaske har indtaget en Landsdommers Stilling i Viborg, hvorved Forvexlingen forklares.

Saml. til jydsk Hist. og Topogr. II.

V. A. Secher.

Dehn, Agnes Nathalie, s. Gjørling.

v. Dehn, Ferdinand August, 1689—1760, Officer, Broder til den efterfølgende. Han begyndte som Page, blev 1709 sendt til Flandern som Fændrik ved Prins Carls Infanteriregiment, blev 1710 Sekondlieutenant og 1711 forsat til Garden til Fods. 1714—17 var han tjenstgjørende ved Landkadetkompagniet, hvornæst han blev Kapitajn ved Dronningens Livregiment, men kom 1721 tilbage til Garden. 1730 blev han Oberstlieutenant ved jyske gevorbne Regiment og fik 1734 Obersts Karakter. Da Nationalmilitsen indførtes i Hertugdømmerne 1737, blev D. Chef for det slesvigske Regiment, og i denne Stilling er det, at han navnlig har gjort sit Navn bekjendt. Udskrivningen, der var noget ukjendt i disse Provinser, vakte nemlig megen Misnøje, navnlig i de vestlige Egne, hvor Marskbønderne endog 1740 truede med Oprør. D. forstod dog i kort Tid at bringe Lydighed og Ro til Veje «uden Blodsudgydelse, og uden at noget Menneske blev hængt», som Christian VI med øjensynlig Tilfredshed noterer. 1742 fik D. Kammerherrenøglen. Da det Aaret efter saa ud til Krig med Sverige, blev han ansat som Generaladjutant hos Markgreve Frederik Ernst af Brandenburg-Kulmbach, Overgeneral for den paa Sjælland mobiliserede Styrke. 1747 ombyttede D. sit Nationalregiment med det nyoprettede møenske gevorbne Regiment i Rensborg; 1749 blev han Generalmajor, 1752 Ridder af Danebrog, 1756 Generallieutenant. Ved Troppesamlingen i Holsten 1758 og følgende Aar var han Divisionskommandør; 1758 blev han derhos Kommandant i Rensborg, hvor han døde 13. Dec. 1760. Han var ikke gift.

H. W. Harbou.

v. Dehn, Frederik Ludvig Greve, 1697—1771, Minister. Familien v. Dehn havde oprindeligt kaldt sig Pott og var fra Holland, men kom til Danmark over Meklenborg. Til denne Slægt hørte Georg August v. D., som blev Oberst i dansk Tjeneste og var Fader til F. L. Baron v. D. Denne fødtes 7. Sept. 1697 og anføres som Ejer af Kohøvede og andre Godser i Slesvig. Han synes at have levet paa disse Ejendomme, indtil han udnævntes til dansk Gesandt i Madrid, hvor han forblev fra Efteraaret 1739 til Febr. 1742, og Rist, der senere gennemgik det derværende Gesandtskabsarkiv,

roser ham for den Dygtighed, Flid og Orden, som udmærkede hans Korrespondance. I Foraaret 1750 udnævntes han til Gehejmeraad i Konseillet, hvor han vel nærmest repræsenterede Næringsvæsenet, i det han i Juni 1751 blev Medlem af General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet og Præsæs for det almindelige Handelskompagni samt senere (1759) tillige for Fattigvæsenet. Da Frederik V i Begyndelsen af 1752 besluttede paa ny at gifte sig, og Valget faldt paa Juliane Marie af Brunsvig-Lyneborg, blev D. udset til at indlede Sagen ved det brunsvigske Hof, «hvor han var vel kjendt, da hans Broder tidligere havde været i Tjeneste der» (i nogle Aktstykker nævnes han i øvrigt selv som «forhenværende brunsvig-lyneborgsk Gehejmeraad»). Ved denne Lejlighed kom han gennem Prins Ferdinand af Brunsvig og en forhenværende preussisk Gesandt i London i Forbindelse med Frederik II, der underhaanden begunstigede dette Giftermaal, og fra den Tid synes han efter denne Konges politiske Korrespondance at have spillet en meget tvetydig Rolle som et villigt Redskab til at styrte Bernstorff og som den Kanal, ad hvilken den preussiske Gesandt søgte at holde sig underrettet om, hvad der foregik i den danske Regering. Det lader imidlertid til, at Evnen ikke ret har svaret til Viljen, og at han gav sig Mine af at betyde mere ved Hoffet, end han virkelig gjorde, og Frederik V betegnede ham rimeligvis med rette til Prins Ferdinand som en «Sladderhank». Naar han blandt andet nævnte A. G. Moltke som virksom med sig i at søge at styrte Bernstorff, er der intet, der bestyrker denne Angivelse, og i alt Fald blev det ikke til noget hverken med hans Machinationer for at fjerne den af Frederik II saa ildesete Minister eller med de Forhaabninger, han forespejlede Prins Ferdinand om Ansættelse her i Landet.

Det var maaske for at blive af med ham i Konseillet, hvor han ikke lader til at have betydet synderligt, at han 1762 blev udnævnt til Markgrev Frederik Ernst af Brandenburg-Kulmbachs Efterfølger som Statholder i Hertugdømmerne. I denne Post forblev han indtil 1768, da han afløstes af Prins Carl af Hessen. Derefter levede han som Privatmand paa sine slesvigske Godser, der samledes under Navnet Ludwigsburg, indtil sin Død, 3. Juli 1771. Allerede 1739 var han bleven Ridder af Danebrog, 1746 Gehejmeraad, ved Kongens Formæling i 1752 havde han faaet Elefanten, og 1768 var han blevet ophøjet til dansk Greve.

Ligesom han saaledes paa en, i det mindste efter hvad der foreligger, temmelig uforklarlig Maade gjorde en Lykke her, som

hverken hans Dygtighed eller Karakter synes at have givet ham Adkomst til, saaledes beklædte ogsaa to af hans Brødre høje Stillinger i Danmark, i det den ældre, *Conrad Ditlev Rigs greve v. D.* (f. 1688 † 1753), der angives som Ejer af Godserne Windthausen, Schøningen og Riddagshausen og havde været brunsvig-lyneborgsk Gehejmerraad, i 1727 blev Ridder af Danebrog, i 1731 dansk Gehejmerraad og derefter repræsenterede Danmark i Petersborg fra 1734—36, i Spanien fra 1742—47 og til sidst i Holland fra 1749—53, og en anden Broder, Ferdinand August v. D., blev Generallieutenant (s. ovfr.). C. D. v. D. var to Gange gift, nemlig 1. (1718) med Louise v. Windthausen og 2. (1722) med Benedicta Hedevig v. Cramm, og Broderen F. L. ægtede en hollandsk Dame, men ingen af dem havde Børn. Ved F. L.s Død synes derfor Ludwigsburg at være gaaet i Arv til en 4. og ældste Broders Afkom og navnlig til hans Sønnedatter, der giftede sig med en Grev Ahlefeldt, der derefter kaldte sig Ahlefeldt-Dehn (I, 153).

F. L. v. D. byggede og ejede Palaiset i Kjøbenhavn paa Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade, som den Gang indtog hele Grunden mellem Frederiks- og Fredericiagaden. *P. Vedel.*

Deichman, Bartholomæus, 1671—1731, Biskop, blev født 5. Febr. 1671 i Kjøbenhavn. Hans Fader, Peder D., var Byfoged her; hans Moder hed Else Pedersdatter. Efter at han 1688 var bleven Student, tog han allerede 3 Maaneder efter Baccalaureusgraden; det følgende Aar studerede han i Leipzig og Jena, og 1690 underkastede han sig theologisk Embedsexamen i Kjøbenhavn. En ny Rejse, særlig til Holland, varede kun kort; men derpaa naaede han, 22 Aar gammel, at blive Feltpræst ved de danske Tropper, der som Auxiliærtropper kæmpede med i Kong Vilhelm III's Hær imod Franskmændene (1693). Det er karakteristisk for Hærforholdene, at den Vanskelighed, han som Præst i et dansk Hærkorps i Førstningen havde at kæmpe med, var, at han ikke havde den rette tyske Udtale. Han vandt imidlertid efterhaanden saa stor Anseelse, at han, efter at have gjort Tjeneste paa denne Maade i 3 Aar, i Juni 1696 blev ansat som Hofprædikant og Skriftefader hos Prins Carl, der netop den Gang var paa en Udenlandsrejse (s. III, 358). Det gav ham Lejlighed til et 3 Aars Ophold i forskellige Lande, indtil han tidlig i 1699 kom med Prinsen tilbage til Danmark.

En højst besynderlig Række Avancementer ligesom ventede paa ham. Under selve sin Rejse var han bleven kaldet til at blive

Præst i Helsingør, naar den daværende Præst der døde; men inden denne Begivenhed indtraf, blev han ansat som Præst i Kolding. Han foretrak imidlertid at blive Stiftsprovst i Odense, hvad han opnaaede allerede i April 1699; men det var kun et flygtigt Besøg, han gjorde i denne By, thi i Efteraaret samme Aar forflyttedes han som Superintendent til Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Han kom imidlertid end ikke til at tiltræde dette Embede; thi inden han blev færdig til at rejse der over, blev han i Sommeren 1700 (12. Juni) Biskop i Viborg. Denne Gang var det endelig for at virke paa samme Sted i længere Tid.

En saadan Løbebane vidner om, at han havde gjort Opsigt og havde Velyndere ved Hove. Uagtet han aldrig er optraadt som egentlig Videnskabsmand, var han en Mand med litterære Interesser og en stor Bogelsker; han har aabenbart været en ualmindelig begavet Mand og en livlig, opvakt Natur; han roses for Veltalenhed, og den Tro, Regeringen havde haft til, at han, skjønt endnu ung, skulde kunne udfylde en Biskops vigtige Embede, blev for saa vidt ikke skuffet, som han udfoldede stor administrativ Dygtighed. Men allerede i Viborg viste sig det, der har været hans Lod, ogsaa efter hans Død, at der er fældet de mest forskjellige Domme om ham. Da han 1713 forlod Viborg for at drage til Christiania, hvorhen han var kaldet som Biskop det foregaaende Aar, holdt en bekjendt Præst, Magister Tychonius, en Afskedstale til ham, der var affattet i de mest lovprisende Udtryk og blev udgivet under den betegnende Titel: «*Idea episcopi consummatissimi*» (Billede af en Biskop uden Fejl). Men samtidig var der Smædeskrifter i Omløb om ham, hvori han sigtedes for Nepotisme, Gjerrighed og Løsagtighed. I det mindste et af disse kan man ikke uden videre slaa en Streg over, thi det var forfattet af en baade anset og vel begavet Mand, Digteren og Landsdommeren Tøger Keenberg. Der falder ogsaa en stærk Mistanke paa ham for vel ugenert at have indlemmet Bøger, han laante af sit Stifts Præster, i sit eget Bibliothek. Der kan næppe være Tvivl om, at Skyggesiden ved D., det, at han var en bundverdslig, egenraadig og i flere Henseender egennyttig Mand, allerede tydelig har vist sig under hans Liv i Viborg.

Men Hovedafsnittet af hans Virksomhed knytter sig til hans Bispegjerning i Christiania, hvorhen han, som nys anført, flyttede 1713. Der er paa en Maade noget imponerende ved den Rolle, han spillede. Det var, som om han nødvendigvis maatte være

med, naar det gjaldt vigtige Sager der oppe, selv om de laa det kirkelige nok saa fjærnt. Han blev draget ind med i Styrelsen af Kongsberg Sølvværk, hvis Forhold den Gang gave meget at tænke paa, og han indlod sig her paa at gjøre Forslag om rent tekniske Enkeltheder; han fik at gjøre med Perlefiskeriet, der var et — for øvrigt saare ringe — Regale, med de kongelige Skove, Landevejene, Stutterivæsenet osv., og samtidig blev han udnævnt til «Kommissær» ved en Mængde Retssager. Dette sidste kan for en Del kun forklæres af, at han nød Tillid hos Folk, der for deres Vedkommende gjerne lagde Afgjørelsen af slige Sager i hans Haand. Hvilken Fristelse for ham til helt at bukke under for den Løjlighed, der saaledes var til at udøve Indflydelse i verdslig Henseende! Han var af Naturen kun alt for tilbøjelig dertil. Derimod synes han ikke at have følt sig opfordret til at spille en Rolle med ved Landets Forsvar under den store nordiske Krig. I det mindste vidner det ikke om krigersk Mod, at han ved Carl XII's Indfald i Norge 1716 ansøgte Regeringen om at faa Tilladelse til enten at rejse til Danmark eller til at tage Ophold i Bergens Stift. Fornuftigvis fik han det Svar, at han «skulde forblive i det ham anbefoede Stift og sig ej der ud af maatte begive, efterdi der kunde være saadant, som hans Tilstedeværelse kunde behøve».

Det var især efter den store nordiske Krig, at han ret havde Spillerum for sine Kræfter. Man har paastaaet, at han tidligere som Biskop i Viborg havde begunstiget Frederik IV's Forhold til Anna Sophie, da han bortførte hende fra Clausholm; men der foreligger langtfra tilstrækkeligt til at begrunde en saadan Sigtelse. Derimod er det sikkert, at han blev hendes varme Tilhænger, efter at hun var bleven Dronning, og at han brugte den Hofyndest, han forstod at vinde, til at hjælpe sine Slægtninger frem. Hans ene Svigersøn, Jacob Rasch, der var Rektor i Christiania, fik sin Gage betydelig forøget, en anden, Peter Matthias Tanche, fik Exspektance paa Thronhjems Bispestol, naar den blev ledig, en Brodersøn opnaaede et Landsdommerembede i Sjælland, og hans yngste Søn fik Bestalling som Kapitajn i Infanteriet og dermed Ret «til at nyde et eller andet vakant blivende Kompagni».

I Aaret 1724 skrev han et langt Brev til Kongen, der gjentagne Gange er blevet trykt og indeholdt et Forsvar for det norske Folk. Vistnok findes der de mest forunderlige Overdrivelser i dette Brev, hvor han skildrer, hvad det norske Folk havde lidt ved Krigen. Han gaar til saadanne Yderligheder som til at paastaa,

at i det mindste en Tredjedel af Landets Indbyggere var bortsmeltet og over Halvdelen af dets Formue gaaet tabt. Men enhver maa sande alt, hvad han siger til Ros for Nordmændenes Fædrelands-sind, Troskab og Tapperhed under den store nordiske Krig. Der er for saa vidt ikke Grund til andet end at anerkjende hans varme Sindelag for det Folk, hos hvem han nærmest virkede, og hans Brev kan anføres som et af de for øvrigt ikke faa Vidnesbyrd, man har om, at dansk fødte Embedsmænd i Norge kunde voxte stærkt sammen med Befolkningen der oppe. Kun har man ondt ved at tro paa, at der fra nogen Side, der havde Betydning, er blevet fremført saadanne taabelige Anklager imod Nordmændene som de, han her gik til Felts imod. Det ser stærkt ud, som om det lille Skrift har været rettet imod Mænd, der advarede Kongen imod at ophidse Stemningen i Norge ved at gaa ind paa visse Reforme der oppe, som D. var ivrig for.

Han havde nemlig med stor Iver kastet sig ind i flere Sager, der havde mere end almindelig Vigtighed for Norge. Beskatningen her hvilede paa et meget forældet og indviklet Grundlag, og det var rimeligt nok, om man søgte at naa en lignende Simpelhed som den, der i Danmark var vundet ved Hartkornsberegningen. En Amtmand Nobel havde i længere Tid arbejdet for at faa en Reform i den Retning i Gang, og efter at Regeringen havde besluttet at forsøge derpaa, fik D. ogsaa at gjøre dermed. Han kastede sig derover med sin vante, næsten krampagtige Virksomhedslyst. Saa meget mere tog han sig det nær, da Sagens Gjennemførelse til sidst fandt en Modstand, som han ikke formaaede at bryde. Den blev (Dec. 1724) stillet i Bero, og der er næppe Tvivl om, at, hvor sund en Tanke der end laa til Grund for Reformplanen, var det en lidet praktisk Vej, ad hvilken Nobel og D. søgte at gennemføre den. De Mænd, som her især havde stillet sig i Vejen for ham, vare Statholderen i Norge, Ditlev Vibe, og den daværende Overkrigssekretær, Ministeren for Flaade og Hær, Admiral Gabel. Medens D. i denne Sag vistnok havde et norsk patriotisk Formaal, fristes man ved to andre Spørgsmaal, som han samtidig var ivrig for, til at søge hans Hovedmotiv i Lysten til at indynde sig hos Kongen. Det var, da han arbejdede for og ogsaa naaede at faa solgt Kirkerne i Norge for derved at skaffe en Del Penge i Statskassen, aabenbart et i sine Virkninger for den norske Kirke højst uheldigt Foretagende, og da han gjenoptog en ældre Tanke om at sælge Præstegaardene i Norge, saaledes at enhver Præst skulde

være nødt til at tilforhandle sig den Præstegaards Bygning, som var forundt ham til Bolig. Men dette Forslag, der utvivlsomt vilde have vakt almindelig Misfornøjelse i den norske Gejstlighed, gik, da det kom til Stykket, ikke igjennem. Især Oversekretæren i det danske Kancelli, Frederik Rostgaard, arbejdede derimod, saa Kongen lod det falde (Sept. 1724).

Paa flere Punkter havde D. saaledes lidt Nederlag; men det stod ikke i Sammenhæng med, at hans Yndest var taget af. Det skulde aabenbart være et Bevis paa, at det modsatte var Tilfældet, naar han 1. Dec. 1724 fik Titel af Konferensraad — unægtelig en højst paafaldende Titel for en Biskop, men som kun alt for godt passede til den stærkt verdslige Side ved hans Virksomhed. Han glemte imidlertid ikke dem, der havde været hans Modstandere i de nys nævnte Sager. Det er umuligt andet end at stille hans vrede Stemning imod dem i Forbindelse med, at han i Dec. 1724 hidsede Kongen til at skride ind imod saadanne Embedsmænd, der havde forbrudt sig imod Forordningen af 23. Okt. 1700, i Følge hvilken det var Embedsmændene strængt forbudt at tage imod «Skjænk og Gave». I det Kongen æggedes ved Angivelsen om, at slig Misbrug gik i Svang, forøgedes hans Ophidselse derved, at det blev paastaet, at de, der forbrøde sig paa den Maade, havde for Skik at dække sig ved Dronning Anna Sophies Navn, som om det var til hende, de Penge indbetaltes, som de krævede for at skaffe Folk Embeder, Titler, Adelsbreve osv. Saaledes kom det til den uhyggelige Gehejmekommission (Dec. 1724) eller, som den ogsaa kaldtes af Folk paa Grund af de Eder, der krævedes af dem, som forhørtes af den, Bandekommissionen. Disse Undersøgelser fremkaldte ved den Maade, hvorpaa de bleve ledede, i flere Aar en uhyggelig Stemning i vide Kredse. Og som D. var den, der fra først af gav Stødet til denne Kommission, saaledes vare de vigtigste Personligheder, som den ramte, netop de to Mænd, som nylig havde været hans ivrigste Modstandere, Rostgaard og Gabel. D. deltog vel kun selv en kort Tid i Kommissionens Forhandlinger i Kjøbenhavn, men dog længe nok til at se Rostgaard i Konseillet blive dømt til Afskedigelse. Senere røgtede han Kommissionens Gjerning i Norge.

D. havde tillige med flere andre Medlemmer af denne Kommission (23. Marts 1726) faaet en Decharge, «hvorved endog de kongelige Souveræner i Regeringen forbydes at have nogen Tiltale imod dem». Men hvornaar har en saadan Udtalelse bundet en Konges

enevældige Efterfølger? D. var netop den af alle Anna Sophies virkelige eller formentlige Tilhængere, hvem Christian VI's Vrede ramte haardest, da han 12. Okt. 1730 besteg Tronen. Ikke usandsynlig har den nye Konge troet paa det Rygte, der havde fortalt om, at D. havde hjulpet med til fra først af at fremme Frederik IV's Kjærlighedsforhold til Anna Sophie. Allerede 6 Dage efter sin Tronbestigelse sendte Christian VI Statholderen D. Vibe Befaling til at suspendere ham, og 24. Nov. blev der givet Vibe Ordre til at meddele D. hans Afsættelse. Ja, Kongen berøvede D. endog det Naadensaar, der tilkom ham, og dette var ligefrem en Vilkaarlighed, thi dømt for en Forbrydelse var han ingenlunde. Naturligvis krævede D. retslig Undersøgelse. Hvor sikkert det end er, at adskilligt i hans Færd havde været lidet tiltalende, er det dog et Spørgsmaal, om han havde gjort sig skyldig i noget, der retfærdiggjorde hans Afsættelse. Han havde utvivlsomt i det hele passet sit Embede forsvarlig og kunde maaske med rette sige, at han gjorde sit bedste for, at man ikke skulde glemme Biskoppen over Konferensraaden. Det var ogsaa aldeles overvejende Regeringen selv, der havde draget Gavn af hans administrative Dygtighed paa de mange verdslige Omraader. Man kan derfor kun finde det forargeligt, at Christian VI og hans nærmeste Raadgivere aabenbart vare meget utilfredse med, at ingen fremkom med graverende Sigtelser imod den faldne Biskop. Ivar Rosenkrantz udtalte med rene Ord sin Misstemning derover i et Brev til Vibe, og Regeringen søgte endog at opmuntre til at fremkomme med Anklager. Men imidlertid døde D. 17. April 1731, vistnok for en stor Del knust af Græmmelse. Der fremkom efter hans Død nogle Beskyldninger imod ham for det selv samme, han havde faaet Rostgaard dømt for, nemlig for at have ladet sig bestikke. Men vi kjende kun Anklagerne, og om der end ved dem falder en stærk Mistanke over ham, berettiger de ikke til at domfælde ham.

D. var gift med Else Rosenmeier, der overlevede ham indtil 1745. Af deres Børn bleve 6, 3 Sønner og 3 Døtre, voxne, blandt hine de ndfr. nævnte, Kancelliraad Carl D. og Generalmajor Peter D.

J. Møller, Mnemosyne I. C. Bruun, Fr. Rostgaards Liv og Levnet. Hist. Arkiv XIII.

E. Holm.

Deichman, Carl, 1700—80, Jærnværksejer, Samler. Han er født i Odense, hvor Faderen, ovennævnte Bartholomæus D., den Gang var Stiftsprovst. Han fik en omhyggelig Opdragelse i Hjemmet,

blev først Page og 1726 Hofjunker ved Frederik IV's Hof, hvor han forblev til Kongens Død, derpaa Avskultant i Bergværksdirektoriet paa Kongsberg og 1733 Assessor i Overhofretten i Norge samt virkelig Kancelliraad. Efter at have erholdt en Arv efter Farbroderen, ndfr. nævnte Admiral Evert D., bleve han og hans ældre Broder Vilhelm D. 1734—41 Medejere i Fossums og Bolvigs Jærnværker ved Skien i Forening med Familien Løvenskiold, som afkjøbte dem deres Andel. Fra 1753 vare de en Tid lang Medejere i Ejdsfos Jærnværk. Begge Brødre vare bosatte i Porsgrund, hvor navnlig C. D. beskæftigede sig med sine videnskabelige Samlinger i forskjellige Retninger og til Dels med videnskabeligt Forfatterskab og litterær Korrespondance, f. Ex. med Gram, Hielmstjerne, Suhm, Langebek og Schøning. 1750 blev C. D. Medlem af Danske Selskab og 1758 af det danske Videnskabselskab. Efter at Broderen Vilhelm, der havde Titel af Kammerraad, var død ugift i Porsgrund 26. Febr. 1769, blev C. D. i Følge deres reciproke Testamente af 20. Febr. s. A. Eneejer af den ikke ubetydelige fælles Formue og Samlingerne af Bøger og Naturalier. Disse sine Samlinger (Bøger, Manuskripter, Natur- og Kunstgjenstande, Mønter, Antikviteter osv.) skjænkede D. ved Testamente af 28. Febr. 1780 til offentlig Brug i Christiania tillige med en Kapital af 2000 Rdl. til Bibliothekets Forøgelse. Dette, der aabnedes 1785 og siden ved Gaver og paa anden Maade er voxet betydelig, er nu et Kommunebibliothek for Christiania By under Bestyrelse af sammes Magistrat og Formandskab. D. har, foruden de af ham selv udgivne Afhandlinger af mineralogisk og historisk Indhold, efterladt ikke faa interessante Optegnelser i sine trykte Bøger og andensteds, for det meste af specialhistorisk Indhold, hvoraf en Del senere er trykt, f. Ex. i «Meddelelser fra det norske Rigsarkiv» I. Han afgik ved Døden i Porsgrund 21. April 1780, ugift.

N. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 890. Cancellie-Raad Carl Deichmans Samlinger etc., Chra. 1790, Fortalen. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Deichman (Deichmann), **Evert** (Edvard), 1680—1732, Søofficer, en yngre Halvbroder til ovfr. nævnte Biskop Barthol. D., født i Kjøbenhavn 1680 (døbt 22. Jan.), blev Underlieutenant 1700, Premierlieutenant 1703, Kapitajn 1708, Kommandørkapitajn 1710, Kommandør 1711, Schoutbynacht 1715 og afskedigedes 18. Sept. 1719. Aaret 1710 var han Chef for Orlogsskibet «Tre Løver» i Admiral Gyldenløves

Flaade, der fra 4. — 6. Okt. manøvrerede mod den svenske Flaade under Admiral Wachtmeister. I 1715 deltog han som Chef for Orlogsskibet «Prins Carl» i Admiral Gabels Erobring af den svenske Flaadeafdeling under den yngre Wachtmeister, der efter en Kamp 24. April under Femern havde sat sine Skibe paa Grund ved Kieler-Fjord. I Admiral Rabens Flaade førte D. s. A. Orlogsskibet «Venden». 8. Avg. kom det til Kamp med den svenske Flaade under Admiral Sparre ved Rygen. Slaget blev uafgjørende; da en Del af Skylden herfor tilskreves D., der som Vimpelmand havde ført Flaaden daarlig, blev han anklaget af Fiskalen. Vel frifandtes han, men da flere af Rettens Medlemmer dog havde fundet hans Forhold brødefuldt, blev han 1719 afskediget i Naade. Han drog derpaa til Østerrig, hvor han blev Viceadmiral og gjorde sig bekjendt ved Anlæggelsen af Havnen Porto Re i Nærheden af Fiume. Han døde pludselig 13. Sept. 1732 i Wien. *C. With.*

Deichman, Peter, 1703—66, Officer, er født 29. Sept. 1703, formodentlig i Viborg, hvor hans Fader, ovennævnte Barthol. D., da var Biskop. Da han var 20 Aar, skaffede Faderen ham «uden Avancement» en Kapitajnsbestalling, hvad der vakte en Del Opsigt og gav Anledning til et bekjendt Epigram. S. A. rejste P. D. udenlands; 1727 fik han Kompagni ved søndenfjældske gevorbne Regiment, hvor han 1735 blev Major. 1743 kom han til 2. smaalenske Nationalregiment og blev ansat som Generaladjutant ved det under Arnold mobiliserede norske Korps; fra s. A. fik han Anciennitet, da der 1746 tillagdes ham Oberstlieutenants Karakter. 1750 blev han virkelig Oberstlieutenant ved 1. vesterlenske Regiment, 1751 karakt. Oberst, 1753 Chef for Regimentet og stod som saadan, indtil han 1761 udnævntes til Generalkrigskommissær i Norge; s. A. blev han Generalmajor. Da man paatænkte en Omordning af den norske Hær, blev D. 18. Febr. 1764 ansat som et Slags Adlatus hos den nyudnævnte kommanderende General, Grev Schmettau, og 4. April s. A. Deputeret i det under Grevens Præsidium oprettede norske Krigsdirektorium. I denne Stilling var D. med at udarbejde en «Kompositionsplan» for den norske Hær, der traadte i Kraft 1. Jan. 1766, men kun varede noget over et Aar. Allerede forinden døde D. 11. Okt. 1766. — Ved Siden af sin Embedsvirksomhed havde han sammen med sine Brødre ejet og drevet Fossum og senere Ejdsfos Jærnværk; 1761 fik de Monopol paa Staal-fabrikationen i Norge. — Gift 8. Febr. 1730 med en Kjøbmands-

datter fra Christiania, Anna Thøgersdatter Grøn, døbt 10. Juni 1709,
† paa Vestby i Enebak 6. Juni 1796. *H. W. Harbou.*

Deichmann, Jacob, 1788—1853, Boghandler, er født 4. Juli 1788 i Boddum Præstegaard i Thy, hvor Faderen, Laurids Bartholomæus D. (f. 1761 † 1811), var Præst, Moderen var Elisabeth Sophie f. Buch (f. 1761 † 1827). I sit 15. Aar blev han Student (1802), og allerede i 1805 tog han juridisk Examen, hvorefter han opnaaede en Ansættelse i Rentekammeret. Han forlod imidlertid — med Titelen Sekretær — hurtig Embedsvejen. 4. Marts 1808 ægtede han Bolette Gyldendal (f. 6. April 1790), en Datter af den bekjendte Boghandler Søren G. († 1802), og flyttede derpaa til en Gaard i sin Fødeegn. Allerede 1809 vendte han imidlertid tilbage til Kjøbenhavn, hvor han overtog den Gyldendalske Boghandel, der under ham fik fornyet Glans. Med en mærkelig fin Handelsaand og en klar, omskuende Tanke forenede han en næsten sensibel Ordenssans og et ofte omtalt, for de vanskelige Tider godt passende «Forsigtighedsprincip». Han forenede strax en Papirhandel med Boghandelen og lagde Vægten paa Handelen med andre Boghandleres Artikler ligesom med udenlandsk Litteratur. Han bragte herved Grene af den danske Boghandel, som hidtil havde været forsømte, ind i et rationelt Spor, og hvad endelig Forlag angaar, voxede der lidt efter lidt et saadant op under ham. Det blev imidlertid ikke Tidens æsthetiske, der væsentlig fandt et Hjem hos C. A. Reitzel, og heller ikke Folkelitteraturen, der nu, da Papirmaskinen og Hurtigpressen trængte frem, og Træsnittet afløste Kobberstikket, begyndte at voxer. D., der havde tilegnet sig en næsten lærd Dannelse, som han dog med sin ejendommelige Beskedenhed næsten skjulte, fik efterhaanden navnlig et videnskabeligt Forlag. Hans Betydning ligger imidlertid ikke saa meget heri som deri, at han efter methodisk at have ordnet sin egen Boghandel gjorde det samme for hele Danmarks Vedkommende, ja, for Norge og Sverige med. Efter hans Initiativ dannedes i Jan. 1837 «Boghandlerforeningen», der slog fast, hvem der kunde betragtes som Boghandler, ligesom den skabte bestemte Bogpriser og faste Rabatregler. Det hidtil stedfundne Kjøb og Salg af Bøger blev til virkelig Boghandel, og Disciple fra den Gyldendalske Boghandel, som den vedblev at staa i livlig Forbindelse med, førte Systemet til Norge og Sverige. Videre skabte D. i 1839 ogsaa en Forlagsforening.

Hvad D. saaledes udrettede, udrettede han paa en ejendommelig tyst Maade, og karakteristisk for hans afgjorte Ulyst til at træde frem er det, at han akkurat var Formand for Boghandlerforeningen, da den stiftedes, men ingen Sinde senere. Noget lignende viser sig i de forskjellige, baade litterære og velgjørende, Selskaber, af hvis Bestyrelser han efterhaanden blev Medlem, ligesom i Roskilde Stænderforsamling. Som 3. Suppleant for Kjøbenhavn fik han Sæde i den 1838 og 1840. Han gjorde praktisk Nytte her, en Tid som en af Stændertidendens Redaktører, men til at tale dristede han sig ikke. Han nød og beundrede ethvert godt Foredrag og navnlig A. S. Ørsteds. D. var en konservativ Natur, og Tidens Udvikling henimod 1848 var ikke efter hans Sind. Han ønskede efterhaanden mere og mere at trække sig tilbage til et stille, granskende Liv. Da hans Ægteskab var barnløst, overdrog han 1846 sin Discipel F. Hegel først det Gyldendalske Sortiment og derpaa i 1850 ogsaa Forlaget, og nu fordybede han sig i sproglige, historiske og matematiske Studier. Efter nogen Tids Svagelighed døde han 23. Avg. 1853 paa sit Landsted i Lyngby. Allerede som Boghandler havde han faaet Titelen Kancelliraad. — Hans Hustru overlevede ham til 1. Febr. 1877.

Til Kancelliraad J. Deichmanns Minde, 1853. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. C. Nyrop.

Delcomyn, Ernst Adolph, f. 1828, Handelsmand. D., som er en Søn af Bøssemager Carl Henr. D. i Odense og Johanne Dorothea f. Volkens fra Heide, fødtes i Odense 2. Jan. 1828 og kom som 16aarig til Handelen. 1849 fik han Ansættelse hos H. Pontoppidan i Hamborg og efter nogen Tids Forløb hos dennes Kompagnon Regnar Westenholz i London. I 4 Aar var han knyttet til denne Forretning, men da Chefen forlod England, begyndte han i Maj 1854 en selvstændig Virksomhed, i det han sammen med sin Broder grundlagde det endnu bestaaende Firma: Fr. & A. Delcomyn, London. Dettets Forretning var baseret paa Salg af Landbrugsprodukter fra Danmark og de skandinaviske Lande, og firmaet har taget fremragende Del i Bestræbelserne for at udvide og befæste den direkte Forbindelse mellem disse Lande og England og fremme det for den hjemlige Produktion fordelagtige Frit-om-Bord-Salg, hvorved Varen er afhændet før Afskibningen, i Modsætning til det tidligere eneherkende Konsignationssystem.

Senere, da den danske Udførsel af Korn, der for Firmaet var en Hovedartikel, tabte sin Betydning, udvidedes Virksomheden til Finland, Rusland og andre Lande. — 3. Marts 1883 blev D., støttet af en kraftig og i sin Form endog usædvanlig Bevægelse i den danske Handelsstand, udnævnt til Generalkonsul i London, hvortil hans fremragende Forbindelser og udmærkede Kjendskab til engelske Forhold gjorde ham særlig skikket. I Dec. 1856 ægtede han Anna Comb fra Devonshire.

Jul. Schovelin.

v. Delden, Johan Bøcher, —1630—, Handelsmand, uden Tvivl født i Kjøbenhavn og Søn af Adam Bøcher og Vendela v. Delden. I samme By var han Vinhandler og «fornemme Kjøbmand». Allerede 1609 var han Deltager i Udsendelsen af et Skib til Ishavet, men senere udvidedes hans Virksomhed til store Foretagender, i Forbindelse dels med Broderen Jørgen, dels med andre. Han var 1623 en af de 4, der overtog Kongens Silkevæveri, 1628 oprettede han en Krudtmølle i Brede og paatog sig store Leverancer til Kongen under Krigen med Kejseren. 1630 blev han Raadmand i Kjøbenhavn, men begjærede sig 1633 fritaget for denne Post under Paaskud af Handelsrejser; den sande Grund var dog den, at han nødtes til at flygte for sine Kreditorer, og skjønt han fik Tilladelse til at komme tilbage for at ordne Forholdet til disse, lykkedes dette dog ikke, og Kongen lagde Beslag paa flere af hans Ejendomme. Senere finde vi ham i Yndest hos Zaren af Rusland, som hvis Tolk han nævnes 1641 og 1644.

Christ. IV's egenh. Breve III, 129 f. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 237 f.

O. Nielsen.

Delong, Albert Herman Peter Gabriel Baron, 1798—1865, Generalkonsul. Der hviler et endnu ikke løftet Slør over hans Herkomst. Sikkert vides kun, at han var et uægte Barn af en emigreret fransk Greve, og at han fødtes 24. Sept. 1798 af en hollandsk Moder, der var en nær Slægtning af den danske Gesandt i Haag Herman Schubarts Hustru. Schubart antog sig det af Faderen fornægtede Barn som sit eget og gav ham det opdigtede Navn Delong. Ved Nytaar 1801 medtog han den lille Plejesøn til Danmark og satte ham i Kost hos Professor Villaume, Forstander for Opdragelsesanstalten Bernstorffsminde ved Brahetrolleborg, under den Reventlowske Families Øjne og Varetægt. Da Instituttet gik ind, sendtes Drengen i 1807 til Livorno, hvor han opdroges, til han i 1812 fra

Schubarts Hjem sendtes til Danmark, i det han opnaaede at blive naturaliseret og antagen som dansk Søkadet. Paa Grund af de ved Kieler-Freden formørkede Udsigter forlod han denne Karriere, drog paa ny til Italien og der fra til Spanien for at anbringes ved et stort Bankier- og Handelshus, der lededes af Schubarts Svoger, den danske Konsul d'Arabet i Alicante. Skuffet i sit Haab om at vinde Faderens Anerkjendelse og derigjennem Grevetitelen, maatte han give Afkald paa sin ungdomselskede i Danmark. Han bosatte sig da i Marseille, oprettede der et eget Handelshus og ægtede en Datterdatter af den til Sydfrankrig udvandrede danske Godsejer Theodor Adeler (I, 95), Mlle. Tugnot-Delanoy. 1836 udnævntes H. D. til dansk Konsul i Paris (Generalkonsul 1838), blev Gehejmelegationsraad 1842, Kommandør af Danebrog 1848 og dansk Baron 1853. Han entledigedes i 1864 og døde i Paris 21. April 1865. En af General-Toldkammerets Forestillinger nævner D. som en virksom og fortjent Embedsmand, der anvendte sine udbredte Forbindelser til Gavn for de danske rejsende i Frankrig. *J. Bloch.*

Demant, Hans Stephan Anthon Ludvig, f. 1828, Mekaniker. Han er født 26. Dec. 1828 i Hjallesø ved Odense; hans Fader var Prokurator Hans Jørgen D. og hans Moder Marie Cathrine f. Jørgensen. Efter i 1842 at være kommen i Urmagerlære i Odense blev han Svend i 1848 og gjorde Mesterstykke i 1852. 1854 løste han Borgerkab som Urmager i Odense og arbejdede som saadan til 1862, da han kastede sig over Fabrikation af Symaskiner, der, efter væsentlig at være blevne bekjendte i Evropa ved Verdensudstillingen i Paris 1855, endnu den Gang maa betragtes som noget væsentligt nyt her i Landet. Gjennem møjsommelige Forsøg arbejdede han sig forholdsvis hurtig frem, grundlagde en Fabrik for Tilvirkning af Symaskiner og tog paa en Række Udstillinger (Kjøbenhavn 1872, Wien 1873 osv.) Medaille for sine Maskiner, ved hvilke han selv indførte Forbedringer, f. Ex. (1870) med Hensyn til at kunne flytte Tøjet i alle Retninger paa en Cylindermaskine til Skomagerbrug. I de senere Aar har han udvidet sin Fabrikation til ogsaa at omfatte Bicykler. Han er Medstifter af Odense Grundejerforening og Medlem af Bestyrelsen for Industri- og Haandværkerforeningen i Odense. 1879 fik han Fortjenstmedaillen i Sølv. 19. Marts 1861 ægtede han Renate Ottilie Therese Rennbarth (f. 28. Nov. 1826 † 31. Marts 1874), Datter af Kjøbmand og Fabrikant R. i Berlin.

J. Lauritsen, Odense i Billeder.

C. Nyrop.

Denne, Claus Jensen, —1524—, Hospitalsforstander, begyndte o. 1516 at opføre et Hospital med et tilliggende Kapel til St. Annas Ære uden for Kjøbenhavn i Nærheden af den nuværende Toldbod. Det var navnlig bestemt til at optage de fattige koppesyge, der plejede at ligge paa Gader og Stræder uden at kunne faa Herberg, paa hvilke stakkels Mennesker hans Tanke var falden under et 3aarigt haardt Fangenskab i Kong Hans' Tid, hvor han gav Gud det Løfte at ville oprette en Stiftelse for saadanne, hvis han slap fri. Han erhvervede derpaa Afladsbreve og anbefalinger fra Paven, 15 Kardinaler og alle Rigets Biskopper foruden Opfordringer fra Christian II og Dronning Elisabeth til deres Undersaatter om at yde Bidrag, hvorpaa han sendte «St. Annæ Bud» omkring i alle 3 nordiske Riger, hvis Indsamlinger i Begyndelsen bare gode Frugter. Kongens milde Sindelag mod ham forandredes dog, saa han i Slutningen af dennes Regering førte alle Hospitalets Beboere til Eskilstorp i Smaaland, og 1523 fik han Gustav Vasas Tilladelse til at indsamle Almisser i Sverige. Efter Kjøbenhavns Overgivelse 1524 til Frederik I, kaldte denne Konge ham tilbage til Kjøbenhavn fra Bleking, hvor han havde maattet rense sig for Delagtighed i Almuens Modstand mod den nye Regering. Da St. Annæ Hospital var ødelagt i Belejringen, fik C. D. kgl. Tilladelse til at benytte St. Gertruds Kapel, hvis Grund udvidedes, og han fik de ældre Privilegier overførte paa den nye Stiftelse, der nu kom til at ligge inde i Byen, og hvor der skulde være Plads til 50 syge foruden en særlig Bygning til Natteleje og Bispisning for vandrende Pilegrimme. Samme Aar fik han Privilegium paa at omdanne Helligaands Hospital i Aarhus i Skaane til et St. Annæ Hospital, og dette forenedes 1527 med det i Kjøbenhavn. Aaret efter var der dog kun 27 Læmmer i hvert Hospital. Reformationstiden var nemlig ikke gunstig mod slige gejstlige Stiftelser, saa C. D. maatte kæmpe under de haardeste Tryk. Et smukt Udtryk for det Forhold, hvori han stod til sine syge, kom frem ved et Syn over Stiftelsen i Kjøbenhavn 1528, da de syge erklærede heller at ville nyde den fattige Forplejning med ham som Forstander end træde ind i en mere vel forsynet Stiftelse, medens han forpligtede sig lige over for dem til at forblive deres ydmyge Tjener med Liv og Gods til sin Død. Den fremtrængende Reformation næste Aar maa have ødelagt hans Stiftelse og omvendt hans syge fra Tilbedelsen af den hellige Anna, thi ellers vilde han ikke ved Juletid 1529 have kunnet

modtage Kaldelsen som Læge og Forstander ved Hospitalet i Malmø. I denne Stilling virkede han endnu 1533.

Rørdam, Københavns Kirker og Klostre i Middelald. S. 346 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. IV, 1, 241 ff. O. Nielsen, Københavns Hist. og Beskriv. I, 193 ff. *O. Nielsen.*

v. Dernath, Gerhard Greve, ~~1668~~ 1740, gottorpsk Gehejmeraad, Søn af en kejserlig Oberst af samme Navn (v. der Nath), som kom herind i Krigen med Carl Gustav og giftede sig ind i det holstenske Ridderskab (med Christine Ahlefeldt af Haselau). Han arvede Hasselburg i Holsten og optoges 1710 i det gottorpske Gehejmeraad, efter at han i udenlandsk Krigstjeneste (i Brabant) havde tjent sig op til Generallieutenant. Han sluttede sig til Baron Gørtz' Parti og forlod med ham 1713 Slesvig; hans Gods blev inddraget af Kongen. I Sverige opnaede han efter Carl XII's Tilbagekomst en indflydelsesrig Stilling som Hertug Carl Frederiks Gouvernør og Medlem af «Upphandlingsdeputationen», en Slags Regeringskabinet. v. D. søgte forgjæves at holde Gørtz tilbage paa hans farlige Bane som alt formaaende Minister, i det han i øvrigt fulgte ham paa den til det sidste. Efter Kongens Fald blev han fængslet, men fritoges dog efter Gørtz' Henrettelse for videre Tiltale. Efter Hertugens Ankomst til Tyskland fjærnedes han af dennes nye Raadgivere og henlevede sine sidste Aar i den største Armod. *A. D. Jørgensen.*

Descampeaux, Nicolas Jacques André Yanssens, 1732—95, Professor, var født i Rouen og havde studeret Retsvidenskab i Caen. Han blev 1763 kaldet til Danmark som Professor i de franske «belles lettres» samt Lærer for Landkadetterne og Pagerne. Han udgav, foruden franske Sprogbøger, et Tidsskrift af litterært og moralsk Indhold: «Amusemens à la greque» (sic), der dog ikke synes at være fortsat ret længe (1767); han oversatte forskellige Bøger paa Fransk, saaledes Lynars «Der Sonderling» («L'homme singulier»), efter hvilken findes trykt en Del franske Digte, deriblandt det tidligere udgivne «Le siècle de Frédéric V, poëme» (1771), Brünichs «Naturvidenskabernes Fremgang» (1783) og Suhms lille «Udtog af Danmarks Historie» (1785). I Modsætning til andre Franskmand, f. Ex. Fumars, lærte han ogsaa Dansk og udgav 1787 «Les élémens de la langue Danoise», der ogsaa har en Oversigt over dansk Litteratur. Som Polemiker optraadte han med «Et Brev til de ubenævnte Forfattere af Journalen kaldet Samling af adskillige Skrifter

til de skjøne Videnskabers og det danske Sprogs Opkomst og Fremtarv» (1765). Han var ogsaa fransk Lærer for Arveprinsen. Død 1795.

Nyerup, Lit. Lex.

Thor Sundby.

Desmercières, Johan Henrik, 1687—1778, Kollegiedeputeret, var Søn af J. H. Huguetan, Greve af Gyldensten, og en Modehandlerinde i Paris (8. Maj 1687), hvem Huguetan havde til Elskerinde. Faderen erkjendte ham som sin Søn, og medens han, der endnu ikke havde noget med Danmark at gjøre, fortsatte et æventyrlig omflakkende Liv, lod han Sønnen i Paris uddanne sig til Handelsmand. Den unge D. flyttede senere til Berlin og vandt her Frederik Vilhelm I's Yndest, saa han gjorde ham til Kammerherre. Men snart fandt han det heldigst at prøve sin Lykke i Danmark, hvor hans Fader havde begyndt at spille en ret betydelig Rolle. Forsøget lykkedes, han tildrog sig Opmærksomhed som duelig Finansmand, og efter at han 1727 var bleven Konferensraad, fik han (1736) Sæde som Deputeret i det nystiftede General-Landøkonomi- og Kommercekollegium, i hvilket han forblev indtil 1768, siden 1766 som Præsæs. Han havde her stor Del i Oprettelsen af Banken i Kjøbenhavn (1736 og 1737). Ogsaa blev han Præsident i det kongelige afrikanske Kompagni. Da samtidig Godsejerstillingen faldt i hans Smag, købte han Godserne Warleberg og Quarnbek i Slesvig og Holsten, hvortil han senere søjede Godset Rathmansdorf. Særlige Fortjenester fra hans Side har man ondt ved at paavise; men han forstod at bane sig Vejen højt til Vejrs i Rang og Værdigheder. Efter at han 1736 var bleven Danebrogsridder, blev han 1745 Gehejmeraad og 1755 Gehejmekonferensraad. Nu stod kun én Ærestitel tilbage, det var at blive Elefantridder. For at han, Pariser-Modehandlerindens Søn, skulde kunne naa det, gjaldt et fornemt Giftermaal for nødvendigt, og et saadant havde han ogsaa naaet, i det han 25. Juni 1751 var bleven gift med Elisabeth Sophie Komtesse Friis. Det blaa Baand udeblev da ej heller, han fik det 1768. Endelig blev han 22. Febr. 1776 naturaliseret som dansk Adelsmand. Han døde uden at efterlade sig Børn 15. Marts 1778.

Ved Siden af denne Embedsløbebane, der ikke frembyder anden Interesse end at være et Bidrag til at vise, hvorledes Udlændinger, selv af tvivlsomt rent Blod, kunde avancere under Enevælden, var det et kjendt Træk hos D., at han var overordentlig ivrig for den

franske reformerte Menigheds Vel her i Kjøbenhavn. Som han efterlod den flere Legater, saaledes var han i mange Aar virksom som en af Menighedens Ældste, endog i den Grad, at han ikke holdt sig for at være for fornem til om Søndagen at forrette en simpel Kirkeforstanders Tjeneste ved at staa ved Kirkedøren med Tallerkenen i Haanden. At denne kun passede lidet til det blaa Baand, han bar, brød han sig ikke om.

Minerva 1805, 1. Kvartal.

E. Holm.

Desroches de Parthenay, Jean Blaise, —1768, Forfatter, født i Rochelle sidst i det 17. Aarhundrede af adelig reformert Slægt, studerede Retsvidenskab og blev «conseiller et avocat général» ved Finans- og Domænekammeret i Rochelle, men opgav denne Stilling af Samvittighedshensyn. 1730 boede han i Holland, hvor han i Forening med la Martinière og la Barre dannede et litterært Konsortium. D. var Medarbejder ved la Martinières geografiske Værker og udgav indtil 1740 et historisk Tidsskrift i 36 Bind. Desuden tillægges der ham Arbejder i svensk og polsk Historie. Allerede i Rochelle maa han have skrevet sin til Frederik IV deciderede «Histoire de Dannemarc» (Amst. 1730, Paris 1732). Især den nyere Tid er behandlet efter utilfredsstillende Kilder; for Oldhistoriens Vedkommende stiller han den berygtede gullandske Hypothese ved Siden af Resultaterne af 'Torfæus' Kritik uden selv at turde drage nogen Slutning. «Etat présent du Dannemarc», som slutter Værket, er en Oversættelse af Molesworths «Account of Denmark». 1741 træffes D. i Kjøbenhavn, hvor Videnskabernes Selskab overdrog ham at udarbejde den franske Text til den aldrig trykte Beskrivelse af den kgl. Mønt- og Medaillesamling samt at gravere Medaillerne, ja, anbefalede ham til Professor i Sorø. Sammen med Mallet udgav han fra 1753—58 det litterære Maanedskrift «Mercure Danois». Han oversatte paa Fransk Holbergs «Moralske Tanker», v. Havens «Efterretninger om Rusland», Egedes «Grønlands Beskrivelse» og Manuskriptet til Nordens «Ægyptiske Rejse». For Regeringen skrev han Artikler til fremmede Aviser om danske Forhold. Naar endelig nævnes hans «Ordbog over danske Ordsprog, paa Fransk oversatte» (1757), vil det ses, at denne flittige Skribents Virksomhed for at gjøre dansk Historie og Aandsliv kjendt i Udlandet ikke har været ringe. 1752 fik han oprettet et gjensidigt Understøttelsesselskab, «det stedsevarende frugtbringende Selskab». I sin Alderdom syslede

han med Silkeavl. ^{18. Jan.} 1768 ~~skal han~~ meget gammel-være dode ~~han~~ i trange Kaar.

Biographie univers. X, 1852. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 125 ff. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. III. IV. V. Molbech, Videnskab. Selskabs Hist. *P. Stolpe.*

Dessau, David, f. 1819, Stenograf. D. fødtes 14. Sept. 1819 i Horsens, hvor hans Fader, Isak Salomon D. (f. 1777 † 1842), var Kukkenbager og Destillatør; hans Moder hed Jette f. Hertz (f. 1794 † 1852). D. blev 1839 Student og var 1842—48 Medarbejder af «Berlingske Tidende», fornemmelig som Referent (1848 ved Stænderforsamlingen i Roskilde). Med offentlig Understøttelse rejste D. 1848 til München, hvor han lærte Stenografi af F. X. Gabelsberger, og blev efter sin Hjemkomst ansat i Febr. 1849 som Stenograf ved den grundlovgivende Rigsforsamling og næste Aar som Overstenograf i Landstinget. Siden 1849 har D. desuden haft det Hverv at oplære nye Stenografer. 1855 blev D. Sekretær i Folketinget og 1862 i Landstinget; 1865 Bureauchef for Rigsdagen. 1853 skrev D. en «Lærebog i Stenografi», hvorved han overførte det Gabelsbergerske System paa det danske Sprog; 1859 en «Kortfattet Lærebog» (4. Udg. 1886). Han har umiddelbart uddannet næsten alle danske Stenografer og middelbart tillige de norske (ved at uddanne Cappelen 1867); ogsaa have baade Sverige (siden 1856) og Finland (siden 1867) væsentlig fulgt det af ham udviklede stenografiske System. — Af Byrd og Tro er D. Jøde. Han ægtede 1851 Betty Heilbuth (f. 30. Maj 1825 † 11. Febr. 1890), Datter af David H. (f. 1789 † 1874).

Erslew, Forf. Lex.

Emil Elberling.

Detharding, Georg, 1671—1747, Læge, tilhørte en anset tysk Lægesclegt og fødtes 13. Maj 1671 i Stralsund, hvor hans Fader, Georg D., senere Livlæge hos Hertugen af Meklenborg, den Gang praktiserede. Hans Moders Navn var Anna Cathrine Nesen. Sine medicinske Studier begyndte han i Rostock, men fortsatte dem derefter ved fremmede Universiteter og opholdt sig navnlig længe i Leiden hos den berømte Anatom Nuck. Her fra drog han over England og Frankrig tilbage til Tyskland, til berømte Lærere i Leipzig og Altdorf, hvor han 1693 disputerede for Doktorgraden og efter en yderligere Rejse, navnlig i Italien, ogsaa blev kreeret (1695), i det han samtidig fik smigrende Tilbud om at blive der som Professor. Han rejste dog hjem og overtog 1697 et Professorat i Rostock, hvor han derefter under en 35aarig Universitetsvirksomhed

vandt en ikke ringe Anerkjendelse, navnlig som anatomisk Docent, og for øvrigt var en overordentlig frugtbar og utrættelig Forfatter af akademiske Programmer og Disputationer. Universitetets Rektorat beklædte han 4 Gange. 1714 blev han optaget i det kejserslig Leopoldinske Akademi under Navnet «Andronicus».

Ved den københavnske Professor Frankenaus Død 1732 modtog D. i en Alder af 62 Aar en Kaldelse som hans Efterfølger i det medicinske Fakultet og blev derefter Gjenstand for de sædvanlige officielle Udmærkelser i Danmark. Allerede 1734 valgtes han til Universitetsrektor, 1743 blev han virkelig Justitsraad og Medlem af det danske Videnskabernes Selskab. Men nogen egentlig Anerkjendelse eller Paaskjønnelse fandt han ikke her til Lands i kompetente Kredse, og fra national Side kunde man heller ikke paa Forhaand nære særlig Sympathi for den indkaldte Tysker. Gram siger haanlig i et Brev til Grev Chr. Rantzau, at «D., som vi fik fra Rostock, var en stor Mand der ude, men sandelig intet Miraculum her», og gjør sig lystig over hans akademiske og litterære Præstationer. Og 2 Aar efter sin Ankomst her til, paa en Tid, hvor han beklædte Rektorværdigheden, blev han under en Disputation, hvor han førte Forsædet, paa det groveste forhaanet af en ung Opponent ex auditorio, en i øvrigt begavet og velanskreven Student Frands Mygind, der netop stod i særlig nært Forhold til Gram. Mygind relegeredes som Følge af sin uartige Optræden (og gjorde derefter glimrende Karriere i Udlandet), men D. formaaede efter Entomologen Professor J. C. Fabricius' Vidnesbyrd aldrig ret at hæve sig efter den lidte Forsmædelse. Riegels kalder D. en «Bogpjaltelege, der aldeles ikke gavtede enten Videnskaberne eller deres Dyrkere».

Paa god Vilje fra D.s Side synes det dog ikke at have skortet, og hans ringe Virkeevne har vel til Dels i det mindste været en Følge af hans allerede fremrykkede Alder i Forbindelse med de ugunstige Forhold for Medicinen ved Københavns Universitet i den daværende Tidsperiode. De til Undervisningen fornødne Institutter laa endnu ved hans Tiltrædelse af Embedet i Grus efter Ildebranden 1728. Et lille Anatomikammer lykkedes det først 1740 at faa indrettet i Studiegaarden, og dette skete netop ved D.s usvækkede Interesse for Anatomien og oven i Kjøbet kun ved pekuniært Tilskud fra ham selv, hvilket dog senere blev ham tilbagebetalt. De anatomiske Forelæsninger og Demonstrationer heri overtoges imidlertid efterhaanden af B. Buchwald. Som en ny Disciplin indførte D.

legal Medicin, hvorover han i et Par Aar indbød til Forelæsninger, og som han synes at have viet en særlig Interesse. Ogsaa til Forelæsninger over Experimentalphysik indbød han (det særlige Professorat i Fysik var inddraget ved den nye Fundats) og fremhævede i Lektionskatalogen, at han havde kjøbt en stor Samling fysiske Instrumenter. Gram omtaler imidlertid ogsaa disse hans Bestræbelser med Ringeagt.

Men i ethvert Tilfælde var han i litterær Henseende vedblivende meget flittig og ihærdig og publicerede i sin kjøbenhavnske Periode ligesom tidligere særdeles talrige Disputatser og andre Afhandlinger, mellem hvilke et Skrift om Epidemier af Marskfeber i Ejdersted vandt særlig Anerkjendelse, i det mindste i Tyskland. Ogsaa flere andre Afhandlinger fra den praktiske Medicins Omraade, saaledes t. Ex. hans Dissertation om den store Koppeepidemi i Grønland, vidne hæderlig om gode videnskabelige og praktiske Indsigter og udviklet kritisk Sans, medens dog unægtelig det overvejende Flertal deraf tyder paa, at han fuldt tilhørte det 17. Aarhundredes skolastisk-lærde Tid og paa ingen Maade var i Stand til at repræsentere den nye realistisk-rationelle Retning i Medicinen. En lille populær og særlig paa de studerende beregnet Anvisning af ham: «Elementa diætæ s. regulæ physico-medico-ethicæ» indeholder adskillige meget fornuftige og praktiske Vink, men er dog ogsaa Gjenstand for Grams spottende Kritik. At han, i øvrigt i fuld Forstaaelse med sin Fakultetskollega Joh. Buchwald, søgte at hindre Simon Krügers Bestræbelser for at udvikle en praktisk Kirurgi uafhængig af Universitetet, var fra et videnskabeligt Fakultetsstandpunkt baade selvfølgelig og under visse Forudsætninger forsvarligt. I den fortsatte Kamp mod Krüger kom han imidlertid fuldstændig til kort. — D. døde 19. Okt. 1747. Han var gift med Maria f. Reuschen, Datter af en meklenborgsk Konsistorialraad, og havde i dette Ægteskab 7 Børn, af hvilke en Søn, Georg Christoph D., blev hans Efterfølger ved Rostocks Universitet.

Dänische Bibl. IV, 644 ff. Nyerup, Lit. Lex. Herholdt og Mansa, Saml. t. dsk. Medicinal-Hist. I, 280 f. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 288 ff. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte II. Allg. deutsche Biographie V.

Jul. Petersen.

Deuntzer, Johan Henrik, f. 1845, Retslærd. D., født i Kjøbenhavn 20. Maj 1845 og Søn af Arkitekt og Murmester Johan Jacob D. og Sophie Margrethe f. Kornbech, blev Student 1862, men afbrød sine Studier i 1864 for som frivillig at deltage i den 2. sles-

vigske Krig; blev juridisk Kandidat 1867 og aftjente sin Værnepligt 1868 som Sekondlieutenant i Artilleriet (afskediget 1884). Samtidig besvarede han Universitetets juridiske Prisopgave (Guldmedaille 1869); derefter omtr. et Aar Volontær under Generaldirektoratet for Skattevæscnet, men overgik 1870 til Justitsministeriet for at fungere som Sekretær ved en Del af Proceslovkommissionens Arbejder. D. tiltraadte 1871 med Universitetsstipendium en Udenlandsrejse for at sætte sig ind i udenlandske Procesordninger og besøgte Wien, hvor han særlig hørte Ungers, Glasers og Iherings Forelæsninger, Paris og London, men afbrød Rejsen i Dec. for (sammen med U. Damm og A. C. Evaldsen) at deltage i Konkurrencen om den ved Grams Død ledigblevne juridiske Professorplads. D. ansattes 1872 (27 Aar gammel) som Professor og overtog dansk Civilrets 1. Afdeling, efter J. Nellesmanns Afgang (1875) tillige Proces. Ved D.s Tiltrædelse af Universitetslærervirksomheden vare Diktatorforelæsninger endnu Hovedmeddelelsesmiddelet mellem de juridiske Docenter og deres Tilhørere. D. derimod har altid haft Forkjærlighed for friere Undervisningsformer, og en af juridiske studerende et halvt Aar efter D.s Ansættelse til Fakultetet indsendt Adresse om en mere almindelig Benyttelse af saadanne kunde han besvare med i Sept. 1873 at udgive sin «Kort Fremstilling af den danske Arveret» (4. Udg. 1887), og som Fortsættelse heraf har han udgivet en Række Lærebøger, som uden tillige at skulle være Haandbøger og uden udførlig Drøftelse af kun for Øjeblikket brændende Stridsspørgsmaal i koncis og overskuelig Form have meddelt de studerende det nødvendige Stof, et Exempel, som D.s Kolleger efterhaanden have fulgt. D. har saaledes behandlet de af ham foredragne Fag i følgende Lærebøger: «Privatrettens almindelige Del» (2. Udg. 1886), «Personret» (3. Opl. 1889), «Næringsret» (2. Udg. 1890), «Familiere» (2. Udg. 1886), «Extraordinær Civilproces» (2. Opl. 1884), «Forligsmægling i civile Sager» (2. Opl. 1888), «Skifteret» (1889), «Arrest og Forbud i civile Sager» (1888), «Appel i civile Sager» (2. Udg. 1890). Desuden maa nævnes «Den danske Skifteret» (1885) og «Nordisk Familiere» (1878). D.s Interesse for at se Retssætningerne i deres historiske Udvikling har ført ham ind paa omfattende Studier af ældre Retspraxis, som paa mange Punkter ere komne hans litterære Arbejder til gode. For at foretage processuelle Studier har D. modtaget Konstitution som Formand og Næstformand i Sø- og Handelsretten i 1880 og 1883, som Assessor i Skifteretten i Kjøbenhavn i 1882 og 1884. Fra 1878 har D. været Medlem af den danske Bestyrelsesafdeling for de

nordiske Juristmøder. Hans store Arbejdsevne og mangesidige praktiske Dygtighed ere desuden blevne tagne i Brug paa forskjellige Maader. Han blev 1879 Medlem af Arbejderbankens Raad (1881 kontrollerende Direktør); 1882 Medlem af Bestyrelsen for «Nye danske Brandforsikringsselskab»; 1879 Medlem af Bestyrelsen for «Frederiksbjergs Arbejderhjem», hvis Formand han blev 1885, og som under hans Ledelse i 1889 har opført 3 store Arbejderboliger. 1888 udnævntes D. af Indenrigsministeriet til at repræsentere Danmark under Forhandlingerne med Sverige om Tilvejebringelsen af en saa vidt muligt ensartet Lovgivning om Erhvervelse og Fortabelse af Statsborgerret og om Ordningen af de mellemrigske Fattigvæsenforhold. Forhandlingernes Resultat blev Traktaten af 26. Juli 1888, som ordnede disse sidste paa en for Danmark meget tilfredsstillende Maade.

V. A. Secher.

van Deurs, Carl, 1800—62. Læge. Hans Fader, Justitsraad og Godsejer Jan Christoffer van D., nedstammede fra en gammel hollandsk Familie, der i længere Tid havde været bosat i Helsingør; hans Moder hed Anna Dorthea f. Hansen. Født i Slagelse 14. April 1800 dimitteredes han 1817 fra Odense Skole og tog kirurgisk Examen 1823. Efter at have været Reservekirurg og sigtet paa at bryde sig en videnskabelig Bane i Kjøbenhavn maatte han, da Faderen blev forarmet, give sig til at praktisere i Præstø, i det han samtidig (1827) giftede sig med Johanne Frederikke Caroline Schönheyder, Datter af Professor, Hofmedikus J. H. S. 1832 blev han Distriktslæge i Aalborg, 1838 Regimentskirurg (fra 1842 Overlæge) med Bopæl sammesteds. Ved sin Iver og Utrættelighed, sin operative Dygtighed blev han her en meget anset Læge. Under Krigen 1848—50 indtog han en overordnet Stilling som Brigadelæge og Læge ved Generalkommandoen. 1852 blev han forflyttet til Randers og 1858 til Helsingør, hvor han tillige fungerede som Garnisonslæge ved Kronborg. 13. Febr. 1862 døde han pludselig af et Hjærteonde. Om hans under mindre gunstige ydre Forhold dog altid fuldt bevarede videnskabelige og litterære Interesse vidne talrige Afhandlinger af ham i de medicinske Tidsskrifter. Navnlig interesserede han sig for det danske Medicinalvæsens Historie og ganske særlig for medicinsk Personalhistorie, og hans efterladte omfattende haandskrevne Samlinger paa disse Omraader skjænkedes efter hans Død til det kongelige Bibliothek.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Bibl. f. Læger 5. R. V, 475 ff. Hospitalstid. 1862, S. 36. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Devegge, Caroline Marie, s. Preisler.

Devegge, Ole, 1772—1847, Numismatiker. Han var Søn af Sorenskriver i Aker, Asker og Bærum ved Christiania Sivert D. og Karen Sophie f. Riis og blev født i Christiania 20. Okt. 1772, deponerede fra Christiania 1789, tog anden Examen 1790 med Udmærkelse, blev 1803 Underbibliothekar og 1836 Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek i Kjøbenhavn. I Aaret 1832 blev han sammen med C. J. Thomsen Inspektør ved det kgl. Mønt- og Medaillekabinet paa Rosenborg, for hvilket Brøndsted var bleven Direktør efter Ramus' Død s. A. Medens denne Samling tidligere havde været saa godt som utilgængelig, ikke alene for Publikum, men ogsaa for Numismatikere, blev den nu gjort offentlig tilgængelig for alle, Lokalet udvidet og Embedsmændenes Antal forøget med de to nævnte Inspektører. D., der 1839 var bleven Kancelliraad, døde ugift i Kjøbenhavn 16. Jan. 1847. Werlauff omtaler hans mange Kundskaber i Litterærhistorie, Kunsthistorie og Numismatik, hans Tjenstvillighed og Meddelsomhed, men hans Kundskaber gik for en Del i Graven med ham, i det han hørte til den ikke ualmindelige Klasse af fagkyndige, som intet positivt Bidrag yde til Videnskabens Fremme; han har kun udgivet og medvirket ved Udgivelsen af nogle Møntkataloger. D. var selv en ivrig Møntsamler og testamenterede til Møntkabinettet i Kjøbenhavn af sin private betydelige Møntsamling alt, hvad Kabinettet manglede, og derefter til Møntsamlingen i Thorvaldsens Musæum de i denne manglende antike Mønter. Møntkabinettet udtog i Henhold til hans testamentariske Bestemmelse o. 6800 Stykker, deriblandt noget over 1000 Medailler, Thorvaldsens Musæum noget over 800 antike Mønter. Til sit Fødelands Universitets Samling vilde han derimod, trods Werlauffs Opfordringer, intet testamenterede, i det han var antinorsk, kun havde liden Omgang med sine Landsmænd og kun liden Agtelse for deres videnskabelige Bestræbelser. Det var hans Ønske, at der skulde forfattes og udgives en fuldstændig Fortegnelse over hele hans Samling, men skjønt Werlauff siger, at hans Samlinger og Collectanea vare i den ypperligste Orden, skete Udgivelsen med en saadan Langsomhed, at Katalogen først var helt færdig i 1867, over 20 Aar efter hans Død, og som Følge heraf blev hans Bo først sluttet 25 Aar efter hans Død, i Slutningen af 1871.

Erslew, Forf. Lex. (Norsk) Hist. Tidsskr. I, 439. 445. C. Dunker, Gamle Dage S. 248 f. Efterretn. om det kgl. Mynt- og Medaille-Cabinet 1835. P. Brock.

v. Dewitz, Frantz Joachim, 1666—1719, Officer, blev født 17. Okt. 1666; han var femte Søn af Henning v. D. til Gross-Daberkow i Meklenborg og Dorothea v. Levetzow. Han kom tidlig til Danmark, der jo paa den Tid var som et andet Fædreland for den meklenborgske Adel, og hvor flere af hans Frænder, baade fædrene og mødrene, havde vundet Ære og Rigdom. D. blev ansat som Page ved Christian V's Hof, men maatte paa Grund af gale Streger forlade dette; først efter at han i nogle Aar havde kæmpet mod Tyrkerne, bl. a. ved Ofens Frobring 1686, blev han atter taget til Naade og ansat som Lieutenant ved Livregiment til Hest. 1689 gik han med Donops danske Rytterregiment til Irland og steg under Krigen her og i Nederlandene til Ritmester (1690), Major (1692) og Oberstlieutenant (1697). Efter Auxiliærtroppernes Hjemkomst gjorde D. Tjeneste ved 2. fynske nationale Rytterregiment, indtil han 1701 paa ny blev sendt i Sømagternes Tjeneste som Oberst for et hvervet Kyrasserregiment (holstenske). 1706 blev han Brigadér, 1709 sprang han efter Indstilling fra Marlborough flere ældre Kammerater forbi til Generalmajor, dog med det Forbehold, at han atter skulde «cedere» disse, efterhaanden som de ogsaa avancerede; under de paafølgende Begivenheder gik denne Bestemmelse dog snart i Glemme. D. blev nemlig i Slutningen af Aaret kaldt hjem for at anvendes i Krigen mod Sverige. Under Vinterfelttoget i Skaane 1709—10 var han Overgeneralens, Grev Chr. Ditl. Reventlows, højre Haand, «l'unique homme de tête, qui m'est donné à l'armée». Reventlow blev paa Grund af Sygdom afløst af Generallieutenant Jørgen Rantzau, der blev haardt saaret i Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710, og D., der i Slaget havde kommanderet første Træfnings venstre Fløj og ved gjentagne raske Indhug understøttet den slagne højre Fløjs Tilbagetog, fik nu midlertidig Overkommandoen. Med frejdig Energi organiserede han Forsvaret af Helsingborg, afviste enhver Opfordring til Overgivelse og reddede, da det var besluttet at rømme Fæstningen, Hæren ved den paa én Gang omsigtsfulde og hensynsløse Maade, hvorpaa han ledede dens Overførsel til Sjælland; selv var han den sidste, der forlod Skaanes Grund. Det hvide Baand, som Kongen skjænkede ham ved Hjemkomsten, var vel fortjent. I nogen Tid blev han nu benyttet som et Slags Inspektør for Rytteriet og 1711 forfremmet til Generallieutenant, i hvilken Egenskab han fungerede under Felttogene i Pommern og Meklenborg. Ved Gadebusch (20. Dec. 1712), hvor han forgjæves havde gjort Indsigelse mod den uheldige Op-

stilling, kommanderede han højre Fløj, der kæmpede tappert, indtil den sent paa Dagen og i god Orden trak sig tilbage. — Under Slaget havde Zar Peter med sin egen og største Delen af den sachsiske Hær staaet i det østlige Meklenborg; for at bevæge ham til at rykke frem og forene sig med den danske Hær besluttedes det nu at sende en betydelig Rytterstyrke over til ham. D. fik Kommandoen over dette Korps, 30 Eskadroner af 10 forskellige Regimenter; 32 sachsiske Eskadroner under W. H. v. Baudissin fik Ordre til at slutte sig til ham, og alt gik efter Ønske. Man har tilskrevet D. Undfangelsen af denne forstandige Plan saa vel som dens lykkelige Udfald; i det mindste en Del af Æren tilkommer dog Grev Chr. Ditl. Reventlow, der opholdt sig ved Zarens Hovedkvarter og — ved en vel anbragt Trusel om, at Frederik IV, hvis Zar Peter lod ham i Stikken, maatte slutte Særfred med Sverige — fik Zaren til at begynde Fremrykningen mod Vest. D. beholdt Kommandoen over Rytteriet under Resten af Felttoget og blev derhos 5. Jan. 1713 akkrediteret hos Zaren som sin Konges Repræsentant. 16. Maj s. A. var han Medundertegner af Stenbocks Kapitulation og blev kort derpaa sendt til Berlin for at modarbejde den gottorpske Minister Gørtz' Indflydelse ved dette Hof. Hans militære og diplomatiske Tjenester bleve belønnede med, at han paa samme Dag (28. Avg. 1713) udnævntes til General til Hest og Gehejmeraad; i førstnævnte Egenskab kom han i et overordnet Forhold til hele det danske Rytteri, i sidstnævnte blev han oftere tilkaldt ved Konseillets Forhandlinger. I Slutningen af Aaret blev D. sammen med Gesandten i London, Ivar Rosenkrantz, designeret til Danmarks befuldmægtigede paa den Kongres, som skulde træde sammen i Brunsvig for at ordne Forholdene i Nordtyskland, og da Kongressen et helt Aar efter aabnede sine Møder, blev det ham tillige overdraget at underhandle med Preussen og England-Hannover om Tilslutning til «den nordiske Lige». I Maj 1715 førte han disse Underhandlinger til det ønskede Resultat og deltog derefter i de allieredes Tog mod Stralsund. Ved Landgangen paa Rygen 15. Nov. kommanderede han de danske Tropper og slog Dagen efter i den ærefulde Træfning ved Stresow Carl XII, der personlig var ilet til for at imødegaa Landgangen. En Maaned senere faldt Stralsund, og D. blev nu udnævnt til dansk Generalgouvernør over Ny-Forpommern og Rygen, en Stilling, han beklædte til sin Død. 7. Jan. 1716 blev han derhos Ridder af Elefanten.

D.s krigerske Løbebane maa hermed betragtes som sluttet,

thi den Rolle, han i Foraaret 1716 spillede som den allierede Armés Overgeneral under den sidste Del af Wismars Belejring og ved Fæstningens Overgivelse, var nærmest politisk. Wismar belejredes af en forenet dansk-preussisk-hannoveransk Hær; et russisk Korps var under hurtig Fremrykning fra Øst for at slutte sig til denne. Af politiske Grunde var det nu navnlig Hannoveranerne om at gjøre, at Russerne ikke skulde faa Del i Byttet, og ligesom de andre Meklenborgere i Frederik IV's Tjeneste ønskede D. en Tilslutning til England fremfor til Rusland. Det lykkedes ham ogsaa at faa Kapitulationen indledet forinden Russernes Ankomst til Wismar, og han afviste derefter med Bestemthed ethvert Forsøg fra disses Side paa at faa Del i Fæstningens Besættelse. Denne Handlemaade blev vel billiget af Frederik IV, men vakte den heftigste Forbitrelse hos Peter den store. Yderligere opirret blev denne, da Kongen ved sit Møde med Zaren i Hamborg 28. Maj, hvor der skulde træffes Aftale om en fortsat fælles Optræden, valgte D. til en af sine Ledsagere; D., der selv havde forestillet Kongen det uheldige heri, holdt sig derfor under Zarens Ophold i Kjøbenhavn forsigtig borte fra Hovedstaden og tænkte sig endog Muligheden af at maatte forlade Kongen af Danmarks Tjeneste. I Sept., da det endelig saa ud til, at den paatænkte fælles Landgang i Skaane skulde gaa for sig, mente Kongen dog ikke længere at kunne undvære D. Han blev kaldt til Kjøbenhavn, men alle Skridt, han gjorde for at formilde Zaren, vare forgjæves; denne vilde ikke slippe den overdrevne, om end ikke ganske ugrundede, Mistanke, han nærede til, at D. og de andre Tyskere i dansk Tjeneste vare Skyld i det daarlige Forhold mellem de to allierede. Landgangsplanen strandede paa dette daarlige Forhold, og Vægtskaalen sank derefter stærkt til Fordel for dem blandt Frederik IV's Raadgivere, der som D. ønskede en Tilslutning til England; men snart fik Kongen at mærke, at Kong Georgs Politik var mindst lige saa egoistisk og troløs som Zar Peters; i Efteraaret 1717 sadlede han derfor atter om og fjærnede D. fra Hoffet. Denne var dog blandt de 28 høje Embedsmænd, som Kongen i Avg. 1718 raadspurgte om den rigtigste Politik under de forhaandenværende «tvivlsomme og épineuse Konjunkturer»; D.s Betænkning kjendes ikke, men det vides, at han bestandig var «dygtig engelsksindet». Carl XII's Fald forandrede dog de politiske Forhold i den Grad, at selv D. ansaa et fornyet Angreb paa Sverige og dermed en Tilnærmelse til Rusland

for tilraadelig; uagtet han var meget sygelig, «ganske kontrakt af Podagra og Kiragra», rejste han ukaldet til Kjøbenhavn for at gjøre Kongen Forestillinger i denne Retning, men paadrog sig mærkelig nok netop ved dette Skridt Kongens Unaade, skjønt denne gik ind paa den foreslaaede Gjenoptagelse af Fjendtlighederne. D. blev endnu Vidne til den holdningsløse Gjennemførelse af denne Politik, men ikke til det endelige Resultat af den 10aarige Krig, i hvilken han havde spillet saa betydelig en Rolle. Han døde paa sit Gods Frederiksgave ved Assens 9. Sept. 1719.

General D. var en rig Mand; først havde han kjøbt Hinds-gavl, siden (1707) tillige Frederiksgave, hvor han, naar Tjenesten tillod det, levede som grand Seigneur, og hvor hans Navn længe var Gjenstand for Almuens fantastiske Beretninger. Ogsaa i hans oprindelige Hjemstavn mindedes man D. som «ein Kuchlein von der weissen Henne» (Lykkebarn) med Tilføjende, at han fra ung af spillede højt og heldig. Paa en smukkere Maade traadte dette Karaktertræk — Lysten til at vove for at vinde — frem hos ham som Soldat og erhvervede ham ved en heldig Forening med andre gode militære Egenskaber en fremragende Plads blandt Frederik IV's Generaler. I den daglige Tjeneste havde han Ord for at skaane Folk og Heste; hvor det gjaldt, tog han ikke i Betænkning at ofre baade Menneskeliv og Værdier; men det skete med roligt Overlæg, Kamplysten løb ikke af med Besindigheden. Han havde derhos et godt strategisk og taktisk Blik og viste ved given Lejlighed, at han forstod at anvende saa vel Artilleri (Forsvaret af Helsingborg) som Ingeniører (Landgangen paa Rygen). Hans politiske Standpunkt var stærkt paavirket af hans Fødsel som meklenborgsk Adelsmand; men navnlig hans Optræden under hans sidste Sygdom gjør det uberettiget at tvivle om hans Hengivenhed for den Konge og det Land, i hvis Tjeneste han i Løbet af en Menneskealder havde vovet sit Liv og tilsat sit Helbred.

D. var gift med Margrethe v. Levetzow (f. 1671 † 1744), Datter af hans Morbroder, dansk Generallieutenant Hans Fred. v. L. til Oxholm og Lucia Emerentia v. Brockdorff. Deres Børn døde som smaa, hvorfor D. testamenterede sine Godser til en Broder, Joachim Fred. v. D. til Løjtmark, hvis Søn solgte dem 1764. Generalinde D. levede som Enke i Odense, hvor hun efterlod et smukt Navn som en godgjørende og fordomsfri Dame. 1727 købte hun Lundsgaard og Jershavne ved Nyborg. Hun hviler ved sin Mands

Side i den prægtige Familiebegravelse, han havde indrettet i Sønderby Kirke ved Frederiksgave. Sammesteds have de oprettet et Hospital.

Sellmer, Nachrichten üb. das Geschlecht der von Dewitz, 1771. Danske Saml. 2. R. I. Hist. Tidsskr. 5. R. III. Vedel Simonsen, Hagenskøvs Hist. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. V, 101. 110. *H. W. Harbou.*

v. Dewitz, Ulrik Otto, 1671—1723, Officer, var Broder til den foregaaende og født 14. Juni 1671. 18 Aar gammel traadte han ligeledes i dansk Tjeneste ved sin Fætter Theodosius v. Levetzows Kompagni af Prins Georgs Infanteriregiment og fulgte med dette til Irland, men fik 1693, da Hjelpekorpsset blev sendt over til Nederlandene, en Plads som Kornet ved J. M. Sehesteds Rytterregiment; 1696 blev han Lieutenant ved Hertugen af Württemberg-Neustadts Regiment, hvor Broderen tjente som Major, og fulgte 1698 med denne til 2. fynske nationale Rytterregiment, hvor han 1700 blev Ritmester. 1701—9 deltog han i den spanske Arvefølgekrig, det første Aar som Major ved 3. jyske og derefter som Oberstlieutenant ved 2. sjællandske Rytterregiment; han udmærkede sig ved Höchstedt 1704 og fik 1708 Obersts Karakter. Aaret efter blev han Chef for det saakaldte ungarske Rytterregiment, der vendte hjem fra østerrigsk Tjeneste i en meget medtagen Tilstand og derfor det første Aar blev staaende i Hertugdømmerne for at bringes paa Fode. 1710 blev D. forfremmet til Brigadér, 1714 til Generalmajor. Under Felttogene i Nordtyskland 1711—16 vandt han og hans Regiment sig et smukt Navn, i Regeln under den ældre Dewitz' Kommando; særlig kan nævnes deres tapre Forhold i Slaget ved Gadebusch 1712, hvor D. blev let saaret, og under Landgangen paa Rygen 1715, efter hvilken D. blev Chef for den paa Øen efterladte Besætning. 6. Nov. 1717 afgav D. sit Regiment til Grev Chr. Friis og trak sig tilbage til Meklenborg, hvor han havde kjøbt Gross-Milsow m. fl. Godser; Toaarsdagen derefter tog han Afsked af dansk Tjeneste med Generallieutenants Karakter.

Ved samme Tid mistede D. sin Hustru; han havde 3. Marts 1703 ægtet Anna Margrethe Cathrine Komtesse Wedell, Datter af Vilhelm Frederik W., første Greve af Wedellsborg. 18. April 1721 giftede han sig paa ny med Christiane Sophie v. Lesten, Datter af meklenborgsk Landraad C. W. v. L. til Dølitz. 2 Aar efter (5. Avg. 1723) døde han og blev bisat i sin Familiebegravelse i Holzendorf. Hans Enke ægtede senere preussisk General W. L. v. Bissing til

Krekow. — D.s Efterkommere forbleve bosatte i Meklenborg, men enkelte af dem have senere været i dansk Tjeneste.

Sellmer, Nachrichten üb. das Geschlecht der von Dewitz, 1771.

H. W. Harbou.

Dichman, Carl Frederik, 1763—1806, sproglig Forfatter. Han fødtes i Bergen 11. Nov. 1763 og var Søn af Rudolph Christian D., Bedemand sammesteds, og Rebecca f. Blytt. 1781 blev han fra sin Fødebys Kathedralskole dimitteret til Universitetet, hvor han bestod Examen bedst af sit Aars Studenter, og ansattes nogle Aar senere som Lærer ved Efterslægtselskabets Skole, hvor han navnlig ved sin livfulde Undervisning i Historie fik en Indflydelse paa den unge Adam Oehlenschläger, som denne senere med Tak mindedes saa vel i sine «Erindringer» som i tvende Digte til sin gamle Lærer, det ene efter dennes Død. 1796 blev D. Lærer ved Søkadetakademiet i Filosofi og de skjønne Videnskaber. I denne Stilling, som han bevarede til sin Død (siden 1803 med Titel af Professor), udgav han et Bind «Samlinger Søetaten i Almindelighed og Søkadetakademiet i Særdeleshed vedkommende» (1801), der bl. a. indeholder Forelæsninger over Akademiets Historie, væsentligst efter utrykte Kilder; men mest bekendte ere dog hans to Skrifter om Modersmaalet, hans «Regler for Retskrivningen» (1799), der paa flere Punkter (Bortkastelse af «det stumme e», j efter Konsonant osv.) førte Udviklingen videre, og hans «Forsøg til en dansk Sproglære» (1800), hvis fine Bemærkninger og skarpsindige lagttagelser have Værd ogsaa for Nutiden, om denne end næppe vil underskrive Nyerups Dom fra 1805, at Bogen «for vor Tid er, hvad Højsgaards var for det 18. Aarhundredes Midte». — D. var et klart Hoved, en vel begavet Mand, men, som det synes, en svag Karakter, der ikke helt ustraffet «havde gaaet i Ewalds og Wessels Skole». Huslig Kummer og Næringssorger gjorde ham Livet til en Byrde, og saa fandt han Døden i Nov. 1806. — Hans Hustru hed Marie Othilie f. Schneider († 1834).

Nyerup, Lit. Lex. Indbydelsesskr. fra Bergens Katedralskole 1869, S. 7. A. Oehlenschläger, Erindringer (1850) I, 52 f. 63 ff. osv. R. Nyerup, Det danske Sprogs Retskrivningsteorier S. 51 ff. Kr. Arenzen, Adam Oehlenschläger S. 17.

M. Lorenzen.

Dichman, Gustav Adolph, 1795—1853, Rektor, var født i Kjøbenhavn 18. April 1795 og Søn af den foregaaende. Efter 1812 at være bleven Student anvendte han det følgende Decennium paa

historiske og filologiske Studier, samtidig med at han underviste meget; han tog levende Del i Tidens aandelige Rørelser og var saaledes blandt «Tylvten» i den Baggesenske Fejde. 1822 ansattes han som Adjunkt paa Herlufsholm, forfremmedes 1832 til Overlærer og efter Brorsons Død i Sommeren 1833 til Rektor; som saadan virkede han i 20 Aar, indtil et Slagtilfælde bortrev ham 16. Avg. 1853. Gift 30. Juli 1836 med Caroline Marie Christiane Hesselberg, f. 26. Febr. 1812 i Nestelsø, hvor hendes Fader, Abraham H., var Præst. — D. var en udmærket Lærer, især i Latin, og med stor Energi og Strængheid arbejdede han i sit Kald. Hans bedste Aar faldt i hans Adjunkttid; til Rektor egnede han sig maaske ikke ret; men den Tilbagegang, som sporedes paa Herlufsholm under hans Rektorat, bør dog ikke lægges ham alene til Last; mange Forhold paa Stiftelsen vare den Gang uheldige. I sine sidste Aar havde han den Tilfredsstillelse, at Skolen atter hævede sig, og Discipelantallet naaede en længe ukjendt Højde. Alderen havde mildnet hans Strængheid, hans Pligttroskab forblev uforandret.

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 219 ff.

G. L. Wad.

Didrichsen, Didrich, 1752—1821, landøkonomisk Forfatter, var født 10. Okt. 1752 i Angel; Forældrene vare Bønder. Efter at have besøgt den latinske Skole i Flensborg rejste han 1774 til Kjøbenhavn for at fortsætte Studeringerne, blev 2 Aar efter Fuldmægtig og 1787 Sekretær i Landhusholdningsselskabet, blev 1802 afskediget med Pension af Selskabet, udnævntes 1815 til Justitsraad, deltog i Stiftelsen af de kjøbenhavnske Søndagsskoler og var i 21 Aar Medbestyrer af disse; endelig redigerede han fra 1817 og til sin Død (27. Dec. 1821) det politiske Ugeblad «Dagen». Han var 2 Gange gift, 1. med Severine Marie f. Hallensen, 2. med Christine f. Truelsen. — D. udfoldede en ret betydelig Forfattervirksomhed. 1797—1803 udgav han «Magasin for Næringsstanden», af hvis Afhandlinger flere udkom særskilt, saaledes en Hestebog (1801), en Skovbog og en Bibog (1803) osv., han skrev en «Haandbog i nyttige Kunster og Haandarbejder» (1799), vandt Landhusholdningsselskabets Præmie for en Afhandling om de kjøbenhavnske Fælledeers rette Brug, udgav en Husholdningskalender (1802—4) og har endelig oversat flere tyske Skrifter, bl. a. Thaers «Indledning til Kundskab om det engelske Jordbrug» (1804) og en anonym Forfatters sindssyge Skrift «Min Kones virkelige Gjengang efter hendes Død» (1806). Man

kan vistnok med rette tvivle om D.s normale Sindstilstand paa den Tid, han oversatte dette Gallimathias.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 19 f. Nyerup, Lit. Lex. Erslew, Forf. Lex. H. Hertel.

Didrichsen, Didrik Ferdinand, 1814—87, Botaniker, blev født 3. Juni 1814 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Rasm. D. († 1839), var Snedker. Han giftede sig 20. Nov. 1838 med Marie Louise Müller, Datter af Skræddermester J. C. M. i Kjøbenhavn; i 1840 tog han Lægeexamen og blev derpaa Bader (Barber) ved Frederiks Hospital. I Korvetten «Galathea» Jordomsejling 1845—47 deltog han som 3. Læge med Forpligtelse til at assistere Botanikeren (Kamphøvener) ved Indsamlinger og Undersøgelser, saa vidt Skibets Tjeneste tillod det. Da Kamphøvener allerede noget ind i 1846 paa Grund af Brystsyge maatte rejse hjem fra Indien, kom D. til at forestaa de botaniske Indsamlinger; Skildringen af Nikobarøernes Vegetation i Steen Billes Rejseberetning (I, 416 ff.) maa sikkert være forfattet af ham. Efter at have været Overskibslæge 1849 og konst. Overlæge ved Hæren 1850 vikarierede han for Joh. Lange fra Marts 1851 til April 1853 som Assistent og Bibliothekar ved Botanisk Have. 1854 var han Overlæge paa «Galathea». 1856 blev han Bibliothekar og Assistent ved den botaniske Have, 1858 Docent i Botanik for Farmaceuterne og 1863 tillige for Polyteknikerne. I disse 3 Stillinger forblev han, indtil han efter Ørsteds Død (1872) efterhaanden opgav dem og blev udnævnt til Professor botanices 30. Sept. 1875. Han tog sin Afsked fra 1. Nov. 1885 og døde 20. Marts 1887. Aaret forud mistede han sin Hustru. Af deres 9 Børn overlevede 3 Døtre dem.

Hans lykkeligste Tid synes at have været i og nærmest om Halvtredserne; han har da været en flittig og begejstret Arbejder i Botanikken; i Naturhist. Forenings Møder giver han jævnlig videnskabelige Meddelelser og tager Del i Diskussioner, og i dens «Videnskab. Meddelelser» samt i «Botan. Notiser» publicerer han smaa morfologiske Undersøgelser, Bestemmelser af Musæets Samlinger, Beskrivelser af nye Slægter og Arter. I disse Aar grundlagde han Botanisk Musæums Spritsamling og samlede en ikke ringe Del morfologiske Præparater, som vare til stor Belæring for de yngre. Men derefter svækkes hans Arbejdsiver, han ophører efterhaanden med botaniske Studier, sysler med sproglige og historiske i Stedet, og kun ydre Paavirkning synes at have fremkaldt et Par

senere Publikationer, mest af Undersøgelser, han havde gjort mange Aar tidligere. Hans Studie af Botanikkens Historie i Danmark (1869, Schjødtes «Naturhist. Tidsskrift») blev aldrig fuldendt. Da der 1870 fremkom en Plan til en ny botanisk Have, til hvilken Ørsted var Forfatter, fremkaldte D. og andre en Strid om den, der førtes i «Tidsskrift for Havevæsen». Da der ved Ørsteds tidlige Død uventet blev Udsigt til, at D., støttet af yngre Venners Andragende hos Hall, kunde blive Professor, tog han for en Tid fat igjen, fik endog (1880) nogle Kobbertavler udførte over Græssernes Spiring, men magtede ikke at faa Texten skrevet. Hans tidligere Studier vidne om, at han var en omhyggelig og kritisk Undersøger, der havde et morfologisk Syn, stor Belæsthed og Litteraturkjendskab paa begrænsede Omraader, og han havde en fortrinlig Hukommelse; men det var altid meget smaa botaniske Spørgsmaal, som han syslede med, og, hvad der var hans værste Fejl, var en Mangel paa Sans for Form og Orden, der ogsaa i høj Grad gjorde sig gjældende i hans Forelæsninger, og tillige paa Stadighed og Karakterfasthed. Sorger i hans huslige Liv og den skjæve Stilling, hvori han kom til Ørsted, med hvem han og nogle andre førte en uhyggelig Strid 1866—67, der endtes med en Voldgiftserklæring af Fenger, vare sikkert de ydre Anledninger til, at hans Liv blev saa lidet frugtbringende.

Erslew, Forf. Lex. Botan. Tidsskr. XII, 190. Botan. Meddelelser II. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg *Eug. Warming.*

v. Diede, Wilhelm Christopher, 1732—1807, Diplomat, tilhørte en gammel hessisk Adelsslægt, hvis Stamslot, Fürstenstein, ligger ved Eschwege i Hessen. Hans Forældre vare Hans Eitel v. D. (f. 1697, † 1747 som Borgherre til Friedberg) og Euphrosine Susanne f. v. Degenfeld. Meget imod sin Families Vilje, som ønskede, at han snarest muligt skulde gifte sig, da Slægten truede med at uddø med ham, i hvilket Tilfælde dens talrige Besiddelser som mandlige Len vilde gaa over til fremmede, bestemte han sig 1760 til at træde i dansk Statstjeneste. Ankommen til Kjøbenhavn, fandt han der en faderlig Ven og Beskytter i den ældre Bernstorff, der snart knyttede lige saa store Forhaabninger til ham som til sin 3 Aar yngre Neveu Andreas Peter Bernstorff, og efter sit Kjendskab til disse sine to Yndlingers forskellige Begavelser bestemte han D. til udenlandsk, A. P. Bernstorff til den indre Tjeneste.

Allerede 2 Aar efter (1762) sendtes D. i en fortrolig Mission

til Hannover i Anledning af det forestaaende Brud med Rusland. Da denne Fare lykkelig var afvendt ved Peter III's Død, udnævntes han til Gesandt i Berlin og tilbragte 4 Aar (1763—67) i denne lige saa vanskelige som ubehagelige Post. Det er bekjendt, med hvilken Lunefuldhed og ofte Haan Frederik II behandlede de fremmede Afsendinger, og mod Danmarks Repræsentant var han ganske særlig ilde stemt, fordi den danske Regering, som han mente, havde svigtet ham i Syvaarskrigen, og denne hans Misfornøjelse forøgedes end yderligere, da Kronprins Christians Forlovelse med Caroline Mathilde forstyrrede hans Plan om at gifte den danske Tronarving med den preussiske Prinsesse Vilhelmine. Skjønt han ikke havde det mindste mod D. personlig og senere endog udtalte sin Tilfredshed med ham, vedblev denne dog altid at være Gjenstand for hans særlige Tilsidesættelse, saa at han endog aldrig talte et Ord til ham. Hvor filosofisk D. end søgte at bære denne pinlige Stilling, indvirkede den dog i Længden paa hans Sundhed, der altid havde været slet, i det han navnlig led af hyppige og stærke nervøse Hovedpiner. Men dertil kom, at hans økonomiske Forhold vare meget trykkede. De diplomatiske Gager vare den Gang beregnede paa, at vedkommende skulde hjælpe til af sit eget, men D. kunde ikke vente Hjælp af sin Familie, der ikke havde tilgivet ham, at han var traadt i dansk Tjeneste og endnu ikke havde giftet sig, og Indtægterne af hans egne Besiddelser vare betydelig formindskede som Følge af Konjunkturerne. «Skjønt anset for rig og med de bedste Udsigter til virkelig en Gang at blive det», skriver han i 1766, «befinder jeg mig dog ofte uden Penge, uden Understøttelse og, hvad værre er, uden Kredit.» Men om han end saaledes i alle Henscender var trykket, retfærdiggjorde han dog fuldkomment Bernstorffs Forventninger. Hans Depecher indskrænke sig ikke til at fremstille de løbende Begivenheder, men han samler tillige i et Totalbillede sine Iagttagelser gennem et længere Tidsrum, og han kaster saaledes efterhaanden et Lys over Frederik II's Karakter, Levevis, Regeringsmaade, Tilstandene i den kongl. Familie og de politiske og sociale Forhold i Preussen, der rigtignok er meget forskjelligt fra det, hvori den tyske Historie-skrivning plejer at fremstille dem. Disse Depecher have saaledes blivende historisk Værd.

I Begyndelsen af 1767 forflyttedes D. til Gesandtskabsposten i London, som han tiltraadte i Sept. s. A. Han havde i sin Ungdom besøgt England, var personlig bekjendt med Georg III og

havde gode personlige Forbindelser i det engelske Selskab. Dertil kom, at Bernstorff nød en overordentlig Anseelse i den kongelige Familie, og at Kronprinsens Ægteskab med den engelske Prinsesse gav den danske Gesandt en privilegeret Stilling ved Hoffet i St. James. Han fandt derfor en særdeles god Modtagelse og satte sig hurtig og med sin sædvanlige Overlegenhed ind i de nye Forhold, saa at hans Indberetninger om de ledende Personer, Partiernes indbyrdes Stilling, de engelske Kolonier osv. ere Mønstre paa Grundighed, politisk Sans og klar Fremstilling. I 1768 mødte han Kong Christian og Bernstorff i Holland og ledsagede dem til London og der fra til Paris.

Bernstorff trak ikke D. med i sit Fald 1770, men dennes Stilling blev desto vanskeligere ved Hofrevolutionen 17. Jan. 1772. Han havde endelig givet efter for sin Families Ønsker om, at han skulde gifte sig, og netop Ugedagen forinden (10. Jan.) havde han holdt Bryllup med Ursula Margrethe Constantia Louise Grevinde v. Callenberg af Huset Muskau, hvis Fader var sachsisk Gehejmeraad. Paa Efterretningen om, hvad der var foregaaet i Kjøbenhavn, ilede han tilbage til sin Post, efterlod sin unge Hustru syg i Paris og ankom selv meget lidende til London. Efterhaanden antog Forholdet mellem Danmark og England en yderst truende Karakter. Den engelske Regering maatte finde sig i Skilsmissen, men da man i Kjøbenhavn desuden vilde sende Dronningen til Aalborghus i et Slags Statsfængsel, forlangte den peremptorisk, at hun frit skulde kunne forlade det Land, som hun nu ikke længere tilhørte, og en stærk Flaade stod i Begreb med, om fornødent, at fremtvinge Opfyldelsen af denne Fordring. Forbitrelsen i England var uhyre og deltes af alle, fra den laveste til den højeste. Paa den anden Side var Osten ikke Mand for med Anstand at klare denne vanskelige Stilling, den engelske Gesandt, Keith, havde god Grund til ikke at fæste Lid til hans Ord, og D. fandt Anledning til at forlange «Instruktioner, der vare klare, præcise og mulige at udføre». Imidlertid gjorde D. alt for at undgaa et Brud, og Enden blev, som bekjendt, at den danske Regering ikke blot indvilligede i Englands Begjæring, men ogsaa frafaldt sin Fordring om, at der skulde gives en højtidelig og med Ruslands Garanti forsynet Forsikring om, at Dronningen aldrig vendte her tilbage. Den truende Fare var vel saaledes afvendt, men det stod endnu tilbage at udslette det Nag, som disse Begivenheder naturlig havde efterladt hos England. Det lykkedes ogsaa A. P. Bernstorff, der 1773 havde

afløst Osten som Udenrigsminister, i forholdsmæssig kort Tid at bringe Forholdet mellem de to Regeringer tilbage til det normale, og dette skyldtes væsentlig D.s personlige Anseelse og taktfulde Optræden, om end de to Hoffer endnu for lang Tid vedbleve at være adskilte ved Erindringen om Katastrofen 17. Jan.

D.s altid svage Helbred havde lidt stærkt under disse Begebenheder, saa meget mere som han paa samme Tid trykkedes af huslige og økonomiske Bekymringer. Stedse hyppigere saa han sig nødt til at begjære Orlov for at gennemgaa Kure i Spaa eller for at ordne private Anliggender i Tyskland, og til sidst maatte han, hvor nødigt han end gjorde det — endnu i 1776 havde han ladet sig naturalisere som dansk —, beslutte sig til helt at trække sig tilbage fra Statstjenesten. Han rappelleredes fra Gesandtskabet i England i Dec. 1776.

De følgende Aar tilbragte han, saa vidt vides, beskæftiget med Bestyrelsen af de udstrakte Godser i Hessen og Sachsen, der efterhaanden ved alle hans Slægtningers Død vare tilfaldne ham. Men da det tyske Rige 1792 erklærede Frankrig Krig, og Danmark udsattes for at drages ind deri gennem Holsten, blev det af største Vigtighed, at den danske Regering havde en dygtig Repræsentant ved Rigsforsamlingen i Regensburg, og Bernstorff formaaede da sin gamle Ven til at overtage denne Post. Saaledes indtraadte D. fra Marts 1793 paa ny i aktiv Tjeneste som Gesandt i Regensburg og beklædte denne Post indtil 1806, da Rigsforsamlingen ophørte med det tyske Rige. Under hans Ophold i Regensburg overdroges det ham at gaa som befuldmægtiget Minister til Fredskongressen i Rastadt (1797), men paa Grund af sin tiltagende Svagelighed maatte han afslaa dette Hverv, der da gaves Gesandten i Berlin, Niels Rosenkrantz.

Et Aar efter, at D. paa ny var udtraadt af Statstjenesten, døde han i Hannover, 1. Dec. 1807. Han havde efterhaanden modtaget alle de Tegn paa Anerkjendelse, som den danske Regering kunde give ham: allerede 1768 havde han faaet det hvide Baand, senere var han blevet Gehejmekonferensraad, og 1806 udnævntes han til Elefantridder.

D. havde ingen Søn, og hans Familienavn uddøde med ham. Af hans to Døtre ægtede den ældste, Charlotte Ernestine (f. 1773 † 1847), Christian Ditlev Greve Rantzau (Ascheberg), der døde 1812 som Overpræsident i Kiel.

Eggers, Denkwürdigkeiten des Grafen Bernstorff. Hist. Tidsskr. 4. R. II. P. Vedel, Den ældre Bernstorffs Ministerium. P. Vedel.

Dieterich, Helwig, 1601—55, Læge, var født i Kyrtoft i Hessen-Darmstadt. Faderen var Præst og blev siden Superintendent i Giessen. Ved Universitetet i denne Stad deponerede Sønnen allerede 1615. En Tid studerede han Theologi og de østerlandske Sprog, men senere vendte han sig til Medicinen og Kemien, som han med Flid dyrkede ved forskjellige Højskoler, indtil han 1627 tog Doktorgraden i Strasburg. Aaret efter kaldtes han af Landgreven af Hessen-Darmstadt til dennes Livlæge. Senere kom han i Kurfyrst Georg Vilhelm af Brandenburgs Tjeneste, og det var vistnok paa dennes Anbefaling, at han første Gang (1638) kom her ind i Landet for at kurere paa den udvalgte Prins Christian, der led af en kronisk Benskade. D. havde nemlig erhvervet sig et Navn som Kirurg og besad vel ogsaa en vis Dygtighed; men der var noget brøst og storpralende i hans Væsen, som bevirkede, at han lagde sig ud med sine Omgivelser og sjælden kunde blive ret længe paa noget Sted. Efter i et Aars Tid at have opholdt sig hos Prins Christian paa Nykjøbing Slot, vendte han atter tilbage til Kurfyrsten. Men da denne døde 1640, og mange mente, at D. ved sine voldsomme Kure havde fremskyndet hans Død, saa fik han sin Afsked. Derpaa traadte han i Tjeneste hos Hertug Frederik III af Holsten-Gottorp, men blev kun kort Tid hos ham.

Gjennem Prins Christian, hvem D. undertiden besøgte, kom han formodentlig i Forbindelse med Kong Christian IV, der 1644 udnævnte ham til sin Livmedikus med Forpligtelse til personlig at overvære Tilberedelsen af de Lægemedler, der foreskrevs Kongen; samtidig beskikkedes han ogsaa til Forstander for den kgl. Have og Læge ved Børnehuset i Kjøbenhavn, og en for de Tider overordentlig høj Løn blev ham tillagt. Kongen og dennes Frille Vibeke Kruse benyttede nu en Tid Lægemedler, som D. foreskrev; men da disse bekom dem ilde, faldt han i Unaade og mistede sin Plads 1646. Prinsen vedblev dog at søge Hjælp hos ham, og hos denne opholdt han sig paa Nykjøbing Slot i den første Del af Aaret 1647 og fulgte ham paa den Baderejse til Eger, paa hvilken Prinsen døde i Juni s. A. Siden praktiserede D. i Hamborg til sin Død, 13. Dec. 1655. — Af hans forskjellige Skrifter er her i Landet kun udgivet «Puerperium Martis, sive poema satyricum de re militari» (Hafn. 1644, Fol.).

O. Wormii Epistolæ. Moller, Cimbr. lit. II. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 309 ff.

H. F. Rørdam.

Dietrichson, Erasmus, 1673—1737, Officer, blev født i Kjøbenhavn (døbt 5. Okt. 1673); hans Forældre, Diderik Rasmussen og Else Caspersdatter, vare velstaaende og ansete Borgerfolk. E. D. lod sig engagere som Kadet ved et Infanteriregiment og kapitulerede 1696 med dettes Chef, H. Schack, om en Fændriksplads; 1697 blev han Sekondlieutenant, 1700 Premierlieutenant, 1701 Kapitajn ved Ribe Stifts Nationalregiment under J. P. Ingenhaven. Da denne 1711 var med i Meklenborg som Generalmajor, udvirkede han, at D. blev ansat i hans Stab med Majors Karakter. I Slutningen af Aaret blev D. virkelig Major ved Zepelins Regiment, som senere blev forenet med sjællandske gevorbne Regiment. Her blev D. 1716 Oberstlieutenant og var 1718—20 i Norge som Kommandør for den ene af Regimentets Batailloner. Efter 1721 at have faaet Obersts Karakter kom D. 1724 atter til Norge som Chef for 2. vesterlenske Regiment. (En Beretning om, at han forinden skulde have været «Gouvernør i Vestindien», kan ikke være korrekt.) 1733 blev han ved Christian VI's Besøg i Christianssand forfremmet til Brigadér, 1735 til Generalmajor. Han døde 30. Juli 1737 paa sin Ejendom Bringsvær ved Grimstad. — Omtr. 1710 havde han ægtet en Jomfru af gammel dansk Adel, Edel Hylleborg Grubbe (f. 1696 † 24. Maj 1762), Datter af Oberstlieutenant Gabriel G. og Anne Dyre. Fra dem stammer den nulevende norske Familie D.

D. Dietrichson, Stamtavle over Slægten Dietrichson, 1882. *H. W. Harbou.*

Dietrichson, Frederik, 1723—91, Officer, født i Kjøbenhavn og Søn af fornævnte Generalmajor Erasmus D. Han blev Fændrik 1736, Lieutenant reformé 1739 i vesterlenske Infanteriregiment, hvis Chef fremhæver hans smukke Soldaterydre og roser ham for hans gode Anlæg for Tjenesten, Premierlieutenant 1743, Kapitajn 1750, Major 1755 og i denne Egenskab 1759 forsat til 1. bergenhussiske Infanteriregiment, i hvilket han, 1762 udnævnt til Oberstlieutenant, kommanderede Bataillon ved Hærens Indrykning i Meklenborg. 1773 blev han Oberst og næstkommanderende ved 1. vesterlenske Infanteriregiment, 1775 Chef for Regimentet, 1780 Generalmajor. Som Kommandant ad interim i Christianssand optraadte han med Besindighed og Dygtighed under nogle der stedfindende Uordener 1787. Aaret efter deltog han i Felttoget mod Sverige. — D. var 2 Gange gift: 1. (27. April 1756) med Marie Hedevig f. Stockfleth (f. 1731 † 1759), Datter af Etatsraad Frederik S.; 2. (20. Avg. 1761)

med Elisabeth f. Freuchen († 1790). Han døde i Christianssand 29. Maj 1791.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

S. A. Sorensen.

Dilleben, Christian Gottfried, —1783, Officer. D., som blev født i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, begyndte sin militære Løbebane ved den holstenske Fortifikationsetat, ved hvilken han blev karakt. Værkbase 1727, virkelig Værkbase 1729 og Underkonduktør 1732. 1735 erholdt han Tilladelse til paa tysk-russisk Side at bivaane Felttoget mod Frankrig i den polske ~~krig~~^{krig}følgekrig og beordredes med et tysk Korps til Italien. S. A. fik han Karakter som Overkonduktør og blev udnævnt til Konduktør. 1739 forfremmedes han til virkelig Overkonduktør med Ingeniørkapitajns Karakter, og 1753 udnævntes han til virkelig Ingeniørkapitajn. Efter i 1756 at have faaet Ingeniørmajors Karakter kommanderedes han i 1757 til Norge, blev i 1761 virkelig Ingeniørmajor og ved Ingeniørkorpsets Oprettelse 29. Dec. 1763 tjenestgjørende Ingeniørmajor i Holsten. 1766 udnævntes han til Oberst af Infanteriet og blev 6. April 1771 ved Generallieutenant J. C. J. de Feignets Død midlertidig Chef for Ingeniørkorpset, indtil General H. W. Huth overtog Chefspladsen 16. Sept. s. A. 1774 erholdt han Udnævnelse som Generalmajor af Infanteriet, men dispenseredes fra al Tjeneste med fuld Gage 6. Okt. 1779. Han døde 1783, ugift. V. E. Tychsen.

Dina Winhovers, —1651, var født i Kjøbenhavn af tyske Forældre, der synes at have staaet i nogen Forbindelse med Christian IV's Frille Vibeke Kruse. Hun blev gift i Holsten med en Mand ved Navn David Schumacher; efter hans Død flyttede hun tilbage til Kjøbenhavn, hvor hun gav sig af med at gumme og perse Damask og Silketøj, men mest synes at have ernæret sig som en noget finere Skjøge. Hendes Forbindelse med Oberst Jørgen Walter gav Anledning til, at hun i Slutningen af 1650 beskyldte Corfits Ulfeldt og Leonora Christina for at stræbe Frederik III efter Livet. Beskyldningens Løgnagtighed konstateredes efter en langvarig Proces, som vidnede om et Væv af Intriger, hvori D. dels selv indviklede sig, dels blev draget ind af andre. I Midten af Juni 1651 dømte Kjøbenhavns Raadstueret hende til at straffes paa sin Hals for falske Beskyldninger; Dommen stadfæstedes 3. Juli af Herredagen, og 11. Juli henrettedes hun paa Slotspladsen.

S. B. Smith, Leon. Christ. Grevinde Ulfeldts Hist. I, 200 ff. J. A. Fridericia.

Dinesen, Adolph Wilhelm, 1807—76, Officer, fødtes 27. Dec. 1807 paa Kragerupgaard ved Slagelse og var en Søn af Kammerraad Jens Kraft D., først Ejer af Gyldenholm, dernæst af Kragerup. og Ulrica f. Gøring. I 1817 blev han Volontær, 2 Aar senere Artillerikadet, i 1823 Stykjunker og i 1826 Sekondlieutenant i Artilleriet med Aldersorden fra 1823. Efter at have gennemgaaet Skolerne berejste han i 1830 Preussen, Østerrig og Schweits, hvornæst han i 1833 erholdt Premierlieutenants Karakter, hvilken Grad han opnaaede i 1836. I 1837 rejste D. til Paris og deltog derefter som frivillig i Frankrigs Krig i Algier, saa at han var med ved Constantines Erobring, hvorfor han erholdt Æreslegionens Ridderkors. Efter Hjemkomsten i 1839 købte han Katholm og stilledes à la suite ved Artilleribrigaden, i det han fik Kapitajns Anciennitet reserveret i 1841. Han virkede nu navnlig som Landmand, blev i 1842 Medlem af Randers Amtsraad og karakt. Kapitajn, medens han gjengav sine Rejseindtryk fra Algier i Skriftet «Abd-el-Kader» (1840).

I 1847 meldte han sig atter til Tjeneste og blev i Begyndelsen af 1848 Chef for 5. Batteri, hvilket med Udmærkelse deltog i Krigen 1848—50. Allerede ved Bov viste D. sig som en dygtig Artilleriofficer, i det han bragte Fjendens godt dækkede Kanoner til Tavshed; senere deltog han i Slaget ved Slesvig, i Kampen ved Ullerup, i Slaget ved Isted og i Kampen ved Mysunde 1850. I denne sidste bidrog D. ved en udmærket Anvendelse af sit Artilleri imod Fjendens store Overmagt til et for os heldigt Udfald af Fægtningen. D. tog i 1852 Afsked fra Krigstjenesten, udnævntes da til Major og trak sig tilbage til Katholm, som han satte i fortrinlig Stand, medens han i 1854 valgtes som Folketingsmand for Randers; desuden stillede han sig i Spidsen for de 40 jyske Godsejeres Fæsteafsløsningsprotest. End videre deltog han med Iver i den almindelige Debat om Landets Befæstningsvæsen og udgav i 1854 Piecen: «Kjøbenhavns Betydning i den danske Stats Forsvarssystem». Han udnævntes til Kammerherre i 1858.

Da man i de ledende militære Kredse begyndte at tillægge Danevirkestillingen, som i 1850 havde været os til stor Nytte, en overdreven Betydning, udtalte han sig fra 1861 i en stor Mængde Bladartikler og forskjellige Piecer («Monarkiet—Ejderstaten», «Skandinavismen», «Danmarks Forsvar») imod Danevirkes Befæstning, som han kaldte «et politisk Skjærbræt». Hans Raab formaaede dog ikke at trænge igjennem, hvilket dog ikke forhindrede ham i,

da Krigen i Vinteren 1863—64 stod for Døren, at melde sig til Tjeneste som frivillig. Han blev ansat i General de Mezas Stab, men forlod Hæren, da de Meza kaldtes tilbage, og tog atter Ophold paa Katholm, hvor han henlevede sine Dage til sin Død, 10. Juli 1876, i det han forinden ved Kjøb havde erhvervet Stensmark Hovedgaard og Gods. — D., som i 1840 var bleven gift med Dagmar Alvilde Haffner, Datter af General H. til Egholm, var en myndig Mand, men tillige i Besiddelse af alsidig Dygtighed, et skarpt Blik og en brændende Kjærlighed til Fædrelandet. Han havde 8 Børn, hvoraf 2 indtraadte i den militære Stand.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

P. N. Nieuwenhuis.

Dinesen, Adolf Wilhelm, f. 1845, Officer, Landmand og Forfatter. Wilh. D., født 19. Dec. 1845 i Kjøbenhavn, Søn af ovennævnte A. W. D., gik som Dreng i Skole i Kjøbenhavn og var da i Huset hos Generaltolddirektør Grev V. Sponneck. I Okt. 1863 blev han Sekondlieutenant ved 9. Regiment og deltog næste Aar i Træfningerne 3. og 6. Febr. samt 18. April ved Dybbøl, hvor han udmærkede sig. 1867 blev D. Premierlieutenant og gjorde Tjeneste i Kjøbenhavn indtil Nov. 1870 (tog sin Afsked 1873); drog da til Frankrig og blev ansat som Kapitajn i den franske Hær. I General Billots Stab fulgte han med Østhæren og deltog i en Række Træfninger, indtil Hæren kastedes ind i Schweits. I Marts fik han Afsked, men forblev i Paris under Kommunens Oprør og skildrede sine Indtryk og Oplevelser i «Paris under Kommunen» (1872). D. rejste 1872 til Nordamerika, opholdt sig først nogen Tid i Nebraska i meget forskellige Stillinger og levede siden i 2 Aar blandt Indianerne i Wisconsin som Jæger. Han vendte i Dec. 1874 tilbage til Danmark, hjalp sin syge Fader med Landbruget indtil hans Død 1876 og rejste 1877 til Tyrkiet, hvor han fulgte med den tyrkiske Hær under Krigen i Balkan. 1879 købte D. Rungstedlund og Folehave, har siden 1885 været Medlem af Hørholm Sogneraad og stillede sig 1887 til Folketingsvalg i Fredensborg-Kredsen ligesom 1890 i Grenaa-Kredsen, men begge Gange uden Held. I flere Smaaskrifter og talrige Bladartikler samt paa offentlige Møder har D. udtalt sig med stor Skarphed imod Kjøbenhavns Befæstning og Regeringens provisoriske Lovgivning, men tillige mod Venstres politiske Adfærd og for indgribende økonomiske Reformer. 1880 udgav han nogle Rejseerindringer under Titelen «Fra Vest til Øst», 1889 «Fra 8. Brigade» og nogle meget livlige «Jagtbreve» under

Mærket «Boganis». — 17. Maj 1881 ægtede D. Ingeborg Westenholtz (f. 1856), Datter af Godsejer, Étatsraad W. til Matstrup.

G. Brandes, Essays, 1889.

Emil Elberling.

Dinesen, Lars, f. 1838, Politiker. L. D. fødtes 16. Nov. 1838 i Kulby i Holbæk Amt og er en Søn af Fæstegaardmand Dines Thomsen og Hustru Ane Christensdatter. Faderen var en indsigtfuld og anset Bonde, der i en lang Aarrække var Medlem af Sogneforstanderskabet og Formand for de ved Anordningen af 29. Juli 1846 indførte Vandsynsmænd. Dette fik en særegen Betydning for Sønnen, som stadig benyttedes af Faderen til skriftlige Udfærdigelser og derved erhvervede større Penneførehed, end Almueskolen alene vilde have givet ham. Trangen til flere Kundskaber voxede imidlertid frem i ham, og efter at han i 1857 havde overtaget Fædrenegaardens Bestyrelse (som han havde indtil 1868), besøgte han i Aarene 1859—61 Grundtvigs Højskole.

Politisk paavirket, som han var fra sin tidlige Ungdom, traadte D., kun 25 Aar gammel, ind i det politiske Liv. 5. Marts 1864 valgtes han til Medlem af Rigsraadets Folketing i Holbæk Amts 3. Valgkreds, og 7. Juni s. A. fik han tillige Sæde i Rigsdagens Folketing. Som naturligt var efter de Indtryk og Synspunkter, der hidtil havde været bestemmende for hans Aandsretning, sluttede D. sig til det nationale Venstre. Med Iver og Interesse trængte han ind i Rigsdagsarbejdet, og allerede i 1865 blev han Medlem af Finansudvalget, hvilket han nu har været i 25 Aar, og ligeledes har han stedse været Medlem af Folketingets vekslede Forsvarsudvalg. D.s udpræget nationale Standpunkt fjærnede ham imidlertid efter nogle Aars Forløb (1871) fra Venstre, og heller ikke kunde han følge «det forenede Venstre» i den Maade, hvorpaa Kampen for Folketingets Overvægt i Statsstyrelsen i de følgende Aar toges op. I det D. herefter nærmest sluttede sig til Folketingets Højre, erhvervede han ved sin Arbejdskraft og sin hurtig opnaaede Hjemmevanthed i den politiske Gjerning i og uden for Rigsdagen snart en saadan Paaskjønnelse, at det var efter et almindeligt Ønske inden for Højre, at han 14. Nov. 1873 ombyttede den usikre Vedby-Kreds med Frederiksborg Amts 3. Valgkreds (Hillerød). Denne Valgkreds har D. siden 1873 repræsenteret.

I Halvfjerdserne, da Højre endnu stod langt tilbage i Organisation og Agitation, hørte D. til de faa Mænd, hvis personlige Virksomhed saa at sige repræsenterede det liberalt-konservative Partis

Sammenhæng og Virksomhed udad til. Paa Rigsdagen var han Højres aarvaagne Regissør, ude i Befolkningen var han dets utrætteligste Talsmand. D. har drevet det til at holde over 100 politiske Møder i et Aar, og baade i 1876 og i 1879 er det hændet, at han i et Tidsrum af 3 Uger har holdt gennemsnitlig mere end 1 Mode om Dagen. Han erhvervede sig herved et Personalkjendskab saa omfattende, som faa Mænd her i Landet have besiddet. Ved Firsernes Begyndelse fuldbyrdede han derefter sammen med den senere Indenrigsminister H. P. Ingerslev og Professor H. Matzen Højres Organisation. Til denne Gjernings Fuldførelse indskød D. sin Arbejdskraft og den Forberedelse for et saadant Skridt, som hans hidtilværende Virksomhed rundt om i Landet indeholdt, Ingerslev sine betydningsfulde personlige Forbindelser, Matzen sine Evner som Folketaler og sin Indflydelse i Landstinget. I det af Højres Repræsentantskab nedsatte Forretningsudvalg var D. selvskreven til Posten som Sekretær. At denne ikke er nogen Sinekure fremgaar af, at D.s Korrespondance er naaet op til 3000 haandskrevne Breve paa et Aar.

Af D.s øvrige offentlige Virksomhed kan nævnes, at han i 1866 var Medlem af Soransk Kommission, i 1889—90 af Kommissionen angaaende Døvstumme- og Aandssvagesagen og i 1871—85 Medlem af Skytteforeningernes Overbestyrelse. Fra dette sidste Hverv var det den politiske Spænding, der fjærnede ham, ligesom den nødte ham til i Halvfjerdsernes Begyndelse at standse en human Virksomhed, som han i 4 Aar havde fundet Tid til, nemlig om Aftenen at samle Soldater i et kjøbenhavnsk Skolelokale til Foredrag og Oplæsninger. 1877—78 var D. Redaktør af «Folkets Avis». Siden 1880 har D. været valgt af Landstinget til Statsrevisor.

D. er som Taler djærv og bred i Form og Fremtræden, men hurtig og behændig i Vendingen. Hans sikre politiske Viden, ikke mindst om de lønlige Ting, danner et rigt Materiale, og hans skarpe Hukommelse gjør ham stedse dette rede. Han taler bedre til en Folkeforsamling end i en snævrere Kreds, behager mere, hvor Lidenskaberne gaa højt, end hvor Beherskethed og en vindende Form ere de efterspurgte Fortrin. Han har Organisationsevne og Arbejdsdygtighed som faa. Sikkert har han ogsaa tillige med den selvhjulpne Mands Fortrin en Del af dennes Fejl og navnlig denne: i sin Gjerning at stole for meget paa sig selv og for lidt paa andre. Men naar alt kommer til alt, hører han til de betydeligste Mænd, som den danske Bondestand siden den frie Forfatnings Indførelse har frembragt.

M. P. Friis.

Dinggreve, Henrik, —1607, Hofpræst, var en Westfaler af Fødsel, studerede i Rostock, hvor han 1571 tog Magistergraden, og var Rektor ved Skolen sammesteds. 1572 blev han Hofpræst hos Hertug Hans den ældre, med hvilken Stilling han forbandt Provsteembedet i Haderslev Len og paa Nordstrand, der den Gang var et meget større Landskab end nu. Hvorledes han, ganske ubekjendt, som han var, med det danske Sprog, med nogen Frugt kunde fungere som Provst i den nordligste Del af Sønderjylland, maa vi lade staa hen. For Nordstrands Vedkommende har han Fortjenesten af, at ordentlige «Kirkeregistre» (Fortegnelser over Kirkernes Ejendomme) affattedes 1573. Efter Hertugens Befaling ledede han 1577 Præsternes Forhandlinger om Godkjendelse eller Forkastelse af Konkordieformelen. Da Hertug Hans døde 1580, og Haderslev Len ved Arvedelingen tilfaldt Kong Frederik II, blev D. fra Hofpræst reduceret til Slotspræst, men Haderslev Provsti beholdt han, indtil han 1587 med Kong Frederiks Samtykke og Anbefaling modtog Kaldelsen som Superintendent i Wismar. Her døde han 1607.

Moller, Cimbria lit. II. Dän. Bibl. IV, 348 ff. Noodt, Beiträge I, 210 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. I.

H. F. Rørdam.

Dippel, Johan Conrad, 1673—1734, Alkymist og Læge. Skjønt D. hverken ved Fødsel eller ved Embedsvirksomhed tilhører Danmark, har han dog ved sit Ophold her i Landet fremkaldt saadan Bevægelse, at der tilkommer ham Plads i nærværende Værk; men en Karakteristik af hans Betydning som Theolog og hans nærmere Forhold til Pietismen og Mystikken maa søges i kirkehistoriske Skrifter. Han er snart blevet fremstillet som en sand Reformator, snart som en samvittighedsløs Vindmager, og i hans Skrifter er den forunderligste Blanding af Mysticisme og Rationalisme, af Pietisme og fritænkensk Spot. D. var Præstesøn og blev født paa Frankenstein ved Darmstadt 10. Avg. 1673. Hans grublende, urolige Aand gav sig allerede Vidnesbyrd i Barneaarene. Ved Universitetet i Giessen studerede han paa én Gang Theologi, Medicin og Jurisprudens og blev bekjendt som en ægte Polyhistor. Stridighederne mellem Pietisterne og de orthodoxe stode den Gang i lys Lue; for at lægge sin Antipietisme for Dagen, fortæller han selv, viste han om Dagen Verden et vildt og lystigt Liv; men i Nattens Stilhed søgte han i Bøn og Bod Forladelse for, hvad han havde syndet om Dagen. 1693 disputerede han for Magistergraden om — «intet», rejste til Wittenberg, der fra til Strasburg for at kæmpe mod den

Spenerske Bevægelse. Samtidig holdt han Forelæsninger over Astrologi og Kiromanti; prædikede ogsaa, men levede i høj Grad som Libertiner. Mistænkt for Drab maatte han rømme og flakkede nu urolig om i Tyskland. I Berlin øvede han Guldmageriet, optraadte som grand Seigneur, viste sig i den kostbareste Dragt, ledsaget af en Negerdreng i fantastisk Kostume. Han vandt Forbindelser i de øverste Hofkredse ved sin hemmelige Kunst. Under Navnet «Christianus Democritus» var han begyndt en betydelig Forfattervirksomhed og bekæmpede med de skarpeste og hadefuldeste Vaaben den af ham selv tidligere mod Pietisterne forsvarede orthodoxe Kirkelære. Hans Skrifter bleve beslaglagte, men fremkaldte en hel Storm. Som Læge, Kemiker og Guldmager, snart i Velstand, snart i yderlig Armod, vandrede han om; flere Gange kastet i Fængsel slipper han endelig hørt til Amsterdam og Leiden; her erhverver han den medicinske Doktorgrad, udfolder stor Virksomhed som Læge og kommer i Berøring med de forskjelligste theologiske og filosofiske Retninger; men et af ham udgivet Skrift: «*Alea belli Musulmanici*» var sandsynligvis den nærmeste Anledning til, at han maatte forlade Holland og 1714 opslog Bolig i Altona.

Allerede i Okt. 1707 havde han paa Foranstaltning af Grev Chr. Ditl. Reventlow (Dronning Anna Sophies Halvbroder), der var Overpræsident i Altona, af den danske Konge faaet Titel af Kancelliraad, og Grev Reventlow, der interesserede sig for Guldmageriet, søgte ved store Løfter at drage ham til Altona, men D. foretrak Holland, og det varede hele 7 Aar, inden han tog til Takke med Ophold inden for den danske Stats Omraade. I Begyndelsen gik alt glædelig for D. i Altona. Han synes en Tid at have haft betydelig Indflydelse i Embedssager og traadte ogsaa i Korrespondance med flere højtstaaende Mænd her hjemme, ja brevvexlede endog med selve Frederik IV om kirkelige Spørgsmaal. Men disse Velmagtsdage toge en sørgelig Ende. D. lod sig ikke nøje med at øve sin skarpe Kritik paa den stive Orthodoxy, men han lod sig forlede til ogsaa at optræde med sin Reformiver paa det borgerlige Omraade. Forholdet til Grev Reventlow blev i høj Grad fjendtligt, og D. tog Ophold i Hamborg. Der fra tillod han sig i Skrivelse af 21. Dec. 1717 til Kongen at rejse graverende Beskyldninger, ikke alene mod Magistraten i Altona, men ogsaa mod sine tidligere Velyndere, Grev og Grevinde Reventlow; navnlig mod sidstnævnte vilde han paastaa, at hun havde forhindret Dommens Udførelse og derfor taget mod Penge. Kongen tilstillede strax Greven denne

Skrivelse og beordrede D. fængslet. Hamborg udleverede ham, og en Kommission blev nedsat til at dømme hans Sag. Kommissionen fandt ham skyldig i grov og grundløs Bagvaskelse af Familien Reventlow, og Dommen, der stadfæstedes af Kongen 28. Sept. 1719, lød paa, at Kancelliraadstitelen skulde fratages D., hans Skrifter skulde offentlig brændes af Bøddelen, og selv skulde han sættes i Fængsel paa Livstid. I Lænker paa Hænder og Fødder førtes han af Ritmester Scheel (Grevinde Reventlows Søn af første Ægteskab) under Eskorte til Kjøbenhavn og der fra til Hammershus, hvor han i Begyndelsen holdtes i strængt Fængsel. Pen og Blæk nægtedes ham, og hans Underhold var meget tarveligt. Men paa Forbøn af formaaende Venner formildedes senere hans Fangenskab; han fik Tilladelse til at praktisere paa Øen som Læge og gav sine Velyndere et Livstegn i en lille Afhandling om nogle paa Bornholm fundne Gudebilleder, hvorved han tillige fik Lejlighed til at komme med en fantastisk Udtydning af det tønderske Guldhorns Indskrift. Yderligere Forbøn af Venner, ikke blot i Danmark, men ogsaa i Holland og Tyskland, skaffede ham efter 7 Aars Fangenskab Friheden paa Betingelse af, at han vilde indgive Ansøgning om denne Benaadning og derhos strax forlade Landet og forpligte sig til ikke at vende tilbage til Danmark (kgl. Reskript 11. Juni 1726). Han rejste over til Christiansstad og blev derpaa under Rigsdagen 1726 kaldt til Stockholm af Kongen, som vilde konsulere ham som Læge. Indblandet af Adelen i Stridighederne mellem Pietisterne og de orthodoxe og paa ny udbredende heftige Stridsskrifter mod Statskirkens stivnede Former, blev han mod Udgangen af 1727 fordrevet fra Sverige og rejste over Malmø til Kjøbenhavn. Forbudet mod hans Ophold i Danmark maa saaledes være anset for hævet; thi endog i Hofkredsen skal han have praktiseret som Læge. Men det gamle Fjendskab til Grevinde Reventlow bevirkede, at han længtes efter at komme bort, og i Sept. 1728 vendte han tilbage til Tyskland. I Berleburg fandt han et Tilflugtssted; men her, hvor alle Haande Sekterere samledes, kom det til et fuldstændigt Brud med Konventikel-Kristendommen. Natten mellem 24. og 25. April 1734 endtes pludselig hans urolige Liv paa Slottet Wittgenstein, hvor han lige var kommen i Besøg. Hans samlede Skrifter udkom i 3 Kvantbind, Berleburg 1747. I Slutningen af 3. Bind har Udgifveren meddelt et Omrids af D.s Levned.

W. Bender, Johann Konrad Dippel, der Freigeist aus dem Pietismus, Bonn 1882. A. Ritschl, Geschichte des Pietismus II (1884), 322 ff. Zeitschr. d. Vereins f. hamburg. Gesch., N. Folge, V, 119 ff. Iris og Hebe 1809, I, 124 ff. A. Jantzen.

Dirckinck Friherre af Holmfeld, Constant Peter Heinrich Maria Walpurgis, 1799—1880, politisk Forfatter, født 24. Febr. 1799 i Staden Bocholt i Westfalen, var ældste Søn af en hollandsk Søofficer, Arnold Christian Leopold D. Edler v. H. (f. 1763 † 1828), som 1796 i Christianssand havde ægtet Anna Helene Holm (f. 1776 † 1809), Datter af den derværende Amtmand. Faderen, som var af gammel hollandsk Adelslæggt, maatte efter at være bleven engelsk Krigsfange 1797 leve i Tyskland paa Æresord, men flyttede senere til Danmark, hvor han 1806 optoges i Adelen og 1828 fik Navn og Titel som D. Friherre af Holmfeld. Sønnen tilbragte sine Drengesaar i Tyskland og kom først 1813 til Kjøbenhavn, hvor han 1814 blev Student og 1818 tog juridisk Examen. Efter et kort Ophold i Kiel underkastede han sig 1819 juridisk Embedsexamen i Slesvig, blev derefter Volontær i det tyske Kancelli og 1820 Kammerjunker. De Forhaabninger, han havde næret om en rask Fremrykning paa Embedsvejen, skuffedes dog snart, og han hengav sig til mere almindelige Studier (især Filosofi og Statsvidenskab) samt gjorde længere Ophold i Udlandet (1823 i Leiden og 1826 i Göttingen).

Hans livlige, men noget fantastiske Aand gav sig tidlig til Kjende, i det han 1824 indgav Forslag til Kongen om at indrette et stort Frilager i Kjøbenhavn og et Handelsselskab efter hollandsk Mønster samt bruge Hæren til Hedernes Opdyrkning. 1827 begyndte han sin frugtbare og mangesidige Forfattervirksomhed med et retsfilosofisk Skrift: «Om den aandelige Sandheds Anerkjendelse og Anvendelse i Livet», og det fulgtes snart af et mindre i hel anden Retning: «Om et Tilflugtssted for hjælpeløse, forladte Fruentimre» (1828). Derefter skrev D. to tyske Afhandlinger (1828—29) om Mythologi og særlig den nordiske imod Finn Magnusens Mytfortolkning og under Forfattermærket «C. Christianson» — det første og mest brugte af hans mange Pseudonymer — en Kritik af det nys begyndte «Maanedsskrift for Litteratur». Ved Siden heraf gik to statsvidenskabelige Smaaskrifter, nemlig «Grossbritanniens und der vereinigten Staaten neuere Handelspolitik» (1829), i hvilket han udtalte sig for et maadeholdent («rationelt») Beskyttelsessystem, og «Bidrag til Kundskab om Holland og den hollandske Nation» (1830). Interessen for hans oprindelige Fædreland kom ogsaa senere frem i et Flyveskrift: «Freiheit und Ordnung im Kampf mit Frechheit und Aufruhr» (1833), hvori han som afgjort Legitimist tog Parti for Holland imod den belgiske Opstand.

Imidlertid var D. 1829 bleven Amtsskriver for Schwarzenbeck

Amt i Hertugdømmet Lauenborg og fik 1831 Amtmands Titel; men han kom snart i Strid med side- og overordnede Embedsmænd, dels fordi Bureaukrati var hans Tankesæt imod, dels fordi han bestemt fornægtede de slesvig-holstenske Lærdomme. Allerede 1834 udviklede han i en Bearbejdelse af D. Hansemanns Skrift om Preussen og Frankrig, at en føderativ Statsenhed var den eneste rationelle Ordning for det danske Monarki, og fastholdt denne Opfattelse i et tysk Modskrift imod F. Hegewisch's «Für Holstein». For at have et stadigt Organ overtog han 1838 «Politisches Journal» i Hamborg, men hans frie Sprog bragte ham i flere Sammenstød med Censuren og fremkaldte flere Klager over ham fra Embedskredsene, da han i sin Lyst til at indtage et doktrinært («rationelt») Mellemstandpunkt baade bekæmpede Enevælden og den nymodens Liberalisme.

Efter Frederik VI's Død — i hvem han saa en særlig Beskytter — opgav han det nævnte Tidsskrift, tog 1840 juridisk Doktorgrad i Kjøbenhavn og søgte s. A. Afsked for at kunne ofre sig alene til sine litterære Sysler. Han bosatte sig i Kjøbenhavn og udviklede med ikke ringe Dygtighed i en Række Skrifter (til Dels optagne i «Fædrelandet», «Dansk Ugeskrift» o. fl.) sit Forsvar for det selvstændige Slesvig som Mellemlid mellem Danmark og Holsten («Hertugd. Slesvigs selvstændige Udvikling og adskilte Forvaltning», 1844) og sin Kamp imod Slesvig-Holstenerne («Der dänische Staat und die Separatisten» I, 1847), men var samtidig en lige saa bestemt Modstander af den dansk-nationale Retning («Skal Nationalitet eller Fornuft raade for Livet i Staten?» 1844). Ogsaa fik han Tid til helt andre Arbejder, saaledes om Udkastet til en ny Trykkefrihedsanordning og om R. Nielsens «Kirkehistoriens Filosofi» (begge fra 1844).

Bevægelsen 1848 var ham afgjort imod paa Grund af dens stærke nationale og demokratiske Retning, og hans Misstemning gav sig Luft i en Række Smaaskrifter, bl. a. «Advarsel til det danske Folk» (i Marts) og «Om Folkesouveræniteten» (i Sept.). Han søgte Valg i en kjøbenhavnsk Kreds til den grundlovgivende Rigsforsamling, men fik kun 28 Stemmer. 1851 flyttede han til Roskilde, hvor han købte den tidligere Vandkuranstalt «Maglekilde» og udstyrede den med en stor Malerisamling, som han tillagde en betydelig Kunstværdi. Han vilde nemlig ogsaa gjælde for Kunstkjender og Kunstmæcen, uden dog at kunne eller ville vise synderlig Rundhaandethed; virkelig Interesse viste han derimod for C. Sørensen

og hans Sættemaskine. Han fortsatte sin litterære Virksomhed, dels med Smaaskrifter om Frimureriet (1852) og om den ny-kristelige (o: Swedenborgske) Kirke paa St. Croix (1853) — thi han følte sig tiltrukken af al Slags Mysticisme —, dels med Indlæg i de politiske Stridsspørgsmaal, t. Ex. Arvefølgesagen. Med Iver sluttede han sig til Helstatsministeriet Bluhme—Ørsted, søgte i Febr. 1853 forgjæves Valg til Folketinget og udtalte sig i Dec. 1854 (i Flyveskriftet «Bør og kan Ministeriet give efter? En Advarsel imod Borgerkrigen») bestemt imod, at Regeringen skulde vige for Folkestemningen i Danmark, fordi det vilde være en Fornægtelse af det monarkiske Princip.

Da Ministeriet ikke des mindre blev fjærnet, rettede D. i Febr. 1855 anonymt et meget nærgaaende Angreb paa Grevinde Danner: «Grevinde Louise Danner, født Rasmussen, Danmarks Genius»; mod dette Skrift blev der rejst Generalfiskals-Tiltale, men Dommen lød paa Frifindelse. Han kom mere og mere paa Kant med den offentlige Mening, og hvad der yderligere svækkede Virkningen af hans Skriverier, var den afgjort docerende Tone, den knudrede Fremstilling og det med filosofiske Kunstord opfyldte Sprog. Skuffelsen over, at hans Meninger stadig ringcagtedes, gjorde ham mere og mere bitter i Sind mod den raadende national-liberale Retning, der i hans Øjne var lige saa fordærvelig og utilbørlig som Slesvig-Holsteinismen. Hans særlige Uvilje imod Grevinde Danner kom i Jan. 1860 paa ny til Udbrud i «Det personlige Princip's Sejr». Da han i de første Maaneder af 1861 udsendte 3 Flyveskrifter imod Regeringens Optræden over for de holstenske Stænder og desuden skrev herom i tyske Blade, vakte dette en saadan Storm imod ham, at et Pøbeloptrin 13. Maj 1861 tvang ham til at flygte fra Roskilde.

D. bosatte sig nu i Hamborg, skrev endnu i samme Aar et tysk Flyveskrift: «Recht und Willkür im Schleswig», der afgjort stillede sig paa tysk Side i Sprogsagen, og en større Fremstilling af det hele statsretlige og nationale Stridsspørgsmaal for den engelske Læseverden («Attic Tracts»). Efter Frederik VII's Død tog han derimod i flere Smaaskrifter Ordet for Kong Christian IX's Arveret og for Hertugdømmernes Forbindelse med Danmark, ligesom han i Sommeren 1870 brugte sine gamle Forbindelser i Kjøbenhavn til at advare Regeringen imod Deltagelse i den fransk-tyske Krig. Ogsaa efter den Tid skrev D. adskillige Smaaskrifter baade om theologiske og politiske Æmner, men fandt nu fra ingen Side Paaagtning. Han døde i Pinneberg 3. Juni 1880.

D. var to Gange gift: 12. Sept. 1828 med Anna Susanne Kinckel (f. 18. Febr. 1799 † 12. Avg. 1836), Stifdatter af Generalkrigskommissær Daniel Bernhard Castonier, og 22. Juli 1837 med Julie Vilhelmine Rothe (f. 15. Maj 1813 † 16. Dec. 1877), Datter af Generalmajor, Kammerherre Harald R. til Aggersvold.

Erslew, Forf. Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Forord til D.-H.s Skrift «Danmarks indre Kamp», 1855. Erfahrungen aus dem Rechts- und Staatsleben, nach Aufzeichnungen des Freiherrn C. D.-H., hrsg. v. L. Sche-peler, Cop. 1879. *Emil Elberling.*

Dirckinck Friherre af Holmfeld, Johan Carl Daniel Ulysses, 1801—77, Diplomat, var født 26. Jan. 1801 i Osnabrück og en Broder til den foregaaende. U. D.-H. blev 1819 Sekondlieutenant i Marinen og Premierlieutenant 1824, Aaret efter at han var gaaet i fransk Tjeneste for at uddanne sig yderligere. Efter et kort Ophold hjemme gik han i 1828 paa ny i fremmed Tjeneste, denne Gang til Rusland, hvor han udmærkede sig i Krigen mod Tyrkerne og blev belønnet med Georgs-Korset, ligesom der gjordes ham meget fordelagtige Tilbud, da han i 1830 vendte tilbage til Danmark. Efter sin Hjemkomst forlod D.-H. imidlertid Marinen og levede som Privatmand, indtil han blev Amtsforvalter i Pinneberg, en Stilling, han officielt beklædte indtil 1853, men faktisk opgav i Avg. 1848, da han traadte ind i Diplomatiets. Fra Avg. til Okt. 1848 var D.-H. Chargé d'affaires ad interim i Haag, hvad han allerede paa Grund af sine Relationer maa have været særlig egnet til; dertil kom, at han 26. April 1831 i Hannover havde ægtet en hollandsk Dame, Baronesse Elisabeth Sirtema van Grovenstein (f. 1810 i Demerara i Guyana, † i Wiesbaden 1881). I Aarene 1849—56 blev D.-H. sendt som Gesandt i overordentlig Mission til Hansestæderne og flere tyske Hoffer, ligesom der overdroges ham en Sendelse til Rigsforstanderen, Ærkehertug Johan. Samtidig hermed blev D.-H. Kammerherre (1849), Kommandør af Danebrog (1850) og fik Storkorset 1856, nogle Maaneder førend han blev udnævnt til Gesandt i Paris, en Post, han imidlertid kun beklædte til Begyndelsen af 1860, da han under Baron Blixen-Fineckes kortvarige Styrelse blev stillet til Disposition. I Slutningen af 1862 blev D.-H., samtidig med at han udnævntes til Gehejmekonferensraad, paa ny kaldet til diplomatisk Virksomhed og sendtes som Gesandt til Frankfurt, hvor han blev Danmarks sidste Repræsentant. Han udelukkedes fra Forbundsdagen 28. Nov. 1863, og hermed var hans Statstjeneste forbi. Efter at være blevet entlediget i 1864 henlevede

han sine sidste Aar paa Marienhöhe ved Kiel, hvor han døde 22. Juli 1877. D.-H. var en dygtig Diplomat, hvad hans Depecher vidne om; i politisk Henseende hørte han til Helstatspartiet.

C. Zytphen-Adeler.

Diriks, Christian Adolph, 1775—1837, norsk Statsraad, f. 11. Nov. 1775 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, en tysk Skibsfører Boye D., var bosat (Moderen hed Marie Elisabeth f. Stoppel), blev Student med Udmærkelse 1790 og juridisk Kandidat 1795. Efter at have været Kopist og Fuldmægtig ved Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn blev han 1806 Assessor i Christianssands Stiftsoverret og 1812 Byfoged i Lavrvik og Sorenbirkeskriver i Lavrviks Grevskab samt blev s. A. udnævnt til Justitsraad. 1814 mødte han paa den ejdsvoldske Rigsforsamling som Repræsentant for Lavrvik; han var der i én Uge Præsident samt Sekretær i Konstitutionskomiteen. 3. Juni 1814 blev han udnævnt til Professor i Lovkyndighed ved Christiania Universitet, men har næppe der faaet Tid til at holde Forelæsninger. Han blev nemlig overhobet med mange andre Forretninger. Af Rigsforsamlingen valgtes han til Medlem af Lovkomiteen, hvorfra han atter blev entlediget 24. Jan. 1815, og af Kong Christian Frederik blev han tilkaldt ved de Forhandlinger, som gik forud for Konventionen paa Moss 14. Avg. 1814. Han mødte derefter som 4. Repræsentant for Christiania paa det overordentlige Storting, hvor han deltog i Underhandlingerne med de svenske Kommissærer. 18. Nov. 1814 blev han udnævnt til Statsraad og Chef for Politidepartementet (senere udvidet til Justits- og Politidepartementet). I denne Egenskab havde han tillige Bestyrelsen af Vej- og Postvæsen, Medicinalvæsen m. m. Ved Anlæg af forskjellige Trykkefrihedsprocesser blev han en Tid meget upopulær, og 1818 undgik han kun ved et Tilfælde Tiltale for Rigsret i Anledning af en Klage over et Vejanlæg! Under Bondeurolighederne i 1818 viste D. megen Dygtighed ved at skaffe sig Oplysninger om, hvad der forestod, fra de bedste Kilder. Ved Carl Johans norske Kroning 1818 blev han Kommandør af den svenske Nordstjerneorden. Fra 16. Sept. 1825 overtog D. efter Treschow Bestyrelsen af Kirke departementet; i denne Stilling har han bl. a. erhvervet sig Fortjenester ved at indsamle Oplysninger om Legater og milde Stiftelser, hvilke han lod trykke fra 1829—35. Efter Stortingets Opøsning 1836 indgav han paa Foranledning Ansøgning om Afsked, hvilken han fik 10. Nov. 1836. Han levede efter denne Tid i Christiania,

hvor han døde 16. Dec. 1837. 1798 havde han ægtet Maren Cathrine Tax († 1848), Datter af Geschworner ved Kongsberg Sølvværk B. M. T. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *Yngvar Nielsen.*

Discher, Gregers Johannes, 1772—1849, Præst, er født i Birkerød 14. Febr. 1772. Han var den yngste af 11 Søskende; Faderen, Peter D., der var Præst i Birkerød, døde 1783, og Moderen, Birgitte f. Klitgaard, flyttede til Frederiksborg, hvorfra Sønnen blev Student 1789. Han tog theolog. Embedsexamen 1796, men baade før og efter denne Tid var han Lærer ved Fattigvæsenets Skoler, hvor den senere Gehejmeraad Malling lærte ham at kjende og fattede Godhed for ham. Han blev resid. Kapellan i Holstebro 1800, Sognepræst i Arrild i det tørringlenske 1806 og i Følleslev og Særslev paa Sjælland 1816, Provst i Ods og Skippinge Herreder 1824 og døde 15. Febr. 1849. 1800 havde han ægtet Inger Lorentze Friderichsen, en Skrædderdatter, f. i Kjøbenhavn 1784, † 1846. — Som Provst lagde han 1824 Grunden til en Bogsamling for Præsterne i Provstiet og 1832 til en lignende for Bondestanden. Han var en af de første Provster, der virkede for, at Præsterne selv skulde besørge Embedscirkulærer i Steden for at lade dem ombære af Skolelærerne.

Erslew, Forf. Lex. Selmer, Nekrolog. Saml. I, 524 f.

L. Koch.

Dithmer, Hans Henrik, 1780—1848, Teglværksejer. Han er født 18. Marts 1780 i Satrup, hvor hans Fader, der døde 13. Maj 1804 som Provst i Broager, den Gang var Præst; Moderen var Catharina f. Witzke. Efter at have nydt en god Opdragelse blev han Besidder af Teglværket Rennberg i Egensund ved Flensborg Fjord, og her stræbte han at hæve den i de trange Tider stærkt sunkne Teglværksindustri. 1824 foretog han med Statsunderstøttelse en Rejse til Holland og bragte gode Resultater hjem. Hans Teglværk gik paa en dygtig Maade i Spidsen og ophjalp synlig Teglværksindustrien i det daværende danske Monarki, saaledes som det udtaltes ved dets dygtige Deltagelse i Industriudstillingerne 1834, 1836, 1840 og 1844 i Kjøbenhavn. D. indførte Maskiner til at presse Mursten og Tagsten og fik (1842 og 1847) Eneret til deres Fremstilling. I Febr. 1848 afstod han sin Virksomhed til en Søn og døde 4. Sept. s. A. i Graasten efter et kort Sygeleje, til det sidste en trofast dansk Mand. 1835 var han bleven udnævnt til Agent. — 23. April 1802 havde han ægtet Dorthca Sophie Boisen (f. 3. Marts

1780 † 4. Sept. 1850), Datter af Lorenz B., Forpagter af Kværs Ladegaard i Sundeved.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 56 f. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Tidsskr. f. Landøkon. I, 102 f. *C. Nyrop.*

Ditlev (rettere Thetlev), —1157, Søn af Edlar, var en indflydelsesrig tysk Hirdmand hos Svend Grade og under Blodgildet i Roskilde (9. Avg. 1157) Hovedmand for Overfaldet paa Kongerne Knud og Valdemar. Efter Aftale med sin Herre brød han ind i Hallen med Svends væbnede Mænd. Valdemar slukkede hurtig Lysene og fór voldsomt mod D., saa de begge tumlede til Jorden. Medens Valdemar nu, skjönt saaret, undslap under Forvirringen, sprang D. op, kløvede Knuds Hoved og nedhuggede tillige med sine Mænd hans Frænde Constantin. I Slaget paa Gradehede (23. Okt. 1157) blev D. fangen og trods ynkelige Bønner lagt paa Pinebænk og radbrækket. *Hans Olrik.*

Ditlevsen, Johan Gottlob, f. 1836. Læge. Han blev født i Kjøbenhavn 22. Maj 1836 som en Søn af Boghandler Niels Christian D. og Juliane Marie f. Rudelbach, dimitteredes 1854 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1862 Lægeexamen. Efter at have fungeret som Kandidat paa Almindeligt Hospital praktiserede han fra 1862 i Slagelse, tog i 1872 Doktorgraden ved en histologisk Afhandling, blev 1873 Distriktslæge i Kjøbenhavns Amts nordre Distrikt (Lyngby) og 1880 Medlem af Sundhedskollegiet. Ved Universitetet har han foredraget Histologien, først som Privatdocent, fra 1884 som Docent, og samtidig har han virket som Forfatter paa denne Specialvidenskabs ligesom ogsaa paa Hygiejnens Omraade. Gift med 1. Vilhelmine Rebecca Sophie Stecnbuch († 5. Jan. 1884), Datter af Godslæge Hans Thomas Mathias S., og 2. Emilie Vilhelmine Hvass, f. Kirstein, Datter af Godsinspektør paa Lindenberg Grevskab K. og Enke efter Proprietær H.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg.

Jul. Petersen.

Ditmer (eller Ditmar), Hinrich, —1677, Maler, vistnok født i Hamborg eller i alt Fald i det holstenske og maaske af ditmarsk Æt. Han var en ikke ubetydelig, mangesidig Kunstner, uddannet i god hollandsk Skole, og havde derhos efter al Sandsynlighed i sin Ungdom været i Italien. I Slutningen af Frederik III's Tid kom han til Kjøbenhavn, hvor han i en Del Aar fandt ikke ringe Sysselsættelse, ogsaa for Hoffet. D. var baade Historiemaler, Portræt-

maler, Blomstermaler og Dyr-maler; et Par store Billeder af ham, «Christus bespottes af Stridsmændene» og «Hyrdernes Tilbedelse» ere i Hamborg, et mægtigt Billede, «Frederik III paa Paradeseng», i Roskilde Domkirke. I den kgl. Samling findes 3 Billeder af ham, af hvilke det ene, «Portræt af Voxpoussereren Simon», er stukket af J. M. Preisler. Af andre af D.s Arbejder kan nævnes Portrætter af J. C. Kørbitz, Axel Urup, Holger Vind, Erik Torm, Sophie Brahe, Simon Paulli med Hustru og Thomas Bartholin, de to sidste paa Rosenborg; mange af hans Billeder ere stukne af Schaten, W. van de Laegh o. a. D.s sidste Arbejder vare et Portræt af Christian V, et stort Blomsterstykke til Kongen og en Afbildning af Monarkens Yndlingshund Tullefus. D. synes at have været en agtet og velhavende Mand. Han døde i en vistnok temmelig ung Alder 1677 (gravsat 19. Maj). D.s første Hustru var død 1669, hans anden Hustru, Cathrine, overlevede ham i mange Aar (levede endnu 1702).

Kjøbenhavns Skilderi 1811, Sp. 933. Fittsli, Künstl. Lex. I, 200. II, 283. Heinecke, Dict. des artistes IV, 731. Weilbach, Konstnerlex. Nagler, Künstl. Lex. III, 421.

F. J. Meier.

Ditzel, Christian Andreas, f. 1805, Læge. Han er en Søn af Sognepræst for Hvalsø og Særløse Michael Matthias D. og Else Margrethe f. Drewsen og fødtes i Kirke-Hvalsø 19. April 1805, dimitteredes fra Roskilde Skole 1823, tog 1829 kirurgisk og 1832 medicinsk Examen. Efter at have praktiseret en kort Tid i Varde og derefter fungeret som Underlæge ved Søetatens Hospital 1833—37, i 1834 tillige som Koleralæge i Stockholm, virkede han i en meget lang Aarrække (1837—83) som Grevskabs og Distriktslæge paa Frijsenborg og vandt i denne Stilling megen Anseelse og Avtoritet. Ogsaa som Lægestandens Tillidsmand kom han hurtig til at indtage en fremragende Plads og var 1862—65 Formand for den almindelige danske Lægeforening. I de medicinske Tidsskrifter har han publiceret flere vigtige Afhandlinger om lægevidenskabelige Spørgsmaal. Efter 1860 at være bleven Kancelliraad blev han ved sin Afskedigelse som Distriktslæge udnævnt til Etatsraad. Han privatiserer nu paa Frederiksberg. Gift med 1. Edle Vilhelmine f. Heiberg († 23. Avg. 1850), Datter af Politisekretær og Forstander for Vartov Hospital i Kjøbenhavn Peter Wilken H., 2. Sine f. Aarup, Datter af Godsforvalter, Forligskommissær og Ejer af Karmark A. J. A.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg.

Jul. Petersen.

Ditzel, Peter Wilken Heiberg, f. 1841, Læge, en Søn af ovfr. nævnte Læge C. A. D. og dennes første Hustru. Han blev født paa Frijsenborg 18. Nov. 1841, dimitteredes fra Metropolitan-skolen 1860, deltog i Felttoget 1864 som Underlæge og tog Læge-examen 1867. Efter en Udenlandsrejse i 1868 har han praktiseret i Hammel ved Frijsenborg fra 1869 og fra 1883 været sin Faders Efterfølger som Distriktslæge. 1876 tog han den medicinske Doktorgrad ved en obstetricisk Afhandling og har ligeledes senere publiceret omfattende, navnlig statistiske, Afhandlinger paa den samme Specialitets Omraade. Han er gift med Caroline f. Rosing, Datter af Institutbestyrer i Horsens, senere Ejer af Askgaard ved Odde og Møller paa Tunø, Carl R.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg.

Jul. Petersen.

Djørup, Michael, 1803—76, Læge, var en Søn af Tiendekommissær, Proprietær og Ejer af Hindsels paa Thyholm, senere af Avnsbjærg ved Viborg, Laurs Christian D. og Ane Sophie f. Stilling og blev født i Kaarup Mølle ved Viborg 28. April 1803. Dimitteret fra Viborg Skole 1820, tog han 1825 kirurgisk Examen og fungerede derefter som kirurgisk Kandidat og Reservekirurg paa Frederiks Hospital ligesom ogsaa som Reservekirurg ved Akademiet. 1831 konkurrerede han til et Lektorat i Farmakologi og forensisk Medicin, 1836 blev han Regimentskirurg (siden 1842 Overlæge) og samme Aar Dr med. ved en kirurgisk Afhandling. I Felttoget 1848—49 fungerede han som Brigadelæge, 1850 som Divisionslæge, 1862 blev han Medlem af Garnisonshospitalets Bestyrelse, 1863 Stabslæge for Hæren, 1865 tillige for Søetaten, 1864 blev han Medlem af Sundhedskollegiet og Kommandør af Danebrog, 1871 Medlem af Frederiks Hospitals Direktion. I flere Aar var han Meddirektør af Lægernes Enkekasse. Ved sin Afskedigelse fra Militæretaten i 1873 blev han Konferensraad. 12. Juni 1876 døde han pludselig af et Hjerteonde under et Landophold i Skotterup ved Helsingør. Han var gift med 1. Thalia f. Lindahl (fra hvem han blev separeret), Datter af General-avditør Hans Jacob L. til Vestervig Kloster, 2. Juliane f. Jensen († 1889), Datter af Portner Knud J. i Kjøbenhavn.

Han var en Mand af ikke ringe organisatorisk og administrativ Begavelse, og hans Evner i saa Henseende bleve gjorde frugtbringende ikke alene i hans vigtige Embedsstillinger, men ogsaa i forskellige Kommissioner, navnlig til det militære Medicinalvæsens Reform. Ogsaa litterært var han virksom, navnlig i de yngre Aar,

og publicerede foruden sin Disputats baade en Haandbog i Farmakologi (1834—35) og talrige større og mindre Tidsskriftsartikler, der vidne om hans energisk fremadstræbende Aand, hans skarpe Forstand og ikke mindre om et afgjort kritisk-polemisk Anlæg. Posthumt publiceredes i «Ugeskrift for Læger» en interessant Afhandling af ham om det kirurgiske Akademis Historie.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Ugeskr. f. Læger 3. R. XXI, 454. Erslew, Fort. Lex.

Jul. Petersen.

Doberck, August William, f. 1852, Astronom. D., Søn af en Klejnsmeddemester, er født i Kjøbenhavn 12. Sept. 1852. Han blev Student 1871 og studerede Astronomi under Professor d'Arrest til 1873, da han kom til Pulkova for der at uddanne sig yderligere i praktisk Astronomi. Under sit Ophold her erhvervede han sig Doktorgraden i Jena for en Bestemmelse af 3 Komethaner. 1874 blev han ansat ved Markree Observatoriet i Irland; i Maj 1883 blev han udnævnt til Direktør for det nyoprettede meteorologiske og astronomiske Observatorium i Hongkong, hvor han endnu er. Han har skrevet talrige mindre astronomiske Afhandlinger i «Astron. Nachrichten», «Nature», «Transactions of the R. Irish Academy» o. fl. Steder. Under sit Ophold i Markree har han beregnet et stort Antal Dobbeltstjernebaner. I Hongkong har han væsentlig givet sig af med Meteorologien, hvorom Beretning i «Observations and researches made at the Hongkong observatory in the years 1884—88». I April 1887 bestemte han i Forening med en Franskmand, la Porte, Længdeforskjellen mellem Haiphong og Hongkong.

Aug. Svedstrup.

van Dockum, Carl Edvard, f. 1804, Søofficer. Han er født 28. Febr. (Døbeseddelen angiver 6. Marts) 1804 og Søn af efternævnte Viceadmiral Jost van D. 1810, medens hans Fader gjorde Tjeneste paa den franske Scheldeflaade, kom van D. til Antwerpen og blev kort efter sat i Huset hos en Tante i Epinal. Her modtog han sin første Undervisning efter et Program, der maa forekomme mere alsidigt end egentlig rationelt, i det det omfattede Fag som fransk Poesi, Syning, Strikning, Skakspil og Vaabenøvelse foruden de almindelige Skolefag. I Begyndelsen af 1813 hentede Faderen ham atter og tog ham efter et Besøg i Paris, hvorfra han endnu mindes at have set Napoleon den første, med sig til Danmark. 2 Aar senere kom van D. paa Søkadetakademiet, hvor han udmærkede sig

ved de forskjellige Examinere, og hvorfra han med den Gernerske Flidsmedaille og Æressabelen udgik som Sekondlieutenant 1821. Efter et Togt til Vestindien gik van D. i fransk Tjeneste. Her kom han ved Bistand af sin Faders Venner snart i Virksomhed, først paa Togt til Sydamerika, senere i Middelhavet, hvor han 20. Okt. 1827 deltog i Slaget ved Navarino, efter hvilket han dekoreredes med Ordenen pour le merite. Fra den kommanderende Admiral Rignys Skib var han Aaret efter med til Indtagelsen af Fæstningen Patras, efter hvilken Daad han med Anerkjendelse blev omtalt i Admiralens Rapport og senere dekoreret med Æreslegionen; i Slutningen af 1829 vendte han tilbage til Danmark, hvor han Aaret i Forvejen var avanceret til Premierlieutenant.

Efter nogle Togter her hjemme fra udnævntes van D. til Admiralitetsadjutant og fik 1835 Kommandoen over Frederik VI's Dampskib «Kiel», ved hvilken Lejlighed han kom i Forbindelse med flere af Datidens ledende Personligheder. Saasom Marinens Virksomhed i denne Periode var grumme ringe, greb han med Glæde en sig frembydende Lejlighed til anden Virksomhed og gik i Aaret 1840 til Vestindien som militær Sekretær ved Generalgouvernementet under General Scholten. Samtidig blev han Kapitajnlieutenant. Ligesom han alt tidligere havde godtgjort sine Egenskaber som dygtig Officer og flink Sømand, saaledes fik han her Lejlighed til at vise sig som en duelig og taktfuld Underhandler under en med Øen Portoricos Regering opstaaet Tvist, hvilken ved hans Bistand bilagdes paa en for begge Parter tilfredsstillende Maade; da der senere indløb Klage over Generalgouvernørens Administration, maatte van D. tage hjem og foredrage Sagen for Kongen. Efter 3 Aars Tjeneste i Kolonierne kom han atter tilbage, men udsendtes strax efter som Chef for en Orlogsbrig til Vestindien, hvor han gjorde sig fortjent ved sin Korttagning af Farvandene østen for Portorico. Næppe hjemkommen her fra, overtog han i 1846 Posten som Chef for Søkadetakademiet, i hvilken Stilling han dog kun forblev i 4 Aar. 1847 fik han Kapitajns Karakter.

Under den første slesvigske Krig førte van D. 1848 Korvetten «Flora» paa Blokade i Østersøen, men hjemkaldtes snart efter for som kongevalgt Medlem at deltage i den grundlovgivende Rigsforsamling. Forinden Forhandlingerne om Grundloven vare afsluttede, udsendtes han imidlertid i Foraaret 1849 med Korvetten «Flora» paa ny til Blokade for Swinemünde. Vinteren derefter var han Medlem af en Kommission, som under Forsæde af Generalkrigskommissær

Wiborg ordnede Forholdene ved det da nylig oprettede Marine-ministerium, og drog derpaa atter til Søs med sin Korvet, som denne Gang fik Station ved Vesterhavsøerne, hvorfra den i Forbindelse med Dampskibet «Gejser» fik det Hverv at søge at forjage de slesvig-holstenske Kanonbaade, som havde sat sig fast her. Stormende Vejr i Forbindelse med den Omstændighed, at de udsendte Fartøjer havde ondt ved at manøvrere i de smalle, grundede Sunde, umuliggjorde Opgavens Løsning; først efter at nogle danske Kanonbaade vare blevne oversendte, lykkedes det at rense Farvandet.

25. Nov. 1850 udnævntes van D. til Marineminister. Paa et Tids-punkt, hvor Parolen fra alle Sider lød paa Besparelser, var dette til visse ingen misundelsesværdig Stilling, saa meget mindre, som Marinens Anseelse efter den ulykkelige Affære i Ekernførde Fjord havde lidt et slemt Knæk. Det faldt tillige i hans Lod at foretage en Udrensning af Kadrene efter Krigen, hvilken, foretagen af en Mand med kun Kapitajns Karakter, naturligvis vakte Uvilje. Dertil vare ved dette Tidspunkt de politiske Forhold af en saadan Natur, at de vel kunde vække Bekymring hos ansvarhavende Personer; Danmark stod temmelig ene og trængtes haardt af det tyske Forbund, der pustede til de antinationale Bestræbelser i Hertugdømmerne og lagde alle mulige Hindringer i Vejen for disses nøjere Forening med Landet. At det alligevel lykkedes van D. at føre Marinen fremad i sin Udvikling under disse pinlige Forhold, vil altid kunne regnes ham til Ære. I Begyndelsen af 1852 traadte Ministeriet Moltke af, og van D. gik atter over i aktiv Tjeneste.

Efter en Udenlandsrejse til Frankrig, Schweits og Italien ud-kommanderedes han i 1853 som Chef for Linjeskibet «Danebrog», som en Tid lang manøvrerede sammen med svenske og norske Orlogsmænd under den svenske Admiral Krusenstjernas Kommando; senere gik Linjeskibet til Kiel, hvor der — for at indvirke paa Stemningen — blev gjort et stort Bal for Byens Honoratiores. Betegnende for de paagjældendes Sindelag er det, at samtlige tyske Damer, efter at have modtaget Indbydelsen, besluttede at udeblive fra Festen. Heldigvis fik Chefen i Tide Nys om Sammensværgelsen og pr. Telegram og Extratog indforskrevet et nyt Selskab fra Hamborg. 1855 valgtes van D. til Folketingsmand for Aarhus. I Tinget stemte han for Fællesforfatningen med det hemmelige Haab, at Rigsdagens Virksomhed — indskrænket, som den nu var bleven — efterhaanden vilde svinde yderligere ind og Rigsraadets Betydning

i tilsvarende Grad stige, hvorved en Sammenslutning af alle Monarkiets Dele faktisk vilde blive gennemført; med Skuffelse maatte han dog i de efterfølgende Aar se, hvorlunde Udviklingen kom til at bære i en helt anden Retning. 1851 var han bleven Kammerherre, 1853 Kommandørkapitajn.

Ganske uventet anmodedes han i 1857 om at overtage Posten som Gesandt i England, hvilket Hverv han efter nogen Betænkning modtog. Ved sit aabne, djærve og ridderlige Væsen vandt han snart i London megen Sympathi og Anseelse og havde gjentagne Gange Lejlighed til at vise sit Land væsentlige Tjenester, hvis Natur imidlertid ikke ret vel nærmere kunne omtales endnu. Ved Dannelsen af det Rotwittske Ministerium i Dec. 1859 hjemkaldtes han pludselig; Stillingen som Marineminister blev ham paa ny tilbudt, men han afslog den. Kort Tid efter entledigedes han fra sin diplomatiske Virksomhed, efter forinden at være bleven dekoreret med Storkorset, og traadte derefter — i 1860 — atter ind i Marinen som karakt. Kontreadmiral. 2 Aar senere blev han Flaadeinspektør, i 1863 kommanderede han en Øvelseseskadre i vore Farvande og udnævntes ved Krigens Udbrud til øverstkommanderende for Styrken i Østersøens vestlige Del, som eftertrykkelig blokerede de tyske Havne. Ud for Swinemünde bestod han her 17. Marts en ærefuld Kamp med sit Flagskib, Fregatten «Sjælland», assisteret af Linjeskibet «Skjold», mod en tysk Eskadre paa 2 Korvetter og 6 Kanonbaade, der efter 2 Timers Skydning atter maatte søge tilbage til Swinemünde, hvorfra de saa godt som ikke vovede sig ud senere.

Under Ministeriet Frijs 1866 kaldtes van D. atter til at overtage Marinens Bestyrelse; men Uoverensstemmelse dels med Folketinget, dels med den nedsatte store Militærkommission, hvilke ikke samstemmede med hans Anskuelser om den Rolle, Marinen fremtidig burde spille, frembragte snart Rivninger, der ikke kunde andet end svække hans Indflydelse. Hertil kom desuden, at van D. ingenlunde billigede General Raasløffs, Krigsministerens, Plan om at afstaa vore vestindiske Besiddelser; da Planen ikke desto mindre gik igjennem i Statsraadet, indgav han Begjæring om Afsked og udtraadte i Nov. 1867 af Ministeriet. Kort Tid efter udnævntes han til Chef for Søofficerskorpset og Viceadmiral, i hvilken Stilling han forblev, indtil han 1. Juni 1874 udtraadte af aktiv Tjeneste efter at have naaet den lovbestemte Aldersgrænse. I Tiden herefter har han været bosat i Helsingør, beskæftiget med litterære Sysler, som i den allerseneste Tid have sat Frugt i en højst interessant Bog:

«Gamle Minder fra Tjenesteaarene om Bord i franske Skibe 1823—29» (1888).

En brændende Fædrelandskjærlighed, stor Sømandsdygtighed, klar Forstand og Administrationsevne i Forbindelse med en mandig og Tillid indgydende Personlighed ere Egenskaber, der bestandig have prydet denne Hædersmands Liv, rigt paa Begivenheder, endnu rigere ved de mange og gode Tjenester, han har ydet Konge og Fædreland. I Aaret 1840 ægtede han Louise Sophie Caroline Bauditz (f. 23. Sept. 1809 † 30. Marts 1878), Datter af Generalmajor F. C. F. B. (I, 599). Ægteskabet var barnløst.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. V, 281.

C. With.

van Dockum, Jost, 1753—1834, Søofficer, født 30. April 1753 i Lyngby og Søn af ndfr. nævnte Martin van D. I Aaret 1765 begyndte van D. sin maritime Løbebane som Kadet, og han syntes i Begyndelsen næsten mærkelig forfulgt af Skæbnen. Allerede paa hans allerførste Rejse med Fregatten «Hvide Ørn» blev denne saa længe opholdt i Søen, at man frygtede, den var forlist, og opsendte Bønner for den i Kirkerne. Aaret efter var han med Fregatten «Falster», der i en Storm i Nærheden af Klippen Rokol i Atlanterhavet mistede Masterne og kun som Vrag naaede ind til Norge. Paa et senere Kadetskibstogt kuldsejlede han med et Fartøj i en norsk Udhavn og undgik kun med Nød og næppe Døden. 1773 udnævntes han til Sekondlieutenant, men var i de første 6 Aar næsten ikke til Søs; senere, fra 1780—83, gik han med et Koffardiskib til Ostindien og havde derefter indtil 1796 forskellige Udkommandoer, dog endnu ikke som Chef. I Mellemtiden var han imidlertid avanceret, 1781 til Premierlieutenant, 1784 til Kapitajnlieutenant og 1796 til Kapitajn. Mismodig over de ringe Udsigter til selvstændig Virksomhed indgav han da en i et meget djærvt Sprog affattet Begjæring om Afsked for at kunne gaa i hollandsk Tjeneste. Denne blev dog afslaaet, men samtidig beholdt han Kommando over Fregatten «St. Thomas» som Vagtskib ved Helsingør. Aaret efter ægtede han Susanne Cathrine Holm (f. 1. Okt. 1775 † 1. Marts 1844), Datter af Kjøbmand C. H. Atter i 1798 var han Chef for en Fregat som Vagtskib ved Helsingør, ved hvilken Lejlighed han kom i Konflikt med en engelsk Konvoichef angaaende Udlevering af et opbragt dansk Skib. Ved sin faste og taktfulde Optræden klarede han dog Sagen, saa at Kamp blev undgaaet, hvilket forskaffede ham en meget smigrende Skrivelse fra Kronprins Frederik.

1799 udsendtes van D. som Chef for Fregatten «Havfruen» for at slutte sig til daværende Kommandørkapitajn Billes Styrke i Middelhavet, hvis Opgave gik ud paa at sikre de danske Handelskibes uforstyrrede Fart. Paa den Tid vare som bekjendt Evropas fleste Stater indviklede i Krige, hvorfor danske Skibe vare meget eftersøgte til Fragtfart. Paa den anden Side havde disse forskjellige Vanskeligheder at bestaa, dels fra Kapere, der langt fra altid respekterede det nevtrale Flag, og dels fra engelske Orlogsskibe, som fordrede Ret til at visitere danske Skibe, noget, de danske Chefer havde bestemte Ordre til at forhindre. At van D. var den rette Mand under disse Forhold, kom gjentagne Gange for Dagen. I Dec. maatte han saaledes i Strædet ved Gibraltar lade skyde paa de engelske Fartøjer, der fra en Eskadre forsøgte at visitere hans Konvoi; en kort Tid saa det endog ud til, at en heftig Kamp maatte paafølge, men van D.s rolige og bestemte Optræden bragte ogsaa her Englænderne til at betænke sig, hvorefter Sagen endelig bilagdes ad diplomatisk Vej, og van D.s Konduite anerkjendtes af Regeringen. 1800 afløstes den dygtige Bille som øverstbefalende for den danske Styrke af Kommandørkapitajn Koefoed; van D. forblev imidlertid der nede og maatte atter dette Aar bestaa en lignende Affære som den nys beskrevne med et engelsk Skib, hvilken dog ogsaa bilagdes uden egentlig Kamp. Ud paa Efteraaret frelste han en engelsk Fregat fra at forlise ved Mallorca.

Politikkens Skyer vare imidlertid begyndte at trække sammen over Danmark; i Begyndelsen af Aaret 1801 hjemkaldtes Styrken fra Middelhavet; allerede forinden «Havfruens» Hjemkomst indtraf Slaget paa Reden, hvorved Danmark blev tvunget ud af den bevæbnede Nevtralitets Forbund. I de nærmeste Aar derefter havde Marinen ingen vigtigere Opgaver at løse, og van D. var derfor kun udkommanderet paa mindre Øvelsesrejser. Ved den engelske Flaades Ankomst i Sundet 1807 og det paafølgende Bombardement af Hovedstaden kommanderede han Batteriet Prøvesten, der dog ikke kom til at spille nogen større Rolle. I de paafølgende Aars Kampe med Kanonbaadene mod den engelske Overmagt var det mest de yngre Officerer, der kom i Virksomhed. van D., der i 1802 var avanceret til Kommandørkapitajn, kom dog forholdsvis hurtig i aktiv Tjeneste paa ny; 1809 sendtes nemlig nogle danske Skibsbesætninger til Schelden for at gjøre Tjeneste paa den franske Flaade; en af disse betroedes van D., der ved sin Ankomst overtog Kommandoen over Linjeskibet «Pultusk» under Admiral Missiessy.

Det var Kejser Napoleons Plan her at danne en Orlogshavn af første Rang, og han forfulgte med Ihærdighed sit Maal, hvorfor ogsaa Englænderne gjorde Forsøg paa at bemægtige sig Stationen. Baade ved disses Angreb, der til Dels mislykkedes, som Manøvrer og som Organisator udmærkede van D. sig saa meget, at han vandt Kejserens særlige Bevaagenhed, samtidig med at han hævdede den danske Marines Anseelse i fortrinlig Grad. I over 3 Aar forblev han her, udnævntes til fransk Admiral og titulær dansk Kontreadmiral, til Ridder af Danebrog og Officer af Æreslegionen og blev indbudt til Kejserens Tafler; gjentagne Gange foretog han Rejser til Paris og var ligeledes her Gjenstand for den mest smigrende Opmærksomhed. Efter at Napoleon endelig i 1812 havde lidt det store Nederlag i Rusland, hjemkaldtes de danske Besætninger, og van D. tog Afsked med den franske Tjeneste, uagtet man fristede ham stærkt til at blive, og til Trods for, at Udsigten til at spille nogen fremragende Rolle i Danmark kun var yderst ringe. Sine sidste Aar henlevede han i Ro; 1812 forfremmedes han til virkelig Kontreadmiral og beholdt endelig 1833 Viceadmiralsværdigheden; han døde 10. Dec. 1834. 1828 havde han faaet Storkorset af Danebrog.

Aaben og jævn i sin Færd, overbærende i sine Domme, venlig og munter i Omgang vandt han Agtelse og Hengivenhed hos alle, der traadte i Berøring med ham. I Marinens Annaler vil han stedse blive staaende som et Mønster paa en udmærket Søofficer.

Archiv f. Søvæsen VIII, 261 ff.

C. With.

van Dockum, Martin, o. 1705—1769, Møllebygger og Fabrikant. Han blev 1736 indkaldt fra Holland som Bygmester paa Holmen for at medhjælpe ved Anlægget af en Dok (1736—39). Derefter kom han (1740) til at forestaa Istandsættelsen af Lyngby Valke-mølle, som Regeringen havde kjøbt for at støtte den danske Klædefabrikation. I Steden for den ham for Arbejdet lovede Ducør fik han 1743 Ret til at bruge Møllen, og denne Brugsret udvidedes 1751 til ogsaa at gjælde hans Hustru, Anne Margrethe f. Jean. 1759 overdroges Møllen ham som Ejendom. Med en meget talrig Børne-flok sad han imidlertid stadig kun daarlig i det. For Ejerne af Vodroffgaard's Sejldugsfabrik byggede han en Vind-Valkemølle ved Vodroffgaard og overtog ogsaa Driften af den, men kun med et daarligt Resultat. 1751 istandsatte han Agatmøllen ved Esrom Sø. 1759 fik han 10 Aars Eneret paa at lave Blyhvidt og Hagel paa sin Mølle ved Lyngby, og 1762 fik han Løfte om en Understøttelse

fra Staten til at indrette et Nagelsmedderi ved denne Mølle, noget, der ogsaa kom i Stand. Efter at han 16. April 1769 var død, 64 Aar gammel, fortsattes hans Virksomhed af hans Enke; 1778 overtog hans Svinger søn Agent Dodt Værket ved Lyngby.

J. Collin, For Historie og Statistik I, 181 f. C. Nyrop, J. F. Classen S. 86. xv. C. Nyrop.

Dodt, Christian Harry Carl Adolf Luis Waldemar Beatus, f. 1817, Forfatter. Beatus D. er født i Fredensborg 25. Nov. 1817 og er en Søn af Kapitajnlieutenant i Søetaten F. M. D. og Catharina f. de Stibolt. Da Faderen døde 2 Aar efter Sønnens Fødsel, fik Moderen, der med en stor Børneflokk sad i trange Kaar, Fribolig paa Fredensborg Slot, og her tilbragte B. D. hele sin Barndom, indtil han, 15 Aar gammel, kom som Discipel paa Gammeltorvs Apothek i Kjøbenhavn. Efter som farmaceutisk Kandidat at have været paa Apothekerne i Grenaa, Drammen og Flensborg blev han Bestyrer af Filialapotheket paa Fanø og ægtede ved Overtagelsen af denne Stilling 12. Avg. 1843 Christine Marie Schütz, Datter af Kjøbmand i Fredensborg A. F. S. og Hustru, f. Gardthausen. Da Fanø Apothek imidlertid senere blev selvstændigt, og D. manglede Kapital til at købe det, opgav han sin hidtidige Virksomhed og udnævntes 1850 til Toldassistent i Flensborg. Efter at have været ansat i samme Egenskab paa forskellige Steder i Hertugdømmerne forflyttedes han 1861 til Aarhus og 1864 til Toldkontrolstedet i Vejstrup, syd for Kolding. Her forblev han til 1882, da han udnævntes til Strandkontrollør i Lohals paa Langeland, og i 1886 tog han paa Grund af Alder sin Afsked og flyttede til Fredensborg for at tilbringe Resten af sit Liv der, hvor baade han selv og hans Hustru ere fødte og voxede op.

I Drengæarene paa Fredensborg var B. D. omgivet af Minderne fra den Tid, da Dronning Juliane Marie residerede paa Slottet, og mange af de Personer, der havde hørt til hendes Hofstat — Pagehovmester, Falkoner og Fasanmester, Hoffourér og Hejdukker — levede den Gang endnu. Omgangen med disse levende Minder om en svunden Tid og det, han hørte dem fortælle, have aabenbart lagt Grunden til hans senere ret betydelige Forfattervirksomhed, og de bedste af hans Arbejder — «Fredensborg eller Carl Hagens Ungdomserindringer» (1858) og den i flere Oplag udkomne og meget læste Fortælling «Rideknægten» (1859) — udmærke sig da ogsaa ved med særlig Forkjærlighed og ikke ringe Stemning at skildre

Forhold og Personer tilhørende «l'ancien régime», ligesom Forfatteren i det hele foretrækker at henlægge Scenen for sine elskværdige Stillebensbilleder til Nordsjællands naturskønne Egne, som han kjender saa godt og har saa stor Kjærlighed til. Blandt B. D.s andre større Arbejder kan nævnes «Stamhuset Sune» (1861) og «Minder fra en svunden Tid» (1863). En stor Del af hans mindre Fortællinger findes spredte i Folkekalendere og Almanakker.

Sophus Bauditz.

Dohlmann, Augusta Johanne Henriette, f. 1847, Malerinde. Hun fødtes 9. Maj 1847 paa Svanemosegaard i Frederiksberg Sogn, er Datter af Tømmermester og Fabrikant Frits August D. og Anna Sophie f. Meyer, der var en Datter af kgl. Bygningskommissær Joh. Andr. M. Efter at have malet en kortere Tid hos Professor O. D. Ottesen og Blomstermaler O. Hermansen rejste Kunstnerinden 1878 til Paris, hvor hun studerede videre i Tony Robert-Fleurys Atelier, og udstillede efter sin Hjemkomst første Gang paa Foraarsudstillingen 1880. S. A. vendte A. D. tilbage til Seinestaden for længere Tid og valgte Gust. Courtois og Raph. Collin til Lærere. Efter at have opnaaet i 1885 det Anckerske Legat og i 1886 ministeriel Understøttelse rejste hun over Holland og Belgien til Paris, hvor hun i nogen Tid studerede hos Alfr. Steevens, og efter et kortere Ophold i Florents og Rom arbejdede hun atter i Paris hos Hect. Leroux og Jean Paul Laurens. I 1889 opnaaede A. D. Akademiets Stipendium og drog igjen til Paris, hvor hun under Vejledning af Saint-Pierré og Ferd. Humbert væsentlig malede efter levende Model. Det er dog som Blomstermalerinde, at A. D. her hjemme har erhvervet sig et saa anset Navn, at hun paa dette Omraade maa betragtes som den ypperste blandt de yngre Kunstnere. Hendes medfødte maleriske Sans for Kompositionen, der er bleven yderligere udviklet under de hyppige Ophold i Paris, og den brede, ofte ligefrem storladne Behandling af Sujettet give hendes Arbejder en ejendommelig Ynde. Uagtet den brede Penselføring kommer hver Plante, hver Blomst til sin Ret, saaledes som den viser sig i den frie Natur, hvor Øjet glædes over Farvernes Pragt og Formens Harmoni, men ikke fortaber sig i botaniske Finesser. Foruden stadig at have udstillet paa Udstillinger her hjemme har Kunstnerinden jævnlig været repræsenteret paa Udstillinger i Paris, Amerika, Tyskland, Sverige, Norge og andre Steder.

H. R. Baumann.

v. Dohna, Christoffer Borggreve, 1540—84, Feltherre, født paa Slottet Morungen nær ved Königsberg, Søn af Peter v. D. og en polsk Vojvods Datter, studerede i Wittenberg, hvor han 1559 blev Rektor ved Universitetet. Sandsynligvis efter Opfordring af Broderen Frederik v. D. (s. ndfr.) kom han 1563 til Danmark, tjente det følgende Aar i Hoffanen, for hvilken hans Broder var Chef, og deltog i dennes og Daniel Rantzaus Indfald i Sverige i For sommeren 1564. Det følgende Aar kommanderede han «Forvarten» (Avantgarden), men blev 1. Avg. saaret i en Kamp ved Lødese og indlagt paa Varberg Slot. Her deltog han, trods sine Saar, med stor Tapperhed i Forsvaret af Fæstningen, men blev tagen til Fange ved Slottets Erobring 15. Sept. 1565 og ført til Sverige, hvor han i Forening med de andre danske fangne Adelsmænd blev ført ind i Stockholm i et forhaanende og smædefuldt Optog. Efter et Par Aars Forløb blev han 1567 udvexlet af Fangenskabet og afgav ved sin Tilbagekomst en Beretning om Forholdene i Sverige, som væsentlig tilskyndede Kong Frederik til at lade Dan. Rantzau foretage sit siden saa berømte Tog ind i Østergötland. Der var endog Tale om at sætte C. v. D. i Spidsen for Hæren, hvis Rantzau vægrede sig ved at overtage Anførselen. D. deltog i Toget med stor Udmærkelse som Anfører for Avantgarden. Efter Feltogets Slutning blev hans Afdeling opløst, men han fik derpaa Del i Overanførselen ved Siden af Rantzau og Frands Brockenhuus, og efter disse to udmærkede Anføreres Fald blev han selv 1569 udnævnt til Chef for Hæren. Han udrettede imidlertid ikke syndeligt; Krigsfolkets Mytteri og det vanskelige Vejrlig umuliggjorde større Foretagender, hvorover Kongen viste nogen Utilfredshed. Efter Freden 1570 blev han i Jan. 1571 afskediget, men udnævntes nu til Hofjunker og Aaret efter til Kongens Hofmarskal, i hvilken Stilling han forblev til 1575. Han stod i stor Yndest hos Kongen, der allerede 1572 skjænkede ham Helnekirke (forhen Alle Helgens Kloster) i Skaane, til hvilken Gaard han sædvanlig skrev sig. 1575 forlenedes han med Øvidskloster i Skaane, 1581 blev han optaget i Rigsraadet og det følgende Aar forlenet med Sølvisborg i Bleking. Han var utvivlsomt en kundskabsrig og dannet Mand og benyttedes derfor jævnlig som diplomatisk Ombud og Repræsentant for Kongen. 1571 var der Tale om et Giftermaal mellem ham og Frederik II's ungdomselskede, Anna Hardenberg, men af ukjendte Grunde blev Ægteskabet ikke til noget, og C. v. D. døde ugift 4. Juli 1584. Han ligger begravet i St. Knuds Kirke i

Odense, hvor et pragtfuldt Monument endnu bevarer Mindet om den tapre Borggreve.

Bricka, Frederik II's Ungdomskjærlighed S. 95 ff.

Møllerup.

v. Dohna, Frederik Borggreve, —1564, Hærfører, ældre Broder til ovennævnte C. v. D., kom allerede 1559 til Danmark, deltog i Ditmarskerkrigen, blev samme Aar Kongens Hofjunker og 1561 Hofmarskal. Han forstod at sætte sig fast i Yndest hos Kong Frederik, der 1561 tilskjødede ham sin Rettighed i Gisselfeld Gods, og han synes ogsaa at have været en meget brugbar Mand. Da Enkedronning Dorothea 1562 ønskede sin uregerlige Søn Magnus gift, foreslog hun Kongen at sende F. v. D. til Polen for at underhandle om Sønnens Giftermaal med en polsk Prinsesse. Syvaarskrigen bragte dog først den unge Mand paa hans rette Hylde. Han deltog i det store Krigsraad, som gik forud for Felttogets Begyndelse 1563, men hans Angrebsplan blev ikke fulgt. Derimod udnævntes han til Chef for Hoffanen, og i Forening med Daniel Rantzau ledede han i Maj 1564 et dristigt og heldigt Indfald i Smaaland. Hjemkommen her fra var han i travl Virksomhed med Forberedelserne til et nyt Tog. Han besøgte Kongen i Kjøbenhavn, men paa Tilbagereisen her fra til Skaane kuldsejlede hans Fartøj i Nærheden af Malmø, og den unge, vakre Krigsmand fandt sin Død i Bølgerne (Juni 1564). Han blev begravet i Lunde Domkirke, hvor der rejstes ham et pragtfuldt Monument.

Bricka, Frederik II's Ungdomskjærlighed S. 94 f.

Møllerup.

Dolmer, Jens (Nielsen), o. 1611—70, Historiker. Hans Tilnavn viser hen til Byen Dolmer ved Grenaa. For øvrigt er det ikke usandsynligt, at han er den «Janus Nicolai Lyngby», der 1634 blev Student fra Aarhus Skole. Det første, vi vide om ham, er ellers, at han 1635 forfattede et latinsk Mindedigt over Fru Else Bülow, og at han 1636 findes indskreven ved Universitetet i Leiden. Hjemkommen tog han 1639 Magistergraden i Kjøbenhavn. Aaret efter blev han «Skolemester» for Christian IV's 10aarige uægte Søn Ulrik Christian Gyldenløve, og med denne sin Lærling opholdt han sig mest paa Akademiet i Sorø. En Tid lang var Christian IV vel tilfreds med D.s Virksomhed, saa han 1643 gav ham Udsigt til at blive Sognepræst ved Domkirken i Aarhus, hvis den mod Hr. Christen Nielsen (Bundtz) verserende Sag (s. III, 251 f.) endte med dennes Afsættelse. Da dette endelig skete 1647, skrev Kongen til

Biskoppen i Aarhus, at hvis D. blev valgt, skulde han sørge for, at Kaldet indtil videre besørgeades af en anden, indtil hans Virksomhed hos Ulrik Christian var afsluttet. Valgt blev D. og sandsynligvis ogsaa ordineret, men da han var vendt tilbage til sin Lærling, kom det ved en Lejlighed til et heftigt Optrin mellem dem, der blev skæbnesvangert for Læreren. Den unge Kongesøn var vanskelig at regere og havde ingen Lyst til Læsning, i Hidsighed gav da D. ham et Ørefigen. Dette blev, vistnok gjennem det unge Menneskes Moder, Vibeke Kruse, rapporteret til Kongen, der blev yderst forbitret over «Mester Jenses ridderlige Gjerning». Nu skulde det strængt undersøges, hvorledes han havde varetaget sin Bestilling, og da det befandtes, som Kongen i sin Vrede skriver, «at han med stor Flid havde forsømt Ulrik Christian og ikke holdt ham til at læse i Bibelen, meget mindre i verdslige Historier, som han burde at vide paa hans Fingre», ikke at tale om, at hans Færdighed i Regning kun var ringe, saa blev der anlagt en Sag mod Læreren for Uflid i sin Bestilling og Myndighedsmisbrug, hvilken endte med, at han mistede Embedet i Aarhus tillige med et Præbende i Oslo, som han hidtil havde haft.

Kong Christians snart efter paafølgende Død forandrede vel Stillingen en Del, men D. blev dog aldrig siden Præst, skjønt han vel nok kunde være blevet det, om det havde været hans Ønske. Hele sit følgende Liv tilbragte han som privatiserende lærd. En Tid lang var han Hovmester i Grev Christian Rantzaus Hus, senere tillagde Frederik III ham en anstændig Pension, hvortil var knyttet den Opgave, at han skulde arbejde i den danske (og norske) Historie; og det kan med Sikkerhed siges, at ingen dansk og næppe nogen norsk Mand i det 17. Aarhundrede har været saa fortrolig med Norges Historie, gamle Sprog og Lovgivning som han. Thi han maa (som Prof. G. Storm i den nyeste Tid har paavist) betragtes som Forfatter af det mærkelige statsretlige Skrift «Norges Rige Arverige» (1656), og han har, understøttet af Islænderen Oddur Eiulfsson, udgivet «Hirdskraa udi det gamle norske Sprog, rettelig oversat paa Danske, med de gamle Ords Forklaring og mærkelige Antegnelser til hvert Kapitel» (1666), hvorfor han betegnes som «Historicus regni Norvegiæ», skjønt han næppe har haft nogen egentlig Bestilling som saadan. Af hans litterære Arbejder kjendes ellers kun et Forsøg paa en verdenshistorisk Oversigt paa et enkelt stort Blad, altsaa en «Tidens Strøm» («Tabula chronologica omnium ætatum, imperiorum etc. orbis», o. 1654).

Under Kjøbenhavns Belejring 1658 var D. Avditor og, hvad vi nu vilde kalde Intendant ved Studenterkorpset. Han døde i Kjøbenhavn 1670 og jordedes 31. Maj i Frue Kirke. Hans Enke, Kirsten Nielsdatter, blev siden gift med Præsident og 1. Borgmester Laur. Brix i Throndhjem († 1699).

Christian IV's egenhænd. Breve. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 114 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 785 f. Rørdam, Studenternes Deltag. i Kbhvns Forsvar 1658—60.

H. F. Rørdam.

Dombroick, Maximilian Wilhelm, —1752, Officer, var af en adelig Patricierfamilie fra Unna i Westfalen. Fra ung af Soldat kom han 1711 i dansk Tjeneste som Kapitajn ved jyske gevorbne Infanteriregiment. Som Løn for sit gode Forhold under Felttogene i Nordtyskland blev han 1715 forsat til Garden til Fods, hvor han 1721 blev Sekondmajor efter Aaret forud at have faaet Karakter som Oberstlieutenant af Infanteriet. 1728 blev han Oberst og Chef for Ribe Stifts Nationalregiment, ved dettes Opløsning 1731 Overfører ved Drabantgarden, 1732 Chef for oplandske, 1733 for sjællandske Nationalregiment, 1734 for et gevorbent Regiment (tidligere Prins Carls, fra 1737 laalandske), der stod i Begreb med at afgaa til Tyskland som Del af det Korps, Danmark stillede til Kejsereens Raadighed under den polske ~~1733~~¹⁷³⁴følgekrig. Som bekjendt førtes denne 2aarige Krig med meget ringe Energi fra begge Sider, men D., der 1735 blev Generalmajor, maa dog have haft Lejlighed til at godtgjøre en vis Duelighed, thi da Danmark 1741 atter sendte et lignende Korps til Tyskland, denne Gang for at dække Hannover mod Franskændene, blev han som Brigadekommandør attacheret Korpset, uagtet hans Regiment ikke var med, og i lignende Stilling ansattes han, da der Aaret efter paa Sjælland samledes et Korps imod Sverige. 1741 blev han hvid Ridder, 1747 Generallieutenant. 1749 fratraadte han Kommandoen over sit Regiment og blev Kommandant i Rensborg, hvor han døde 10. Maj 1752.

D. var 2 Gange gift, 1. med Augusta f. Baronesse Brockdorff (f. 27. Nov. 1701 † ^{16. Juni} 1739), Datter af Generallieutenant Schack Baron B. (III, 103), 2. med Margrethe f. v. Arenstorff (f. 6. Jan. 1712 † 7. Dec. 1760), Datter af Oberst Henning v. A. til Stovgaard. Efter sin første Hustrus Moder, Sophie Charlotte v. Vittinghof, arvede D. 1732 Knabstrup; han skildres som en virksom og duelig Godsejer, men hans Iver for at forbedre Ejendommen synes at have ført ham videre, end hans Pengemidler tillode. 1745 solgte han Knabstrup til J. L. Castenschiold.

F. Lunn, Knabstrup S. 77 ff.

H. W. Harbou.

v. Donop, Simon Henrik, —1727, Officer, var Søn af Anton Gabriel v. D. til Alten-Donop, hessisk Hofmarskal, og dennes 2. Hustru, Elisabeth Bock v. Wülfigen. Han traadte ung i dansk Tjeneste og var ved Slutningen af den skaanske Fejde Lieutenant ved 3. sjællandske nationale Rytterregiment, hvor han med faa Aars Afbrydelse stod indtil dets Opløsning 1721; kun i Aarene 1684—89 tjente han ved 1. sjællandske Regiment. 1684 blev han Ritmester, 1692 Major, 1702 Oberstlieutenant, 1709 karakt. Oberst, 1710, strax efter Slaget ved Helsingborg, Regimentschef. Med Ære førte han Regimentet under de følgende Aars Felttog i Nordtyskland. 1711 blev han Brigadér og deltog i Blokaden af Wismar samt i den sejrige Kamp uden for denne Fæstning 5. Dec.; 1712 var han med ved Erobringen af Stade og ved Gadebusch, hvor hans Regiment var et af de haardst medtagne. Efter Stenbocks Overgivelse 1713 blev det sat til at bevogte den paa Als internerede Del af de svenske Fanger. 1715 stod han atter foran Wismar og ligesaa 1716, da han efter endt Felttog forfremmedes til Generalmajor. Han stod nu paa Sjælland indtil Fredslutningen, hvornæst, som anført, Regimentet blev opløst. D. blev 1723 beskikket til Amtmand over Antvorskov og Korsør Amter og døde i Slagelse 24. Okt. 1727. — Gift 27. Febr. 1692 med Maria Josepha v. Massenbach, Datter af Generalmajor Philip Adam v. M. til Hellestrup og Elisa Anna v. Hardenberg. Ogsaa D. ejede en Tid lang Hellestrup. *H. W. Harbou.*

Dons, Elisabeth Caroline Cathrine, f. 1864, Sangerinde. Hun er født 19. April 1864 paa Davrupgaard ved Jyderup, som ejedes af Faderen, Kapitajn Julius D. Moderens Navn er Augusta Mariane f. Sieverts. Efter at have modtaget Undervisning i Sang af Fru Gerlach debuterede Frk. D. 1. Maj 1885 med afgjort Held paa det kgl. Theater som Azucena i Operaen «Troubadouren». Hun var oprindelig uddannet til Altsangerinde og fik i den Anledning sine første Roller i denne Retning, men blev senere under Vejledning af Mme. Désirée Artôt-Padilla i Berlin udviklet til at kunne synge Sopranpartier, og det var som Sopransangerinde, at hun fik sit betydelige Primadonna-Repertoire, i hvilket hun blev Theatret til stor Nytte og har forstaaet at hævde sig ved sin musikalske Intelligens, sit dramatiske Foredrag og sin udviklede Sangkunst. Blandt hendes vigtigste Roller kunne fremhæves: Amneris i «Aïda», Marie i «Regimentets Datter», Rosina i «Barberen i Sevilla», Carmen i «Carmen», Julie i «Romeo og Julie», Violetta i «La

Traviata», Néméa i «Konge for en Dag», Olympia (Giulietta og Antonia) i «Hoffmanns Æventyr» og Catherine i «Troid kan tæmmes». Frk. D. blev 19. April 1888 udnævnt til kgl. Skuespillerinde.

Edgar Collin.

Dons, Jens Bing, 1734—1802, Retslærd, er født 3. Jan. 1734 i Throndhjem, hvor Faderen, Kancelliraad Poul D., var Stadsfysikus og siden Borgmester og Lagmand; Moderen hed Anna Lorentzdatter Holst. D. blev Student 1750, fik den juridiske Doktorgrad 1767 for en Afhandling «de jure retractus gentilitii» og blev s. A. Professor i Lovkyndighed ved Københavns Universitet. Strax efter blev han første Vicepræsident i det kgl. danske Landhusholdningsselskab og 1769 Medlem af Videnskabselskabet i Throndhjem. Ved Universitetet begyndte han efter Kofod Anchers Tilskyndelse selvstændige systematiske Forelæsninger over den danske Ret, der hidtil kun var blevet foredraget i Forbindelse med den romerske Ret og som et Accessorium til denne; men hans akademiske Virksomhed afsluttedes hurtig, i det han 1771 blev udnævnt til Deputeret i det danske Kancelli, fra hvilken Stilling han dog blev afskediget med Pension 1773, en Modgang, der nedbøjede ham stærkt. 1777 blev han Etatsraad og 1778 Lagmand over Throndhjems Lagstol, 1797 udnævntes han til Justitiarius ved den s. A. oprettede Stiftsoverret for Throndhjem, tog sin Afsked 1800 og døde i Throndhjem 19. Maj 1802. Han var gift med Anna Maria f. Schjøtt († 1797), Enke efter Kobbertoldforvalter m. m., Kammerraad Ole Pedersen Wahl i Throndhjem. D. nød Anseelse hos Samtiden som en «lærd og fornuftig» Mand, og hans Bortgang fra Universitetet beklagedes almindelig som et stort Tab for Videnskaben. Hans akademiske Forelæsninger over den danske og norske Lov ere oversatte fra Latin og udgivne af C. D. H(edegaard) 1780—81 (4 Bind), men denne Udgave er vistnok foranstaltet uden Forfatterens Medvirkning, i alt Fald er Indholdet temmelig ringe baade i reel og sproglig Henseende. Et langt bedre Indtryk af D. som Videnskabsmand faar man af hans gennemsete og med Anmærkninger forsynede Udgave (1763) af Hesselbergs «Juridiske Kollegium» og af hans egne talrige Disputatser.

Nyerup, Lit. Lex. Personahist. Tidsskr. II, 91 f. L. Daac, Throndhjem Stifts geistl. Hist. S. 200.

Deuntzer.

Dons, Povel, 1783—1843, Forfatter, er Søn af Skifteforvalter paa St. Thomas Claudius Andreas D. og Bolette Cathrine f. Frandsen

og blev født i Kjøbenhavn 19. Nov. 1783, samme Aar som Grundtvig. Han tilbragte ikke, som man har antaget, sin Ungdom i Vestindien; under Faderens Ophold i Christianssted opdrog Moderen Børnene i Danmark. I 1802 blev han privat indskreven som Student ved Kjøbenhavns Universitet og tog i Efteraaret 1803 juridisk Forberedelses-examen. I 1801 blev han ansat som Kopist og i 1817 som Fuldmægtig i den almindelige Enkekasses Bogholderkontor, hvorfra han i 1821 maatte tage sin Afsked paa Grund af Nervesvækkelse; derefter tog han Ophold først paa Herregaarden Vognserup ved Holbæk, saa paa Nordruplund ved Slagelse, derpaa i Bjærgby Præstegaards Enkesæde og endelig hos sin Datter og Svigersøn, Præsten Bøgh i Skamstrup Præstegaard, hvor han døde 8. April 1843. 22. Maj 1813 havde Grundtvig viet ham til Henriette Schmidt, Datter af Havnekontrollør S. og f. i Bergen 17. Juli 1782, † i Skamstrup Præstegaard 19. Febr. 1845. — D. var begejstret for den kristne Religion og den nordiske Poesi, hvilket han lagde for Dagen i et Par Bidrag til «Kjøbenhavns Skilderi» 1808—9. I 1808 skrev han, ogsaa i «Kjøbenhavns Skilderi», et Digt til Grundtvig i Anledning af dennes «Maskeradebal», og snart knyttedes disse to nøje sammen som Venner; det kan med rette siges, at Grundtvig i sine heftige Ungdomskampe lagde saa meget Beslag paa D.s Kræfter, at denne segnede derunder for aldrig mere at rejse sig. Som Forfatter har han ingen Berømmelse; men hans Sind, der var fint og omt modtageligt for Aandens højere og rene Ytringer, havde en beroligende, men tillige æggende og forløsende Indflydelse paa flere af hans langt betydeligere samtidige som Ingemann og Chr. Molbech; han stod ogsaa i nær Berøring med Poul Møller og Rahbeks. Grundtvig har i et storslaet og skjønt Digt sat ham et smukt Eftermæle.

Til Minde om Povel Dons ved Kr. Køster og L. Schrøder, 1875. Erslew, Forf. Lex. Personahist. Tidsskr. II, 92 f. 369. W. Hjort, N. G. Blædel S. 25 ff. Fædrelandet 27. Dec. 1872. N. F. S. Grundtvigs Poetiske Skr. I, 168. 335. 427. III, 437. Ingemanns Saml. Skr. 4. Afd. II, 131. Chr. K. F. Molbech: Chr. Molbech og Karen Margr. Rahbek. Chr. K. F. Molbech: Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig. Danskeren III, 1889—90, S. 1 ff. *Nic. Bøgh.*

Dorn, Reimar, 1594—1655, kongelig Raad, født i Wilster 14. Juli 1594, Søn af Borgmester Wolfgang D. og Catharine Finck. Efter at have studeret ved flere Universiteter blev han 1621 Dr. jur. i Helmstedt, derefter nedsatte han sig som Sagfører i sin Fødeby. 14. Juli 1630 blev han udnævnt til kongelig Raad i Hertugdømmerne

og benyttedes i den følgende Tid i ikke ringe Grad af Kongen. Han gik 1631 som Gesandt til Gottorp og forhandlede 1632 med den engelske Gesandt, Earlen af Leicester; i flere af de følgende Aar sendtes han til Bremen som Raadgiver for den derværende Ærkebiskop, Kongens Søn Hertug Frederik. 1641 var han Kommissær ved det imellem Kongen og Hertugen af Gottorp paa den ene og Enkegrevinde Elisabeth af Schaumburg paa den anden Side sluttede Forlig angaaende Pinneberg. Han var desuden Medlem af den Kommission, der var nedsat for at revidere Hertugdømmernes Landret, og fik et Kanonikat ved Slesvigs Domkirke. Efter Frederik III's Tronbestigelse blev han Medlem af Regeringskancelliet i Glückstadt. Den førnævnte Earl af Leicester fælder i sin Rejseberetning en meget ufordelagtig Dom om hans Kundskaber og ydre Optræden. Gift 1. 1620 med Gese Bolten († 1631), Datter af Matthias B., 2. 1634 med Margrethe, Datter af Nicolai Bruhn, Landfoged i Sydditmarsken. Han døde 20. Juni 1655.

Gutbrot, Leichpredigt, Glückstadt 1656. Moller, Cimbria lit.

J. A. Fridericia.

Dorothea, 1430—95, Dronning, Datter af Markgrev Hans af Brandenburg og Barbara af Sachsen, blev 1445 trolovet med Christoffer af Bajern. Ledsaget af sine Forældre og en Skare tyske Fyrster kom hun i Sept. 1445 til Kjøbenhavn, hvor Brylluppet fejredes ^{12.} Sept. med stor Pragt. Allerede 15. Sept. havde Christoffer anvist hende til «Morgengave og Brudeskate»: i Danmark Haraldsborg Slot med Roskilde By samt Ringsted og Skjoldenæs Slot og Len, i Sverige Örebro med Nerike og Värmeland, i Norge Jæmteland; hvis hun efter Kongens Død vilde forlade Landet, skulde hvert af Rigerne udrede 15000 Gylden til hende.

Efter 2¹/₄ Aars Forløb døde Christoffer af Bajern pludselig 6. Jan. 1448. Den unge Dronning, hvis Ægteskab siges at have været barnløst, og som i alle Tilfælde ingen Sønner havde, synes nu at have befundet sig i en paa en Gang sørgelig og pinlig Stilling. Det fortælles, at Rigsraadet hindrede hende i at raade over noget Slot i Riget, og at Marsken Hr. Oluf Axelsen «tog hende til sig» og gjorde sig til hendes Værge. Sagnet fortæller, at den unge Enkedronning i dette for hende saa trange Aar fattede Kjærlighed til den unge danske Adelsmand Knud Gyldenstjerne og tænkte paa at gifte sig med ham. Fortællingen herom fremkommer dog først 100 Aar efter hos Cornelius Hamsfort og har saaledes

intet Krav paa fuld historisk Troværdighed. Derimod er det sikkert, at hendes tyske Slægtninger ønskede at se hende gift med Kong Casimir af Polen. Men D., som fra sin tidlige Ungdom fremtræder som en ejendommelig energisk, selvsikker og fuldt udviklet Personlighed, har uden Tvivl forstaaet at handle paa egen Haand. Hun har utvivlsomt været i Overensstemmelse med Hertug Adolf af Sønderjylland, da denne foreslog Grev Christian af Oldenburg til Danmarks Konge og til hendes Husbond. Trolovelsen siges at være sket samtidig med Kongevalget 1448, men Brylluppet fandt først Sted 26. Okt. 1449. D. fik nu Kalundborg med Samsø til Livgeding i Danmark samt Romerike i Norge. D.s Ægteskab med Kong Christian var uden Tvivl lykkeligt. Hun ragede vistnok i Evner og Karakterfasthed op over sin Husbond, der indrømmede hende ikke ringe Indflydelse paa Statsagerne. I et Skrift fra 1524 karakteriseres hun som en Dame, «die vieler Ehren, grosser Herrschung und Regierung, darzu vieler Land und Leut, auch grosses Guts begierig», og hendes Liv giver rige Bidrag til Stadfæstelsen af denne Karakteristik.

Hendes Livgeding i Sverige var gaaet tabt ved Karl Knutssons Tronbestigelse; 1457 havde hun faaet det tilbage, men mistede det paa ny 1464, og da endelig Slaget paa Brunkebjerg havde tilintetgjort hendes Forhaabninger om atter at komme i Besiddelse heraf, paakaldte hun Pavens Hjælp. Selv drog hun 1475 ned til Rom, udvirkede en pavelig Bandbulle mod Sten Sture, og skjønt Bandstraalen ikke gjorde den tilsigtede Virkning, vedblev hun dog lige til sin Død med den største Ihærdighed at kæmpe for Retten til sit Gods. Paa samme Maade optraadte hun lige over for sine Slægtninger i Tyskland. Efter Faderens Død 1464 gjorde hun Fordring paa sin Medgift og sin Fædrenearv, og skjønt hendes Farbrødre, som overtog de markgrevelige Besiddelser, imødegik hendes Fordringer med — som det synes — ret antagelige Grunde, blev hun dog ikke træt af Aar efter Aar at gjentage sine Fordringer, paakalde tyske Fyrsters Mægling, ja endog Pavens og Kejserens Bistand. Men lige saa lidt her som i Sverige havde hun Held med sig. Desto større var hendes Indflydelse paa hendes Husbond, af hvem hun fik Gave paa Gave. 1457 forlenede han hende med Noraberg i Sverige, 1469 fik hun Abrahamstrup, 1470 Sønderborg Slot, 1472 Nordborg, 1473—74 en stor Del Gods i Sundeved og Als, som var hjemfalden til Kronen, og endelig forlenede han hende 1480 og 1481 med begge Hertugdømmerne for Livstid imod en Pantenum af

100000 Mark, som naturligvis kun existerede paa Papiret. Men til Gjengæld stod hun ogsaa sin Ægtefælle trofast bi. I hans store Penge nød og øvrige Forlegheder 1471 drog hun selv ned til Lybek og pantsatte alle sine Smykker og Klenodier, og skjønt hun allerede 1472 atter kunde indløse dem, fejle vi dog næppe meget ved at antage, at Kong Christians kostbare Rejser til Italien og Tyskland paa ny have foranlediget Klenodiernes Vandring til Lybek.

Efter Kong Christians Død opholdt hun sig for det meste paa Kalundborg. Hun spillede en ikke ringe politisk Rolle i de første af Kong Hans' Regeringsaar, og det fortælles, at det var hendes Indflydelse, som hindrede den unge Konge i at gjøre sine Fordringer paa Sverige gjældende med Vaabenmagt. Hun begunstigede i høj Grad sin yngre Søn Frederik og satte igjennem, at han fik Arv i Hertugdømmerne.

D. var en efter Tidens Skik from og rettroende Katholik: «Principa clarissima et religiosissima» kalder Poul Helgesen hende. Overalt stiftede hun Messer og Vigilier for sine to Ægtefæller, sig selv, sine Forfædre og Efterkommere, hun deltog med sin Mand i Oprettelsen af Helligtrefoldigheds Kapel i Roskilde, hun gjorde Valfarter til Wilsnack og paatænkte ogsaa en Valfart til det hellige Land. 1475 havde hun været i Rom — vistnok væsentlig i verdslige Øjemed —, men 13 Aar efter foretog hun sin anden, bekjendte Pilegrimsrejse til Pavestaden, ledsaget af et talrigt Følge. Over Venedig og Mantua kom hun 26. April 1488 til Rom. Hun og hendes Følge gjorde et daarligt Indtryk paa de forfinede Romere; hun viste sig — som der klages over — hverken «høflig eller venlig»; hendes Hofmester, den gamle Johan Oxe, skildres som en fuldstændig udannet Person, «en komplet Bonde» siger Pavens Ceremonimester. D. opholdt sig nogle Uger i Rom og fik paa ny udvirket pavelige Bandbuller mod Sten Sture og tillige Begunstigelser for Munkene i St. Knuds Kloster i Odense. Paven fritog hende for hendes Løfte at drage til det hellige Land paa Grund af Krigsuroligheder dersteds. Midt i Maj drog hun fra Rom, besøgte derpaa Kejser Frederik i Innsbruck ligesom sine brandenborgske Slægtninger og aflagde endelig et Besøg i Wilsnack. Sine sidste Dage tilbragte hun i Kalundborg, og her døde hun 10. Nov. 1495. Hun blev begravet ved sin sidste Mands Side i Helligtrefoldigheds Kapel i Roskilde Domkirke.

Møllerup.

Dorothea, 1511—71, Dronning, Datter af Hertug Magnus af Sachsen-Lauenborg og Cathrine af Brunsvig, blev 1525 gift med Hertug Christian af Slesvig og Holsten. Brylluppet stod i Lauenborg, men overværedes ikke af Brudgommens Fader, Frederik I, der kun uvillig havde givet sit Minde til Ægteskabet. Mellem den gamle Konge og Sønnens Svigerfader var Forholdet yderst fjendtligt, og Hertug Christian selv synes ikke at have staaet paa nogen fortrolig Fod med sin Fader. Det unge Ægtepar boede i de første Aar paa Haderslev og Tørning, temmelig knapt aflagt af den sparsommelige Fader. Et Haab om at overtage Statholderskabet i Norge, hvor Christian og D. opholdt sig 1529, glippede snart, og først Faderens Død 1533 aabnede gunstigere Udsigter for D. og hendes Husbond. Under den nu følgende urolige Tid opholdt D. sig dels i Hertugdømmerne, dels hos sine tyske Slægtninger. Christians Tronbestigelse og den heldige Udgang af Grevefejden bragte en Afslutning paa de trange og vanskelige Tider, og 1537 kronedes D. med sin Ægtefælle i Kjøbenhavn til Danmarks Dronning.

D.s ydre Livsforhold frembyde ikke ejendommelige eller store Begivenheder. Hun fødte sin Mand 2 Døtre og 3 Sønner; hun havde den Glæde at følge sin ældste Datter, Anna, 1548 paa dennes pragtfulde Brudetog til Sachsen; efter sin Husbonds Død (1559) tog hun Ophold paa sit Livgeding Kolding, hvorfra hun aarlig foretog Rejser til sine Døtre (Anna og Dorothea) og Svigersønner i Tyskland, og paa Sønderborg Slot døde hun 1571 efter et Liv, som sikkert ikke svarede til hendes højtflyvende Tanker og Forhaabninger. Med større Interesse dvæler man derimod ved den ejendommelige Karakter, som lyser ud af hendes Breve, og man faar her Indtrykket af en overlegen Kvindeskikkelse, hvis Virksomhedstrang giver sig Luft i alle mulige Forhold uden ret at faa Lejlighed til at trænge igjennem.

Det 16. Aarhundrede er rigt paa kraftige og ejendommelige Kvindetyper. Rundt om paa Evropas Troner møde vi en Række af energiske, fra Karakterens Side skarpt udprægede Kvinder, hvis Liv og Gjerninger have sat dybe Mærker i deres Landes Historie: en Cathrine af Medici, en Elisabeth, Maria Stuart, Christine af Lothringen, Margrethe af Navarra osv. Fælles for alle disse Kvinder er en umættelig Magtbegjær, støttet af en sprudlende Livslyst, af sunde og kraftige Legemer, der sætte dem i Stand til at leve en Mands udadvendte og energiske Liv. Hvor gjerne havde ikke D. sluttet sig til denne Række af udmærkede Kvinder. Hun besad

Evner dertil, og det syntes ogsaa en Tid, som det skulde lykkes hende. Skjønt vi kun kjende lidt til hendes Deltagelse i det politiske Liv under Christian III's Regering, stemme alle Beretninger dog overens om, at hun har haft en stor Indflydelse paa sin Husbond. Hende tilskrives saaledes Peder Oxes Fald — om med rette eller urette, maa endnu staa hen. Saa meget er vist, at hun nærede en levende Uvilje saa vel mod ham som mod Kansleren Johan Friis, og det er karakteristisk, at Aarsagen til hendes Uvilje mod den sidste væsentlig var den, at han havde hindret hendes Optagelse i Rigsraadet efter hendes Ægtefælles Død. Hun *vilde* regere, og lykkedes det hende end ikke at opnaa Del i Statens Styrelse under Sønnen Frederik II's Regering, saa hævdede hun med al den Energi, hun var i Besiddelse af, sit Herredømme over sine Børn. Hendes Kjærlighed til disse, som selv lige over for Frederik II, der stod saa skarpt imod hende, ofte gav sig Udtryk i varme og hjærtevindende Ord, var parret med en despotisk Myn- dighed. Hun hævder sit Formynderskab over dem til den yderste Grænse, hun værger sine yngre Børn mod den ældre Broder med noget af et vildt Dyrs instinktmæssige Moderkjærlighed, hun bliver ikke træt af at revse sine Sønner, Frederik og den forfaldne Magnus, med de skarpeste Ord for deres Laster, Tidens sædvanlige Fejl, Drukkenskab og Uterlighed. Hun er formodentlig den, der i lange Aar hindrer sin Søn Frederiks Giftermaal, skjønt hun selv i varme Ord priser Ægteskabets Velsignelse, — kun vil *hun* være den, som bestemmer deres Fremtids Lykke. Men denne stærke, lidenskabelige Kvinde, der berømmes for sit stolte, majestætiske Ydre, sit Herredømme over sine Omgivelser, sin for Datiden ejendommelige Passion for Jagten, Heste og Hunde, der ikke bliver træt af ukaldet at give sit Raad med i alle private og offentlige Forhold, hun havde ogsaa sit svage Punkt, hvor hun kunde rammes og blev ramt. Efter Christian III's Død forelskede hun sig i sin 11 Aar yngre Svoger Hertug Hans, hendes Nabo paa Haderslev Slot. Det nære Slægtskab var dog en Hindring, som ikke let kunde overvindes. Allerede 1559 var der Tale om Ægteskab, men Melanchthon og andre tyske Theologer misbilligede det. Hun opgav dog ikke Haabet, men arbejdede hemmelig paa at realisere sin Plan. Da aabenbaredes den ved en Indiskretion fra hendes Hofpræsts Side, og den nu næsten 57aarige Dame saa sig udsat for Haan og Spot fra alle Sider og særlig fra sin Søn Kong Frederiks. Da er det, ligesom hendes Kraft var brudt; hun udsonede sig med Sønnen,

men der er fra nu af ikke længer Spor tilbage af den Virksomhedstrang, den kraftige og iltre Natur, som tidligere lyser ud af hendes Breve. Resigneret lever hun de sidste 3 Aar af sit Liv, sysselsat med sine Børnebørns Opdragelse og med Bestyrelsen af sit Livgeding. Syg og nedbøjet drager hun 1571 ned til Sønderborg til sin yngste, elskede Søn Hans, og her døde hun 7. Okt. s. A. Hun ligger begravet ved sin Ægtefælles Side i Roskilde Domkirke under det pragtfulde Monument, som Frederik II rejste over sine Forældre.

Aarsberetn. fra Geh. Arch. I. III.

Mollerup.

Dorothea, Hertuginde af Brunsvig-Lyneborg, 1546—1617, Christian III's og Dronning Dorotheas yngste Datter, blev født 29. Juni 1546 paa Koldinghus. 15 Aar gammel blev hun gift med Hertug Vilhelm af Brunsvig-Lyneborg. Brylluppet stod i Celle 12. Okt. 1561; saa vel Kong Frederik II som Enkedronning Dorothea overværede det. Hun fik 20000 Dlr. i Medgift, og hendes Udstyr, som udrededes af Kongen, kostede 8000 Dlr. Ægteskabet var vel-signet med mange Børn, af hvilke de førstefødte sandsynligvis blev opdragne hos Mormoderen paa Koldinghus. Efter sin Husbonds Død 1592 levede D. ugift indtil sin Død, 6. Jan. 1617. *Mollerup.*

Dorothea, Hertuginde af Meklenborg, 1528—75, Datter af Frederik I og Sophie af Pommern, blev sandsynligvis efter Faderens Død opdraget hos Bedsteforældrene i Pommern. Som voxen har hun dog imidlertid levet ved det danske Hof eller hos sin Moder i Kiel. 1548 ledsagede hun sin Broderdatter Anna til Sachsen, men for øvrigt levede hun stille og tilbagetrukket, indtil hun 1573 i sit 45. Aar ægtede Hertug Christoffer af Meklenborg, Biskop af Ratzeburg, der var født 1537 og altsaa 9 Aar yngre end sin Hustru. Hun fik i Medgift den for danske Prinsesser sædvanlige Sum 20000 Dlr., som dog ikke synes at være bleven fuldt udbetalt. Ægteskabet blev kun af kort Varighed, thi allerede to Aar efter døde D., 11. Nov. 1575. Hun blev begravet i Güstrow, hvor hendes Søster Elisabeth, Hertug Ulrik af Meklenborgs Gemalinde, lod oprejse et Monument over hendes Grav. Hendes fattige og forgjældede Ægtefælle havde sandsynligvis ikke Midler dertil. *Mollerup.*

Dorothea, Kurfyrstinde af Pfalz, 1520—80, Christian II's og Dronning Elisabeths ældste Datter, født 10. Nov. 1520, blev efter Forældrenes Flugt fra Danmark opdraget ved Regentinderne af

Nederlandenes Hof. Ligesom Søsteren Christine (III, 573) blev hun benyttet af Kejser Carl V som et Middel til at realisere hans politiske Planer. I Sept. 1535 blev den unge 15aarige Kongedatter gift med den 53aarige Pfalzgreve Frederik, der var en god Ven af Habsburgerne, en dygtig Krieger, men hidtil en uheldig Bejler, hvis Forsøg paa at indtræde i Ægtestanden var slaaet fejl ikke mindre end 7 Gange. Brylluppet stod i Heidelberg, hvorhen Ægteparret senere flyttede som Kurfyrste og Kurfyrstinde efter Broderens Død. Med D.s Haand fulgte ogsaa hendes formentlige Rettigheder til Danmark og Norge, som man kunde nære Haab om at faa virkeliggjorte ved Kejserens Hjælp. Den følgende Tids Historie frembyder da ogsaa talrige Efterretninger om større og mindre Forsøg fra Frederiks og D.s Side paa at sætte deres Planer paa de 3 nordiske Riger igjennem, men stadig uden Resultat. Efterhaanden svækkedes ogsaa Interessen og Kraften, Kejseren sluttede Freden i Speier (1544), Frederik blev Kurfyrste i Pfalz, og Ægteskabet forblev barnløst. Vel gik ingen af Christian II's Døtre ind paa at give Afkald paa deres formentlige Rettigheder mod Udbetalingen af en stor Sum Penge, men man vovede heller ikke stort for at vinde den høje Indsats. 19. Febr. 1556 døde den gamle Kurfyrste, og D. sad nu som Enke i sit 36. Aar. Der var Tale om nyt Ægteskab, saaledes nævnedes en Søn af Landgrev Philip af Hessen og den bekjendte Markgreve af Brandenburg Albrecht Alcibiades. Men den sidstnævnte døde allerede 1557, og D. forblev Enke, ligesom hun heller ikke oftere gjorde Forsøg paa at gjøre sine Rettigheder gjældende. 31. Maj 1580 døde hun i Neumarkt. Hun siges at have været endnu mere ødsel end hendes Ægtefælle, der skildres som en «jovial Epikuræer».

(Norsk) Hist. Tidsskr. II, 49 f. 54 ff.

Møllerup.

Dorothea, Hertuginde af Preussen, 1504—47, Datter af Frederik I og Anna af Brandenburg. Efter Faderens Tronbestigelse var der Tale om et Ægteskab mellem D. og den engelske Tronprætendent Hertug Richard af Suffolk, der støttedes af Kong Frands I af Frankrig. Men denne Plan blev hurtig opgivet, og andre Forsøg paa at knytte Ægteskabsforbindelse med nordtyske Fyrster vare allerede strandede, da Hertug Albrecht af Preussen, forhen Stormester for den tyske Orden, nu Lenshertug under polsk Højhed, 1525 meldte sig som Frier. Forlovelsen blev væsentlig bragt i Stand af Kong Frederiks tyske Kansler Wolfgang v. Utenhof; 12. Febr.

1526 blev Ægteskabskontrakten beseglet. D. fik en Medgift af 20000 Gylden, hvoraf dog kun Halvdelen blev udbetalt. 22. Juni 1526 afsejlede Prinsessen med et talrigt og glimrende Følge til Königsberg. D. levede i et lykkeligt Ægteskab med sin Husbond og bevarede tillige stor Hengivenhed for sin Slægt i Danmark. Imellem det preussiske og det danske Hof var der, især efter Christian III's Tronbestigelse, en levende Forbindelse, som ytrede sig i en udstrakt og meget intim Brevvexling mellem de to Hoffer. D. og hendes Mand vare ivrige, om end undertiden noget paa-trængende, Raadgivere for Broderen og Svogeren, og det venskabelige Forhold mellem Hertugen og Kongen bevaredes, saa længe D. levede. 1537 overværede Ægteparret Christian III's Kroning i Kjøbenhavn, og hos dem i Königsberg opdroges 1536—42 den unge Hertug Hans. 11. April 1547 døde D. i Königsberg, i hvis Domkirke der endnu findes et pragtfuldt Monument over hende og hendes, først 20 Aar senere afdøde, Mand.

Allen, De tre nord. Rigers Hist. V, 243 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. VI.

Møllerup.

Dorothea Elisabeth, 1629—87, Datter af Kirstine Munk i hendes Ægteskab med Christian IV. Som bekjendt havde Kongen en Tid lang de stærkeste Grunde til at mistænke sin Hustru for Utroskab, og D. E. (født 1. Sept. 1629) vilde han ikke erkjende for sin Datter. Da Kirstine Munk derfor i Jan. 1630 forlod ham og Hoffet, sendte han Datteren efter hende, og siden opfostredes D. E. af Mormoderen, Fru Ellen Marsvin. Denne, som i Datterdatterens Sag tillige forfægtede Datterens, gjorde nu i en Aarrække de største Anstrængelser for at faa Kongen til at anerkjende D. E., men hun opnaaede kun at opægge ham til det yderste, og endelig gav han sin Forbitrelse baade mod Fru Ellen og Fru Kirstine Udtryk ved (1637) at sende D. E. — «den kasserede Frøken», som han kaldte hende — ud af Landet, først til Hamborg og siden til Köln. Her anbragtes hun i et Augustinerkloster for at opdrages, men senere lod hun sig selv — efter at være gaaet over til den katholske Tro — optage i et Karmeliterkloster og tog Sløret (1646), hvad der naturligvis baade var hendes Fader, Kongen, og hendes øvrige Slægt meget imod. Under de bevægede Forhold strax efter Kongens Død lykkedes det Svigersønnepartiet at opnaa en Erklæring af Rigsraadet, som gik ud paa, at det ansaa D. E. for ægte født, men denne Erklæring fik ingen Indflydelse paa hendes ydre Stilling.

Hun blev i Klosteret, hvor hun nød megen Anseelse, til sin Død 1687. Hendes Klostersnavn var Isabella af Jesus-Maria.

Suhm, Nye Saml. I, 101. B. Smith, Leon. Christ. Grevinde Ulfeldts Hist., passim. Nord. Ugeblad f. kath. Kristne 1888, S. 849 ff. S. *Birket Smith*.

Dorph, Anton Laurids Johannes, f. 1831, Maler. D. er Søn af nedennævnte Prof. N. V. D. og blev født i Horsens 15. Febr. 1831. Han opgav Studeringerne for at blive Maler og fik 1845 Plads i Kunstakademiets Tegneskole og paa Eckersbergs Malerstue. Senere malede han et Par Aar hos Marstrand (1849—50). Samtidig med at han vandt Akademiets Sølvmedailler, begyndte han at udstille Portrætter og lidt senere ogsaa Genrebilleder. Hans Portræt af C. N. Rosenkilde (1856) til Theatrets Foyer vakte Opmærksomhed lige saa vel som hans Portræt i hel Figur af Billedhugger Evens, hvilket Aaret efter fik den Neuhausenske Præmie. Samme Aar begyndte den Række større og mindre Billeder, som oftest af sjællandsk Fiskerliv, som han nu i over en Menneskealder, uden at trættes i Valg af Motiver, har udstillet. I ligeløbende Linje med disse og en talrig Række tiltalende Portrætter gaar i Aarenes Løb et ikke ringe Tal af store Altertavler, udmærkede ved en jævn og sikker Udførelse og en mild- alvorlig religiøs Stemning. Kun medens han med Akademiets Rejseunderstøttelse var i Italien 1859—61, malede han Oprin af italiensk Folkeliv. Det største og mest fremtrædende af disse Billeder var «Fiskere i Sorrent, Sommeraften ved Solnedgang», udstillet 1860. Det fredelige Familieliv under den glødende italienske Aftenhimmel var lige saa karakteristisk for Kunstnerens hele Livsopfattelse som for det Folkeliv, der skildredes deri.

Af hans Alterbilleder har især «Jesus hos Martha og Marie» (1863) i Tyrstrup Kirke, et religiøst Livsbillede, hvor Inderlighed i Følelsen mødes med maleriske Minder fra Syden, vundet mange Hjærter og gjemmes i fotografiske Gjengivelser i mange Hjem. Hans største religiøse Maleri, med en rig og smukt følt Gruppering, er «Christus lader de smaa Børn komme til sig», der smykker Daabsrummet i Holmens Kirke (1877). En egen sydlandsk Naturstemning hviler ogsaa over «Vandringen til Emmaus» (1878). Blandt hans Figurbilleder maa fremhæves det idylliske «Fiskerens unge Hustru, der venter Manden hjem» (1867), stukket som Medlemsblad til Kunstforeningen, «Børn i Klitterne» (1868, kgl. Malerisamling), optaget blandt «Billeder efter danske Malere», «Hornfiskeri

med *Drivvaad, tidlig Morgen* (1880, sammesteds) og *Fiskeren, der sejler, i Legemsstørrelse*. — D. ægtede i 1866 sin Kusine Christine Louise Dorph og blev 1871 Medlem af Kunstakademiet.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Dorph, Niels, 1681—1758, Biskop, stammer fra Bonden Niels Haagensen paa Torp i Id. Farfaderen, Niels Olufsen, Præst i Id, var Broder til Haldens bekjendte Forsvarer, Peder Olsen Nordmand. Faderen, Oluf Nielsen, antog Navnet Dorph — rimeligvis efter Ættegaarden — og døde 1692 som Sognepræst til Bejtstaden. Moderen, Marthe Karine Nielsdatter, døde 1701. Sønnen er født 4. Dec. 1681, kom 10 Aar gammel i Thronhjems Latinskole og i Rektor Anders Borchs Hus, deponerede 1698, fuldendte sine Studier i 2 Aar, drog saa tilbage til Norge, hvor han 1705 blev Kapellan i Nannestad hos Sognepræst Jens Mogensen. Efter at han 1708 havde holdt Prøveprædiken i Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn og «derfor obtineret Inskription i Seminario», blev han 1709 ansat som Feltpræst ved Oberst Kruses Dragonregiment og tjente her, til han 1712 blev Sognepræst til Vang paa Hedemarken, hvor han 1726 blev Provst. Paa sin Rejse i Norge hørte Christian VI ham prædike 1733 og udnævnte ham derefter til Sognepræst til Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, hvorfra han 1736 forflyttedes til Frue Kirke som Stiftsprovst og fik Titel af Konsistorialraad. Han var Medlem af de Provsteretter, der dømte Peder Holst (1735) og Hans Mossin (1738) fra Embederne. Den Tale, han derefter holdt ved Indsættelsen af Mossins Eftermand, Niels Brorson, blev opfattet som en Advarsel til Menigheden mod denne, og han maatte snart som streng orthodox Theolog findes uskikket til Samvirken med Mændene af den pietistiske Retning, der efterhaanden kom til at indtage Hovedstadens Prædikestole. Han blev derfor «uden mindste Tanke dertil, uden Længsel derefter og uden Ansøgning derom» 13. Febr. 1738 udnævnt til Biskop i Akershus Stift, hvor han med Kraft og Dygtighed virkede til sin Død, 30. April 1758. Hans Iver mod Pietister og Herrnhuter blev altid den samme, fremtraadte stærkt i hans Hyrdebreve og bragte ham stundum paa Visitatser til en mindre hensynsfuld Optræden mod yngre Præster, men den gjorde intet Skaar i hans Nidkjærhed for Skolevæsenets Ordning og Fattigvæsenets Forbedring. Han var en Kraftens Mand, og der fortælles, at en Prædiken i 3 Timer ikke tog paa hans Stemme, og at han paa Visitatser kunde katekisere 5—6 Timer og saa samme Dag rejse

til Nabokaldet. Han blev 9 Okt. 1704 gift med ovennævnte Jens Mogensens Datter Karen (f. 1681), der bar sin Moder Anne Margrethe Grüners Navn. Hun døde 1739 (begraven 10 Avg.). Hendes Morfader var den bekjendte Møntmester Frederik G., Ejer af Kongens Mølle i Christiania († 1674).

Theol. Tidsskr., udg. af Johnson og Caspari, 1866, S. 367. *D. Thrap.*

Dorph, Niels Vinding, 1783—1858, Skolemand og Oversætter, Søn af Herredsfoged Peder Hegelund D. (af samme Slægt som foregaaende) og Ida Margrethe f. Schiern, var født i Stege 25. Marts 1783. D. gik i Latinskolen i Vordingborg og dimitteredes der fra i April 1801. Han var en noget indesluttet og tilbageholdende Natur og havde Trang til, at Folk skulde komme ham i Møde; han kunde da hjertelig besvare deres Tilnærmelse. Der vedblev at være noget undseligt i hans Væsen; men han havde et højt og ædelt Sind, der skaffede ham mange trofaste Venner, saasom Blicher, Oehlenschläger, Sibbern, Brøndsted, Mynster, Komponisterne Kuhlau, Weyse og Rung, Skuespillerne Knudsen, Frydendahl, den ældre og yngre Rosenkilde. 1804 tog D. theolog. Embedsexamen, blev derefter Lærer ved Metropolitanskolen og besøgte det pædagogiske Seminarium. 1809 tog han filolog. Embedsexamen og blev s. A. Adjunkt ved Viborg Kathedralskole. Viborg var den Gang en livlig By, hvor man søgte at dulme de pinagtige politiske og økonomiske Forholds Tryk med et muntert æsthetisk Liv, og D. blev Medstifter og ivrigt Medlem af en dramatisk Klub, der drev sit Arbejde med stor Lyst og Iver; han skal ogsaa selv have spillet ypperlig. 1820 blev han gift med Louise Amalie Bloch, Datter af Biskop Jens B. (II, 404). Imidlertid var D. 1818 bleven Overlærer og havde udgivet nogle latinske Skoleprogrammer; 1820 oversatte han Horats' Ode i Prosa.

D.s Bekjendtskab med Blicher, som paa den Tid strejfede Jylland igjennem, bragte ham til at lægge sig efter det rotvælske Sprog, hvori han 1824 udgav et Lexikon. Han havde lært det af en Tater, der sad i Viborg Tugthus, og da denne siden blev myrdet af sine Kammerater, som man troede, fordi de ikke maa aabenbare deres Sprog for nogen udenfor staaende, tog D. sig hans Drab meget nær. I Viborg udgav han fremdeles Horats (1823) og Virgil (1829) samt en latinsk Grammatik (1825), der opnaaede 3 Oplag. 1827 blev han Konrektor i Viborg, 1829 Rektor i Horsens; men 1833 søgte han sin Afsked, da hans Stemme var

bleven svækket. Han drog derpaa til Kjøbenhavn, hvor han tilbragte sin Tid med æsthetiske Sysler, og hans store Interesse for Skuespilkunsten bragte ham til at oversætte og bearbejde en hel Del Stykker for Theatret. 1840 fik han Titel af Professor, og 1856 blev han Direktør for det kongelige Theater under meget vanskelige Forhold til en «finansiell Kommitteret», Justitsraad H. C. Christensen, hvilke førte til en bitter Bladpolemik, hvorefter D. 1857 søgte sin Afsked.

1841 udgav D. en Oversættelse af «Niels Klims underjordiske Rejse» med historiske og litterære Oplysninger af Werlauff. Men hans varige Betydning for vor Litteratur maa søges i hans Oversættelse af græske Dramer. 1844 udgav han Æschylus' «Orestias», hvoraf den største Del var oversat af hans 1842 afdøde Ven Brøndsted, hvis «Rejse i Grækenland» han s. A. besørgede udgivet. 1851—52 udgav han dernæst en metrisk Oversættelse af Sophocles' Tragedier, 1854 af 4 af Æschylus' Tragedier og endelig 1856—58 af 4 af Aristophanes' Komedier. Det fortjenstfulde ved disse Oversættelser af de græske Dramer bestaar i, at de ere læselige og skrevne i et godt dansk Sprog; men hist og her savner man en tro Gjengivelse af Originalens finere lyriske Sving. D. døde 10. Nov. 1858 af Apoplexi efter et kort Sygeleje; hans Enke døde 12. Maj 1881.

Tidsskr. for Philol. og Pædag. I, 90. Erslew, Forf. Lex. *S. B. Thrige.*

Dorrien, Johan, 1746—1813, Officer, er født i Hamborg og Søn af en derværende Kjøbmand, Johan Ludvig D. (f. 1708 † 1754); Moderen var født Matthiesen. Slægten skal oprindelig være engelsk, og dens Stamtræ kan føres tilbage til det 16. Aarhundrede. Ved Adelsbrev af 15. April 1776 blev saa vel J. D. som den ældre, ndfr. nævnte Broder, Liebert Hieronymus, af Kejser Joseph II optaget i den tyske Rigsadel. 1770 var J. D., om hvis Ungdom intet nærmere kjendes, dansk Kadet og blev s. A. Sekondlieutenant i holstenske Regiment Dragoner — senere Ryttere —, 1777 Premierlieutenant og 1783 Ritmester. 1788 blev han Major ved akershusiske Dragoner, Aaret efter forsat i samme Egenskab til fynske Dragoner og 1791 som Oberstlieutenant til holstenske Ryttere, ved hvilket Regiment han 1803 blev Oberst og næstkommanderende. 1806 udnævntes han til Chef for jyske Regiment lette Dragoner og førte s. A. Kommandoen over en Rytterbrigade ved Sydgrænsen. Ved Krigens Udbrud 1807 havde han først Befalingen over flere Detachementer af alle Vaabenarter,

spredte mellem Slien og Ejderen, senere kommanderede han i Mellemslesvig under Carl af Hessen. 1808 blev han Generalmajor og Chef for holstenske Regiment Ryttere, og ved Hærens Mobilisering i 1812 udnævntes han til Kommandør for 2. Brigade i den «bevægelige Armédivision». Han kom dog ikke til at deltage i det følgende Aars krigerske Begivenheder, thi Sygelighed nødte ham til at søge Orlov fra Juni 1813, og 18. Okt. s. A. døde han. D. var en pligtopfyldende, af Frederik VI skattet Officer. Han var gift med Sophie Amalie f. Stemann, f. 23. Maj 1765, Datter af Statsminister, Gehejmeraad m. m. Christian Ludvig S. og første Hustru, Augusta Elisabeth f. Müller. Han efterlod sig 7 Børn, af hvilke en af Sønnerne, Liebert Hieronymus, ved Patent af 24. Avg. 1845 optoges for sig og Efterkommere i den danske Adelstand.

S. A. Sørensen.

Dorrien, Liebert Hieronymus, 1742—1814, Officer, Broder til den foregaaende, indtraadte 1763 i dansk Militærtjeneste som frivillig ved fynske gevorbne Dragonregiment, utvivlsomt ved Hjælp af Bekjendtskab til Regimentets daværende Chef, Grev C. F. Gøtz, der betegner ham som «et ungt, for Tjenesten vel anlagt Menneske, der ved sit Kjendskab til fremmede Sprog og sin Færdighed i Skrivning er meget duelig til Adjudanttjeneste, og som man kan gjøre en god Officer ud af». Sandsynligvis ved samme formaaende Forbindelse blev han allerede 1765, uden at det kan ses, at han har beklædt nogen mellemliggende Lieutenantsstilling, udnævnt til Sekondkapitajn, hvilken Grad forandredes til Ritmester, da Afdelingen senere fik Navn af fynske Regiment Ryttere; 1781 blev han Major, 1790 Oberstlieutenant og i denne Egenskab forsat til Husarregimentet som næstkommanderende. 1803 ved den nationale Hærreforms Ikrafttræden avancerede han med Forbigaaelse af Oberstgraden til Generalmajor i Kavalleriet og udnævntes til 2. Deputeret i Generalitetskollegiet. Da Christian VII med Statsraadet og nogle af Regeringsdepartementerne i Avg. 1807 ved det engelske Overfald lod Residensen forlægge først til Kolding, senere til Rensborg, fulgte D. med som Chef for Generalitetets saakaldte rensborgske Afdeling. Ved Tilbagekomsten blev han 1. Deputeret, hvilken Post han beklædte indtil sin Død, 27. Marts 1814. Han var gift med Margrethe Cathrine f. Adrian og efterlod sig af dette Ægteskab 3 ugifte Døtre.

S. A. Sørensen.

Dorsch, Peder Jørgensen, —1685, Præst, var født i Ringkjøbing, efter hvilken By han oftere nævnes. Hans Tilnavn var egentlig Torsk; hans Efterkommere kaldte sig Dorscheus. 1650 blev han Skolemester i sin Fødeby, 1656 Skibspræst paa Flaaden og Aaret efter Feltpræst ved Hæren (Generallieutenant Ulrik Christian Gyldenløves Rytterregiment) i Halland og Skaane. 1658 beskikkede Kongen ham imod Menighedens Ønske til Sognepræst (ved Trinitatis Kirke) i Frederiksdodde (senere Fredericia). Da Svenskerne under Krigen vare Herrer i Staden, befalede de D. fra Prædikestolen at bede for den svenske Konge, i det de truede med ellers at ville afbrænde hans Præstegaard, en Trusel, som de ogsaa skulle have udført, da Præsten svarede, at han havde kun én Gud at bede til og én Konge at bede for. 1663 tog D. Magistergraden, 1667 blev han Provst. Han døde 10. Jan. 1685 efter at have været 3 Gange gift.

Ny kirkehist. Saml. I, 101 ff. Wiberg, Alm. Præstehist. I, 384.

H. F. Rørdam.

Dorscheus, Hans Pedersen, 1661—1706, Præst, Søn af foregaaende, blev født i Fredericia 26. April 1661. Han undervistes først i Kolding Skole, senere i Skolen i sin Fødeby, hvorfra han dimitteredes 1677. 3 Aar efter tog han Attestats og s. A. Magistergraden. Han blev derefter Hovmester for 2 Brødre Trolle og rejste udenlands med disse i flere Aar; 1684 var han i Leiden. Senere rejste han med 2 Brødre Skeel fra Birkelse og er atter i Leiden 1686. Efter Hjemkomsten aabnede der sig Virksomhed som Præst for ham, i det han beskikkedes til Feltprovst ved Auxiliærtropperne i Irland 1689—92. Han benyttede Opholdet i England til at faa reorganiseret den dansk-norske Menighed i London, og en af de 5 Feltpræster, Iver Brinck (III, 59), blev ved D.s ivrige Bestræbelse ansat som dens Præst. Efter endt Felttog tog han til Kolding for at varetage Sognepræsteembedet, medens Mag. Anchersen var paa Rejse med Kronprinsen som dennes Konfessionarius. 1693 ægtede han Anchersens ældste, 18aarige Datter Dorothea, og da Svigerfaderen efter sin Hjemkomst i Juni s. A. blev udnævnt til Biskop i Ribe, blev D. samme Dag kaldet til hans Eftermand i Kolding. Men snart maatte han igjen paa Rejse, da han blev udset til at ledsage Kongens 20aarige Søn, Prins Christian, til Italien som Rejsepræst og Konfessionarius; men Prinsen døde allerede en Maaned efter Afreisen i Ulm af Kopper (Juni 1695). D. vendte tilbage til

Kolding, men forflyttedes 1697 til Kjøbenhavn som Sognepræst ved Helligejstes Kirke; Aaret efter ombyttede han dette Kald med Sognekaldet ved Frue Kirke sammesteds, hvormed var forbundet Embedet som Provst over Sokkelunds Herred. Kun 45 Aar gammel døde han 19. Nov. 1706; hans Enke overlevede ham i 34 Aar. 3 Sønner og 2 Svigersønner vare Præster; blandt sidstnævnte Gerhard Treschow ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Af Skrifter har han kun ladet trykke nogle akademiske Disputatser.

Møller, Cimbria lit. II. Fyhn, Efterretn. om Kolding S. 81 f. *A. Jantzen.*

Dose, Ernst Ulrik, o. 1656—1706, Deputeret for Finanserne. Fortegnelsen over immatrikulerede ved Leidens Universitet nævner 1688—89 den 32aarige «Holstener» D. som juridisk studerende og Hovmester hos Grev Carl Ahlefeldt († 1722 som Statholder i Slesvig og Holsten). Efter Hjemkomsten traadte D. i Kronprins Frederiks Tjeneste, hos hvem han blev Kasserer 1692 og Kammersekretær 1694. Fra 1693 fik D. en betydelig Indflydelse paa Ledelsen af Kronprinsens Gods Jægerspris, og da Dronning Louise 1701 fik Hørsholm, udfoldede han ligeledes her megen Virksomhed. Efter hans Forslag anlagdes Donse Krudtmølle 1704, og en Plan, han lagde for Hovedgaardens Benyttelse, roses som den største Velgjerning, der kunde vises Godset, medens den samtidig var til ikke mindre Fordel for Herskabet. D. blev Medlem af den Kommission, for hvilken Udkastet til Forordningen af 21. Febr. 1702 om Vornedfriheden forelagdes, og fik 1701 en meget betroet Stilling i Statens Tjeneste som Overkammersekretær og Deputeret for Finanserne. Ogsaa her vare vistnok Sager vedrørende Godsadministrationen hans vigtigste Omraade, og da Jægerspris kort efter Frederik IV's Tronbestigelse gik ind under Rentekammerets Bestyrelse, blev Overledelsen deraf specielt lagt i hans Hænder. I egne Forhold som i andres Tjeneste viste han sig som en foretagsom og energisk Mand. Saaledes erhvervede han 1704 Privilegium paa nogle store Inddæmningsforetagender i Oldenborg og anlagde 1705 Moss Jærnværk i Norge. 25. Nov. 1706 døde han, og hans Enke, Margrethe Elisabeth Mohr, ægtede 1708 sit Næstsøskendebarn, Kammerraad Ernst Fr. Pflug.

G. L. Grove.

Dowland, John, 1563—1626, Musiker. Den berømte, i en af Sonetterne i Shakspeares «Passionate pilgrim» forevige Luts spiller J. D. var født i Westminster. En Snes Aar gammel foretog han

en større Kunst- og Studierejse i Frankrig, Tyskland og Italien og tog efter sin Hjemkomst til England Graden som «Bachelor of music» i Oxford 1588. Hans Ry som en af de mest henrivende Virtuoser skaffede ham 1598 en ærefuld Ansættelse ved den musikelskende Christian IV's Hof. Det foregaaende Aar havde han tillige vakt Opsigt som Komponist ved Udgivelsen af «The first book of songs or airs of 4 parts with tableture for the lute», et Værk, der opnaaede en i England hidtil ukjendt Popularitet, saa at der i Aarene 1600—13 udkom 4 nye Udgaver deraf; og efter at være knyttet til det danske Hof, der den Gang jævnlig opholdt sig paa Kronborg, fortsatte han med «The 2. book of songs or airs of 2, 4 and 5 parts», der udkom i London, men hvis Fortale er dateret Helsingør 1. Juni 1600. Kongen belønnede ham efter Udgivelsen af dette Værk med en anselig Pengegave og skjænkede ham Aaret derpaa sit Kontrafej. 1603 fulgte saa «The 3. and last book of songs or airs, newly composed» ligeledes her fra Danmark, men publiceret i London. Mod Slutningen af sidstnævnte Aar fik D. Orlov for at gjøre en Rejse til England i sit eget Ærende, og Hofregnskaberne oplyse, at han blev borte «en langsommelig Tid længer, end kgl. Maj. ham naadigst havde forløvet». I Dedikationen af et nyt Værk til Christian IV's Søster Dronning Anna meddeler han herom, at han havde indskibet sig for at vende tilbage til Danmark, men paa Grund af Modvind blev nødsaget til at overvintre i England. Dette nye Værk, som han kaldte «Lachrymæ or 7 tears etc.» (1605), var en Art Karakterstykker i Danseform for 5 Instrumenter. Ikke længe efter dets Udgivelse forlod han Kongens Tjeneste, som han senere bebrejdede sig at være indtraadt i, fordi han som Følge deraf var bleven glemt i sit Fædreland. Han afgik i Febr. 1606 og vendte tilbage til England, hvor han 1612 udgav sit sidste Værk: «A pilgrim's solace» og døde i 1626 som Medlem af Hofmusikken. — D.s mest produktive Periode faldt sammen med hans Ophold i Danmark. Som Komponist hørte han til den nationale engelske Skole, der havde udviklet sig med de italienske Madrigalister som Forbilleder og paa hans Tid naaede sin frodigste Blomstring. Han havde i Venedig særlig sluttet sig til Giovanni Croce og stod ligeledes i Forbindelse med Luca Marenzio i Rom. Hans Sange, hvis Værd fortrinsvis maa søges i deres melodiske Skjønhed, vidne om en lyrisk Evne af utvivlsom Ægthed og besidde ofte en indtagende, naturlig Ynde og Friskhed. De fik

derfor ikke blot ved deres Fremkomst en udstrakt Udbredelse, men ere for en Del blevne optrykte i nyere Tid saa vel i England som i Tyskland, og nogle af dem have bevaret deres Popularitet lige indtil vore Dage.

Stephen, Dictionary of national biography XV.

V. C. Ravn.

Drachard, Bjørn, 1595—1667, Professor, var født 12. Juli 1595 paa Dragsgaard (Bælum Sogn), som ejedes af hans Fader, Søren. Efter at være bleven Student tilbragte han 14 Aar paa Rejser i Udlandet som Hovmester for forskellige adelige Ynglinger; saaledes finde vi ham 1621 immatrikuleret i Leiden som theologisk studerende og som Hovmester for Henrik Thott (til Boltinggaard). Efter sin Hjemkomst tog han 1631 Magistergraden og blev samme Aar udnævnt til Professor i de orientalske Sprog ved Akademiet i Sorø, i hvilken Stilling han virkede til Akademiets Ophør 1665; han døde i Sorø 23. Avg. 1667. D. har ikke efterladt noget litterært Arbejde. Han havde jævnlig fyrstelige Personer i Huset. Til Ole Worm, der var besvogret med ham, ses han at have staaet i meget venskabeligt Forhold. D. ægtede 4. Avg. 1633 Christiane, Datter af den kongl. Livlæge, Dr. med. Mads Jacobsen (Matthias Jacobæus).

Tauber, Udsigt over Sorøe Academies Forfatn. S. 45. xxviii. Thura, Idea hist. lit. Dan. S. 208. Dänische Bibl. III, 173 f. *G. L. Wad.*

Drachardt, Christian Lauritzen, 1709—78, Missionær, Søn af Kjøbmand Lauritz D. og Marie f. Hostrup, blev født i Skjelskør i Juni 1709. 1731 blev han immatrikuleret ved Københavns Universitet, og 1735 underkastede han sig den theologiske Embedsprøve med et maadeligt Resultat. Senere kom han ind paa det grønlandske Seminarium, som Hans Egede efter sin Hjemkomst forestod; men Egede fandt kun D. lidet skikket til at være Missionær, dels fordi D. havde vanskeligt ved at lære Sprog, dels fordi han som Følge af Pietismens Paavirkning var ligegyldig over for den rene lutherske Lære. Det lykkedes imidlertid D. 1739 at komme til Grønland som Missionær, men den svage og i kirkelig Henseende lidet udviklede Mand kom snart aldeles i Herrnhuternes Ledebaand. Ligesom disse søgte han at samle saa mange af de kristnede Grønlændere som muligt paa et Sted, og ogsaa han begyndte, som de herrnhutiske Missionærer, ved Daaben at kræve et Løfte om at blive ved Kolonien. Derved kom han i Strid med sin Medarbejder Sylow, og da Missionskollegiet stillede sig paa hans Side, vovede han endog at kalde Egede og hans Venner

uigjenfødte og uduelige Mennesker. I et Brev til Professor Erik Pontoppidan (1743) klagede han over, at Egedes Undervisningsmaade «ej stemmede med Apostlenes gamle Methode, de havde brugt mod Hedningerne i Rom, Korinth og andensteds», og samtidig knyttede han sig nøjere til Herrnhuterne. Han bad Zinzendorf sende sig en Søster fra Herrnhut til Hustru og skriftede for Herrnhutismens Leder, at, medens han tidligere havde set mest paa Fromhed og ydre Ærbarhed, længtes han nu kun efter at forenes med «sin søde Jesum og hans Lemmer og sande Menighed her i Verden». Zinzendorf sendte Rosina Thiemin til Godthaab, og hende ægtede D. da 6. Avg. 1745. Derved kom han i endnu nærmere Forbindelse med Herrnhutismen, og hans Menighed og Godthaab smeltede mere og mere sammen med den herrnhutiske Kreds i Ny Herrnhut. Efter sin Hustrus Død (1. Jan. 1751) vendte D. imidlertid tilbage til Danmark; men efter et kort Ophold der gik han til Herrnhut, hvor man ønskede hans Medarbejde til Missionen paa Labrador. Livet i Herrnhut tiltalte D. saa meget, at han slog sig til Ro der i 14 Aar, i hvilke han, ofte kummerlig nok, ernærede sig som Maler. Men da Herrnhuterne 1765 paa ny optog Missionen paa Labrador, rejste D. der over sammen med Jyden Jens Haven. Efter nogle Maaneders Forløb vendte han dog atter tilbage til Evropa og boede i 5 Aar i Fullnec i Yorkshire. 1770 giftede han sig paa ny, og efter et kortere Besøg paa Labrador 1771 tog han fast Bolig blandt Eskimoerne der til sin Død (1778). Baade i Grønland og paa Labrador mindedes de indfødte længe «den lille Præst», der med saa stor Nidkjærhed havde forkyndt dem Evangeliet.

D. Cranz, *Hist. von Groenland II* (Barby 1768). H. M. Fenger, *Bidrag til H. Egedes og den grønlandske Missions Hist.* 1721—60. A. G. Rudelbach, *Christelig Biographie I. Vita-Protokollen i Sjællands Bispearkiv.* *Fr. Nielsen.*

Drachmann, Anders Bjørn (kaldet Asbjørn), f. 1860, Filolog. Han er en Søn af ndfr. nævnte Professor A. G. D. i dennes andet Ægteskab og fødtes i Kjøbenhavn 27. Febr. 1860. I 1877 blev han Student fra Metropolitanskolen (m. Udm.), studerede derefter særlig Græsk og Latin, dels ved Kjøbenhavns Universitet, dels i Tyskland, og tog 1884 Skoleembedsexamen med Græsk til Hovedfag. 1885 vandt han Accessit for Besvarelsen af Universitetets Prisopgave i klassisk Filologi; en Del af dette dygtige Arbejde («de manumissione servorum apud Græcos») er optaget i «Nord. Tidsskr. f.

Filol.» (N. R. VIII). 1887 konkurrerede han til Posten som Professor i Latin ved Universitetet i Christiania og skrev i den Anledning to Skrifter: «Guderne hos Virgil», som indeholder særdeles interessante Undersøgelser om Æneidens Komposition, og: «Catuls Digtning». Efter at have holdt sine Prøveforelæsninger i Christiania blev han af Flertallet i det nedsatte Bedømmelsesudvalg indstillet til at erholde Professorposten; men den norske Regering foretrak desuagtet hans Medbejler, Nordmanden L. B. Stenersen. Siden har D. virket som Lærer ved flere københavnske Skoler; navnlig har han fra Begyndelsen af 1889 været Medbestyrer af Frøken N. Zahles Artiumskursus for Damer. Han ægtede 5. Nov. 1887 Ellen Sophie Bentzon, Datter af Oberstlieutenant M. F. L. B. og Caroline Frederikke Emilie f. Bang.

M. Cl. Gertz.

Drachmann, Anders Georg, f. 1810, Læge. Han blev født i København 22. Nov. 1810 som en Søn af Tømmermester Matthias D. og Louise Christiane f. Kobiersky. Udgaet af Barberstuen kastede han sig ivrig over kirurgiske Studier, blev 1831 Underkirurg i Søetaten og tog 1836 kirurgisk Examen, ligesom 1839 den nyoprettede kombinerede Lægeexamen; 1842 blev han fast ansat i Søetaten, 1845 Læge ved Langgaards orthopædiske Institut. I den første slesvigske Krig var han Overskibslæge, 1853 Koleralæge i København. 1859 grundede han det første Institut for medicinsk Gymnastik i København, 1860 fik han Professortitelen, under Krigen 1864 fungerede han som Overlæge ved et Lasaret i København, 1865 overtog han, indtil 1873 sammen med J. Schiødte, derefter alene, Ledelsen af et nyoprettet Institut for medicinsk og orthopædisk Gymnastik i København. Ogsaa for den romerske Badeanstalts Oprettelse i København var han en af Hovedmændene. For Orthopædien og de dertil sig sluttende Omraader af Kirurgien har han virket ikke blot praktisk, men ogsaa paa fremragende Maade litterært, ligesom hans energiske Aand der fra førtes videre til en mere omfattende hygiejnisk Virken, særlig for Reformer i Skolernes Sundhedspleje og i det hele for Børnenes sundhedsmæssige Udvikling; 1886 udgav han sammen med A. Hertel en populær Haandbog i Sundhedslære. Som Anerkjendelse af hans videnskabelige Fortjenester blev han Æresdoktor ved Upsala Universitets Jubelfest i 1877. Fra 1884 har han privatiseret i Fredensborg. Gift 1. (1844) med Vilhelmine Marie f. Stæhr, Datter af Hør-

kræmmer i Kjøbenhavn Hans Jørgen Henning S., 2. (1859) med Clara Josephine f. Sørensen, Datter af Rebslager i Hjørring Ferdinand S. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Drachmann, Holger Henrik Herholdt, f. 1846, Digter. Holger D. er født i Kjøbenhavn 9. Okt. 1846. Hans Fader, ovfr. nævnte A. G. D., var da Underlæge i Søetaten; han var eneste Dreng af 5 Helsøskende. Tidlig vakte hans Kjærlighed til Sølivet ved Ture med Faderen til Vagtskib og Forter, og af den gamle Kvartermester paa Trekroner lærte Drengen at takle Skibe, skraa Tobak osv. Det blev bestemt, at han skulde være Søkadet, og han sattes foreløbig i Mariboers Skole, hvor der herskede stor Frihed ligesom i hans tidlig moderløse Hjem. Imidlertid bestemte Faderen sig om: Drengen skulde studere og gik — igjennem v. Westens Institut — over til Metropolitanskolen, fra hvilken han i 1865 dimitteredes. I Skolen havde Kristian Arentzen stor Indflydelse paa ham, og han traf i dennes Hjem flere Mænd, der senere udmærkede sig i Litteratur og Politik (Schandorph, Høffding, Hørup osv.). I det sidste Skoleaar havde D. besøgt Prof. Helsteds Forberedelsesskole til Akademiet, fordi Evne og Lyst til Malerkunsten havde vist sig.

En Rejse til Skotland, Spanien og Sicilien afbrød denne Vaklen mellem Kunst og Videnskab. Under sit halvaarige Ophold paa Sicilien (1867) optraadte han første Gang som Forfatter med en Rejsekitse til «Fra alle Lande» (senere trykt i «Med Kul og Kridt»). Hjemkommen begyndte han nu for Alvor paa Akademiet og udstillede samtidig Marinebilleder, der — ligesom senere hans Poesi — udmærkede sig ved Friskhed, improvisatorisk Gjengivelse — helst af det bevægede Hav — med Improvisationens Fortrin og Mangler. Han konkurrerede til den Neuhausenske Medaille, indstilledes, men fik den ikke paa Grund af sine radikale Anskuelser. I den daværende oppositionelle Elevskole var D. Sjælen, og Kammeraterne sang gladelig hans Viser uden at ane den kommende litterære Stormand i den rimsmeddende Marinemaler.

Fornærmet tog D. nu til London, hvor han i Soho-square oplevede det krigerske Vendepunkts-Aar (1870) under trykkede Forhold blandt kommunistiske Flygtninger. Pludselig fik han et Par Bestillinger og besluttede nu at slaa sig ned der som Marinemaler. Imidlertid havde hans Pen ikke været helt ledig (Korrespondent for «Dagbladet»). Det var paa den Tid, at Vilhelm

Møllers Tidsskrift «Nyt dansk Maanedsskrift» samlede den kommende litterære Generation om sig, og Side om Side med fremtidige Kolleger som Brødrene Brandes, Schandorph og Jacobsen skrev D. — karakteristisk nok først ligesom hine halvvidenskabelig — nogle fortrinlige Artikler, der ofte lode ane en første Rangs Pen: «Om det danske Sømaleri» og «Om de senere Svingninger i dansk Malerkunst», i hvilken sidste han skarpt og vittig, men ikke uretfærdig bekæmper den indskrænket nationale Høyenske Skole og spotter over «Begrebet det nordiske, der nu nærmere var blevet bestemt ved Begrebet ny-hollandsk». Hans engelske Rejsebilleder (sammesteds) ere allerede betydelig mere Drachmannske end de foregaaende sicilianske. Medens han nu under et Ophold i Hjemmet boede paa Borchs Kollegium, fik han en Dag Besøg af Georg Brandes, der vilde sige ham en vel fortjent Kompliment for Artiklerne. Han læste sit Digt «Engelske Socialister» for den skarpsynede Kritiker, og dennes Udbrud: «Men De er jo Digter!» gav Stødet til en Produktion, hvis Frodighed vor Litteratur ikke har set Mage til.

Det var da ogsaa dette Digt og dets revolutionære Slægtninger, som væsentlig gave Digtsamlingen dens Præg, D.s egentlige Debut («Digte» 1872), thi den tidligere i samme Aar udkomne Bog «Med Kul og Kridt» indeholdt foruden de allerede trykte Rejsebilleder kun et Par mindre betydelige Skitser. Foruden dette opsigtvækkende Element og flere ganske umodne Produkter indeholdt Samlingen enkelte Smaadigte, der lode ane den kommende store Stemnings-Lyriker, og Strofer, der allerede tilhørte den begyndende Mester. — Da Samlingen udkom, var Digteren gift med Vilhelmine Charlotte f. Erichsen, Datter af Kancelliraad, Avditør E. Der var nu ikke længer Tale om at nedsætte sig i England som Maler; dog maatte endnu længe Penselen gaa Pennen til Haande for at skaffe det daglige Brød, ofte besværlig nok, og i disse Ægteskabsaar syntes hans lige begyndte digteriske Produktion at staa i Stampe. De danne en næsten zaarig Pavse — den eneste — i Opusrækkens Aarstal.

I Efteraaret 1874, samme Aar, som hans Ægteskab ophævedes, gjorde D. med «I Storm og Stille» et betydeligt Skridt frem som Fortæller — rettere endnu Skildrer — og Aaret efter med «Dæmpede Melodier», der slog hans Anseelse som Digter fast, et endnu større, snarere som Versifikator end som Lyriker. I Grunden staar denne Samling under Forgæengeren; «Misericordia»

er et kræftigt Digt, men rækker ikke «King Mob». Den allerstørste Del af Bogen bestaar af fortællende Digte, en underordnet Halvgenre, hvis Betydning her væsentlig var at udvikle D.s Herredømme over Sproget, give hans Diktion rigere Farver, hans Vers friere og større Bevægelse. Men endnu er kun «Manéren» færdig, og dens Mangler staa i fuld Blomst, medens man næppe aner, i hvilken Skjønhed dette vilde Flor skulde kulminere. D. synes endnu at have en uendelig Vej til Fuldendthed som Lyriker, — han tilbagelagde den i et Spring.

For tredje Gang rejste den urolige Digter udenlands. Vinteren 1875—76 tilbragte han i München, hvor han omgikkes Henrik Ibsen og skrev sin første større Komposition, Romanen «En overkomplet», der er paavirket af Turgenjews «Den første Kjærlighed», et Novelle-sujet, intet Romanstof. En Aften, da han efter Sædvane havde skrevet fra Gry til Mørkning, overværede han i Theatret en Opførelse af «Sakuntala» og skrev i en Mellemakt paa Bagsiden af en Theaterseddel sit bekjendte Digt, der overlevede Romanen, som det blev puttet ind i. Det er typisk for en Række af D.s Digte — spredte gennem hans hele Produktion — hans bedste; deres betagende Virkning beror paa en i vor og i de fleste Litteraturer enestaaende Evne til at gribe skabende paa Stemningen som saadan, inden den endnu har materialiseret sig til Begreb og Tanke, — meddele den umiddelbart; de ere, om man vil, uforstaaelige, men uimodstaaelige. I Venedig (Foraaret 1876) skrev han i Løbet af en Uge alle de venetianske Digte (maaske hans ypperste) og sin bedste Novelle, «To Skud», og gjorde endda en Afstikker til de ved Petrarch og Shelley klassiske euganeiske Høje; til Petrarch sparkede han, med Shelley kappedes han. Allerede løftede hans Trækfuglenatur Vingerne til en Ægypten-Fart, da Sygdom fængslede ham i Florents; han laa for Døden, læste sin Nekrolog, reddedes af en engelsk Læge, tog hjem og skrev om Sommeren i Esrom-Egnen «Sange ved Havet» og «Tannhäuser» (udk. 1877), en større Fortælling, der ligesom den mindre «To i Venedig» kun var en foreløbig Skal om lyriske Perler. Den sidste Novelle blev ligesom «To Skud», «Najaden» og «Dædalus» offentliggjort i «Det 19. Aarhundrede» (samlede i «Ungt Blod», 1876). Hermed forlader han Novellen for at skrive mindre komponerede Studier, som laa bedre for hans Ejendommeligheder, og af hvilke mange Billeder fra Fiskerlejer og Søfarter ville kappes med hans Lyrik om at bevare hans Navn.

En Række saadanne Skitser (senere saa bekendte under Titelen «Paa Sømands Tro og Love», udk. 1878) blev til under et længere Ophold i Udlandet 1877—78 (Paris og London), fra hvilket han gjorde en Afstikker hjem, der førte ham til Sønderjylland. Paa et københavnsk Hotel skrev han derpaa «Derovre fra Grænsen» i 3 Døgn, uden Sammenligning hans populæreste Bog; Tilblivelsen forklarer Karakteren: en begejstret, improvisatorisk Tale, gjort paa et flygtigt Indtryk; dens Fortrin ere heri, dens Fejl ikke. Gjennemstuderet eller improviseret — det har intet at sige over for Spørgsmaalet om det rette Synspunkt, — den alvorlige historiske Sandhed, som peger fremad og tilbage, og denne savnes. Intet er her sagt af, hvad en overlegen Aand i denne Sag havde at sige sit Folk. Dette er ingen æsthetisk Indvending — tvært imod, naar D.s musikalske Reservation i Sønderborg brød Stemningen der, saa kunde en politisk Reservation ikke undgaa at skade Bogens Stemning, og just den er dens Styrke, som overmander Kritikken. Men D. træder ikke her op blot som Digter og staar derfor ikke blot for Æsthetikkens Domstol.

«Derovre fra Grænsen» var den bedste Prosa, D. endnu havde skrevet; næsten samtidig kom i «Sange ved Havet» (1877) hans bedste Vers (navnlig de venetianske Digte). De fleste Digte i «Ranker og Roser» (1879) vare allerede trykte, og den usædvanlig voluminøse «Ungdom i Digt og Sang» (s. A.) omfatter den samme Aarrække og føjer til sidst endnu en ny Række «Sange ved Havet» til (deriblandt et Par af de ypperste og et Par af de ringeste). Disse 3 Samlinger udgjøre da i Virkeligheden én eneste, der omfatter D.s klassiske Tid og danner den højeste Tinde i nordisk Lyrik. En saa bredlinjet Melodiføring i Rythmen, en saadan Frihed i Bevægelsen, der magtede baade det stærkeste og det sarteste, en saa overlegen sproglig Virtuositet, der har Udtryk for den stoffigste Skildring og den mest ætheriske Stemningsmusik, havde endnu ikke aabenbaret sig i vort Sprog og er med Undtagelse af den engelske Lyrik vistnok ikke hørt i noget moderne Sprog. Og det centrale i denne Kunst er som en Naturkraft, der taler direkte til Naturen i os: denne «farende Svend» kunde synge saa meningsløst skjønt som en Nattergal, og hans Fedel havde det uskoledede Zigeunerstrøg, der faar alt Blod til at danse. Men Reversen mangler ikke: D. har vittig i sin «Esther» ladet Raadmanden sige: «Stiftamtmanden er højere end Stilen», — maatte han snart med samme Ironi kunne se paa den Sætning,

der staar imellem Linierne paa det meste af, hvad han skriver: «Holger D. er højere end Stilen», — thi Stilen er kun Menneskets Selvfornægtelse over for Værkets Stemning. Naturligvis maa Lyrikken lide mest under hin Sætning; i Snesevis kunne de Digte tælles, der ødelægges ved et Udtryk, som skurrer i Stilen: smaa Saar ofte, men dødelige.

Endnu et Par Aar tilbragte D. i Udlandet (Frankrig 1878: «Prinsessen», Hamborg, Vinter 1879: «Paul og Virginie»). I Foraaret 1879 ægtede han Emmy Culmsee (f. 1854, Fader: Papirfabrikant C.) og tilbragte Hvedebrødsdagene paa Skagen, hvorfra Motivet til «Lars Kruse» (udk. Jul s. A.), som indeholder noget af hans bedste Prosa, og paa Samsø, hvor Oversættelsen af Byrons «Don Juan» begyndtes, et mesterligt Arbejde, som er en af D.s blivende Fortjenester af dansk Litteratur. Vinteren tilbragtes i Kjøbenhavn, hvor Æventyrdigtet «Østen for Sol og vesten for Maane» blev til, D.s bedste *Bog*; havde dens friske og fantasifulde Forgængerske, «Prinsessen og det halve Kongerige», ingen Idé, saa fik denne til Gjengjæld en, der var lidt for massiv: Kvindens Opdragelse gennem Kjærlighed og Arbejde, — den lidt pædagogiske Slutning af Digtet staar ikke paa Højde med Begyndelsens fortryllende Poesi. Kjød af Hovedstaden opslog Digteren nu sine Pavluner i Vedbæk (Taarnhøj, Foraar 1880 til Efteraar 1881), hvorfra «hans Pegasus afgræssede Fiskerlejerne» nord paa indtil Sletten («Vangaa»), — «Vildt og tæmnet» (1881), af hvilken dog det ypperste Stykke, «Syndflodssagn», var skrevet tidligere, i Ditmarsken. «Vandenes Datter» (s. A.) er i sin prægtige Begyndelse stilistisk stærkt beslægtet med hint lille Mesterværk, men det er ikke lykkedes at faa den idealistiske Sagnskikkelse bragt frem i Fortællingens Plan. «Tordenskjold» (1880) var en Fortsættelse af «Krigsbillederne» i «Dæmpede Melodier», men hæver sig højt over dem, skjønt det ikke kunde blive det nationale Epos, der tilstræbtes; et Digt som «Paa Kanoner og Pokaler» er et ægte Drachmannsk Bravourstykke, og «Carl XII's Skygge» er mere. Oversættelsen af «Don Juan» gik jævnsides disse Værker med utrættelig Flid og ukølnet Kjærlighed til Opgaven. Disse Aar vare maaske Digterens lykkeligste, han syntes at være kommen til Ro og Klarhed, Polemikken mod det bestaaende var endt, Polemikken mod det nedbrydende begyndte. Fra Hjemmets faste Borg ved Arnens Alter rejste han sig mod, hvad han nu ansaa for blot negative Litteraturstrømninger. Først lyrisk i «Gamle Guder og nye» (af «Svend

'Trøst', Jul 1881). Skjønt denne Samling i «Vor Moders Saga» har herlige Brudstykker, af hvilke det sidste er det mest storstilede, D. har skrevet, staar den ikke paa Højde med de foregaaende Samlinger: de reflekterende Digte ere hverken tilstrækkelig Reflexion eller Poesi, hans Hang til det mystiske og taagede, hans Laden det bero ved paa Rythmebuer at spænde Ordbroer over Meningens Kløfter breder sig her ofte paa en betænkelig Maade («Natten»), over for kunstneriske Højdepunkter staar der Steder, hvor Tilbagegang i Versebehandlingen er kjendelig (f. Ex. det metrisk uheldige «Hævd dig»).

Vinteren 1882 tilbragtes i Holland og Belgien og bragte fortræffelige «Rejsebilleder» («Brevet om Jan Steen»), medens den ubetydelige dramatiske Debut «Puppe og Sommerfugl» skaffede ham Foden inden for Theatret, hvor næste Aar «Strandby Folk», bygget over et Par af hans gamle Motiver (af hvilke et udnyttedes for tredje Gang), gjorde delvis fortjent Lykke. Samme Aar bragte hans «Ostende—Brügge» («Skygebilleder»), hvori han paa Prosa gjorde op med den litterære Radikalisme uden helt at overbevise eller virkelig oplyse; han stiller sig egentlig kun paa det snævre folkelig-nationale Standpunkt over for «Europæerne» og bestemmer Begrebet «dansk Bevægelse» nærmere ved Begrebet «ny-hollandsk Bevægelse». Hertil sluttede sig i Foraaret 1884 Digtsamlingen «Dybe Strænge», der staar miledybt under alle foregaaende: her triumfere Smag- og Stilløshederne, og faa ere de ægte digteriske Glimt.

D. havde imidlertid trukket sig bort fra Hovedstadslivet, men efter at have tilbragt et Aars Tid i Roskilde længtes han længer bort; halvandet Aar rejste han med sin Familie i Tyskland og Italien. I Tarvis (Kärnten) skrev han Æventyrkomedien «Der var en Gang» (1885), lidet anende, at han skabte sin store Theater-Succes. Uden at høre til hans betydeligere Digtninger havde den poetiske Fortrin nok til at fortjene sin Lykke, om end denne lige saa meget skyldtes scenisk Pragt, livlig Musik (Lange-Müller), vakte patriotiske Følelser og andet Udenværk. Motiverne vare «Kong Drosselnæb» og Andersens Svinedreng, Ideen en Variation af den i «Østen for Sol»: Kvindens Opdragelse til Hustru. Midlerne ere plumpere, men det gjaldt jo ogsaa om at faa noget dygtigt ud af en uartig Prinsesse, ikke af et naivt Almuesbarn. Naar nogle paa Kvindeværdighedens Vegne have taget Forargelse heraf, saa er dette en temmelig komisk Misforstaaelse. «Alkibiades» (1886)

stiledede højere — indtil Tragedien, men kunde af flere Grunde ikke lykkes. Hvert Øjeblik river en Stilløshed os ud af Stemmningen — blot et Ord som «Chef» er nok til at ødelægge en Scene —, der savnes Selvsyn eller det Studium, som kan erstatte det (Schillers «Wilhelm Tell»): aldrig har den attiske Slette været fed, endsige lignet «en Bondepiges brede Smil»; først og sidst, det er ikke blevet en dramatisk Organisme, og endelig: der menes noget andet, end der siges, og dette føles, — der tales om Attikas Athen og menes «Nordens». Allerede i Efteraaret 1884 havde D. i «Morgenbladet» offentliggjort Begyndelsen af en Kunstner-Roman, der trættede ved en udsvømmende Svada og en Polemik med Modernismens Mænd, bag ved hvilken der ikke øjnedes noget virkeligt Hvilepunkt. Selve Romanen «Med den brede Pensel» falder fra hinanden som Fortælling, men indeholder ganske fortrinlige Brudstykker, som nærmest høre ind under Rejsebilleder og Kunstbreve. Men endnu svagere end Kompositionsevnen rører Skaberkraften sig, og nogen mindre individualiseret Skikkelse end Heltinden havde D. ikke frembragt; Prosaen viser intet Fremskridt, tvært imod, den har mange af sine Fortrin, men alle sine Mangler.

Ligesom ved en tidligere Udenlandsrejse havde D. fra denne gjort et Besøg hjemme, og han forsøgte nu at gjentage «Derovre fra» i «Danmark leve» (1885), prædikende Forlig for de stridende politiske Partier med Sønderjylland til Baggrund og Skamlingsbanken — for Dybbøl Bjærg — til Prædikestol. Forsøget mislykkedes; trods det prægtige Paafund med hans allegoriske Rejse-selskab falder Bogen mat ud. Det skulde her se ud, som stod han upartisk over Fraktionerne, men i Virkeligheden markerede Bogen hans Overgang til Højre. Hjemkommen blev han de ministerielle Festers Sanger og Ridder af Danebrog. Han havde debuteret som «Socialisternes» Digter; 11 Aar senere var han naaet til at prise de besiddendes brede Lag og true med, at Borgerskabet skulde «jorde Mobben under Gadens Stene», — nu var han hos Godsejerne. Lidet af dette bør tilskrives «Klogskab»; hans uendelig sammensatte Natur havde alle disse Samfundslag i sig og maatte vekselsvis sympathisere med dem. Han er af Afstamning Borger, af Naturel halvt en Renæssancetidens Adelsmand, halvt en Nutidsproletar, — helt er han Kunstner.

Endnu en Gang hævede D.s Poesi sig til sin fulde Højde: «To dramatiske Digte» (Foraar 1888). I «Esther» ere Motiver fra «Vandenes Datter» og «Syndflodssagn» indpodede paa Stammen

af et Baumbachsk Æventyr, og er Frugten ikke nærende, saa er den dog berusende. Mystikken er hverken dyb eller klar; men der er en ubrudt Stemning, en samlet Farvetone over det hele som i intet andet af hans Værker. Modsætningen mellem Gotfred Springforbi og Kurt, de to kunstneriske Grundtyper, de to Elementer i D.s egen Kunstnersjæl, har evig Gyldighed og er for den ene Parts Vedkommende i alt Fald — Gotfreds — glimrende udtrykt. At det, understøttet af Prof. Hornemanns fortrinlige Musik, maa kunne virke paa Scenen, synes utvivlsomt, men Dagmartheatret magtede ikke Opgaven. Rent kunstnerisk set staar «Tyrkisk Rococo» fuldt saa højt. De lange melodiske Vers bølge og gløde med exotisk Skjønhed, Sanselighedens Kultus er adlet ved et stortilet Udtryk, aldrig maaske har «Kjødets Evangelium» inspireret en saadan Højsang. De indsprængte Digte have en let og sikker Lokaltone, de kunde staa blandt Hugos «Les orientales»; «Og jeg vil gaa i Tavernen hen» opvejer alene hele Bøger af andre, ogsaa enkelte af D.s, maaske selve hans næste orientalske Udflugt, Æventyrdramet «Tusend og en Nat». Der er ganske vist noget dybsindigt i den Modsætning, at Helten er dyrisk som Menneske, og at han, da han er tryllet i Dyreskikkelse, har faaet sand menneskelig Aand af den Kjærlighed, som han bøder for, og det er et rigtigt Greb af D., fra Kvindens Opdragelse i Kjærlighed og til den, at vende sig til Mandens; der er visselig lyrisk Pragt, ægte Pathos og livfulde Scener, men det hele bliver dog intet Drama, og selv som Digtning bevæger det os ikke dybt, det staar lidt fjærnt, og den fremmede Tone er næppe holdt saaledes, at den illuderer eller giver tilstrækkelig Stemning. Endelig i Digtcyklen «Suleima» sænker hans «vest-østlige Divan» sig under D.s Niveau; det er — bortset fra et Par Digte — maaske baade i Tanker og i Form og lidet tiltalende af Indhold. Samlingen, hvori Cyklen findes, og som D. med ubegribelig Kritikløshed har døbt med den Heineske Titel «Sangenens Bog» (Jul 1889), indeholder i øvrigt enkelte prægtige Digte, de fleste dog i en Tonart, som han har behandlet friskere før, og som *kan* udtværes: den Gotfred Springforbi'ske.

Men D.s Fremtidsmuligheder ligge i *Kurt*, ikke længer i Gotfred Springforbi.

Karl Gjellerup.

Drakenberg, Christen Jacobsen, 1626—1772, i sin Tid meget i Folkemunde paa Grund af sin fænomenale Alder og sit bevægede Liv, fødtes 18. Nov. 1626, døde 9. Okt. 1772 og levede altsaa under

7 Konger. Hans Fødested var Gaarden Blomsholm i Baahus Len, hans Forældre Kapitajn Jacob D. og Margrethe Lisbeth Juul. Fra sit 13. Aar fór han til Søs, snart til Orlogs, hvor han som Underofficer, til sidst Højbaadsmand, deltog i Frederik III's, Christian V's og Frederik IV's Krige mod Sverige, snart til Koffardis under mange forskellige Nationers Flag. 1694 blev D. fanget af algierske Sørøvere og solgt som Slave, hvorefter han maatte trælle i 15 Aar i Tripolis, paa Cypren og i Aleppo, før det lykkedes ham at desertere. Efter Hjemkomsten tog den 84aarige Mand atter aktiv Tjeneste til Søs i Krigen mod Svenskerne. Sine sidste Leveaar tilbragte han hos forskellige Velyndere, bl. a. Grev Fr. Danneskjold-Samsøe, i hvis Palais han 24. Okt. 1737, 111 Aar gammel, holdt Bryllup men en 60aarig Skipperenke, Maren Larsen, f. Bagge, der døde faa Aar efter. 130 Aar gammel friede han til flere, dog uden Held. 16 Aar senere døde han i Aarhus, i hvis Domkirke hans mumieagtige Lig mange Aar efter var at se i uforraadnet Tilstand. Af Helbred var han kraftig og haardfør, af Sind meget heftig. Hans Livsførelse var ingenlunde ulastelig; dog siger hans Levnedbeskrivelse, at han fra 1767 — da han var 141 Aar — skal have ført et «meget skikkeligt» Levned.

Drakenbergs Levnets Beskrivelse og Ligprædiken, Viborg 1774. Neues Kielisches Mag. I. Wolff, Journ. f. Pol., Natur- og Menneske-Kundsk. 1825, III.

G. L. Grove.

Dreier (Drejer), jvfr. Dreyer.

Drejer, Abraham, 1671—1736, Lagmand, Berghauptmand, Søn af nedennævnte Lagmand Peter D., er født i Throndhjem 11. Dec. 1671, blev Overbergamtsforvalter nordenfjælds og succederede 1703 sin Fader som Lagmand i Throndhjem, efter at han fra 1697 havde været ham adjungeret som Vicelagmand. 1711 blev han Justitsraad, 1721 Bergraad ved de nordenfjældske Bjergværker, 1731 tillige Berghauptmand nordenfjælds (den første i denne Egenskab) og Etatsraad. Han døde 4. Aug. 1736 og blev begravet i Throndhjems Domkirke. D. var en meget formuende Mand, der ejede et betydeligt Jordegods nordenfjælds, hvoriblandt Bielkernes gamle Gaard Østraat paa Ørlandet, som han solgte kort før sin Død, samt Rotvold, Dyre, Kirkeseter, Rønningen, hvor han en Tid lang boede, og mere Gods paa Strinden og i Orkedalen; han var ogsaa Participant i Kvikne og Røros Kobberværker, hvor hans Virksomhed omtales med Ros. Til milde Stiftelser og fattige i Throndhjem har han ved Testamente skjænket 4000 Rdl. Siden

9. Juni 1712 levede han i et barnløst Ægteskab med Karen f. Tønder, f. 11. Dec. 1661 † 7. Juli 1735, en Datter af Ole Christophersen T., Sognepræst til vor Frue Kirke og Stiftsprovst i Throndhjem, og Maren Jørgensdatter Skjeldrup. Karen T. var Enke efter Jens Hansen Collin, Bergassessor og Inspektør over Kommerciens og Kobbertienden († 1708), med hvem hun havde haft 12 Børn.

N. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 892. Illustr. Nyhedsblad 1860, Nr. 9.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Drejer, Carl Peter Frederik, 1808—71, Politiker, født 3. Marts 1808 i EVELDRUP Præstegaard nær ved Hobro, Søn af Præst Niels D. (f. 1768 † 1844) og Thomasine Nicol. f. Reutze (f. 1775 † 1847) samt Broder til ndfr. nævnte Ove og Salomon D., var 1823—27 Skriver paa Lysgaard og Hids Herreders Kontor og tog 1828 dansk juridisk Examen. Han var derefter 1829—33 Fuldmægtig hos Byfogden i Skive og 1834—42 Godsforvalter paa Lundbygaard og Oremandsgaard. Her gjorde han Bekjendtskab med sin nedennævnte Hustru og fik med hende Midler til at købe Glostrupgaard i Nærheden af Nakskov, som han ejede 1842—70. I Sept. 1850 valgtes D. til Landstingsmand og beholdt sit Sæde indtil Grundlovens Ændring 1866; han indtog en ret anselig Stilling paa Tingene som national-liberal (stemte i April 1853 imod Arvefølge-loven), dog hældende til venstre Side, og valgtes 1856 af Landstinget til Medlem af Rigsraadet (indtil Juli 1863). 1854—56 havde D. Sæde i Maribo Amtsraad og 1864—66 i Rigsraadets Folketing. Død 11. Juli 1871. Han havde 1842 ægtet Theodora Collett (f. 1809 † 1885), Datter af den norske Højesteretsassessor Peter C. (s. ovfr. S. 59).

Barfod, Dansk Rigsdagskal. I, 228.

Emil Elberling.

Dreier, Frederik Henrik Hennings, 1827—53, social-økonomisk Forfatter, var ældste Søn af ndfr. nævnte Overretsassessor Vilh. Henr. D. Han blev født i Kjøbenhavn 16. Dec. 1827, dimitteredes 1844 fra Metropolitanskolen og studerede Medicin, men dyrkede samtidig ihærdig levende Sprog, Mathematik, Naturvidenskaber, Filosofi og nyere Nationaløkonomi, navnlig dens sociale Gren. Han var Alumnus paa Valkendorfs Kollegium og fungerede i de to første Krigsjaar 1848—49 som Underlæge. Meget tidlig følte han sig tiltrukket af de politiske Bevægelser og var i det hele stærkt aandelig vakt. Allerede som Skoledreng skrev han i «Korsaren», som ung Rus traadte han ind i «Haandværkerdannelses-

Foreningen», der den Gang stod paa Liberalismens yderste venstre Fløj, gik senere over til den mere radikale «Forening for Arbejdsklassens Vel», og da heller ikke den tilfredsstillende ham, forsøgte han selv at stifte et «Reformselskab». Det havde ikke nogen synderlig Fremgang og var i det hele kommet mindst 3 Decennier for tidlig til Verden; der var med det forbundet en Association til Anskaffelse af billige Livsfornødenheder for Arbejderne efter det af «The Rochdale pioneers» givne Mønster, en Forbrugsforening, og denne overlevede Selskabet, blev ogsaa efter D.s Død søgt fortsat af daværende Fuldmægtig Gerh. Ploug, men døde saa hen. Den sociale Reform, knyttet til væsentlige Forbedringer i Arbejderstandens materielle Livsvilkaar, var hans Livs store Tanke, til den helligede han sig uden Forbehold og ganske, lod sig ikke standse af nogen Overlevering, noget bestaaende, nogen Tro eller Avtoritet. Allerede de to Skrifter «Folkenes Fremtid» og «Fremtidens Folkeopdragelse, foreløbige Antydninger af en Socialist», begge fra 1848, opstille dette radikale Program, for hvilket han søgte at agitere ved Ugeskriftet «Samfundets Reform» (2 Kvartaler 1852—53), medens han i «Aandetroen og den frie Tænkning» (1852) rettede sit Angreb imod enhver aabenbaret Religion eller rettere imod Religion overhovedet. Hans polemiske Skrifter af æsthetisk Indhold tilsigtede nærmest at gjøre Propaganda for hine sociale og atheistiske Anskuelse. «M. A. Goldschmidt, et Literaturbillede, med et Anhang om Hr. E. Meyer og Dyrene» (1852) er et yderst ensidigt, men vittigt Angreb paa «Korsarens» tidligere Udgiver. Under Navnet «Peter Vandal» skrev han «Blik paa det verdenshistoriske Værk «Clara Raphael» og den derved fremkaldte Damelitteratur» (1851), sviende i sin Spot over denne fortyndede Kvindeemancipation; det var af denne Bog, at han selv skrev en Anmeldelse i «Flyvepostens» Stil, som han til sin Fryd fik optaget i Bladet. I Foraaret 1853 var han oppe til medicinsk Examen, men blev under denne ramt af et apoplektisk Tilfælde og døde 9. Maj 1853 i sit 26. Aar.

Er allerede Listen over hans trykte Arbejder paafaldende stor i Forhold til hans korte Levetid, saa forbavses man endnu mere ved i hans efterladte Papirer, som gjemmes paa det store kgl. Bibliothek, at se, hvor stort Omfang hans Studier have haft, og hvilken Vrimmel af Tanker der gjærede hos ham. Det sociale Spørgsmaal i alle dets Forgreninger, knyttet til en ubetinget positivistisk Livsopfattelse i Modsætning til Dogme og Aabenbaring, er det Grundlag, paa hvilket alt bevæger sig, men han opfatter

det fra alle dets forskjellige Sider. Ligesom han har kjendt James og J. Stuart Mill, førend man ellers havde nogen Anelse om dem her hjemme, saaledes finder man i hans efterladte Fragmenter Evolutionsideen antydet længe før Darwin. Alle den moderne Radikalismes Løsener, selv den frie Kjærlighed, ere for ham indlysende Sandheder. Sproget, Retskrivningen interesserer ham ogsaa, han drømmer om og lægger Planer til et nyt Verdenssprog. D. stod i aandelig Udvikling højt over sine jævnaldrende og var langt forud for sin Tid; kun ganske enkelte (saaledes den i Koleraaaret døde unge Læge Bagge) delte hans Syn, men ellers stod han ganske ene; den «Dreiers Klub», som med en litteraturhistorisk Reminiscens stundum omtales, har aldrig existeret. Men hans sjældne Evner, Kundskabsfylde, Skarphed i Tanken og næsten trodsende Uafhængighed af al Tradition og Avtoritetstro indgode Respekt, hans levende Begejstring for Menneskehedens Fremskridt virkede sympathetisk, og hans grundhæderlige Karakter i Forening med et sprudlende Lune og en levende humoristisk Sans knyttede selv dem til ham, som stode fjærnt fra hans Anskuelse. Havde han levet, vilde han have indtaget en meget betydningsfuld Plads i Samfundets Udvikling.

Erslew, Forf. Lex. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. II, 511 f.

C. St. A. Bille.

Dreier, Jacob, 1743—1813, Institutbestyrer, blev født 1. Maj 1743 i Odense, hvor hans Fader var Farver, og dimitteredes fra sin Fødeby's Skole 1762. Som gammel Student oprettede han 1791 i Admiralgade i Kjøbenhavn et Undervisningsinstitut, som dog aldrig havde mere end nogle og tyve Elever, underviste af ham selv, hans Datter og 2 Lærere. Det er imidlertid ikke for Skolens Skyld, hans Navn mindes; men fordi han er Stifter af Kjøbenhavns ældste og mest ansete Klub (stiftet i Nov. 1775). Den bestod fra Begyndelsen kun af 16 af D.s personlige Venner og Bekjendte, men blev senere stærkt udvidet; 10 Aar efter Oprettelsen optoges saaledes paa én Gang 50 nye Medlemmer, og Begjæret efter at blive indlemmet var stadig stort. «Dreiers Klub» blev efterhaanden Samlingsstedet for Nationens ypperste, Embedsmænd, lærde, Skjønaander, særlig paa den ugentlige «Koncertaften»; men ved Aarhundredets Udgang havde den allerede overlevet sin egentlige Glansperiode, og efter forskjellige S sammensmeltninger havnede den til sidst i «Kongens Klub». D. døde i Kjøbenhavn efter faa

Dages Sygdom 1. Juli 1813 og efterlod som Enke Frederikke Amalie f. Ebsen († 1818).

Rahbek, Erindringer III, 30 ff. Mynster, Meddelelser om mit Levnet S. 110. Oehlenschlaeger, Erindringer I, passim. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 377 f.

A. Jantzen.

Drejer, Joachim Lund, 1792—1853, Læge, fødtes i Farsund 10. Sept. 1792, og hans Forældre vare Præsten Frederik Christian D. og Signe Cathrine f. Lund. Fra først af bestemt til Studeringer traadte han 1807 som Underkirurg ind i den norske Armé, da denne ved Krigens Udbrud manglede Læger og derfor optog unge Mænd med Forkundskaber paa gunstige Betingelser. Efter at være forflyttet fra Lavrvik til Christiania besøgte han her samtidig med sin Lægetjeneste Kathedralskolen og blev 1812 immatrikuleret som Student i Kjøbenhavn. 1813 blev han Stipendiar ved det kirurgiske Akademi og gjorde i længere Tid Tjeneste ved Fødselsstiftelsen, men vendte sig derefter mere og mere mod den egentlige Medicin, fungerede 1816—20 som medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital og tog 1818 den medicinske Examen. Tillige var han Amanuensis hos sin Lærer Professor O. H. Mynster. 1820—22 fungerede han som Reservemedikus paa Hospitalet under Mynsters Efterfølger, Herholdt, hvis Amanuensis han samtidig var. 1820 blev han Bataillonskirurg ved Kongens Livkorps og Læge ved det mosaiske Fattigvæsen. 1826 tog han Licentiat-, 1828 Doktorgraden ved obstetriciske Afhandlinger, 1830 blev han Forstander for Vaccinations-Instituttet, 1832 2. Hofmedikus, 1833 Regimentskirurg ved Livkorpset og samme Aar titulær Professor, 1841 1. Hofmedikus. Efter en Udenlandsrejse 1845 begyndte han med varm og utrættelig Iver at virke for Oprettelsen af et Børnehospital, og hvorvel han mødte en temmelig afvisende Kritik i den medicinske Presse («Ugeskrift for Læger»), fordi han optraadte med vel stor Selvtillid og, skjønt blottet for særlige Indsigter i Pædiatri, uden videre designerede sig selv som Hospitalets Overlæge (gratis), lykkedes det ham dog i 1850 at faa et saadant oprettet med 12 Senge, men ogsaa under Ledelse af en anden Læge (H. C. Saxtorph). Bortset fra sine Disputatser er han i den medicinske Litteratur kun optraadt med nogle mindre Journalartikler. Han ægtede 1823 Henriette Conradine Löffler, Datter af Tegnelærer C. F. L., og døde 14. April 1853 af Apoplexi.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Bibl. f. Læger 4. R. II, 522 ff. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Drejer, Ove Christian, 1806—36, Digter, er ældste Søn af Niels D., Præst i Simsted (med Bolig i Evedrup), og fødtes 8. Maj 1806 i Evedrup Præstegaard, i Nærheden af Hobro; han havde 8 Søskende, blandt hvilke de ovfr. og ndfr. nævnte Carl Pet. Fred. og Salomon D. Den dygtige og lærde Fader var hans første Lærer og vakte hans Interesse for Digtekunsten; blandt dens Udøvere lærte han især at elske Baggesen, hvilket ogsaa spores i hans egne Digte. I sit 16. Aar blev han sat i Randers lærde Skole, hvorfra han 4 Aar efter sendtes til Universitetet. Han studerede Medicin og fik Bolig paa Regensen. I 1834 tog han medicinsk Embedsexamen, hvorpaa han efter et halvt Aars Ophold i Hjemmet nedsatte sig som praktiserende Læge i Hørsholm; men da han ikke ret kunde bane sig Vej der, flyttede han 1½ Aar efter, 1836, til Løgstør, hvor den Sygdomsspire, han længe havde haft i sig, brød ud i en Feber, der dræbte ham 19. Dec. 1836.

Efter hans Død udgave hans Venner N. Levinsen, J. Ostermann og hans Brødre Sal. og Mathias D. som Manuskript for Venner 2 Hæfter Digte af ham (1837 og 1840). Disse illustrere de to Hovedtræk, der betegne hans Liv: den dybeste Kjærlighed til Hjemmet i Evedrup og en varm Begejstring for Studenterlivet, navnlig paa Regensen, der i Kjøbenhavn hjalp ham noget ud over Savnet af hint. Som Regensdigter var han bekjendt under Falsknavnet «Dr. Wejeêro». Da han til sidst blev fjærnet fra begge sine kjæreste Tilflugtssteder, var det, som Hjemve dræbte ham. — Han var stor og kraftig af Legemsbygning, rød og fyldig af Ansigt, gik med lange, sindige Skridt og var skjødesløs i sin Dragt. Han var en yderst sanddru, barnlig, stolt, frisindet, men noget uvirkelig Natur, der aldrig fandt sig til rette i Livets praktiske Forhold og næsten aldrig følte sig ret forstaaet. Der var i ham noget af en Poul Møller i det smaa.

Indledn. til «Digte af O. Chr. Drejer» af O[stermann]. Erslew, Forf. Lex.
Nic. Bøgh.

Drejer, Peter Carstensen, —1703, Lagmand. Som Rektor for Vordingborg Skole i Aarene 1656—64 roses han for sin Nidkjerhed. Hans Dygtighed maa have været flersidig; baade i Krigsaarene og senere benyttedes han af Regeringen i forskjellige Ærender af diplomatisk Natur. 1663 fungerede han som Sekretær hos den danske Gesandt i London, Simon Petkum, og deltog i Fængslingen af Leonora Christina, som han førte til Kjøbenhavn.

1664 ansattes han som Sekretær i det danske Kancelli, i hvilken Stilling han efter eget Opgivende udstod «adskillig Besværing, mest uden Riget»; saaledes blev han 1666 sendt til Holland med Poul Klingenberg. Han vilde imidlertid ikke fortsætte paa denne Bane, og ved sine Venner Erik Krag og Peder Schumachers Indflydelse fik han 1668 Bestalling som Vicelagmand i Throndhjem, hvorved han tænkte en Gang «at naa sin Intention til Rolighed». Han maatte dog vedblive sin Kancellitjeneste indtil 1671, da han kom i Besiddelse af Lagstolen. Efterhaanden opnaaede han Titel af Assistentsraad, Assessor i Overhofretten og Kancelliraad; derhos var han Bergraad og lønnet Medlem af det nordensfjældske Bergamt. Da Lagstolens Indtægter aftog, fik han i 1684 Melhus og Orkedals Kirke-tiender. Efter en Antydning af Sønnen Abraham D. (s. ovfr.), der i 1697 blev Vicelagmand og siden jævnlig fungerede for ham, var han som Lagmand yndet af «den gemene Mand» i Throndhjem. Et norsk Sagn, der først er optegnet i det 19. Aarhundrede, fortæller, at Griffenfeld, der havde hjulpet D. til Lagmandsembedet, da denne opgav Udsigten til en mere glimrende Livsstilling, en Gang efter sin Løsladelse fra Munkholmsfængselet gik hans Hus forbi og slog med sin Stok paa Døren, sigende: «Du Drejer, du Drejer, du var klogere end jeg». D. var gift med Anna Catharina van Stricht († 1731), en Hollænderinde, hvis Fader opgives at have været «Generalissimus i Brasilien». Med hende synes han at have faaet Midler, men han forarmedes siden ved Processer med Slægten Brugman. Hans sidste Aar vare ulykkelige, og da han i 1703 døde paa Schackenborg i Slesvig, gik hans efterladte fra Arv og Gjæld.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 54 ff. 449. 454. Danske Mag. 3. R. III, 78. N. Dahl, Anvisn. til at føre et lykkeligt Liv (Bergen 1837) S. 46 ff. Smith, Leon. Chr. Grevinde Ulfeldts Hist. *M. Birkeland.*

Drejer, Salomon Thomas Nicolai, 1813—42, Botaniker, født 15. Febr. 1813 i Evedrup Præstegaard og Broder til ovfr. nævnte Carl Pet. Fr. og Ove Chr. D. Han var som Barn stille og alvorlig, havde tidlig et aabent Øje for Naturen, afskrev allerede i sit 8. Aar til eget Brug Hornemanns Plantelære og havde som Dreng gennemstuderet Cuviers «Regne animal». Til sit 16. Aar blev han undervist af Faderen, en dygtig Latiner af den gamle Skole, og havde i Pastor Götzsche i Tostrup, med hvem han deltog i Exkursioner, en Vejleder i Botanik og Ornithologi. Da de to ældre Brødre studerede, var det

Hensigten, at Salomon, skjønt han havde overordentlig Lyst til Bogen, skulde sættes til en anden Livsvirksomhed; ved Moderens Bestræbelser lykkedes det dog i 1829 at faa ham sat i Viborg Skole, hvorfra han blev Student i 1833. Han gjorde en daarlig anden Examen paa Grund af, at han strax med al sin Flid kastede sig over Naturvidenskaben. Han begyndte derefter paa det medicinske Studium, men det varede meget kort, da hele hans Hu stod til Studiet af Planteriget. Han levede i flere Aar under meget trange Kaar og boede paa et lille Tagkammer hos en i Kjøbenhavn bosat Bekjendt fra hans Hjemstavn. Han besøgte grumme lidt Forelæsninger, men foretrak at studere paa egen Haand, ved hvilket Selvstudium han ganske vist spildte megen Tid, men vandt i videnskabelig Selvstændighed. Baade Reinhardt, Hornemann og Schouw interesserede sig for ham og skaffede ham offentlig Understøttelse og Lærervirksomhed, saa at han fra 1837 fik en noget mere sorgløs Tilværelse; i dette Aar og et Par Gange senere foretog han paa offentlig Bekostning Rejser, især i Jylland, for at samle Planter til «Flora Danica».

I 1839 ægtede han Vilhelmine Vest, flyttede i den Anledning fra Regensen og stiftede sit eget Hjem. Kaarene vare smaa, men det blev en Spore til forøget Virksomhed, der bl. a. røbede sig i en Række Skrifter, der udkom i det følgende Par Aar. Hans første trykte Artikel var «Paralleler mellem Pattedyr og Fugle», som optoges i «Dansk Ugeskrift». Alle hans senere Arbejder ere botaniske; blandt disse maa særlig fremhæves hans meget benyttede «Flora excursoria Hafniensis» (1838), som udmærker sig ved sine korte, fyndige Diagnoser, og hans «Lærebog i den botaniske Terminologi og Systemlære» (1839), af hvilken især den terminologiske Del har krævet betydeligt Arbejde. End videre meddelte han en Række botaniske Bidrag i Krøyers «Naturhist. Tidsskr.», af hvilke hans «Revisio critica caricum borealium» har faaet varigst Betydning, ligesom han ogsaa udgav en Del Oversættelser og nogle Lærebøger. I 1840 disputerede han for Magistergraden, og i sin Dissertation, «Elementa phyllologiæ», hævdede han meget skarpt sin Opfattelse af den botaniske Videnskab. Han havde tidlig og med stor Begejstring sluttet sig til den naturfilosofiske Skole, hvis Repræsentant i Botanikken var H. G. L. Reichenbach, og særlig til den Grundsætning, at Totalorganismen følger samme Udviklingstrin som Individet. Han ansaa Planteverdenen for at udgjøre et, efter et bestemt Princip, fra første Færd dannet System, og det gjaldt for ham om at gjenkonstruere dette System af konstante Arter.

Han agtede kun ringe den blotte empiriske Virksomhed, der uden et saadant Maal arbejder med Kniv og Mikroskop for at opdage Enkeltheder. Han levede kun ikke længe nok for at komme bort fra sit filosofiske Standpunkt og sit doktrinære Tredelingsprincip. — Hans store Iver og Djærvhed under Kampen for det, han ansaa for Sandhed, i Forbindelse med hans kritiske Sans, bragte ham, trods hans godmodige Karakter, ofte til at anvende en skarp Kritik i litterære Anmeldelser og i Polemik, saaledes mod J. H. Bredsdorff og A. S. Ørsted.

Hvad D.s ydre Stilling angaar, forbedredes den efterhaanden, i det han allerede 1838 og 1840 var konstitueret som botanisk Docent under Hornemanns Sygdom og Schouws Fraværelse; i 1840 blev han ansat som Docent ved Veterinærskolen, og det følgende Aar blev Udgivelsen af «Flora Danica» overdraget til ham. Hans sidste Arbejde var «Symbolæ caricologicæ», der efter hans Død blev udgivet af Videnskabernes Selskab.

D. havde megen musikalsk Sans, spillede selv Violin med ikke ringe Færdighed, studerede Generalbas og komponerede et og andet i sine sidste Leveaar; en af disse Kompositioner blev benyttet til en Kantate, der udførtes ved hans Bisættelse i Frue Kirke. I Vinteren 1842 havde D. gjentagne Angreb af et heftigt Maveonde, hvorefter en Hjerneaffektion endte hans Liv 21. April, efter Formodning hidrørende fra hyppig Brug af giftig Snustobak. St. St. Blicher helligede ham et Mindedig i «Randers Amtsavis» for 6. Maj s. A. — Videnskaben tabte i ham en dygtig Forsker, og han var vistnok med rette anset for den mest lovende af samtidige danske Botanikere.

Fædrelandet 23. Okt. 1842. Botan. Tidsskr. XII, 128. Erslew, Forf. Lex.
E. Rostrup.

Dreier, Vilhelm Henrik, 1798—1865, Jurist, født 21. April 1798 i Kjøbenhavn, Søn af Højesteretsadvokat Henrik D. og Dorothea Margrethe f. Hennings. D. blev Student 1814, tog juridisk Embedsexamen 1820 og var en kort Tid ansat i det danske Kancelli, indtil han efter at have taget Graden som Lic. juris 1823 blev Notarius ved det retsvidenskabelige Fakultet. 1827 blev han surnumerær og 1829 virkelig Assessor i Landsøver- samt Hof- og Stadsretten, 1836 tog han den juridiske Doktorgrad og fik 1840 Justitsraadstitelen. Foruden sine akademiske Afhandlinger: «De injuriis realibus» og «De arresto civili» har han skrevet en Undersøgelse om Straffen

for overlagte Legemsbeskadigelser (i «Jurid. Tidsskr.» IX). D. besad videnskabelig Sans og var en anset Dommer, men maatte allerede 1843 søge Afsked paa Grund af Sindssygdom og forblev derefter paa en Sindssygeanstalt indtil sin Død, 13. Okt. 1865. Han var gift med Vilhelmine Elise Klein, Datter af Silke- og Klædekræmmer W. K.

Erslew, Forf. Lex. Tidsskr. f. Retsvæsen 1865, S. 411. Overskou, Af mit Liv og min Tid S. 160.

Deuntzer.

Dresing, Frederik Nicolai, f. 1823, Politiker. Han er Søn af Kammerassessor, i. Assistent og Litteralforvalter ved det kgl. Talloteri Stephan Nicolai D. og Sophie Frederikke f. August og er født 29. Avg. 1823 i Kjøbenhavn. Efter at D. 1841 var bleven Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1847 juridisk Kandidat, var han i 1849—50 konst. Byskriver i Randers og derefter i et Aars Tid Sagførerfuldmægtig i Kjøbenhavn. I 1851 overtog han Forpagtningen af Rødslet Teglværk og Bestyrelsen af Rødslet Gods, og i 1856 blev han Ejer af Vørbjærggaard i Kjær Herred. Nogen Tid efter traadte han ind i det politiske Liv, først (1861—66) som Folketingsmand for Aalborg Amts 1. Valvkreds (Nørre Sundby) og fra 1866 som Medlem af Landstinget for 7. Kreds. 1859—85 var han Formand for Sundby-Hvorup Sogneraad, og siden 1866 er han Formand i Direktionen for den indbyrdes Brandforsikringsforening for rørlige Ejendele paa Landet i Aalborg og Hjørring Amter. Siden 1876 har han, som i de foregaaende Aar havde været Medlem af Rigsretten, af Landstinget været valgt til Statsrevisor. D., som hører til Højre, har aldrig indtaget nogen fremtrædende Stilling i Politikken, men hans sunde Blik og støtte Karakter have gjort ham paaskjønnet i Landstinget. Han er gift med Marie Margrethe f. Lund, Datter af Godsforvalter Michael Larsen L., Ejer af Vørbjærggaard, og Inger Marie f. Hansen.

M. P. Friis.

Dresselberg, Anders, 1543—1613, Landsdommer, Søn af Niels Andersen D. til Lyngbygaard og Johanne Rud til Vognserup, hvilken sidste Gaard A. D. arvede, blev født 30. Dec. 1543. Efter at have fuldendt sine Studeringer, bl. a. ved Universiteterne i Strasburg og Tübingen, ansattes han 1572 som Sekretær i Kancelliet og forlenedes 1577 med et Kannikedømme i Lund; desuden fik han 1581 Provstiet i Hard Syssel. Aaret efter blev han Landsdommer i Sjælland og fik det til dette Embede knyttede Len, Fredsgaarde, som han dog mistede 1585, men han fik i Steden en Del Krongods

i Tude Herred. Landsdommerstillingen fratraadte han 1590, men havde siden et Par større Len, nemlig Aalholm 1597—1606 og Holbæk fra 1608 til sin Død, 12. Sept. 1613. Han ligger med sine to Hustruer, Mette Grubbe (gift 1. Nov. 1584 † 7. Maj 1587) og Karen Skinkel (gift 29. Sept. 1594 † 3. Nov. 1624), begravet i Kundby Kirke.
Thiset.

Dresselberg, Vilhelm, —1620, Landsdommer, Herre til Vindinge i Sjælland og Hjulerød i Skaane samt senere til Vognserup, studerede med sin ovennævnte Broder i Udlandet og tjente derefter (1572—88) ligesom denne og senere 2 yngre Brødre i Kancelliet; 1576 fik han Degnedømmet i Lund. 1605 blev han beskikket til Landsdommer i Sjælland og fik Ringsted Kloster i Forlening, som han fratraadte 1615; et Drab, han skal have begaaet paa en af sine egne Tjenere, og hvorfor han maatte rømme Riget, men hvorom for øvrigt nærmere Oplysning savnes, var vel den Aarsag, der afbrød hans Embedsbane. Det er ikke oplyst, om han i levende Live kom tilbage, men hans Begravelse stod i Vindinge Kirke 22. Juni 1620. Han var sin Slægts sidste Mand; af sit Ægteskab med Karen Grubbe (gift 11. Juli 1591 † 26. Nov. 1630) efterlod han sig kun en Datter.
Thiset.

Drewsen, Adolph Ludvig, 1803—85, Justitiarius, en Søn af Papirfabrikant, Ejer af Strandmøllen Christian D. og dennes 3. Hustru, Anna Christine Dorothea f. Lassen, fødtes i Kjøbenhavn 20. Marts 1803, blev 1820 Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, juridisk Kandidat 1824, Avditør i Armeen 1826, var 1830—52 Avditør, Regnskabsfører og Docent i Retslære ved Søkadetkorpset, blev 1832 tillige Assessor i Kjøbenhavns Politiret, 1845 Assessor i Kriminal- og Politiretten, 1846 Justitsraad, 1847 Justitiarius for sidstnævnte Ret, 1852 Etatsraad, 1868 Kommandør af 1. Grad af Dannebrog, 1869 Konferensraad, entledigedes som Justitiarius 1879 og udnævntes samtidig til Storkors af Dannebrog som en Paaskjønnelse af den Nidkjærhed og Dygtighed, hvormed han i en lang Aarrække havde røgtet sit betydningsfulde Embede. Ved Siden af sin Hovedvirksomhed beklædte han forskellige Æres- og Tillidshverv. Som en Anerkjendelse af hans store Interesse for og Indsigt i forskellige Landbruget vedrørende Forhold hædrede Landhusholdningsselskabet ham ved 1860 at udnævne ham til en af Præsidenterne for Selskabet, men allerede 1866 fratraadte han denne Stilling; derimod var han

fra 1865—82 Medlem af Direktionen for Tontinen af 1800 og fra 1870 til sin Død, 2. Febr. 1885, extraordinær Assessor i Højesteret. Han var en nobel, human og fintfølelse Mand, hvis Hjærte ikke slog mindst varmt for Samfundets Stifbørn. Han var saaledes ikke blot Medstifter af, men ogsaa i over en Menneskealder Sjælen i Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse. Han ægtede 18. Okt. 1826 Ingeborg Nicoline Collin (f. 23. Avg. 1804 † 27. Maj 1877), en Datter af Gehejmekonferensraad Jonas C. (s. ovfr. S. 64).

G. Kringelbach.

Drewsen, Christian, f. 1799, Papirfabrikant. Han er født 30. Avg. 1799 og er Søn af ndfr. nævnte Joh. Chr. D. Han kom tidlig til at være Faderens Medhjælper i hans Virksomhed paa Strandmøllen ligesom ved en Oljemølle i Skodsborg. 1840 blev han sammen med sin yngre Broder Michael D. (s. ndfr.) Medlem af Firmaet Drewsen & Sønner og overtog sammen med ham i 1844 Driften af Strandmøllen, som de 1848 fik Skjøde paa. 1854 udvidede de Virksomheden her ved at tilkøbe Ørholm og Nymølle. Indtil 1. Jan. 1865 var han tillige Medejer af den væsentlig af Michael D. 1844 i Silkeborg anlagte Papirfabrik, men fra den nævnte Dag blev han Eneejer af Strandmøllen, Ørholm og Nymølle, hvis Drift han fortsatte under det gamle Firma (Drewsen & Sønner) til de 1. Marts 1889 gik over til Aktieselskabet «de forenede Papirfabrikker». Ved Siden af sin Virksomhed som industridrivende har han flittig dyrket Naturvidenskaberne. Som Samler og som Forfatter af forskellige Afhandlinger har han Fortjenester navnlig af vor Insektsfavna; han er den, der gav J. C. Schiødte den første Vejledning i at samle Insekter, og sin store Samling (ogsaa af udenlandske Insekter) har han skænket til Universitetets zoologiske Musæum. 30. Avg. 1822 ægtede han Ernestine Jacobsen (f. 11. Maj 1804), hvis Fader var Forvalter J. paa Christiansholm ved Klampenborg.

Erslew, Forf. Lex. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. 2. Afd. II, 435 f. C. Nyrop, Strandmøllen.

C. Nyrop.

Drewsen, Hans Christian, 1823—1874, Galvanoplastiker, er født 18. Marts 1823 paa Borupgaard ved Helsingør; Faderen var kgl. Skovfoged Carl Georg D. (en yngre Broder til ndfr. nævnte Kammerraad Joh. Chr. D.), Moderen Hanne f. Wismer. 1842 blev han polyteknisk Examinand, og 1845 tog han partiel polyteknisk Examen i Fysik og Kemi, hvorefter han i Kjøbenhavn oprettede et Etablissement for Affinering og Galvanoplastik, der fra 1. Jan.

1849 rekonstrueredes som et udelukkende galvanoplastisk Anlæg. J. B. Dalhoff (s. ovfr. S. 160) viste ham Vej i Galvanoplastikkens Anvendelse, men H. C. D. var den første, der her dannede en praktisk Virksomhed paa denne Opfindelse. Han var 1857 Medstifter af Firmaet Drewsen & Wismers Galvaniseringsetablisement, som han senere helt overlod Svogeren Christian Wismer. Han døde 4. Febr. 1874. 24. Nov. 1854 ægtede han Charlotte Christiane Holtmann (f. 22. Febr. 1830), der overlever ham; hun er Datter af Blikkenslager Henr. H. og Adolfine Ernestine f. Rasmussen. *C. Nyrop.*

Drewsen, Harald, 1836—78, Arkitekt, var Søn af ovfr. nævnte Konferensraad Adolph Ludv. D. og fødtes 21. Maj 1836 i Kjøbenhavn, gennemgik Kunstakademiet, fik Afgangsbetegnelse 1866, blev senere Bygningsinspektør for Frederiksberg By og Sogn og døde 3. Sept. 1878. I 1874 ægtede han Ingeborg Lind, Datter af Justitsraad, Kontorchef C. B. W. L. og Louise f. Collin. Blandt hans Arbejder kan foruden Restavrationen af Slagelse Kirke nævnes: den Hambroske Bade- og Vaskeanstalt i Pilestræde, Kommuneskolen paa Niels Ebbesens Vej, Kapellet paa Fasanvejens Kirkegaard, Stiftsforvalterboligen paa Vallø, Prof. Aagesens Villa (Ryesgade 46) samt flere Villaer i Rosenvænget. D. yndede at anvende Murstensmotiver, som han behandlede med megen Smag og Dygtighed.

Weillbach, *Konstnerlex.*

Erik Schiodte.

Drewsen, Johan Christian, 1777—1851, Landøkonom, Industriadmand og Politiker, er født 23. Dec. 1777 paa Strandmøllen, nord for Kjøbenhavn, hvor hans fra Hannover stammende Slægt fra 1693 havde drevet Papirfabrikation (fra 1718 som Møllens Ejer). Hans Fader var Papirmøller Chr. D. (f. 1745 † 1810) og Moderen dennes 2. Hustru, Anna f. Wesseltoft († 1791). Uden at blive overbebyrdet med boglig Viden voxede D. op i det livlige Hjem paa Strandmøllen, hvor f. Ex. baade Rahbek og Oehlenschläger kom, og hvorhen Malthe Conrad Bruun tyede, da han 1793 fandt det raadeligt at flygte til Hven. D. lærte efter Familiens Tradition Papirmageriet og blev zünftig Papirmagersvend, men hans Hu stod til at blive Officer for at gaa i fransk Tjeneste. Den store Revolution havde betaget ham med mægtige Tanker om Frihed og Tapperhed. Men alt blev anderledes. Han saa Johanne Ophelia Rosing (f. 11. Juni 1778 † 18. Okt. 1824), Datter af Skuespiller

Michael R., og nu satte han hele sin livlige Energi ind paa at vinde og hjemføre hende. 10. Nov. 1798, da han endnu ikke var fuldt 21 Aar gammel, stod deres Bryllup, og nu var han forvandlet til en fredelig Borger. Hans Lyst til Krigerstanden blev dog paa en Maade tilfredsstillet. Da Englænderne 1801 angreb Danmark, indtraadte han som Lieutenant i Landeværnet, og da han 1807 laa med sin Bataillon i Kjøbenhavn, deltog han som frivillig i Livjægerens Udfald 31. Avg. i Classens Have. 1808 afskedigedes han fra Landeværnet; 1813 brugtes han til at indhente Efterretninger fra Skaane om, hvad Svenskerne havde i Sinde.

Da han 1798 holdt Bryllup, fik han af sin Fader en Bondegaard i Smidstrup, o. 1 Mil nord for Strandmøllen, og her begyndte han sin for det danske Landbrug saa betydningsfulde Virksomhed, som han senere fortsatte i Lundtofte. Ved Studiet af navnlig tyske Agerdyrknings skrifter, ved Forhandling med Egnens bedste Landmænd — fornemmelig Præsten H. J. C. Høegh i Gjentofte og dennes Kollega B. F. Rønne i Lyngby samt Frederik de Coninck paa Frederikslund ved Dronninggaard og hans Broder Jean de Coninck — samt ved egen Erfaring dannede han sig efterhaanden selvstændige Meninger og brød fuldstændig med al gammel Slendrian. Han arbejdede personlig med i Marken, og med urokkelig Bestemthed bibragte han Folkene, der i Begyndelsen vare uvillige, den Overbevisning, at hvad «Herren» én Gang havde sat sig i Hovedet, det maatte ske. Først og fremmest lagde han Vægt paa gode Redskaber; i Steden for den klodsede Hjulplov indførte han saaledes Svingploven, men han indførte ogsaa Kartoffelavl i det store, Roeavl, Vexeldrift, Staldfodring osv., alt betydningsfulde Reformer, og hvad han saaledes efterhaanden kæmpede sig frem til, vilde han ikke bevare for sig selv. Han blev landøkonomisk Forfatter, og 1813 fik han det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sølvmedaille for et Skrift om Vexeldrift ligesom 1817 dets Guldmedaille for en Afhandling om Kløveren. Og i dette Selskab, som han 1812 indtraadte i, blev han hurtig en betydende Person. 1814 blev han Medlem af dets Skriftkomité, 1815 af dets første Agerdyrkningskomité, og fra 1819—30 var han en af dets 3 Præsidenter. Han var ogsaa stadig virksom. Han oversatte Alb. Thaers «Grundsætninger for Landøkonomien» (I—IV, 1816—19), stiftede 1818 sammen med J. Collin «Agerdyrknings selskabet for Kjøbenhavns Amt» (der for øvrigt kun bestod til 1824), foretog 1819 en landøkonomisk Rejse i Tyskland, var i Aarene 1820—30 virksom ved

en Række Prøvepløjninger, lod i 1825 smedde Mønsterplove ved Strandmøllen og udgav sammen med Fr. de Coninck og Pastor Rønne «Landøkonomiske Tidender» (I—VII, 1815—17), som han fortsatte alene (VIII—IX, 1818—19; «Nye landøkonomiske Tidender» I—IV, 1819—25), kun en kort Tid assisteret af J. Collin. 1834 udgav han endelig sit vigtige Skrift «Landøkonomiske Betragtninger» (2. Opl. 1842) og i 1841 og 1842 nogle Smaaskrifter om Silkeavl og Morbærtræer.

Den Friskhed og Frejdighed, der gennemstrømmer hele hans landøkonomiske Virksomhed, maatte nødvendigvis gjøre Indtryk. I vide Kredse blev han en anerkjendt Avtoritet, men uden Modstand trængte han ikke igjennem. Forholdet til Professor C. Olufsen, i hvis «Økonomiske Annaler» han i 1807 debuterede som Forfatter, udviklede sig til en bitter Polmik, og der foreligger ogsaa andre polemiske Artikler af ham, f. Ex. imod Hertugen af Augustenborg og Landvæsenskommissær C. F. J. Dalgas. Hans ivrige Begjstring for alt nyt i Forbindelse med, at han paa Avtodidakters Vis kunde staa uvidende om væsentlige Forudsætninger, undlod i det hele ikke at berede ham Vanskeligheder, men hans store naturlige Begavelse kom ham paa den anden Side næsten altid til Hjælp. D. trak sig aldrig ængstelig tilbage, men forsvarede livlig sine Meninger, og at han anerkjendtes, kan ses deraf, at han i 1835 blev optagen som Medlem af Videnskabernes Selskabs fysiske Klasse. Staten anerkjendte ham ved 1817 at udnævne ham til — Kammerraad, en Titel, som han beholdt hele sit Liv.

Som han optraadte i Agerbruget, optraadte han ogsaa i Industrien. 1810 døde hans Fader, og da han nu overtog Strandmøllen, blev han ogsaa her trods de trykkede Tider en energisk Reformator. Allerede 1790 havde Dampmaskinen holdt sit Indtog i Danmark, men det var dog først under D. paa Strandmøllen, at Landet blev fortroligt med Dampen. 1821 anskaffede han en Dampmaskine, som 1829 kom til at drive en Papirmaskine, den første i Norden, og 1835 havde Strandmøllen ikke mindre end 3 Dampmaskiner paa henholdsvis 6, 20 og 40 Hestes Kraft og 2 Papirmaskiner. Medens den i 1827 kun producerede 15000 Ris Papir, var dens Produktion i 1843 84000 Ris. D. forsvarede sejerrig Maskinpapiret over for en Række Angribere, der holdt paa det tidligere, haandforarbejdede Bøttepapir, og 1841 indforskrev han en fransk Papirmager, for at alt kunde blive bedst muligt. Han holdt sig imidlertid langtfra udelukkende til Papirfabrikationen. En i 1821 indtraadt

Forhøjelse af Oljetolden lod ham anlægge Oljemøller, som Toldens Nedsættelse i 1831, under hans kraftige Protest, dog igjen bragte til at forsvinde, 1827 var han Medanlægger af en Fajancefabrik, Søholm, i Nærheden af Bellevue paa Strandvejen, en Tid tænkte han paa at anlægge et Garnspinderi paa Strandmøllen, og han arbejdede ivrig for det i 1841 stiftede «Dansk Silkeselskab». Med Haand og Mund kæmpede han imod den overleverede Sætning, at Danmark ikke var og ikke kunde blive et Fabrikland, han stræbte fremad i stort og smaat — 1824 fik han saaledes den første hydrauliske Presse her til Landet —, men han fordrede Industrien beskyttet gennem Tolden. Han udtalte sig oftere bestemt imod Frihandelstheorien. Den manglede Erfaringens Stempel, og han saa ingen Grund til, at Danmark i denne Retning skulde tjene som Prøveklud.

Dette kunde synes dikteret af personlige Interesser, hvad han ogsaa fik at høre, thi han fordrede høj Indførselstold paa Papir og et fuldstændigt Forbud mod Udførsel af Klude, men D.s kraftige og energiske Optræden var aldrig præget af Egennytte, den havde vide Horisonter. Hans Maal var tidlig de brede Lags Udvikling, hvad han tydelig lagde for Dagen. Fra 1816—36 skrev han økonomiske Meddelelser i Almanakkerne, 1835 var han Medstifter af Trykkefrihedsselskabet, fra 1836—38 deltog han i Udgivelsen af «Læsning for Almuen», og fra 1838—41 udgav han alene «Til Underholdning for Menigmand», ligesom han oftere holdt Foredrag i den 1838 stiftede Industriforening i Kjøbenhavn. Det var dog særlig Bondestanden, han som Landmand var kommen i nær og fortrolig Forbindelse med, der ejede hans Interesse. Han havde derfor med Sympathi fulgt bl. a. Schweitseren Fellenbergs landøkonomiske Opdragelsesanstalt i Hofwyl, og hvor frit, næsten revolutionært han saa paa vore Landboforhold, udtrykker han kraftig i sine ovenfor nævnte «Landøkonomiske Betragtninger» (1834). «Frivillig eller tvungen», siger han, «tidligere eller sildigere ville de privilegerede Klasser blive nødte til at opgive formentlige og i en mørk Tidsalder erhvervede eller tillistede Rettigheder, der stride mod Tidens Aand og Menneskets Værd. Bonden vil opleve den Tid, da ej blot hans Legeme er lige saa frit som hver anden Borgers, men og hans Ejendom, hans Tid ene er underkastet egen Vilje. Herremanden vil blive nødte til at pløje sin egen Mark, og Adelsmandens og Borgerens Søn vil miste den lidet ærefulde Rettighed at lade Bondens Søn værne om sig i Fejdens Tid.»

Det er den vordende bondevenlige Politikers fuldt færdige Program, som her klart lægges frem, og det skulde hurtig faa praktisk Betydning. Da der i Dec. 1834 foretoges Valg til de af Frederik VI indførte raadgivende Stænderforsamlinger, blev D. i sin Egn valgt til Deputeret. Han gav som saadan Møde i Roskilde Stænderforsamling, og i de skarpe Sammenstød, som det kom til her mellem de konservative og frihedsvenlige Anskuelser, stod D. paa de sidstes Side. Han blev en af Roskilde Stænders frisindede Førere og øvede en afgjørende Indflydelse paa de fleste Deputerede af Bondestanden. Han talte og virkede for Petitioner angaaende Formildelse af Jagtlovgivningen, Indskrænkning af de offentlige Frirejser, Afløsning af Hoveriet, Salg af offentlige Stiftelsers, Lens og Stamhuses Bøndergods, Forbedring af Landsbyskolelærernes Kaar, Indførelse af almindelig Værnepligt, Jødernes Valgbarhed, almindelig Ret for alle Aviser til Postforsendelse, fuld Offentlighed i Stænderforsamlingernes Forhandlinger osv. Enhver Frihedsbestræbelse var han paa Forhaand en Ven af, kun ikke paa det kirkelige Omraade, som han synes at have staaet fjærnt. Og at hans Virksomhed fulgtes og anerkjendtes, ses tydelig bl. a. deraf, at han ved Omvalgene i 1841 gjenvalgtes til Deputeret endog 3 Steder.

D. var for øvrigt ingen stor Taler, men han var i Besiddelse af et vist tørt Humor, der i Forbindelse med hans Udtalelsers djærve, for ikke at sige skarpe, ja undertiden bitre Præg ikke undlod at gjøre Virkning, og hans Optræden i 1844, da han sammen med Prokurator Balthasar Christensen havde indgivet et Forslag, der gik ud paa, at Bondestanden «fuldstændig skulde emanciperes til virkelig Frihed og Lighed for Person, Ejendom og Virksomhed med Statens øvrige Borgere», gjorde ham i vide Kredse populær. Medens Forslagsstillerne i Forsamlingen bleve Gjenstand for en Række skarpe personlige Angreb, strømmede det ind med Taknemmeligheds- og Hengivenhedsadresser til D., der stod som en betydelig Skikkelse, og det med Grund. Foruden at være Stænderdeputeret var han ogsaa Medlem af Kjøbenhavns Amsraad og Formand for den ved hans Initiativ skabte ivrige «Landkommunalforening for Kjøbenhavns Amt». Den ved Anordningen af 13. Avg. 1841 angaaende Landkommunevæsenet skabte Adgang til Selvstyre blev i vid Maalestok benyttet af Frihedspartiet, der den Gang endnu stod samlet og enigt, hvorfor vi ogsaa se D. lige saa ivrig for det danske Sprog i Slesvig som for Bondeemancipationen. Han var

en af de 18, der indbøde til at give P. Hjort Lorenzen, der 1842 i den slesvigske Stænderforsamling «vedblev at tale Dansk», en Hædersgave, og det blev ham, der ved Skamlingsbank-Festen 18. Maj 1843 overrakte Lorenzen det ved en Nationalsubskription anskaffede Sølvdrikkehorn. Han var mellem de 22, der med H. N. Clausen i Spidsen indbøde til Dannelsen af en Fond for Oprettelsen af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig, og han var i 1844 Medlem af den saakaldte «Syvstjerne», der med J. F. Schouw som Leder bl. a. fremkaldte en af 20960 Underskrifter bedækket Adresse til Kongen om det danske Sprog i Slesvig.

Datidens politiske Liv slog sig imidlertid ikke til Ro ved Pengeindsamlinger og Indgivelsen af Adresser. Det agiterede ved Afholdelsen af Fester og Banketter med politiske Udtalelser, og D. mødte med «uopslidelig Ungdommelighed» som Taler paa den kgl. Skydebane ved Kjøbenhavn, paa Himmelbjærget, i Egebæksvang og mange andre Steder. I Juni 1845 var han saaledes tilstede ved et Møde paa Ulkestrup Mark i Holbæk Amt, men her forkølede den 68aarige Mand sig, og et uheldigt Fald forværrede hans Tilstand. Han blev syg, og Sygdommen varede til ind i 1848. Han blev forhindret i at give Møde i Stænderne, hvortil han 2. Gang var bleven gjenvalgt 1847, men derfor var han ikke ledig. I Dec. 1845 indbød han sammen med Balthasar Christensen til Oprettelsen af et «Bondevennernes Selskab», der ogsaa stiftedes 1. Juni 1846, og for hvilket Kapitajn A. F. Tscherning blev Formand. Den syge D. blev kun Medlem af Selskabets Bestyrelse, men hvor levende han paaskjønnedes, kan bl. a. ses deraf, at Bønderne i Kjøbenhavns Amt i Dec. 1846 overrakte ham en Gulddaase med hans Navn i Brillanter. Betegnende er det ogsaa, at da en større Deputation af Bønder fra Østifterne 14. Febr. 1848 ønskede at overrække Kongen forskjellige Adresser, men kun blev kølig modtagen ved Hoffet, svarede den ved en Demonstration til Ære for D. Den begav sig til hans Bolig, hvor den takkede ham for hans mangeaarige Virksomhed for Bondestandens Opkomst.

Med det nye politiske Liv, som brød frem ved Frederik VII's Tronbestigelse i Jan. 1848, syntes D.s gode Helbred at skulle vende tilbage. Han var mellem de 45 ansete Mænd, der 23. Febr. protesterede mod Forfatningsreskriptet af 28. Jan., og da Bondevenneselskabet med Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling for Øje principielt modarbejdede Valg af de Stænderdeputerede, der havde stemt for Kongevalg, viste han sig som den gamle selv-

stændige Karakter. Han brød med Selskabet, støttede de af det bekæmpede Kandidater og stillede sig selv imod dets Kandidat i Holbæk Amts 2. Valgkreds (Tvede Kro). Han faldt her, men desuagtet blev han folkevalgt Medlem af Rigsforsamlingen, i det han blev valgt i Frederiksborg Amts 2. Valgkreds (Esrom).

Alder og Svagelighed undlode dog ikke nu at gjøre sig gjældende. Han spillede kun en mindre Rolle i Rigsforsamlingen, hvor han selvfølgelig stemte for Grundloven, men betegnende for den store Agtelse, han vedblivende nød, er, at Bondeveneselskabet i Okt. 1849 henvendte sig til ham om paa ny at træde ind i dets Bestyrelse, hvad han ogsaa gjorde, men kun for i Marts 1851 endelig at udmelde sig, ligesom han allerede i Juli 1850 havde nedlagt sit Mandat som Folketingsmand for Københavns Amts 2. Valgkreds (Lyngby). Han følte sig uskikket til videre Deltagelse i det offentlige Liv, og 25. Avg. 1851 døde han da i København efter 11 Dages Sygeleje. — Hvad hans industrielle Virksomhed angaar, skal her endnu kun meddeles, at han allerede i 1840 havde optaget sine Sønner Christian og Michael D. som sine Kompagnoner i Strandmøllen (Drewsen & Sønner), at han i 1844 selv var udtraadt af dette Firma, og at han i 1848 havde tilskjødet Sønnerne Strandmøllen.

Fra København førtes hans Lig til Strandmøllen, og 30. Avg. 1851 samledes her et umaadeligt Følge; et storartet og højtideligt Ligtog drog gennem Dyrehaven til Søllerød Kirkegaard, hvor Begravelsen fandt Sted. — Efter at hans første Hustru, som ovfr. nævnt, var død i 1824, havde han 16. April 1828 ægtet Emmy Richter (f. 15. Nov. 1800), Datter af Klædekræmmer Hans R.; hun overlevede ham til 4. Maj 1880.

Erslew, Forf. Lex. Skand. Folkekal. 1844. Almuevennen 1851, Nr. 75 ff. Tidsskr. f. Landøkonomi, Ny R., XIII, 327 ff. C. Nyrop, Meddelelser fra Industriens Omraade S. 157 ff. *C. Nyrop.*

Drewsen, Michael, 1804—74, Papirfabrikant og Politiker, er født paa Strandmøllen 15. Okt. 1804 og er Søn af ovfr. nævnte Joh. Chr. D. Uden at have modtaget nogen særdeles omhyggelig Opdragelse blev han tidlig sin Faders Medhjælper ved Strandmøllens Drift, og sammen med sin ovfr. nævnte Broder Chr. D. blev han 1840 Medlem af Firmaet Drewsen & Sønner, som de selvstændig overtog i 1844. 1848 blev Strandmøllen deres Ejendom, og Virksomheden her udvidede de ved i 1854 at tilkøbe Ørholm og Ny-

mølle. En endnu betydeligere Udvidelse var kommen til i Jylland, da M. D. 1844 i den den Gang saa fjærne og uopdyrkede Egn med stor Energi anlagde Silkeborg Papirfabrik, paa hvilken det første Ark Papir forarbejdedes 1. Jan. 1845. Fabrikkens Anlæg faldt sammen med Regeringens Bestræbelser for her at grunde en Handelsplads, og den livlig begavede D., der altid optraadte paa en egen storslaaet Maade, blev hurtig her en betydende Personlighed. Fra Jan. 1865 blev han Eneejer af Papirfabrikken her, som han drev under Firmaet M. Drewsen & Søn, men allerede i 1869 solgte han den og købte nu flere svenske Godser, men desuagtet bevarede han stadig sin Bolig paa Silkeborg. 1848 valgtes han fra sin den Gang nye jyske Hjemstavn til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og var senere flere Gange Rigsdagsmand (han valgtes til Folketinget i 1849 og 1854 og til Landstinget i 1855, men det sidste Valg modtog han ikke). Som udpræget frisindet stod han i alt Fald en Tid det national-liberale Parti nærmest, hvad han bl. a. viste, da han i 1854 kæmpede ivrig mod det Ørstedeske Ministerium. Han stod i dette Aar i Spidsen for Afholdelsen af en Grundlovsfest paa Himmelbjærget, en Fest, der senere fik mange Efterfølgere, og han var virksom for Tilvejebringelsen af den store jyske Adressedeputation, hvem der i Sept. s. A. nægtedes Adgang til Kongen, men som hædredes af Kjøbenhavns Borgere ved en Fest i Kasino. D. var for øvrigt vel set af Frederik VII, der besøgte ham paa Silkeborg. 1845 havde han faaet Fortjenstmedaillen i Guld, og i 1855 blev han Kommandør af Danebrog. Han døde 26. Febr. 1874 i Kjøbenhavn. — 20. Nov. 1830 ægtede han Johanne Amalie Kümmel (f. 5. Avg. 1808 † 28. Juli 1863), Datter af Hyrekusk K. i Kjøbenhavn.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. V. Drechsel, Silkeborg. C. Nyrop, Strandmøllen. Illustr. Tid. XV, 217 f. C. Nyrop.

Drewsen, Viggo, 1830—88, filosofisk Forfatter, er født i Kjøbenhavn 15. Nov. 1830 og er Søn af ovfr. nævnte Konferensraad Adolph Ludv. D. Efter at være bleven Student læste han i nogen Tid Jura; men paa Grund af Ulyst til tvungne Studier og Hang til mere selvstændigt aandeligt Arbejde opgav han at tage Embedsexamen. 1859 fik han Ansættelse i Finansministeriet og virkede her, indtil han 1873 blev Kontorchef i Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871, for hvilken Anstalt han 1882 blev Bestyrelsesformand. Han deltog som frivillig i Krigen 1864, blev haardt

saaret og fanget ved Dybbøl og udnævntes efter sin Udløsning til Lieutenant. 1872 ægtede han Louise Henriette Collin, Datter af Etatsraad, Departementschef Edvard C. og Henriette Oline f. Thyberg. Han døde 8. Nov. 1888. — D. har (anonymt) skrevet forskellige om sædelig Alvor og logisk Dygtighed vidnende Afhandlinger, i hvilke han søger at trække Grundlinjerne for en rationel Livsanskuelse: «En Livsanskuelse grundet paa Elskov» (1881), «Forholdet mellem Mand og Kvinde, belyst gennem Udviklingshypotesen» (1884), «Grænser for Kjønsheden» (1888). To polemiske Artikler i «Tilskueren» for 1885: «Om en Reaktion mod den moderne Stræben efter større sexuel Sædelighed» og «Svar til Dr. phil. G. Brandes», belyse yderligere hans Anskuelser.

K. Kroman.

Dreyer, jvfr. Dreier (Drejer).

Dreyer, Andreas, —1686, Søofficer, født i Kjøbenhavn, blev 1675 antaget i Holland til dansk Krigstjeneste som Lieutenant og forfremmedes Aaret efter til Kapitajn; samtidig ansattes han som Chef for Orlogsskibet «Christiania» og var med dette under Niels Juel og senere Tromp Deltager i Gullands Erobring og Slaget ved Øland 1. Juni. Senere hen samme Maaned var han ved Landgangen i Skaane den første, der traadte i Land, og tog aktiv Del i Ystads Erobring. 1677 som Chef for «Enigheden» deltog han under Niels Juel i Slaget paa Kolberger-Heide 1. Juni og erobrede det svenske Orlogsskib «Wrangels Pallats». Maanedsdagen derefter, som Niels Juels Sekundant, udmærkede han sig i Slaget i Kjøge Bugt og erobrede her et andet svensk Skib, «Svenska Lejonet». Med lige saa stor Tapperhed, som han alt tvende Gange dette Aar havde udvist, deltog han endelig samme Efteraar i Floris Carstensens Angreb paa Vestervik. De 2 næstfølgende Aar vedblev han at være Chef for Orlogsskibet «Enigheden»; i Begyndelsen af Juli 1679, da han under Niels Juels Kommando deltog i den danske Flaades Blokering af Svenskerne i Kalmar, fik han Ordre til at sænke sit gamle Skib i Kalmar Sunds sydlige Indløb for saaledes at spærre Fjenden denne Udvej. Under en morderisk Kamp udførte han Befalingen og forfremmedes derefter til Schoutbynacht.

Efter Fredslutningen havde D. forskellige Kommandoer paa Konvoi o. l. Han døde 1686. — D. var gift med Geriche van Schaych fra Holland og havde 3 Døtre og 3 Sønner, hvoraf en senere blev Søofficer.

Lützow, Hist. Efterretn. om danske Sæe-Officerer I.

C. With.

Dreyer, Christopher Vilhelm, 1737—1810, Diplomat, var født i Helsingør, hvor hans Fader var en velstaaende Kjøbmand. Efter at have uddannet sig ved Studier og Rejser i Udlandet blev han ansat som Avskultant i Rentekammeret, hvor den ældre Bernstorff, der overalt spejdede efter dygtige yngre Mænd, som kunde anvendes i diplomatisk Tjeneste, opdagede ham. Han blev da anbragt som Legationssekretær i Petersborg, i det han dog foreløbig bibeholdt sin Stilling i Rentekammeret og udnævntes til Kommitteret. I Petersborg forblev han fra Avg. 1764 til Juni 1771, da han forflyttedes til Stockholm, men næppe ankommen der til, blev han i Dec. s. A. efter Grev Scheels pludselige Død beordret tilbage til Petersborg for at overtage Gesandtskabsforretningerne som Chargé d'affaires. Dette Ophold forlængedes ud over den nye Gesandt, Kammerherre C. F. Numsens Ankomst i Sept. 1772, dels fordi denne trængte til kyndig Vejledning, dels fordi man i Kjøbenhavn tænkte paa ved Siden af Gesandten hos Kejserinden at akkreditere D. som selvstændig Minister hos Storfyrst Poul i dennes Egenskab af Hertug af Gottorp. Men dette passede ikke til den afhængige Stilling, i hvilken Kejserinden ønskede at holde Sonnen, og saaledes fik D. da endelig i April 1773 sit længe nærrede Ønske opfyldt om at kunne forlade Rusland. Han udnævntes til Ministerresident i Warschau, men fik Udsættelse med at tiltræde sin nye Post, indtil den ved Delingen 1772 fremkaldte Bevægelse havde faaet Tid til at sætte sig noget. I Warschau forblev han indtil Jan. 1777, da han blev sendt til London, først som Ministerresident, men allerede i Avg. det følgende Aar udnævntes han til Gesandt, og han førte saaledes de vanskelige Forhandlinger om den nevtrale Skibsfart under den nordamerikanske Frihedskrig. I Dec. 1784 forflyttedes han til Madrid og der fra i Slutningen af 1796 endelig til Paris, hvor han repræsenterede Danmark under Direktoriet, Konsulatet og Kejserdømmet indtil sin Død, der indtraf 28. Avg. 1810 som Følge af en Operation for Sten.

D. adskiller sig i meget fra sine samtidige Kolleger af den Bernstorffske Skole. Han var ikke blot dansk, men hørte desuden ved sin Fødsel til Samfundets bredere Lag, hvori de nationale Ejendommeligheder træde skarpest frem, og det Hjem, fra hvilket han var udgaaet, udmærkede sig vistnok mere ved Arbejdsomhed og praktisk Sans end ved højere Dannelse. Hans Karakter og Egenskaber, Væsen og Aandsretning bære Mærke deraf. Litteratur og Kunst laa ham fjærnt, hvad der ogsaa viser sig i hans

franske Depecher, der hverken udmærke sig ved Stil eller sproglig Korrekthed. Derimod samlede alle hans Evner og Interesser sig om hans praktiske Embedsgjerning, og han frembyder i alle Henseender Typen for en dygtig dansk Embedsmand paa den Tid, begrænset, men med hele sin Sjæl i sin Gjerning, pligtopfyldende, men tillige selvstændig og vedholdende i sine Anskuelser. Statsmand var han egentlig ikke, men han indberettede med Nøjagtighed de enkelte Begivenheder, om hvilke han altid vidste at holde sig vel underrettet, forudsaa ofte, hvad der forestod i den nærmeste Fremtid, hvorimod han vanskelig hævede sig til et højere og almindeligere Overblik. Hans Styrke viste sig navnlig i Behandlingen af de enkelte konkrete Spørgsmaal, som direkte berørte vore politiske og kommercielle Interesser. Dem kjendte han til Bunds, og dem forsvarede han med national Sejhed uden at lade sig afvise og med en Djærvhed, der taaltes, fordi den saa umiskjendelig var præget af Ærlighed og Interesse for Sagen. Den samme Sikkerhed viste han lige over for sin egen Regering. Frimodig indberettede han, hvad han erfarede, uden at lade sig afholde af den Erfaring, at Overbringeren af en uvelkommen Efterretning ikke tør regne paa nogen venlig Modtagelse, tilbageholdt ikke sin Mening om, hvad der burde gjøres, ja tillod sig, hvor han ansaa det for paatrængende nødvendigt, selv at tage et Initiativ eller vel endog at tilsidesætte en Ordre. Det er rimeligt nok, at man af ham taalte, hvad man ikke vilde have taalt af andre, men de to ældre Bernstorff'er havde han dog sikkert ikke vovet at byde, hvad den tredje, Christian Bernstorff, fandt sig i.

I sine politiske Anskuelser var han stærkt konservativ, og hvad han havde set i Rusland, Polen, London, Madrid og senest i Paris, bestyrkede ham kun i den Overbevisning, at den bedste Regeringsform var den oplyste Enevælde, saaledes som den gennemførtes her hjemme. Men han var for meget dansk til ikke at føle en instinktmæssig Uvilje mod det tyske Elements Overvægt. Skjønt ansat af den ældre Bernstorff, nærrede han dog allerede som ung Sekretær ingen Sympathi for ham, hvortil vel ogsaa kom, at dennes undertiden noget vel storslaaede og fjærntskuende Politik maatte være hans prosaiske og sobre Natur fremmed. Som Modsetning dertil tiltaltes han langt mere af Ostens tilbagetrukne Udenrigspolitik, som han i det hele synes at have bevaret stor Velvilje for denne ellers almindelig strængt bedømte Minister fra den Tid, da han ansattes som Sekretær hos ham i Petersborg, og dette er

saa meget mærkeligere, som han kom der hen med forudfattet Mening om Ostens Upaalidelighed og Underfundighed. Det er sandsynligt, at den nationale Forskjellighed ligeledes var medvirkende Aarsag til, at han endnu mindre kunde finde sig til rette med Asseburg, som derefter blev hans Chef i Petersborg, men denne stødte ham desuden ved sit kolde, aristokratiske Væsen, og fordi D. mistænkte ham for at hælde til Preussen. Forholdet mellem D. og Christian Bernstorff var vel upaaklageligt, men de obligate høflige Vendinger røbe ingen gjensidig Sympathi, og det turde vel være, at de gjentagne og indtrængende Tilbud, som Regeringen i 1799—1800 gjorde D. om at indtræde som Præsident i General-Toldkammeret, nok saa meget vare fremkaldte af Ønsket om at blive af med en ikke ganske behagelig underordnet som ved Udsigten til, at hans store Erfaring i Skibs- og Handelssager kunde komme disse Rigernes vigtigste Erhvervsgrene til gode i videre Omfang end hidtil. Derimod gav Rosenkrantz ham i den korte Tid, han var hans overordnede, gjentagne Beviser paa Paaskjønnelse.

Lige over for Sverige og Svenskere synes D. ikke at have delt sine Landsmænds traditionelle Uvilje. I alt Fald havde denne Følelse hos ham maattet vige for Erkjendelsen af den Fare, der fra Rusland truede hele Norden. I 1810 arbejdede han derfor ufortrødent paa at vinde Kejseren for, at hele Skandinavien forenedes under Frederik VI «med samme Forfatning for alle 3 Riger», og hvis det ikke var muligt, at Tronfølgervalget i Sverige da i alt Fald maatte falde paa Prins Christian eller i det mindste paa Hertugen af Augustenborg, hvor lidet skikken han end i øvrigt ansaa denne sidste til at bestige en Trone. Og med samme Iver søgte han at hindre Bernadottes Valg, som han betragtede som ensbetydende med Nordens absolute Underkastelse under Napoleon.

D. var en smuk og beleven Mand, vindende ved sin Aabenhed og Ærlighed, og han nød stor Agtelse for Dygtighed og Paalidelighed hos sine Kolleger, der ofte søgte hans Raad, og hos de Udenrigsministre, med hvem han havde at forhandle. I Frankrig var hans Stilling ganske enestaaende. Talleyrand, med hvem han tidlig var kommen i Berøring, da denne var Udenrigsminister under Direktoriet og atter blev det efter 18. Brumaire, satte stor Pris paa ham og vedblev ogsaa senere under Kejserdømmet at gjøre ham væsentlige Tjenester, uagtet D. just ikke havde skaanet ham, men f. Ex. en Gang, da Ministeren forsikrede oprigtig at ville arbejde paa, at Danmarks Krav angaaende dets nevtrale Skibs-

fart bleve opfyldte, ganske tørt svarede: «Jeg skal vist aldrig paa-beraabe mig Deres Løfter og Forsikringer, som jeg har lært ikke at sætte nogen Lid til». Men ogsaa Napoleon viste ham en Opmærksomhed, der ellers kun faldt i de Ministres Lod, som han havde en bestemt Interesse af at vinde. Paa sin Side nærrede D. stor Beundring for Napoleons Geni, uden dog at være blind for hans Fejl eller at lade sig drage et Skridt videre, end han selv vilde. Allerede før 18. Brumaire var D. ikke blot personlig overbevist om, at Frankrigs Frelse kun kunde komme fra Bonaparte, men han synes endog til Dels at have været indviet i Forberedelserne til denne Revolution. Da Bonaparte var blevet Førstekonsul, underholdt han sig ved Diplomatkuren, der hver 14. Dag holdtes i Tuilliererne, altid længe med D., spurgte ham om hans Mening om den almindelige Politik og fandt Behag i hans undertiden noget vel aabenhjærtige Bemærkninger. I 1800, da Regeringen under Englands og Ruslands forenede Tryk vilde kalde ham tilbage og foreløbig havde fjærnet ham fra Paris i Form af en Orlov, forlangte Førstekonsulen gjentagende og i saa bestemte Udtryk hans Tilbagekomst, at den fungerende Chargé d'affaires, Manthey, til sidst maatte skrive hjem, at «kun D.s ufortøvede Tilbagevenden kunde bevare de venskabelige Forhold», og han tilføjer, at «efter sine gjentagne Udtalelser i Paahør af hele det diplomatiske Korps vilde Bonaparte anse sig for personlig fornærmet, hvis man ikke strax sendte en Minister tilbage, som han sætter stor Pris paa for hans sjældne Skarpsindighed og store Kjendskab til de forskjellige Kabinetters Tendenser, og som han desuden vilde bruge for at nærme sig til Rusland». Senere, under Kejserdømmet, blev D.s Adgang til Napoleon selvfølgelig sjældnere, men denne bevarede altid stor Velvilje for ham, og ved Efterretningen om hans Død lod han sin Udenrigsminister, Hertugen af Cadore, udtale sin dybe Beklagelse over dette Tab.

Under sin lange Embedsbane var D. efterhaanden stegen op ad Rangstiens Trin. Da han som Sekretær sendtes til Petersborg, havde han, i Betragtning af sin Stilling som Kommitteret, faaet Titel af Legationsraad; da han akkrediteredes i Warschau, udnævntes han til Etatsraad, under sit Ophold i London blev han Konferensraad og 1781 hvid Ridder, og endelig avancerede han 1795[^] til Gehejmekonferensraad. Derimod er den Barontitel, under hvilken han ofte forekommer i privates Erindringer, kun et

**til Geheimeraad og 1808*

Udtryk for den populære Overtro, at en Gesandt nødvendigvis maatte være «af Adel».

D. var ikke gift. I Warschau synes han at have haft en Forbindelse, af hvilken han i det mindste havde en Søn, der under Navnet Guillaumont blev opdraget i hans Hus og 1800 udnævntes til hans Legationssekretær. Efter D.s Død fungerede han som Chargé d'affaires, indtil General Waltersdorff kunde overtage Gesandtskabet; i 1812 udnævntes han til Major i den danske Armé. Han døde 1814. Men D. havde desuden ¹⁷⁹² indgaaet en Forbindelse med en Spanierinde, der fulgte ham til Paris, og med hvem han havde 2 Døtre og en Søn, som han skal have legitimeret paa sit Dødsleje, og som saaledes kom til at bære hans Navn. Da han intet efterlod sig, kom Døtrene efter hans Død til Kjøbenhavn, hvor de optoges i det gjæstfrie Brunske Hus. Der blev den ene gift med en spansk Diplomat Villena; den anden forblev ugift og modtog langt senere en Stilling som Selskabsdame hos Grevinde Danner. Hun døde 1870.

Holm, Danmark-Norges udenrigske Historie 1791—1807 I, 243 ff. Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 17. 104. Rist, Lebenserinnerungen I, 255 f.

P. Vedel.

Dreyer, Dankvart Christian Magnus, 1816—52, Maler, født i Assens 13. Juni 1816 og Søn af Kjøbmand Jørgen Christian D. († 1823) og dennes tredje Hustru, Caroline(?) Dorothea f. Møller, kom i 1832 til Kjøbenhavn for at uddanne sig ved Kunstakademiet til Maler. Fra først af tiltrak Figurmaleriet ham, han vandt den lille (1834) og den store Sølvmedaille (1837) og i Mellemtiden en Pengepræmie for en Modelfigur, ja han konkurrerede endog to Gange til Guldmedaillen. I de første Aar udstillede han nogle Portrætter og Historiebilleder, men fra 1841 helligede han sig udelukkende Landskabsmaleriet, hvori han viste sig som en virkelig lovende Kunstner. Da han døde i en ung Alder, har han ikke malet meget og kjendes bedst af det store Billede «Parti med Udsigt til Wedellsborg Skove i Fyn» (1844) i den kgl. Malerisamling. Storladenhed i Motivet mødes her med den Konveniens i Malemaaden, som Kunstneren, trods al Flid og Talent, ikke endnu havde kunnet frigjøre sig for. En vis Modløshed svækkede hans Kraft, saa at han ikke var naaet til at komme udenlands, da en Tyfusepidemi bortrev ham, dog efter længere Tids Svagelighed, der nærredes ved den Tungtsindighed, hvoraf han var betaget. Han døde i sin Hjemstavns paa et lille Bolssted, som han havde kjøbt for at kunne

Maria Angélica Mosquera († 17. Okt. 1805) ved kgl. Bemynd. af 1810 blev legitimeret.

leve i stille Tilbagetrukkethed, i Barløse ved Assens, 4. Nov. 1852. Han var ugift, men havde sin Moder og ældre Søster hos sig.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Dreyer, Johan Christopher Frederik, f. 1814, Officer. D. er født i Kjøge 13. Jan. 1814. Hans Forældre vare Major i jyske Jægerkorps Christoph Friderich D. (f. 1782 † 1830) og Johanne Marie f. Stockfleth (f. 1782 † 1819). I 1826 begyndte han sin militære Løbebane som Landkadet, beholdt 21. Dec. 1828 Anciennitet som Sekondlieutenant og udnævntes Aaret efter til Sekondlieutenant i Vejkorpset. Fra 1832--36 var han Elev paa den kgl. militære Højskole, blev i 1834 Sekondlieutenant og i 1836 Premierlieutenant i Ingeniørkorpset. I 1837--38 gjorde han Tjeneste i Rensborg Fæstning og var fra 1838--41 beskæftiget ved Forarbejder til Jærnbaneanlæg og ved Chaussébygning i Holsten og fra 1841--48 ved Vejtjenesten i Danmark. Han var imidlertid i 1842 bleven Kapitajn af 2. og i 1844 Kapitajn af 1. Klasse. I Krigsaarene 1848--50 gjorde han Tjeneste ved Feltingeniørdetachmentet, fungerede i 1849 som Stabschef ved og i 1850--51 som Kommandør for samme og som højstkommanderende Ingeniørofficer ved den aktive Armé. Han deltog i Fægtningerne i Sundeved 28. Maj og 5. Juni 1848 og 3. April 1849, ved Kolding 23. April, Gudsø 8. Maj og i Udfaldet fra Fredericia 6. Juli 1849 samt i Slaget ved Isted 25. Juli 1850. Mellem Krigsperioderne fungerede han ved Vejtjenesten. I 1850 blev han karakt. Major uden Anciennitet. Fra 1851--55 var han Kommandør for Ingeniørtropperne og virkede i 1852--63 i forskellige Stillinger ved Jærnbanevæsenet, nemlig som Indenrigsministeriets tekniske Konsulent i Jærnbanesager, som kontrollerende ved Anlægget af de sjællandske Jærnbaner og som Medlem af Direktionen for samme, fra 1855--63 tillige som dirigerende Stabs-officer for Ingeniørkorpsets Vejtjeneste i Danmark. Han var imidlertid i 1855 bleven udnævnt til virkelig Major, i 1859 til karakt. Oberstlieutenant og i 1863 til Oberstlieutenant. I Krigen 1864 var han højstkommanderende Ingeniørofficer ved den aktive Armé og deltog i Dybbølstillingens Forsvar (Kommandant i Brohovederne) indtil dens Fald 18. April 1864. 29. s. M. udnævntes han til Kommandør af Danebrog af 1. Grad. I Slutningen af 1864 blev han midlertidig Chef for Ingeniørkorpset og i 1865 Oberst og Chef for samme. Han beholdt i 1866 Generalmajors Anciennitet og udnævntes i 1867 først til Generalmajor og ved den nye Hærlovs

Ikrafttræden til General samt til Generalinspektør for Ingeniørtropperne og Chef for Ingeniørkorpsets øvrige Afdelinger. 1876 tildeltes der ham Storkorset af Danebrogsordenen, og s. A. ledsagede han Kongen paa sammes Rejse til Rusland. I 1877 traadte han uden for Nummer i Hæren, i det han fra 28. Juli 1877 til 4. Jan. 1879 var Krigs- og Marineminister, fra 1880—88 administrerende Direktør i Bestyrelsen for de militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen. 31. Marts 1881 erholdt han efter Ansøgning Afsked af Krigstjenesten, og i 1884, ved Ingeniørkorpsets 200 Aars Jubilæum, tildeltes der ham et nyt Afskedspatent som Generallieutenant.

D. ægtede 8. Dec. 1839 Ida Nikoline Margrethe Randrup (f. 28. Dec. 1812), Datter af tidligere Kontorchef i General-Toldkammer- og Kommercekollegiet, Kammerraad Christian Frederik R. (f. 1787 † 1865) og Christiane Frederikke f. Dreyer (f. 1787 † 1849). Han har 3 Sønner i Live, nemlig: Kapitajn i Fodfolket Frederik Vilhelm Cajus D. (f. 1843), Amtmand over Ringkjøbing Amt Carl Vilhelm Johannes D. (f. 1845) og ndfr. nævnte Johan Ludvig Emil D.
V. E. Tychsen.

Dreyer, Johan Ludvig Emil, f. 1852, Astronom. D. er født i Kjøbenhavn 13. Febr. 1852, Søn af ovfr. nævnte General J. C. F. D., blev Student 1869, bestod 1874 Magisterkonferens i Astronomi og fik faa Maaneder derefter en Ansættelse paa Lord Rosses Observatorium Birr Castle i Irland. Han fik 1875 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om den personlige Ligning ved Passageobservationer. I Birr Castle fortsatte han de der tidligere anstillede Observationer af Stjærnetaager, ligesom Bearbejdelsen af hele Materialet blev ham overdraget; han har saaledes en væsentlig Andel i Resultatet: «Observations of nebulae and clusters of stars made at Birr Castle 1848—78». Samtidig udarbejdede han et Supplement til John Herschels «General catalogue» udgivet af R. Irish academy 1878. 1878 blev D. ansat som Observator ved Dublins Observatorium, hvor han dels udførte en Del Stedbestemmelser af røde Stjærner, dels i Forening med den ansete Astronom Dr. Copeland begyndte Udgivelsen af Tidsskriftet «Copernicus», der dog efter faa Aars Forløb gik ind. 1882 udnævntes D. til Direktør for Armagh-Observatoriet og tog Doktorgraden ved Kjøbenhavns Universitet for sin Afhandling: «Forsøg til Bestemmelse af Præcessionskonstanten». Foruden en Del Artikler i forskellige Tids-

skrifter har D. udgivet «Mean places of 321 red stars» (Dublin 1882); «Second Armagh catalogue of 3300 stars» (Dublin 1886; Observationerne anstillede hovedsagelig under afd. Dr. Robinsons Ledelse); «A new general catalogue of nebulæ, clusters and stars, being the catalogue of the late Sir John W. Herschel, revised, corrected and enlarged» (London 1888; i «Memoirs of the R. astr. society» XLIX). D. blev 1875 gift med Catharina Hannah Tuthill.

Aug. Svedstrup.

Dreyer, Jørgen Christian, f. 1832, Bogtrykkeriejer. Han er født 11. Maj 1832 paa Gjøl i Limfjorden, hvor Faderen, Jørgen Gantzel Blicher D., var Præst; Moderen var Sophie Henriette f. Tilemann. Han undervistes væsentlig i Hjemmet, til han 1845 kom i Odense Kathedralskole, hvorfra han 1851 blev Student. 1855 tog han juridisk Examen og ansattes strax i det slesvigske Ministerium, hvor han, efter 1856 at have aflagt Prøve i slesvigsk Ret, blev Kancellist (1857) og Fuldmægtig (1859). Han forlod imidlertid Embedsvejen. 1856 havde han ægtet en Plejedatter af M. C. Hempel, Ejeren af «Fyns Stiftstidende» og Fyns Stiftsbogtrykkeri i Odense, efter hvis Død (Juni 1861) han fra 1. Jan. 1862 overtog Bladet og Bogtrykkeriet. Ved Afskeden fra Ministeriet blev han Kancelliraad. I Odense kom han hurtig ved sin livlige Foretagsomhed, der ogsaa omfattede Sport (Kapsejlad), til at spille en Rolle. Fra Okt. 1862 til Febr. 1866 var han Formand for Byens Industri- og Haandværkerforening, og i Jan. 1864 valgtes han til Medlem af Odense Borgerrepræsentation (senere Byraad), en Stilling, som han bevarede til Jan. 1888. Til hans kommunale Virksomhed kom i 1864--66 ogsaa en politisk. Odense Amts 1. Valgkreds sendte ham først til Rigsraadets og derpaa til Rigsdagens Folketing, hvor han først var Medlem af «det nationale Venstre», der indsatte ham i Finansudvalget, og senere var Medstifter af det saakaldte Mellemparti. Han vendte dog hurtig tilbage til sin betydelige private Virksomhed, som han drev med Energi. Det maa saaledes nævnes, at han 1871 var den første Bogtrykker, der her indførte Gasmaskinen som Drivkraft — hans Gasmaskine var den anden her i Landet —, og at han 1877 købte den Hempelske Bog- og Papirhandel. 1879 var han Medstifter af «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk», af hvis Repræsentantskab han var Medlem 1879—85. Efter i 1882 at være bleven Justitsraad udnævntes han 1886 til Etatsraad. — 22. Okt. 1856

ægtede han Elisabeth Marie Petersen (f. 13. Jan. 1833), Datter af Skolelærer P. i Norup. Efter hendes Død, 9. Marts 1864, indgik han 11. Maj 1865 andet Ægteskab med Sophie Elisabeth Tilemann (f. 13. Febr. 1843), Datter af Pastor Johan Georg T.

J. Lauritzen, Fyns Stiftstidende 1772—1872. J. Lauritzen, Odense i Billeder. Skandinav. Bogtr.-Tid. 1871 og 1872. C. Nyrop.

Drieberg, Carl August Vilhelm, 1749—1825, Generalkrigskommissær, hørte til en meklenborgsk Æt. Hans Fader var Oberst i brunsvigsk Tjeneste Adolph Frederik D.; Moderen hed Charlotte Sophie f. Bülow (f. 30. Aug. 1725) af Huset Wischendorff. Den unge D. kom her til Landet 1758 ved Hjælp af sin Morbroder, Gehejmerraad og Staldmester Hans Henrik Bülow, der fik ham anbragt som kgl. Page, og han opvoxede saaledes sammen med den jævnaldrende Kronprins Christian. I de natlige Orgier og skandaløse Gadeoptøjer, som denne, da han 1766 var bleven Konge, foranstaltede, hørte D., der 1766 var udnævnt til Sekondlieutenant i Artilleriet, 1767 blev Hofjunker og et Par Aar senere Kammerjunker, til de faste Deltagere; men der gives ham det Lov, at naar det kneb, og Vægterne pryglede løs paa Kongen, svigtede han ikke sin Herre, men holdt tappert ud til det sidste, hvilket ikke altid kunde siges om de andre Følgesvende. Ved Hofrevolutionen 1772 stod D. paa de sammensvornes Side. D.s Hof- og Hovedstadsliv var dog nu snart til Ende. I Begyndelsen af 1773 ved Huths nye Artilleriplan avancerede han vel til ældst Sekondlieutenant i Artilleriet, men umiddelbart derpaa, uvist af hvilken Grund, blev han forsat til Infanteriet og fik med Kapitajns Grad Kompagni i 2. jyske nationale Bataillon. Dette Kompagni fik han s. A. Lov til at bytte med et i bornholmske Infanteriregiment, og 1777 overgik han til det delmenhorstske (fra 1778 sjællandske, fra 1785 fynske) Infanteriregiment, der havde Garnison i Viborg. 1779 beordredes han med et Detachement til Kolding til Etablering af en Grænsekordon mod Kvægsyge og gjorde sig her bemærket og fortjent af Regeringen, ikke mindre ved sine indsigtfulde og virksomme Foranstaltninger til Smitsygens Hemme — en Virksomhed, der havde til Følge, at et lignende Hverv 1782 overdroges ham ved Ejderen — end ved at opdage og sætte en Stopper for den ved den nørrejyske Grænse stedfindende store Toldsvig. 1789 afgik D., hvem 1783 Kammerherrenøglen var bleven tildelt, paa Grund af en Svækkelse i Benet fra Tjeneste ved fynske Regiment med Majors

Karakter og med Løfte om den første Krigs- og Landkommissærpost. Denne blev ham, med Fyn som Distrikt, allerede overdraget ved Begyndelsen af det næste Aar, i det der samtidig tillagdes ham Generalkrigskommissærs Karakter og Rang som Oberst, og 1794 oprettedes Posten for ham som Generalkrigskommissær for hele Kongeriget. I denne Stilling, hvor det til en Begyndelse fornemmelig paahvilede ham at bringe de ved Stavnshaandets Løsning forandrede Udskrivningsforhold i det rette Spor, virkede han med sjælden Duelighed og Nidkjærhed, og han var en af Kronprinsens væsentligste Medarbejdere ved Gjennemførelsen 1802—3 af den nationale Hærreform, der hvilede paa Sætningen, «at Fædrelandet alene skulde forsvares af dets egne Sønner», og de deraf følgende Organisationslove. Hans mange Indlæg i disse Sager karakterisere ham ikke alene som den kyndige, skarpt tænkende Forretningsmand, men ogsaa som en selvstændig Personlighed, der ikke skyede at fremsætte og hævde sine Anskuelser, selv hvor han vidste, at de ikke vandt Bifald paa allerhøjeste Steder. I sit private Liv var han stedse de fattiges Ven; han ønskede ved sin Død en simpel Begravelse, for at Overskuddet fra en standsmæssig kunde gives til Byens fattige, og ved Aabningen af hans Testamente viste det sig, at saa godt som hele hans Formue var skjænket til milde Stiftelser, særlig til Lahns for hjælpeløse Børn.

D. ægtede 27. Okt. 1786 sin Slægtning Sophie Frederikke Christiane Bülow, f. 25. Jan. 1761, Hoffrøken hos Arveprinsesse Sophie Frederikke, Datter af Gehejmeraad, Amtmand Ludvig Vilhelm B. (s. III, 295). Ægteskabet var barnløst. — Ved sin efter Ansøgning erholdte Afsked i 1819 hædredes han med Storkorset af Danebrog. Han døde i Odense 28. Dec. 1825.

Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog 1821—26. Hist. Tidsskr. 3. R. IV.; 4. R. II. Meddel. fra Krigsarkiverne I—III. *S. A. Sørensen.*

Dros, Johannes, —1289, Ærkebiskop. Om hans Slægt er ikke andet kjendt, end at hans Moder hed Gerike, og at hun rimeligvis er død, efter at Sønnen var bleven Ærkebiskop. Selv var J. D. 1256 Kannik i Lund, blev senere (o. 1279) Ærkedegn sammesteds, men virkede kun kort Tid i denne Stilling, i det han, efter at Ærkebiskop Thrugot 2. Maj 1280 var død, enstemmig af Domkapitlet valgtes til dennes Efterfølger. Valget skulde imidlertid bekræftes af Paven, hvorhos det i Følge en pavelig Bestemmelse af meget ny Dato (Dec. 1279) paalaa den valgte selv at indfinde

sig i Rom og erhverve Bekræftelsen. Dette havde J. D. forsømt og derved egentlig forspildt sin Ret som valgt; alligevel beskikkede Paven ham i Kraft af sin apostoliske Magtfuldkommenhed (April 1282) og lod en Legat meddele ham den bispelige Vielse og overbringe ham Palliet. Som bekræftet og viet Ærkebisp har han derefter deltaget i Danehoffet i Nyborg (Juli 1282) og sammen med de andre Bisper underskrevet Kong Eriks mærkelige Haandfæstning af 29. Juli 1282. Hvad der i øvrigt vides om hans Virksomhed som Landets øverste gejstlige, er ikke meget. Han bevarede det fredelige Forhold mellem Kirken og Kongemagten, han havde arvet fra sin Forgænger, ligesom han utvivlsomt med største Delen af Gejstligheden stod paa Erik Glippings Side mod de misfornøjede verdslige Stormænd. Mordet i Finderup og det derpaa følgende Tronskifte medførte sikkert ingen Forandring i hans Stilling til Kongemagten. Juledag 1287 kronede han Erik Menved i Lund; et Aars Tid derefter, 29. Jan. 1289, døde han i Aarhus og efterfulgtes i Ærkesædet af Jens Grand. *C. Weeke.*

(døde vistnok)
Drubin, Chilian, —1747—, Parykmager, Søn og Sønesøn af Hamborger agende Postmestre af samme Navn, kørte efter Faderens Død (o. 1719) nogen Tid Posten, blev 1722 Galanterihandler i Kjøbenhavn, men falledede og rømte, angav de agende Postmestre for Toldsvig, som han selv havde deltaget i, fik saa Tilladelse til at anlægge agende Poster til Helsingør og Fredensborg, men de gik over Styr ved hans Forsømmelighed (1726—28). Endelig anlagde han en Parykfabrik i Kjøbenhavn — efter talrige skrydende Avisannoncer (1732—47), der give Indblik i Parykformernes Talrig-
 hed —, en stor Forretning med udstrakte Forbindelser, 16 Svende, 100 til 150 Parykker paa Lager. Annoncernes ubevidste Komik var en stadig Kilde til Morskab og fik Holberg til at kalde ham «en ikke mindre habil Skribent end Parykmager».

Holbergs Epistler (Bruuns Udg.) II, 154. 389. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV. *P. Stolpe.*

Due, Jens, —o. 1419, Hofmester, Ejer bl. a. af Torp i Thy og Fuglsang paa Laaland, hvilken sidste Gaard han giftede sig til med sin første Frue, Sidsel Andersdatter, var en Søn af Bonde Jensen D. og nævnes første Gang 1370. Han var 1377—78 blandt de Medlemmer af den danske Adel, som støttede Hertug Albrechts Fordringer paa den danske Trone; siden sluttede han sig dog afgjort

til Dronning Margrethe og blev en af hendes betroede Mænd; i mange Anliggender, saa vel diplomatiske som finansielle, findes hans Navn blandt hendes Forlovere. 1396 var han Hovedsmand paa Helsingborg, og det følgende Aar fik han ved Kroningen i Kalmar Ridderslaget. 1400—9 forekommer han som Hofmester; senere synes han at være fratraadt dette høje Embede af nu ubekjendte Grunde, men vedblev dog at indtage en fremragende Stilling i Rigsraadet. Han var saaledes 1417 en af Voldgiftsmændene i den bekjendte Strid mellem Kongen og Bispen i Roskilde om Kjøbenhavn og 1418 en af de Raader, som førte Forhandlingerne med Holstenerne. Han nævnes sidste Gang i Live 1419. Efter sin ovennævnte Frues Død skal han i Følge nogle Slægtebøger have ægtet en Fru Anne Jensdatter. *Thiset.*

Due, Johan, —1609. J. D. eller, som han egentlig hed, Johan Taube af en vidt udbredt, bekjendt Adelsslægt kom i Frederik II's Tid fra Lifland, hvor formodentlig det «Tullitz», han undertiden skrives til, var beliggende. Han indtraadte i Hofstjenesten, var 1571—76 Kammerjunker og fra 1572 tillige Køgemester og vandt i saa høj Grad Kongens Gunst, at denne 1576 gav ham Kronborg, Aaret efter tillige Frederiksborg og Hørsholm og 1579 desuden Dalby Kloster i Forlening. End videre skjænkede Kongen ham de tidligere skaanske Len Ønnestad og Strø, og da han havde fæstet en af Dronningens Jomfruer, Olive Skram, Datter af den berømte Hr. Peder S., til sin Hustru, gjorde Kongen paa sin Omkostning hans og flere andres Bryllup 25. Febr. 1582 paa Kjøbenhavns Slot. Men dermed var ogsaa Medbøren forbi, vistnok ved hans egen Skyld for en Del. 1584 fratoges ham alle hans Forleninger paa Grund af mangelfuld Regnskabsaflæggelse, og dermed var hans Rolle udspillet. Han trak sig tilbage til sin skaanske Gaard Kullebjærg, hvor han, efter 1602 at have fristet den Sorg at miste Hustru og 5 Børn af Pest, selv døde 1609. Med sin Hustru, der har efterladt sig en udførlig Levnedbeskrivelse af sin bekjendte Fader, havde han i alt 11 Børn, af hvilke dog kun en Datter naaede at blive gift. *Thiset.*

Due, Manderup, o. 1598—1660, Ejer af de jyske Gaarde Halkjær, Hegnet, Krastrup og Sønderskov, var en Søn af Jørgen D. til Oxholm og Lene Juel og angives at være født 13. Juni 1596 (snarere 1598). Han mistede sin Fader i Kalmarkrigen og sendtes

omtr. samtidig til Udlandet, hvor han med en kort Afbrydelse færdedes i o. 8 Aar. Efter at være vendt hjem blev han 1621 Hofjunker og 5 Aar senere Overskjænk. 1629 var han saa uheldig ved et Gjæstebud at begaa et Drab, men han slap med at staa aabenbar Skrifte, noget, der maaske skyldtes hans indflydelsesrige Svigerfader, Rigsraaden Albert Skeel til Fussingø, hvis Datter Anne (f. 1607 † 1662) han ægtede 6. Sept. s. A. I en Række af Aar synes han nu at have levet som Privatmand, indtil han i Slutningen af Christian IV's Tid blev Landkommissær og Lensmand (1646 over Aastrup Len, 1650 over Ørum Len). Gjentagne Gange (1648 og 1651) var han paa Valg til Rigsraadet uden dog at blive Medlem. Han synes at have været en ret velhavende Mand og roses for sin Godgjørenhed. 21. Sept. 1660 døde han.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 110 ff.

C. F. Bricka.

Due, Manderup, 1668—1710, Officer, var en Søn af Bernt D. (en Søn af den foregaaende) til Krastrup og Elisabeth Krabbe. Han blev født 2. Febr. 1668 og blev, da han var 16 Aar gammel, sendt til Kjøbenhavn for at opdrages til den militære Stand. 2 Aar efter blev han Fændrik ved Livgarden til Fods og fulgte 1689 denne Afdeling til Irland, hvor han deltog i Krigen. 1691 blev han Sekondlieutenant og tog nu Del i Kampene i Flandern, under hvilke han 1692 avancerede til Premierlieutenant og 1695 til Kapitajn reformé, indtil han ved sin Hjemkomst efter Freden blev udnævnt til Kapitajn i Garden 1698. Han gjorde derefter en Rejse til Frankrig, men da Krigsurolighederne begyndte i Danmark 1700, blev han kaldt hjem og Aaret efter ansat som Major ved det nyoprettede Grenadérkorps. 1707 blev han Oberst og Chef for vestsjællandske nationale Regiment og 1708 Chef for Dronningens Livregiment og deltog med dette i Hærens Landgang i Skaane. I Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710 blev han haardt saaret af 2 Stykkugler i højre Arm og venstre Ben og døde Natten derpaa i Helsingborg, efter at Armen var bleven amputeret. Han var den sidste Mand af sin Slægt og blev begravet i Herlufsholm Kirke i Marcus Gjoes pragtfulde Familiebegravelse. 19. Okt. 1708 var han nemlig blevet gift med Charlotte Amalie Gjøe (f. 11. Febr. 1689), Datter af Gehejmerraad Marcus G. og Jytte Dorothea Thott, med hvem han fik Brahesborg, som han føjede til sine øvrige Godsbesiddelser: Krastrup, Gundested m. fl. Hun blev atter gift 1717 med Grev Christian Rantzau til Rosenvold og døde 31. Juli 1724.

J. Lodberg, Ligprædiken ov. M. D., 1711.

P. F. Rist.

Dumreicher, Carl Otto, 1799—1875, Overappellationsrets-Præsident, var en Søn af Borgmester i Slesvig, Etatsraad Johann Conrad D. (f. 19. Jan. 1764 † 15. April 1845) og dennes anden Hustru, Anna Catharina f. Friderici (f. 18. Marts 1774 † 7. Maj 1803), og var født i denne By 15. Maj 1799. Efter at have taget juridisk Examen paa Gottorp blev han 1826 Kancellist i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, 1828 Kontorchef for 2. Sekretariatskontor, 1831 Justitsraad, 1833 tillige Kancelliassessor, 1835 Kancellideputeret og 1842 første Deputeret. Desuden blev han 1840 Medlem af Direktionen for den almindelige Pensionskasse og 1842 Medlem af Direktionen for den almindelige Enkekasse. 1843 udnævntes han til Konferensraad og 1846 til Kommandør af Danebrog. Da Kancelliets Forretninger i Marts 1848 henlagdes under Udenrigsministeriet, udtraadte han foreløbig af Statstjenesten, men forblev i Kjøbenhavn, medens Flertallet af de holstenske Embedsmænd i Regeringskontorerne flygtede ved Oprørets Begyndelse. 1849 blev han, der ansaas for en af Datidens dygtigste Embedsmænd, efter F. F. Tillisch's Ønske adjungeret Bestyrelseskommissionen for Hertugdømmet Slesvig, tog efter dennes Ophør tilbage til Kjøbenhavn og havde i nogle Aar umiddelbart Referat til Kongen i de holsten-lauenborgske Kabinetssager. I 1853 blev D., som ikke havde attraaet Ansættelse i det Aaret i Forvejen oprettede nye Ministerium for Holsten og Lauenborg, efter sit Ønske ansat som Amtmand over Amterne Reinbeck, Trittau og Tremsbüttel samt som Intendant for Domænegodserne Wandsbeck og Wellingsbüttel, men blev allerede 2 Aar efter, da en Personalförändring havde vist sig nødvendig i den holstenske Overappellationsret, udnævnt til denne Domstols Præsident. I denne Stilling gik D., som 1856 erholdt Storkorset, efter Krigen over i preussisk Tjeneste, men tog sin Afsked 1867 ved Domstolenes Omorganisation efter preussisk Mønster. Aaret efter fik han Titel af preussisk virkelig Gehejmeraad med Prædikaten Excellence og døde ugift 7. Jan. 1875 i Kiel. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Dumreicher, Johan Heinrich, 1703—61, Søofficer og Ingeniør. Faderen var Johan Georg D. (f. 1668 † 1731), Moderen Marie Philippina f. v. Oestreicher (f. 1673 † 1742). Forældrene vare bosatte i Byen Kempten i Schwaben, hvorfra D., som var født 2. Dec. 1703, i Aaret 1734 tillige med 2 Søskende udvandrede til Danmark. Her fik han strax af Marinens daværende Bestyrer, Grev Danneskjold-Samsøe, Ansættelse, dels som Havnemester, dels som Ingeniør ved

Anlægget af Dokken. 1736 erholdt D. Kapitajns Karakter, 3 Aar senere avancerede han til Kommandørkapitajn. Han er mest kjendt ved sin Virksomhed paa Dokken, hvor han efter dens Fuldførelse gjorde Tjeneste som Inspektionsofficer. I Aaret 1743 blev Danne-skjold af daværende Holmens Chef, Admiral Suhm, anklaget for at have forsømt Havnen og Dokken. Christian VI lod J. H. D. kalde til sig og forhørte ham. Anklagen viste sig at være ubeføjet, og Suhm fik sin Afsked. 1757 ophøjedes D. i den danske Adelstand. 1743 giftede han sig med Helene Christiane Lugge († 1786), en Datter af Sognepræst Søren L. i Holstebro og Anna f. Basballe. D. døde 12. April 1761 og efterlod sig 2 Sønner og 2 Døtre, hvoraf den ene blev gift med Admiral Løvenørn. *C. With.*

Duncan, Jacob, —1685, Officer, var Skotte af Fødsel og søgte som saa mange af hans Landsmænd fra ung af sin Lykke i udenlandsk Krigstjeneste. I Sverige var han stegen til Oberstlieutenant, da han 1672 drog til Danmark, hvor man i Forvisning om, at en Krig med Sverige ikke kunde lade vente længe paa sig, med aabne Arme modtog Mænd, der som D. havde erhvervet sig et anset Navn i fremmede Hære. Han fik strax Bestalling som Oberst til Hest, blev kort derefter Chef for fynske nationale Rytterregiment, og da dette ved Krigens Udbrud deltes i to, beholdt D. det 1. af dem. Han hvervede tillige et Dragonkompagni og forfremmedes til Generalmajor; derhos nævnes han som «Gouvernør over Fyns Land», hvad der vel kan have Rimelighed, da der fandtes en slig militær Kommandopost for hver Landsdel. I Felttoget i Meklenborg 1675 kommanderede D. en Rytterbrigade og indtog bl. a. Grænsefæstningen Triebsees i Svensk Pommern. Ogsaa i Skaane 1676 udmærkede han sig i Begyndelsen som en heldig Partigænger, og da man fra Landskrone besluttede at detachere et Korps til Halland, bestemtes D. med 3000 Mand af alle Vaaben dertil. Som D. bedst belejrede Halmstad, blev han overrasket ved Efterretningen om, at Carl XI med en overlegen Styrke ilede til for at afskære ham fra den danske Hovedhær. D. hævede Belejringen og trak sig bort i Retning af Laholm, men ved Fyllebro spærrede Fjenden ham Vejen 17. Avg. De danske Tropper kæmpede tappert, og en Del huggede sig igjennem, men Føreren viste en saadan Raadvildhed og Ubehjælpssomhed, at han efter en kort Modstand saa sig tvungen til en Kapitulation i aaben Mark. Da D. kom tilbage fra Fangenskabet (hvor Carl XI havde behandlet

ham godt, skjønt han i sin Tid havde lovet ikke at kæmpe mod Sverige), viste Christian V sig dog naadig imod ham, maaske i Erkjendelse af, at strategiske Fejlgreb fra Overledelsens Side ikke vare uden Skyld i hans uheldige Situation. D. blev nu sendt til Norge og kommanderede i de sidste Aar af Gyldenløvefejden de norske Ryttere og Dragoner, saaledes i Sommeren 1678 ved den mislykkede Belejring af Baahus og 1679 ved Undsætningen af Uddevalla, som de norske holdt besat. Den mellemliggende Vinter førte D. et af de Strejfkorps, som Gyldenløve sendte ind i Sverige som Gjengjældelse for den svenske General Sparres Hærgningstog i det nordenfjældske; D. skjændte og brændte langt inde i Værmland, gjorde rigt Bytte og mange Fanger. Ved Mobiliseringen 1683 blev han kaldt ned fra Norge; han blev dekoreret med det hvide Baand og fik ~~Kommandø~~ ^{Kommandø} Befalingen over den i Holsten samlede Hær, med hvilken han 1684 gjorde et kortvarigt Indfald i Lauenborg og bl. a. med List bemægtigede sig Malln. Paa en Rejse, han dernæst foretog til et tysk Badested, benyttede han Lejligheden til at præsentere sig ved Kejserhoffet i Wien; men da dette var sket uden Christian V's Tilladelse, tog denne ham det saa ilde op, at han i Jan. 1685 gav D. Afsked med Pension. I Dec. s. A. afgik D. ved Døden i Altona. Hans Hustru, der havde delt Felttog og Fangenskab med ham, hed Maria Sophia Makeléer (f. 1640 † 1721); hendes Fader, Sir John M. (egentlig Maclean), Baronet, Kjøbmand i Göteborg og kgl. svensk Kommissarie, var en Landsmand af D.; Moderen var svensk.

H. W. Harbou.

Duntzfelt, Christian Vilhelm, 1762—1809, Handelsmand, fødtes 8. Sept. 1762 i Negapatnam i Ostindien. I en ung Alder fik han kgl. Udnævnelse som Kopist ved Raadet i Frederiksnagor, og allerede 1783 blev han 3. og 1786 2. Medlem af samme, hvormed fulgte Stillingerne henholdsvis som Regnskabsbetjent, Tolder og Ekvipagemester og By- og Skifteskriver samt Sekretær ved Raadet. Efter at have erhvervet sig en udmærket Indsigt i de ostindiske Handelsforhold, til hvilke han som Interessent i Handelshuset Pingel, Meyer, Prætorius & Co. ikke heller hidtil havde været blot passiv Tilskuer, nedsatte han sig i Kjøbenhavn og blev 1791 Kommercekollegiets Konsulent i ostindiske Sager og Agent med Kammerraads Rang. Ved sit Ægteskab (22. Juli s. A.) med ovfr. S. 77 nævnte Etatsraad Frédéric de Conincks Datter Marie Henriette de C. (f. 5. Marts 1774 † 13. Marts 1843) optoges han i Stadens ledende

Handelskredse, og det Hus, han omtrent samtidig stiftede, D., Meyer & Co., hører til de første i Danmarks glimrende Handelsperiode 1793—1807. Dette overtog efter det foran nævnte Handelshus det indgaaede østersøisk-guineiske Handelskompagnis Affærer og drev en betydelig Handel paa Ostindien med egne Skibe; saaledes ejede det 1798 13 Ostindiefarere og ventede 1804 17 hjem, men Skibsfarten fik ved Krigen med England sit Knæk. D. solgte 1808 sin Gaard i Amaliegade til Almindeligt Hospital, hvoraf den udgjør den Amalienborg nærmeste Del. 1805 separeredes han fra sin Hustru, der bosatte sig i Holland, men Ægteskabet fornyedes atter 1808; 20. Okt. 1809 afgik han ved Døden under et Ophold i Paris.

G. L. Grove.

Duntzfelt, William Frederik, 1792—1863, Handelsmand, Søn af den foregaaende, fødtes i Kjøbenhavn 12. Juni 1792, men blev i sit 11. Aar sat i Huset hos en Præst i Nærheden af Haag, hvorfra han blev konfirmeret i 1807. Derefter kom han paa Faderens Kontor og foretog med denne en Udenlandsrejse, indtil Faderen i 1809 døde i Paris. Han vendte da hjem, 17 Aar gammel, og fik Fuldmyndighedsbevilling for at indtræde i Firmaet, D. & Co., hvis Chef han var til 1825, da han atter traadte ud. Borgerskab som Grosserer fik han 1812. Medens Faderen var den dristig skabende Spekulationsaand, var Sønnen mere den solide Dygtighed, der paa Grund af sin Formue og sin sociale Position som Leder af en grundmuret Handelsforretning blev kaldet til den ene indflydelsesrige Stilling efter den anden og Gang efter Gang hædret med sine Medborgeres Tillid. 1819 blev han Medlem af Grosserersocietetets Komité, 1829 var han Medstifter af Centralkassen, hvis første Direktør han blev, 1833—36 fungerede han som fransk Vicekonsul, 1837 blev han endelig handelskyndig Direktør i det asiatiske Kompagni. Dette snart 100 Aar gamle Handelskompagni, hvis glimrende Forretning paa Ostindien Krigen 1807—13 havde ødelagt, forsøgte man nemlig paa den Tid atter at puste nyt Liv i; men Forsøget mislykkedes, og Kompagniet likviderede da 1843 under D.s Ledelse. 1846 blev D. handelskyndig Bestyrer af «Fredens Mølles» Fabrikker, 1848 Raadmand i Kjøbenhavn. Ogsaa i det parlamentariske Liv deltog han. I 1842, 1844, 1846 og 1848 var han Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, og 5. Okt. 1848 valgtes han til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling for Kjøbenhavns 5. Valgkreds. 29. Dec. 1857 blev han udnævnt til Etatsraad. Faa Aar

efter (12. Okt. 1863) afgik han ved Døden. — 13. Okt. 1814 ægtede han Bertha Christmas (f. 1. Febr. 1797 † 28. Nov. 1872).

Barfod, Dansk Rigsdagskal.

Jul. Schovelin.

Dupuy, s. du Puy.

Durham, Alexander, —1600, en skotsk Adelsmand, der i sin Ungdom synes at have staaet i Darnleys Tjeneste, kom under den nordiske Syvaarskrig til Danmark og kommanderede som Kapitajn en Afdeling af sine Landsmænd. Efter Freden hjemsendtes hans Folk, raa og tøjlesløse Lejetropper, der vare en sand Plage for den By, hvor de havde Kvartér, men han forblev her og gik over i Hoffets Tjeneste, som han imidlertid 1573 ombyttede med Flaadens. I de følgende 26 Aar benyttedes han idelig til Søs, snart som Skibschef og snart som Admiral; en enkelt Gang (1588) sendtes han til den engelske Dronning med Brev fra Frederik II. Da han 1599 fulgte med Christian IV paa dennes Togt til Nordkap, ramtes han ved Kongens Bord i Vardø Havn af Apoplexi, som 31. Jan. 1600 endte hans Liv. Hans Ægteskab (1575) med Mette Urne, Datter af Johan U. og Mette Rønnev, bragte ham Højsgaard i Fyn, men var barnløst. Han havde forskellige smaa Forleninger i Norge og Danmark.

Danske Mag. 4. R. VI, 320. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 139 ff.

C. F. Bricka.

Duseberg, Johann Friedrich, 1809—78, Læge. Han var født i Flensborg 15. Marts 1809; Forældrene vare Drejer Johann Friedrich D. og Catharina Maria f. Dodensen. D., hvis Fader døde 1815, besøgte Almueskolen og tjente om Sommeren som Hyrdedreng paa Landet — Sommerlønnen var 2 Dlr. Kur., 1 Læs Tørv og 1 Par Træsko —, om Vinteren som Løbedreng i Byen for at understøtte sin fattige Moder. I en Alder af 20 Aar drog han til Kjøbenhavn for at tilfredsstille sin Trang til Kundskaber. Her ernærede han sig nærmest ved at undervise i Tysk og Guitarspil, oversatte bl. a. paa Tysk for Oehlenschläger og tog 1837 kirurgisk Examen. Aaret efter ægtede han Haraldine Laurentze Dorothea Nielsen (f. i Kjøbenhavn 20. Okt. 1814, Datter af norsk Skibskapitajn Harald N. og Anna Gyde f. Licht) og nedsatte sig som praktiserende Læge i Flensborg, hvor han vandt sig et anset Navn i den medicinske Verden, særlig som Kirurg og Accouchør. I 40 Aar var han, der var besjælet af en levende Kjærlighed til

sit Fædreland, en af Danskhedens trofaste Støtter baade før og efter Oprøret. 7. Jan. 1853 udnævntes han til Medlem af det slesvigske Sanitetskollegium og 19. Dec. 1853 til Landfysikus i Flensborg Amt. Efter Krigen 1864 blev han af de tyske Myndigheder afskediget fra begge sine Embeder, men vedblev at bo i Flensborg til sin Død, 14. Febr. 1878. Medlemmerne af «Borgerforeningen», hvis Formand han havde været i en Række af Aar, satte et Mindesmærke over ham paa Flensborg Kirkegaard.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Dutillet, Mimi, født Prin, —1767—, Danserinde, kom i Sommeren 1767 til Danmark med sin Mand, der var fransk Skuespiller, gjorde som Danserinde saa stormende Lykke, at man gav hende Tilnavnet «den uforlignelige», og fik fra 1770 et Engagement ved Hofteatret paa 6 Aar som første Danserinde med 1400 Rdl. aarlig, medens hendes Mand virkede ved det franske Skuespiller-selskab som første Elsker og Regissør. Efter Udgangen af Theater-aaret 1773—74 tog hun dog sin Afsked, væsentligst fordi hun var skinsyg paa den talentfulde Anine Frølich, og drog til Stockholm. Fra denne By vendte hun i 1783 tilbage til Kjøbenhavn med sin Mand, men Intriger fra Galeottis Side bevirkede, at hun ikke fik noget nyt Engagement ved det kgl. Theater, hvorefter hun forlod Danmark.

Overskou, Den danske Skueplads II og III.

Edgar Collin.

Duurloo, Hans Peter, f. 1816, Skolemand. D. er født 8. Dec. 1816 ved Korsør, hvor Faderen, John D., der nedstammede fra en hollandsk Familie, som gennem flere Slægtled havde ejet Plantager paa St. Croix, levede som Landmand. Moderen var Laurentze Cathrine f. Dahlerup. D. blev Student fra Frederiksborg Skole 1835 og theologisk Kandidat 1845. Ved at undervise i Skoler og som Huslærer fik han Forkjærlighed for Lærervirksomheden og opgav Tanken om gejstlig Ansættelse. I nogle Aar underviste han kun normalt begavede Børn, men i Foraaret 1850 blev han Lærer ved den af senere Sognepræst V. Dahlerup stiftede Døvstummeskole, grundet paa Talemethoden, og faa Maaneder efter Bestyrer af Skolen. Det lykkedes her D. at oplære døvstumme efter Talemethoden til Konfirmation sammen med talende Børn, og han skaffede derved denne Methode sikkert Fodfæste i Danmark. Tillige forsøgte han at undervise de idiotiske Børn, der stundum tilførtes Skolen, og gjorde sig gennem Litteraturen nærmere bekendt med Idiotismen og dens Behandling i Udlandet. Da Pladsen som Forstander for den paa

Gl. Bakkehus oprettede Idiotanstalt, der traadte i Virksomhed 15. Nov. 1855, blev ledig ved Dr. J. R. Hübertz' Død 1. Dec. s. A., fik D. denne Stilling og overgav Døvstummeskolen til Johan Keller. Ved hyppige Rejser i Udlandet søgte han at følge med Idiotsagens Udvikling. Under D.s Bestyrelse voxede Idiotanstalten fra en ringe Begyndelse til dens nuværende betydelige Størrelse. Han blev tit. Professor 1876 og afgik med Pension 1. April 1887. D. ægtede 1. 28. Maj 1852 Marie Sophie Bentsen († 28. Avg. 1853), Datter af Lærer ved det kgl. Døvstummeinstitut Helge B., og 2. 15. Maj 1858 Eleonore Margrethe Jacobsen, Datter af Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret Peter Vilhelm J. *Joakim Larsen.*

Dybdahl, Jens Andreas, 1832—79, Docent i Havebrug, blev født 7. Sept. 1832 i Landsbyen Selde ved Viborg, hvor hans Fader, Jesper D., var ansat som Skolelærer og Kirkesanger. Efter at han i 1852 havde taget 1. Del af Artium ved Viborg Latinskole, maatte han af Helbredshensyn forlade Studeringerne, og hermed begynder hans gartneriske Løbebane. Den første faglige Uddannelse fik han i Carl Hansens Handelsgartneri paa Frederiksberg, og efter at han dernæst havde gennemgaaet et Kursus ved Rosenborg, tog han 1855 Gartnerexamen. Derefter bestyrede han i 3 Fjerdingaar Haven ved Lyststedet Rolighed paa Østerbro, indtil han blev ansat som Medhjælper i Botanisk Have under Gartner Weilbach. Han følte sig imidlertid ikke rigtig tilfredsstillet, hans gamle Higen efter Kundskaber og hans Trang til dybere Indsigt i Videnskabens Verden levede stadig i ham, og da der derfor i Slutningen af 1856 blev aabnet ham Udsigt til at fortsætte de afbrudte Studeringer, kastede han sig med fornyet Kraft over disse. Allerede i Sommeren 1857 blev han Student, og 1862 tog han Magisterkonferensen i Naturvidenskab med Botanik som Hovedfag.

Ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, som var bleven aabnet i 1858, havde man paatænkt at oprette en Lærerplads i økonomisk Havedyrkning, og paa Grund af D.s botaniske og gartneriske Uddannelse blev Tanken naturlig henledet paa ham til Overtagelse af denne Stilling. Han tiltraadte derfor strax efter endt Examen en Udenlandsrejse til Skotland, England, Belgien og Frankrig for at studere det økonomiske Havebrug og blev efter at være vendt tilbage udnævnt til Docent i Jan. 1864. Det var halvt om halvt mod hans eget Ønske, at han fik denne Plads; han kunde ikke ret forsones sig med Tanken om at skulle forlade den botaniske Viden-

skab, og tillige stod det for ham, som om der ikke under danske Forhold var noget at udrette paa Havebrugets Omraade. Denne Betragtning blev dog imidlertid ikke af lang Varighed; som et strængt pligtopfyldende Menneske kastede han sig med hele sin Flid over den Gjerning, der var bleven ham anvist, og efterhaanden som Tiden gik, fik han mere og mere Interesse for sit Arbejde, saaledes at det i de sidste Aar af hans Liv var hans største Glæde at sysle med alt Havevæsenet vedrørende.

Ved Besættelsen af Docentpladsen i økonomisk Havebrug kunde Valget ikke være truffet heldigere. D. har i de Aar, han beklædte denne Post, udfoldet en Virksomhed, der har været til uvurderlig Gavn for det danske Havebrug. Aldrig havde der før været afholdt Forelæsninger over de økonomiske Havedyrkningsfag, byggede paa et strængt videnskabeligt Grundlag; han blev en Banebryder herfor, og hans Fortjeneste er at være Grundlæggeren af en dygtig udarbejdet Undervisningsplan for de nævnte Fag, saaledes at det nu vil være let at supplere og bygge videre paa det en Gang lagte Grundlag. Han planlagde og gennemførte dernæst en Række Dyrkningsforsøg med økonomiske Planter, hvis Resultater afgave et værdifuldt Grundlag for hans litterære Arbejder. Det var første Gang, at der her i Landet blev udført Prøvedyrkning med Haveplanter, saaledes at der var lagt en videnskabelig Plan til Grund, og om det end maatte beklages, at hans Helbred lagde uovervindelige Vanskeligheder i Vejen for, at der foruden i Landbohøjskolens Have ogsaa paa andre Steder omkring i Landet kunde anstilles sammenlignende Forsøg, er hans Fortjeneste paa dette Omraade alligevel af stort Værd. Endelig har D. ved sin litterære Virksomhed bidraget til at hæve det danske Havebrug saa vel i Indlandets som Udlandets Øjne.

I 1867 udgav han en Oversættelse og Bearbejdelse af John Lindleys «Havedyrkningens Theori og Praxis». Fra 1866 og indtil sin Død var han Redaktør af «Tidsskrift for Havevæsen»; han har heri skrevet adskillige værdifulde Artikler, navnlig angaaende Resultaterne af Dyrkningsforsøgene i Landbohøjskolens Have, ligesom han ogsaa formaaede en Kreds af Landets mest fremragende Gartnere til at yde Bidrag til Tidsskriftet. Hans betydeligste litterære Arbejder ere «Køkkenhaveplanterne» (1878) samt «Jordbær og vore vigtigste Frugtbuskarter», som blev udgivet umiddelbart efter hans Død. Han har heri samlet og bevaret for Efterslægten Resultaterne af sine Erfaringer og grundige Studier over de nævnte økonomiske

Haveplanter, han har behandlet sit Stof med saa stor Ædruelighed, Klarhed og Orden, at disse Bøger bestandig ville staa som klassiske Værker paa Havebrugslitteraturens Omraade. Særlig med de to sidstnævnte Arbejder for Øje maa det meget beklages, at der ikke forundtes ham Tid til at nedlægge sine omfattende Studier over Frugttræerne i en Bog. Hans Helbred blev Aar for Aar mere nedbrudt, der udviklede sig en Rygmarvstæring, som til sidst blev hans Død. D. døde ugift 12. Maj 1879.

Tidsskr. f. Havevæsen 1879. Dansk Havetid. 1879.

L. Helweg.

Dybvad, Christoffer, o. 1578—1622, Matematiker, Søn af nedenauførte Dr. Jørgen D., var født i Kjøbenhavn 1577 ell. 78 og blev Student i en meget ung Alder, da han allerede 1594 og følgende Aar findes anført som Respondens ved Faderens Disputatser. Tidlig betraadte han ogsaa Forfatterbanen, og 1599 drog han udenlands, støttet af det kongelige Rejsestipendium for en Mediciner. Paa denne Rejse erhvervede han o. 1601 Doktorgraden i Caen i Normandiet, ligesom han en Tid lang studerede i Leiden, hvor han 1602 paa Dansk udgav sit første matematiske Skrift, «Decarithmia», der er mærkeligt ved de Forsøg, det indeholder paa at erstatte de sædvanlige græske Kunstord i Mathematikken med tilsvarende danske Ord. Det var hans Ønske at finde Ansættelse ved Kjøbenhavns Universitet; men skjønt han tit nok søgte derom, vilde det dog aldrig lykkes, da noget af den Uvilje, der næredes mod Faderen, ogsaa synes at have ramt Sønnen, hvis Karakter heller ikke var af de tiltalende. Indtil videre blev han derfor i Holland, hvor han udgav flere for deres Tid vistnok værdifulde matematiske Skrifter. Opholdet i det nævnte Land synes at have haft blivende Indflydelse paa hans politiske og religiøse Anskuelse. Det nøje Kjendskab til Nederlandenes ejendommelige politiske Forhold maatte aabne hans Øjne for Manglerne ved Danmarks udpræget aristokratiske Forfatning; og i religiøs Henseende blev han stærkt paavirket af Arminianismen, en rationalistisk Retning inden for den reformerte Kirke, der blev herskende ved Universitetet i Leiden netop i de Aar, da han studerede her.

Efter 7 Aars Ophold i Udlandet kom D. hjem 1606 og søgte nu ved Udgivelsen af et matematisk Skrift, som han tilegnede Universitetets Professorer, at vinde deres Gunst; men da hans Forsøg paa at opnaa en Ansættelse atter var mislykket, drog han efter Faderens Afsættelse paa ny ud og færdedes nu igjen en Række

Aar i Udlandet, især i Frankrig og Italien. Ligesom han i Holland var bleven paavirket i Retninger, der stode i Strid med de bestaaende Forhold i hans Fædreland, saaledes blev ogsaa Opholdet særlig i Frankrig skæbnesvangert for ham, ikke blot fordi han gjorde fortroligere Bekjendtskab med de løse franske Sæder, men ogsaa fordi han tilegnede sig de politiske Grundsætninger om den enevældige Kongemagts Betydning, der af den Tids Fremskridtsmænd betragtedes som den bedste Lægedom mod de sociale Brøst.

Henimod Slutningen af Aaret 1612 synes D. atter at være kommen hjem. Skjønt Rygtet om hans Lærdom gik forud for ham, maatte han dog for 4. Gang forgjæves ansøge om en akademisk Lærerplads. Under disse Forhold groede der i hans i Forvejen vistnok irritable Sind en Bitterhed op, der bragte ham til (o. 1615) at forfatte en Række til Kongen stilede «politiske Observationer», der i de stærkeste Udtryk angribe den i Danmark bestaaende Forfatning og anbefale Indførelse af arvelig Kongemagt og Enevælde. Vi vide ikke, om dette mærkelige Skriftstykke — hvori mange af de i Christian IV's Tid trufne Regeringsforanstaltninger paa det skarpeste dadles, men under den Form, at Skylden tillægges Kongens Raadgivere — virkelig er kommet Kongen til Hænde; men endelig opnaaede D. 1618 at blive udnævnt til kgl. Mathematicus, i det han som Løn aflagdes med et Kanonikat i Lund.

Som kgl. Mathematicus havde D. den Opgave at stille Nativiteter og udføre andre derhen hørende Kunster og Beregninger, der for en Videnskabsmand maatte have lidet tilfredsstillende ved sig, da de mere klarsynede havde begyndt at faa Øjnene op for, at slige Beregninger og Forudsigelser kun vare videnskabelig Humbug. Misfornøjelse med Stillingen i Forbindelse med bitre Erindringer om tidligere Tilsidesættelser og nye Stridigheder, hvori D. indvikledes med Kapitlet i Lund, bragte atter hans heftige Sind i Kog. I Nov. 1619 rejste han til Bergen, uvist i hvilken Anledning. Her henledte han snart Opmærksomheden paa sig ved sine dristige Ytringer om forskjellige Statssager. Især gik han løs paa Adelen og udtalte det som sin bestemte Forventning, at inden faa Aar skulde dens Magt være forbi og Kongen være i Besiddelse af de syv Majestætsrettigheder, som den franske Forfatter Bodin omtaler. Der behøvedes kun en passende Aareladning — et Par Læster Blod —, for at Adelsvælden skulde være knækket. Tillige lod han Antydninger falde om, at han allerede havde givet Kongen Ideen til, hvorledes han skulde gribe Sagen an, og han pralede af at have udkastet

Planen til vigtige Foranstaltninger, som Kongen for nylig havde begyndt at sætte i Værk, saasom Oprettelsen af Holmens faste Stok og det ostindiske Kompagni. I Selskaber, hvortil han som anset Videnskabsmand indbødes, hos Biskoppen i Bergen, Dr. Niels Paaske, og hos Lensmanden, Knud Gyldenstjerne, lod han sin Tunge frit Løb og udtalte i manges Paahør sine Ønsker og Forventninger med Hensyn til en Omvæltning i den bestaaende Statsforfatning.

Da disse hans Ytringer kom Regeringen for Øre, udgik der i Marts 1620 kgl. Befaling til den ovennævnte Lensmand om at anstille Undersøgelser om «alle Haande sælsomme Ord og letfærdig Tale om disse Landes Regering og Højhed», som D. sagdes at have ladet falde. Han var imidlertid selv dragen ned til Danmark uden at ane nogen Fare. Men da de i Bergen optagne Vidnesbyrd indløb, blev han underkastet et Forhør af Kansler Chr. Friis til Kragerup og tvende Medlemmer af Rigsraadet, hvilket førte til hans Anholdelse. Samtidig blev der lagt Beslag paa hans Papirer, blandt hvilke der fandtes adskilligt af graverende Art, særlig en Del Notitser, kaldede «Joci aulici», der selv for et velvilligt Øje maatte tage sig ud som kaad Spot over den kristne Religion og en uren Fantasis Leg med det obscøne. — Universitetets Rektor og Professorer fik nu Befaling til at dømme i D.s Sag, i det den kgl. Sekretær Axel Arenfeldt optraadte som Aktør imod ham. Dommen, der faldt 22. Dec. 1620, gik ud paa, «at efterdi D. befindes at have grovelig forgrebet sig imod Gud, imod den kristelige Religion og Kirkeceremonier, imod kgl. Majestæt, imod Riget, Rigens Raad, endog imod den døde (Kansler), imod menige Adelskab og andre Rigens Stænder, da bør han være berøvet alle akademiske Privilegier og Værdigheder og med Vanære udstødes af vor Orden, i det han for øvrigt overgives til kgl. Majestæts, som en kristelig Øvrigheds, Naade og Unaade». At flere af D.s politiske Projekter i og for sig vare meget vel grundede og forstandige, kom ham ikke til gode, da hele Vægten blev lagt paa det formentlig revolutionære i hans Færd. — Efter nogen Tids Betænkning bestemte Regeringen da hans Straf til livsvarigt Fængsel, og 27. Jan. 1621 førtes D. fra Blaataarn til Kalundborg Slot, hvor han indesluttedes i det bekjendte Taarn «Folen». Her døde han 1622 efter henved 2 Aars Fangeliv. En Morgen, da Fangevogteren kom ind i hans Kammer, fandt han ham liggende livløs i Sengen, omkommen, som man antog, ved en Kulilteforgiftning, som var opstaaet derved, at han af Uforsigtighed om Aftenen, da han slukkede Lyset, havde

henkastet den endnu brændende Tande, og at denne var falden i en Revne mellem Stenfliserne og havde antændt noget Trækul, som man i gamle Dage havde brugt til at fylde Hvælvingen under Kammeret med.

Foruden flere trykte Skrifter efterlod D. adskillige i Haandskrift, deriblandt et vistnok nu tabt Værk «De mensuris et ponderibus, tam medicis quam civilibus», der i Følge Dr. Thomas Bartholins Dom var affattet med utrolig Flid og Lærdom og med en høj Grad af matematisk Nøjagtighed, hvorfor Dr. Rasmus Bartholin (s. I, 563) havde til Hensigt at udgive det, noget, der dog ikke er sket. — D. var ugift.

Danske Mag. 4. R. II, 211 ff. V, 40 ff.

H. F. Rørdam.

Dybvad, Jørgen, —1612, Professor, var født paa Gaarden Dybvad i Gosmer Sogn, Aarhus Stift. Hans Fader, Christoffer Eriksen, forekommer i et Kongebrev af 1550, hvori han fritages for Ægt og Arbejde, den Stund han bor i Dybvad. Denne Mand havde to Sønner, der toge Navn efter deres Fødested og begge med Iver kastede sig over Studiet af de matematiske Fag. Den ene af dem, *Erik Christoffersen D.*, der er bekjendt som Forfatter af nogle danske Almanakker, døde imidlertid i en yngre Alder, «formedelst at hans Kræfter ved alt for megen Studering vare svækkede». Den anden Broder, Jørgen D., erhvervede sig et, om end ikke berømmeligere, saa dog mærkeligere Eftermæle.

Det er ikke bekjendt, naar han er født eller blev Student, men han omtaler med Taknemmelighed den Understøttelse, han i sin Ungdom havde nydt af Peder Oxe, der tog sig af saa mange unge studerende. Sandsynligvis har denne givet ham Midler til at rejse udenlands; thi 1568 kom han til Wittenberg, hvor han i Maj 1569 tog Magistergraden og samme Aar begyndte sin Forfattervirksomhed med tvende matematiske Skrifter. Senere opnaaede han kgl. Understøttelse, saa han kunde forlænge sit Ophold i Wittenberg, hvor han ogsaa optraadte som Privatdocent. Efter endnu at have besøgt Universitetet i Leipzig vendte han 1575 tilbage til Kjøbenhavn, medbringende en anbefalingskrivelse til Kong Frederik II fra Kurfyrst August af Sachsen tillige med et andet Brev, hvori Kurfyrsten gjorde Kongen opmærksom paa de kalvinistiske Lærdomme, der fandtes i Niels Hemmingsens nys udgivne Skrift «Syntagma», og underrettede ham om det kalvinistiske Komplot, der nylig var opdaget i Sachsen, i det han, under Henvisning

til D.s mundtlige Beretning, i kraftige Ord opfordrede Kongen til at forhindre Calvinismens Indtrængen her i Landet, navnlig ved at kalde Hemmingsen til Regnskab for hans Lære. Hvad D. angaar, bevirkede Kurfyrstens anbefaling, at Kong Frederik kort efter (7. Juli 1575) ansatte ham som extraordinær Professor ved Universitetet. Men den Omstændighed, at han havde overbragt Angivelsen mod Hemmingsen og maaske ved sin mundtlige Beretning havde bidraget til end mere at opskræmme Kongen, paadrog ham den Mistanke, at det var hans Plan at faa den højt agtede Lærer fjærnet for selv at komme til at indtage hans Plads. Under sine senere Studier havde han nemlig givet sig af med Theologien, og det var da ogsaa nærmest dette Fag, hvori han blev Docent, om han end samtidig holdt Forelæsninger over «den naturlige Filosofi og Himmelløbet».

Det blev dog ikke Hemmingsen, men en anden af Universitetets Lærere, D. fortrængte. 9. Jan. 1578 beskikkede Kongen ham nemlig til Professor i Mathematik og eneberettiget Almanakforfatter her i Landet. Dette skete ved Afskedigelse af den hidtidige matematiske Professor, noget, som det akademiske Senat nødig gik ind paa, saa Kongen maatte fremtvinge sin Viljes Opfyldelse ved et skarpt Brev. Dette, at D. saaledes var bleven Universitetet paatvungen, maatte avle en Misstemning mellem hans Kolleger og ham, og heri kan maaske Grunden søges til, at han først efter nogle Gange at være forbigaaet naaede til at blive theologisk Professor 1590 og s. A. Dr. theol.

D. var en ejendommelig, kantet og uomgængelig Personlighed, der jævnlig havde Sammenstød nu med en, nu med en anden af sine Medlærere eller med dem alle tilsammen. Saa længe han imidlertid indskrænkede sig til at lade det onde Lune gaa ud over Professorer eller Studenter, var hans Stilling ikke alvorlig truet; anderledes blev det derimod, da han i akademiske Skrifter gjorde Regeringens Foranstaltninger til Gjenstand for en hensynsløs Kritik. I Begyndelsen udtalte han sig dog i al Almindelighed, i det han blot talte om en Regerings Pligter eller, som i en Tale i Anledning af Christian IV's Kroning (1596), gav et afskrækkende Billede af slette Regenter; men efterhaanden antog hans politiske Hentydninger en bestemtere Skikkelse, indtil det kom til det Punkt, da en Konflikt var undgaaelig.

Da D. i Jan. 1605 havde udgivet en Række akademiske Theses om Eden, og disse inden den offentlige Disputats bleve tilstillede

Universitetets Rektor (M. Iver Stub), bemærkede denne, at de indeholdt en skarp Dadel af Regeringsforanstaltninger, navnlig af Indførelsen af et nyt Tøndemaal, der skulde være anvendeligt for hele Landet og afløse de forskjellige Maal, der hidtil havde gjældt i enkelte Landsdele. Da Rektoren indsaa det farlige i at gøre saadanne Forhold til Gjenstand for akademisk Disputation, forelagde han Sagen for Konsistorium. Her vedtog man at opfordre D. til at foretage de fornødne Forandringer eller dog at erhverve Kanslerens Samtykke til Drøftelsen af disse Sætninger. Da han imidlertid ikke vilde inklade sig paa nogen af Delene, blev det forbudt ham at disputere over disse Theses og at udbrede dem. Fra Universitetets Side synes der ikke at være sket noget videre Skridt; men da Rygtet om Forbudet dog udbredtes, fik Rektor Befaling om at indsende et Exemplar af D.s Theses til Kongen.

Herved blev det dog for denne Gang; men den Advarsel, der laa i det, der var foregaaet, tog D. sig ikke til Hjærte; thi i Jan. 1607 udgav han atter en Række Theses (om Sabbathens Helligholdelse), hvori han paa en stærkere Maade end nogen Sinde før ytrede sin Misfornøjelse med den bestaaende Regering og kritiserede flere af dens Foretagender. Denne Gang blev der dog, saa vidt vides, ikke lagt Hindring i Vejen for Disputatsen; men et Par Maaneder efter modtog Universitetet officiel Underretning om, at Kongen agtede med en dertil beskikket Aktor (Jens Bielke) at lade D. tiltale for de Angreb paa den høje Øvrighed, hine Theses indeholdt, og at Professorerne skulde være Dommere i Sagen. Et Forsøg, som D., efter at han havde hørt Aktors Indlæg, gjorde paa at undskylde sin Adfærd hos Kongen, udrettede ikke noget og kom vel ogsaa for sent. Sagen blev fremmet med stor Hurtighed. Det var let for Aktor at godtgjøre, at D.s Theses indeholdt en skarp Dadel over forskjellige Forordninger, særlig vedrørende gejstlige Sager, som i den senere Tid vare udstedte. Om hans Anker i Realiteten vare begrundede, kom aldeles ikke paa Tale. Kun derom drejede Spørgsmaalet sig, hvorvidt en Professor havde Ret til i akademiske Disputationer i de heftigste Udtryk at kritisere Regeringsforanstaltninger og den bestaaende Statsforfatning (Adelens Privilegier). Og da dette befandtes stridende baade mod Praxis og mod Universitetets Love, saa var D.s Sag dermed tabt, da det ikke kunde tages for tilstrækkelig Undskyldning, hvad han anførte, at han var graanet under Læsning af Profeterne og deres Fortolkere, og at det derfor vel var muligt, at han havde optaget

noget af deres Udtryksmaade, men at det ikke var skrevet i nogen anden Hensigt end for at tjene til Opbyggelse efter enhver Stand og Stilling. Dommen, der afsagdes 11. April 1607, lød paa, at han fortjente at afsættes fra sit Embede, med mindre Kongen vilde tilgive hans Brøde.

Fastholdes det, at de paaklagede Ytringer ikke vare fremsatte i Privatskrifter, men i akademiske Theses, bestemte til at underkastes en offentlig Drøftelse i unge Studenters Overværelse, da kan det ikke nægtes, at Professorerne vanskelig kunde fælde nogen mildere Dom. D. faldt ved sin egen Ubesindighed og Lidenskabelighed, der saa meget mindre var tilgivelig, som han var en Mand paa o. 60 Aar og Hoved for det theologiske Fakultet. En anden Sag er det, at flere af hans Ankeposter ingenlunde vare ugrundede, ligesom de heller ikke bleve uden Virkning i den følgende Tid. — Den kongelige Tilgivelse, hvortil hans Dommere havde henvist ham, opnaaede han ikke. Hans sidste Aar bleve derfor meget tunge, og ofte led han vistnok ligefrem Nød, indtil Døden befriede ham fra et kummerfuldt Liv 30. Okt. 1612.

D. havde 8. Dec. 1576 ægtet Kirstine Jespersdatter, Datter af Borgmester Jesper Findsen i Vejle; hendes Sygelighed og irritable Sind bidroge til at forbitre hendes Mands sidste Aar. Hun døde 24. Juli 1613. Blandt deres Børn var den ovennævnte Dr. Christoffer D. En anden Søn, Jørgen D., blev Magister i Wittenberg, men opnaaede for øvrigt aldrig nogen fast Stilling.

Danske Mag. 4. R. II, 105 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 197 ff. 499 ff. *H. F. Rørdam.*

Dyppel, Jørgen Iversen, s. Iversen.

Dyre, Mette Iversdatter, —o. 1520, Datter af Iver Jensen Dyre til Tirsbæk og Kirsten Oxe, kom ved sine 3 Giftermaal, ved sin stolte, urolige og hævnjerrige Karakter og sin personlige Dygtighed til at indtage en ikke ubetydelig Plads i Unionstiden. Først var hun gift med Anders v. Bergen, der forekommer som norsk Rigsraad i Aarene mellem 1483—90, og havde med ham en Datter, Christine, der senere blev gift med den dansk-svenske Rigsraad Axel Lauridsen Thott. Omtr. 1496 ægtede Fru M. derpaa den rige norske Rigsraad Knud Alfsen til Giske, af den svenske Adelslægt Tre Roser. Han havde tidligere været gift med den svenske Konge Carl Knutssons Datterdatter, Gyrild Gyldenstjerne, og var en Tid lang Befalingsmand paa Akershus, men sluttede sig 1500 til sine

svenske Slægtninger og gjorde Oprør mod Kong Hans. Fru M. og sine 2 Sønner af første Ægteskab bragte han imidlertid i Sikkerhed i Sverige. Her synes Fru M. at have opholdt sig, da Knud Alfsen 1502 gjorde Indfald i Norge og bemægtigede sig Akershus, men derpaa trods givet Lejde blev dræbt ved en Sammenkomst med Hr. Henrik Krummedige. Dette vakte i højeste Grad Fru M.s Forbitrelse; fra Sverige, hvor hun allerede den Gang stod i det nøjeste Forhold til den daværende Marsk, Svante Nilsson Sture, søgte hun ved Bud og Breve at fremkalde nye Opstande mod Kong Hans. Selv ægtede hun i Nov. 1504 Svante Sture, der imidlertid s. A. var bleven Sveriges Rigsforstander ved Sten Sture den ældres pludselige Død. Onde Rygter, der dog først synes opstaaede senere, da Fru M. var kommen i Strid med de svenske Stormænd, og som i hvert Tilfælde synes helt ugrundede, vilde endogsaa beskyldte hende for at have forgivet Sten Sture for at bane Vejen for sin Elsker, Hr. Svante. Som Svantes Hustru spillede hun sammen med Hemming Gad en stor Rolle. Hun viser sig i sine mange Breve som en myndig, klog og forstandig Kvinde. Hendes Breve til Svante vise hendes store Kjærlighed til ham og den Længsel og Bekymring for Gift eller for hans Sygelighed, der kunde betage hende, naar han fraværende tumlede sig i sit urolige Liv. Da han pludselig døde 3. Jan. 1512, netop som det svenske Rigsraad tænkte paa at afsætte ham, kom Fru M. i stærk Strid med sin Stifsøn, Sten Sture den yngre. Han beskyldte hende for at have tvunget Faderen til at give hende et Morgengavebrev paa Hørningsholm. Alles Had vendte sig nu mod hende, de værste Rygter udbredtes om hende, og med sin Stifsøn Carl Knudsen tyede hun da atter til Danmark, hvor Christian II tog vel mod hende, forlenede hende med noget Gods i Hørby ved Holbæk og skaffede hende Forstanderskabet over St. Agnetes Kloster i Roskilde. I Forening med sin Broder Vincents' Sønner, de bekjendte Brødre Ove, Vincents og Niels Lunge (o: Dyre), hvis svenske Godser vare blevne inddragne, udrustede hun et Skib, der fejdede mod Sten Sture og optog et af hans Skibe paa Traven; Føreren for Skibet var en af Christian II's egne «Admiraler», Tile Giseler, og Sagen bidrog meget til Bruddet mellem Danmark og Sverige i Aaret 1517. Fru M. levede endnu 1519 og vistnok noget længere, siden hun, da Christian II fik Magten i Sverige, atter for en kort Tid skal være kommen i Besiddelse af Hørningsholm. Den langvarige Strid mellem Sten Stures og hendes Arvinger endte først

ved et Forlig 1541, da Rigsraad Iver Månsson til Edby, der var gift med hendes Datterdatter, Karen Axelsdatter Thott, opgav al Tiltale for Morgengavebrevet, medens tillige Beskyldningerne for, at «Fru M. skulde i Danmark have noget tilhjulpet at praktisere paa Sveriges Riges argeste», bleve tagne tilbage.

Biogr. Lex. öfv. namnkunn. svenska män XIV, 80. Wieselgren, De la Gardiska Archivet II, 50 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. I, 290 ff. II, 446 ff. Svenska Fornminnesföreningens tidskrift IV, 288 ff. *A. Heise.*

Dyre, Offe, —1286—, Kammermester, henregnes af Slægtbøgerne til den senere bekjendte Adelsslægt Dyre, om med rette, turde være et Spørgsmaal, hvorimod han vel var en Descendent af den Offe D., som 1208 deltog i det bekjendte Slag ved Lena. Han havde været Kong Erik Glippings Kammermester, men paa Grund af Uenighed med Kongen om en Pengefordring flygtede han til den svenske Kong Magnus og var 1277 en af Anførerne for den svenske Hær ved Overfaldet paa de i Smaaland indrykkede danske. Siden kom han atter til Danmark og deltog i Drabet paa Kongen i Finderup Lade, hvorefter han ligesom de øvrige Kongemordere dømtes fredløs 1287 og flygtede til Kong Erik i Norge. Formodentlig er han død her, thi han er ikke funden nævnt senere. *Thiset.*

Dyre, Peder Christensen, —o. 1571, Søn af Christen Nielsen til Hjelmsø (Tybjærg Herred) og Kirsten Pedersdatter (Fikkesen), førte Dyrernes Vaaben, men aldrig Navnet. Han arvede Hjelmsø efter sin Fader. Hans eneste Søster, Magdalene, var gift med den svage Axel Clausen Rosenkrantz til Taagerup og Tange, og da hun døde, fik han som Værge for Axel R. og dennes Søn Claus fuldstændig disse i sin Magt, skaltede og valtede med det stærkt pantsatte Gods efter Forgodtbefindende, fik dem til at indsætte sig som Enearving til Godserne og lign., men fik, som det synes, herved en slem Fjende i den mægtige Hr. Mogens Gyldenstjerne, der paa sin Hustrus Vegne ansaa sig for berettiget til den mulige Arv, hvilket ogsaa var Tilfældet med Peder Bille og Steen Rosensparre (senere Peder Oxe) paa deres Svigermoder Fru Ide Munks Vegne. P. C. forstod dog i nogle Aar at holde sig oppe som kgl. Hofsinde og fra 1555 som Lensmand paa Tølløse; men da han 1557 købte Sandbygaard ved Vordingborg af sin Slægtning Christoffer Fikkesen, kom der til at sidde en Plet paa hans Ære angaaende et opbrudt Skrin, hvorfra Dokumenter vare udtagne,

og da han samtidig lod Jørgen Grubbes «Dreng» bortføre ved et Overfald og tog vigtige Dokumenter fra ham, anklagedes han, men fragik Sagen og førte falsk Vidnesbyrd. Selv blev han som Meneder dømt i Kongens Naade og Unaade, medens flere af de falske Vidner henrettedes. Han blev sat paa Kjøbenhavns Slot, senere paa Krogen (Kronborg), under Mogens Gyldenstjernes Opsigt. Forsøg paa at komme til Forlig med Kongen mislykkedes, ligeledes forskjellige Forsøg paa Flugt. Han blev da sat i Jærn og gik til sidst fra Forstanden. Imidlertid var der efter Axel Clausens og hans Søns Død (1565) en svær Jagt efter Taagerup og Tange, i det Hr. Mogens Gyldenstjerne og de øvrige høje Herrer ikke vilde anerkjende P. C. som Arving. En Rigsraadsdom gik dem dog imod, da P. C. ikke havde ført Avindskjold mod Riget og derfor ikke kunde forbryde sin Ret hertil. Til sidst tog Kongen uden videre Godset i sin Besiddelse og solgte 1568 baade Hjelmso, Tange og Taagerup til Otte Brahe og Peder Oxe, medens disse skulde sørge for den sølle P. C.s Underhold i Sorø Kloster. Han levede endnu 1571. Arvestridighederne om Godset have vistnok bidraget meget til, at han, der for øvrigt sikkert var en upaalidelig Person, er bleven behandlet saa strængt.

Ryge, Peder Oxe S. 219. Heise, Fam. Rosenkrantz' Hist. II, Diplom.

A. Heise.

Dyrholm, Jens Sørensen, Lægprædikant, 1810—75, er født i Horsens 5. April 1810 af fattige Forældre. Han var fra Fødselen af næsten blind og mistede helt Synet, da han var 7 Aar gammel. Han havde et daarligt Hjem, men hans Lyst til at lære gjorde, at han allerede som Dreng erhvervede sig en Del Kundskaber. Faderen, der i 19 Aar havde staaet ved det slesvigske Kyrasserregiment, blev 1821 Arrestforvarer i Rudkjøbing; 2 Aar efter kom Prins Christian som Fyns Gouvernør til denne By, han blev i Skolen opmærksom paa den blinde Dreng og fik ham anbragt i Blindeinstituttet, hvor han var i 3 Aar og blev konfirmeret af Professor Brorson. Han vendte derefter tilbage til Rudkjøbing, hvor han ernærede sig ved at spinde og strikke, men tillige maatte understøttes af Fattigvæsenet. Da han var 27 Aar gammel, blev han syg, og fra den Tid af var han stærkt greben af religiøse Længsler, som han dog ikke vidste at finde Tilfredsstillelse for. Han gjorde Bekjendtskab med J. A. Hansen, der den Gang var Skomagervend, og som hørte til de opvakte Kreds; denne «havde

just ingen Naadegaver til at tale om denne vigtige Sag»; men han ejede en Del Opbyggelsesskrifter og holdt Lindbergs «Nordiske Kirketidende», og af disse læste han højt for D. Denne blev en ivrig Deltager i de gudelige Forsamlinger, der fra Fyn forplantede sig til Langeland, hvor Opvækkelsen antog en sværmerisk Karakter og derved beredte Vejen for Gjendøberne. D. var ogsaa mellem dem, der gik over til disse; han blev døbt af den hamborgske Præst Oncken 1839. Han fortrød dog snart dette Skridt, men da han ikke vilde nyde Nadveren i Statskirken sammen med vantro Mennesker, rejste han over til Præsten F. E. Boisen i Skjorpinge, der var villig til at holde særskilt Altergang for «de faa troende Sjæle». Denne optog ham da atter i Kirken. Nogle Aar efter vilde han gifte sig, og han trak da paa herrnhutisk Vis Lod mellem 3 Kvinder og ægtede 1843 den, hvem Loddet 3 Gange havde ramt. Formodentlig maa hans Hustru have ejet Penge; thi han købte sig et Hus med Jord paa Forlev Mark i Vemmelev Sogn. Her sluttede han sig til den indre Mission, som den tog sin Begyndelse i Egnen om Holsteinborg, og var en Tid dens Kolportør, men paavirket af Kr. Kold brød han med den 1866 og blev en ivrig Tilhænger af Grundtvig. Han var med paa Kirkemødet i Christiania 1871 og døde 26. Dec. 1875. — Som saa mange af dem, der vaktes paa de gudelige Forsamlinger, havde han en varm Tro ved Siden af et snævert Syn paa det kristelige Liv, og en indre Ustadighed drev ham til at søge aandelig Tilfredsstillelse snart i den ene, snart i den anden Lejr.

J. Holm, Den blinde Evangelist J. S. D., 1884. Autobiogr. i D.s Skrift: «En Røst i vor bevægede Tid mod Baptismen, Mormonismen» osv., 1852.

L. Koch.

v. Düring, Ernst Frederik, 1738—1809, Officer, er født i Hannover 24. April 1738 og Søn af Drost i Ahlden Christoph Otto v. D. (f. 1693 † 1770) og Sophie Philippine f. Wolff v. Guttentberg († 1752). D. fik sin første militære Uddannelse paa Kadetakademiet i Dresden og blev optaget som Officer i den sachsiske Hær, fra hvilken han efter Katastrofen ved Pirna 1756 indtraadte i den preussiske; avancerede her til Kapitajn og blev Adjutant hos den berømte Hertug Ferdinand af Brunsvig. Efter Freden i Hubertsburg 1763 gik han i russisk Tjeneste, deltog i det første Felttog mod Tyrkerne og avancerede til Major. 1765 kom han første Gang til Danmark i Følge med et russisk Gesandtskab, gjorde her Lykke

ved sit vindende Ydre, sine slebne Manerer og gode anbefalinger fra Hertug Ferdinand til dennes Søster, Dronning Juliane Marie, og 1768 blev han ansat i den danske Hær som Oberstlieutenant af Kavalleriet og udnævnt til Generaladjutant. I denne Egenskab ledsagede han — som det siges ved den russiske Afsending Grev Salderns Indflydelse for at holde Øje med den russiske Negotiation — Christian VII paa dennes store Udenlandsrejse 1768—69. Ved Tilbagekomsten fik han Tilladelse til paa ny at gaa til Rusland, hvor han under Feltmarskal Romanzow udmærkede sig i det andet tyrkiske Felttog og hædredes med St. Georgs-Korset. 1772 vendte han tilbage og blev nu, i Besiddelse af Magthavernes Gunst, der om muligt i endnu højere Grad blev ham til Del fra det Øjeblik, Kronprinsen selv overtog Regeringsstyret, efterhaanden en af Landets mest betroede Mænd, der forholdsvis hurtig rykkede op i de forreste Poster og beklædtes med de højeste Udmærkelsetegn. Han blev saaledes 1772 Kammerherre, 1774 Oberst, 1776 naturaliseret som dansk Adelsmand, 1784 Chef for holstenske Regiment Ryttere, 1787 Generalmajor, kommanderede Rytterbrigaden i det norske Felttog 1788, blev 1792 hvid Ridder, 1799 Generalieutenant, 1801 Kavalleriinspektør, i hvilken Egenskab han meget bidrog til at sætte Rytteriet i den fortrinlige Stand, der senere opvakte de franskes Beundring, kommanderede et Reservekorps i Holsten 1801, Rytteriet under Troppekongregationen sammesteds 1803, 2. Division 1805—6, Reservehæren 1807 og blev til Belønning, fordi han under denne sidste Kommando havde udført alt med saa megen Konduite, Troskab og Bestemthed til Hs. M. Kongens Tilfredshed, 1808 udnævnt til General og 1809 til Ridder af Elefanten.

D. ejede Østerbygaard i Ødis Sogn i Sønderjylland (nu Vandrup Sogn i Nørrejylland). Han var gift med Henriette Sophie f. v. Reden, f. 1752 † 2. Avg. 1819, Datter af hannoveransk General Ernst Fridrich v. R. og Julie Sophie f. v. Hauss. Han døde i Kiel 20. Okt. 1809.

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 6.

S. A. Sørensen.

Dürkop, Heinrich, 1671—1731, Præst, blev født i Lybek og begyndte sin Præstegjerning i sin Fødeby 1695; men 1706 kaldtes han til Kjøbenhavn som Tredjepræst ved St. Petri Kirke og rykkede derefter op til Sognepræst sammesteds 1712. Samtidig var han Professor i Kateketik og udgav som saadan flere mindre

kateketiske Skrifter («Erste Milch», 1710, og «Fester Grund der seeligmachenden Religion», 2. Aufl. 1716). 1711 fik han den theologiske Doktorgrad fra Greifswalde. Han skal have været en nidkjær Præst og dygtig Prædikant, men i sine Prædikener brugte han ved flere Lejligheder personlige Udfald, som gave Anledning til Klager imod ham. Naar imidlertid Jfr. Biehl i sine Memoirer (Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 156) vil henføre til D. Anekdoten om et Udfald fra Prædikestolen mod Kong Frederik IV's Forhold til Grevinde Viereck, da er dette urigtigt, thi sidstnævnte døde allerede 1704, før D. kom til Kjøbenhavn. Megen Omtale vakte hans Prædiken paa 10. Søndag efter Trinitatis 1720 om Guds retfærdige Straffedomme, hvori han bl. a. med Eftertryk gjentog: «Før end 10 Aar gaa til Ende, skal Kjøbenhavn blive til en Stenhob». Da Spaadommen 1728 gik i Opfyldelse ved Stadens store Ildebrand, der ogsaa til Dels ødelagde St. Petri Kirke, blev D. selv saa forfærdet derover, at han faldt i en langvarig Sygdom, som endte hans Liv 8. Juli 1731. Han var 4 Gange gift: 1. med Elisabeth f. Leopold; 2. med Catharina f. Ritter, hvis Fader var Præst i Lybek; 3. med Catharina Lucie f. Reichen († 1725); 4. med Dorothea f. v. Langercken.

N. Jonge, Kjøbenhavns Beskr. S. 22. 39. Møller, Cimbria lit. Seelen, Athenæ Lubecenses S. 295 f. *A. Jantzen.*

Dyrlund, Niels Kristian Folmer, f. 1826, Sprogmand. F. D. er født 24. Maj 1826 paa Kaldrødgaarden (Bregninge Sogn, Holbæk Amt) af Forældrene Landmand Niels D. (f. 1790 † 1830) og Marie Lucie Frederikke f. Taarning (f. 1800 † 1838). 1844 blev han Student fra Roskilde Skole og deltog — 1848 som frivillig — i den første slesvigske Krig, hvorfra han hjembragte et Danebrogskors for sin raske Færd i Istedslaget. Efter et længere Ophold i Holbæk-Eggen gjenoptog han sine Universitetsstudier, bestod 1866 Magisterkonferens i nordisk Sprog og Litteratur og vandt 1872 den filosofiske Doktorgrad for sin grundige og fortjenstfulde ethnografisk-sociale Afhandling: «Tatere og Natmandsfolk i Danmark». Fra Efteraaret 1872 har han beklædt Stillingen som Lærer i Modersmaalet ved Officer-skolen. Gift 1. 1873 med Michelle Georgine Christine Doss (f. 1836 † 1874) og 2. 1876 med dennes Søster, Lærerinde ved Christianshavns Friskole Michelle Vilhelmine Andrea Doss (f. 1834), Døtre af Carl Vilhelm D. (f. 1801 † 1878), Klokker, Lærer og Translator i Helsingør. — Foruden sin Doktordisputats og enkelte sprog-

lige Afhandlinger, der alle bære Vidne om grundig Forskning, har D. udgivet en fortræffelig og yderst indholdsrig lille «Udsigt over de danske Sprogarter» (1857), der des værre endnu ikke er bleven fulgt af det længe ventede Arbejde over sjællandsk Folkesprog, hvori hans hidtil enestaaende Kjendskab til hans Fødeøes Dialekt og hans store sproghistoriske Viden særlig skulde komme hans Viden- skab til Nytte.

Erslew, Forf. Lex. Indbydelsesskr. til Univers. Reformationsfest 1872 S. 93 ff. Vort Forsvar Nr. 28 (1882). *M. Lorenzen.*

Dyrskjød, Peder Larsen, 1630—1707, lærd Bonde. Han stammede fra en gammel Ditmarskerslægt og blev født 10. April 1630 i Aagaard, Ørum Sogn i Vendsyssel. Faderen, Delefoged Lars D., faldt 1644, 84 Aar gammel, som Bondefører for Vendelboerne i Kamp mod Svenskerne ved Nørre Sundby. Moderen, Anne Pedersdatter Ravnstrup, var Datter af en Selvejer i Ørum Sogn og i Slægt med «Skipper» Clement. Efter at D. i sin Barndom havde lært at læse og skrive, kom han i sit 15. Aar paa Skriverstue i Aalborg hos Raadmand Rasmus Holst, efter hvis Død han o. 1647 sendtes til Borgmester Find Nielsen Trellund i Kjøbenhavn. I dennes Hus traadte han i Forhold til den senere bekjendte Borgmester H. Nansen, der skaffede ham Adgang til nyttig Læsning. Aaret efter maatte han dog vende tilbage til Aalborg paa Grund af en Benskade, hvorfor han forgjæves søgte Hjælp i Hovedstaden. Efter sin Helbredelse blev han først Haandskriver hos Fru Ide Gjøe paa Vrejlevkloster og senere Skriver hos en Foged paa Aastrup. 1675 giftede han sig (Hustruens Navn kjendes ikke) og købte den gamle Bispegaard Bejstrup ved Hjørring, men maatte atter gaa fra den paa Grund af for høje Skatter. Senere købte han Gaarden Knerø i Jerslev Sogn, hvor han boede til sin Død, 13. Okt. 1707. 1699 havde han afstaaet den til sine Sønner for uforstyrret at kunne hengive sig til sine Studier.

Fra sin Fader havde han arvet Kjærlighed til sit Fædrelands Historie og Fortidsminder. Han var vel bevandret i Saxe og Huitfeldt, men syslede dog særlig med Afskrivning af gamle Skjøder og andre Dokumenter, der kunde tjene til Belysning af Samfundsforholdene i ældre Tider og, hvad der fornemmelig havde Betydning for ham, vejlede ham i Studiet af danske Adelslægters Genealogier, hvori han var godt hjemme. Derfor fik han ofte Besøg af Adelsfolk, der laante ham Ligprædikener, Stamtavler og

gamle Viser. Uden for Adelstanden var der kun faa, med hvem han kunde samtale om, hvad der laa ham paa Sinde. Kun én Præst, F. Vogelius i Aasted, nævner han med Taknemmelighed. Denne laante ham Bøger og oversatte for ham Herodot, Thucydid, Xenophon og Diodor. Det maa ogsaa have været et ejendommeligt Liv, der førtes paa hans Gaard, hvor han efter endt Dagværk med Hustru og Børn foruden Saxe og Kæmpeviserne læste i Oversættelse Hesiod, Virgil og Cornelius Nepos. Hans bedste Tid begyndte dog, da Jens Bircherod blev Biskop i Aalborg. Han sendte D. Bøger, vejledede ham i hans Undersøgelser og søgte ofte selv Hjælp hos ham ved sine historiske Arbejder. D. testamenterede sine store Samlinger til Bircherod, efter hvis Død de adspredtes, men dog senere til Dels atter samledes i det store kongl. Bibliothek og Rigsarkivet. Vore Historikere, f. Ex. Langebek og Suhm, have draget Nytte af dem, men fremhæve, at de maa bruges med Varsomhed og Kritik. Hvad han har afskrevet af gamle Dokumenter, svarer vistnok ikke til de Fordringer, den historiske Kritik maa stille, men de erstatte dog de nu tabte Originaler, og mangen Gang, hvor det skorter paa Kilder, søger man endnu med Taknemmelighed tilbage til den gamle P. D.s Afskrifter.

Rugaard, Fremrag. danske Bønder S. 94 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. III, 225 ff. *S. M. Gjellerup.*

Dyssel, Johan Arndt, 1726—95, Præst. Han var Sønesøn af Etatsraad, Amtmand Arnold D. til Sønder Elkjær og Brodersøn af den med Navnet «Falkenskjold» 1716 adlede Martin D. Hans Fader var Sognepræst Eiler Christian D. i Vrensted ved Aalborg. Her fødtes han 26. Juni 1726 som Husets yngste Barn. Men tidlig mistede han Forældrene (Moderen hed Kirsten f. Gerade) og kom i Huset hos Provst Friedenreich, den Gang i Sennels i Thy. Plejefaderen underviste ham selv, og da han forflyttedes til Fredensborg som Slotspræst, sattes Myndlingen i Frederiksborg Skole. Her fra dimitteredes D. 1744. 3 Aar efter tog han Attestats og var nu i en Del Aar Huslærer paa forskellige Steder, bl. a. i det haderslevske. Efter at have erhvervet Magistergraden begyndte han sin litterære Virksomhed 1755 med «Poetisk Forsøg til moralske Fabler og Fortællinger, efter Gellerts Maade». Det havde været hans Agt at oversætte Gellerts Fabler, men da en anden kom ham i Forkjøbet, forandrede han sin oprindelige Plan. Selve Fablerne have kun ringe Værd (under Overskriften «Haabet» findes

en Gjenfortælling af «Konen med Æggene»), men ret karakteristisk er en lang fransk Fortale, en Dedikation i Brevform til Prof. Rosenstand-Goiske, og dennes hostrykte, ligeledes franske Svar paa den viste Hyldest; tillige giver Brevet D. Lejlighed til at udtale sig om Poesiens Værd overhovedet. 3 Aar efter udkom 2. Del af Fablerne med et Anhang af Vers og Indfald ved adskillige Lejligheder, hvoriblandt ogsaa en Del paa Fransk. 1755 udnævntes han til resid. Kapellan i Landet og Ryde ved Nakskov. Der fra forflyttedes han 1758 til Nustrup Sognekald i Haderslev Amt og kastede sig nu med Iver over Landøkonomien. Han arbejdede for Udskiftning og Inddæmningsarbejder m. v. og søgte at gaa i Spidsen for sine Bymænd i Indførelsen af alle Haande Avlsforbedringer. 1764 vendte han tilbage til Laaland som Sognepræst til Sandby. Her fortsatte han sin landøkonomiske Forfattervirksomhed og blev gjentagne Gange hædret med Medailler herfor. I «Philopatreasfejden» 1771 udsendte han flere Stridskrifter til Fordel for den gejstlige Stand i Almindelighed og særlig for Bevarelsen af Præsternes Jordbrug. I «Forsøg til en Indenlandsrejse», forfattet i Aaret 1763, men først udgivet 1774, dvæler han mest ved det landøkonomiske og ved Forholdene i det tørninglenske. Sidstnævnte Aar kom han til sit sidste Embede, det store Østofte Kald ved Bandholm. Da han i sine sidste Leveaar næsten var blind, fik han 1788 sin eneste Søn til Kapellan og resignerede Aaret efter til Fordel for Sønnen. Han blev dog boende i Østofte, lod 1791 en ubetydelig Digtsamling, «Tanker i Tasmørke», trykke og døde 28. Nov. 1795. Han var gift med Andrea Cathrine f. Thestrup († 1816) fra Øllingesøgaard.

Lengnick, Stamtavle ov. Fam. Dyssel. Rhode, Saml. t. Laalands og Falsters Hist., ved Friis, I, 137. 576. Rahbek og Nyerup, Den danske Digtekunst under Fred, V S. 106 ff. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Dyssel, Johan Arndt, 1798—1846, Polytekniker, den foregaaendes Sønesøn, er født 12. Jan. 1798 i Østofte paa Laaland, hvor Faderen, Frantz Thestrup D., var Præst, Moderen var Cathrine Elisabeth f. Hjorth. Da han 1815 var bleven Student, studerede han først Medicin, men da han 1819 blev Amanuensis hos H. C. Ørsted, lagde han sig efter Mathematik, Fysik og Teknologi. Han vandt 1826 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af dets matematiske Opgave og foretog 1827—29 med offentlig Understøttelse en teknologisk Udenlandsrejse. Det er herefter naturligt,

at han, «udmærket ved matematiske Studier, nærmest med Hensyn til Maskinlære og teknisk Mekanik», da den polytekniske Lærestanstalt 1829 blev oprettet, strax knyttedes til den som Lærer i Teknologi. 1832, da han fik Titel af Professor, blev han ogsaa Lærer i Maskinlære. De Forhaabninger, der vare knyttede til ham, fyldestgjordes imidlertid ikke. Da hans Ansættelse udløb i 1836, blev den ikke fornyet. I den af Ørsted herom skrevne Indstilling anerkjendes hans Kundskaber, men hans Foredrag betegnes som uheldigt, og «den Kjærlighed til Videnskaben, som en dygtig Mand ogsaa uden Læregaver, blot ved sin Begejstring for Faget, formaar at opvække, er fremmed for hans Behandlingsmaade». Han var negativ og tør med stærk Sans for Rethaveri, saaledes som det allerede viste sig i hans Studenteraar, da han (1820) udgav en Piece om «Justitien ved Hs. Maj. Kongens Livkorps», som han spydig tilegnede sine foresatte i dette, hvad der førte til Proces. Fra 1832—42 virkede han som Lærer i teknisk Mekanik, Maskinlære og militær Teknologi ved den kgl. militære Højskole, og hans Forelæsninger her foreligge i en bindstærk Udgave. Han synes at have indtaget en raadgivende Stilling over for Kommercekollegiet, der i 1834 indsatte ham som sin tilsynshavende Direktør ved Raa-vaddams Fabrikker. 1839—40 redigerede han «Industriforeningens Tidende». Han døde ugift 2. Juli 1846 i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. A. Steen, Den polytekn. Lærestanstalts første 50 Aar S. 8. 15. C. Nyrop, Industriforeningen i Kbhvn., 1888. C. Nyrop.

Dütsch, Otto Johann Anton, 1823—63, Komponist. Otto D., Søn af Skriver i Rentekammeret Joachim D. og ~~Karen f. Thorsen~~, *Amalie* blev født i Kjøbenhavn 25. Maj 1823. Faderen var musikalsk og virkede ved Siden af sin lille Bestilling i 30 Aar som Syngelærer ved Blindeinstituttet. Sønnen, der tidlig røbede musikalske Evner, fik fra sit 5. Aar Undervisning af daværende Kapelelev H. Paulli og kom senere paa det af Siboni og Hartmann bestyrede Musik-konservatorium; 17 Aar gammel rejste han udenlands og tog Undervisning hos Fr. Schneider i Dessau, hvorfra han efter et 3aarigt Ophold vendte hjem. Dog blev han kun ganske kort Tid i Danmark; i Begyndelsen af 1844 rejste han gennem Sverige og Finland til St. Petersborg, hvor han nedsatte sig som Musiklærer. I 1852 blev han Korrepetitor og Organist ved de kejserlige russiske Theatre i St. Petersborg, fra hvilken Stilling han i 1862 forfremmedes til Professor i Theori ved Konservatoriet sammesteds; i Mellemtiden

*Johanne Ant-
nette, f. Ros (+ 10.
Juni 1823)*

havde han ægtet en Russerinde, Vera Vittelaro, der endnu lever i St. Petersborg. Som hans betydeligste Værk maa fremhæves Operaen «Kroatinden», der viser ham i Besiddelse af Friskhed og melodisk Evne og ved sin Fremkomst i St. Petersborg (1860) blev modtagen med Bifald; et større Udvalg af den er i 1866 givet ved en Koncert i Kjøbenhavn af Foreningen «Euterpe» med Bistand af Italienerne Morensi og Giori; et fuldstændigt Klaverudtog af den er udkommet i St. Petersborg. Desuden har han komponeret Mellemaktsmusik, nogle Klaversager og Romancer, hvoraf særlig hans Komposition til Chr. Winthers Digt «Matrosen» i sin Tid gjorde Lykke. I 1862 aflagde han et Besøg i sin Fødeby, men allerede Aaret efter døde han paa en Rejse i Frankfurt a. M. 23. April.

Dagbladet 10. Marts 1866. Perepetizin, Russisk Musiklex. *G. St. Bricka.*

Dyveke, —1517, Christian II's Frille, levede med sin Moder, Sigbrit Villumsdatter, i Bergen, da Christian II under et af sine Ophold i denne By (1507 eller 1509) gjorde hendes Bekjendtskab paa et Bal og strax blev indtaget i den smukke, venlige Pige, hvis hidtil uplettede Vandel fremhæves. Endnu samme Aften blev hun med Moderens Indvilligelse hans Frille. Han tog dem strax med sig til Oslo, hvor han lod opføre et Hus til dem i Nærheden af Akershus. Senere fulgte de med ham til Danmark, hvor de fra 1513—16 havde Ophold paa Kongsgaarden Hvidøre i Nærheden af Skovshoved. Da Forholdet fortsattes efter Kongens Giftermaal (1515), medførte dette stor Forargelse baade i Danmark, maaske nærmest paa Grund af Sigbrits forbavsende Magt over Kongen, og i Nederlandene. Allerede samtidig med at Dronningen førtes til Danmark, havde man uden Virkning gjort Indsigelse mod Forholdet, og i Aaret 1516 forlangte et kejserligt-nederlandsk Gesandtskab, at D. skulde bringes til Nederlandene. Dette vakte i høj Grad Kongens Forbitrelse. Som af Trods købte han netop paa denne Tid (Marts 1516) Gaarden i Kjøbenhavn paa Hjørnet af Amager-torv og Lille Helliggejststræde (Niels Hemmingsens Gade) til D. og Sigbrit. Hverken Gesandtskabets eller Hofmesterinden Anne Meinstrups dristige Formaninger virkede. Kort efter angav imidlertid Slotsskriveren paa Kjøbenhavns Slot, Hans Faaborg, at hans Herre, Torben Oxe, stod i Forhold til D. og i selve Kongens Sovekammer havde vist en usømmelig Adfærd mod hende; men da Kongen erfarede, at ogsaa Hans Faaborg antoges at staa i Forhold til D., blev han paa Kongens Foranledning pludselig af Torben Oxe

anklaget for Underslæb og hængt. D., som paa den Tid opholdt sig i Helsingør, skal have følt dyb Anger over Skriverens Død, som hun ansaa sig selv for at være Skyld i. Men da D. i Sommeren 1517 pludselig blev syg og døde efter at have nydt nogle Kirsebær, som Torben Oxe skal have sendt hende, vendte Kongens og Sigbrits Vrede sig mod denne; Sigbrit i alt Fald synes at have anset ham som Redskab for en S sammensværgelse, der havde sin Rod i Nederlandene og sine Forgøngninger i det danske Aristokrati. Da Torben Oxe under en Fest paa Kjøbenhavns Slot indrømmede for Kongen, at han havde stræbt efter D.s Gunst, dog uden at opnaa den, blev han anklaget og henrettet; Anne Meinstrup maatte af Frygt for Kongens Vrede nu forlade Landet, og Fjendskabet mellem Kongen og Aristokratiet var udbrudt. — D. blev begravet i Karmeliterklosterets Kirke i Helsingør; saaledes siger i alt Fald Huitfeldt; endnu paavises hendes Gravsted, dog ikke i Klosterkirken (Mariæ Kirke), men i Klostergangen (i det nuværende Hospital).

Samtiden vidste ikke Besked om hele Katastrofen, men maatte holde sig til løse Rygter, og senere Historikeres Gætninger have ikke bragt synderlig større Klarhed. Om D.s Karakter véd man overordentlig lidt. Billedet af hende som den fromme lille «Due», der mildnede Kongens heftige Sind, tilhører mere romantisk Digter- og Kunstnerfantasi end historisk Overlevering.

Hist. Tidskr. III. Allen, De tre nord. Rigers Hist. I, 490 ff. II, 297 ff. Paludan-Müller, De første Konger af den oldenb. Slægt S. 298 ff. Aarbøger f. nord. Oldkynd. og Hist. 1879, S. 65 ff. *A. Heise.*

Doderlein, Georg Michael, 1699—1763, Officer. Han var en Præstesøn fra Seringen i Schwaben (formodentlig Zähringen ved Freiburg i Baden), hvor han fødtes 29. Sept. 1699. Det hedder i hans (af Sønnen forfattede) Gravskrift, at «hans Ungdom var en Kjæde af Skæbnens Viderværdigheder», uden at det for Resten er bekjendt, hvorledes det gik til, at han paa Begjæring af daværende Brigadér Schauroth blev «opsendt» (formentlig fra Kjøbenhavn) til Thronhjem for at undervise nogle unge Officerer af hans Regiment i Matematik og Fortifikation. Kong Christian VI's Ophold i Thronhjem i 1733 gav Anledning til, at han fik Titel som Værkbase ved Fortifikationsetaten og 1734 blev virkelig Værkbase; 1738 blev han karakt. og 1740 virkelig Underkonduktør. Da hans Undervisning viste sig frugtbringende, fattede General H. J. Arnoldt Planen til Stiftelsen af en matematisk Skole i Christiania, hvortil han erholdt

Kong Frederik V's Samtykke under dennes Besøg i Christiania 1749. Ved Skolen, der stiftedes i Slutningen af det følgende Aar, ansattes D. 1750 som Informator i Mathematik og udnævntes samtidig til Kapitajn ved et Garnisonskompagni paa Akershus, hvorved han dog i det væsentlige fritoges for Tjeneste, da Undervisningen paa Skolen, saa længe han var eneste Lærer og Bestyrer, optog 8 Timer daglig paa 4 af Ugens Dage. Ogsaa ved denne Skole, til hvis Stiftelse han siges væsentlig at have givet Stødet, og hvortil han skjænkede Bøger, Modeller og Tegninger, nød han Anerkjendelse som en meget duelig Lærer, der uddannede dygtige Officerer for Armeen. 1757 fik han endelig en Medhjælper i sin «Søn» (Stifson?) Artillerilieutenant Morten Krog, der desuden skulde undervise i Artilleri. D. afgik ved Døden i Christiania 26. Okt. 1763. Han var gift: 1. med Sophie Methea f. Holck (døbt i Throndhjem 2. Dec. 1713, begravet i Christiania 28. Jan. 1740), Datter af Artillerimajor Ole Boyesen H. og Antonette Augusta f. Lorentz; 2. (15. April 1744 paa Moss) med Helle Marie f. Grønbech († i Christiania 16. Jan. 1803 i sit 84. Aar efter nogle og tyve Aars Blindhed), Datter af Christian G. og Marie Pedersdatter f. Hess. Af første Ægteskab havde han nedennævnte Søn, af andet 1 Datter og 2 Sønner; fra den ene af disse nedstammer den nulevende Slægt D. i Norge.

Hegermann, Den norske milit. mathem. Skoles Hist. S. 1 ff. Norske Intelligentz-Sedler 1763, Nr. 26. Wilse, Reise-Iagttagelser I, 181. 189.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Döderlein, Michael Sundt, 1740—86, Matematiker, Politimester. Han var eneste Barn af foregaaendes første Ægteskab og fødtes 6. Jan. 1740 i Christiania, hvor han ogsaa døbt, dog kun med Navnet Michael. Af Faderen tidlig oplært i dennes Fag, blev han allerede 1750 karakt. og 1751 virkelig Værkbase, fik 1755 Titel af Konduktør ved den norske Fortifikationsetat og angives senere at have været Premierlieutenant af Artilleriet. Da hans Fader døde 1763, kom den matematiske Skole i Christiania, der hidtil var baaret oppe af denne, i en meget vanskelig Stilling, men den store Arméforandring i 1765 tillod igjen Skolens Fortsættelse, og M. S. D., der havde haft en midlertidig Ansættelse dersteds, blev da udnævnt til Informator i Mathematik og Fortifikation med Titel af Professor «som den første uden akademisk Borgerret». Vel blev Skolens Tilværelse atter i 1767 truet ved uheldige Bestemmelser, men fra 1769 kom den dog i sikker Gang under Oberstlieutenant P. B. Prydtz'

Ledelse. Da en Venuspassage gennem Solen ventedes 3. Juni 1769, forberedte D. sig til at iagttage samme ved Observationer i 14 Dage og Nætter forud, «men Regn og tykke Skyer tilintetgjorde alle hans Bemøjelser». Hans Observationspunkt blev for øvrigt senere dadlet, i det man mente, at han heller skulde have valgt et andet Sted. Som et Tillæg i sin knappe Gage opnaaede han under et Ophold i Kjøbenhavn 1778 Udnævnelse til Politimester i Christiania, hvor han «med Mildhed brugte de betroede fasces». 1784 søgte han om at maatte ombytte Politimesterembedet med det da ledige Avktionsdirektoriat, uden at dette dog skete. Han afgik ved Døden i Christiania 23. April 1786. Han var ugift («Pligterne bød ham at leve ene»), og hans Bo var fallit. Han var korresponderende Medlem af Landhusholdningsselskabet og har udgivet en Del Skrifter i forskjellige Retninger: «Om Odelsretten», 1762 (til Forsvar for samme), «Forsøg til fri Poesi», 1765 (i Tullins Manér og tilegnet Digterinden Ditlevine Feddersen, f. Collett), «Forelæsninger over Mathematikken» (og Landmaalingen), 1770, der bedømmes meget strængt i «Kritisk Journal» 1772 (Nr. 15), og hvoraf Slutningen aldrig udkom, samt 5 paa Krigsskolen holdte Taler, hvoraf 3 indeholde Bidrag til dens Historie. Hegermann roser hans Nidkjerhed for Skolens Fremgang, hans bekjendte Indsigter og hans tydelige, fattelige, lette og rørende Foredragsmaade.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Holmsen, Christiania Politis Hist. S. 84 ff. Hegermann, Den norske milit. mathem. Skoles Hist. S. x. 17. 31 f. 39. 49 ff. 70. Wilse, Reise-Iagttagelser I, 182. Norske Intelligentz-Sedler 1786, Nr. 18.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

v. Döring, Johann, 1741—1818, Amtmand. Født i Lüneburg 5. Avg. 1741; begyndte sin offentlige Løbebane som Drost i Wolfenbüttel; fra 1781 levede han som Privatmand i Altona; 1790 blev han udnævnt til Amtmand i Sønderborg og Nordborg samt til Kammerherre. 1803 entledigedes han efter Ansøgning og døde 28. Febr. 1818 i Kiel som kgl. dansk Gehejmekonferensraad. Han har skrevet nogle Digte i forskjellige «Musenalmanache», især «Göttinger Musenalmanach», af hvilke nogle ere udkomne i Særtryk.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

C. A. Nissen.

Dörr, Friedrich Heinrich Jacob Ludwig, f. 1831, Redaktør, Forfatter. Født 30. April 1831 i Slesvig By; gik i Latinskolen i Glückstadt til 1852; studerede derefter Filologi og Filosofi i Tü.

bingen og andre tyske Universiteter, blev Dr. phil. og tog til Hamborg, hvor han forestod en Opdragelsesanstalt i St. Pauli. Fra Juni 1864 til Dec. 1865 var han Redaktør af «Altonaer Mercur», fra 1866 af «Lübecker Zeitung». Efter at have nedlagt Redaktionen af dette Blad deltog han i Redaktionen af «Magdeburger Zeitung», var derefter beskæftiget i «Litterarisches Bureau» i Berlin og senest som Redaktør af «Provinzialkorrespondenz» i Berlin. Han levede endnu 1885 i Steglitz ved Berlin. Han udfoldede en ikke ringe Forfattervirksomhed, især i filologisk Retning; saaledes skrev han: «Christabend, Festidyll» (Leipz. 1855); «Der Reim bei den Griechen mit bes. Berücksicht. d. Sophokles, nebst 100 Reimsprüchen aus den Alten» (Leipz. 1858); «Griechischer Liederschatz in deutscher Nachdichtung» (Leipz. 1858); «Plattdeutscher Volkskalender», Jahrg. 1858—61; «Plattdeutsche Lieder» (1860); «Auf Kindesbeinen, Märchen aus Schleswig» (Altona 1861); «Hellas, altgriechische Lyriker in deutscher Nachdichtung» (2. Aufl., Leipz. 1870); «Der Krieg in Frankreich 1870—71 auf Grund amtlicher u. a. zuverlässiger Quellen» (I—III, Berlin 1871—72); desuden mangfoldige Artikler i Dagblade og Tidsskrifter.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Brümmer, Deutsches Dichter-Lex. C. A. Nissen.

Ebbe, —1219—, Biskop, er vistnok den Magister E., der o. 1207 forekommer som Kannik i Aarhus. 1215 blev han Biskop sammesteds. Som det synes, var han ogsaa Kansler hos Kong Valdemar Sejer; i alt Fald fulgte han Kongen paa hans berømte Tog 1219 til det hedenske Estland. Da det saa galt ud for den danske Hær under Esternes voldsomme Angreb, benyttede Biskop E. Lejligheden til at trænge ind paa Kongen, saa han maatte love fremtidig at gjøre Ret og Skjel mod sine Undersaatter og mod den hellige Niels af Aarhus, hvis Offer han havde tilegnet sig. Derefter hjalp E. og Biskop Niels af Slesvig Ærkebiskop Anders Sunesen med at anraabe Himlen om Hjælp for de danske Vaaben, indtil Krigslykken vendte sig. — For øvrigt er det bekjendt, at Biskop E. oprettede to Præbender i Aarhus Domkapitel, og at han til bedste for Domkirken og Kapitlet afstod nogle af de bispelige Indkomster. I det hele roses han for Gavmildhed. Da han til Dels havde mistet sit Syn, søgte han om Afsked, som Pave Honorius III 1224 tilstod ham med Befaling om, at han skulde forsynes med tilstrækkelige Indkomster af Stiftets Midler, da han havde Ord for at have forestaaet sit Stift med Berømmelse.

Script. Rer. Dan. I, 182. VI, 396 ff. VII, 209 ff. Suhm, Hist. af Danmark IX, 276 f. 331 f. 478 f. Rosenørn, Greve Gert og N. Ebbeson I, 227 f.

H. F. Rørdam.

Ebbel, s. Ebel.

Ebbesen, Frederik, 1768—1836, Præst, er født 16. Febr. 1768 i Sellerup, Igen Sogn paa Als. Faderen, Frederik E., var Drejer og Snedker; Moderen hed Anna Marie f. Müller. Han blev 1789 Student fra Odense og tog 1794 theologisk Embedsexamen, hvorved han var den første, der ved Kjøbenhavns Universitet fik Udmærkelse.

Han blev derefter Lærer ved Døtreskolen, og da han paa Grund af Uenighed med Direktionen pludselig afskedigedes, forsvarede han sig (1795) i en Piece, det eneste, han vides at have udgivet. 1796 blev han residerende Kapellan i Nordborg, 1805 Sognepræst i Svendstrup paa Als; 1819 fik han Rang med Amtsprovster. Han havde 1797 ægtet Anna Margrethe Vogelsang, og da hun døde 1828, ægtede han samme Aar Birgitte Ahlmann. Han var valgt til Medlem af den første slesvigske Stænderforsamling, hvor han utvivlsomt har sluttet sig til den danske Minoritet; men han døde under Forsamlingen 22. April 1836. — E. var godt hjemine i den danske kirkelige Lovgivning og hævdede ved enhver Lejlighed Alses danske kirkelige Stilling; han var som Theolog Rationalist og i øvrigt en brav og retskaffen Karakter.

Wiberg, Alm. Præstehist. III, 237. Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Ebbesen, Niels, —1340. Vore historiske Efterretninger fra Midten af det 14. Aarhundrede ere des værre saa fattige, at det kun er forholdsvis lidet, som vides om denne Redningsmand for vor nationale Selvstændighed. Han var en jysk Adelsmand, og efter gamle Overleveringer, hvis Sandhed der ingen Grund er til at tvivle om, var hans Hjem den saakaldte Hovgaard (Adelsgaard) mellem Ris(ø: Skov)-Gaardene i Nørring, Folby Sogn ved Frijsenborg. Levninger af den gamle Stenbygning kunne endnu spores paa «Volden», den Jordhøj, paa hvilken Sædegaarden har været opført, omgivet af en Grav. Paa dens Skraaning staar en gammel Eg, som har Navn efter Helten. Det er sandsynligt, at det er N. E. af Nørring Ris, hvis Navn forekommer i Aarene 1337—38 i Breve, udstedte paa Aabo Sysselting og Viborg Landsting, vedkommende Jordegods i disse Egne; men der kan ikke af dem sluttet noget om hans Slægtskabsforhold. Den N. E. derimod, som faa Aar efter forekommer i Breve fra Vendsyssel og paaviselig var af Slægten Strangesen, er uden al Tvivl forskjellig fra sin historiske Navne.

N. E.s historiske Optræden er sammentrængt i Aaret 1340. Der var begyndt en Bevægelse imod Grev Gert, som sad inde med Rigets vestlige Halvdel; Hansestæderne støttede Hertug Valdemar til at faa aftvunget Greven en Overenskomst i Lybek (11. Febr.), ved hvilken han tilbagegav Hertugen den Indløsningsret til Nørrejylland, der tilkom denne som tidligere udvalgt Konge af Danmark. Men Gert var næppe til Sinds at lade denne Overenskomst træde i Kraft; i alle Tilfælde gjorde han kort efter et Indfald i Jylland med en

Lejehær for at kue enhver Modstand imod det holstenske Herredømme. Han kom med en stor Skare til Randers, faldt her i en haard Sygdom, saa han endog lod sig give Dødssakramentet, men var dog kommen sig igjen, da han 1. April faldt for N. E.s Haand.

Den samtidige lybske Krønneke lægger ikke Vægt paa N. E.s Navn, men siger, at Greven faldt for en S sammensværgelse af henved 60 stedkjendte Mænd; en dansk Krønneke har det bestemte Tal 47. Kun Høvdingens Navn er bevaret; men ligesom det i sig selv er sandsynligt, at der blandt Deltagerne var ogsaa andre Adelsmænd, saaledes fremgaar dette udtrykkelig af forskellige Træk; man kan vel endog anse det for det sandsynligste, at et forholdsvis betydeligt Antal af de sammensvorne vare «gode Mænd». Overfaldet i Randers udførtes Natten til Lørdagen 1. April. Byen var overfyldt af de fremmede Tropper, der stode under mange forskellige Høvdinger, som næppe kjendte hinandens Folk eller følte sig særlig forpligtede over for hinanden; herpaa synes de sammensvorne at have bygget deres Plan. De samlede sig i Nattens Løb i et Stenhus, selvfølgelig hos en af deres Fæller, og altsaa rede til, om fornødent, at optage en Kamp paa Stedet. De enkelte Flokke kom gennem Byen som Vagthold, uden at nogen kunde kontrollere, om de ikke hørte til Hæren. Henad Morgenstunden stod Greven op for at holde sine «Tider» med en Kapellan; derefter lagde han sig igjen. Nu brød N. E. med sine Fæller ind i Huset, hvis Beboere kom paa Benene; Greven hørtes raabe om Hjælp, saa det lød ud over Gaden til Nabohusene. Hans Sønner bebrejdede senere en tysk Ridder, Otto v. Schenkenberg, at han havde hørt Raabet uden at ile til Hjælp; en anden af de fremmede Høvdinger, Henrik van Vitinghoven, kom derimod tilstede og fandt sin Død i den korte Kamp. Med Greven faldt hans Kapellan og 3 Svende.

Efter vel forrettet Sag trak N. E. sig tilbage ned imod Randers Bro; Haabet om overhovedet at kunne komme vel fra det dristige Foretagende var knyttet til den brede og i Foraarstiden stride Gudena. For yderligere at forvirre Forfølgelsen synes der andensteds i Byen at være gjort Brandlarm. Det lykkedes da ogsaa virkelig at iværksætte Tilbagetoget med Tabet af kun én Mand; Broens Planker vare i Forvejen løsnede, saa den kunde kastes af foran Forfølgerne.

En almindelig Rejsning af Adel og Almue fulgte efter denne Katastrose i Randers; N. E. var den selvskrevne Høvding. 1. Maj

indtog han en paabegyndt Borg ved Skjern Aa og ødelagde den; den var beregnet paa at holde Vesterjylland i Ave. I Sommerens Løb rensedes hele Nørrejyland for Fjenden; kun det faste Skanderborg holdt sig endnu; ud paa Efteraaret belejrede N. E. det med en talrig Hær. Det lykkedes dog Besætningen at sætte sig i Forbindelse med sine Landsmænd paa Fyn, og da 600 Ryttere her fra nærmede sig Borgen, gjordes der et Udfald, som kostede 2200 Jyder Livet (alle Sjæles Dag, 2. Nov.). Blandt de faldne vare ogsaa N. E. og 2 af hans Brødre; deres Lig bleve fremsøgte og tillige med de andre, som vidstes at have været med i Randers, lagte paa Stejle. Da det mange Aar efter (i Efteraaret 1351) kom til et Forbund mellem Grev Gerts Sønner og den jyske Adel imod Kong Valdemar, betaltes der gennem deres gjensidige Tillidsmænd, Stig Andersen og Hans Limbek, en Mandebod paa 500 Mark lybsk for Grevens Drab. Der kan herved ikke, som Huitfeldt mener, være sigtet til N. E. eller andre af de faldne Drabsmænd; Bøderne maa være betalte af endnu levende Deltagere i den blodige Opgjørelse.

Mindet om N. E.s Bedrift fordunkledes snart i den folkelige Overlevering af den Omdigtning, som «Folkevisen» underkastede den. Ligesom Fortællingen om Marsk Stig under de langvarige Kampe mellem Kronen og de jyske Stormænd gav Anledning til en storslaaet Ridderdigtning, hvis Formaal var at forherlige Adelen stolte Uafhængighed, saaledes toges Drabet i Randers til Indtægt for den samme Samfundsopfattelse. N. E. blev en kjæk Talsmand for Ridderens Ret over for sin Herre; det patriotiske i hans Daad tabtes saa godt som helt af Syne, medens Undsigelsen og Selvtægten bleve Handlingens Midtpunkt. Det frie Forbund mellem danske Mænd til Fædrelandets Redning forvandlede til en enkelt Herremands Ridt fra Nørring Ris til Randers, fulgt af en Skare trofaste Svende. Med stort Mesterskab gennemførte Digteren denne Opfattelse i de mindste Enkeltheder og frembragte derved en Vise, som i Aarhundreder bevarede N. E.s Navn fra Forglemmelse, men rigtignok tillige berøvede det en god Del af dets rette Glans. At der dog ogsaa har været andre Viser i Omløb om den jyske Folkehelt, synes at fremgaa af enkelte Vers, som nu findes i en Forbindelse, der næppe er den oprindelige. Saaledes antyder et enkelt, at N. E. før Opbruddet til Randers gjæstede (sin Broder?) Knud Ebbesen paa Bygholm; det har da maaske hørt til en Sang, som skildrede Begivenheden mere som en stor Folkebevægelse. Til den samme hører da maaske ogsaa det berømte Vers om Kællingen,

som gav ham sit Brød til Tak for den dyrebare Bedrift. Og medens den bevarede Folkevise oprindelig lod ham forlade Land og Rige som en fredløs Mand, paa samme Maade som Marsk Stig, saa lode andre Overleveringer ham ende paa en Pilegrimsfærd for at afsone sin Synd, og der siges, at danske Mænd gjæstede hans Grav i en Kirke uden for Rostock.

Fra tysk Side har man stadig fremstillet N. E.s Daad som et natligt Mord; den danske Historieskrivning har til alle Tider med Tak vedkjendt sig den som et Vendepunkt i vor dybeste Fornedrelsestid.

C. Olsen, *Efterretninger om Niels Ebbesen og hans Daad*, 1839. A. D. Jørgensen, *Bidrag til Nordens Hist. i Middelalderen*. Samme, *Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Hist.* M. H. Rosenørn, *Greve Gert af Holsten og Niels Ebbesøn af Nørreris I*, 1873—87. *Hist. Tidsskr.* 5. R. V, 443 ff. *A. D. Jørgensen.*

Ebbesen, Oluf, —o. 1247, var Sønesøn af Oluf Glug og Gyde, Datter af en af Skjalm Hvides Sønner. Foruden at han altsaa hørte til en anset Slægt, beklædte han i Aarene omkring 1221 et af de høje Hofembeder, nemlig Mundskjænkens, ved Valdemar II's Hof. Denne Stilling fratraadte han senest 1224, men mange Aar efter er han atter bleven Mundskjænk, denne Gang hos Kong Erik, og skifter med flere andre en Arv efter Grev Albert af Orlamünde mellem Kongen og hans to Brødre. Han døde 1247 — efter nogle Angivelser først 1250 — og blev begravet hos Klosterbrødrene i Sorø, hvem han tidligere havde tilskjødet Byen Sørdrup nær ved Slagelse. Med sin Hustru Margrethe havde han flere Børn, deriblandt en Søn Anders († o. 1270), der i Aarene 1250 og 1257—66 var Kongens Mundskjænk, og en Datter Margrethe, som i andet Ægteskab var gift med Grev Ernst af Gleichen.

C. Weeke.

Ebbesen, Peder, —1256, var Sønesøn af den i efterfølgende Artikel omhandlede Sune Ebbesen og Søn af Ebbe Sunesen, der 1208 faldt ved Lena i Vestergötland, hvor han med en dansk Hær havde kæmpet paa sin Svigersøn Kong Sverkers Side. Efter sin Faders Død har P. E., der den Gang ikke kan have været ret gammel, uden Tvivl tilbragt nogle Aar hos sin Farbroder, Ærkebiskop Anders, i Skaane. Her blev han 1211 i Væ troløvet med Datteren af den skaanske Gjældkjær Ingemar. Senere boede han paa Sjælland, hvor han navnlig i den nordostlige Del besad meget Gods, deriblandt vistnok Knardrupgaard, der siden efter blev en Kongs-

gaard og fra 1326 indtil Reformationen var et Kloster. Efter at have givet Sjølegaver baade til Frue Kirke i Kjøbenhavn og til Domkirken i Lund døde han 1256, 4. eller 5. Febr., efterladende sig flere Børn, og blev begravet i Sorø. Mindebøgerne fra Lund give ham det Vidnesbyrd, at han var en gudfrygtig Mand. *C. Weeke.*

Ebbesen, Sune, —1186. Hans Fader Ebbe, en Søn af Skjalm Hvide, havde i Tronstridighederne efter Erik Lams Død taget Parti for Svend Grade og var til sin Død (o. 1150) en af dennes højt betroede Mænd. Selv sluttede han sig ligeledes fra først af til Svend, men løste senere sit Forhold til ham. Da Svend nemlig 1154 ved Odense samlede sine Folk og udspurgte dem, om de vilde være ham tro i den forestaaende Kamp med hans Medbejlere Knud og Valdemar, samt forlangte deres Troskabsløfte bekræftet ved Ed, vilde S. paa ingen Maade opfylde dette Forlangende, men forlod Svend. Som Grund til sin Bortgang angav han en Forurettelse, Svend en Gang tidligere havde tilføjet ham, men man faar af Fremstillingen af hans Færd ved denne Lejlighed det Indtryk, at det ikke har været den eneste Grund. Fuldt ud lige saa meget som den har uden Tvivl Venskabet til Valdemar været bestemmende for det Skridt, han gjorde. Baaren frem af Kong Valdemar og Absalon begyndte der efter Svends Fald (1157) en ny og lysere Tid, i hvilken der ofte og paa flere Maader blev Anvendelse for S. Snart var det som Raadgiver — det siges udtrykkelig, at han og hans to Fætttere Absalon og Esbern vare de Mænd, hvis Raad Valdemar plejede at høre og helst fulgte —, og snart var det som Stridsmand. I saa godt som alle de Tog, der næsten Aar efter Aar hele Valdemars Regeringstid igjennem, og somme Tider to Gange i et Aar, gik til de vendiske Lande, nævnes S. som Deltager. En Tid var han derhos en af Kongens Lensmænd i Skaane og forvaltede Oppebørslerne derfra. Disse Lensmænd fik i øvrigt ved deres Strænghed, og fordi de vare Sjællændere, til sidst Skaaningerne saa meget imod sig, at disse o. 1180 gjorde Oprør for at blive dem kvit. Oprøret, der 1181 kaldte Kongen med en Hær til Skaane, førte dog ikke til det tilsigtede Maal. 1182 døde Kong Valdemar, og med Riget gik ogsaa hans prøvede Raadgivere i Arv til hans Søn Knud. Længe overlevede S. dog ikke Valdemar; han deltog i Forhandlingerne med den tyske Kejsers Afsending, Grev Sigfred, og var derefter endnu 1184 med paa et Tog til Pommern, men 1186 døde han efter at have

givet sin halve Boslod til Sorø Kloster, hvor han blev begravet. Efter alt at dømme maa han have været en betydelig Mand; klog og besindig, mægtig i Gjerning og Tale kaldes han af Abbed Vilhelm, der kjendte ham og havde nydt Velvilje af ham. S. efterlod sig en Datter Margrethe, som maaske er den Margrethe, der o. 1177 dræbtes af sin Mand Herluf og langt ned i Tiden dyrkedes som en Helgeninde, samt 7 Sønner, hvoriblandt Peder, der blev Biskop i Roskilde, og Anders, Absalons Efterfølger i Ærkesædet.

C. Weeke.

Ebel (Æbel, Abel), David, —o. 1576, Musiker, beklædte overordnede Stillinger i det kgl. Kapel under Christian III og Frederik II. Hans Herkomst er ubekjendt. I 1551 var han ansat som Organist i Kantoret, og fra denne Periode skriver sig et Par 6stemmige Kanoner og en 5stemmig Behandling af en livlig folkelig Melodi, der bære hans Navn og findes opbevarede i Kantoriets Nodebøger. 1555 valgtes han til Organist ved St. Mariæ Kirke i Lybek, hvorfra han tog sin Afsked 1572, da han atter blev indkaldt til det danske Hof for ved Kapellets Reorganisation at overtage Embedet som Hoforganist efter Arnold de Fine, der forfremmedes til Kapelmester, og tillige for at rekrutere og forestaa Kapellets Blæserkorps. Hans Virksomhed i denne nye Stilling varede kun nogle faa Aar. I Okt. 1576 bleve hans Embede og Bolig overdragne andre. Formodentlig er han henimod denne Tid afgaaet ved Døden.

V. C. Ravn.

Ebel, Just, 1620—1700, Officer. Faderen, Augustinus E., gjorde først Tjeneste som Enspænder hos Christian IV under Kalmarkrigen og kommanderede derpaa den fynske Fane i Anders Sinklars skaanske Regiment; senere fik han Skinnerupgaard i Forpagtning af Kongen og blev Raadmand i Odense. Moderen skal have været en Datterdatter af den bekjendte Oluf Bager. Just E. dimitteredes 1638 fra Odense Gymnasium og studerede 1640 i Leiden. Tredivaarskrigens Tummel bragte ham dog til at ombytte Bogen med Sværdet, og efter mange Omskiftelser kom han 1648 til Skotland, hvor han kæmpede for Carl I og senere for Carl II mod Cromwell. Efter Dynastiets Fald vendte han tilbage til sit Fødeland, hvor man 1657 anerkjendte hans indhøstede Krigserfaring ved at gjøre ham til Kommandant paa Møen og over Stege Befæstning. I denne Tillidspost indlagde han sig det følgende Aar store For-

tenester ved den Fasthed, hvormed han modsatte sig Carl Gustavs gjentagne Opfordringer til at overgive Øen og forsyne den svenske Hær foran Kjøbenhavn med Proviant, og ved den Kløgt og Om-sigt, han lagde for Dagen ved i Steden for at skaffe Provianten ind i den belejrede Hovedstad. 17. Sept. kaldte Frederik III ham til Kjøbenhavn i en særlig Mission, og Kommandantskabet blev i hans Fraværelse overdraget til Ritmester Hans Schrøder (Løven-hjelm), og det er derfor tvivlsomt, om hans Navn, som det almindelig siges, er knyttet til det paafølgende, berømte Forsvar af Møen. Efter Freden tjente E., der havde Oberstlieutenants Karakter, i det fynske nationale Regiment, blev ved Udbruddet af den skaanske Krig Kommandant i Nyborg, 1676 i Korsør, hvilken Post han beklædte til 1688, da han fik Afsked af Krigstjenesten og ud-nævntes til Overkrigskommissær. Resten af sine Dage henlevede han i Skjelskør, hædret for sin Dannelse, Trofasthed og Manddom, og her døde han 5. Marts 1700. Han var gift med Anna Burchards-datter Steinberg, en Søster til Major Peter S. til Skovsgaard.

P. Friis, Efterretn. om Schielschjør S. 265. J. Paludan, Beskriv. ov. Møen I, 357 ff. Personalhist. Tidsskr. III, 151. *S. A. Sørensen.*

Ebers, Johann Jacob Heinrich, 1781—1858, Læge, fødtes i Flensborg 18. April 1781, opdroges i Christiansfeld, studerede Medicin paa Akademiet i Berlin, promoveredes 1806 i Frankfurt a. d. Oder og nedsatte sig derefter som Læge i Breslau. Her opnaaede han efterhaanden en meget anset Stilling, blev Overlæge i Stadens Hospital, Medlem af det schlesiske Medicinalkollegium og Medicinalraad, ligesom han lige til sin Død, 22. Dec. 1858, udfoldede en omfattende Virksomhed saa vel i praktisk, organisatorisk og filantropisk Retning som litterært. Særlig Anseelse nød han paa det psykiatriske Omraade. Ogsaa uden for Medicinen var han en frugtbar Forfatter og skrev om Naturvidenskab, om sociale Spørgsmaal, om Kunst osv.

Biograph. Lex. der hervorrag. Aerzte II. Lährs Allg. Zeitschr. f. Psychiatrie XVI, 167 f. *Jul. Petersen.*

v. Eberstein, Ernst Albrecht, 1605—76, Officer, af gammel frankisk Adelsslægt, var født 6. Juni 1605 og Søn af Wolf Dietrich v. E. til Gehåfen og Ettersburg (f. 1575 † 1627) og Elisabeth v. Lauterbach (f. 1583 † 1664). E. begyndte paa Krigshaandværket i sin tidligste Ungdom og hørte til dem, der oplevede at gjøre Tredive-aarskrigen med fra Begyndelsen til Enden og — som en ægte Søn

af sin Tid — i de forskjelligste Lejre. Han deltog som Page i Slaget paa det hvide Bjærg 1620, tjente under Mansfeld til 1622, under Tilly til 1625, under Gustav Adolf i den polske Krig, under Bernhard af Weimar 1630, som Ritmester under Landgrev Vilhelm af Hessen-Kassel i Slaget ved Lützen, som Oberstlieutenant under Banér 1637, som Generalmajor sammen med Torstenson 1642 og blev 1646 Generallieutenant i Hessen-Darmstadt, 1648 Feltmarskal-lieutenant hos Kejser Ferdinand III. E. levede nu i Ro indtil Slutningen af 1657, da Frederik III, nødt til efter Felttogets ulykkelige Gang i Hertugdømmerne og i Jylland at se sig om efter Mænd, der med Krigserfaring forenede Evne til at skaffe nye Tropper under Fanerne, antog ham i sin Tjeneste. Han udnævntes til Chef for 2 hvervede Regimenter, indtraadte 13. Jan. 1658 i det lige oprettede Krigskollegium, hvis fornemste Medlemmer foruden ham vare Joachim Gersdorf, der var Præses, Axel Urup, U. C. Gyldenløve og Hans Schack, og det bestemtes, at medens Urup og Gyldenløve førte Kommandoen henholdsvis i Skaane og paa Fyn, skulde E. have Overansførselen paa Sjælland. Isen, der slog Bro over alle Sunde for Carl Gustav, dennes hensynsløse Dristighed og den Lykke, der endnu fulgte ham, gjorde imidlertid alle danske Forsvarsplaner til Skamme, og snart blev Freden som bekjendt dikteret fra Høje Tostrup. I Maj 1658 sendtes E. som en Slags Gouvernør til Halvøen for at ordne Forholdene, medens eller efterhaanden som den svenske Okkupationshær drog bort, og viste sig her virksom og saa aarvaagen, at han saa sig i Stand til i Juli at underrette Regeringen om, at Carl Gustav sandsynligvis paatænkte et Overfald paa Sjælland. Ved denne Sendelse kom han imidlertid, da Kampen nu snart rasede paa Liv og Død øst for Store Bælt, til, som naturligt var, at staa i Skygge for de ledende Mænd i Hovedstaden og da navnlig for Hans Schack, der efter Gyldenløves Død stod Kongen næst, og som bekjendt blev det Schack, og ikke E., der til sidst kom til at staa for Styret af det danske Hærvæsen. E. følte dette som en Tilsidesættelse og Krænkelser, og til Schack indtraadte der et spændt og skinsygt Forhold, der snarere forværredes end forbedredes ved den glimrende Sejer, som de tvende Rivaler i Forening tilkæmpede sig over den svenske Hær ved Nyborg 14. Nov. 1659. Efter Regeringsforandringen 1660 blev der overdraget E. Kommandoen i Holsten, uafhængig af Schack som Feltherre, men han forblev utilfreds, søgte gjentagne Gange om Afsked, da man ikke vilde opfylde hans urimelige Forlangende om ogsaa at blive stillet uaf-

hængig af Krigskollegiet og at faa Rang over Schack, og afgik til sidst fra dansk Krigstjeneste 1665. Umiddelbart efter fik han Ansættelse i Sachsen som Generalfeltmarskal.

E. var 2 Gange gift: 1. (1633) med Anna Maria v. Kahlenberg, † 1637, Datter af Amtmand Burchard v. K. i Hessen-Kassel; 2. (1638) med Ottilia Elisabeth v. Ditfurth, f. 1618 † 1675, Datter af Drost Anton v. D. i Schaumburg. Han døde 9. Juni 1676 paa sit Gods Neuhaus.

Allg. deutsche Biogr. V. L. F. v. Eberstein, Gesch. der Freiherren v. Eberstein, Berlin 1865—89 (under forskjellige Titler, især: Kriegsberichte des dän. General-Feldmarschalls E. A. v. E. aus dem zweiten schwed.-dän. Kriege, 1889).
S. A. Sørensen.

Eberstein, Ludvig Albertsen, —1328, Marsk, stammede paa fædrene Side fra en gammel, oprindelig nedersachsisk, men ogsaa til Pommern forgrenet Greveslægt, af hvilken den Linje, hvortil han hørte, alt i Valdemar Sejers Tid var kommen til Danmark, vistnok paa Grund af Svogerskab med det danske Kongehus; hans Tipoldefader angives nemlig at have været gift med en Søster til Valdemar den stores Dronning. Paa mødrene Side var han derimod, dels gennem sin Moder Cæcilie, Esbern Vognsens Datter, dels gennem sin Farmoder, der var en Datterdatter af Esbern Snare, nøje knyttet til Landets fornemste Slægter, navnlig til Hvide-Ætten, og saa fuldt hjemme følte L. A. og hans Brødre sig i Danmark, at de hverken vides at have ført Faderens Grevetitel eller det tyske Slægtnavn. Faderen, Grev Albert, døde 1289, vistnok i Børnernes umyndige Aar, thi L. A. nævnes første Gang 1313; men, som hans høje Byrd og Slægtskab med Kongehuset lod vente, kom han hurtig til at spille en fremragende Rolle; da han 1315 besegler Forliget i Nyborg, nævnes han først blandt de ved denne Lejlighed nærværende Væbnere. 2 Aar efter var han Kongens Kammermester og en af Kongens Forlovere for Frøken Elisabeth af Rostocks Brudskat, og i paafaldende kort Tid blev han en af den forgjældede Kong Eriks mest fremtrædende Kreditorer. 1318 fik han al Kronens Rente i Skaane med samtlige Kjøbstæder, Mønten i Lund og Skanør undtagen, samt Helsingborg Slot i Pant. Nu var han ogsaa bleven Ridder og Marsk, i hvilken sidste Egen- skab han 1319 ledede Bornholms og Hammershuses Indtagelse fra den Kongen fjendtlige Ærkebiskop i Lund. Herved paadrog han sig Kirkens Band, hvorimod Kongen gav ham den erobrede Ø i For- lening.

I det hele synes L. A. at have staaet paa den bedste Fod med Kong Erik, der ogsaa indsatte ham til en af Exekutorerne af sit Testamente; men helt anderledes blev Forholdet, efter at Eriks troløse og slette Broder Christoffer II var kommen paa Tronen, og det uagtet L. A. var en af Hovedmændene for dennes Indkaldelse og Valg til Konge. L. A. fik vel Bleking og Lister i Pant for de Penge, den afdøde Konge skyldte hans Frænde Biskop Herman af Camin, og desuden alle 40 Marks Sager og Sagefald af sine Tjenere; men 1321 maatte L. A. fratræde Bornholm, som blev tilbagegivet til Ærkebisp, der dog skulde holde ham skadesløs for hans der paa Landet hafte Omkostning. Da Kongen gik videre og 2 Aar efter vilkaarlig fratog en Del Stormænd betydelige Pantelen, for L. A.s Vedkommende endog alle hans Forleninger paa nær Bleking, brøde de helt med Kongen og sluttede sig til det af den forrige Drost Niels Olufsen (Bild) og Hertug Knud Porse ledede Oprørsparti, som mer eller mindre aabenlyst støttedes af den sønderjyske Hertug Erik og af Ærkebisp Esger. Den første udstedte et særligt Beskjærmelsesbrev for L. A., den sidste løste ham af Bandet og indsatte ham til Hovedsmand paa Hammershus, hvor han og hans Brødre snart efter bleve belejrede af den kongelige Hær under Anførsel af Kongens trofaste Tilhænger Peder Vendelbo, der var bleven beklædt med det L. A. fratagne Embede som Marsk. Efter et haardnakket Forsvar, der siges at have varet 16 Maaneder, maatte L. A. af Mangel paa Levnedsmidler overgive sig og søge Forlig med Kongen, hvad han ogsaa opnaaede og det paa ganske gunstige Vilkaar, i det Kongen gav ham et Pantebrev paa 9360 Mark skaanske Penge og 600 Mark Sølv for alle hans Fordringer paa Kronen. Dette tvungne Forlig var dog næppe oprigtig ment fra nogen Side, og Kongens Mangel paa Ordholdenhed har sagtens fremskyndet et nyt Brud.

1326 opsagde L. A. sammen med sin Frænde Drost Laurents Jonsen Kongen Huldskab og Troskab og paakaldte den unge sønderjyske Hertug Valdemars og Grev Gerts Bistand. Ved et med disse Fyrster alt 30. Marts 1326 i Sønderborg sluttet Forbund tilsikredes der iblandt andet de to Oprørere de hertugelige Slotte Tranekjær og Haderslev, i Fald Oprøret skulde mislykkes og de blive fordrevne fra Danmark. Denne Gang havde Oprørerne bedre Held med sig; allerede i Juni Maaned havde de i Viborg sat Hertug Valdemars Udvalgelse til Konge af Jyder og Fynboer igjennem, og efter at L. A. sammen med Knud Porse havde fanget

Kong Christoffers ældste Søn, Erik, opgav Christoffer sin kortvarige Modstand og flygtede til Meklenborg. Samtidig med at L. A. ledsagede den nyvalgte Konge paa hans Hyldingsrejse rundt i Riget og bl. a. deltog i Danehoffet i Nyborg, hvor Grev Gert forlenedes med Sønderjylland, glemte han ikke at sikre sig en Løn, der stod i Forhold til den Andel, han havde haft i Valdemars Kongevalg. Han fik i Forlening Almind og Jelling Sysler med Byerne Kolding og Ribe, Malt og Gjern Herreder samt Viborg Landsting. Fra tidligere Tid havde han Nørre Asbo Herred, men da dette blev overdraget Knud Porse, fik han til Vederlag Gods i Thy og Mors samt Skive By og Hjerm og Hindborg Herreder; ligeledes blev han, vistnok strax efter at Valdemar var bleven Konge, paa ny Marsk. Da samtidig hans udstrakte Panterettigheder fra Kong Eriks Dage hinsides Sundet selvfølgelig maatte opretholdes af den nye Konge, var L. A. i Besiddelse af et Magtomraade, der ikke gav selve hans Herres meget efter, og som maatte kunne have afgivet en ypperlig Modvægt mod den forhadte Grev Gerts overhaandtagende Indflydelse, hvis ikke Døden havde gjort en brat Ende derpaa. Kort efter 29. Maj 1328 bortkaldtes nemlig L. A., og saaledes berøvedes den svage Kong Valdemars vaklende Trone en af dens kraftigste Støtter, og Vej banedes for den usle Christoffers Gjenkomst til Riget.

L. A., der blev begravet i Viborg, efterlod sig en Enke, Else Pedersdatter, hvis Slægtskabsforhold ikke kjendes, og et Par umyndige Børn. Hun søgte efter bedste Evne at holde sammen paa Mandens store Besiddelser, først ved Kong Valdemars og siden ved Grev Johans Hjælp, hvilken sidste hun tilkjøbte sig ved at afstaa til Greven Helsingborg Slot samt overlade til ham den unge Kong Erik Christoffersen, der mærkelig nok var bleven L. A.s Arvinger betroet, efter at Jyderne havde befriet ham fra Haderslev Slot, hvor han sad fangen. Hun levede endnu 1333 og fik da af den svenske Kong Magnus Stadfæstelse paa sin Pantebesiddelse af Bleking og Lister.

Thiset.

Ebisch, s. Ehbisch.

Eckardt, Christian Frederik Emil, f. 1832, Maler. E. er født i Kjøbenhavn 2. Juli 1832 og er Søn af Skomagermester Joachim Frederik E. og Henriette f. Gunst. Han kom i Malerlære hos Malermester Harboe, besøgte som Lærling Kunstakademiet (1846--53), hvor han (1851) rykkede op i Modelskolen, men kon-

kurrerede ikke om Sølvmedaillerne, da han vilde være Sømalers. Ved privat Understøttelse, og egentlig med det Maal at uddanne sig til Dekorationsmaler, lykkedes det ham at foretage en 3aarig Rejse til Tyskland og Italien. Efter Hjemkomsten 1856 maatte han, for ikke at vende tilbage til Haandværket, i Førstningen ernære sig ved at retouchere Fotografier. Sit første Arbejde udstillede han i 1856, men da han var Soldat 1857—58, har han først til Stadighed udstillet fra 1859, udelukkende Sø- og Kystbilleder, dels fra Hjemmets og Nordevropas Farvande, dels ogsaa fra Syden. I 1863 og 1871 vandt han den Neuhausenske Præmie, og i 1873—74 fik han derpaa Akademiets Rejseunderstøttelse for 2 Aar. Kunstforeningerne i Kjøbenhavn og Aarhus samt Tombolaen have kjøbt en Del af hans Arbejder. Han blev gift 1. Juni 1860 med Sophie Marie Magdalene Bless (f. 16. Nov. 1833 † 19. Juli 1889) fra Kjærteminde.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Eckardt, Johan Christian Frederik, f. 1823, Landmand. Chr. E. er født 3. Juli 1823 i Helsingør, hvor Faderen, Christian Frederik E., var Kjøbmand; Moderen hed Marie Vilhelmine f. Johnsen. 1841 blev han Student, valgte Jura til Studium og levede med i det bevægede Studenterliv til 1846, da han af Lyst til praktisk Virksomhed og kjed af Udsigten til at blive Embedsmand under Enevældens bureaukratiske Forhold opgav Juraen og gav sig til at lære praktisk Landbrug. E.s agronomiske Uddannelse afbrødes 1848; som frivillig meldte han sig til Hæren, udnævntes 1849 til Lieutenant, blev kort efter angrebet af Tyfus og var omtrent i et Aar fængslet til Sygelejet. 1850 begyndte han en stor Rejse, dels af Helbredelseshensyn, dels for at lære Evropas mest fremskredne Landbrug at kjende; Turen gik til Skotland, England, Frankrig og Italien, over Østerrig og Tyskland tilbage til Hjemmet, hvor han ankom 1851; kort efter købte han sin nuværende Ejendom, Ørumgaard mellem Horsens og Vejle. Denne Gaard er under E.s kyndige Hænder i flere Henseender dreven paa mønsterværdig Maade; som Regel har han været i Spidsen, naar det gjaldt om ved Forsøg at skaffe Klarhed i vanskelige Spørgsmaal; han var saaledes vistnok den første i Jylland, der forsøgte Dræning (1852).

Blandt E.s mange offentlige Hverv (hvis Antal naar op over Snesen) skal her kun nævnes følgende: han er Amtsraadsmedlem, Landvæsenskommissær og siden 1864 Formand for Vejle Amts Landboforening. Det var som Bestyrelsesmedlem af denne Landbo-

forening, at han i 1859 fik den første Udstilling af Landbrugsmaskiner og -redskaber her i Landet sat i Scene; 1872 stiftede han sammen med Proprietær Heide og enkelte andre Landmænd Fællesforeningen af jyske Landboforeninger, og endelig kan det nævnes, at det var hans Initiativ, der kaldte Alderdomsforsørgelseskassen for Vejle Amt til Live. — I ældre Aargange af «Tidsskrift for Landøkonomi» og «Ugeskrift for Landmænd» har han skrevet en Mængde Afhandlinger. — 7. Juli 1852 ægtede E. Jensine Caroline Hansen, Datter af Proprietær H. til Borchsminde. 1882 udnævntes han til Etatsraad.

Landbrugsskolebladet 1881. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danmark.
H. Hertel.

Eckardt, Josephine Hortensia Nancy Adelaide, f. 1839, Skuespillerinde. Jomfru Thorberg er født i Kjøbenhavn 24. Nov. 1839 af Forældrene Politibetjent Peder Laurits T. og Cathrine f. Borup. Hun kom i 1848 paa det kgl. Theaters Balletskole, uddannede sig under Bournonvilles Vejledning til Danserinde og medvirkede ogsaa i mange af hans Balletter, indtil hun 3. Febr. 1861 debuterede i det reciterende Skuespil som Kirstine i «Tycho Brahes Ungdom». Der var en Mængde Betingelser tilstede for at sikre hende en heldig Debut: fremfor alt et udmærket Udvortes, et ædelt-formet Ansigt, en slank, velvoxen Figur og en Talestemme, der, om end ikke af nogen skøn Klangfarve, dog var meget bøjelig og tydelig. Alt syntes saaledes at henvise hende til det romantiske Drama, og i de første Aar tildeltes der hende da ogsaa Roller som Ingeborg i «Dronning Margareta», Coronata i «Alferne», Signe i «Hagbarth og Signe», Agnete i «Elverhøj», Valborg i «Axel og Valborg», Sophia i «Erik og Abel», Regine i «Svend Dyrings Hus». Men hvor meget fortræffeligt hun end ydede i denne Retning, havde hun dog selv en Følelse af, at det romantiske Dramas Dage vare talte, og at den nyere Tids Idealer vare at søge andensteds. Hun søgte disse Idealer og fandt dem ogsaa. Allerede i Slutningen af 1864 havde hun som Mrs. Emmeline North i «Tonietta» vist, at hun sad inde med udmærkede Anlæg for det moderne Lystspil, men Gjennembruddet fandt dog først Sted 7. Marts 1865, da hun — til Dels under Paavirkning af F. L. Høedt — spillede Fru de Léry i Mussets «En Kaprice». Her var hun kommen paa sit rette Felt, og ihvorvel hun ikke opgav sin Virksomhed paa den romantiske Komedies Omraade, men tvært imod i Aarenes

Løb var selvskreven til at medvirke i denne, hver Gang et af de ældre Arbejder gjenoptoges, var det dog særlig det finere Lystspil, hun kastede sig over, og i dette er det da ogsaa, at hun har fejret sine smukkeste og bedste Triumfer. Den overlegne, elegante, aandfulde, ofte lidt kokette, men samtidig altid meget reserverede Verdensdame har i hende haft en fremragende Repræsentant paa Nationalscenen, og med en let, utvungen Konversationstone har hun forbundet en stor Færdighed i det pointerede Replikskifte. Som ingen anden har hun været Typen for Damen af det højere københavnske Bourgeois, skildret denne Type med stor Sandhed, saa vel hvad dens Fortrin som Mangler angaar, og med Hensyn til disse sidste bør man fremhæve den lige saa fine som elskværdige og aandfulde Komik, hvormed hun har udstyret adskillige af sine københavnske Dameroller. Medens hendes Abigael i «Ambrosius» (1878) saaledes er et godt Exempel paa den danske Frøken, der sværmer med den fattige Student for med et vemodigt Smil til sidst at gifte sig med den rige Adelsmand, viser Etatsraadinden i «En Skandale» (1884), med hvilken overlegen Ironi Skuespillerinden har forstaaet at blotte alt det tomme og hule, der i Selskabslivet ofte gaar for Dannelse og god Tone. Medens hun aldrig har haft nogen stærkt udpræget Accent for de voldsomme, dybe Lidenskaber, har hun derimod søgt sin Styrke i at skildre den noget kolde, reserverede Kvinde, og det har eksempelvis sat hende i Stand til at spille en saa vovet Rolle som Alkmenes i «Amphitryon» (1879), ganske vist ikke saaledes, som Molière har tænkt sig den, men med et saa skjønt Præg af Uskyld og Kyskhed, at denne Præstation blev en af hendes allerstørste Triumfer. Af hendes righoldige Repertoire i Aarenes Løb kan fremhæves: 1865 Maria i «Væringerne i Miklagard», Lady Teazle i «Bagtalelsens Skole»; 1866 Sigrid i «Brylluppet paa Ulfsbjærg», Rosine i «Barberen i Sevilla», Emilie i «Hr. og Fru Møller»; 1867 Portia i «Kjøbmanden i Venedig», Maria Stuart i «Maria Stuart i Skotland», Rose i «Fruentimmerskolen»; 1869 Marguerite i «Dronning Marguerites Noveller»; 1870 Mathilde Frank i «Grøns Fødselsdag»; 1871 Thora i «Hakon Jarl», Elmire i «Tartuffe»; 1872 Fru Thompson i «En Kurmethode», Maria i «Correggio»; 1875 Gabrielle i «Gabrielle», Dagny i «Hærmændene paa Helgeland»; 1876 Dione i «Den forvandlede Konge»; 1877 Fru Bernick i «Samfundets Støtter»; 1880 Celimene i «Misanthropen», Beatrice i «Stor Staahej for ingen Ting», Lucretia i «Den vægelsindede», Fru Hatting i «Eva»; 1881 Fulvia i «Fulvia»; 1882 Mrs. Clarkson i «Den

fremmede»; 1883 Dronningen i «Ruy Blas»; 1885 Mirandolina i «Mirandolina»; 1886 Eleonora Christina i «Dina», Karen Bak i «Karens Garde», Frøken Svendsen i «Tre Par»; 1888 Fru Ellida Wangel i «Fruen fra Havet»; 1890 Ulrikka i «Søstrene paa Kinnakullen».

Hun indgik 18. Juni 1863 Ægteskab med cand. phil., Skuespiller Lauritz Andreas Eckardt (f. 12. Jan. 1829 † 7. Sept. 1889), hvilket Ægteskab opløstes efter nogle Aars Forløb. *Edgar Collin.*

Eckenberger, Blasius, 1524—1616, Retslærd, blev født i Lybek ved Mikkelsdags Tid 1524 og studerede i Leipzig; 1547—73 var han Slotsskriver (Amtschreiber) i Flensborg og kom som saadan til at føre Sager for Kongen ved forskellige Retter og at uddanne sig som praktisk Jurist; 1559 tog han Borgerskab i Flensborg, hvor han 1582 købte sig en Ejendom; 1560—66 var han Medlem af Kommissionen, der foretog den Opmaaling af Ditmarsken, som blev lagt til Grund for dets Deling mellem Frederik II og hans Farbrødre og den nye Skatteansættelse; i den Tid oppebar han ogsaa Kongens Indtægt af Ditmarsken og repræsenterede Kongen ved Kieler Omslag. Hans Afskedigelse som Slotsskriver stod formodentlig i Forbindelse med, at der 1573 overgik ham en Dom for «Utroskab og Falsk og Crimen læsæ majestatis», som han formentes at have begaaet under sine Oppebørsler. Han kom dog herom til rette med Kongen og fik dennes Oprejsningsbevilling. Siden levede han som en meget benyttet Sagfører i Flensborg, hvor hans Hidsighed og Trættekjærhed førte ham i en Uendelighed af Processer; 76 Aar gammel indlod han sig endnu i et Slagsmaal paa Flensborg Torv, og i sit 85. Aar havde han en Sag med Byens Magistrat for en om denne lagt Nidvise. Han døde i ringe Kaar 1616. Han havde 1558 ægtet Borgmester Frants Holstes Datter Anneke, som døde 1595. — E. har gjort sig bekjendt ved paa Opfordring af Statholder Henrik Rantzau og andre at udarbejde en 1593 trykt nedertysk Oversættelse af den 1590 udkomne reviderede Text af Jyske Lov. Denne Oversættelse avtoriseredes 1592 til Anvendelse i Sønderjylland og har endnu i det 19. Aarhundrede oplevet 2 Oplag. Som Tillæg til Oversættelsen af Jyske Lov udgav E. 1594 (forøget Udgave 1717 ved E. Wölffel) et Repertorium, indeholdende Forklaringer af de danske Ord i Loven med Henvisninger til Parallelsteder i andre Love. Det var E.s Hensigt, at der til dette Arbejde skulde slutte sig en forklarende «Haandbog», som han ogsaa kalder «Enchiridion» eller «Elucubratio»,

men han fik den ikke trykt. I flere Bibliotheker findes Afskrifter af Værket, af hvis Afsnit et enkelt («Ein klein, kort Tractatlin van Prozeszen») i nyere Tid er blevet trykt i «Staatsbürg. Mag.» paa Grund af dets Vigtighed for den danske Retshistorie.

Falck, Das jütsche Low S. xxiv f. Slesv. Provinzialterr., Ny R. IV. Thorsen, Jydske Lov, Forord S. 11 f. Stemann, Gesch. des öffentl. u. Privat-rechts Schleswigs II, 158. *V. A. Secher.*

Eckerick, s. Lubbes.

Eckersberg, Christoffer Vilhelm, 1783—1853, Maler, blev født i Sønderjylland 2. Jan. 1783; hans Fødested var Blaakrog i Varnæs Sogn, hvor Forældrene, Maler og Snedker Henrik Vilhelm E. og Ingeborg Nielsen eller vel rettere Nielsdatter, den Gang levede. 1786 døde Kunstnerens Farfader, Skovfoged C. V. E. i Blans i Ullerup Sogn, hvor han ejede et lille Hus, som nu E.s Forældre arvede og toge Bolig i. Her opvoxede derfor E. og hans yngre Brødre. Navnets tyske Form fordanskedes i Slesvig til Egesbjærg og Eggersberg, men det blev gjenoptaget af Kunstneren i sin oprindelige Form.

Huset i Blans laa ikke langt fra Als Sund, og Faderen, som var et Landsbygeni, Snedker af Haandværk, Maler af Lyst, især navnkundig for sin Udsmykning af Bønderpigernes «Solhatte», havde selv bygget en Baad, hvormed han sejlede paa Als Sund med Børnene i den Fritid, som Haandværk eller Skolegang levnede hver især. Der sejlede han Friluftstemninger ind i den unge Kunstnersjæl. Hvad E. senere mindedes fra disse Ture, var Solnedgangens Farvetoner paa Luft og Sø, paa Skibes og Baades hvide eller røde Sejl, Kystens Bølgelinjer og Havets stille Flade, Landets solide Fasthed i Modsætning til den lette Luft med de rosenrøde Skyer. Det er ikke alle, der huske det fra deres Drengaaars Sejlture.

Hans Forældre levede i fattige Kaar, nærmest som Husmandsfolk paa Landet; men da Faderen dog saa smaat drev Malerhaandværket, og Sønnen fra Barn af havde mest Lyst til at tegne og male, laa det nær at faa ham i Malerlære. Saa sendtes E. da i Lære i Aabenraa og, da Mesteren der ikke behandlede ham godt, senere til Flensborg, hvor han blev Svend og vedblev at arbejde i sit Haandværk til sit 20. Aar. Men der gjærede andre Drømme i E.s Sjæl. Hvor han har haft Lejlighed til at se saa meget af Kunst, i Stik eller Maleri, at han kunde faa Forestilling om Anordningen af en historisk Komposition, er ikke godt at vide, men

at han allerede i Flensborg maa have øvet sig dygtig, vise Tegninger fra Tyveaarsalderen som «Christian IV i Slaget ved Femern» og «Dronning Tomyris kaster Cyrus' Hoved i et Kar med Blod». Det, han drømte om, var intet mindre end at komme til Kjøbenhavn, til Kunstakademiet og at blive Kunstner. Han turde endog tale derom og vise andre sine Tegninger; han tegnede og malede vistnok ogsaa Portrætter af Bekjendte eller af Folk, der vilde bevares i deres Slægtningers Erindring; Enden blev, at man skød en lille Sum Penge sammen, og saa stod Malersvenden E. 23. Maj 1803 paa Kjøbenhavns Toldbod.

Det var et Vendepunkt; men der skulde endnu tjenes 7 Aar for Rachel. E. fik ganske vist Adgang til Kunstakademiets Skoler uden Betaling; men han skulde ogsaa leve; den lille Sum, han havde faaet med fra Flensborg, har næppe rakt ret langt. I Førstningen ernærede hans Haandværk ham; men alt som han rykkede frem i Skolerne — allerede i Juli 1804 var han naaet til Modelskolen, i Jan. og Marts 1805 vandt han de to Sølvmedailler og var altsaa berettiget til at konkurrere —, foretrak han ganske naturlig at fortjene det daglige Brød som Kunstner fremfor som Haandværker. En tarvelig Fortjeneste kunde faas ved, efter Tidens Skik, at kolorere kobberstukne Omrids af et Prospekt, en Handling eller hvad som helst og ved at tegne Portrætter i Profil til mekanisk Gjengivelse i Kobberstik. Det blev altid noget, naar man havde Evne til at lade det gaa lidt rask fra Haanden. En af Datidens bekjendteste Kobberstikkere, G. L. Lahde, brugte gjerne unge Kunstnere til saadant Arbejde, og hos ham fandt E. for en Del Livsopholdet lige til Udenlandsrejsen. En Kunsten værdigere Fortjeneste skaffede en ældre tro Ven, Kobberstikker J. F. Clemens, ham ved at give ham Lejlighed til at udføre en Række, dels tegnede, dels i Vandfarve malede, Udsigter og Prospekter af kjøbenhavnske Lokalteter, hvoraf en Del bevares i den kgl. Kobberstiksamling, og disse meget nøjagtige Smaabilleder have nu faaet et ikke ringe historisk Værd, efter at Stedforholdene ere ganske forandrede.

Allerede 1. Juli 1805 havde E. det Held at vinde den mindre Guldmedaille (thi Konkurserne vare den Gang kun hvert andet Aar). Opgaven var «Paulus, som retfærdiggjør sig for Agrippa, Berenice og Festus». Ved Siden af Abildgaards umiskjendelige Paavirkning gaar der allerede gennem dette Arbejdes Udførelse en vis Selvstændighed, som ikke synes ret at have behaget Akademiets mæg-

tige Direktør, thi han foreslog den heldige Konkurrent at blive Porcellænsmaler! 2 Aar efter konkurrerede E. for den store Guldmedaille, men Opgaven laa næppe godt for ham («Adam vaagner og ser den nyskabte Eva»), og han fik ingen Medaille. Endelig i 1809 fik han den for «Jacobs Død; da faldt Joseph over sin Faders Aasyn og græd og kyssede ham».

Nu gjaldt det om at komme udenlands. Men Akademiet havde kun ét Stipendium til de «Artister», som havde vundet den store Guldmedaille; det rejste C. F. Høyer paa, og hans Tid udløb ikke før 1. Jan. 1812. Der var imidlertid meget, som maatte gjøre det ønskeligt, at E. kom til at rejse. Hans fuldt erkjendte Talent stod her fare for at slides op i en triviel Kamp for det daglige Brød. Gjæld og en uheldig Forbindelse, der kun kunde løses ved et Ægteskab og paafølgende Skilsmisse, maatte ogsaa gjøre en snarlig Rejse ønskelig. Det var Clemens, som her greb ordnende ind og rakte Haand til at løfte E. mere end et Trin højere paa Samfundets Stige. Kammerjunker Bruun Neergaard, en enthusiastisk Kunstelsker, ønskede at udgive en Voyage pittoresque og fik Anvisning paa E., hvem han tilbød fri Rejse til Paris, naar han vilde tegne for ham undervejs. Derom blev man enig. 1. Juli 1810 ægtede E. Christine Rebecca Hysing, og 3. Juli rejste han til Paris. Under det 6aarige Ophold i Udlandet blev Skilsmissen ordnet.

Ellers var ved Aarhundredets Begyndelse Rom det Sted, som stærkest tiltrak Malere og Billedhuggere. Men i disse Aar var det Paris. Den gjenvakte Interesse for Oldtiden havde i Maleren Jacques Louis Davids Person paa en egen Maade sluttet Pagt med Revolutionen og Republikken; men han var ogsaa Tidens første Maler, til hvem Eleverne strømmede sammen. Da E. kom til David i 1811, var denne allerede over sin første Manddom, Republikaneren var bleven Kejserdømmets Kunstner, de nøgne Helte vare afløste af Officerer i glimrende Uniformer; men det, E. lærte, var at male efter den levende Model, saa naturlig og simpelt, som han saa den, og saa fremfor alt at bære det brede, klare, straalende Dagslys ind i Billedet, om end med Fare for, at dets fine Solvone undertiden blev for kold, og Skyggerne blegnede, saa at Lysets Kraft svækkedes. Opholdet bag efter i Rom, 1813—16, modnede, mildnede og sammensmeltede med E.s danske Natur, hvad han havde lært i Paris, og han fandt sig selv igjen, ikke blandt den store Kunsts heroiske Skikkelser, men ved Tiberens Bred, i den

romerske Morgenbelysnings klare Glans. Allerede i Paris havde han anvendt manganen en Fritime til i smaa Billeder at gjengive det daglige Liv eller ejendommelige Lokalteter; det fortsatte han i Rom, hvor han udførte en Række Studier, saa friske, saa levende, at de fik mere Indflydelse paa hans Fremtid end det store historiske Billede med «Moses, der udrækker Staven over det røde Hav».

I Paris havde E. knyttet Venskab for Livet fastere end før med sin Landsmand og jævnaldrende Kunstfælle Landskabsmaleren J. P. Møller, med hvem han allerede hos Lahde havde udført et Par Billeder i Fællesskab. I Rom fandt han en mere overlegen, men ikke mindre trofast Ven og Raadgiver i Thorvaldsen, hvis Portræt han udførte som Knæstykke med Kunstnerens og Vennens hele Kjærlighed til sin Gjenstand. Dette Billede, hvori E.s ejendommelige «Palct» træder smukt frem, skjænkede han til Kunstakademiet i Kjøbenhavn.

Den Professorplads, der var bleven ledig ved Abildgaards Død 1809, havde man ikke villet besætte, uagtet Abildgaards nærmeste Lærling, C. F. Høyer, og J. L. Lund havde søgt den, i det Akademiet udtrykkelig fremhævede, at det ønskede at vente, til E. og Kratzenstein-Stub, der imidlertid døde 1816, vare komne hjem. Da E. meldte sig ved Akademiet i Avg. 1816, blev han kort efter agreeret og Aaret efter (25. Okt. 1817) optaget til Medlem paa «Balders Død» (efter Edda), der hænger i Akademiets Samling og vidner om hans grundige og samvittighedsfulde Modelstudier, ikke mindre end om hans lidet fremtrædende Evne for det egentlige Historiemaleri. Et halvt Aar senere valgtes han til Professor ved Modelskolen og fik en Bolig paa Charlottenborg, hvilken han beholdt til sin Død. Samtidig blev dog ogsaa J. L. Lund Professor ved Akademiet.

Uagtet Historiemaleriet saaledes maaske var den Kunststart, der, trods hans Dygtighed i Menneskeskikkelsens Gjengivelse, laa mindst for ham, i det hverken hans religiøse eller hans fædrelandske Følelse var luende nok til, at den Ild, der varmede ham selv, kunde præge sig levende i Billedet, var det dog som Historiemaler, han skulde bruges. Og dertil var E. tillige for usminket, for ærlig, for haandfast. Disse Egenskaber blive til Fortrin, naar han maler et saa smukt Portrætbillede af Frederik VI og hans Familie som det, der bevares paa Rosenborg Slot, men de gave de Fremstillinger af den oldenborgske Kongestammes Historie, som han malede i 8

store Billeder til Christiansborg Slot, noget køligt og tørt, der let bringer Beskueren til at overse hans Pensels solide Egenskaber og den omfattende Flid, hvormed han har behandlet sine ikke sjælden meget umaleriske Opgaver. I hans talrige Altertavler, hvoraf dog enkelte hæve sig til virkelig Skjønhed, er Følelsen varmere, medens dog ikke sjælden en vis Smaalighed i Udførelsen og Savnet af Blik for dekorativ Virkning lade dem synes ringere paa Afstand, end de vise sig ved at ses paa nært Hold.

Portrætterne viste hans Talent paa et heldigere Omraade. Det erkjendtes ogsaa hurtig af Publikum, og i Aarene 1816—26 var han ret i Skuddet som Portrætmaler. Et Par af hans bedste Portrætter skyldes jødisk Fædrelandssind og jødisk Rigdom. Redaktør Nathanson var saaledes i hine Aar en Mæcen, som Danmarks Historie maa mindes med Agtelse for, hvad han har gjort for at støtte E., Ernst Meyer og andre paa deres Kunstnerbane. Den Portrætgruppe, som E. udførte af den Nathansonske Familie, og som nu er havnet i den kgl. Malerisamling, synes at have været et Udtryk for den Taknemmelighed, E. følte over for de større og mindre Bestillinger, hvormed Nathanson havde støttet ham i hans Ungdomsaar, thi i hans ellers nøjagtige Regnskabsbog, der er ført lige fra Hjemkomsten eller rettere fra Rejsens Begyndelse, findes saa godt som alle Portrætter nævnedes uden dette. (I «Kunstbladet» f. 1888 er givet en udførlig Fremstilling af dette Billede.) Til E.s mest vellykkede Billeder hører ogsaa et Knæstykke af Kjøbmand Raphael, en lille væver Mand med runde Hornbriller, gjengivet med en høj Grad af Blødhed i Modeleringen, en sjælden Kraft i Farven, forenet med Dybde og Runding i Formen.

Det er et Vidnesbyrd om det Naturstudium og den Naturfølelse, hvorpaa E.s Kunst hvilede, at man fra 1803—21 ikke ser en Baad, ikke et Sejl fra hans Haand, medens det dog fortrinsvis er Sømaleren, Friluftsmaleren, som Eftertiden vil mindes. Først da han var kommen hjem og havde faaet Bolig paa Charlottenborg, vinkede Havnen og Søen ham. Der var saa nær til Langelinje fra Kongens Nytorv. De forfriskende Pust fra Øresund blæste Læreaarenes Støv bort fra Barndommens Erindringer fra Als Sund. Han maatte ud i en Baad for at se Søen og Skibene paa nærmere Hold, og fra at se var der ikke langt til at gjengive. Men E. var ikke den Mand, som gik uden om Vanskelighederne. Den nogle og trediveaarige Mand gav sig trøstigt i Lære hos en forhenværende Koffardikapitajn,

som under Hvilen fra sin Livsgjerning morede sig med at male Skibe. Kunstneren lærte ham at bruge Farverne bedre, og Kaptajnen lærte ham til Gjengjæld, hvorledes et Skib var bygget og rigget. Allerede i 1821 var han saa meget Herre over sit Æmne, at han kunde gjengive en Handling paa Søen: «En Sejlbaad i Vending». Skibene bleve hans Venner, især Krigsskibene, og han kjendte hvert Tov, hvert Sejl. Søofficererne saa snart, at han havde lært at se med en Sømands Øje, og meldte sig som hans første Kjøbere. Snart gik Sejlturene videre, til Helsingør, til Kullen, ud i Kattegattet, en Gang med Korvetten «Galathea» til Nordsøen og den engelske Kanal, og paa den Rejse oplevede han endog en 3 Dages Storm. Uagtet han var 56 Aar (1839), gav denne Rejse hans Søbilleder et nyt Præg. De tidligere forestillede mest rolig eller ikke stærkt bevæget Sø, som den ses i vore nærmeste Farvande. Nu, da han selv har set det, vover han sig i Lag med stærkere Bevægelse i Luft og Sø og udfolder en Dygtighed i Søens Behandling, en Kraft i Farven, en Finhed i Skibenes Form og Fart, som om han var en ung Mand, hvis Blomstringstid skal til at begynde.¹ Undertiden førte han det Fartøj, han malede, saa nær, at man ser Folkene færdes i Baaden, saaledes i et nydeligt lille Billede: «En svensk Fiskerbaad, sejlene i godt Vejr, hvorpaa Ejerne ere i Trætte om, hvem der skal styre Roret,» eller «Bæltsmakken» med de lystige Passagerer, undertiden ser man Skibene længere inde i Billedet, saaledes at Interessen udelukkende fængsles af Motivet i Skibene selv, et Skib, som braser bak, en Lodsbaad, der nærmer sig en Flaademønstring, o. l.

Man kan sondre 3 Tidsrum i hans Søbilleder, det første o. 1821—28, hvori Penselføringen er blødere, Farven varmere og kraftigere end i den følgende Tid, medens Tegningen ikke har naaet den mesterlige Sikkerhed som senere. Hertil høre, foruden det førstnævnte Billede, bl. a. 2 mindre, runde Billeder med Krigsskibe (1825—26), det ene med en smukt følt Aftenstemning, det andet udmærket ved en fortrinlig Benyttelse af Rummet. I det andet Tidsrum, 1828—38, viser sig en grundigere og finere Udførelse af Skibene, en sikrere Fordeling af Planerne, en koldere, om end træffende nuanceret, Farve. Enkelte Billeder udmærke sig ikke desto

¹ Her kan maaske tilføjes, at han har gjort Tegning til Gallioner og Udsmykning af Agterstævneene, bl. a. til Briggen «St. Jan» og Fregatterne «Freia» og «Rota», Skibe, som han siden har portrætteret i Søbilleder.

mindre ved en smuk malerisk Sølvtoner. Til denne Tid høre, foruden en Del Havnebilleder, som staa paa Grænsen af Prospekter, det russiske Linjeskib «Asov» paa Kjøbenhavns Red (1828, den kgl. Malerisaml.), den nævnte «Bæltsmakke» (1830), «Vindstille» (1832), «Linjeskibet Dronning Marie» (1834, den kgl. Malerisaml.). Endelig danner «Korvetten Galathea, som ligger bi i en Storm,» Begyndelsen til den tredje Periode, hvor han, samtidig med at hans Interesse for Kunstens andre Fag svækkes, paa dette Omraade hæver sig til et Mesterskab i Behandlingen af Bølgerne, af Skibenes Bevægelse, til en Dybde og Kraft i Farven, der, i Forening med de tidligere Fortrin, gjøre flere Billeder til sande Perler. Med fortrinlig dramatisk Virkning skildrer han f. Ex. i «Et Møde paa Søen», hvorledes en vestindisk Paket prajes af en engelsk Fregat (1841), og i «Kaperskonnerten», hvorledes den flygtende Sørover ved en heldig Vending forstaar at undslippe den langt overlegne Fregat, som forfølger den (1845). Mere hjemlige Stemninger gjengiver han i «Flaademonstring i Sundet» (1843) og i det fortrinlige lille «Parti nord for Kronborg» med dets sommerlige Friskhed (1847, den kgl. Malerisaml.). Med 1848 begynder Tilbagegangen. Haand og Øje svækkes, paa samme Tid som den ved utrættelig Flid indvundne Erfaring endnu i nogle Billeder præger sig i Skibenes smukke Bevægelser, deres heldige Forhold i Rummet og den slaaende Gjengivelse af Søens forskjellige Karakter.

E. havde ikke været Sømaler ret længe, før han følte, at han ikke kunde udføre et Billede med sejlene Skibe uden grundig Indsigt i Perspektiven, som allerede ved hans store historiske Billeder, ikke mindre end ved smaa Genrebilleder havde fængslet hans Opmærksomhed. Han satte sig nøje ind i denne Videnskabs Love og gjorde sig theoretisk Rede for dens Anvendelse paa Malerkunsten. I sine senere Søbilleder konstruerede han Skibenes Plads, Størrelse, Duvning og Krængning ganske nøjagtig og angav endog paa en Seddel, der var klæbet paa Rammen, Øjepunktets Afstand og Højde over Vandspejlet, hvilke Planer Skibene ligge paa, m. m. Hvor Lokaliteten er til at kjende, ved at man ser Land, kan man af Sejlenes Stilling paavise Vindens Retning, af Skyggerne, hvad Tid paa Dagen det er, og saaledes videre. Denne hans perspektiviske Færdighed frelste ham fra at blive en Slave af Tilfældigheder og var ham et Middel til at give den rent naturalistiske Fremstilling i hans Billeder en Holdning, en Ligevægt, en rythmisk Gang i Linjerne, som gjorde Billedet til et Kunstværk i højere Forstand,

saa at sige uden at Beskueren mærkede det, og uden at den jævne Naturlighed i Opfattelse forstyrredes derved. Efter at han selv var bleven saa godt hjemme i Perspektiven, særlig i Linearperspektiven, maatte han ogsaa lære sine Elever den, og han har udgivet to mindre Værker i dette Fag (1838 og 1841), det sidste med en Række fortrinlig vejledende Tegninger, navnlig for en Sømaler. Samtidig holdt han perspektiviske Kursus og Tegneøvelser paa Akademiet.

Luftperspektiven laa i nogle Henseender mindre for ham. Med hvor stor Finhed han end mangen Gang traf de brudte Toner i Mellegrundens og Baggrundens Farve, var han ikke altid heldig med selve Luften. En overtrukken Luft kunde lykkes godt for ham, en blaa Himmel med spredte, solbeskinne Skyer blev derimod ikke sjælden noget haard. Han holdt for meget af at give Gjenstandenes Omrids med bestemte Linjer, til at saa luftige, let omskiftelige og flygtige Væsener som Skyerne kunde komme til deres Ret under hans Pensel.

E. var en ualmindelig Lærer. Allerede som Professor ved Akademiet kom han, ikke alene i den Maaned, hvori han, efter Datidens Ordning, stillede Modellen, men i det hele ganske naturlig i Forhold til saa godt som alle de yngre Slægtled af Kunstnere, som besøgte Akademiet lige til hans sidste Aar, og hans Indflydelse spores selv hos dem, der traadte frem som Elever af J. L. Lund eller andre Kunstnere og i flere Henseender, baade i Virkeligheden og endnu mere i Publikums Forestilling, stode i en vis Modsætning til den Eckersbergske Retning. Meget mere afgjørende fremtræder hans Indflydelse dog paa den Kreds af Elever, som ved Siden af Akademiets Skoleuddannelse, navnlig i Tegning, lærte at male hos E. i dennes egen Malerstue. Blandt disse tælles i den ældre Kreds Bendz, Kùchler, Købke, Rørbye, Roed, Const. Hansen, i den lidt yngre hans mest fremragende Lærling, Marstrand, Adam Müller, Eddelien og særlig i Sømaleriet Emanuel Larsen, C. Dahl og, med mindre Paavirkning, Brødrene Melbye. Til den yngste Kreds af Elever hører endnu A. Dorph. Et Vidnesbyrd om E.s Gaver som Lærer er den Sikkerhed, hvormed han lod hver især udvikle sig selvstændig, saa at ingen af dem blev Lærerens slaviske Efterligner, men hver slog ind i sin Retning og udviklede nye Sider af dansk Kunst, medens de dog alle toge med som Arv fra Mesteren den varme Kjærlighed til Naturen, den aabne Virkelighedssans og den prunkløse Gjengivelse af, hvad det kunstneriske Øje selv havde

set. En anden Art af Lærling havde E. i Kunsthistorikeren N. L. Høyen, som i veltalende Ord blev Talsmand for, hvad Kunstneren forkyndte i Gjerning, sand Kjærlighed til Naturen, fri, individuel Gjengivelse af, hvad der var ærlig og omhyggelig set.

Inden E. var bleven Medlem af Akademiet, hjemførte han til sin Bolig paa St. Annæ Plads 8. Febr. 1817 Elisabeth Cathrine Julie Juel (f. 1791), ældste Datter af Portrætmaler og Professor ved Akademiet Jens J. og Rosine f. Dørschel. Hun døde efter 10 Aars Ægteskab 19. April 1827 efter at have født ham 2 Sønner og 4 Døtre. Af det tidligere nævnte Ægteskab havde han Sønnen E. C. V. E. (s. ndfr.). Efter et Aars Enkemandstand ægtede han derpaa sin afdøde Hustrus Søster, Susanne Henriette Emilie Juel (f. 1793 † 30. Dec. 1840), med hvem han fik flere Børn, hvoraf kun en Datter var i Live ved Faderens Død. I Aarene 1827—29 var E. Akademiets Direktør. 18. April 1843 holdt han 25 Aars Jubilæum som Professor ved Kunstakademiet og var indbudt til et Festmaal, hvor Thorvaldsen holdt Talen for Jubilaren. E. var meget musikalsk og spillede selv Violin, navnlig i den gamle Vinhandler Waagepetersens Hus, hvor der samledes en stor musikalsk Kreds.

Til Trods for den overordentlige Flid, E. udfoldede i saa lang en Aarrække, opnaaede han aldrig at komme i en saa tryk Stilling, at han uden Bekymring kunde se Fremtiden i Møde, thi dels paa Grund af de knappe Tider, hvori hans største Virksomhed faldt, dels fordi han var saa overordentlig beskeden i sin Opfattelse af sine Kunstværkers Pengeværd, opnaaede han kun forholdsvis lave Priser for sine Billeder, og det var ham en Sorg i hans sidste Leveaar at skulle skille sig ved flere af sine Ungdomsstudier. Imidlertid svækkedes hans Syn, og fra Efteraaret 1851 maatte han holde op med at male; dog tegnede han endnu i 1852 nogle mindre Blade. 23. Maj 1853 skrev han: «Det er i Dag 50 Aar siden, jeg kom til Kjøbenhavn; holdt op at skrive selv i Dagbogen». Med Sommerens Komme brød Koleraen ud, og for denne frygtelige Sygdom bukkede den alderstegne Kunstner under 22. Juli 1853.

Hans Udseende i Ungdommen bevares i et Selvportræt fra 1803 og i Thorvaldsens Buste fra 1816, i Manddomsaarene i Marstrands Portræt fra 1836 og i Alderdommen i Gertners Medlemsstykke, der hænger paa Charlottenborg. 2. Jan. 1883 fejrede Kunstakademiet Hundredeaarsfesten for hans Fødsel, og Akademiet besluttede at lade præge en Medaille til hans Minde, som dog først kunde udføres i 1889 af Medaillør H. Conradsen. Ved en i

1887 tagen Beslutning blev det bestemt, at den færdige Medaille i Sølv skulde gives som «Aarsmedaille».

Illustr. Kal. 1856. Ph. Weilbach, Maleren Eckersbergs Levned og Værker, 1872. Weilbach, Konstnerlex. Ude og Hjemme 31. Dec. 1882. *Ph. Weilbach.*

Eckersberg, Erling Carl Vilhelm, 1808—89, Kobberstikker, en Søn af den foregaaende, blev født 25. Sept. 1808 i Kjøbenhavn, uddannede sig til Kobberstikker under O. O. Bagge, medens han samtidig lærte at tegne paa Kunstakademiet, hvis Sølvmedailler han vandt 1831. 2 Aar efter tilkjendtes den store Guldmedaille ham for et Stik efter den lille van Eyck i den kgl. Malerisamling, og fra 1 Jan. 1834 fik han Akademiets Rejsestipendium for 3 Aar og arbejdede navnlig i Paris og Parma. Blandt hans Blade er «Fiskere fra Hornbæk», efter Faderens Maleri, vistnok det bedste. For øvrigt havde han en fast Stilling som Kobberstikker ved Nationalbanken, indtil han i 1871 tog sin Afsked paa Grund af svækket Syn. Død 27. Nov. 1889, ugift.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Ecklon, Christian Friedrich, 1795—1868, Botaniker, er født 17. Dec. 1795 i Aabenraa, hvor Faderen var Slagtermester. Lægen Dr. A. W. Neuber underviste ham i Latin og Botanik og understøttede ham paa anden Vis. Han kom i Apothekerlære og gik 1823 som Farmaceut til Kapstaden, hvor han derpaa levede i 4 Aar som Apothekermedhjælper. 1827 udgav han en Fortegnelse over de liljeagtige Planter, som han kjendte fra Afrikas Sydspids, deres Voxesteder og Blomstringstid. 1828 vendte han tilbage til Evropa, hvor hans botaniske Samlinger bleve overgivne til danske og tyske Botanikere til videnskabelig Bearbejdelse; i «Linnæa» har Schlechtendal meddelt Resultatet af sine Arbejder under Titelen «Plantæ Ecklonianæ», og Lehmann i Hamborg beskrev navnlig hans Palmer. Ved Professorerne Hornemanns og Reinhardts Hjælp fik han derpaa af den danske Regering et Rejsestipendium til en ny Rejse til Kap (1829), og en tysk Rejseforening gav ogsaa Bidrag. I Forbindelse med Tyskeren Zeyher berejste han en stor Del af Kapstatens og Kafferlandets Territorium, og Antallet af de Plantearter, han 1833 bragte med tilbage til Evropa, angives til o. 8000. I de følgende Aar boede han i Hamborg og begyndte herfra Udgivelsen af en Flora for Sydafrika, af hvilken 3 Bind udkom (1835—37), men som ikke afsluttedes. Et Herbar paa o. 4000 Arter overgav han til den botaniske Have i Kjøbenhavn, og Musæet i Kiel fik

ogsaa en Del zoologiske Samlinger. Hornemann opkaldte en sydafrikansk Algeslægt efter ham *Eclonia*, og Kiels Universitet udnævnte ham 1838 til Æresdoktor. 1838 rejste han tredje Gang til Kap, hvor han døde (sindssyg) i Dec. 1868, efter dog i 1844 at have aflagt et kort Besøg i Evropa. Indtil 1864 havde han en lille Pension af den danske Regering.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Bonplandia 1857.

Eug. Warming.

Eddelien, Matthias Heinrich Elias, 1803—52, Maler. Hans Fader, Nicolai David E. eller Erdelien, som Navnet ogsaa skrives, havde arbejdet i Kjøbenhavn som Tømrer, og da Sønnen, født 22. Jan. 1803 i Greifswald, var kommen i Malerlære og ønskede at uddanne sig til Kunstner, sendte Faderen ham i hans 16. Aar til Kjøbenhavn. Her blev han Svend og besøgte Kunstakademiet, hvis Sølvmedailler han vandt, samtidig med at han arbejdede i sit Haandværk. I 1833 fik han den mindre og i 1837 den store Guldmedaille, den sidste for «David opmuntrer Saul ved sit Harpespil». Da A. Müller ligeledes havde vundet den store Guldmedaille s. A., maatte de konkurrere paa ny i Løbet af 1838 om Stipendiet. E. havde som Udlænding egentlig ikke Ret dertil, men da han, efter en af Akademiet anbefalet Ansøgning, havde faaet Indfødsret (4. Sept. 1838), var denne Hindring fjærnet. Da han sejrede i Konkursen, fik han det store 3aarige Stipendium fra 1. Jan. 1839. Han gav sig dog Tid til først at holde Bryllup med Olivia Hjorth og rejste i Juni Maaned til Italien med sin unge Kone. Under Rejsen malede han nogle Altertavler, og ved Hjemkomsten til Danmark blev han 1844 agreeret af Kunstakademiet, men naaede ikke at udføre Receptionsstykke, da Udsmykningen af Christian IV's Kapel i Roskilde, hvorpaa han samtidig havde faaet Bestilling, optog al hans Tid og Kraft. Det synes endog, som om Arbejdets Anstrængelser have medvirket til den Lamhed i den højre Arm, som 24. Juni 1852 afbrød hans Arbejde, efter at han lige var bleven færdig med Loftet, der er det smukkeste og varigste Minde om hans Kunst, og hvori hans Sans for Kolorit og smagfuld Form klart træder frem. En Rejse til et tysk Badested syntes at have bedret hans Tilstand, men efter at han var vendt tilbage til Kjøbenhavn, fremkaldte et Slagtilfælde pludselig Døden 24. Dec. 1852.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Edel (Adela), —1115, Dronning, var Datter af den flanderske Grev Robert, «Friseren» kaldet, og Gertrude, blev o. 1082 gift med Kong Knud den hellige og fødte ham 3 Børn. Efter at hendes Ægtefælle var dræbt i Albani Kirke i Odense 10. Juli 1086, sneg hun sig ved Nattetid ind i Kirken for om mulig at bortføre hans Lig til Flandern, men hun saa da allerede de første Undere ved Graven og opgav sit Forsæt. E. flygtede derpaa med sin Søn Carl (den danske, s. III, 356) til sin Fader i Flandern, medens hendes Mands trofaste Broder Erik synes at have taget hendes 2 Døtre med til Sverige; her bleve de i alt Fald gifte, Cæcilia (s. ovfr. S. 124) med den gotiske Jarl Erik, Ingerd med Folke, Stamfader til Folkungerne. I Flandern opholdt E. sig i 5 Aar; her som i Danmark vandt hun ved Godgjørenhed og Fromhed det Lovord at være «ædel» af Vandel som af Navn. Under sin Broder Roberts Ledsagelse drog E. 1092 gennem Frankrig til Apulien for at blive Hertug Rogers Hustru. Roger Bursa havde arvet Apulien efter sin Fader, Robert Guiscard, 1085; de glimrende Bedrifter, som hans Slægtinger — saaledes hans Broder Korsfareren Boemund og hans Farbroder, Siciliens Erobrer, Roger — udførte, stillede ham og hans Hertugdømme i Skygge; Sigurd Jorsalfarer skal dog i Følge Sagaerne paa sit Besøg 1110 have givet Roger Kongenavn. Ved sin Død 1111 efterlod han Apulien til den Søn, Vilhelm, som E. havde født ham. 2 tidligere fødte Sønner, Ludvig og Guiscard, vare døde som smaa. E. glemte i øvrigt ikke paa det fjærne Sted sin første Ægtefælle, men sendte, da Knud blev erklæret for Helgen, kostbare Gaver til at smykke hans Helgenskrin med. Hun døde i April 1115.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Edinger, Lorents, 1631--91, Professor, blev født 30. Dec. 1631 i Kjøbenhavn og var Søn af Vinhandler Niels E. og Ellen Baltersdatter. 1647 blev han Student og rejste o. 1650 til Udlandet, hvor han studerede ved hollandske, tyske og franske Universiteter. 1654 blev han Rektor i Slagelse og Aaret efter Magister. Da Skolens Midler svandt ind under Svenskekrigen 1658—60, kunde den ikke holdes i Gang. Han forlod den derfor og nedlagde sit Embede 1660. I de følgende Aar opholdt han sig i Kjøbenhavn, hvor han syslede med lærde Studier, især nytestamentlig Indledningsvidenskab, indtil han 1667 udnævntes til Professor i Filosofi og Rhetorik ved Odense Gymnasium. Han begyndte dog først

sin Virksomhed Aaret efter og blev 1672 Professor i Græsk. 1674 ægtede han Barbara Landorf, Datter af Stiftsskriver Hans Brodersen L., og havde med hende 7 Børn, af hvilke det ældste, Sønnen Nicolai E., blev Præst i Vestenskov og Provst i Sønderherred paa Laaland. E. døde 5. April 1691, og Enken ægtede senere Professor E. Naur i Odense.

Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. I, 532 f.

S. M. Gjellerup.

Edwardsen, Edvard, 1630—95, Konrektor, Forfatter, født i Bergen 16. Nov. 1630. Faderen, Evert Eiben, findes indskreven som Skomager i Bergens Borgerbog 1614. Moderen hed Dorothea Jochumsdatter Gyltz. De havde Familieforbindelser i Holland og vare maaske her fra. Sønnen kom 1637 i Bergens Latinskole, hvor han forblev i 14 Aar, deponerede 1651, tog Attestats og prædikede til Dimis 1653, gjorde 1654 en Rejse til Holland og var derpaa Informator hos adskillige fornemme Folk til 1661, da han blev knyttet til Bergens Skole som Hører (1. Lektie). Aaret efter fik han 2. Lektie, og 1663 blev han Konrektor, i hvilken Stilling han virkede til sin Død, 1695 (begr. 18. Marts). 1673 tog han Magistergraden. Han var vel hjemme i de matematiske Videnskaber, en dygtig Prædikant, og at han som Skolemand gjorde Fyldest, tør maaske sluttes af, at han aldrig nævnes i Konsistoriets Protokoller i denne Tid, da Skolen ellers gav det nok at bestille. Han er en af de Skolemænd fra denne Tid, der have indskrevet sit Navn i Litteraturen. En liden Andagtsbog, «Guds Bolig hos Menneskene», udgav han 1668, men dette blev det eneste af alt, hvad han skrev, som i hans Tid blev udgivet. Foruden dette skrev han et kirkehistorisk Arbejde: «Guds og Jesu Christi synlige og usynlige Menigheds og Kristenkirkes første Begyndelse, Fremgang og Vilkaar udi og under de 4 Monarkiers Regering». Sin meste Berømmelse har han imidlertid vundet ved sine vigtige Samlinger til Bergens Beskrivelse, som han fuldførte 1676, derpaa atter afskrev og førte frem til Aaret før sin Død, 1694. Disse benyttedes af Holberg og Fasting, der tillægge Forfatteren den Ros, han fortjener. De ere senere udgivne (af N. Nicolaysen i «Norske Magazin» II) og høre til de vigtigste Kildeskrifter til Norges indre Historie i Tiden efter Reformationen. Ved sin Flid, Nøjagtighed og Paalidelighed har E. indlagt sig stor Fortjeneste af vor Litteratur. Han var gift 1. (1664) med Karen Andersdatter Buus,

2. (27. April 1669) med Christence Schreuder († 1684), Datter af Mag. Otto S., Sognepræst til Nykirken i Bergen, og Margrethe Miltzow. Nicolaysen, Norske Mag. II, 489 ff. Danske Samlinger IV, 84 f.

D. Thrap.

Eegholm, Carl Wilhelm Anton, 1769—1803, Skuespiller, blev født i Kjøbenhavn 1. Marts 1769 og var en Søn af Fuldmægtig ved Avktionskontoret Hans Christian E. og Johanna Dorothea f. Beeck. Han var en Mand paa 30 Aar, da han bestemte sig for at gaa til Theatret, og denne Beslutning havde han fattet, fordi han i «Borups Selskab» var et af de mest fremragende Medlemmer til at spille Privatkomedie. Man sagde om ham, at han som Deklamator godt kunde maale sig med Fr. Schwarz, og det blev da ogsaa i en af dennes Roller — Baronen i «Fændrikken» —, at han 12. Sept. 1799 kom til at debutere paa det kgl. Theater. Med heldige Naturgaver forbandt han Intelligens og klar Opfattelsesevne; der betroedes ham snart et temmelig betydeligt Repertoire i det ældre, saa vel alvorlige som komiske, Fag, men hans noget svagelige Helbred bevirkede, at man ikke turde overbebyrde ham, endskjønt han selv var yderst nidkjær i Udførelsen af sin Gjerning. Han optraadte sidste Gang 29. April 1802 som en Olding i «Johanna Montfaucon» og døde 18. Juli 1803. Han var gift med Sophie Magdalene Kraglund, Datter af Stiftspræst H. S. K. ved Vallø.

Overskou, Den danske Skueplads III og IV.

Edgar Collin.

Eenholm, Lorentz Peter, 1784—1841, Skuespiller. Allerede som Dreng var E. kommen ind paa det kgl. Theaters Balletskole, men forlod den kort efter Konfirmationsalderen for at blive Skuespiller og tog efter Fr. Schwarz' Raad Engagement ved Theatret i Odense for her at uddanne sine Evner. Paa det kgl. Theater debuterede han 20. Marts 1802 som Edvard i «Pigen fra Marienborg» og gjorde ikke ringe Lykke, hovedsagelig fordi der var en vis udvortes Lighed mellem ham og den af Publikum saa højt skattede Saabye. Det var da ogsaa nærmest i dennes Rollefag som den muntre Elsker, at E. havde sit Repertoire. Hans Talestemme var noget klangløs, men yderst tydelig og bøjelig, og da der over hans Person som over hans Spil var udbredt megen Tækkelighed og Elskværdighed, fik han snart fast Fod i Repertoiret. Hertil blev han ogsaa fremhjulpen ved sin store Flid, som tillod ham at

dække over adskillige Mangler, og ved sin noget spæde Tenorstemme, som han havde forstaaet at skole til stor Fuldkommenhed. Derfor blev der ogsaa betroet ham adskillige komiske Karakterroller, hvilke han udførte med god Virkning, ligesom større Syngespilroller, eksempelvis Titelrollen i «Faruk». Han optraadte sidste Gang 2. April 1840 som Geske Klokkers i «Barselstuen», fra- traadte ved samme Theateraars Udgang og døde 2. Nov. 1841.

Overskou, Den danske Skueplads IV og V.

Edgar Collin.

Egede, Christian Thestrup, 1761—1803, Søofficer, var en Søn af ndfr. nævnte Biskop P. E., fødtes 14. Nov. 1761, blev Sekondlieutenant i Flaaden 1782 og deltog i Kapitajnlieutenant P. de Løvenørns Expedition til Østkysten af Grønland 1786, hvis Opgave blandt andet var at opsejle Østerbygden, som man vedvarende henlagde til Grønlands Østkyst lige over for Island. Efter 2 svage Forsøg opgav Løvenørn dog allerede 26. Juli s. A. sin Kamp med Drivisen i Danmarksstrædet, og i det han nogle Dage senere ankrede op i Havnefjord paa Island, overdrog han E. med Jagten «den nye Prøve», et Fartøj paa 30 Kommercelæster og med en Besætning af 2 Styrmand og 7 Matroser, at fortsætte Togtet og forsøge Landgang paa Grønlands Østkyst, «hvor og naar han vilde», indtil Efteraaret 1787. E. tog fat paa Arbejdet med stor Kraft. Endnu samme Efteraar lykkedes det ham i en Isbugt at trænge frem, i Nærheden af det nuværende Kap Dan, til kun 2½ Mil fra Land; han opdagede Egedes og Rothes Fjord samt tog en Række gode Tøninger af Landet mellem 65° og 66° 30' n. Br., men en uigjennemtrængelig Isbarriere skilte ham fra Kystvandet. I Sommeren 1787 foretog han med stor Energi nye Forsøg, ledsaget af Hukkerten «Hvidfisken», der var sendt op til hans Understøttelse, men de uheldige Isforhold, hans utilstrækkelige Hjælpe- midler og vedholdende Storme tvang ham til at indstille Fore- tagendet i Okt. uden at naa Land. Han har beskrevet Togtet i «Rejsebeskrivelse til Østergrønlands Opdagelse, foretaget i Aarene 1786 og 87», der udkom i 2 Oplag, og hans Undersøgelser havde en ikke ringe Indflydelse paa den senere Tids Opfattelse af Spørgs- maalet om Østerbygdens Beliggenhed. 1789 udnævntes E. til Pre- mierlieutenant, og med Heltemod deltog han i Slaget paa Reden 1801, hvor han kommanderede Kavalleriprammen «Rensborg», der blev opbrændt. S. A. udnævntes han til Kapitajn, men allerede

1802 afskedigedes han af Tjenesten og døde 17. Okt. 1803. Han var gift med Magdelene Barbara f. Budtz.

Grønlands hist. Mindesmærker III, 751 ff. Meddelelser om Grønland VI.

P. Lauridsen.

Egede, Hans Poulsen, 1686--1758, Missionær, blev født paa Gaarden Harstad i Throndenæs Sogn i Nordlandene 31. Jan. 1686. Hans Fader, Sorenskriver Poul Hansen E., var en Søn af Sognepræst i Vester Egede paa Sjælland Hans Jensen (Ravn) Colding, hvis Børn toge et nyt Efternavn efter deres Fødested, i Følge et Familiesagn oprindelig for derved at blive skjelnede fra nogle Skolekammerater, der ogsaa bare Navnet Ravn. I deres Segl havde Egederne siden en Ravn, der stod paa en Egestub. H. E.s Moder, Kirstine Hind, var en Sorenskriverdatter fra Senjens Fogderi, under hvilket ogsaa hans Faders Embede hørte. Hans Morbroder Peder H., Sognepræst for Sand Menighed, var hans første Lærer, men det var Kapellanen Niels Schielderup paa Hammerøen, der 1704 dimitterede ham til Kjøbenhavns Universitet med et meget rosende Vidnesbyrd. I Schielderups Sogn fandtes der en Del hedenske Lapper, men det var dog ikke under Opholdet paa Hammerøen, at Loddet blev kastet for E.s Fremtid. Schielderup, der for øvrigt skal have været baade en nidkjær og en velstuderet Præst, synes nemlig ikke at have taget sig særlig af de Hedninger, der boede i hans Nærhed.

Allerede i Avg. 1705 kunde H. E., efter i Løbet af 1½ Aar at have tilendebragt sine theologiske Studier, vende hjem til Norge med Ret til at søge Præstekald og med en anbefaling for stor Flid og hurtigt Nemme. Denne var udstedt af hans kjøbenhavnske Privatpræceptor, Prof. theol. Hans Bartholin, en orthodox Theolog af den gamle Skole, der senere optraadte som en ivrig Modstander af Pietismens store Forhaabninger om Hedningernes Omvendelse (jvfr. I, 561). Knap 2 Aar efter sin Hjemkomst (15. April 1707) blev E. ordineret til Præst for Vaagen, en af Lofotenøerne, og kort efter ægtede han den 13 Aar ældre Gertrud Rasch, hvis Fader, Niels R., ejede Gaarden Vebestad i Nordlandene. Da han et Aars Tid havde været Præst, randt det ham en Gang i Hu, at han havde læst, at der i gamle Dage havde været Kristne i Grønland; men han havde en Formodning om, at dette ikke længer var Tilfældet. Ved at spørge sig for hos en Svoger, der havde faret paa Grønland, fik han at vide, at der i den sydlige Del af Landet kun var

vilde Hedninger, og om Østerbygden kunde Svogeren intet sige, fordi ingen vovede sig der til af Frygt for Drivisen. Denne Meddelelse vakte, som han selv siger, hans hjærtelige Medynk med disse arme Menneskers elendige Tilstand, og han følte strax stor Lyst til at prædike Christus for dem, saa meget mere, som Grønlands Indbyggere efter hans Mening maatte være Efterkommere af Nordmænd, der i længst forsvundne Dage som Nybyggere havde nedsat sig i det fjærne Land. Da han ikke kunde slippe de stakkels Grønlændere af Tanker, sendte han (1710), for dog at gøre noget, sin egen Biskop (i Throndhjem) og Bispen i Bergen, Hvalfangernes Stapelstad, et «allerunderdanigst Forslag til Grønlændernes Omvendelse og Oplysning». Biskop Randulff i Bergen glædede sig over hans Tilbud om selv at bringe Grønlænderne Evangeliet, men mindede dog om de sproglige Vanskeligheder, der vilde være forbundne med Udførelsen af en saadan Plan. Biskop Krog i Throndhjem var ogsaa glad over E.s Plan, især fordi han havde erfaret, at der tilforn havde været Bisper i Grønland, som havde «dependeret» af den throndhjemske Bispestol; og han havde vilde Fantasier om de «utrolige Herligheder», der maatte kunne findes i et Land, som umulig kunde være meget langt fra Cuba og Hispaniola, «hvor den store Abondance af Guld fandtes».

Det var imidlertid ikke Haabet om at finde Guldstøv, der bragte E. til at fastholde Planen om en grønlandsk Missionsvirksomhed, til Trods for at hans Hustru ved sin Modstand mod den gjorde ham «næsten desperat». Han havde en Følelse af, at det var Guds Vilje, at han skulde gaa til det fjærne, uvejsomme Land, og til sidst lovede hans trofaste Hustru ham ogsaa, at hun som en tro Sara med Glæde vilde følge ham. Efter at Gertrud Rasch's Modstand var brudt, sendte E. paa ny Breve til nogle af de norske Bisper og til Missionskollegiet for at faa Planen udført; men fra alle Sider kom der det Svar, at han maatte have Taalmodighed, i det mindste indtil Danmark havde faaet Fred. I Ventetiden groede Indvendingerne mod hans Plan, og for at væрге denne skrev han da i Jan. 1715: «En skrift- og fornuftgrundet Resolution og Erklæring over de Objektioner og Forhindringer angaaende det Forsæt til de hedenske Grønlænderes Omvendelse». Forgjæves tilbød han, for personlig i Danmark at kunne virke for sin Livssag, at opgive sit Embede mod en ringe Pension, indtil han var bleven hjulpen paa anden Maade. Han fik til Svar, at Vaagen Kald var alt for daarligt til, at nogen kunde overtage det paa de Betingelser,

og paa samme Tid indlob der en, for øvrigt usand, Skipperhistorie om nogle Søfolk, der vare blevne dræbte og spiste af de «vilde» Grønlændere. Men E. kunde trods alt ikke opgive sin Plan. 1717 skrev han til Biskoppen i Throndhjem, at han uden Betingelser gav Afkald paa sit Embede, og efter en oprivende Afsked med Slægt og Venner rejste han til Bergen. Nogle mente, at han var afsindig, andre troede, at han havde haft Syner og Aabenbaringer, men atter andre «dømte retsindig og kristelig» om hans Forehavende, og da der efter Carl XII's Død blev indledet Fredsunderhandlinger, rejste han til Kjøbenhavn for selv at forelægge Kongen sin Plan. Thomas v. Westen, der den Gang var i Hovedstaden, har rimeligvis banet Vej for ham baade hos Kongen og i Missionskollegiet, og i Nov. 1719 udgik der til Stiftsbefalingsmanden og Magistraten i Bergen en kongelig Skrivelse, der bød de bergensiske Kjøbmænd overveje, paa hvilke Betingelser Handelen paa Grønland fra deres By kunde drives med Fordel.

Dette Skridt førte dog ikke til noget, og E. græmmede sig over Bergensernes Kræmmerpolitik i en Sag, der efter hans Overbevisning gjaldt mange Menneskesjæles evige Frelse. En ny Henvendelse til Regeringen bar heller ingen Frugter, og E. og hans Hustru havde rig Lejlighed til at erfare, at Spot og Skade følges ad. Til sidst lykkedes det ham dog, ved først selv at tegne sig for et Bidrag paa 300 Rdl., at tilvejebringe 8—10000 Rdl., og for denne Sum blev der kjøbt et Skib, som fik Navnet «Haabet». Regeringen gav derpaa sit Minde til, at dette Skib gik paa Grønlandstogt, og 15. Marts 1721 blev E. udnævnt til Missionær i Grønland med 300 Rdl. i aarlig Løn og 200 Rdl. til Udrustning. Efter 11 trange Aar stod han da endelig ved sine Ønskers Maal, og med godt Mod lettede han Anker 3. Maj. «Haabet», der var fulgt af 2 andre Skibe, kunde imidlertid paa Grund af Modvind først 12. Maj stikke i rum Sø.

Efter en Maanedes lykkelig Sejlads fik E. og hans Fæller Grønlands Sydspidse i Sigte, men Isen tillod dem ikke at gaa i Land, og 24. Juni saa det ud, som om de smaa Skibe skulde blive skruede sønder og sammen af Isen. Et af Skibene fik en alvorlig Læk, og Kapitajnen paa «Haabet» opfordrede E. og hans Hustru til at berede sig paa Døden. Men da Taagen næste Morgen lettede, opdagede E. med Tak til Gud, at den stærke Storm havde adsplettet de truende Isflager, og 3. Juli landede han og hans Ledsagere paa Vestkysten i en god Havn paa Øen Imeriksok under den 64. Bredde-

grad. E. kaldte Stedet «Haabets Havn», og han udsaa sig strax en Byggeplads til et Hus, der kunde være Vinterbolig for ham og hans Ledsagere. I Løbet af en Maaned blev dette opført af Tørv og Sten og indvendig beklædt med Brædder, og 31. Avg. holdt han i det sin første Prædiken paa grønlandsk Grund. Da han saaledes havde skaffet sig og sine Ledsagere Ly mod Vinterkulden, spredtes han og de til forskjellige Sider for at lære Egnen at kjende og for at undersøge, hvad der fandtes af Vildt og Fisk.

Grønlændernes Mistænksomhed lagde i Begyndelsen mange Hindringer i Vejen for de fremmedes Virksomhed, men lidt efter lidt fik de Tillid til E., og han begyndte at lære deres Sprog, først og fremmest en hel Række Gløser, som han lokkede ud af dem, efter at han havde opdaget, hvorledes Spørgsmaalet: «Hvad hedder det?» blev udtrykt paa Grønlandsk. Senere fik han ogsaa gjennem sine Børn god Hjælp til Udvidelse af sine Sprogkundskaber; thi hans Sønner bleve snart ved at færdes mellem grønlandske Børn fortrolige med det fremmede Tungemaal. Men Sproget var dog længe en Bom for hans Virksomhed. Han maatte begynde med «saa sagteligen at stamme med Grønlænderne og ved Tegn søge at give dem nogen Impression i Hjærtet af Gud», og det holdt haardt i det fattige grønlandske Sprog at finde Ord for det, der var udtrykt paa Sokrates' og Platos Modersmaal. Men den Kjærlighed, der brændte i ham, bragte ham ogsaa lykkelig over disse Vanskeligheder, og de grønlandske Troldmænd (Angekut) lærte deres Landsmænd at se en stor Angekut i den fremmede Missionær. Den største Vanskelighed mødte E. fra hans egne Folk. Da det første Aar var gaaet, uden at det Skib, man havde ventet fra Hjemmet, var kommet, vilde de fleste vende tilbage til Norge. Hans Ledsagere vare allerede i Færd med at pakke sammen for at søge hjem med en af de hollandske Hvalfangere, da der endelig (Juni 1722) kom 2 Skibe fra Fædrelandet. Da disse ikke blot medbragte Levnedsmidler, men ogsaa gode Løfter fra Kongen og Missionskollegiet, rejstes Modet hos E.s lille Skare, og der blev udsøgt en bedre Plads til en ny Nybygd, som fik Navnet «Godt-haab». E. begyndte nu ogsaa at tage grønlandske Børn i sit Hus for at lægge Grunden til en Skole, og i Tiden fra Mandag til Fredag rejste han i Regelen om for at være saa nyttig som muligt for Grønlænderne og for at dygtiggjøre sig selv til paa deres Modersmaal at meddele dem det bedste, han ejede. Han maatte bekjende, at han «ingen synderlig Andagt eller Bevægelse havde

fornummet hos dem», men det var ham dog en Trøst, at de «snart viste mere Andagt end tilforn ved med Jesu Navns Paakaldelse at lægge sig til at sove og igjen opstaa». Hvor han kom, flokkedes de om ham for at indbyde ham til at tage Plads i deres Hytter, og han var i Løbet af et Aars Tid naaet saa vidt, at han kunde gjøre det første Udkast til en grønlandsk Katekisme, som han kaldte «Enfoldige Kristendomsspørgsmaal».

1723 bragte Skibet fra Hjemmet ham en Medarbejder, Albert Top, der blev sendt til Nepisene, hvor der blev oprettet en ny Koloni, og Top kunde fortælle, at Interessen for E.s Gjerning var voxet i de forenede Riger. Kongen havde besluttet, at Grønland skulde undersøges, og paa et til dette Øjemed opsendt Skib foretog E. i Høsten 1723 en lang og vanskelig Rejse, der imidlertid gav ham rigelig Lejlighed til at forkynde Evangeliet. 10. Jan. 1724 holdt han sin første Prædiken paa Grønlandsk, og hans Arbejde bar nu saa gode Frugter, at han allerede kunde melde hjem om større Alvor og Agtpaagivenhed baade hos gamle og unge. Det var ham ogsaa en stor Opmuntring at erfare, at Kongen, efter at Forsøget paa at holde det bergensisk-grønlandske Kompagni oppe ved et Lotteri var glippet, ved en Kollekt i Danmark og Norge havde tilvejebragt 50000 Rdl., der bleve skjænkede til Kompagniet. Denne Sum var dog ikke stor nok, og 1727 maatte Regeringen selv tage Sagen i sin Haand. E. vedblev, selv efter at Handelen var bleven kongelig, at være Leder af Handelsforetagendet, men denne Stilling bragte ham ofte i et skjævt Forhold til Grønlænderne, og lidt efter lidt trak han sig tilbage fra Overtilsynet med Kjøbmandskabet for helt at ofre sig for Missionen. Regeringens Omsorg havde ogsaa ført til, at der var blevet sendt Soldater og Slaver der op, og disse havde man inden Afrejsen fra Danmark ladet indgaa Ægteskab med løse Kvindfolk fra Børnehuset. Saadanne Kolonister vare naturligvis en tvivlsom Forøgelse af den danske Kreds, og baade Soldaterne og Slaverne førte et ryggesløst Liv til stor Forargelse for Grønlænderne. Desuden bleve Soldaterne snart kjede af at være der oppe, og der udbrød et Mytteri, saa at E.s Liv endog var i Fare. Men trods alle Hindringer gjorde han sin Gjerning, støttet af en stadig voxende Skare Medarbejdere, og efter 1729 begyndte han med større Frimodighed at meddele Børn og voxne Daaben, for de sidstes Vedkommende dog kun, hvor han fandt en forholdsvis betydelig Kristendoms kundskab forenet med klare Vidnesbyrd om oprigtig Tro.

Efterhaanden som Missionens Fremtid syntes sikret, kunde E. se lysere paa sin Gjerning; men Sorger skiftede idelig med Glæder. 1726 fremkaldte det sædvanlige danske Skibs Udeblivelse en pinlig Hungersnød; 1727 havde han nær bragt sig selv og sine Husfolk i Ulykke ved en Luftforgiftning, der var en Følge af et af hans Forsøg paa ved Kemiens Hjælp at finde de vises Sten. 1731, da Budskabet om Frederik IV's Død naaede Grønland, indløb der tillige en kongelig Befaling til at opgive det hele Foretagende og til at nedlægge Nybygderne af økonomiske Grunde. Det lykkedes dog E. at faa den kommanderende Officers Tilladelse til at beholde 10 Matroser, der frivillig vilde blive i Grønland, og derved frelstes Missionen. Allerede næste Aar kom der nemlig Bud om, at Grev Zinzendorf under sit Ophold i Kjøbenhavn havde omstemt Christian VI med Hensyn til «den grønlandske Affære». 1733 bragte imidlertid Forbindelsen med Danmark en stor Ulykke over Landet, i det Børnekopperne kom ind ved et dansk Skib, og de indfødte bukkede i Hobetal under for Farsoten. Der var Egne, som næsten døde ud, og blandt Ofrene for den ødelæggende Sygdom var ogsaa en ung Grønlænder, i hvem E. havde haabet at faa en indfødt Evangelist. Med Smerte sagde han til sig selv, at han, der kun vilde bringe de stakkels Hedninger Frelse og Salighed, var kommen til at bringe dem Undergang og Fordærvelse, og han og hans trofaste Hustru søgte med den største Opofrelse at yde de syge al den Pleje, de kunde. Gertrud Rasch fik i denne trange Tid et Knæk, som hun ikke forvandt, og 21. Dec. 1735 lukkede E. hendes Øjne «i det trøstelige Haab om en glædelig Samling igjen i Guds Herlighedsrige», men tillige med en levende Følelse af, at den Berømmelse, han kunde give hende, «ikke rakte til den Højde, som hendes Gudsfrygt og kristelige Dyder fortjente».

Det Aar, der bragte Koppesygdommen til Grønland, havde ogsaa bragt E. nye Medarbejdere, 3 Herrnhuter: Christian David og de to Fættre Matthæus og Christian Stach, som Zinzendorf med Christian VI's Minde sendte der til. De herrnhutiske Missionærer havde lagt Vejen om ad Kjøbenhavn, og der havde de erfaret, at den pietistiske Kreds, som da gav Tonen an, ikke havde meget tilovers for den orthodoxe E. Da de kom til Grønland, saa de paa E. med Fordomme, og Forholdet blev strax mindre godt. De tilhørte en anden Aandsretning, og de mødte med store Fordringer og en krænkende Overlegenhed. Alle Manglerne og Skrøbelighederne ved E.s Arbejde bleve strax udfundne og meldte

til Herrnhut og Kjøbenhavn, og med pietistisk Ensidighed brøde de helt Staven over E.s Prædikener, som de maaske kun forstode lidet af, fordi de hverken kunde Dansk eller Grønlandsk. Den store Strid mellem den herrnhutiske Pietisme og den orthodoxe Lutherdom skulde nu ogsaa udkæmpes paa Grønlands Kyster. Herrnhuterne nøjedes ikke med at kalde E. en uomvendt Mand, men de beskyldte ham endog for at have beriget sig selv paa Missionens Bekostning. En saa skamløs Bagvaskelse maatte de dog tage tilbage, men de holdt fast ved, at han «ikke vandrede i Troen for Gud», og de vilde ikke modtage Nadveren af hans Haand. Denne Strid nagede E. dybt, men han lønnede Herrnhuternes Had med Kjærlighed ved at besøge dem flittig, da de vare blevne syge. Dog, da hans Hustru døde, var hans legemlige Kraft brudt; han led baade af Skjørbug og Brystsvaghed. Til de legemlige Lidelser kom ogsaa svare Anfægtelser, og under disse modnedes hans Beslutning om at forlade Grønland, i det han haabede at kunne gavne Grønlænderne mere ved at virke for sin Livssag i Danmark end ved at blive ude paa Missionsmarken, hvor han ikke længer kunde trives. 29. Juli 1736 holdt han sin Afskedsprædiken over Jes. 49, 4. I den udtalte han en stræng Dom over sit eget Arbejde, men priste Guds Trofasthed, og da han sluttede sin «Omstændelig og udførlig Relation angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse» (1738), vidnede han: «Som jeg ikke for timelig Fordels og Nyttes Skyld er rejst til Grønland, saa er jeg ligeledes ikke heller for timelig Fordels og Nyttes Skyld igjen rejst der fra, men Guds Ære alene og disse arme vankundige Menneskers Oplysning har, er og skal være mit eneste Øjemærke, ja Hjærtets uafsladelige Ønske indtil min Død».

Disse Ord vare intet tomt Mundsvejr. Kort efter at E. 24. Sept. var kommen til Kjøbenhavn, blev der paa hans Tilskyndelse oprettet et grønlandsk Seminarium, paa hvilket Studenter skulde uddannes til Missionærer og Waisenhusdrenge til Kateketer, og ved dette blev E. Lærer i det grønlandske Sprog. 18. Marts 1740 blev han end videre udnævnt til Superintendent eller Biskop for Grønland, og som saadan skulde han have Opsyn «saa vel med at udvælge og forestille [Missions-]Kollegiet bekvemme og dygtige Seminarister som med under Kollegiets Approbation at forfatte Instruktioner for dem og have Indseende med deres Embedsførelse og endelig efter Embedspligt at erindre, hvad videre til at befordre Grønlændernes Omvendelse maatte for nødvendigt og rigtigt eragtes». Disse Hverv

søgte E. at udføre med den Troskab og Ihærdighed, som han hele sit Liv havde lagt for Dagen. Da han syntes at mærke, at hans legemlige Kræfter vendte tilbage, fremkom han endog paa ny med et Forslag til et Togt, der skulde søge at opdage Østerbygden, og han haabede selv med sin yngre Søn Niels ved sin Side at kunne være Togtets Fører. Hans Forslag vandt imidlertid ikke Regeringens Bifald, og under sit Arbejde paa det grønlandske Seminarium havde han ofte Grund til at klage over den statskirkelige Maade, paa hvilken Missionens Sager bleve afgjorte. Waisenhusbørnene bleve uden Hensyn til deres Anlæg kommanderede ind paa Seminariet, og Missionstjenesten i Grønland sank hurtig ned til at være det første Trin paa Præstestigen for de Kandidater, der af en eller anden Grund ikke strax kunde vente Embeder hjemme. Kom der af og til unge Mennesker med Hjærter, der brændte for Missionen, havde de i Regelen faaet deres Vækkelse ved Herrnhutismens Paa-virkning, og i saa Tilfælde kunde E. opleve en Gjentagelse af Sammenstødet med Herrnhuterne ude paa Missionsmarken (s. ovfr. S. 317). Disse Forhold og Vanskeligheden ved at faa den knappe Løn til at slaa til i Hovedstaden bragte ham til 1747 at søge om Tilladelse til at nedlægge sin Gjerning for at tilbringe Alderdommen i en mindre By. Han var overbevist om, at hans ældste Søn, Poul E., der havde været hans Medhjælper baade i Grønland og i Kjøbenhavn, med friskere og større Kræfter vilde kunne fortsætte hans Arbejde ved Seminariet, og han haabede, at Pengene vilde strække videre uden for Hovedstaden.

Da Regeringen havde bevilget E.s Ansøgning, forlod han Kjøbenhavn, og efter at have besøgt sine Børn, der vare bosatte paa forskellige Steder i Danmark, slog han sig ned i Stubbe-kjøbing, hvor hans Datter Kirstines Mand, L. J. Alsbach, var Sogne-præst. Kort efter sin Hjemkomst havde han giftet sig paa ny (1740) med Majorinde Mettea Thrane, f. Dau, «et midaldrende, sær forstandigt og husraadigt Fruentimmer», der gjorde sit bedste for at faa den tarvelige Løn til at slaa til. Ogsaa i Stubbekjøbing fulgte han den grønlandske Missionssag med livlig Deltagelse, og det glædede ham at se de store Tjenester, som hans Søn stadig ydede Missionen ved sine sproglige Arbejder. Selv havde han 1742 udgivet en Traktat («Elementa fidei Christianæ»), der indeholdt Saliggjørelsens Orden, Luthers lille Katekisme, nogle Bønner, Salmer og Daabs-formularer paa Grønlandsk, og hans Skrift «Det gamle Grønlands nye Perlustration», der første Gang udkom 1729, blev 1741 udgivet

i udvidet Skikkelse. Den 2. Udgave af Bogen blev, ligesom den 1., oversat paa Tysk, og derved blev Udlandets Opmærksomhed henledet paa Grønland og den grønlandske Mission.

E.s Liv gled lige saa stille hen i Stubbekjøbing som i Kjøbenhavn. «Man kjendte ham», siger en Slægtning (J. J. Lund), der har skrevet hans Levned, «som den sande Kristen og skjulte Veldæder, som med største Flid tildækkede sin Godgjørenhed mod Byens fattige, og for at kunne gjøre meget godt af smaa Indkomster levede som en stor Økonom. Hvert et Skridt, han gjorde, var ærværdigt, og hans Levned var Opbyggelse.» Det maadeholdne Liv, han førte, gjorde, at han, «alt sit Slæb uagtet, bevarede en grønnende Sundhed i en høj Alder». 1758 fik han imidlertid, uden at være syg, en sikker Forudfølelse af, at hans Bortgang var nær forestaaende; han troede, at nogle salige afdøde havde vinket ad ham, og 5. Nov. 1758 døde han af en smitsom Syge stille og fredelig. Kort efter blev han stedt til Hvile paa Nicolai Kirkegaard i Kjøbenhavn ved Gertrud Rasch's Side.

Den dansk-norske Kirke har haft mange Mænd med større aandelige Gaver end H. E., men den har ikke haft mange, der have været hans Lige i Ydmyghed og selvfornegtende Kjærlighed. Missionshistorien kjender større Skikkelser, men det vil ikke være let at nævne nogen, der i Troskab har overgaaet denne Evangelist, for hvem Maalesnorene faldt paa de lidet gjæstmilde Steder «højt i Nord, hvor ingen Sangfugl bygger».

H. Egede, Omstændelig og udførlig Relation ang. den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse, 1738. P. Egede, Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holden fra 1721—88, u. A. J. J. Lund, Første Missionair paa Grønland, Biskop H. E.s Levnet, 1778. Giessing, Jubellærere I, 1 ff. N. M. Petersen, H. E.s Levnet, 1839. A. G. Rudelbach, Christ. Biogr. I, 284 ff. H. M. Fenger, Bidrag til H. E.s og den grønlandske Missions Hist. 1721—60, 1879.

Fr. Nielsen.

Egede, Poul Hansen, 1708—89, Missionær, Søn af ovfr. omtalte H. P. E., blev født i Vaagen Præstegaard 9. Sept. 1708. Da Faderen opgav sit Embede i Nordlandene, fulgte P. E. med sine Forældre, først til Bergen og Kjøbenhavn, senere (1721) til Grønland. Saa snart han havde lært lidt af det grønlandske Sprog, blev han sat til at undervise grønlandske Børn i den kristelige Børnelærdom, men i Begyndelsen høstede han som oftest kun Spot for sit Arbejde, fordi han ikke udtalte det fremmede Tungemaal rigtig. Det varede dog ikke længe, inden han ved sit lette

Nemme gjorde saa store Fremskridt i Grønlandsk, at han blev en god Støtte for sin Fader. Han var en modig Knøs, der med Uforfærdethed klatrede om paa de stejle Bjærge, og han lærte at bruge Bue og Pil og at styre en Kajak som en indfødt.

1728 blev han sendt til Kjøbenhavn for at faa en ordentlig boglig Uddannelse. Han og de Grønlændere, der fulgte med ham, bleve først forestillede ved Hove og derpaa indkvarterede paa Waisenhuset, indtil den store Ildebrand tvang dem til at søge Ly andensteds. Frederik IV syntes godt om den frejdige Yngling med det smidige Legeme, og hvis P. E. havde turdet følge sit eget Hoved, havde han taget imod Kongens Tilbud om at gjøre ham til Søkadet. Men det var hans Faders Vilje, at han skulde være Missionær i Grønland, og for at han kunde dygtiggjøre sig til den Gjerning, blev han 1729 overgivet til en Privatlærer, Student Peder Palstrup, der «mod allernaadigst Løfte om konvenabel Emploi» uden Kost og Løn lovede at gjøre ham færdig til Universitetet i Løbet af 2 Aar. Dette Løfte blev imidlertid ikke holdt, og da Missionskollegiets Formand 1733 vilde sende P. E. op til Grønland sammen med de herrnhutiske Missionærer, var han endnu saa langt tilbage i sine theologiske Studier, at han maatte bede om Tilladelse til at blive et Aar til i Danmark for at naa saa vidt, at han kunde tage Plads paa «tredje Stol» ved Examensbordet. Denne Bøn blev opfyldt, og 1734 afgik P. E. da til Grønland efter at være ordineret til Præst og Missionær sammen med Andreas Bing; en tredje Missionær, der blev ordineret samme Dag, Martin Ohnsorg, var kort i Forvejen med et andet Skib rejst til Godthaab. P. E. ventede ogsaa selv at komme der til, men da Skibet var kommet lige ud for Godthaab, meddelte Kapitajnen ham, at han havde Ordre til at gaa til Diskobugten, 100 Mil længere mod Nord, hvor der paa Kjøbmand Jacob Severins Bekostning skulde anlægges en ny Koloni, der siden blev kaldet Christianshaab. Saa snart P. E. havde sat Arbejdet der i Gang, rejste han til Godthaab for at besøge sine Forældre; under hans Fraværelse skulde Bing sørge for den nye Koloni. Allerede 1735 maatte Bing imidlertid af Mangel paa Levnedsmidler forlade Christianshaab og overvintre paa Godthaab. Da H. Egede (1736) vendte tilbage til Danmark, overlod han Missionen paa Godthaab til Bing og Ohnsorg, medens P. E. gik til den nye Koloni, hvor han udfoldede en stor Virksomhed under Kampe med Angekut, ofte knuget af en Sygdom, som han havde paadraget sig ved sine lange Rejser og Opholdet i en usund Bolig.

Samtidig med selve Missionsgjerningen havde P. E. haft et stort bogligt Arbejde for. Han, der i højere Grad end Faderen var bleven hjemme i det grønlandske Sprog, begyndte baade paa en grønlandsk Bibeloversættelse og en grønlandsk Ordbog. Inden Udgangen af 1737 var han allerede færdig med Oversættelsen af 1. Mosebog, men han tøvede med Udgivelsen, fordi nogle af de kristne Grønlændere, der havde hjulpet ham, vare bange for, at en Del af denne Bogs Indhold, t. Ex. Fortællingerne om Kains Brodermord og Patriarkernes Polygami, kunde volde Grønlænderne Skade og Forargelse. 1739 lagde han, efter at have fuldendt Oversættelsen af de 3 første Mosebøger, det gamle Testament til Side og tog, ogsaa paa Opfordring af sin Fader og et Medlem af Missionskollegiet, fat paa Gjengivelsen af de 2 første Evangelier, der forelaa paa Grønlandsk efter et Aars Tids Forløb. Dernæst lagde han Haand paa Pontoppidans Forklaring, der ikke alene blev oversat, men omarbejdet af Hensyn til Grønlændernes Tarv. Denne Side af hans Gjerning tog saa stærkt paa hans Syn, at han frygtede for Blindhed. Hans Øjne vare blevne saa daarlige, at han kun kunde taale at skrive ved det korte Dagslys, og selv med Læsningen gik det kun smaat ved kunstigt Lys. Derfor begyndte han til Grønlændernes store Sorg at tale om Hjemrejse. «Munden er god», sagde de til ham; «selv om du ej kan se, kan du nok derfor gjøre Nytte hos os. Tal derfor ej om at gaa til dit Fædreland; Gud gjør nok dine Øjne klare.» Deres Kjærlighed kunde dog ikke holde ham tilbage fra at gjøre det, der efter hans egen Overbevisning var det bedste for Missionssagen. 24. Juli 1740 holdt han Afskedsprædiken, og derpaa vendte han med Regeringens Tilladelse tilbage til Danmark efter at være afløst af 2 nye Missionærer, Alsbach og Wedzel.

Efter Hjemkomsten til Danmark mærkede han imidlertid snart, at hans Arbejde vilde finde en alvorlig Hindring i de knappe Pengemidler. Hans rige Ven Severin, der ejede Dronninglund, tilbød ham Sognekaldet der, men han foretrak at blive i Kjøbenhavn, da Christian VI for at skaffe ham Vartov Præstekald forflyttede Præsten der 1741. Da hans Fader 1747 forlod Hovedstaden, blev han endnu fastere knyttet til det grønlandske Seminarium. 1758 blev han Præpositus eller Provst for Grønland, 1761 fik han Titel af Professor; 1774 blev han Tilforordnet i Missionskollegiet og Direktør ved Waisenhuset, og 1779 fik han Titel og Rang som Biskop over den grønlandske Mission.

Som Præst ved Vartov og Docent ved det grønlandske Seminarium fortsatte han sit Oversætterarbejde. 1744 var han færdig med de 4 Evangelier, 1758 med Apostlenes Gjerninger, 1766 med hele det nye Testament. 1756 udgav han en forbedret Bearbejdelse af Katekismen; 1783 fulgte et grønlandsk Ritual, 1787 en Oversættelse af Thomas fra Kempens Bog om Christi Efterfølgelse. Og endda havde han faaet Tid til at fuldende den grønlandske Ordbog (1750), til at udarbejde en grønlandsk Grammatik (1760) og til at hjælpe med til Udgivelsen af en grønlandsk Salmebog og Bønnebog. 1788 udgav han under Titelen «Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holden fra 1721 til 1788» en Oversigt over sine Oplevelser i Missionens Tjeneste. Denne Bog, der blev oversat paa flere fremmede Sprog, gjorde stor Lykke, da mange af dem, der ikke delte P. E.s kristne Tro, havde Interesse for Grønlænderne som et Folk i den i Slutningen af det 18. Aarhundrede saa meget priste Naturlilstand.

6. Juni 1789 døde P. E., æret af alle som Grønlands Lærer. Han var 3 Gange gift, først med Elisabeth Marie f. Frauen († 1752, Datter af Justitsraad F.), med hvem han havde en Datter, der blev Stammoder til Slægten Glahn. Aaret efter sin første Hustrus Død ægtede han Marie Kirstine Thestrup († 1768), Datter af Højesterets-assessor C. F. T., og 1771 giftede han sig med hendes Søster, Christiane Amalie T., der overlevede ham i 6 Aar.

P. Egede, *Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holden fra 1721—88*, u. A. H. Egede, *Omstændelig og udførlig Relation ang. den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse*, 1738. J. J. Lund, *Første Missionair paa Grønland*, Biskop H. E.s Levnet, 1778. Giessing, *Jubellærere III*, 473 ff. Wiberg, *Alm. Præstehist. II*, 160. Worm, *Lex. ov. lærde Mænd*. H. M. Fenger, *Bidrag til H. Egedes og den grønlandske Missions Hist.*, 1879. *Fr. Nielsen.*

Egense, Johanne Emilie, s. Liebe.

Eggebrecht, Nicolai, 1580—1639, Kancellisekretær, født 11. Febr. 1580 i Wismar, Søn af Thomas E., Borger i Wismar, og Judith Wyp. Paa Grund af Faderens Pengetab maatte han tidlig forlade Hjemmet, gik i Skole i Ruppin og studerede derpaa ved Universitetet i Greifswald; her gjorde han Bekjendtskab med den senere Statholder i Norge Jens Juel, og efter at have rejst med ham i Tyskland, Italien og Frankrig fulgte han ham til Danmark. 1607 gjorde Statholderen paa Kjøbenhavns Slot, Breide Rantzau, ham til Hovmester for sine Sønner Cai og Frederik; han ledsagede

dem paa deres Rejse til Tyskland, Frankrig, Schweits og Italien. 1612 blev han ansat som Sekretær i det tyske Kancelli, fungerede 1629 i denne Egenskab ved Fredsmødet i Lybek og var 1630 Medlem af Admiralitetsdomstolen i Kjøbenhavn. 1614 havde han faaet et Kanonikat i Roskilde. Han maa have syslet noget med litterære Arbejder, da han efterlod sig en tysk Oversættelse af en Krønneke om Frederik II. Han var gift med Anna, Datter af Raadmand i Helsingør Jens Danielsen. Han døde 19. Febr. 1639.

Universitetsprogr. 1639.

J. A. Fridericia.

v. Eggers, Christian Ulrich Detlev Baron, 1758.—1813, Nationaløkonom, administrativ Embedsmand, er født 11. Maj 1758 i Itzeho. Hans Fader, Heinr. Friedr. v. E. (f. 1722, † 1798 som Administrator over Godset Rantzau), blev kort efter Sønnens Fødsel ansat som Præsident i Glückstadt. Her nød E. tillige med sine Brødre en omhyggelig Opdragelse i Hjemmet; den svagelige Dreng viste en stor Lærelyst og Trang til videnskabelig Syslen. I Slutningen af 1771 rejste han med sin Fader til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig i 5 Maaneder og ivrig lagde sig efter at lære at tale og skrive Dansk. Under dette Ophold indtraf Struensees Fald, der gjorde et stærkt Indtryk paa Drengen. 18 Aar gammel kom han til Universitetet i Kiel, hvor han hørte Forelæsninger over Jura; senere studerede han Rets- og Statsvidenskab ved Universiteterne i Leipzig, Halle og Göttingen, ved hvilket sidste Universitet han da ogsaa senere, i 1791, erhvervede Doktorgraden i Jura. Han beskæftigede sig under dette Ophold i Tyskland tillige meget med levende Sprog. I Aaret 1783 kom E. til Kjøbenhavn, hvor han fik Plads i Kommercekollegiet som Volontær, og endnu i samme Aar blev han udnævnt til Fuldmægtig sammesteds. Han vandt hurtig formaaende Venner, og navnlig fik Grev A. P. Bernstorff Interesse for ham. Allerede i Aaret 1785 udnævntes E. til Professor extraord. i Lovkyndighed og Kameralvidenskab, og i 1788 blev han Lærer i Statsret. Uden Tvivl har E. med Iver kastet sig over de Opgaver, der saaledes stilledes ham; han lagde omfattende Planer for sit Universitetsarbejde, hvad der fremgaar af det summariske Indhold (udgivet 1785) af de Forelæsninger over Statsvidenskaberne, som han holdt eller paatænkte at holde, uden at der i øvrigt syntes at være Udsigt til, at han vilde kunne give Statsøkonomien væsentlige Stød fremad. Men hans Virksomhed her blev ikke af lang Varighed og pegede i og for sig fra første Færd for en Del bort fra Uni-

versitetet. Hans Foredrag og Øvelser synes nærmest at have været afpassede til Uddannelse i den praktiske Statstjeneste; saaledes angav han at ville vejlede de studerende i saadanne Udarbejdelser, som forefaldt i Kollegierne, i det han havde faaet Adgang til forskellige Aktstykker derfra. Samtidig med Universitetsvirksomheden falder da ogsaa en mangesidig Deltagelse i det praktiske Liv. Allerede i 1785 var E. blevet Sekretær ved en kongelig Kommission til Undersøgelse af Forholdene paa Island; med denne Opgave staar hans fysikalske og topografiske Beskrivelse af Island i Forbindelse, hvoraf Begyndelsen under Titelen «Physikal. u. statist. Beschreibung von Island» udkom i 1786, men som aldrig fuldendtes. I 1786 blev han Sekretær og Bogholder ved Kreditkassen, 1790 Medlem af dens Direktion, 1787 Medlem af den islandske Handelskommission, kort efter af andre Handelskommissioner. Disse og andre praktiske Opgaver gjorde det snart umuligt for ham at fortsætte Universitetsvirksomheden, og allerede 1789 fritoges han for at holde Forelæsninger.

E., der var grebet af de fysiokratisk-filanthropiske Ideer, som ere et Særkjende for denne Tidsalder, blev nu sin Velynder Bernstorffs ivrige Medarbejder i dennes Virksomhed for at ophjælpe Bondestanden og særlig for at afskaffe Livegenskabet i Hertugdømmerne. Hans Pen stod til Raadighed for Bernstorff, og han udgav flere Afhandlinger for at bearbejde den offentlige Mening til Fordel for de nævnte Planer. Overhovedet udfoldede E. igjennem hele sit Liv en mangesidig Forfattervirksomhed, væsentlig i det tyske Sprog. 1785 udgav E., der var Frimurer, sin «Probiertein für ächte Freimäurer»; han har udgivet Rejsebeskrivelser, «Denkwürdigkeiten der französischen Revolution» (6 Bd. 1794—1804), forskellige politiske Betragtninger, en «Ræsonneret Plan til et Universitet i Norge» (et Prisskrift, 1794), forskellige juridiske Arbejder, saaledes et af den preussiske Lovgivningskommission prisbelønnet Arbejde: «Lehrbuch des Natur- u. allg. Privatrechts u. gemeinen preussischen Rechts» (1797). Hans Mindeskrift over Bernstorff («Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Staatsministers Grafen v. Bernstorff», 1800) bør ogsaa nævnes. 1800—1 udgav han «Memoiren über die dänischen Finanzen», til Dels Gjengivelse af ældre Arbejder. Den Rolle, han har spillet i Danmarks økonomiske Historie, har dog vistnok væsentlig beroet paa, at han var vel anskrevet hos den absolutistiske Regering og anvendte sine omfattende Kundskaber og betydelige Arbejdskraft i dens Tjeneste til Lovgivningsarbejde og Reformers af forskjellig Art.

E. havde i Aaret 1790 ægtet Johanne Ernestine Münter, Datter af Dr. theol. Balthasar M. Hun døde allerede 1797, ikke 24 Aar gammel. Dette har maaske været medvirkende til, at han samme Aar gik som Legationsraad med det danske Gesandtskab til Kongressen i Rastadt og under sit Ophold der indtil 1799 foretog hyppige Udflugter i Schweits, Sydtyskland og Elsass. Sine Rejseindtryk meddelte han i en vidtløftig tysk Rejsebeskrivelse, der udkom 1801—9 i 8 Bind. Efter at være vendt tilbage til Kjøbenhavn nedlagde han definitivt sit Professorat og udnævntes 1800 til Deputeret i Finanskollegiet; 1801 blev han Deputeret i det tyske Kancelli og 1802 tillige Overprokurør for Hertugdømmerne og Medlem af Overbankdirektionen. Efter Opfordring fra den østerrigske Regering rejste han 1805 til Wien som Raadgiver med Hensyn til forskjellige paatænkte Reformer; til Belønning for de Tjenester, han ydede, udnævntes han 1806 til Rigsbaron. Efter i Aaret 1810 at være blevet Konferensraad, udnævntes han 1813 til Overpræsident i Kiel, men døde allerede 21. Nov. s. A.

E. blev anden Gang gift 1799 med Antoinette Frederikke Bang (f. 1774 † 1851), Datter af Konferensraad O. L. Bang (I, 489).

H. K. Eggers, *Gesch. des Geschlechtes Eggers I—II, 1879—87. Zeitschr. der Gesellsch. f. Schleswig-Holst.-Lauenburg. Gesch. IX, 1879. Allg. deutsche Biographie V.*
H. Westergaard.

v. Eggers, Friedrich Ludwig, 1763--1812, juridisk Embedsmand og Forfatter, var en Broder til ovfr. nævnte og fødtes i Glückstadt 5. Juni 1763. Han blev, efter at have tilendebragt sine juridiske Studier, 1787 Avskultant ved Overretten paa Gottorp og lønnedes fra 1791 for at bringe Orden i dens Arkiv. I Forening med sin Kaldsfælle C. L. Brockdorff (s. III, 98 ff.), senere Kansler i Glückstadt og Præsident for Overappellationsretten i Kiel, paa-begyndte han kort efter Udgivelsen af de sønderjyske Retskilder («Corpus statutorum Slesvicensium, od. Sammlung der in dem Herzogthum Schleswig geltenden Land- und Stadtrechte, nebst den für diese Gegenden erlassenen neueren Verfügungen, mit Anmerkungen begleitet», i Kwart). De 2 første Bind udkom 1794—95; det 3., i 2 Afdelinger, af E. alene, 1798 og 1812. Fra 1797 af var E. Raad i Overretten, men vedblev til sin Død at forestaa Arkivet. Død 26. Okt. 1812. Han havde 3. Avg. 1802 ægtet Elisabeth Margarethe Bruyn, f. Bruyn.

H. K. Eggers, *Gesch. des Geschlechtes Eggers I, 136. A. D. Jørgensen.*

v. Eggers, Heinrich Franz Alexander Baron, f. 1844, Botaniker. Han er født 4. Dec. 1844 i Slesvig By, hvor hans Fader, Friedrich Baron v. E., var Politimester; Moderen var Anna Magdalene f. Evers. Gik i Odense Latinskole 1858—62. Deltog som Officersaspirant i Felttoget 1864 ved 8. Regiment og gik efter Krigens Slutning til Østerrig, hvor han indtraadte i et østerrigsk-mexikansk Korps af frivillige, som hvervedes til at tjene i Mexiko under Kejser Maximilian. I April 1865 ankom han til Mexiko, blev fangen ved Oajaca i Okt. 1866 og berejste efter sin Frigivelse den sydlige Del af Mexiko indtil Slutningen af 1867. Om sit mexikanske Ophold har han berettet i «Erindringer fra Mexiko» (1869) og i «Fra alle Lande» 1867. Efter at han 1868 atter var indtraadt i den danske Hær (som Sekondlieutenant), gik han 1869 over til den dansk-vestindiske Hærstyrke; 1870 blev han Premierlieutenant og 1878 Kapitajn; 1885 ~~65~~⁶⁴ han sin Afsked med Pension og har siden den Tid privatiseret, dels i Vestindien (indtil 1887), dels her i Danmark. Han blev gift 7. Juni 1873 med Mathilde Camilla Stakemann, født paa St. Croix og Datter af Etatsraad J. A. S.

Hans levende Interesse for Naturen, navnlig Plantevæksten, har ført ham til at foretage en Mængde Rejser i Vestindien og gjøre omfattende botaniske Samlinger, som i høj Grad ere komne vor botaniske Have til gode. Foruden sine mangeaarige Ophold og botaniske Rejser paa de dansk-vestindiske Øer har han botanisk undersøgt de fleste smaa og store Antiller, nemlig Dominica 1880, Portorico 1881 og 1883, Tortola, St. Kitts, St. Domingo, Hayti og Turks Island 1887, Hayti, Jamaica og Bahamaerne 1888, Cuba 1889 og de sydligste Antiller (Tobago, Trinidad, Grenada, St. Vincent og Barbados) 1889—90. Resultaterne af sine Rejser og Studier har han meddelt dels i mere populære Skildringer i «Tidsskrift f. popul. Fremstillinger af Naturvidsk.» 1878 og «Geografisk Tidsskrift» 1880, «Globus», «Naturwissenschaftliche Wochenschrift» og «Naturen og Mennesket» 1890, dels i videnskabelige botaniske og geografiske Arbejder, navnlig i «Videnskabelige Meddelelser fra den naturhist. Forening» 1877 («St. Croix's Flora», «Rhizophora Mangle L.») og 1889, i «Bull. of the nat. mus. of the Smithsonian instit.» 1879 («The flora of St. Croix and the Virgin Islands»), i mindre biologiske Artikler i «Botanisches Centralblatt» 1881 og i «Nature» 1887 og 1888; endelig i Petermanns «Mittheilungen» 1888 («Reise in das Innere von St. Domingo»). Han har ogsaa fremmet Botanikken ved Udgivelse af botaniske Sam-

linger («Flora Indiæ occidentalis exsiccata, Nr. 1—7383»; «Segmenta lignorum Ind. occ.», o. 350 Spec.; «Fructus et semina Ind. occ.», o. 500 Spec.). Om vore vestindiske Øers materielle Forhold m. m. har han skrevet en Brochure 1879 («Danmark og dets vestindiske Besiddelser; af H.»). En ny Planteslægt er af Hooker benævnt Eggersia.

Botan. Tidsskr. XII, 237. H. K. Eggers, Gesch. des Geschlechtes Eggers I, 140 ff. *Eug. Warming.*

v. Eggers, Heinrich Peter, 1751—1836, geografisk-historisk Forfatter, var en Broder til ovfr. nævnte Chr. U. D. v. E. og fødtes 29. Dec. 1751 i Segeberg. 1776 blev han Volontær i det tyske Kancelli, hvor han 1779 blev Kancellisekretær og 1781 Kancellist i Expeditionskontoret. 1794 gik han over i Postvæsenets Tjeneste, i hvis Direktion han indtraadte 1801; 1808 udnævntes han til Postmester ved det danske Posthus i Hamborg og til Etatsraad. 1816 entledigedes han. — Ledet af den Tvivl, som P. Løvenørns og C. T. Egedes mislykkede Togter til Grønlands Østkyst (s. ovfr. S. 422) fremkaldte om den gamle Østerbygds Beliggenhed paa Østkysten, og støttet til Aaron Arctanders Beskrivelse af Nordbo-ruinerne i Julianehaabs Distrikt samt af et betydeligt Kjendskab til Oldskrifterne søgte E. (muligvis hjulpen af Thorkelin og O. Fabricius) med stort Skarpsind at godtgjøre, at Østerbygden havde ligget, ikke paa Østkysten, men paa den sydvestlige Side af Landet i Julianehaabs Distrikt, ja, med A. Arctanders Kort som Grundlag dristede han sig endogsaa til at paavise Identiteten af den gamle og den nye Orografi af Landet. E.s fortrinlige Afhandling, der var fremkaldt ved en Prisopgave af Landhusholdningsselskabet, prisbelønnedes af dette og tryktes i 4. Bd. af Selskabets Skrifter 1794 («Prisskrift om Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed»). Det efterfølgende Aarhundredes videnskabelige Granskning og stedlige Undersøgelser have i alle Hovedtræk bekræftet og godkjendt hans Opfattelse. — E. var gift 1. (1796) med Helene Cathrine f. Wulf († 1813), fra hvem han skiltes, og 2. (1801) med Anne f. Eilert († 1841) og døde i Kjøbenhavn 19. Marts 1836.

Erslew, Forf. Lex. Grønlands hist. Mindesmærker III, 759. H. K. Eggers, Gesch. des Geschlechtes Eggers I, 118 f. Meddelelser om Grønland IX, 32 ff. *P. Lauridsen.*

Egil, (Blod-), s. Ragnarsen.

Egilsson, Jón, 1548—o. 1634, Præst, Annalforfatter, fortjener at mindes som den, hvem det første islandske Skrift efter Refor-

mationen om Landets Historie skyldes. J. E., hvis Fader var Bonde, er født 14. Sept. 1548 paa Gaarden Snorrastaðir i Árness Syssel i det sydlige Island. 1571 afløste han Farfaderen som Præst paa det nærliggende Hrepphólar og beholdt nu dette Kald i mange Aar, indtil han resignerede og fik Ophold paa Bispesædet Skalholt, hvor han udfyldte Tiden med litterær Virksomhed. Den saakaldte «Hungrvaka», en Saga om de 5 første Skalholt-Biskopper, vakte hos ham Lysten til at opskrive, hvad han vidste om samtlige Biskopper i Skalholt ned til sin Tid. Det udførte han i sine Bipseannaler («Biskupa-annálar», udg. i «Safn til sögu Íslands» I, 1856), der gaa til 16. Aarhundredes Slutning og ere daterede 1605. Beretningen, der støtter sig til mundtlig Tradition, vinder først med det 15. Aarhundrede nogen større Fylde, men indeholder for den følgende Tids Vedkommende — særlig den bevægede Reformationstids — meget af Interesse og har foruden historisk Vigtighed ikke ringe kulturhistorisk Betydning.

Safn til sögu Íslands I, 15 ff.

Kr. Kaalund.

Egilsson, Sveinbjörn, 1791—1852, nordisk Filolog, Skolemand, Søn af en velstaaende Bonde, fødtes 6. Marts 1791 paa Gaarden Innri-Njarðvík i Gullbringu Syssel i det sydlige Island; Forældrene vare Egill Sveinbjarnarson og Guðrún Oddsdatter. Da han allerede tidlig havde mere Sans for Læsning end for legemlig Virksomhed, sattes han i en Alder af 10 Aar i Huset hos Overdommer M. Stephensen, for at denne kunde tage sig af hans videre Uddannelse; og gjennem Privatundervisning — uden at have besøgt nogen offentlig Skole — forberedtes han nu til Universitetet, saa at han kunde dimitteres 1810. Krigsforholdene forhindrede ham dog fra at rejse til Kjøbenhavn før 1814. Efter at være indskreven ved Universitetet studerede han med Iver Theologi; 1819 blev han Cand. theol. Da netop samtidig en Adjunktplads ved Islands lærde Skole (paa Bessastaðir) var ledig, søgte han denne; han erholdt Pladsen og afrejste endnu samme Aar til Island. Men de Maaneder, der forløb mellem hans Embedsexamen og Afrejsen, anvendte han til flittigt Studium af de nordiske Oldskrifter, særlig til Afskrivning af flere af de vigtigste Skindbøger, i det han tidlig havde følt sig hændragen til Studiet af nordisk Filologi. Sine Afskrifter forøgede han i de følgende Aar ved Bidrag fra herværende Venner og Disciple. S. E., som 1822 ægtede Helga, en Datter af Overretsassessor B. Grøndal, i hvilket Ægteskab en talrig Børneflokk

fødtes, havde i de første Aar Bolig paa selve Skolegaarden, fra Aar 1835 derimod paa den nærliggende Gaard Eyvindarstaðir, som han havde købt. Han var en overordentlig velvillig og ualmindelig samvittighedsfuld Lærer; til Brug for Undervisningen udarbejdede han, da passende Lærebøger savnedes, en sammenhængende skriftlig Fremstilling, der forelæstes for Disciplene, og til alt, hvad han læste over i de gamle Sprog, havde han udarbejdet skriftlig Oversættelse. Disse Oversættelser, af hvilke prosaiske af Odysseen og Iliaden foreligge trykte (henholdsvis i Skoleprogrammer 1829—40 og i hans efterladte Skrifter 1. Bind), fandt megen Paaskjønnelse, og S. E. vandt ved dem og andre Arbejder, saaledes Partier af en islandsk Bibeloversættelse, Ry som en ualmindelig Stilist, fremragende ved rent Sprog og smagfuld Behandling af Modersmaalet.

Da 1845 Skolens Flytning fra Bessastaðir til den o. 1¹/₂ Mil der fra liggende Kjøbstad Reykjavik var besluttet, og da en ny Skoleplan samtidig skulde gennemføres, ønskede den hidtilværende Rektor at trække sig tilbage, og S. E. fik da Anmodning om at rejse ned til Danmark for at sætte sig ind i Skoleforholdene her og eventuelt overtage det ledige Rektorat. Saaledes kom han til at tilbringe Vinteren 1845—46 i Kjøbenhavn. 1846 udnævntes S. E. til Rektor ved Latinskolen i Reykjavik, hvilken Stilling han indehavde de følgende 5 Aar, men for hvilken hans Personlighed næppe fuldt ud har egnet sig. I Begyndelsen af Aaret 1850 kom det endog til beklagelige Skoleoptøjer, nærmest foranledigede ved Tidens Frihedsrørelser, der bragte de unge til i nogle administrative Foranstaltninger at se utaalelige Indgreb i den personlige Frihed. Foranlediget herved rejste S. E., da der tillige angaaende Sagens Behandling herskede Meningsforskjel mellem ham og Stiftsovrigheden, paa ny til Kjøbenhavn; han vendte vel tilbage og overtog Skolens Ledelse endnu et Aar, men havde dog samtidig søgt sin Afsked, som bevilgedes ham fra Sommeren 1851. Allerede næste Aar døde han efter kun faa Dages Sygeleje i Reykjavik 17. Avg. 1852.

Skjønt stuelærd og af en utrættelig Flid og Arbejdsomhed var S. E. ingenlunde blottet for Vid og Lune; han besad tillige medfødte digteriske Anlæg og, som anført, stor Færdighed i Modersmaalets Behandling. Hans Digte, deriblandt ikke faa latinske, findes samlede i de efter hans Død udgivne efterladte Skrifter («Rit Sv. Egilssonar»). En poetisk Oversættelse af Odysseen, i oldnordisk Versemaal, udkom i Kjøbenhavn 1854.

Ulige størst Betydning har dog S. E. som nordisk Sprog-

forsker, særlig som Fortolker af Skjaldepoesien, og i denne Henseende fremfor alt ved sin banebrydende latinske Ordbog over det oldnordiske poetiske Sprog («Lexicon poeticum antiquæ lingvæ septentrionalis», 1860), til hvilken alle hans øvrige nordisk-filologiske Arbejder mere eller mindre danne Forberedelsen; denne hans Virksomhed begunstigedes i høj Grad ved hans Forbindelse med det kgl. nordiske Oldskriftselskab, til hvilket han lige fra dets Stiftelse 1825 var nøje knyttet. Allerede 1825—27 havde Oldskriftselskabet efter en af ham tagen Afskrift ladet trykke 1—3. Bind af den «Fornmanna sögur» benævnte Række historiske Kildeskrifter. I det Samlingen afsluttende 12. Bind (1837) leverede S. E. foruden kronologiske Oversigter og Glossar over sjældnere Ord en Gjen-givelse i prosaisk Ordfølge af samtlige i 1—11. Bind forekommende Skjaldevers med tilhørende Forklaringer. Samtidig med Udgivelsen af «Fornmanna sögur» offentliggjordes i «Scripta historica Islandorum» I—XII en tilsvarende latinsk Oversættelse, der udelukkende skyldes S. E., som ogsaa her fortolkede de talrige i disse Sagaer (Kongesagaerne) indeholdte Vers; desuden indførte han kronologiske og genealogiske Oversigter m. v. Ogsaa til de af Oldskriftselskabet udgivne Værker «Antiquitates Americanæ» og «Antiquités Russes» besørgede S. E. latinsk Oversættelse og Versfortolkning. I 8. Hæfte af de af det nordiske Litteratursamfund udgivne Skrifter er hans Tolkning (paa Dansk) af Versene i Gísla saga Súrssonar trykt; desuden havde han udarbejdet lignende Fortolknings til Skjaldeversene i adskillige andre specielt islandske Sagaer. Da den Arnamagnæanske Kommission 1848 og ff. Aar offentliggjorde sin vigtige Udgave af Snorra Edda, var det ligeledes S. E., som leverede latinsk Oversættelse og Versfortolkning. Paa Island udgav han et Textaftryk af Snorra Edda med nogle Tillæg samt i Skoleprogrammer forskellige gamle Digte.

Allerede 1824 ses S. E. at have syslet med sin Ordbog over det poetiske Sprog, men først o. 20 Aar senere, efter at den for den oldnordiske Litteratur livlig interesserede Englænder R. Cleasby havde tilbudt at støtte Foretagendet, og efter at Oldskriftselskabet havde paataget sig Udgivelsen, nærmede Planen sig sin Virkeliggjørelse. 1846 havde S. E. afleveret hele Manuskriptet; men nu forestod en Revision begrundet i dettes Jævnførelse med de efterhaanden fremkomne Textudgaver, og først efter Forfatterens Død kunde (1854) 1. Hæfte se Lyset. Trangen til en Fortolkning og Belysning af den oldnordiske Skjaldedigtning maatte allerede tidlig

gjøre sig gjældende. Det fra det prosaiske saa afvigende Ordforraad, de mange og indviklede Omskrivninger og billedlige Betegnelser, den overmaade frie Ordstilling, saa at Ordene paa en forvirrende Maade kastes omkring i Verset, alt dette krævede en særlig Vejledning. I det 17. Aarhundrede, da Interessen for Oldlitteraturen vaagnede, lagde dog Mangelen paa Haandskriftsamlinger og Udgaver næsten uoverstigelige Hindringer i Vejen, og selv i det følgende Aarhundrede gave Forsøgene paa Grund af mangelfulde Udgaver og fejlfulde Haandskrifter kun tarvelige Resultater. Først S. E. naaede ved at gaa til selve Kilderne (de middelalderlige Skindbøger) og ved Adgangen til paalidelige Udgaver sikre Resultater og grundlagde en methodisk Forskning paa dette Omraade, hvor der vel altid vil blive en vid Mark for Konjekterer paa Grund af de mange allerede forholdsvis tidlig i Middelalderen af Afskriverne misforstaaede og fejl gjengivne Steder i Skjaldeversene, men hvor paa den anden Side denne Digtning faste og kunstfulde metriske Bygning giver særlige Holdepunkter for Rekonstruktionen, naar Principperne for denne ere rigtig opfattede. Ved S. E.s Arbejde er Øjet aabnet for de for Omskrivningerne gjældende Regler og den rette Betydning af talrige poetiske Udtryk; han har rettet mangfoldige falske Læsemaader, forklaret dunkle Ord og helt igjennem lagt Stoffet til rette ved at paavise de forskjellige Forklaringsmuligheder.

Erslew, Forf. Lex. Þjóðólfur II, 1850, Nr. 30 f. Rit Sveinbjarnar Egilssonar I—II, Reykjavík 1855—56 (med Biografi). S. Egilsson, Lex. poet. antiquæ linguæ septentr., 1860, præfatio. *Kr. Kaalund.*

Egin, —1072, Biskop i Lund. Af de danske Lande østen for Øresund, der en Tid lang havde hørt til Roskilde Stift, oprettede Svend Estridsen efter Roskildebispen Avocos (Aages) Død (o. 1060) 2 Bispedømmer. Til det ene beskikkede han E. og anviste ham Sæde i Dalby, medens Henrik, tidligere Biskop paa Orknøerne, fik det andet med Lund som Stiftsstad. E., der ordineredes i Bremen, var en videnskabelig dannet Mand med rene Sæder. Han tog sig med Iver af Hedningernes Omvendelse og vandt navnlig paa Bornholm og i Bleking mange for den kristne Tro. Sammen med Biskop Vilhelm i Roskilde modsatte han sig Kong Svends Giftermaal med Gunhild, men var paa Grund af sine Fortrin dog højt anskreven hos Kongen og forflyttedes ved den ovennævnte Biskop Henriks Død til dennes Stift, i hvilket derefter hans eget tidligere

Stift indlemmedes. E. døde i Lund 19. Okt. 1072, kort efter at være vendt tilbage fra en Rejse til Rom. *C. Weeke.*

Ehbisch, Johan Frederik, 1668—1748, Billedhugger, var uden Tvivl Søn af Mester Hans E., Dronning Sophie Amalies Urtegaardsmand, og født i Kjøbenhavn. Om hans Ungdom og Uddannelse i Kunsten vides intet. Næsten lige fra det 18. Aarhundredes Begyndelse arbejdede han for Kongen og var omtr. fra 1719 kgl. Hofbilledhugger. Han arbejdede dels i Egetræ, dels i Stuk, Bremersten og Bly, dog ogsaa i Marmor og Alabast. E.s Værker vare i vild Parykstil, men deres tekniske Udførelse fortræffelig. Mange af dem ere gaaede til Grunde, men en Del kan endnu paavises: Ritmester Levetzaus prægtige Gravmæle af Marmor og Alabast i Tjele Kirke, Alter og Prædikestol i Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, Alter, Prædikestol, Kongestol, Døbefont i Fredensborg Slotskirke o. a. Ogsaa det herlige Stukkaturloft i Riddersalen paa Rosenborg er gjort af E., hans Svende og Medarbejdere. Skjønt E. lige til sin Død havde Kongens Arbejde, sad han dog bestandig i trange Kaar, særlig efter at hans lille Hus var gaaet til Grunde i Kjøbenhavns Brand 1728. Han døde 6. Maj 1748.

Meier, Fredensborg, passim.

F. J. Meier.

Ehlers (Elers), Carsten, 1741—1819, Landmaaler, er født i Nykjøbing p. F. 2. April 1741 og er Søn af Maler Hans E. og Jacobine f. Blischou. Ved sin Ankomst til Kjøbenhavn blev han Amanuensis hos Professor i Mathematik Hee, og 1768 blev han beskikket som Landmaaler og ansat ved det af Rentekammeret den Gang begyndte Opmaalingsarbejde. 1774 fik han Bestalling som Landinspektør, blev 1778 ansat som 2. Landinspektør i Sjælland (Stiftslandinspektør), 1794 1. Landinspektør i Sjælland og blev 1804 udnævnt til Overlandinspektør. I disse forskjellige Stillinger blev det af Rentekammeret hyppig overdraget ham at undersøge og bedømme de Klager, der navnlig i Udskiftningstiden indkom til Regeringen. E. var en i sit Fag meget fremragende Mand, der af en samtidig skildres som «en Mand, bekjendt for den ubrødeligste Retskaffenhed og for gode matematiske Kundskaber samt af gammel og grundfæstet Erfaring i Opmaalings- og Udskiftningsarbejder», og han har navnlig haft en væsentlig Indflydelse paa Udførelsen af Matrikkelarbejderne, i det han i 1805 blev Formand

for den Kommission, der udarbejdede Planen, hvorefter Arbejderne til den nye Matrikel bleve udførte, og i 1806 udnævntes til Medlem af Kommissionen til at undersøge de efterhaanden udførte Matrikelsarbejder. 1810 blev han Justitsraad og var fra 1782—1816 Medlem af Landmaaler-Examinationskommissionen. Han døde 15. Marts 1819. E. havde 24. Jan. 1781 ægtet Concordia Høserich, f. i Maribo 1753 og Datter af Landsdommer, Justitsraad J. B. H. Hun døde 31. Maj 1815. *H. Crone.*

Ehlers, Eduard Diderik, f. 1812, Polytekniker. Han er født 19. Okt. 1812 i Roskilde, hvor hans Fader, Hedde Jantzen E., var Malermester; Moderen var Anna f. Kruse. Efter at være bleven Student 1830 tog han 1835 polyteknisk Examen i anvendt Naturvidenskab og blev endnu samme Aar Fuldmægtig ved Mønten i Kjøbenhavn. Allerede den Gang havde han deltaget i det praktiske Liv, bl. a. ved i 1834 at have været Sekretær ved den Industriudstilling, som i det nævnte Aar afholdtes paa Charlottenborg, og i 1836 indtog han den samme Stilling ved dette Aars Industriudstilling. Fra 1837—39 foretog han med Understøttelse af Universitetet og den Reiersenske Fond en Udenlandsrejse og blev efter sin Hjemkomst 1840 Fabrikkontrollør i Altona, i hvilken Stilling han forblev til 1846, i det han samtidig af Regeringen blev benyttet til Indhentning af forskjellige Oplysninger i Udlandet og fra 1843 var Medlem af Administrationen for Frederiksværks Fabrik og Gods. 1846 blev han med Titelen Justitsraad Kommitteret i General-Toldkammeret og Kommercekollegiet, indtil det ophævedes i 1848. Fra 1849—58 var han Enebestyrer af Frederiksværk. 1851 konstitueredes han som Fabrikdirektør under Indenrigsministeriet og førte som saadan Tilsyn med Bestyrelsen af den kgl. Porcellænsfabrik. Samtidig var han ogsaa virksom paa anden Maade. I Aaret 1851—52 var han saaledes Formand for Industriforeningen i Kjøbenhavn samt Formand for den 1852 i en særlig Bygning paa Christiansborg Slots Ridebane afholdte Industriudstilling, han forestod væsentlig Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Paris 1855, og han var Formand for den store Kommission, som gjorde Forslag til den forandrede Toldlov af 1863. Den tekniske Erfaring, han saaledes i en Række skiftende Stillinger havde høstet, kom endelig Kjøbenhavns Kommune til gode, i det han efter den ved Loven af 1857 indførte nye Ordning af Bestyrelsen af Byens Anliggender i Febr. 1858 blev teknisk Borgmester i den, en Stilling, han bevarede til

1885 eller i 27 Aar, og det i en Tid, der er et vigtigt Vendepunkt i Byens Udvikling.

Da E. tiltraadte som Borgmester, var Kjøbenhavn en endnu kun mindre By med o. 150000 Indbyggere, d. v. s. kun halv saa stor som nu. Skjønt Portene vare begyndte at falde (Nørreport nedreves 1856), var Byen endnu helt omgiven af Volde og Grave, Gas var lige bleven indført (den tændtes første Gang 4. Dec. 1857), og Vandværket, hvorpaa der havde været arbejdet i nogle Aar, var endnu ikke traadt i Virksomhed. Der var herefter meget at udrette, særlig under de vældig voxende Befolkningsforhold, som toge deres Begyndelse navnlig efter den ulykkelige Krig i 1864. Mærkes kan det saaledes, at Byens nu saa store Kloaksystem blev paabegyndt i 1859, at Gammelholm blev indtagen til Bebyggelse (den første Grund solgtes her i 1861), at den første kjøbenhavnske Sporvej aabnedes i 1863, at Udførelsen af en ny Havneplan paabegyndtes 1865, at Fæstningsterrænet efter Lov af 1867 i 1869 overdroges Kjøbenhavns Kommune til Bebyggelse, at den ombyggede Knippelsbro aabnedes i 1869 osv. Kjøbenhavn udviklede sig efterhaanden til en Verdensby, og dets tekniske Borgmester, der samtidig var Formand for Bygningskommissionen og i de senere Aar ogsaa Medlem af Havneraadet, havde Hænderne fulde, men i ingen Henseende blev E. overvældet. I det han stadig forstod at følge endog godt med, holdt han klogt igjen over for al for ivrig Fremadstræben, og selv den stærkeste Presseagitation rokkede ham i saa Henseende ikke. Kjøbenhavn har sikkert været godt tjent med hans sindige Styrelse af dets tekniske Anliggender, selv om det muligvis maa siges, at den, hvor det gjaldt blotte Skjønhedshensyn, har været for nøgtern. Efter i 1872 at have været Kommissær for Bedømmelsen ved den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn udnævntes han til Konferensraad (Etatsraad var han bleven i 1852), 1882 fik han Kommandørkorset af 2. Grad, 1885 dets 1. Grad. Efter 1885 privatiserer han i Kjøbenhavn. 3. Juni 1846 ægtede han Charlotte Henriette Hvidt (f. 20. Sept. 1813 † 8. Juni 1847), Datter af Etatsraad L. N. H., og 24. Okt. 1861 indgik han 2. Ægteskab med Agnes Birgitte Arctander (f. 29. Maj 1832), Datter af Præsten Th. M. A. A.

Erslew, Forf. Lex. Stamtavler ov. Familierne Breder, Preus og Arctander. Illustr. Tid. XXVI, 317 ff. C. Nyrop, Industriforen. i Kbhvn. *C. Nyrop.*

Ehlers, Jørgen, s. Elers.

Ehm, Henrik, —1670—, Kobbersmed. Han er Søn af Kobbersmed Hans E. i Kjøbenhavn og Anne Jochumsdatter. Faderen drev foruden sit Haandværk en Kobbermølle ved Vedbæk, og Sønnen traadte i hans Fodspor. 1656 fik han en Kobbermølle ved Kronborg, der 1659 ombyttedes med Hammermøllen sammesteds, som han dog kun havde til 1664. 1667 søgte han forgjæves at faa Strandmøllen og siger ved denne Lejlighed, at han kun havde en lille Kobbermølle ved Vedbæk. Det er Faderens Mølle, som han i 1656 og 1657 havde tilprocederet sig Brugten af og 1662 blev Ejer af. 1668 fik han Skjøde paa Brede og Fuglevad Møller for det Arbejde, han havde leveret til det kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn og til en Bygning ved Frederiksborg Slot. 1672 forpagtede han endelig Nymølle. Han sad herefter i en stor Bedrift, og ved forskellige Kongebud (1666 og 1684) stilles han foran de øvrige Kobbersmede i Kjøbenhavn; de Kobbersmeddesvende, der kom til denne By, skulde først melde sig hos ham som den, der havde Kongens Arbejde. Han leverede Tækkekobber, tækkede Tage, lavede Sprøjter m. m. og havde en Smedje i Lyngby, ved hvilken han 1670 fik Lov til at holde Kro. Han var tilmed stor Grundejer i Kjøbenhavn og kunde under Svenskekrigen 1659 forstrække Kongen med Penge til Kjøbenhavns Garnison og holde en Kaper i Søn. 1682 blev han Assessor i Kommercekollegiet. Til Oplysning om ham kan det endnu nævnes, at han er Deltager i en Række Rets-trætter. 1656 og 1657 procederer han sammen med sine Søkende med sin Moder og hendes anden Mand, Dr. Jacob Svabe; 1662 faar han Ret til at arrestere Dr. Svabe, hvis han vil rejse bort; 1696 procederer han med sin Søn, Landsdommer i Sjælland, Justitsraad Hans E. om dennes Mødrenearv, og 1700—1 trættes han med Dr. Chr. W. Hacqvart, hvem han forgjæves søger til at betale sig 600 Rdl. som betinget Honorar for at have lært ham «en ret Forvandling af Sølv til Guld». E. synes altsaa paa sine gamle Dage at være bleven Alkymist.

Werlauff, Antegn. t. Holbergs Lystspil.

C. Nyrop.

v. Ehrencron, Frederik Adolph Hansen, —1711, administrativ og diplomatisk Embedsmand. I det 17de Aarhundrede sammenkjøbte to Mænd, Fader og Søn, begge af Navnet Claus Hansen, to Hovedgaarde i Strukstrup Herred (ved Byen Slesvig), Grumbygaard og Bølskovby. Den yngre Claus Hansen var Herredsfoged og gift med Dr. Marcus v. Schmiedens Datter Anna. Disses

Søn igjen var Fr. A. H., der efter fuldførte Universitetsstudier 1672—74 i Rostock, Kiel og Jena blev af den svenske Regering ansat som «Raad» i Greifswald. Her fra overgik han til dansk Tjeneste og ansattes 1688 i samme Stilling ved Kancelliet i Glückstadt. Allerede 1689 havde hans Patron, Gehejmeraad Ehrenschild, udset ham til Minister for Danmark i London; men den allerede udfærdigede Udnævnelse blev kasseret, efter Sigende paa Grund af et hidsigt Sammenstød mellem H. og Gyldenløve. 1691, da H.s tidligere overordnede i svensk Tjeneste, Generalgouvernør, Feltmarskal Grev Niels Bjelke, under et Besøg i Hamborg havde gjort ham nogle fortrolige Meddelelser, sendtes H. til Stockholm for fremdeles at vedligeholde Bjelkes Iver for et fast Forbund mellem Danmark og Sverige, med det Maal navnlig at hævde de nevtrales frie Handel. Allerede i Avg. s. A. forlod han igjen Sverige og begav sig hjem til Glückstadt uden dog at slippe Forbindelsen med Bjelke. 1696 tilforordnedes han i Hugo Lentes Forfald Ehrenschild og de andre danske Underhandlere ved Kongressen i Pinneberg. Her maa H. være kommet i venskabeligt Forhold til den gottorpske Kansler Pincier, da denne gjorde ham et fristende Tilbud om at træde i Hertugens Tjeneste som Vicekansler. Lejligheden benyttedes til i Kjøbenhavn at trænge paa Betaling af de Udlæg, H. havde gjort i Kongens Tjeneste, og medens han forhandlede herom med Plessen, begjærede han sin Afsked, med mindre der bevilgedes ham Rang som Etatsraad o. a. m. Hans Fordringer bevilgedes ham vist saa meget villigere, som han ikke viste sig alt for nøjeregnende i Pengespørgsmaalene, og Ansøgningen toges da tilbage. I Okt. 1697 havde H. et hemmeligt Møde med N. Bjelke, der viste sig i høj Grad velsindet og ytrede stor Deltagelse bl. a. for Planen om at formæle den danske Prinsesse Sophie Hedevig med den 5 Aar yngre Kong Carl XII. Endnu i samme Aar beordredes H. til Stockholm i denne Anledning; men da han her traf Bjelke, var dennes Stjerne blegnet for snart at forsvinde i en Højforræderi-proces. H. fandt derimod Lejlighed til at træde i Forhold til den unge Hertug af Gottorp, Carl XII's Svoger, gennem sin Bekjendt fra forrige Tider, Kansler Pincier. Med Hertugens Billigelse aabnede de to Diplomater altsaa Forhandlinger om en Udsoning mellem Danmark og Gottorp, medens Kongressen i Pinneberg endnu var samlet med samme Formaals. Under Tilsyn af vor daværende Gesandt i Stockholm, Jens Juel, gik Forhandlingerne i Stockholm imidlertid hurtigere fra Haanden, indtil de strandede paa

Hertugens Fordring paa lige Ret med Kongen i at slutte Alliancer, hverve Tropper, bygge Skanser o. dsl. Skjønt man derefter paa dansk Side betragtede hele Forhandlingen som blot Spilfægteri, var H. dog saa godt anskreven hjemme, at man i Juli 1698 vel hjemkaldte ham fra Stockholm, men samtidig bestemte ham til Envoyé i Spanien.

Inden sin Afrejse nobiliteredes han 23. Sept. 1698 med Navnet Ehrencron, og ligesom han i sit antagne Navn synes at ville minde om sit Klientel over for Ehrenschild, saaledes har han ogsaa i sit Vaaben ladet anbringe et hvidt Kors i rødt Felt som en formentlig Erkjendtlighed mod det Land, hvortil han dog vistnok knyttedes mere af Interesse end af Sympathi. Først i Marts 1699 naaede han Madrid, hvor hans Virksomhed næppe efterlod sig mærkeligere Spor, end at han der væsentlig forøgede det store Bibliothek, som hans Samlerlyst forenet med hans videnskabelige Interesse (specielt for Tidens Modevidenskaber, Numismatik og Naturhistorie) efterhaanden bragte til Veje. Inden han i Febr. 1702 kaldtes tilbage fra sin diplomatiske Post for at gjenindtage sin Stilling ved Kancelliet i Glückstadt, mistede han ved Døden sin første Hustru, en Datter af Dr. Gottfried Walter. De synes at være blevne gifte i Aaret 1683, og hun efterlod ham en Søn.

I Meldorf fandt den sørgende Enkemand sig en ny Hustru (3. Dec. 1704) i Enken Cathr. Beata Boye († 1742), Datter af Major Boye Peter B. og Anna Cathr. Held og forhen gift 1. med Landskriver Stephan Klotz i Meldorf og 2. med Justitsraad Chr. Gude, Landfoged i Sydditmarsken. 19. (eller maaske 9.) Marts 1711 døde E. i Glückstadt og efterlod sig foruden Enke og den førnævnte Søn ogsaa en Datter af det andet Ægteskab. Hans Bibliothek udbødes til Salgs i Hamborg, og en Katalog, der udkom 1717 i Kwart, opfører o. 11000 trykte Bøger og 226 Manuskripter, men Arvingerne afhændede det hele til en hollandsk Boghandler, der 1718 udgav en ny Fortegnelse derover. En Avktion i Haag splittede hele Herligheden, uden at Danmark vides at have faaet direkte Andel deri. Hans Vaaben lagdes i Graven med Sønesønnen 1779, og hans adelige Navn gik til Grunde, da dennes Enke blev myrdet 1801 i sin Seng ved et røverisk Overfald.

Møller, Cimbria lit. I, 234.

Fr. Krarup.

v. Ehrenschild, Conrad Biermann, 1629—98, Statsmand.
I Avg. 1629 fødte Præsten Martin Biermanns Hustru, Barbara

Stocker, ham Sønnen Conrad i Elmedingen, 1 Mil fra Basel. Med Forældrene fulgte Drengen til Faderens nye Kald, Badenweiler, ligeledes i Markgrevskebet Baden-Durlach. Sin Skoledannelse afsluttede han 18 Aar gammel i Strasburg. Familien var fattig, saa at C. B. som ungt Menneske selv maatte søge sig Udveje til at skabe sin Lykke. 1654 kom han da i Tjeneste hos den franske Diplomat Ch. d'Avaugour, der var udsendt for at forlige Sverige og Polen. Tillige med sin Herre fulgtes han med Carl Gustav, traf sammen med den polske Konge, var Øjenvidne til Slaget ved Warschau og overgik ved Gesandtsens Død i Tjeneste hos dennes Efterfølger, Hugo Terlon. Denne fik Interesse for sin underordnede og skaffede ham Udnævnelse til Sekretær ved Gesandtskabet. Med Terlon kom han 1658 til Kjøbenhavn, blev bekjendt med Joachim Gersdorf, der opfordrede ham til at gaa i dansk Tjeneste, og blev forlovet med Anna Knopf, eneste Datter af Tolddirektør Daniel K. i Norge. Skjønt han 1660 beskikkedes af Ludvig XIV til at bestyre Forretningerne i Sverige under Gesandtsens Fraværelse, skaffede Terlon ham dog Tilladelse til at træde tilbage, og 1. Jan. 1661 aflagde han sin Ed til Frederik III. 3. Marts 1661 stod hans Bryllup; men Ægteskabet varede kun til 25. Juli 1669, da Hustruen døde.

Det ham betroede Embede var Sekretariatet i tyske Kancelli, men han blev desuden hurtig en særlig betroet og alsidig Funktionær. 1663 fik han Bestalling som Legationssekretær for at følge Hannibal Sehested til Frankrig. Under Forhandlingerne med de engelske i Kjøbenhavn i Sept. 1665 om Overfaldet i Bergen mødte han frem som «Kongens Sekretær» og tvang Englænderne til at tage Beskyldninger mod Claus Ahlefeldt tilbage. I Forviklingerne om den oldenborgske Arv tager han ligeledes Del og gjør i den Anledning Rejser til Hamborg og Berlin. Ogsaa i mange andre Forbindelser forekommer hans Navn under Frederik III, der 1666 udnævnte ham til Kancelliraad og fra Begyndelsen af 1669 lod ham deltage som yngste Medlem i Statskollegiet. Han stod paa den Tid i sin blomstrende Alder, og en Beskrivelse af ham, som han var i hine Dage, omtaler hans livfulde Personlighed, smukke Ydre og velbyggede Legeme.

Tronskiftet 1670 bragte B. Udnævnelse til Sekretær i Konseillet for udenrigske Sager og Kammersekretær i tyske Kancelli. Om Publikums Tro paa hans Indflydelse foreligger der en Række Vidnesbyrd fra denne Tid og langt senere i uhyggelig aabenhjærtige Tilbud til ham om større og mindre Gaver fra Supplikanter i de

Tilfælde, at deres Andragender bevilgedes. At han har opbevaret slige Breve mellem sine andre Papirer, viser noksom, at han næppe selv har følt sig nedværdiget ved slige Tilbud. Og at de fortsættes længe efter Griffenfelds Fald, og at lignende Forhold ogsaa kunne godtgjøres for mangfoldige andre af Tidens Stormænd hjemme og ude, antyder en anden Opfattelse hos Datiden af det sarte Æresbegreb end den, som Nutiden heldigvis hylder.

Hans Virksomhed under Griffenfelds Ledelse er den samme som forhen; men han har forstaaet den Kunst at underordne sig, saa at vi kun tilfældigvis faa at vide, at det er ham, der har udpeget Christopher Sehested til at rejse til Polen i Anledning af Prins Jørgens Tronkandidatur. Til Griffenfelds Person ses B. fuldstændig at have sluttet sig. Ikke blot strømmer et Brev fra ham 2 Dage efter Forliget i Rensborg over af Beundring for Storkanslerens Klogskab og Behændighed; men den halvgamle Enkemand søger sig en ny Forbindelse blandt sin foresattes nærmeste ved at forlove sig med Meiercrones ^{Søster} (~~Søster~~). Men da nu Griffenfeld frister sit dybe Fald, hæver B. sin Forlovelse og fremlægger paa Embeds Vegne det Vidnesbyrd om den faldnes Underhaandsforbindelser med Rigets Fjende, som formentlig er Processens fældende Moment.

Baade i disse Aar og det følgende er B. knyttet til Hovedkvarteret og ledsager Kongen baade i Tyskland og i Skaane. Han fungerer herved som en Slags Kabinetssekretær og fortrolig Raadgiver, til hvem endog Storkansleren, Fr. Ahlefeldt, henvender sig mere som til en Kollega end som til en underordnet. I hans Papirer findes bl. a. ogsaa Udkast til den Taksigelse, Kongen sendte Niels Juel for Sejren under Møen, og hans Betænkning indhentes i Spørgsmaalet, om man tør vove et Angreb efter Slaget ved Landskrone eller ej. 1677 udnævntes han til Etatsraad, og 1679 afsluttede han med Greven af Aldenburg og Jens Juel paa dansk Side Freden i Lund. 24. Okt. 1681 optoges B. i Adelstanden (fornyet 30. Maj 1693) med Navnet Ehrenschild, og i Begyndelsen af 1682 blev han optaget i Gehejmekonseillet. Det følgende Aar gaar han som særlig Afsending til Lüneburg og Berlin for at prøve Stemningen under Øjeblikkets spændte Stilling, da paa den ene Side Tyrkernes Angreb og paa den anden Frankrigs Overgreb beslaglagde Opmærksomheden. 1684 slutter Danmark sig til Alliancen i Köln, der udgjorde det fransksindede Parti i Tyskland, man inddrager Slesvigs hertugelige Del, ruster Hæren og forhandler

med sine Venner om en fælles Udplyndring af Sverige. 5. Maj s. A. udnævntes E. til Ridder af Danebrog; men Triumfens Tid var langt fra ikke for Haanden. Medens E. tillige med Brandt o. a. vedblive at repræsentere det franske Parti i Kjøbenhavn og af Modpartiet, Chr. Sigfr. Plessen og hans Venner, stemples som «Kabalen», voxer dette i Tal og Betydning. Men ogsaa udad stige Vanskelighederne, i det man til Løn for det for saa vidt værdiløse franske Venskab mistænkes af Frankrigs Modstandere. Derfor finde Hertugen af Gottorps Protester villige Øren, og i Efteraaret 1687 samles Kongressen i Altona for at skaffe det gottorpske Spørgsmaal ud af Verden. Paa dansk Side fremlægge E. og Breitenau først Fordring paa Slesvig, i hvert Fald mod Erstatning i Oldenburg. Men Modfordringen, Hertugens Gjenindsættelse, faar alle andre Stemmer for sig. I Okt. 1688 var E. naaet til den Anskuelse, at der ikke var andet at gjøre end at trække Tiden ud for at se, om Vilhelm III's Expedition til England vilde lykkes eller ej. Men da dennes heldige Udfald snart var en given Ting, da Kurfyrst Frederik Vilhelm døde, da Sveriges Interesse for Gottorp truede med at slaa ud i Krigslue og Lyneborgs for Hamborg ligeledes, og da der endelig bliver Tale om en engelsk-hollandsk Hjelpeflaade til Sverige, da afsluttes Kongressen ved Midsommertid 1689 med en fuldstændig Sejer for Hertugen.

Imidlertid var E. bleven en gammel Mand, ikke saa meget for Aarenes Skyld som paa Grund af stor Legemssvagthed. Gigt, Podagra og Sten nævnes som de Plager, for hvilke han mente at finde bedre Lægedom i Hamborgs mere tørre end i Kjøbenhavns fugtigere Luft. Det langvarige Ophold der under Altonakongressen blev efterfulgt af et andet i den efterfølgende Vinter for at formaa Hertugen til at afskedige sine fremmede Tropper, og det næste Aar (1690) kom E. igjen til Hamborg for at blive der sin Livstid ud. Svigersønnen Thomas Balthazar Jessen havde som Oversekretær i tyske Kancelli Styrelsen af Udenrigsforretningerne og ledede dem efterhaanden over i den ændrede Retning, som Plessens stigende Anseelse antyder; men han raadfører sig stadig med den værkbrudne gamle i Hamborg. For denne selv laa der desuden et stort Arbejdsfelt aabent i Hamborg, hvor lyssky Diplomater som du Cros og uklare Reformatorer som Niels Bjelke opsøgte ham. Navnlig gjorde Forholdet til Gottorp Fordring paa den fuldeste Agtpaagivenhed, som ogsaa skjænkedes det af E., der allerede fra 4. Avg. 1683 tillige beklædte det indbringende Landdrosti i Pinne-

berg. Da Hertug Frederik IV 1694 efterfølger sin Fader, bryder den slet dæmpede Ild ud med ny Kraft. Det gamle Middel forsøges endnu en Gang, i det begge Parter samles til en Kongres i Pinneberg 1697 under Kejserens, Sachsens og Brandenburgs Mægling. Som Ordfører for de danske fremlægger E. her Sagen med indgaaende Detailkjendskab og fastholder Unionens bindende Betydning. Atter lyde Klager over, at han forhaler Forhandlingen, da Døden indhenter ham 24. April 1698. Liget førtes til Kjøbenhavn og jordfæstedes hos hans afdøde Hustru i Petri Kirke.

Et saa notabelt Dødsfald fremkaldte selvfølgelig en rig Begravelseslitteratur. Et enkelt af Bidragene, den saakaldte «Abdankungsrede», har forstaaet at skildre den bortgangnes Fortjenester og de efterladtes Sorg i smukke og varme Udtryk ved navnlig at fremhæve Foreningen i den afdødes Person af ydre Storhed og dyb kristelig Ydmyghed, af Højhedens Glans og hjærtelig Ligegyldighed for Hoffivets Prunk. Alle mødes de i den Tanke, at en stor Mand var gaaet bort, men at et stort Navn vilde leve efter ham. Og dog have de alle for saa vidt faaet Uret, at E. i mange Tider har været glemt af det Folk, for hvilket han virkede. Omtaltes han, skete det sjælden uden med Paaberaabelse af den Skildring, Molesworth gav af ham i sin Bog om Danmark. Her fandt man da afmalet en ganske vist snu og dygtig Person, men en Mand, der agtede Sofisteri højere end Sandhed, en Statsmand, der forhandlede paa den Maade, at Diplomaterne kaldte ham «Pater difficultatum», en Mand, der foregav svagt Helbred for i Hamborg at belure Tyskland og lede Smughandelen paa Frankrig, en Mand med et plettet Skjold med Hensyn til Redelighed og en Undersaat, der mistvivlede om sin Slægts Fremtid her i Landet og anbragte sine Penge i udenlandske Banker og ikke i Jordegods. De sidste Beskyldninger har E. selv ladet tilbagevise og visselig med fuldeste Føje, da alle hans Børn netop vare gifte og bosatte her i Landet, og han selv var Ejer af Godserne Enggaard i Fyn, Buskerud i Norge og Teichhof i Oldenburg. Den her givne Fremstilling har mindst af alt lagt Dølgemaal paa E.s menneskelige Skrøbeligheder; men allermindst kan den anerkjende den Forfatter for en kompetent Dommer over E.s diplomatiske Mangler, der som Molesworth selv havde været hans Modstander og ikke havde plukket Lavrbær i Kampen. For Efterslægten er der hellere Grund til at takke den Mand i hans Grav, der maaske oprindeligt kom her ind kun som en Lykkeridder, men som med godt og trofast Arbejde vederlagde

den Tillid, der vistes ham. Som næppe mange af de Landsmænd, vi ved den Tid kjende, kunde have gjort, udfyldte denne fremmede en Plads, der var som skabt for en Discipel af Mazarins Diplomati. For dette var det evropæiske Ligevægtssystem ligesom for Jan de Witt og for de fremmelige i hans Samtid blevet et politisk Postulat, der krævede Hensyn og vakte nye Ideer. Man har et Vidnesbyrd herom i det Utal af Traktater, der lægge Beslag paa Datidens diplomatiske Arbejdsevne og skulde tjene til at afbalancere de enkelte Magters Indflydelse. Paa den Maade opstaa og forsvinde for det fælles Vels Skyld Kombinationer og Modkombinationer, som det gjælder om at benytte sig af til eget højest mulige bedste. At Udbyttet i Danmarks egentlige Livssag ikke svarede til Forhaabningerne, har det foregaaende tilstrækkelig oplyst; men som Tilstanden var efter den Bankerot, som Danmark havde spillet ved Svenskekrigene 1657—60, kunde andet næppe ventes. Det gjaldt vistnok kun om at holde Sagen hen i Forventning om lysere Tider og imidlertid holde Saaret aabent og Haabet levende. Det er dette, E. har gjort, og i sin ensomme Vagt paa sin fremskudte Post har han hævdet Stillingen og lagt Grunden til den Bygning, som først en lykkeligere Eftertid skulde paasætte Kransen. Og samtidig dermed har han selv forstaaet, og lært sine Efterfølgere at forstaa, den Kunst til sit Lands Fordel at udnytte den almindelige Politiks skiftende Faser. Paa et Tidspunkt, da Landets fra gammel Tid kjendte Hjælpekilder, dets Agerbrug og Kvægavl, laa hen i uhjælpelig Nød, oplomstrede der under en snild Benyttelse af Alliancer og Traktater en Handel og en Skibsfart, der bringe Landet med Anstand over Krisen ved at skabe lønnende Virksomhed for Kapital og Dygtighed.

En bestemt Ting berøver ham imidlertid Muligheden for at blive en national Storhed i Nutidens Opfattelse af Ordet, og dette er, ikke hans fremmede Byrd, men hans aabenbare Ligegyldighed for sit antagne Hjemlands Nationalitet og Sprog. Da hans Sønnesøn, daværende Legationssekretær i Stockholm Frederik E., 1739 under Kong Christian VI søger om at blive Amtmand paa Bornholm, lader Kongen ham vide, at hans Ansøgning ikke kan bevilges, da han næppe er det danske Sprog mægtig; men naar det 3. Led af en Godsejer- og Embedsmandsfamilie maa finde sig i en saadan Afvisning, kan man rolig slutte, at det første Led har været mildest talt ligegyldigt i den omhandlede Retning.

E. blev ikke senere gift og efterlod sig altsaa ingen Enke,

men derimod 3 Børn, nemlig Døtrene Elisabeth (f. 1664 † 1729), gift 1680 med den førnævnte T. B. Jessen, og Anna Maria (f. 1667 † 1723), gift 1684 med Etatsraad Hans Bøfcke til Førslev, og endelig Sønnen *Martin Conrad Biermann v. E.*, f. o. 1662, † 1715 som Etatsraad og Overceremonimester. Trods sin høje Rang rager han ikke op over Tidens Gjennemsnit, skjønt Faderen tidlig viste Omhu for hans Opdragelse og lod ham længe rejse udenlands med Storkansleren Frederik Ahlefeldts Sønner under Ledelse af C. R. Müller, sikkert den samme, der siden blev bekjendt som Fynboernes «tyske» Biskop. 1685 ægtede han Anna Margr. v. Støcken, Datter af Rentemesteren og Søster til Peter Brandts Hustru, og med deres 3 Sønner og 1 Datter uddøde Slægten.

Lugubria monumenta Conradi ab Ehrenschild. Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 276. Molesworth, *The state of Denmark*, Kap. XI, og Modskrift (Vertheidigung). Becker, *Saml. t. Frederik III's Hist.* II, 437. *Fr. Krarup.*

Ehrensward, s. Gyllembourg.

Eibe, Niels Julius, 1803—82, sproglig Forfatter, fødtes 15. April 1803 i Vevlinge, hvor hans Fader, Rasm. Andr. E. († 1808), den Gang var resid. Kapellan; hans Moder var Birthe Sophie f. Kehlet. 1830 blev han Lieutenant ved Kongens Regiment, men tog 1832 sin Afsked; sysselsatte sig derpaa som Lærer i Sprog og med forskellige sproglige Arbejder. 1848 blev han karakt. Premierlieutenant og konst. Kancellist under Krigsministeriet; fik 1850 kgl. Udnævnelse og 1851 Kapitajns Karakter; blev i Dec. s. A. Adjudant hos den kommanderende General for det holsten-lauenborgske Forbundskontingent, Generallieutenant F. L. Bardenfleth; indtraadte derefter atter som Kancellist, fra hvilket Embede han afskedigedes ved den almindelige Reduktion efter den anden Krig. Sit *Otium* anvendte han paa Udarbejdelsen af Hjælpemidler («Kursus paa 100 Timer») i Fransk, Tysk og Engelsk, der ere blevne meget brugte og flere Gange oplagte. Han døde 10. Okt. 1882. 2. Sept. 1832 havde han ægtet Caroline Julie Antonie Lund.

Erslew, *Forf. Lex.*

Vilh. Thomsen.

v. Eiben, s. v. Eyben.

Eibeschütz, Simon Aron, 1786—1856, Handelsmand, Legatstifter, er født i Kjøbenhavn 14. Nov. 1786 som Søn af Handelsmand Aron E. († 20. Nov. 1812) og Serle f. Levy († 10. April 1820). Aron E. var kommet til Kjøbenhavn fra Altona, men

Slægten hører hjemme i Østerrig og afleder sit Familienavn af Byen Eibenschitz i Mähren. S. A. E. ernærede sig i sin Ungdom som Kommissionær og lagde i de bevægede Finansaar i Aarhundredets 2. Decennium ved dristige og kloge Spekulationer Grunden til en Formue, som han derefter ved Flid og Sparsommelighed forøgede saaledes, at han ved sin Død efterlod sig over 1200000 Kr. Sin Formue brugte han i Velgjørenhedens Tjeneste. Han havde 11. Febr. 1815 ægtet Rose Wallich (f. 23. Febr. 1796), en Datter af Grosserer Heyman Amsel W. († 20. Febr. 1823) og Judithe f. Cohn († 9. Juli 1855), og udfoldede i Forening med sin Hustru en stor Godgjørenhed saa vel mod Privatpersoner af forskjellig Trosbekjendelse som mod det mosaiske Trossamfund, hvilket E. tilhørte. Saaledes oprettede han 28. Jan. (Kongens Fødselsdag) 1834 en Fri-bolig i Kjøbenhavn for 13—14 fattige Familier og Enker inden for nævnte Trossamfund. Efter helt at have trukket sig tilbage fra Forretningslivet stiftede E., som ikke havde nogen Livsarving, ved Ægtefællernes Testamente af 20. Juni 1853 «S. A. E.s Legat», til hvilket den største Del af Formuen blev henlagt, og samtidig «R. E. f. Wallichs Legat», til hvilket den Del af Formuen, som efter S. A. E.s Død skulde tilfalde Enken, blev testeret. Renterne af disse Legater tilfalde for en mindre Del bestemte Familiemedlemmer, for den største Del derimod en Mængde forskjellige velgjørende Øjemed, saa vel inden for Trossamfundet, til Dels atter med speciel Fortrinsret for Familien, som inden for Kjøbenhavns Kommune i Almindelighed. Ogsaa kunstneriske og videnskabelige Formaal ere betænkte. Efterhaanden som de personlige Legatnydere uddø, tilfalde Renterne en Reservefond, af hvilken der atter fra Tid til anden kan oprettes Reservelegater til bedste for Trossamfundet og Kommunen. Et saadant oprettedes allerede 7. Nov. 1878. E., der 1854 havde faaet Titel af Justitsraad, døde 25. Nov. 1856, hans Enke 16. Marts 1870.

D. Simonsen.

Eide, Frederik Carl, 1815—82, Forstmand, blev født i Kristiania 2. Marts 1815; hans egentlige Fader siges at være Prins Christian, den senere Christian VIII. 1827 kom E. til Danmark; han blev oplært i Skovbrugets Praxis af sin senere Svigerfader, Forstinspektør G. Sarauw i Sorø, og bestod 1836 Forstexamen. Aaret efter blev han naturaliseret og fik Bestalling som Landmaaler. Efter en Studierejse i Tyskland og Bøhmen blev E. i 1842 ansat som Skovrider ved Sorø Akademi, 1847 blev han

Forstinspektør sammesteds, 1860 Overførster for 2. Overførsterinspektion, 1865 tillige Overinspektør for Sorø Akademis Skove. 1840 blev han Jagtjunker, 1847 Jægermester, 1857 Forstmester, 1862 Hofjægermester, 1867 Kammerherre. 1875 fik han Kommandørkorset, 1. Avg. 1882, samme Dag, som han fratraadte sin Overførsterstilling, blev han Kommandør af 1. Grad; Dagen efter døde han i Kjøbenhavn. — Han var Medlem af flere forstlige Kommissioner, bl. a. 1863—69 af Forst-Examinationskommissionen; 1857 udgav han: «Om skadelige Forstinsekter, der kunne blive farlige for danske Naaleskove». — E. ægtede 1842 Christine Elisabeth Sarauw, som døde 1860. Af hans efterladte Formue blev 75000 Kr. anvendte til et «Legat til Fordel for Enker efter Skovridere og underordnede Skovbetjente samt til Skovbrugets Fremme». *A. Oppermann.*

Eickhoff, Johan Gottfried August, 1809—75, Maskinfabrikant, er født 4. Marts 1809 i Wittenförden i Meklenborg-Schwerin, men Faderen, der var Landmand, flyttede snart efter til Lauenborg, og Sønnen kom i Smeddelære i Mölln. Efter 4 haarde Læreaar blev han Svend 1828, tog nu Ranselen paa Ryggen, og 1829 kom han til Kjøbenhavn, hvor han fik Arbejde hos forskellige Mekanikere, ikke at tale om, at han i 3 Aar arbejdede paa Frederiksværk. Hos Klejnsmed J. H. Hüttemeier var han i 1836 med til at bygge den første Hurtigpresse, der blev bygget her i Landet — den første Hurtigpresse var kommen her til allerede i 1825 («Adresseavisens» Trykkeri) —, og dette Arbejde fik Betydning for hans Liv. Da han i April 1848 fik Bevilling til i Kjøbenhavn at anlægge og drive et Værksted til Forfærdigelse af alle Slags mekaniske Arbejder og Maskiner, lagde han sig særlig efter Hurtigpresser og andre til Bogtrykkeri, Stentrykkeri og Bogbinderi hørende Maskiner og grundlagde herved et for vor Udvikling betydningsfuldt Etablissement. Efter hans Død, der indtraf 30. Maj 1875, er det blevet fortsat af hans Sønner. — 30. Juni 1837 ægtede han Johanne Marie Grønbeck, Datter af Skibsbygger og Kvartermand i Marinen Jacob G.

Skandin. Bogtr.-Tid. 1875, S. 102 ff.

C. Nyrop.

v. Eickstedt, Hans Henrik, 1715—1801, Officer, er født 14. Juli 1715 og en Søn af ndfr. nævnte Gehejmerraad Valentin v. E. og dennes 2. Hustru. Efter først at have nydt Undervisning i Hjemmet og derpaa studeret i Kjøbenhavn blev E. 1732 Kornet ved

5. jyske Kavalleriregiment, 1737 Kapitajnlieutenant ved 2. jyske Kavalleriregiment, 1738 Ritmester, 1746 Major, 1754 Oberstlieutenant, 1759 Oberst, 1766 Chef for Regimentet, der nu hed sjællanske Dragonregiment, og 1769 Generalmajor. E. var paa dette Tidspunkt den opadgaaende Sol i Hæren. Fra begge Lejre havde de ledende i det politiske Drama, der nu snart skulde begynde at spille, Øjnene henvendte paa ham som en Mand, man vist maatte søge at sikre sig. Hans Regimentschef, Grev Holck, havde 1763 i Konduitelisten til Saint-Germain banet ham Vejen med følgende Karakteristik: «Ein Däne; vornehmer Extraction; ein habiler Mann; von ihm kan nicht zu viel Gutes gesagt werden», og E.s hofmandsmæssige Optræden, hans legemlige Kraft og Styrke og Ry som Idrætsmand gjorde Resten. Men Holcks Dom var misvisende, for saa vidt der var taget Sigte paa andet end det rent ydre; thi E. var uden aandelig Energi og Dannelse, af en svag og uselvstændig Karakter, vellystig og usædelig indtil Skandale.

1771 blev han med sine Dragoner kaldt fra Næstved til Kjøbenhavn af Struensee for at være denne til Støtte under den voxende Gjæring, men det lykkedes Juliane Marie at drage ham over til sit Parti, og det var som bekjendt E. og Chefen for falsterske Regiment, Oberst Køller, i hvis Hænder den praktiske Udførelse af Hofrevolutionen af 17. Jan. 1772 blev lagt. De nye Magthaveres Taknemmelighed mod E. kjendte ingen Grænse. Han overvældedes med Smiger, der tildeltes ham en stor Pengebelønning, og han udnævntes samme Dag, Omvæltningen fandt Sted, eller i den nærmeste Tid derefter til hvid Ridder (Valgsprog: «Gud, Kongen og Landet tro»), Statsminister, General af Kavalleriet, Kommandør for Livgarden til Hest, Kommandant i Kjøbenhavn, Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet. Det følgende Aar fritoges han for de to sidstnævnte Stillinger, men blev i det Sted Kavalleriinspektør i Sjælland og Fyn og fik overdraget det ansvarsfulde Hverv som Overhofmester hos Kronprins Frederik. 1776 udnævntes han til Ridder af Elefanten. 1777 stillede han i Spidsen for Overtilsynskommissionen ved det kgl. Theater, 1783 blev han Medlem af Overbankdirektionen. Flere af disse Embeder savnede han Indsigt og Alvor til at bestride, og i ingen af dem lagde han Dygtighed for Dagen. Mest bekjendt er han bleven for sin Theaterstyrelse, i hvilken, som paa andre Omraader, han lod sig lede af en af sine mange Elskerinder, den kapriciøse Skuespillerinde Jfr. Møller, senere Mad. Frydendahl, — hende, om hvem der blev sunget:

«Af Jomfru X.s Strømpebaand
Fik Officererne Kokarder»,

da E. 1780 ved kgl. Resolution havde udvirket, at Landetaten, og kun den alene, skulde bære røde og gule Kokarder paa Hattene. Til sidst blev man dog ved Hove kjed af E.; om en Bagatel synes der at være kommen en Kurre paa Traaden mellem ham og Guldberg, der hidtil gjensidig havde støttet og ladet sig beundre af hinanden, og paa Kronprinsens Konfirmationsdag, 4. April 1784, blev E. ved kongelig Haandskrivelse, i hvilken han først komplimenteredes for sine Fortjenester og udnævntes til Overkammerherre, afskediget fra alle sine Embeder og i lempelige Udtryk forvist Hoffet.

E. var gift med Marie Lucie f. Krakewitz, f. o. 1728, † 24. Avg. 1800 i Rostock, Datter af meklenborgsk Kammerjunker Ernst Gustav v. K. og Louise Amalie f. Kosboth. Efter sin Fader arvede han Godserne Hohenholz og Glasow, men afstod dem 1741 til Broderen Alexander Ernst E.; gennem Moderens Slægt kom han i Besiddelse af Boltinggaard i Fyn; han ejede desuden Louisenlund i Sjælland. Han havde som Herremand ingen Interesse af Godsbestyrelsen, men overlod den til Forpagteres og Forvalteres eget Tykke, og det siges, at en smuk Kone eller Datter i Regelen maatte skikkes forud, hvis hans Bønder skulde kunne vente, at han vilde tage sig af deres Anliggender. Han har stiftet et Legat for fattige paa Boltinggaards Gods. Døde 13. Avg. 1801 paa Boltinggaard og ligger begravet i et af ham 1776 i kunstnerisk og yndefuld Stil indrettet Kapel i Ringe Kirke.

Øst, Archiv 1824, I og II. C. A. L. v. Eickstedt, Familienbuch der v. Eickstedt, Ratibor 1860. Overskou, Den danske Skueplads III. Hist. Tidsskr. 3. R. IV, V og VI; 4. R. II og IV; 5. R. I. Leerbech, Beskriv. ov. Ringe Sogn.

S. A. Sørensen.

v. Eickstedt, Valentin, 1669—1718, Officer og Overkrigssekretær, var næstældste Søn af en pommersk Adelsmand, Alexander Ernst v. E., og dennes 1. Hustru, Dorothea Sophie v. Suckow. V. v. E., født 13. Dec. 1669 paa Hohenholz ved Stettin, traadte ganske ung i dansk Tjeneste og udnævntes 1685 til Sekondlieutenant ved Schacks gevorbne Regiment, hvor han 1688 blev Kapitajn, 1693 Major og 1697 Oberstlieutenant. Endnu raskere avancerede han under Frederik IV, hvis Yndest han besad i høj Grad. Ved Nationalmilitzens Oprettelse 1701 blev han udnævnt til Oberst for Ribe Stifts Regiment, men, endnu inden dette var traadt i Live,

ansat ved det ligeledes nyoprettede Grenaderkorps som Oberstlieutenant, d. e. Kommandør. I denne Post modtog han stadig nye Beviser paa Kongens Naade: 1704 blev han Kammerherre og Generaladjutant hos Kongen, 1705 Ridder af Danebrog, 1706 Brigadér, 1708 Oberst af Grenaderkorpset med Generalmajors Rang. I Vinterfelttoget i Skaane 1709—10 kom E. som den ældste af Fodfolkets Førere til at spille en vis Rolle, men Overgeneralen, Grev Chr. Dittl. Reventlow, beklagede sig idelig over hans Raadvildhed og Mangel paa Foretagelseslyst. I Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710, hvor han kommanderede corps de bataille (Hovedtræfningens Centrum), viste han sig personlig tapper, og det skyldtes til Dels hans Anstrængelser, at største Parten af de ham underlagte Tropper reddede sig ind til Helsingborg; hans eget Regiment, Grenaderkorpset, var et af dem, der havde kæmpet taprest. Efter Slaget, hvor flere af de højere Førere vare faldne eller saarede, overlod E. uden smaalig Skinskyge Overkommandoen til F. J. v. Dewitz, skjønt han var yngre i Aldersorden, og stadfæstede saaledes selv Reventlows Dom, at han var «fort honnête homme», men manglede «le génie fait pour commander». Strax derpaa forlod E. Hærens Række, i det han med Titel af Gehejmeraad udnævntes til Overkrigssekretær samt Deputeret i Generalkommissariaterne for Land- og for Søetaten. Af disse Kollegier udtraadte han dog allerede i Sommeren 1711, da han, ligesom de efterfølgende Aar, maatte ledsage Kongen til Krigsskuepladsen i Nordtyskland; saaledes overværede han i Kongens Suite Slaget ved Gadebusch 20. Dec. 1712. Som Overkrigssekretær var E. gjenneim 7 Krigsaar Frederik IV's første Medhjælper ved Hærens og Flaadens Styrelse. Han gjør Indtryk af en arbejdsom, forstandig og meget human Mand og havde i lang Tid en ikke ubetydelig Indflydelse hos Kongen; i de sidste Aar tabte denne sig noget, og 3. Maj 1717 trak E. sig tilbage til Amtmandsposten over Frederiksborg og Kronborg Amter. Først en Maaned efter blev Overkrigssekretærembedet atter besat med Viceadmiral C. C. Gabel. E. døde allerede 17. Sept. 1718 i Frederiksborg og blev bisat i Petri Kirke i Kjøbenhavn. Hans Død skyldes maaske ikke naturlige Aarsager, men de nærmere Omstændigheder derved ere ikke bekendte.

E. havde ved sin Faders Død 1693 arvet Godserne Hohenholz og Glasow i Pommern; i Danmark ejede han ikke Jordegods, derimod et Palais i Stormgade i Kjøbenhavn. Han var 2 Gange gift: 1. med en tysk Dame, Elisabeth v. d. Osten, 2. (4. Juni 1708)

med Edel Cathrine Kaas, f. 1679 † 1742, ældste Datter af Hans Kaas til Hastrup, Stiftsbefalingsmand i Throndhjem, og Sophie Amalie Bielke. Hun købte som Enke Ravnstrup ved Ringsted og giftede sig 1721 igjen med en ung Søofficer, Tordenskjolds Broder Caspar Wessel, f. 1693 † 1768. 1740 solgte de Ravnstrup. — Samtidig med V. v. E. tjente flere af hans Slægt i den danske Hær; blandt disse skulle nævnes hans Broder Generalmajor *Christoph v. E.*, f. 1684 † 1730, ved Ægteskab med Juliane Margrethe v. Winterfeldt Friherre af Wintersborg, og deres Fætter *Joachim Bernd v. E.*, f. 1663 † 1711, Oberstlieutenant og Kommandør for Garden til Fods.

C. A. L. v. Eickstedt, Familienbuch der v. Eickstedt, Ratibor 1860. V. J. V. D. v. Eickstedt, Fortsetzung des Familienbuchs, Stettin 1887. *H. W. Harbou.*

Eigtved, Nicolai, 1701—54, Arkitekt, var en Bondesøn fra Landsbyen Egtved i Skjoldenæsholms Birk og født 22. Juni 1701. Han blev sat til Gartneriet, men saa sit Snit til at komme udenlands, og i Udlandet vendte han Gartneriet Ryggen og kastede sig med Iver over Studiet af Arkitekturen. Han arbejdede og studerede i Berlin, Merseburg o. a. St. og var i 1725 i Warschau, og her interesserede Arkitekten Oberst Poppelmann, der bl. a. virkede ved Opførelsen af Zwingeren i Dresden, sig for ham, tog ham i sin Tjeneste som Konduktør og skaffede ham et Patent som Lieutenant i Ingeniørerne. I Lejren ved Zeithain indlagde E. sig Ære ved sine Militærtegninger og gjorde her Bekjendtskab med den danske General Løvenørn, som efter sin Tilbagekomst til Danmark henledede Christian VI's Opmærksomhed paa ham. Christian VI kaldte nu E. hjem, og med Titel af Kapitajn afskedigedes han af polsk-sachsisk Tjeneste. E. følte imidlertid, at han endnu trængte til at lære og lære meget, og Christian VI lod ham da rejse til Italien (1732), hvor han opholdt sig i 3 Aar, og hvorfra han vendte hjem som en for sin Tid ganske habil Arkitekt. Paa Hjemrejsen opholdt han sig i nogen Tid i München og Wien, hvor han gjorde gode Tegninger henholdsvis af Residenslottet og Prins Eugens Palais (o: Belvedere), hvilke Tegninger Christian VI afkøbte ham.

Efter sin Hjemkomst til Danmark blev E. 1735 udnævnt til Kapitajn af Fortifikationen, steg efterhaanden til Hofbygmester, Kirkeinspektør og Oberst og blev meget benyttet. Han — og Boye Junge — ombyggede saaledes i 1743 og følgende Aar Prinsens Palais i Kalveboderne, han opførte de 4 Palaiser paa Amalienborg,

Slottet Sophienberg ved Rungsted, det gamle kgl. Theater o. a. m., ombyggede Bregentved, virkede ved Opførelsen af Christiansborg Slot, Fredensborg osv. og ledede en Tid Arbejdet paa «Marmorkirken». Skjønt E.s Arbejder ingenlunde ere dadelløse, ere de dog for deres Tid agtværdige; som Arkitekt staar han omtrent i Højde med den samtidige Thurah, — for ikke at tale om hans nærmeste Forgængere, Ernst, Häusser og Krieger.

Snart efter sin Tilbagekomst til Fædrelandet traadte E. i nøje Forhold til Kunstakademiet, som hidtil med Schulin som Direktør og Miani og le Clerc som Ledere havde ført en kummerlig Tilværelse. Da Miani i 1745 forlod Danmark, blev Inspektionen overdraget til E., som nu under 28. Dec. 1747 fremsendte Forslag til Akademiets Opbøjning, hvilke Forslag approberedes af Frederik V 12. Febr. 1748. Herved kom der endelig en Slags Orden i den fattige Kunstscoles forvirrede Sager. E. er saaledes Akademiets første egentlige Organisator, dets første Direktør de facto, den første danske, som dukker op af det Ocean af Udlændinger, der oversvømmede Akademiet. Han styrede dette med Ære, fra 1751 som Direktør, i nogle Aar. Men han, Hjemmefødningen, Bondesønnen, Obersten, der havde ægtet en Kammerjomfru, fortrængtes snart fra Højsædet; det blev ham ikke forundt at se den af ham styrede Kunstscole som en national. E. fjærnedes kort efter Akademiets Indflytning paa Charlottenborg, og efter at de af ham udarbejdede «Statutter» vare blevne underskrevne af Professorerne, fra Direktoratet, som den fra Frankrig indforskrevne og i lang Tid almægtige Saly derpaa indtog, og afgik faa Uger efter ved Døden, 7. Juni 1754.

Det Lov tog E. med sig i Graven, at han havde været, om ikke en stor, saa en højst agtværdig Kunstner, dertil en hæderlig, retskaffen Mand, velvillig og hjælpsom mod alle. Der vidnes til hans Ære, at han hverken skammede sig ved sin ringe Byrd eller ved sine fattige Slægtninger. Han havde 24. Maj 1743 ægtet Sophie Christine Walther (f. 1726), Kammerjomfru hos Prinsesse Louise. E.s efterladte hensade i temmelig trange Kaar, skjønt der tilstodes Enken en Pension af 300 Rdl. K. aarlig. Det lidet, den afdøde havde ejet, havde han sat i norske Marmorbrud, da han havde opnaaet at faa en Del af Leverancen af det til den nye Kirke i Frederiksstaden nødvendige Marmor; efter hans Død nød Enken i nogle Aar godt af denne Leverance, indtil den i 1771, temmelig pludselig og uventet, ophørte, og da hun paa den Tid endnu sad inde med store Forraad baade i Kjøbenhavn og

ved Bruddene i Norge, led hun store Tab og blev vel sagtens i Bund og Grund ødelagt. Hun afgik ved Døden midt i Okt. 1795.

Büsching, Nachrichten I, 704. Thiele, Kunstakad. og Heststatuen, passim. Kjøbenhavns Skilderie 1829, Sp. 1362. Meier, Wiedewelt, passim. Meier, Fredensborg, passim. Meier, Marmorkirken, passim. Tilskueren, Juli 1886, S. 520 ff. Weilbach, Kunstnerlex. *F. J. Meier.*

Eilbert, —1072, Biskop. Han var en tysk Munk, der ved Aaret 1046 eller lidt senere af Ærkebiskop Adalbert i Bremen blev indviet til Biskop i Farria og Fyn. Der fortælles, at han en Gang paa en Sørejse (fra Wesermundingen) for at undgaa nogle Vikinger søgte Tilflugt paa Øen Farria eller Helgoland, hvor han virkede til Kristendommens Udbredelse, i det han tillige anlagde et Munkebo der, i hvilken Anledning Øen antages i hans Tid at være lagt til Fyns Stift. Nogle mene, at Farria kunde være Vesterhavsoen Før. Efter i en Del Aar at have beklædt Bispesædet i Odense kom E. paa Kant med sin fordums Beskytter, Adalbert, der rejste svære Beskyldninger imod ham og 3 Aar i Rad indstævnede ham til en Synode i Slesvig, uden at han dog vilde give Møde. Pave Alexander II paalagde derfor 1065 de andre danske Bisper, at de ikke maatte yde ham Bistand, men skulde bevæge ham til at møde og underkaste sig den Dom, der maatte blive fældet over ham. Om E. har underkastet sig, er os ubekjendt. Men da han 1072 skal være død paa en Rejse til Rom, ligger den Formodning nær, at Retten er gaaet ham imod, og at han har villet søge Oprejsning hos Kristenhedens Overhoved.

Adam af Bremen. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. I, 256 f. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse S. 649. *H. F. Rørdam.*

Eilersen, Eiler Rasmussen, f. 1827, Maler. E. er Søn af Gaardfæster og Sognefoged Rasmus E. (f. 1788 † 1869) og født 1. Marts 1827 i Østerby i Svaninge Sogn i Fyn; hans Moder hed Anne Hansdatter (f. 1795 † 1873). Han opvoxede paa Landet som en af Datidens Bondesønner, men da han stadig viste Lyst til Tegning, kom han i Malerlære i Faaborg og i 1847 til Kjøbenhavn, fordi han vilde være Kunstner, Landskabsmaler. Krigen afbrød dog snart hans Studier, i det Bondesønnen «Ejler Rasmussen Østerby» var værnepligtig efter den ældre Lov og maatte tjene 2 Aar som Soldat. Derefter gjenoptog han sine Studier, begyndte at udstille fra 1849 under Navnet Rasmussen og arbejdede sig ved sin Ihærdighed saaledes frem, at han i 1858 fik Kunstakademiets

Rejseunderstøttelse for 2 Aar, som han for største Delen tilbragte i Paris, Pyrenæerne og Schweits og til sidst i Nordfrankrig og Belgien. Inden Rejsen havde han i 1856 giftet sig med Eleonore Vinning fra Faaborg. I sine Ungdomsaar havde han en Støtte i Grev Preben Bille-Brahe og dennes Søn; Stiftamtmand, Kammerherre Christian B.-B., som købte flere af hans Arbejder; senere har han saa vel her som i Udlandet vundet et Publikum for sine Malerier. Det Landskab, som den kgl. Malerisamling ejer, «Parti af Frijsenborg Dyrehave», regner Kunstneren selv ikke til sine bedre Arbejder, i det han var svækket efter en større Sygdom, da han malede det. E. blev 1871 Medlem af Kunstakademiet.

Weilbach, *Konstnerlex.* Søndagsposten 1871, Nr. 433. *Ph. Weilbach.*

Eilersen, Jørgen, 1616—86, Professor, blev født 16. Nov. 1616 i Vordingborg, hvor Faderen, Eiler Jacobsen, var Borgmester og Tolder. Moderen hed Margrethe Pedersdatter. Han gik først i sin Fødebys Skole og kom 1630 til Herlufsholm, hvorfra han sendtes til Universitetet 1635. Han begyndte at studere Medicin, men vendte sig senere efter Faderens Ønske til Theologien og tog 1638 theolog. Examen. Kort efter rejste han til Leiden, hvor han s. A. lod sig indskrive som Mediciner, men i øvrigt kastede sig over Studiet af de klassiske Sprog, som han ogsaa fortsatte under et Ophold i Paris, hvorfra Faderen kaldte ham hjem 1640. Samme Aar valgtes han til Sognepræst i Riserup paa Følster, men da han ønskede at gjøre en ny Udenlandsrejse, undskyldte han sig med sin Mindreaarighed. Han kom dog ikke til at rejse, da man tilbød ham Rektoratet paa Herlufsholm, hvilket han dog ikke modtog, fordi han efter Biskop J. Brochmands Ønske maatte overtage Konrektoratet ved Københavns Latinskole 1641. S. A. blev han Magister. 1646 udnævntes han til Professor ved Gymnasiet i Lund, men da Rektoratet ved Latinskolen i København blev ledigt paa samme Tid, overtog han dette og holdt kort efter, s. A., Bryllup med Kirstine Bang, Datter af Præsten Jens B. i Flemløse i Fyn. 1645 fik han Eneret paa at lade forfærdige og trykke Almanakker. 1654 blev han udnævnt til Professor ved Universitetet, men foreløbig havde han dog kun Titelen, og han vedblev at være Rektor. Da Pesten i dette Aar udbredte sig i Hovedstaden, sendte han sin Familie til Slangstrup, men her bortreves 2 Sønner af Sygdommen, og Moderen tog sig Tabet saa nær, at hun døde 22. Juli 1654. Krigen 1658—60 bragte stor Elendighed over hans Hus, og hans Helbred blev saa

nedbrudt, at han 1661 maatte antage en Subrektor. Ved et Kongebrev s. A. fik han Løfte paa det 6. Professorat ved Universitetet. 1672 fik han Afsked fra Skolen og var fra den Tid af Professor i Mathematik. 1677 var han Universitetets Rektor. Han døde 22. Sept. 1686. Sit Bibliothek, bestaaende af 1409, mest filologiske, Bøger, testamenterede han til Valkendorfs Kollegium, hvis Efor han havde været.

Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 22 f. Wad, Meddelelser om Dimitterede fra Herlufsholm II, 63 ff. *S. M. Gjellerup.*

Eilschov, Frederik Christian, 1725—50, Filosof, fødtes 13. Febr. 1725 i Rynkeby paa Fyn, hvor hans Fader, Laurids Christian E. (f. i Odense 29. Dec. 1695, † 31. Marts 1764), var Sognepræst. Moderen var Cathrine f. Munderlow (f. 1690). Uden at have gaaet i nogen offentlig Skole blev E. 1741 Student (dimitteret af Odense Skoles Rektor) og 1742 Baccalaureus, lagde sig navnlig efter Filosofi, men erhvervede sig samtidig en omfattende Viden paa forskjellige andre Omraader, udgav allerede i sit 18. Aar «En kort Anvisning til at estertænke, indrettet efter de ustuderedes Begreb» (1743), tog 3 Aar senere Magistergraden (1746), fik Borchs Kollegium (1747), holdt der offentlige Forelæsninger over forskjellige filosofiske Æmner og udsendte samtidig, Slag i Slag, det ene filosofiske Arbejde efter det andet, vandt betydelig Tilslutning, vakte stort Røre og store Forventninger, men bortreves af Døden allerede efter en 4aarig Virksomhed, kun 25 Aar gammel, 15. Okt. 1750.

Han var et mærkeligt Stjærneskud paa vor Litteraturs Himmel. Ligesom Holberg sætter han sig ingen ringere Opgave end den at opdrage sit Folk, og det vil for ham som for Holberg først og fremmest sige: at rationalisere det. Men som han er forskjellig fra Holberg i Anlæg og Tilbøjeligheder, vælger han ogsaa andre Midler og Veje og peger til Dels paa andre Maal end denne. Det er for E. Livet og Videnskaben, der først og fremmest maa bringes i langt inderligere Forening end hidtil. Livet skal ordnes og højnes ved Videnskabens Indflydelse, og omvendt skal Videnskabens Maal og Veje bestemmes ved Livets virkelige Krav. Hidtil har der været en Kløft mellem begge: «Man maa leve, som man vil, naar man ikkun tror, som man skal», har bl. a. været Løsenet. «Nu derimod har Fornuften sat sig i sin rette Frihed; nu har den gennem mange forudfattede Meninger, uanset Præsternes Myndighed

og Religionens Tvang, besteget sin Trone. Hvad gjør den der? Den regerer Mennesket efter nye og magelige Love.»

Men skal Videnskaben magte denne sin Opgave, maa den være Filosofi eller i det mindste ledes ved Filosofi. Den bliver ellers let falsk Overfladiskhed eller tom, uvæsentlig Lærdom. Det er ikke nok at have Smag; man maa ogsaa have Hjærne; og det er ikke nok at være grundig; man maa ogsaa kunne skjelne mellem Grundighed paa rette og paa urette Sted. At lære alle Londons Gader udenad kan være priseligt nok, men vel at mærke: kun saafremt man bor der. At endog Mænd som Holberg have kunnet staa halv ligegyldige eller afvisende over for Filosofien — selv efter at Leibniz har levet —, forbavser ham. Thi at der er en endog overordentlig værdifuld Kjærne bag Skallerne, er dog let nok at se. Han vil ingeniunde uden videre forkaste Aabenbaringen og Aabenbaringstheologien; men man maa begynde filosofisk, begynde med den naturlige Theologi for ret at forstaa den aabenbarede, for at kunne skjelne rettelig mellem Tro og Overtro. «Et Menneske synder; en Oxe eller et Faar skal lide; bliver dermed den Skyld og Straf borttagen, som hviler over Synderen selv? Det kommer mig for, som om man vilde frelses fra Tandpine ved at lægge et Plaster paa sin Albue eller holde det for rimeligt, at en andens Aareladelse kunde hemne min Sygdom.» Og paa samme Maade med den verdslige Videnskab: «Dersom Filologien og de saakaldte smukke Videnskaber læres eller forhandles uden Filosofi, gjøre de Folk til Pedanter». Væsentligt og uvæsentligt glide i ét for dem, og de komme til at anse de gamles Tøfler, Skjorter og andre Lapperier for Ting af Vigtighed.

Og som Videnskabens Indhold maa være noget væsentligt, maa dens Form være almenfattelig. Thi det er Videnskabens Opgave at gaa ud over Akademiernes snævre Grænser, ud iblandt Folk i den vide Verden, til almindelig Nytte. Selv Kvinden skal ingeniunde være udelukket fra at lære noget virkeligt. Ogsaa Fremstillingsformen maa derfor holdes fri for alt Pedanteri; saaledes maa f. Ex. Wolfs «mathematiske» Formalisme forkastes. Ja, der er end intet i Vejen for at lade Skjæmt og Alvor følges ad. «Det er muligt paa én Gang baade at tænke ret og at tale net.» Men første og væsentligste Betingelse for, at dette Krav til Fremstillingsformen kan blive opfyldt, er den, at vi gaa til «vor Fru Moders Maal». Det er i Virkeligheden «baade overflødig nok til at lære alle fornødne Videnskaber paa, saa og saa sirligt, fyndigt

og veltalende, at vi ej alene saa godt som andre kan fremsætte den tørre Sandhed, men endog udpynte den med alle de Sirater, som Talekunsten udkræver». Ja ikke blot er det muligt og for Formaalets Skyld nødvendigt at gaa til Modersmaalet; men ogsaa af indre Grunde bør det gøres. Thi baade for Forfatter og Læser «er intet tjenligere til at skille Avner fra Kornet, Ting fra Ord, Visdom fra Sladder end at foredrage sine Tanker og filosofiske Lærdomme paa et Sprog, som alle forstaa». I et Land, hvor alle lærde tale Latin, kan man let af sig selv eller andre blive anset for lærd, blot fordi man ogsaa taler Sproget, ligesom mangan en Taabe har bildt sig ind at være Filosof, blot fordi han havde Kappen og Skjægget. Det nytter ikke at undskylde sig med, at Modersmaalet vel kan bruges til forskjellige andre Ting, men ingenlunde til noget saa højt og vanskeligt som Filosofi; thi al Vanskelighed her forsvinder netop, naar man klæder Tankerne i det hjemlige Sprog. «Ingen filosofisk Sandhed har nødig at frygte for Lyset, og dens indvortes Dejlighed behager aldrig Tilskueren mere, end naar den omgives af en udvortes Klarhed.» Selv alle de fremmede Kunstord ere overflødige og skulle afløses af danske. For at ingen skal undskylde sig med, at dette er umuligt, giver E. selv i sin latinske Disputats: «Cogitationes de scientiis vernacula lingua docendis cum specimine terminologiæ vernaculæ» (1747) en betydelig Række saadanne danske Kunstord, hvoraf adskillige helt vare skabte af ham selv, og af hvilke de fleste virkelig efterhaanden ere gaaede over i Sproget, saaledes — for at nævne et Par enkelte Exempler — Sædelighed, Sindsbevægelse, Sandsynlighed, Lærestol, Høresal osv. Og han lader det ikke blive ved Theorien alene; men lige fra først af handler han derefter. Allerede i den lille Tænkelse fra 1743 og ligesaa i ethvert af hans senere Skrifter forefinde vi et ualmindelig rent og klart Sprog. At gaa fra Holberg til E. er i saa Henseende næsten som at komme fra et Mosehul til en Skovbæk. Datidens urimelig mange Fremmedord ere hos E. som blæste bort, og den tunge Sætnings- og Periodebygning, enhver kjender fra Holbergs Prosa, forsvinder hos E. saa at sige med synlig Hastighed. Den behersker endnu hans første Arbejder; men i flere af de sidste er Stilen saa let og livlig som i en Bog fra i Gaar. Uden at være egentlig Sprogforsker bliver E. som Sprogrenser og Stilist derfor ligefrem af banebrydende Betydning.

Naturligvis skal hin Opdragelse helst begynde allerede i Ungdommen; men det vil da være nødvendigt, at Skolerne blive stærkt

forbedrede. Det næsten eneraadende Sprogviseri tjener kun til at overvælde Hukommelsen og opdrager slet ikke Tanken, endsige Karakteren. For en stor Del bør det derfor ombyttes med Dyrkelsen af Filosofien, ved hvilket Udtryk E. forstaaer ikke blot Tænkelse, Sjælelære o. dsl., men efter Datidens sædvanlige Sprogbrug ogsaa samtlige theoretiske Naturfag (s. 2. Del af «Fruentimmerfilos.»). Men skulle disse Fag ret øve deres Virkning, maa man ikke atter her gjøre alt til en Hukommelsessag og lade Eleverne lære Smaa-bøger paa Ramse, medens hverken Lærerne eller de selv forstaa noget deraf, og til Forebyggelse heraf vilde det være heldigt, om man i Steden for Klasselærere («Lektiehørerne», der hver havde sin Klasse i *alle* Fag) indførte Faglærere, som virkelig havde Kjærlighed til deres Fag og forstode langt mere deraf, end de skulde meddele Eleverne. Afskaffede man saa end videre den pedantiske Skoletugt og indførte et friere og ædlere Forhold mellem Lærer og Elev, og sørgede man saa vidt muligt for, at kun de, der virkelig havde Evne og Anlæg, kom til at studere, vilde man se et ganske anderledes rigt Udbytte af Skolegangen end nu.

Men ikke blot Drengenes, ogsaa Pigenes Opdragelse skulde være en helt anden. Nu om Stunder lære de kun alt, hvad der kan gjøre dem skikkede til at behage: at synge, danse, tale Fransk — for at kunne besvare Komplimenter og læse daarlige Romaner, osv. Dette er selvfølgelig højst urigtigt. De vilde ikke i mindste Maade sætte deres Elskværdighed til ved at lære noget virkeligt, og da de aandelige Evner allernærmest ere ens hos de to Kjønn, vilde der intet være i Vejen for væsentlig at opdrage dem ens. End ikke den egentlig videnskabelige Vej bør forbeholdes Mændene. E. vilde langt foretrække at se en Kvinde med et venligt og indtagende Væsen paa en akademisk Lærestol fremfor «en bleg Mand med forlæste Øjne og Parykken paa det ene Øre». Kvindens medfødte Ynde, mener han, vilde sikkert virke med til, at Foredraget gennemgaaende blev klart og behageligt, og en ikke ringe Mængde Pedanteri vilde sikkert ved hendes Medvirken snart forsvinde fra den lærde Verden. «Havde jeg levet paa de lykkelige Tider, da en Theano, en Aspasia, en Diotime vare Læremesterinder i de alvorligste Videnskaber, hvor skulde jeg ikke have ført mig deres Undervisning til Nyttel!» Kun i én Henseende ønsker han ikke Pigebørnenes Opdragelse indrettet efter Drengenes, i alt Fald som denne foreløbig er: de skulde ikke som disse med Tilsidesættelse af Modersmaalet overfyldes med de gamle Sprog. Vi bør i saa

Henseende lære af Grækerne, der holdt deres Modersmaal i Ære og ingenlunde opdroge deres Ungdom paa Ægyptisk.

Adskillige af disse Tanker findes allerede udtalte eller antydede i E.s første større Værk: «Filosofiske, historiske og økonomiske Skrifter», der udkom 1746—47 med en Fortale af Kofod Ancher og en Tilegnelse til Gram. Dette Arbejde har endnu et noget tungt og tørt Præg over sig og er fuldt af lærde Anmærkninger og Henvisninger. Snart har E. sikkert selv følt dette, og kort efter behandler han derfor til Dels de samme Æmner paa ny i sine «Filosofiske Breve» (1748). Baade Stil og Behandlingsmaade ere her lettere og elegantere. Det er vel nærmest de Leibniz-Wolfske Grundtanker, hvorover alt er bygget; men E. gennemfører dem med en usædvanlig Klarhed og betydelig Selvstændighed. En Afhandling om Dyrene giver ham Anledning til at fremkomme med et varmt Indlæg for en mildere og hensynsfuldere Behandling af disse. Til en Afhandling om Pythagoras knytter han de første Antydninger af sine Skoletanker. I en Oversættelse af Fontenelles «Entretiens sur la pluralité des mondes» («Fontenelles Samtaler om flere end én Verden», 1748) og i sit «Forsøg til en Fruentimmer-filosofi eller alvorlige og lystige Samtaler med et Fruentimmer om det, der er nyttigt og fornøjeligt i alle Filosofiens Parter» (1749) udvikler han dem videre, og det er disse indstrøede Bemærkninger, der karakterisere ham bedst og for Nutiden frembyde den største Interesse. E. har end videre oversat et Stykke af Seneca («Om den fyrstelige Naade», 1747), et Udtog af Boccalinus («Betænkning over de 7 vises Tanker om Verdens Forbedring», 1747) og Voltaires «Zadig» (1750). Desuden har han leveret forskellige mindre Afhandlinger og Tidsskriftsartikler, til Dels som Gjensvar paa Angreb fra forskellige Sider.

Thi saadanne Angreb udebleve naturligvis ikke. Selv Holberg saa jo med Ængstelse paa Sprogrensningsbevægelsen i og uden for Landet og indvender lejlighedsvis (Epistel 451) mod E., at det ikke gaar an at sige «Høresal», da dette Ord ogsaa kan betegne «et stort Værelse, hvorudi man forvarer Hør og Hamp». Mod E.s Sprogrensningsforsøg optraadte ogsaa den norske Digter Peder Christopher Stenersen med sine «Kritiske Betænkninger over Mag. Eilshovs Prøve paa en dansk Kunstordbog» (1748) foruden et Par andre. E. tager til Gjenmæle i et sprudlende livligt lille Arbejde: «Gjensvar paa de Kritiske Betænkninger», forfattet «en galop» og forsynet med Mottoet: «Du sollst dich nicht verblüffen lassen».

(Om Stridens Enkeltheder se N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., IV, 272 ff.) Endnu stærkere blev han dog angrebet for sine Ytringer om Skolerne. Det var 6. Lektiehører ved Frue Skole i Kjøbenhavn Jacob Høyer, der her gik i Spidsen og i et langt latinsk Indlæg (1749) temmelig forvirret og næsten som med en ond Samvittighed søgte at frede om det bestaaende. E. imødegaar ham med en let Overlegenhed i sit «Brev til en god Ven i Provensen» (1749), paaviser her, hvor lidt Modstanderen har forstaaet ham, og hvor vedholdende han skyder ved Siden af, og fremhæver, hvorledes han (E.) blot i al Almindelighed har ivret mod Ufrugtbarhed, Tyranni og Pedanteri i Undervisningen; har nogen følt sig truffen, maa det derfor blive vedkommendes egen Sag.

Men ogsaa af endnu ringere Mænd blev E. angrebet. Hans Ungdom, hans kjække og frodige Forfattervirksomhed, den Lykke, han gjorde, skabte ham selvfølgelig en Mængde Misundere, og havde man intet andet at anke over, saa angreb man netop denne Ungdom, Kjækhed og Frodighed. Fra Myndighedernes Side gjordes der intet for ham, og først, da det en skjønne Dag hed: Mag. E. er død! lød der klagende Røster over det unge dristige Geni, maaske «en anden Holberg», ja maaske «en større», der saa brat var revet bort, endnu før man ret havde faaet Tid til at skjønne dets Værd.

«En anden Holberg» var E. nu dog næppe blevet, og Nationen trængte da heller ikke først og fremmest til en saadan Gjentagelse. Men tager man ret i Betragtning, at hele denne sunde, kjække og righoldige Forfattervirksomhed skrev sig fra en 25aarig Yngling, og lægger man dernæst Mærke til, hvorledes der spores Fremskridt i Form som i Indholdsfylde saa at sige fra Bog til Bog, saa fristes man unægtelig til den Formodning, at havde det været ham beskaaret at opnaa Holbergs Livsalder, da vilde han sikkert have bygget saaledes med paa den frembrydende Oplysningstids Aandsværk, at dette havde faaet langt rigere og mægtigere Former og saa holdbare, at det efterfølgende Bølgeslag i Slægtens Udvikling ikke som nu næsten fuldstændig havde formaaet atter at skylle alt over Ende, hvad der var naaet af sandt og godt paa de Omraader, hin Tid skjænkede sine varmeste Interesser.

Kjøbenhavnske lærde Tidender 29. Okt. 1750. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., IV, 166 ff. 272 ff. O. Wolff, Hist. Ordbog V, 299 ff. R. Nyerup, De latinske Skoler i Danm. og Norge S. 229 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Vor Ungdom 1888.

K. Kroman.

Eilschov (Eilschou), Peter v. Westen, 1713—83, Handelsmand. Søn af en bondefødt, driftig Kjøbmand i Odense, Anders Lauridsen (f. 1664 † 1738), og dennes anden Hustru, Kirsten f. v. Westen (f. 1687 † 1758), fødtes 28. Jan. 1713. Han tog Familienavnet E. efter Faderens Fødeby og fortsatte Handelen i sin Fædrenegaard i Odense. E. drev navnlig Kornhandel i det store og blev en baade dygtig og heldig Kjøbmand, saa at han uden at svække sin Handelsvirksomhed kunde købe en saa betydelig Del af det i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede af Staten solgte Ryttergoods, at han deraf kunde oprette Marienlund Gods med 84 Tdr. frit og 409 Tdr. skattepligtigt Hartkorn foruden Kirker og Tiender. Først 48 Aar gammel giftede han sig med Anna Marie Becker (f. 10. Juli 1719 † 29. Juli 1799), Datter af Apotheker i Rudkjøbing Gottfried B. og Susanne Marie f. v. Westen. Deres Ægteskab blev barnløst, men saa vel «Eilschovs Boliger» som et stort Legat for trængende paa over 100000 Rdl. og flere andre til offentligt bedste anvendte Summer ville længe bevare deres Navne blandt deres Bysbørn. E. døde 28. Okt. 1783.

P. Eilskov, Stamtavler ov. Slægten Eilskov, Odense 1869. *G. L. Grove.*

Eimhaus, s. Eimahusen.

Einarsson, Baldvin, 1801—33, Forfatter, fødtes 2. Avg. 1801 paa Gaarden Molastadir i Skagafjardar Syssel i det nordlige Island. Forældrene vare Einar Guðmundsson og Guðrún Pétursdatter. Indtil sit 20. Aar deltog B. E. med Liv og Lyst i den sædvanlige Bondegjærning paa sin Faders Gaard, men anvendte ved Siden deraf alle Fritimer til Læsning, saa at han, efter at det var blevet bestemt, at han skulde studere, hurtig og saa at sige paa egen Haand kunde skaffe sig de til Indtrædelse i den lærde Skole nødvendige Forkundskaber. Efter faa Aars Skolegang paa Bessastadir dimitteredes han 1824, men først i Aaret 1826 — efter 2 Aars Tjeneste som Kontorist hos Amtmanden over Nord- og Østamtet — begav han sig til Kjøbenhavn og underkastede sig Adgangs-examen ved Universitetet. Som Embedsstudium valgte B. E. Jura, men fandt desuden Tid til forskjelligartet litterær Virksomhed. Efter at have taget juridisk Embedsexamen 1831 sattes han ved offentlig Understøttelse i Stand til at besøge Polyteknisk Læreanstalt; men inden Studierne her — hvortil han vistnok førtes i Følelsen af, i hvor høj Grad hans Landsmænd savnede Kjendskab til Realfagene — vare afsluttede, bortreves han 9. Febr. 1833 ved en uventet Død, bevirket ved Brandsaar, som han under en Husild

havde paadraget sig. Han efterlod en Hustru, Johanne f. Hansen, og 2 smaa Børn, af hvilke dog det yngste døde Aaret efter. — B. E.s rige Evner og store Virkelyst berettigede til ualmindelige Forventninger, og hertil kom hos ham en varm Kjærlighed til hans Fødeø og en levende Interesse for at fremme dens Vel. Hans Hovedarbejde er Aarsskriftet «Árman á alþingi» (1829—32), som han udgav sammen med sin Landsmand Th. Guðmundsson, men som, bortset fra nogle indsendte Stykker, næsten udelukkende skyldes ham. Indholdet, der gives i dialogisk Form, i det som Ramme benyttes Meningsudvexling mellem nogle paa det fordums Altingsted forsamlede Islændere, dannes af Smaaafhandlinger, der dels i Almindelighed sigte til Almenaandens Oplivelse, Modersmaalets Bevarelse m. v., dels mere i det enkelte søge at virke for Næringsvejenes Udvikling og økonomiske Fremskridt. Af udpræget politisk Indhold er egentlig kun Gjengivelsen af et af B. E. samtidig (1832) paa Dansk udgivet Skrift «Om de danske Provinsialstænder med specielt Hensyn paa Island», hvori Forfatteren tager Ordet for en særlig islandsk Stænderforsamling, i Modsætning til, hvad der oprindeligt af Regeringen var paatænkt.

Mindre sympathetisk viser B. E. sig i en med stor Ensidighed ført Polemik, som han i Aaret 1831 indviklede sig i, og hvori han med paafaldende Hensynsløshed vender sig mod den af Island og Islænderne saa højt fortjente R. K. Rask. Striden foranledigedes ved en i «Maanedsskrift for Litteratur» optagen anonym Anmeldelse af Sekretær i det kgl. nordiske Oldskriftselskab, Prof. Rafns Oversættelse af Jomsvikinga Saga og Knytlinga Saga, men drejede sig i Virkeligheden om Forholdet mellem Rafn og hans islandske Medarbejdere for de af Oldskriftselskabet udgivne Sagaers Vedkommende. B. E. udgav i denne Anledning to Piecer: «Foreløbigt Svar paa Prof. Rasks Gjenmæle» (Rask havde nemlig taget til Gjenmæle mod ovenomtalte Anmeldelse i Maanedsskriftet) og «Gjensvar imod Gjensvar». I denne Pennefejde, som i sin Tid vakte stor Opsigt, inddroges baade Redaktionen af Maanedsskriftet og Oldskriftselskabets Bestyrelse; fra de herværende Islænderes Side tillagdes Sagen en Art national Betydning, og for Rasks Vedkommende medførte Striden et Brud med det islandske litterære Selskab, hvis Formand han var.

Særlig Betydning har B. E. som den Islænder, der i det 19. Aarhundrede først søgte at vække sine Landsmænds Selvtænkning og Selvstændighedsfølelse; for saa vidt kan han betragtes som For-

løber for Jón Sigurðsson, den islandske nationale Bevægelses Bannerfører.

Erslew, Forf. Lex. Ný Félagsrit VIII. Tímarit IX, 1888.

Kr. Kaalund.

Einarsson, Gissur, o. 1508—1548, Biskop, fødtes af fattige Forældre paa Gaarden Búland i det nu til Islands Sønderamt henregnede Skaptafells Syssel. Hans Faster, Abbedisse i det nærliggende Nonnekloster Kirkjubær, tog ham til sig og lod ham undervise af Abbeden paa det i samme Syssel beliggende Thykkvibær Kloster, indtil han her fra sendtes til Skoleundervisning i Skalholt. Den derværende Biskop, Ögmundur Pálsson, blev opmærksom paa hans fremragende Evner og sendte ham paa sin Bekostning til Hamborg, som den Gang — begrundet i Handelsforholdene — var det Sted, hvorover Islands Forbindelse med det øvrige Evropa fornemmelig fandt Sted. Under sin Skolegang her blev G. E. bekendt med Luthers Lære og blev fuldstændig vundet for denne. Ved sin Hjemkomst (o. 1533) fik han strax at mærke, at Rygtet om hans Kjætterier var nok til, at alle vendte ham Ryggen; han gjennemgik nu nogle trange Aar, men forstod snart at lempe sig efter Forholdene. Det lykkedes ham at faa Underhold i Klosteret Thykkvibær som Lærer for Munkene og der fra for anden Gang at komme til Skalholt, i det den ivrig katholske Biskop Ögmund, af hvem han ved sin Tilbagekomst var bleven meget unaadig modtagen, nu lod al Mistanke saa fuldstændig fare, at han, der paa sine ældre Dage mistede Synet, antog G. E. som sin Amanuensis, meddelte ham gejstlig Vielse og gjorde ham til sin fortrolige Raadgiver. Ikke des mindre holdt G. E. fast ved sin lutherske Tro, men forstod fuldstændig at føre Biskoppen bag Lyset, saa at han endog i Aarene 1536—37 var hans Afsending hos den katholske Ærkebisp i Norge. Under sit Ophold her vandt han dennes særdeles Yndest, saa at han blev hans Forelæser, men ved Siden af studerede han reformatoriske Skrifter og knyttede Forbindelser med den omtrent samtidig til luthersk Biskop i Bergen udnævnte Geble Pedersen.

Dels legemlig Svaghed, dels de politiske Forhold havde bevirket, at Biskop Ögmund i Skalholt alt i længere Tid havde tænkt paa at opgive sit Embede; 1539 lod han G. E. vælge til sin Efterfølger, og med en biskoppelig Anbefaling rejste G. E. til Danmark for at faa Valget stadfæstet. Over for den danske Regering gjaldt det

dog snarere om at fralægge sig enhver Forbindelse med Biskoppen, der havde stillet sig uvillig til Reformationen; men G. E. overbeviste snart alle om sin oprigtige Lutheranisme, og da han tillige lovede at arbejde for Kirkeordinansens Indførelse, indviedes han i Begyndelsen af Aaret 1540 af Sjællands Biskop til Superintendent over Skalholt Stift og vendte derefter tilbage til Island.

Her blev hans Stilling meget vanskelig. Vel kom han uden Modstand i Besiddelse af sit Bispedømme, men det nordlige Island (Stiftet Holar) styredes af den ivrig katholske Biskop Jón Arason (I, 299), der strax paa Altinget afviste et Forsøg paa at faa Kirkeordinansen vedtagen, og i sit eget Stift havde han kun faa Tilhængere. Da G. E. nu i sin personlige Optræden viste sig som Tilhænger af Reformationen og Foragter af de gamle Kirkeskikke, søgte den afgaaede Biskop Øgmund at samle de misfornøjede om sig og satte sig ligeledes i Forbindelse med Jón Arason for at standse disse Kjætterier. G. E. lod sig dog ikke skræmme, men beredte sig til at møde Magt med Magt; han foragtede heller ikke List, og da den kgl. Befalingsmand næste Aar med nogle Krigsskibe kom til Island, lod han Biskop Øgmund gribe, i det han end ikke undsaa sig for selv at lokke ham i Fælden. Derefter vedtoges Kirkeordinansen i Skalholt Stift, og G. E. arbejdede nu med Iver paa dens Gjennemførelse; han kjendte den almindelige Uvilje mod de forestaaende Forandringer saa vel, at han fra først af foretog sine Visitationsrejser ledsaget af et væbnet Følge. Den verdslige Øvrighed stod han sig vel med, men maatte i Henseende til Kirkegodsets Anvendelse gjøre store Indrømmelser. Over for Præstestanden gjaldt det især om at gjennemdrive Præsternes Ægteskab, om Opgivelsen af de indbringende katholske Ceremonier, Indførelsen af lutherske Bøger ved Gudstjenesten m. v. — og, ikke mindst, om at skaffe Præster til de ledige Embeder. I disse Henseender virkede han ivrig og utrættelig; han skrev selv mod Billeddyrkelsen og fjærnede egenhændig Gjenstandene for den mest anstødelige Dyrkelse. Midt under denne Virksomhed fandt han Døden. Da han en Gang ved Vintertid 1548 havde foretaget en Rejse for at fjærne et stort Kors, der gav Anledning til Valfarter langvejs fra, blev han syg og døde i Marts Maaned samme Aar. Han havde 1544 ægtet Katrín, Datter af en tidligere Hovedsmand, Hannes Eggertsson, men efterlod sig ikke Børn.

G. E.s kun 8aarige Styrelse tilhører en Overgangstid, hvor det nye endnu ikke ret har slaaet Rod; i sin Kamp for dettes

Befæstelse fylder han sin Plads og holder sine Modstandere Stangen. Biskop Jón Arason fandt det raadeligst at indgaa en venskabelig Overenskomst med ham, i Følge hvilken gjensidig Indblanding i de to Stifter skulde undgaas; men sine virkelige Følelser mod ham viste han ved 2 Aar efter hans Død at lade hans Lig optage og nedgrave som en Kjætters uden for Kirkegaarden. G. E. har utvivlsomt været i Besiddelse af en ualmindelig Udholdenhed, Kløgt og Karakterstyrke, men gjør Indtryk af en koldt beregnende og lidet fintfølende Mand. Han roses for store Evner, boglige Interesser, smuk og anselig Legemsbygning, muntert og indtagende Væsen, en virkelysten og arbejdsom Natur.

Kbhvnske Selsk. Skrifter V. F. Johannæi Hist. eccl. Islandiæ III, 244 ff.
p. Bjarnason, Um siðbótina á Íslandi. *Kr. Kaalund.*

Einarsson, Hálfván, 1732—85, Forfatter, Rektor, Søn af Provst Einar Hálfvánarson, som var Sognepræst til Kirkjubær i Skaptafells Syssel, fødtes 20. Jan. 1732. Efter at være dimitteret fra Skalholt Skole 1749 rejste han det følgende Aar til Kjøbenhavn, ved hvis Universitet han 1754 underkastede sig theologisk Examen. 1755 udnævntes han til Rektor ved den lærde Skole paa Holar, hvilket Embede han beklædte til sin Død, 1. Febr. 1785. Gift med Kristín, Datter af Biskoppen paa Holar Gísli Magnússon. H. E., der 1765 havde erholdt Magistergraden og senere for sit litterære Hovedværk hædredes med flere Medailler, udnævntes 2 Gange, under biskoppelig Vakance, til som Officialis at forestaa Stiftet.

Som Medstifter af Islands første litterære Selskab, «det usynlige», havde H. E. til Udgivelse forberedt det i kulturhistorisk Henseende vigtige oldnorske Skrift «Kongespejlet» (Konungs skuggsjá, Speculum regale); dette Arbejde udkom, efter at være fuldført og forbedret af hans Landsmand J. Erichsen, med latinsk og dansk Oversættelse, i Sorø 1768. Aar 1777 udkom i Kjøbenhavn H. E.s latinske Udsigt over den islandske Litteraturs Historie («Sciagraphia historiæ litterariæ Islandicæ»), udgivet af det typografiske Selskab. Dette Skrift, der vel i det væsentlige er en skematisk Bibliografi, men som indeholder ikke faa personalhistoriske Oplysninger og udmærker sig ved sin Nøjagtighed, har sikkert ved sin Fremkomst udfyldt et Savn og har endnu Betydning for den, som vil beskæftige sig med den yngre islandske Speciallitteratur. Forfatteren medtager Oversættelser saa vel som originale Arbejder og

opregner baade trykte og utrykte Skrifter. Herved kommer Værket til at omfatte en forbavsende Mængde Forfattere og litterære Arbejder, uagtet selvfølgelig hist og her et og andet er forbigaaet som alt for ubetydeligt. Bogen er saaledes vel skikket til at give en Forestilling om den islandske Befolknings Tilbøjelighed for litterære Sysler, hvad enten det gjælder versificerede historiske eller quasi-historiske Fortællinger (rímur) eller populær Lovkyndighed, annalistisk-genealogiske og opbyggelige Æmner m. v. Fremstillingen, der føres ned til Forfatterens Samtid, gaar fra de ældste Tider og giver saaledes ogsaa en Oversigt over Oldlitteraturen, i hvilken en dybere Indtrængen dog vanskeliggjordes Forfatteren ved hans af-sides Opholdssted.

Paa Island offentliggjorde H. E. foruden to Salmesamlinger og en fra Dansk oversat Bibelhistorie Ud-gaver af Hallgrímur Pé-turssons (1770), Sigurður Jónssons (1772) og Þorlákur Þórarinssons (1775 og 1780) Digte tillige med Fortaler og Biografier.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. P. Petursson, Historia ecclesiastica Islandiæ S. 379 f. *Kr. Kaalund.*

Einarsson, Ísleifur, 1765—1836, Justitiarius, som fødtes 21. Maj 1765 paa Gaarden Ás i Rángárvalla Syssel i det sydlige Island, var en Søn af Einar Jónsson, der en Tid havde været ansat ved den lærde Skole i Skalholt og forestaaet forskjellige andre Bestillinger. Kom, efter at være bleven Student 1783, Aar 1786 til Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1790 afsluttede sine Studier ved at tage juridisk Embedsexamen, og samme Aar udnævntes han til Sysselmand i Húnavatns Syssel. Da Overretten i Reykjavik 1800 oprettedes, blev Í. E. Assessor og var fra nu af knyttet til denne; 1834 udnævntes han til dens Justitiarius. Med Undtagelse af de første Aar boede han dog ikke i selve Byen, men paa en ham tilhørende Gaard, Brekka, paa det nærliggende Álptanes. Død 23. Juli 1836. Var to Gange gift, men kun af sidste Ægteskab, med Sigríður, en Datter af Provst Gísli Þórarinsson, efterlod han sig Børn.

Í. E., hvem Regeringen ved Udnævnelsen til Justitsraad (1810) og Etatsraad (1817) viste sin Paaskjønnelse, var i Tidsrummet 1807—16 flere Gange konstitueret som Stiftamtmand. Under de af Æventyreren Jørgensen 1809 i Reykjavik fremkaldte Uroligheder lagde han Karakterfasthed og personligt Mod for Dagen, hvorfor han ogsaa af Usurpatorerne nogen Tid holdtes i Forvaring. Han

roses som en ivrig og samvittighedsfuld, men noget stræng og haard Mand af bestemt og ubøjelig Karakter.

Erslew, Forf. Lex. Á. Helgason, Ræður haldnar við jarðarför Ísleifs Einarssonar, Kph. 1837. J. Pétursson, Sýslumannaæfir I, Reykj. 1881—84, S. 624 ff.

Kr. Kaalund.

Einarsson, Marteinn, —1570, Biskop, var en Søn af en for sin digteriske Begavelse bekjendt Præst, Einar Snorrason til Staðarstaður i Snæfellsnes Syssel i det vestlige Island. Paa Grund af Familieforbindinger opdroges han i England, hvor han lærte Latin, men i øvrigt fik en praktisk Uddannelse, og da han i en Alder af 18 Aar vendte tilbage til Island, var det som Handelsmand. Efter sin Faders Ønske lod han sig præstevie og indehavde ved Faderens Død 1538 dennes indbringende Kald, som han i den følgende Tid vedblev at beholde, og i hvilken Stilling han tidlig gav Reformationen sin Tilslutning. Modstræbende valgtes han efter Gissur Einarssons Død 1548 af Lutheranerne til Biskop i Skalholt Stift, medens det katholske Modparti samlede sig om en anden Kandidat. Den danske Regering bekræftede hans Valg, og efter ved Universitetet at være bleven forberedt til sin nye Stilling indviedes han 1549 og vendte s. A. tilbage til Island.

I sit Stift fandt han meget urolige Forhold. Den nordlandske Biskop Jón Arason havde som den katholske Modkandidats Fuld-mægtig søgt at udstrække sin Magt over Skalholt Stift, ja havde endog gjort et Forsøg paa med Vaaben i Haand at bemægtige sig selve Bispegaarden. M. E.s første Handling blev nu paa Altinget at faa erklæret alt, hvad Jón Arason i det fremmede Stift havde anordnet, for ugyldigt; derefter begyndte han sine Visitatser og slog sig senere til Ro paa sin gamle Præstegaard Staðarstaður. Her lod Jón Arason, der nu optraadte som den sande Tros Beskytter hele Island over, ham ved sine 2 Sønner med væbnet Magt overfalde (Okt. 1549) og føre fængslet til det nordlandske Bispesæde Holar. Et mislykket Forsøg paa Flugt forværrede hans Stilling, men noget senere kom han under en lempelig Bevogtning af Jón Arasons Søn Are Jónsson paa Möðrufell. Næste Sommer maatte M. E. ledsage Jón Arason og Sønner, der med et Følge af over 400 Mand droge til Altinget. Her fra gik Toget til Skalholt, og ved den fangne Biskops Forsagthed, der lod sig skræmme til at opfordre Forsvarerne til Overgivelse, lykkedes det denne Gang at komme i Besiddelse af Bispesædet, hvor alt igjen sattes paa den gamle Fod; ved Afrejsen efterlodes M. E. her, uden at det klart

kan ses, hvorledes hans Stilling har været. Da Jón Arason og hans Sønner det paafølgende Efteraar vare blevne tagne til Fange, mødte M. E. for at overvære den over dem afsagte Dom og gik her ind paa et Medansvar for Fangernes Bevogtning. Efter Dommens Afsigelse — i Følge hvilken den endelige Afgjørelse opsattes til næste Alting — og efter, at Fangerne foreløbig vare blevne førte til Skalholt, indvilgede M. E. i den der, navnlig paa Tilskyndelse af den kgl. Foged, tagne Beslutning om at henrette dem som Landsforrædere (Nov. 1550).

Jón Arasons Død befriede vel M. E. for en overmægtig Modstander, men paadrog ham manges Uvilje; selv fra den danske Regering skaffede den formløse Proces ham Ubehageligheder. I Aaret 1552 oprettedes ved de 2 Bispesæder Latinskoler, men i øvrigt skaltede den verdslige Øvrighed temmelig vilkaarlig med Domkirkens Ejendomme og har næppe vist Biskoppen synderligt Hensyn. 1556 nedlagde han af disse og andre Grunde sit biskoppelige Embede, som han heller næppe ret har kunnet magte; han manglede saa vel sin Forgængers Snarraadighed og Kraft som hans Evner og boglige Lærdom. Derimod synes han at have været en dygtig Forretningsmand, der ogsaa personlig var i Besiddelse af en betydelig Velstand. M. E., der efterlod sig adskillige Børn, døde 1570; hans Hustru Ingibjörg, med hvem han giftede sig, da de nye Forhold tillode Ægteskab, var af ringe Stand.

Under et Ophold i Kjøbenhavn udgav M. E. 1555 den første islandske Salmebog med tilhørende Manuale; Oversættelsen af de heri indeholdte Salmer — fra Luthers Haandbog — skal skyldes Biskoppen selv.

F. Johannæi Hist. eccl. Islandiæ III, 280 ff. p. Bjarnason, Um síðbótina á Íslandi. J. Þorkelsson, Om digtningen på Island i det 15. og 16. årh. S. 417 ff.
Kr. Kaalund.

Einarsson, Oddur, 1559—1630, Biskop, fødtes i en til det tidligere Kloster Möðruvellir paa Islands Nordland hørende Sæterhytte. Forældrene vare fattige Præstefolk; Faderen, Einar Sigurðsson, der senere af sin Søn blev hjulpen til et indbringende Kald, er bekjendt som en af sin Tids frugtbareste Digtere, særlig Salmedigter. Den begavede og lærelystne Dreng blev af Biskop Gudbrand Thorlaksson i en ung Alder optaget i Latinskolen paa Holar og efter at have gennemgaaet denne sat i Stand til at studere ved Universitetet i Kjøbenhavn. Her dyrkede han, foruden Theologi og de dermed forbundne Videnskaber, Mathematik under Tyge

Brahe paa Hven, blev Baccalaureus artium og Viceprovst ved Kommunitetet, men vendte 1586 tilbage til Island og overtog Pladsen som Rektor ved Skolen paa Holar.

Da Præsteskabet i Skalholt Stift, efter at Bispestolen i Aaret 1587 var bleven ledig, var i Tvivl om Valget, gjorde den myndige Biskop Gudbrand Thorlaksson sin Indflydelse stærkt gjældende til Fordel for O. E., saa at denne unge og for de paagjældende ganske ubekjendte Mand det følgende Aar enstemmig blev valgt. Efter at Valget var blevet bekræftet af den danske Formynderregering, indviedes O. E. i Kjøbenhavn i Foraaret 1589 og tiltraadte derefter sit Embede. Med sin Velgjører Biskop Gudbrand bevarede han hele Livet et nøje Venskab; dels herved — da denne laa i en bitter Strid med en af Lagmændene —, dels ved sin egen Optræden kom han i et spændt Forhold til den verdslige Øvrighed. O. E. var nemlig ikke blot en virksom og dygtig Mand, der forstod energisk at administrere sit Stift og hævde sin Stands Rettigheder, men tillige egennyttig og have syg, saa at de milde Stiftelsers Gods, han havde under sin Varetægt, ingenlunde forvaltedes dadelløst; tillige plettedes hans Styrelse af en grov Nepotisme, der baade gjorde sig gjældende ved Besættelse af Præsteembeder og ved Antagelse af Disciple til de ledige Pladser i den lærde Skole.

Ikke des mindre vidste dog O. E. at indgyde Samtiden Respekt. Han var en kundskabsrig Mand og en imponerende Personlighed med værdig og dog velvillig Optræden; man mente, at han kunde forudsige tilkommende Ting. Hans litterære Sans bragte ham til saa vel at samle Bøger og Haandskrifter som selv at sysle med historiske Optegnelser, Oversættelser fra fremmede Sprog og lign. Men des værre gik det meste af disse Samlinger til Grunde ved Bispegaardens Brand 1630. Samme Aar, 28. Dec., indtraf hans Død. I sit Ægteskab med Helga Jónsdatter — en fremragende Kvinde af anset Slægt — havde han 6 Børn, af hvilke en Søn blev hans Eftermand. Hans trykte Arbejder indskrænke sig til nogle Prædikener og Salmer samt et Par oversatte Skrifter af theologisk Indhold.

F. Johannæi Hist. eccl. Islandiæ III, 332 ff. J. Þorkelsson, Om digtningen på Island i det 15. og 16. årh. S. 459 ff. *Kr. Kaalund.*

Eiríksson, Jón, † 1787, s. Erichsen.

Eiríksson, Magnus, 1806—81, theologisk Forfatter, er født 22. Juni 1806 og en Søn af den islandske Bonde Eiríkur Grímsson paa Skinnalón i Thingø Syssel og Præstedatteren Thorbjörg Stepháns-

datter. Han gik i Bessastad Skole, hvorfra han i 1829 dimitteredes som Nr. 1. Derpaa antoges han som Kontorist hos Stiftamtmanden paa Island, L. A. Krieger. Denne fik Interesse for den unge, brave Studiosus og skaffede ham Midler til at indstille sig i Kjøbenhavn som Artiumskandidat og til i 6 Aar at ligge ved Universitetet for at studere Theologi. 1837 aflagde E. den theologiske Embedsprøve. 7 Aar efter betraadte han Forfatterbanen. — Egentlig besad E. intet Anlæg herfor; det var ikke saa meget Lyst til at give sine Tanker et skriftligt Udtryk som hans humant-religiøse Sind, der drev ham ind paa denne Vej. Christian VIII's Regering fór haardt frem mod Gjendøberne her til Lands og vilde ved Vold tvinge dem til at lade deres Børn døbe. I den litterære Strid, som i den Anledning fandt Sted, deltog E. med sit voluminøse Skrift «Baptister og Barnedaab» (1844). Allerede her komme hans rationalistiske Anskuelse til Orde, i det han hævder, at Barnedaaben aldeles ikke er apostolisk, men senere opstaaet og indført i Kirken, og at en Opfattelse af Daaben som «en Nedsænkning i Guds Væsen», «en Meddelelse af den Jesu iboende Guddomsfylde», en Overgang til en «ny Natur» — at dette alt sammen blot er moderne Udtryk for den gamle (mod sund Fornuft og naturlig Betragtning stridende) Anskuelse: at det nyfødte Barn er besat af en Djævel, som ved Daabsakten skal uddrives.

Mellem E.s senere Skrifter, der alle have en polemisk Karakter, maa mærkes hans 3 mod Martensens spekulative Theologi rettede Afhandlinger: «Dr. M.s trykte moralske Paragrafer» (1846), «Spekulativ Rettehed og gejstlig Retfærdighed» (1849) og «Den nydanske Theologis Kardinaldyder» (1850). Da det for E.s sunde Forstand og ærlige Hjærte stod som en Fare, om den akademiske Ungdom aldeles lod sig henrive af denne «forskruede Theologi» (thi daværende Professor Martensen var begyndt at blive de theologiske studerendes Yndlingslærer), henvendte han sig til højere vedkommende med Anmodning om at skride ind herimod, og da dette ikke hjalp, sendte han Majestæten selv et Brev herom. I dette Brev havde E. tillige anket over nogle af Regeringens Handlinger og erklæret sig imod flere af dens Grundsætninger; thi han var en afgjort politisk liberal. Denne djærve Henvendelse blev naturligvis taget E. meget ilde op, og Generalfiskalen fik Ordre til at anlægge Sag imod ham. Men netop som denne Proces stod paa, døde Christian VIII, og med den nye Forfatning udstedtes et Amnestidekret, hvoraf ogsaa E. kom til at nyde godt.

E. havde i sine første Kandidataar paa Grund af sine grundige og solide theologiske Kundskaber været en søgt Manuduktør; men hans hensynsløse Opposition mod Modetheologien bragte hans gamle Anseelse i Dalen, og snart bankede ingen flere Manuducender paa hans Dør. Dertil kom, at han, for at gjøre sine Venner Tjenester, var kommen i Gjæld til Aagerkarle. Hans økonomiske Stilling var overordentlig trykket. Paa den Tid kom Islands Biskop til Kjøbenhavn, og da han interesserede sig for sin hæderlige Landsmand og mente, at hans ejendommelige Meninger om Daaben ikke vilde hindre ham i at udøve en Præsts Gjerning, opfordrede han E. til at søge Kald paa Fødeøen. E. indgav ogsaa sin Ansøgning og blev virkelig 1856 kaldet til Præst paa Island (Stokks-eyri og Kalæadarnes); da indgav han atter Ansøgning om at fritages for Embedet; thi et nyt Gjennembrud havde fundet Sted i hans religiøse Bevidsthed. — Forhen havde kun enkelte Dogmer som Treenighedslæren og Barnedaabens mirakuløse Virkning forekommet ham tvivlsomme, nu begyndte han at tvivle om selve de nytestamentlige Skrifers Integritet. Johannes-Evangeliet, som hans gamle Professor i Theologi, Jens Møller, altid havde forstaaet at indgyde sin Elev Ærefrygt for, stod efterhaanden for denne som et «falsk, uægte Evangelium», der i Modsætning til de 3 første «ægte» Evangelier gav en vrang Forestilling om Christuspersonligheden. Nu kunde der ikke længer for E. være Tale om at søge Præstekald eller beklæde et saadant. Hans Opgave maatte være at udrede det sande fra det falske i det nye Testamente. Fuld af religiøst Alvor, som en inderlig troende Theist, tog han fat paa denne Opgave og udgav i Tidsrummet 1863—73 flere større Skrifter, som «Om Johannes-Evangeliet» (1863), «Gud og Reformatoren» (1866), «Paulus og Christus» (1871) og «Jøder og Kristne» (1873). Alle gaa de ud paa at vise, at Jesus fra Nazareth ikke har været Gud, men kun Reformator af den jødiske Theologi, som den foreligger i det gamle Testamente; Forfatteren til «Johannes-Evangeliet» gjør Jesus til en pralende Ordgyder, der stiller sig selv ved Siden af den evige Gud; Paulus gennemfører den gamle jødiske Offertheori, i det han lader Christus ofre sig til Gud paa Menneskenes Vegne én Gang for alle. Den rette, sande Opfattelse af Guds Forhold til Mennesket har Christus givet i den skønne Parabel om «den forlorne Søn». Men den ægte kristelige Lære om Gud er efterhaanden bleven mer og mer forvansket gennem Tiderne, og jo længere den kom bort fra sit Hjemsted, Palæstina.

Alle, som kjendte E., saa i ham en sjælden grundhæderlig Personlighed, et inderlig godt og kjærligt Menneske og en klippefast Karakter, der ikke betænkte sig paa at sætte Livet ind for sin Overbevisning; men Dommen om hans Skrifter er meget forskjellig. At de orthodoxe fordømme dem, er en Selvfølge; men heller ikke de dannede Fritænkere have kunnet goutere dem, dertil er deres Foredrag for tungt og bredt, og deres Vedhængen ved det mystiske for stærk. Fornemmelig ville de vist tiltale den jævne religiøse Rationalist. — E. vilde sikkert paa sine gamle Dage have været udsat for Nød, om ikke hans Venner havde skudt sammen til en Livrente for ham, der sikrede ham et tarveligt Udkomme. Da han døde 3. Juli 1881, bekostede de ogsaa et smukt Mindesmærke med hans Buste, der blev oprejst ved hans Grav paa (Holmens) *Sarnisorn* Kirkegaard. E. var ugift.

Erslew, Forf. Lex. M. Eiriksson, Min Forfattervirksomhed (Vilh. Møllers «Flyvende Blade» 12. Juni 1875). Det nittende Aarhundrede, Juni—Juliheftet 1877. Morgenbladet 9. Juli 1881.

H. Schwanenflügel.

Eisenberg, Elias, 1534—90, Statsmand, Prælat, var født i Halle i Sachsen og fik 1562 af Kong Frederik II Ansættelse i det tyske Kancelli. Han viste sig snart som en meget brugbar Mand; i den nordiske Syvaarskrig blev han derfor ofte anvendt i Stats-sendinger til fremmede Fyrster og Stæder. I Begyndelsen af Aaret 1564 var han saaledes i Danzig og Preussen for at skaffe Skibe til Hjælp i Kampen mod Sverige. Efter Hjemkomsten fra det frugtesløse Fredsmøde i Rostock s. A. fik han Bestalling som kgl. Sekretær i det tyske og udenrigske Kancelli med Forpligtelse til at blive i dansk Tjeneste hele sin Levetid og paa enhver Maade at søge at fremme Rigets bedste. 1567—68 gik han gjentagne Gange i diplomatiske Hverv til Preussen, Polen og Liffland; 1570 deltog han i Fredsforhandlingerne i Stettin. Senere gjorde han endnu mange Rejser, deriblandt to til Storfyrst Ivan Vasiliewitsch i Moskov 1571 og 1575. I Juni 1576 var han med Frederik II i Meklenborg og blev ved denne Lejlighed tillige med Kongens Livlæge immatrikuleret i Rostock som en Slags akademisk Æresborger. Ogsaa Spanien, Frankrig, Lothringen og Nederlandene skal han som den danske Konges Sendebud have besøgt. Om man end derfor ikke med Slange vil kalde E. «en stor Mand», maa man dog give ham Ret i, at han har været en nyttig Mand i den danske Statstjeneste.

Disse Fortjenester lønnes af Kongen med forskjellige Forleninger. Saaledes fik E. o. 1572 Regnskabsprovstiet i Assens,

senere et Kanonikat i Roskilde, og 1580 aflagdes han med Domprovstiet i Kapitlet sammesteds. Ved den sidste Forlening blev han en af Universitetets saakaldte Konservatorer. Disse Forleninger beholdt han, da han 1583 paa Grund af Svagelighed fik sin Afsked af Statstjenesten. I de sidste 7 Aar af sit Liv, indtil sin Død 30. April 1590, residerede E. som Prælat ved Roskilde Domkirke. — 1573 havde han ægtet Thale Holste fra Flensborg († 8. Febr. 1612) og havde med hende 6 Børn, deriblandt ndfr. anf. Elias E. samt Datteren Anna, der blev gift med to af Sjællands Biskopper, P. J. Vinstrup og H. P. Resen, og ved dem blev Stammoder til en stor Efterslægt af lærde Mænd.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. III, 272 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 414 ff. *H. F. Rørdam.*

Eisenberg, Elias, o. 1581—1635, Præst, blev født i Frederiksborg og var Søn af den foregaaende. Biskop Vinstrup, der fra 1599 af var gift med hans Søster, Anna E., blev ham en god Støtte under hans Studeringer. 1600 blev han Student og opholdt sig 1603 i Wittenberg. 1608 tog han Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet og fik s. A. det kgl. Rejsestipendium. 1609 finde vi ham atter i Wittenberg, men man savner i øvrigt Efterretninger om hans Studier i Udlandet. 1611 blev han foreslaaet til Professor i Pædagogik. Han fik dog ikke Professoratet denne Gang, men derimod 1612, da det atter blev ledigt. 1614—18 var han tilsynshavende ved Universitetsbibliotheket. 1614 blev han Professor i Fysik og 1615 Dekan i det filosofiske Fakultet. Kort efter fik han det Hverv tillige med Chr. Friis til Kragerup og Jesp. Brochmand at undersøge den fynske Biskop Hans Knudsen Veiles Embedsforhold og Læremaade. At Valget faldt paa ham, ligger maaske i, at han nu var Svoger til Biskop Resen, der havde ægtet Vinstrups Enke. 1620 blev han Præst i Besser og Onsberg, et af de rigeste Præsteembeder i Landet, og Provst paa Samsø. Professoratet synes han ikke at have været voxen. Han døde 1635. Med sin Hustru, Anne Jensdatter, havde han flere Børn og iblandt disse en Søn, Elias E., der blev Præst i Kalundborg. Hun ægtede siden Eftermanden i Embedet.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 639 ff. *S. M. Gjellerup.*

v. Eitzen, Paul, 1521—98, Generalsuperintendent. Denne Mand, der med Føje kan betegnes som den betydeligste af de Theologer, der have haft deres Virkekreds i Slesvig i det 16. Aar-

hundrede, var født i Hamborg 15. April 1521 (andre sige: 25. Jan. 1522) af en anset Patricierslægt. 1539 blev han indskreven ved Universitetet i Wittenberg. Et gammelt Skrift fortæller, at han 1542 skal have set og talt med «den evige Jøde». Denne apokryfiske Beretning maa staa ved sit Værd. Derimod vide vi, at E. sluttede sig nøje til Reformatorerne, særlig til Melanchthon, til hvis bedste Disciple han vist tør regnes. Fra Wittenberg begav han sig til Rostock. Efter nogle Aars Ophold her, hvor han 1547 søgte og mulig ogsaa en kort Tid har indtaget en Lærerstilling ved Universitetet, blev han 1549 Præst ved Domkirken i sin Fødeby, Hamborg. Efter 1555 at være valgt til Superintendent og Lector primarius sammesteds erhvervede han 1556 den theologiske Doktorgrad i Wittenberg. Det var en vanskelig Tid paa Grund af de indre Stridigheder, som den Gang hjemsøgte den lutherske Kirke. Men E. forstod nu som senere med klogt Maadehold at undgaa de Yderligheder, som bleve til Anstød for mange, og at indtage en vis Mellestilling, der sikrede ham Agtelse og satte ham i Stand til at optræde mæglende mellem de stridende Partier. Dog blev det ham 1558 saa hedt i Hamborg, at han tænkte paa at nedlægge sit Embede. Dette skete vel ikke, men han blev dog villigere til at modtage Ansættelse andensteds.

I Maj 1557 var E. i Forening med Repræsentanter fra Lybek og Lyneborg affærdiget til Kjøbenhavn for at raadslaa med den danske Konge om, hvorledes de kirkelige Stridigheder i Bremen bedst kunde bilægges. Samme Aar kom han for første Gang i Forbindelse med den slesvigske Kirke, da Hertug Adolf overdrog ham i Forening med Hofpræsten paa Gottorp, Volqvard Jensen, og Sognepræsten i Husum, Peter Bokelmann, at foretage en omfattende kirkelig Visitation i de Hertugen tilhørende Landskaber. Den Tillid, Hertug Adolf herved viste ham, gav sig ogsaa Vidnesbyrd, da Hertugen overdrog ham at være hans Repræsentant ved de kirkelige Forhandlinger paa Fyrstemødet i Naumburg 1561, og da han 1. Juni 1562 kaldte E. til sin Hofpræst og Superintendent i Slesvig.

Siden 1556 var Hertug Adolf Fyrstbiskop i Slesvig Stift; men da han selvfølgelig ikke selv kunde udføre de bispelige Forretninger, blev E. hans Suffragan eller Hjælpebisp, og denne hans Embedsvirksomhed udstraktes fra Okt. 1564 ogsaa til de Kongen og Hertug Hans den ældre tilhørende Dele af Slesvig Stift, om end de politiske Forhold i flere Henseender indskrænkede hans Embedsmyndighed i de sidstnævnte Dele af Stiftet.

E., der var en i alle Henseender velstuderet Mand, en grundlærd Theolog og dertil en virksom og energisk Personlighed, fattede Planen til Oprettelsen af en Art Højskole (Pædagogium) i Byen Slesvig, eller, hvis Planen oprindelig er fattet af nogen anden, saa satte han den i ethvert Tilfælde i Stil og gav den sin endelige Skikkelse. Vi have en mærkelig og udførlig Forestilling om Sagen, skreven af ham, uden Tvivl i Aaret 1563, og stilet til de ovennævnte tre Landsherrer. Heri godtgjorde han, hvor vigtigt det var for Landet, om en saadan Skole kunde komme i Gang. Navnlig gjorde han opmærksom paa, at mange holdt deres Sønner fra Studeringerne, fordi Universiteterne laa saa langt borte, og Opholdet der var forbundet med saa mange Omkostninger; desuden kunde Ungdommen paa fremmede Skoler ikke holdes under saa omhyggeligt et Opsyn og saa alvorlig en Tugt, som fornødent var, hvorfor fromme Folk ofte skyede at sende de unge bort fra Hjemmet. Var der derimod et Pædagogium eller en højere Skole i Landet selv, forsynet med lærde og flittige Læremestre, hvor Ungdommen kunde blive oplært indtil Magistergraden eller de egentlige Fakultetsstudier, saa vilde en saadan Skole uden Tvivl faa god Søgning baade af adelige og uadelige, og man kunde anvende Dompræbenderne og andre kirkelige Len til Lønning af Lærerne. Selv tilbød E. at tage en væsentlig Del i Undervisningen.

Vi kunne ikke her forfølge det slesvigske Pædagogiums Historie; det maa være nok at bemærke, at det ikke lykkedes Hertug Adolf at vinde Kong Frederik II's og Hertug Hans' Bistand, og at han derfor paa egen Haand søgte at gennemføre Planen. Pædagogiet blev oprettet 1566, men mødte saa mange Vanskeligheder, at det ikke fik nogen blivende Betydning. Dette var dog ikke E.s Skyld, hvis Plan var god, ligesom han havde vist sig villig nok til at lægge sit Arbejde ind med til Værkets Fremme. Særlig kan henvises til hans theologiske Hovedskrift: «*Ethicæ doctrinæ libri IX conscripti in usum studiosæ juventutis*» (Witteb. 1571—73), da dette Værk sikkert er skrevet med Pædagogiet for Øje. Af de 4 Oplag, som Bogen i kort Tid oplevede, kan man slutte, at den er bleven optaget med stort Bifald, ligesom den ogsaa i den nyere Tid har tildraget sig fortjent Opmærksomhed (s. Pelt i «*Theol. Studien u. Kritiken*» 1848, S. 271 ff.).

Skjønt E. nærmest var Melanchthonianer og ingenlunde Lutheraner af den strengeste Observans, saa kan han dog næppe med fuld Føje betegnes som Kryptokalvinist. Derom vidner bl. a. den

Præsteed, som han forfattede og 1574 fik indført i de gottorpske Lande, da den ikke kan anfægtes fra et luthersk Stade. Af Konkordieformelen var E. dog en bestemt Modstander, og det skyldes nærmest ham, at Dr. Jacob Andreae, Formelens Hovedtalsmand, ikke trængte igjennem med sin stærke Pression, og at denne Lærenorm ikke paa den Tid blev indført i Slesvig, hvad der formentlig i ikke ringe Grad ogsaa har støttet de danske Theologer i deres Modstand imod samme Læreforskrift.

28. Febr. 1598 døde E. I sine senere Aar havde han paa Grund af Alder og Svagelighed M. Jacob Fabricius, der siden blev hans Efterfølger, til Medhjælper i Embedet. E. var gift, men hans Hustrus Navn er, saa vidt vides, ikke bevaret.

Møller, Cimbria lit. III, 227 ff. Ny kirkehist. Saml. IV. Allg. deutsche Biographie VI, 481 ff. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II. *H. F. Rørdam.*

Eivind Bifra, —1086, hed en Stormand, der under Oprøret mod Knud den hellige vidste at skaffe sig Kongens Tillid, medens han, som Mægler lige over for Oprørerne, dog kun hidsede disse yderligere. E. fandtes da ogsaa mellem Angriberne foran Albani Kirke, hvor en af Knuds Mænd gav ham Banesaar; han døde efter store Lidelser. Af Ælnoth kaldes han Pipero, i Knytlinga Saga E. Bifra, af Saxo derimod Blakke, og allerede i Middelalderen vare «en Blakke» og «at ride Blakkes Hest» Betegnelser for en falsk Mand og hans Gjerning. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Ekkard (Eccard), Frederik, 1744—1819, Bibliothekar. Han fødtes i Frederiksort i Slesvig 6. Dec. 1744, var en Tid Underofficer, men gav sig saa til at studere i Leipzig og Göttingen. 1775 blev han Amanuensis ved Bibliotheket i Göttingen, hvor han virkede indtil 1781. 3 Aar efter tog han Doktorgraden i Filosofi og ansattes samme Aar (1784) efter J. Erichsens Indstilling som Amanuensis ved det st. kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn (Göttingen forlod han dog først næste Aar); denne Stilling havde han til 1790, da han blev Bibliothekssekretær. I 1814 maatte han, efter at have været svagelig i nogen Tid, søge sin Afsked paa Grund af Blindhed; undtagelsesvis fik han sin fulde Gage i Pension ved Afgang. Han døde 30. Okt. 1819, havde været gift og efterlod en Søn. E. skildres som en Særling, men hæderlig Karakter og flittig og duelig Embedsmand; særlig berømmes hans ualmindelig omfattende Litteraturkjendskab. Som Forfatter var han yderst mangesidig: han har skrevet bibliografiske, sprogvidenskabelige, encyklopædiske, pæda-

gogiske, ethnografiske, naturvidenskabelige o. fl. Arbejder, baade paa Dansk, Tysk og Latin, samt været Tidsskriftsredaktør og Kritiker. Herved vovede han sig undertiden ind paa Omraader, hvor han ikke var rigtig hjemme, f. Ex. Naturvidenskaberne, og han maatte da høre ilde derfor af de virkelig kyndige; desuden skrev han et temmelig daarligt og smagløst Sprog. Men iblandt hans bibliografiske Arbejder er der fortjenstfulde Sager, saaledes Registeret til «Göttingische gelehrte Anzeigen 1753—82», udk. i Göttingen 1784—85 i 3 Bind.

Morgenblad, udg. af J. K. Høst, 1819, Nr. 51. Erslew, Forf. Lex. Werlauff, Esterr. om det st. kgl. Bibliothek. *E. Gigas.*

Elafsen, Peder, —1246, Biskop. Denne Mand, der i Kilderne ogsaa kaldes Peder Olufsen (eller Topæsen), blev Biskop i Aarhus efter den ovfr. S. 392 nævnte Ebbe; i alt Fald kjender man ikke Navnet paa nogen anden Biskop mellem dem. 1238 var han tilstede ved Afslutningen af det vigtige Stensbyforlig mellem Valdemar Sejer og den tyske Ordensmester Herman fra Lifland, som med en pavelig Legat havde indfundet sig for at afværge det Tog til Estland, som Kong Valdemar truede med. Ligeledes deltog P. E. i Danehoffet i Vordingborg i Marts 1241, paa hvilket Jyske Lov publiceredes. Paa Nationalkonciliet i Odense 1245 var han med at bandlyse Kirkens Forurettede. — Medens P. E. havde Strid med sit eget Domkapitel angaaende Retten til at udnævne Kanniker, stod han i et meget venligt Forhold til Cisterciensermunkene i Øm, som han ikke blot skjænkede forskjellige Gaver, men hos hvem han ogsaa fandt sit sidste Hvilested. Han døde 1246.

Script. Rer. Dan. V, 260 ff. VI, 389 ff. VII, 209 ff. Suhm, Hist. af Danm. IX, 682. X, 64. Ny kirkehist. Saml. III, 280. *H. F. Rørdam.*

Elberling, Carl August, f. 1834, Geolog og Litterærhistoriker. Søn af ndfr. nævnte Rektor C. W. E., født 16. April 1834 i Slagelse og dimitteret fra den lærde Skole der 1851; absolverede 1859 Magisterkonferens i Naturhistorie; 1861—63 Assistent ved det mineralogiske Musæum og fra 1863 fast Assistent ved det store kgl. Bibliothek, hvilken Stilling han endnu indtager. Besvarede 1869 den af det kgl. danske Videnskabernes Selskab udsatte Prisopgave «Om de danske Kalktufdannelser» (trykt i «Vidskb. Meddelelser fra Naturhist. Forening» 1870, hvortil der senere føjedes et Supplement «Om en Kalktufdannelse ved Vejstrup Aa paa Fyn», sammesteds 1875). Senere hen har E. væsentlig beskæftiget sig med Studier af litterær-

historisk Art, hvoriblandt særlig kan nævnes: «Danske Folkebøger, paa ny udgivne,» 1. Bd. (1867), «Oehlschläger som Gadevisedigter» (1872), «Om Syngestykket Sovedrikken» (1876), «Oehlschläger og de østerlandske Æventyr» (1887). E. har end videre i mange Aar været Censor ved polyteknisk Examen i Mineralogi og Jordbundslære. *K. Rordam.*

Elberling, Carl Wilhelm, Filolog, 1800—70, var en Søn af Glarmester og Fændrik ved det borgerlige Artilleri Wilhelm Georg E. (f. 1775 † 1810) og Anne Margrethe f. Høyermand. Han blev født i Kjøbenhavn 17. Sept. 1800, optagen i Metropolitanskolen 1812 og dimitteret der fra 1819; saa vel ved Examen artium som ved anden Examen 1820 fik han Udmærkelse. Allerede i sit første Studenteraar syslede han med filologiske Studier og vandt Guldmedaillen for Besvarelsen af Universitetets filologiske Prisopgave for 1820; derefter kastede han sig ganske over Filologien som Alumnus paa Valkendorfs Kollegium fra Foraaret 1821. Han var i denne Tid Abraham Kall behjælpelig med at ordne hans Samlinger til den græske Lexikografi og fuldførte efter Kalls Død Ordningen af disse Samlinger, der tillige med adskillige Bidrag af ham selv bleve indrykkede i Londoner-Udgaven af H. Stephani «Thesaurus lingvæ Græcæ». Om hans Interesse for sit Studium vidner det ogsaa, at han i disse Aar søgte at indføre Schweighäusers berømte Udgave af Herodot og (i Forening med R. J. F. Henrichsen, Madvig og andre jævnaldrende) Garatonii «Notæ in Ciceronis Orationes» i den danske Bogverden. 1825 tog han den filologiske Embedsexamens theoretiske og 1826 dens praktiske Del, 1828 Magistergraden. Fra Jan. 1827 til Dec. 1830 var han Alumnus paa Borchs Kollegium og ernærede sig i denne Tid ved privat Undervisning og litterære Arbejder; derefter blev han 1830 udnævnt til Overlærer ved Slagelse lærde Skole, 1838 til sammes Rektor; 1851 blev han Rektor i Roskilde, fik Titel som Professor 1853, afskedigedes 1863 paa Grund af Øjensvaghed. Han ægtede 6. Maj 1831 Dorthea Flensted (f. 2. Febr. 1801 † 21. Febr. 1850), Datter af Hans F., Opsynsmand og Skriver paa Hagestedgaard, senere Toldbetjent i Stubbekjøbing. — Af hans filologiske Arbejder, der dels udkom i de to nævnte Skolers Programmer, dels som særlige Skrifter, maa især mærkes Arbejderne til Terentius, Cæsar og Plato; særlig er hans kommenterede Udgave af Platos «Apologi» og «Crito» (1837) et for sin Tid særdeles dygtigt Arbejde. Efter sin Afsked levede han i Kjøbenhavn

og syslede da meget med Holbergs latinske Skrifter; bl. a. udgav han hans «Nicolai Klimii Iter subterraneum» 1866. Han døde 10. Nov. 1870.

Avtobiografi i Slagelse Skoles Program for 1839. Erslew, Forf. Lex.

M. Cl. Gertz.

Elberling, Rudolf Emil, f. 1835, Journalist og Forfatter. Emil E., Søn af ovfr. nævnte Rektor C. W. E., fødtes i Slagelse 17. Juli 1835, blev Student fra Roskilde 1852 og lagde sig derpaa efter Studiet af den nyere og nyeste Statshistorie. 1860 blev han Medarbejder ved Bladet «Fædrelandet», særlig m. H. t. Rubrikken om Ulandet, og vedblev dermed til 1882, da Bladet standsede. 1880 blev han Bibliothekar ved Rigsdagens Bogsamling. Som litterær Medarbejder har han ydet Bidrag til forskjellige Blade, Tidsskrifter og Samlingsværker og udarbejdet den udførlige Fremstilling af Englands Statsforfatning i P. Sveistrups «Forfatningslove» III og har desuden været en af Udgiverne af «Forlagsbureauets Haandlexikon» (1879—80). I det politiske Liv har E. bl. a. deltaget ved at medvirke ved Dannelsen af den ældste «liberale Vælgerforening» (1883), hvis første Formand han blev. — 27. Maj 1865 ægtede han sit Søskendebarn Marie Louisa Elberling (f. 1841 i Serampore i Ostindien), Datter af senere Herredsfoged F. E. E. i Roskilde.

Fr. Krarup.

Eleonore (Alienor), — 1231, Dronning, var Datter af Alphons II af Portugal og Urraca af Kastilien. Kong Valdemar Sejer, der havde været gift med Alphons' Søster Berengaria († 1221), lod ved sin Udsending, Bisp Gunner af ~~Ribe~~^{Lebrog}, hendes 18aarige Broderdatter hente til Danmark som Brud for sin og Dagsmars Søn Valdemar den unge, der allerede 1218 var kronet til Konge. Brylluppet stod i Ribe St. Hansdag 1229, og Dagen efter modtog E. som Morgengave den sydlige Halvdel af Fyn. Ikkun 2 Aar efter døde E. i Barselseng, 28. Avg. 1231, og Tremaanedersdagen derpaa omkom hendes Ægtefælle ved et Vaadeskud. Ved Undersøgelsen af E.s Grav i Ringsted Kirke fandt man, at hendes Skelet viste Spor af en tidlig udviklet og stærkt udbredt Benedder, som sandsynlig havde medvirket til hendes Død. Ved Fodstykket af E.s Grav var nedsat en Blykiste, der rummede Benene af et allerede før Fødselen sygeligt og skrofuløst, kun et halvt Aar gammelt Barn. Saaledes har E. sandsynligvis født et Barn, som kun overlevede hende et halvt Aar.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Eleonora Christina, s. **Leonora Christina**.

Elers, jvfr. **Ehlers**.

Elers (Eilers), Jan, —1677—, Søofficer, antaget i dansk Krigstjeneste 1658 som Kapitajn. 1676 Chef for Orlogsskibet «Delmenhorst», med hvilket han under Niels Juel medvirkede ved Gullands Erobring og senere deltog i Slaget ved Øland. Aaret efter deltog han som Chef for samme Skib i Slaget paa Kjøge Bugt; det følgende Aar forfremmedes han til Schoutbynacht og anførte som saadan en Eskadre, hvormed Gøteborg blokeredes, og hvormed han senere konvoierede danske Handelsskibe. Da Krigen i Aaret 1679 opførte, afskedigedes han af Tjenesten med Pension. E. var gift 2 Gange: 1. med Johanne Pedersdatter († 1673), 2. med Anne Madsdatter (f. 1641 † 1704).

Lützow, Hist. Efterretn. om danske Søe-Officierer I.

C. With.

Elers, Jørgen, 1647—92, Etatsraad, Legatstifter, Søn af Holsteneren, Borgmester og Handelsmand Eggert E. i Helsingborg og Sophie Christensdatter; født der 16. Avg. 1647 opdroges han dels hjemme, dels hos Slægtinger i Helsingør, indtil han kom i Roskilde Skole, hvorfra han 1666 sendtes til Universitetet. Allerede det følgende Aar tiltraadte han med sin Fætter Johan Braem (siden Biskop, jvfr. ovfr. II, 585) og Corfits Braem (død som Borgmester i Helsingør) en Udenlandsrejse gennem Nederlandene, hvor E. i Leiden lod sig immatrikulere som Stud. juris, over Paris til Strasburg; her opholdt E. sig i længere Tid i Omgang med lærde som Boecler og Patin, besøgte derefter en stor Del af Tyskland og sluttede 1671 sine Rejser med et langt Ophold i Stockholm. Næste Aar fik E., maaske ved Griffenfelds Indflydelse, Ansættelse som Sekretær i danske Kancelli, foreløbig uden Løn, hvilket dog ikke havde nogen Betydning for ham, der efter sin Faders Død var bleven en rig Mand. Rigtignok led han følelige Tab derved, at han, skjønt hjemmehørende i det nu til Sverige aftraadte Skaane, valgte Danmark til Fædreland, uagtet en stor Del af hans Formue var anbragt i Skaane; men denne Troskab mod den danske Krone blev højlig paaskjønnet af Christian V, der, især efter den skaanske Krig, lod E. avancere paafaldende hurtig paa Embedsstigen; 1679 blev han Assessor i Kammerkollegiet, 1682 Assessor i Højesteret, 1684 Kammerraad, 1687 Kancelliraad og Justitsraad og endelig 1688 Etatsraad. Desforuden blev det 1685 overdraget E. tillige med

Etatsraad Christoffer Sehested som Deputerede at bestyre Søetatens Økonomi, i hvilken Stilling E. især fandt Paaskjønnelse for sin Iver og Omhu ved Flaadens Udrustning 1689; fra 1685 varetog de Deputerede tilmed Landetatens Kommissariatsforretninger, hvorfor de dog efter Ansøgning 1690 bleve fritagne; ved denne Lejlighed fik E. Generalmajors Rang. Naar hertil kommer, at E. havde Sæde i adskillige vidtløftige Kommissioner, er det klart, at han har været en meget benyttet Embedsmand.

E. havde 24. Juni 1677 ægtet Anne Margrethe Vandal (f. 27. Juli 1654), Datter af Sjællands Biskop Hans V. og Anne Cathrine Vinstrup. I hende havde E. en kjærlig Hustru; en Søn og en Datter oplivede hans rigt udstyrede Hjem; i Staten havde han naaet høje Embedsstillinger, og timeligt Gods havde han til Overflod. Da indtraf den frygtelige Begivenhed, som med et Slag lod E. føle jordisk Lykkes Ubestandighed: ved Operahusets Brand 19. April 1689 mistede han begge sine Børn i Flammerne. Den ikke 42aarige Mand blev en Olding, der følte Døden nærme sig, og knap 3 Aar efter indtraf den, 18. Febr. 1692. Men under Ulykken modnedes hos E. den Beslutning at anvende største Delen af sin Formue til, hvad man den Gang indbefattede under «gudeligt Brug»; forskellige Kirker og fattige betænkte han med betydelige Summer, men Hovedmassen gik til Oprettelsen af Elers' Kollegium, den Stiftelse for trængende studerende, der mere end alt andet har bevaret Mindet om E. og hans Livs Tragedie. Da hans Enke 17. Sept. 1700 var hensovet, tog man fat paa Kollegiets Indrettelse, og 5 Aar derefter blev det indviet med stor Højtidelighed.

Personalthist. Tidsskr. 2. R. III, 218 ff.

G. L. Wad.

Elert, Nicolai, 1740—1803, Bibliothekar, var født i Lomborg i Ribe Stift, hvor Faderen, Johan Jørgensen E., var Præst; dimitteredes 1759 fra Ribe Skole og blev 1770 Alumnus paa Borchs Kollegium. Her udgav han i Aarene 1770—74 5 Disputatser «De ovatione (minori Romanorum triumpho)». I 1776 blev han Famulus ved Universitetsbibliotheket, og i 1780, da A. Kall fraadte Posten som Bibliothekar, blev E. hans Eftermand; 1781 udnævntes han tillige til Professor extraordinarius. E. ansaas for en ret dygtig Filolog, men hans litterære Virksomhed som saadan indskrænkede sig til Udgivelsen af de nævnte Disputatser og nogle Skoleudgaver af latinske Forfattere: Justinus (1776), Ovids «Epistolæ ex Ponto» (1776) og «Metamorphoses» (1781). En vigtigere Opgave

var ham stillet ved Videnskabernes Selskabs Ordbog, hvis Hovedredaktør han blev 1782 efter i flere Aar at have været Medarbejder ved den. Under hans Ledelse tryktes Bogstavet B (der dog allerede væsentlig var færdigt fra den forrige Redaktørs Haand) samt Bogstaverne C—H. Hans Arbejde betragtedes dog allerede af Samtiden som meget mangelfuldt og ukritisk, og man lagde for en Del Skylden paa hans Selvraadighed, der gjorde ham uvillig til at rette sig efter kyndigeres Mening. Arbejdet gik ogsaa meget langsomt og forhaledes navnlig en Tid lang ved, at E. i Aarene 1785—92 ledede Redaktionen og Trykningen af Katalogen over Grev O. Thotts store Bogsamling. I 1796 blev Nyerup E. adjungeret som Universitetsbibliothekar, hvad der faktisk vilde sige, at E. fra traadte Posten, og i sine sidste Aar var han sygelig; han døde 2. Jan. 1803. Ved Testamente af 1790 havde han indsat Universitetsbibliotheket til sin Universalarving, og der oprettedes i Henhold hertil af hans efterladte Midler et Legat, væsentlig til Anskaffelse af filologiske Værker.

Minerva 1793, I, 174 ff. Molbech, Videnskab. Selsk. Hist. Saml. af de for Univ. Legater gjæld. Bestemmelser S. 233 ff. *S. Birket Smith.*

Elev (Fliv), —o. IIII—, Jarl i Sønderjylland. Da Kong Sigurd Jorsalfarer i Aaret IIII vendte tilbage fra det hellige Land, modtoges han i Slesvig af Jarlen (Hertugen) E. Der vides i øvrigt intet om denne Mand, uden at han forraadte Kong Niels paa et Tog mod Venderne. Kongen gik med Ledingshæren i Land ved Ljukta (Lütkenburg) og trængte frem i Vagrien, medens E. med Rytterhæren skulde støde til ham øster fra over Ejderen. Dette undlod han imidlertid, som der siges, bestukket af Vendernes Konge Henrik. Niels undslap med Nød og næppe efter et stort Mandefald. Han lod E. anklage for Drottensvig og dømme af Hirten; E. mistede ikke blot sin Værdighed, men ogsaa sin Boslod og skal være død i Fattigdom. Han efterfulgtes af Knud Lavard. *A. D. Jørgensen.*

Elias (Helias), —1162(?), Biskop, var Flamlænder og kom til Danmark som Flygtning paa Grund af et Oprør (maaske Urolighederne efter Carl den danskes Mord, s. III, 356). Først maatte han tjene sit Brød som Klokker, men ved at gøre sig yndet af Stormændene steg han hurtig ad de kirkelige Værdighedstrin og blev 1142 Biskop i Ribe, hvor han oprettede Domkapitlet (1145). Under Kongeætlingernes Strid var han en hensynsløs Tilhænger af Svend Grade. Da Jyderne ellers i det hele sluttede sig til Knud

Magnussen, har man uden Tvivl heri Grunden til, at E. blev efterstræbt, saa at han en Tid maatte holde sig skjult oven over Domkirkens Kor, og til, at han befæstede Bispegaardene, blandt dem sandsynligvis Hennegaard. Efter Svends første Sejer ved Viborg (1151) raadede E. ham til at handle med de fangne Fjender som Gartneren med Ugræsset; Svend fulgte dog ikke hans Opfordring, men lønnede hans Hjælp med Privilegier for Bispestolen. Det var ogsaa E., der paa Fyn mæglede det bekjendte Forlig mellem Svend, Knud og Valdemar, hvorved Riget blev tredelt (1157). Da Valdemar snart efter blev Fnekonge, se vi E. hos ham som Vidne til Gavebreve, saaledes ved Oprettelsen af Vitskøl Kloster. E. døde en 1. Marts, vistnok 1162; hans Gravsted var i Ribe Domkirke ved den hellige Ljufdags Side. Sin Søn havde E. gjort til Arkidiakon, og Kapitlet valgte ham til Prælat; men han var flere af Kannikerne for stræng, saa de forlode det regelbundne Liv.

Script. Rer. Dan. VII. Kinch, Ribe Bys Hist. I.

Hans Olrik.

Eliesen (Eliæsen), Poul, s. Helgesen.

Elieson (Eliæsen), Iver, 1683—1753, Handelsmand. Han var en Søn af Kjøbmand Elias Nielsen paa Bragernæs († 1689) og Kirsten Iversdatter (Rosenberg), en Borgmesterdatter fra Tønsberg († 1731), og fødtes paa Bragernæs 3. Nov. 1683. Efter at han formentlig en Tid havde faret til Søs, tog han Borgerskab som Kjøbmand i Christiania 1719, hvor han navnlig som Trælasthandler efterhaanden erhvervede en meget anselig Formue, og blev Ejer af betydelige By- og Landejendomme, Savbrug etc. samt Medejer i Fabrikker og Bjærgværker. 19. Sept. 1719 indtraadte E. i Ægteskab med Karen Leuch (f. i Christiania 27. Avg. 1694, † sammesteds 24. Juni 1765), en Datter af den rige Handelsmand Morten L., der var Stadskapitajn i Christiania og Ejer af Bogstad, samt Karen Pedersdatter Müller. I. E. betegnes som en af Byens og Landets rigeste Mænd, og Digteren Tullin kalder ham i Gravskriften «før Norges, nu Himlens bedste Borger». Han døde i Christiania 4. Nov. 1753 og har til Byens fattige skjænket større Summer. Hans Efterkommere bleve under Navnet Elieson en af de anseligste Slægter i Christiania Handelspatriciat i det 18. Aarhundrede; blandt Børnene kunne mærkes Justitsraad og Overhofrets-assessor *Morten Leuch E.* (f. 1724 † 1763), en anselig Handelsmand i Christiania, og Justitsraad *Peter E.* til Hafslund (f. 1727 † 1773), der imidlertid begge døde i en tidlig Alder. Den sidstnævnte er

Stamfader for den endnu levende Slægt af dette Navn. Af I. E.s Døtre bør især nævnes *Karen E.* (f. 1723 † 1806), der 1744 blev gift med Christian Anker, Justitsraad og Trælasthandler i Christiania (s. I, 268), der herved lagde Grundvolden til den siden saa anselige Ankerske Rigdom.

A. Collett, Familien Elieson S. 9 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Elisabeth (Isabella), 1501--26, Christian II's Dronning, Datter af Kejser Maximilians Søn, Ærkehertug Philip af Østerrig, Konge af Kastilien, og Ferdinand den katholskes Datter Johanne, blev født i Brüssel 18. Juli 1501 og efter Faderens tidlige Død (1506) og under Moderens Vanvid med stor Omhu opdragen af sin Faster, den kloge Regentinde Margrethe i Nederlandene. Blandt hendes Lærere var den senere saa berømte Pave Hadrian VI. Ægteskabskontrakten sluttedes i Linz 29. April 1514, hvorpaa hun 11. Juni s. A. i Brüssel ved Prokuration viedes til Hr. Mogens Gjøe paa Christian II's Vegne. Paa Grund af hendes unge Alder afhentedes hun først det følgende Aar af Ærkebiskop Erik Valkendorf paa en dansk Flaade. Taalmodig havde hun fundet sig i at skulle ægte en 20 Aar ældre Mand. Hun havde i Mellemtiden forelsket sig i hans Portræt, og det var hendes egen Skyld, at Bortsendelsen ikke udsattes længere paa Grund af de Efterretninger om Dyveke, man imidlertid havde faaet i Nederlandene. I Danmark fejredes hendes Kroning og Bryllup 12. Avg. 1515 med en næsten uhørt Pragt, som det passede sig for en Prinsesse af Europas rigeste og mægtigste Fyrstehus. Hun vandt hurtig det danske Folks Kjærlighed og efterhaanden, især efter Dyvekes Død, sin Ægtefælles Tillid og Agtelse. Selv elskede hun baade sit nye Folk, hvis Sprog hun lærte og skrev, og sin strænge Ægteherre. Under hans hyppige Fraværelser betroedes Regeringens Førelse til hende, dog under Moder Sigbrits Tilsyn, til hvem hun efter Dyvekes Død med eller imod sin Vilje kom i et mere fortroligt Forhold. Størst viste hun sig dog i Ulykkens Dage, da hun trofast delte Sorger og Trang med sin Ægtefælle. Hun ledsagede ham paa hans Rejser, saaledes til England i Aaret 1523 og i samme og følgende Aar til Tyskland. Her blev hun ligesom han greben af Luthers Prædiken, og da hun af Christian II var sendt til Rigsdagen i Nürnberg 1524, vakte hun den største Opsigt ved den Maade, hvorpaa hun i Fyrsteforsamlingen talte sin Ægtefælles Sag; ikke et Øje var tørt, siger et Øjenvidne. Midt i den katholske Stad nød hun efter Kongens Opfordring Nadveren

paa luthersk Vis, men opbragte herved i høj Grad sin Broder Ærkehertug Ferdinand, der den Gang styrede Tyskland. Senere sendtes hun tilbage til Nederlandene, udsat for Haan og Farer undervejs af de Fyrster, Christian II var kommen i Gjæld til. Rørende udtrykker hun i sine Breve sin Sorg og sin Længsel efter sin fraværende Ægtefælle. Senere delte hun med ham i Lier alle Landflygtighedens Trængsler (s. III, 486); men hendes svage Konstitution var nedbrudt, og 19. Jan. 1526 endte den fromme, 25aarige Kvinde sine Lidelser paa Slottet Zwijnaerde ved Gent. Selv paa Sygelejet gik hun i Forbøn for dem, der forfulgtes for deres Tro, og tog sig nær, at de alligevel maatte lide Døden. Christian II havde kaldt sin lutherske Præst, Jens Mikkelsen Møenbo, til hendes Dødsleje. Dog gav man hende den sidste Olje efter katolsk Ritus. I et hemmeligt Brev til Luther af 28. Jan. forsikrer Kongen, at det først skete, da hun allerede var berøvet Mælet. En officiel, efter Kongens egen Opfordring afgiven katolsk Beretning siger dog, at hun baade med Tegn og Ord erklærede, at hun døde i den hellige Kirkes Tro. Hvorledes det end forholder sig hermed — thi det var i høj Grad i den habsburgske Families og i det Øjeblik ogsaa i Kongens Interesse, at hun ikke betragtedes som Lutheraner —, saa havde hun dog lige til det sidste i Gjerning vist sig som Tilhænger af den nye Lære. Hun begravedes 5. Febr. 1526 i St. Petri Klosterkirke ved Gent, hvor Kongen lod opsætte et pragtfuldt Monument over hende. 1810 ødelagdes Graven af franske Soldater, men i Aaret 1883 førtes hendes og hendes Søn Hans' Ben paa privat Foranstaltning til Odense for at hvile ved Kong Christians Side i St. Knuds Kirke.

Altmeyer, Isabelle d'Autriche et Christiern II, Brux. 1842. Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. d. Herzogth. V, 1843. Kalkar, Livsbilleder af Guds Riges Hist., 1856, S. 29 ff. Allen, De reb. Christ. II exulis. Allen, De tre nord. Rigers Hist. II—V. Sick, Bidrag til Christ. II's Hist. i Landflygt. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 137 ff. *A. Heise.*

Elisabeth, Kurfyrstinde af Brandenburg, 1485—1555, Datter af Kong Hans og Christine af Sachsen, fødtes i Nyborg 1485 og blev 5. Febr. 1500 i Kiel i sit 15. Aar tilsagt den 16aarige Kurfyrst Joachim I af Brandenburg. Paa Grund af Brudgommens unge Alder fandt Brylluppet dog først Sted 10. April 1502 i Stendal i Brandenburg, hvortil Bruden under Kong Hans' Krig med Sverige og Moderens Belejring i Stockholm førtes af sin Farbroder, Hertug Frederik af Gottorp (senere Frederik I), der samme Dag ægtede

Kurfyrstens Søster Anna. Det unge Pars ægteskabelige Liv synes i en længere Aarrække at have været lykkeligt. Han var en begavet, for sin Tid i flere Retninger oplyst og lærd Fyrste og dygtig Regent, men heftig og stivsindet. Forholdet til Danmark var det bedste; 1507 havde den unge Kurfyrstinde i Wilsnack Sammenkomst med sin Moder, som hun saa længe ikke havde set; 1515 var hun i Danmark i Anledning af sin eneste Broder, Christian II's Bryllup, og 1522 overværede hun Forliget i Bordesholm, hvor Kurfyrst Joachim var Mægler mellem sine to Svogre, Christian II og Hertug Frederik. Da begyndte Sorgerne for hende. Broderen, som hun stedse viste en rørende Kjærlighed, blev fordreven fra Danmark. I længere Tid opholdt han sig flere Gange i Berlin; i Følge med ham hørte hun 1523 paa en Rejse i Sachsen den Prædiken af Luther, der virkede saa stærkt paa dem alle. Hun gik med hele sin Sjæl over til den nye Lære, men fremkaldte herved et ulægeligt Brud med sin ivrig katholske Ægteherre, der desuden stødte hende fra sig ved Frillelevned og Astrologi, som hun betragtede som Trolddom. Imod hans Vilje solgte hun desuden sine Klenodier for at hjælpe Broderen, og da Kurfyrsten i sin heftige Vrede flere Gange truede hende med Død eller Indemuring, hvis hun ikke nød Nadveren paa katholsk Vis, flygtede hun til sidst hemmelig med sin Broder Christians Hjælp en Nat i Marts 1528, netop som Paaskefesten forestod, fra Mand og Børn. Hun fik anvist Ophold paa Slottet Lichtenberg ved Wittenberg af sin Morbroder Kurfyrst Johan af Sachsen. Alle Forsøg paa Forlig strandede paa hendes bestemte Fordring om Trosfrihed for sig. Omgang med Luther oplivede den sorgfulde, ogsaa legemlig svage Kvinde, hvem Christian II skaffede Lægemedler fra Sigbrit. Dybt rystedes hun af sin Broders Skæbne. Hun gjorde alt for at formaa de tyske Fyrster til at skaffe ham ud af Fængselet og skrev flere Gange herom til Frederik I og Christian III. Under Grevefejden tænkte Lybekkerne en Tid paa at kalde hende til Danmark for at virke paa Stemningen. Hendes Svingersøn Hertug Albrecht af Meklenborg deltog som bekjendt i Krigen. Samtidig (1535) var hendes Mand død; alligevel forblev hun paa Lichtenberg til 1545, da Krigsudsigterne og kort efter Luthers Død lode hende tage varigt Ophold paa sit Enkesæde i Spandau, hvor den haardt prøvede Kvinde døde i sit 70. Aar 11. Juni 1555.

Steenstrup, Dansk Maanedsskrift III, 1856. Allg. deutsche Biographie VI.

A. Heise.

Elisabeth, Hertuginde af Brunsvig-Wolfenbüttel, 1573—1626, ældste Datter af Frederik II af Danmark og hans Dronning Sophie, fødtes 25. Avg. 1573 paa Koldinghus. Som lille Barn opfostredes hun hos Moderens Forældre i Meklenborg, men vendte 1579 tilbage til Danmark. 19. April 1590 ægtede hun paa Kronborg Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel, særlig bekjendt som Skuespilforfatter. Det fortælles, at Hertugen ved sin Ankomst til Sjælland efterlod sit Følge en halv Dagsrejse fra Kjøbenhavn og kom til Kronborg, klædt som en udenlandsk Juveler, der tilbød Smykker. Da E. ønskede at købe et, svarede han, at Prisen var hendes Gunst. Han blev kastet i Fængsel, fandt sig deri med Ro, og først, da hans Følge kom tilstede, opklaredes Sagen. Hun vedblev som Hertuginde at staa i livlig Forbindelse med sin Broder Christian IV, der 1626 besøgte hende i Brunsvig. Efter sin Mands Død 1613 var hun virksom for at afhjælpe de slette Tilstande, som hendes Søn Hertug Frederik Ulriks Regering medførte i Brunsvig. Hun døde 19. Juli 1626.

J. A. Fridericia.

Elisabeth, Hertuginde af Meklenborg, 1524--86, Frederik I's og Sophie af Pommerns Datter, blev født 14. Okt. 1524. Hun opdroges ved Halvbroderen Christian III's Hof og roses tidlig for sin Skjønhed. «Aldrig i mit Liv saa jeg en saa smuk og velopdragen ung Pige,» skriver den engelske Gesandt Robert Barnes til sin Herre. 1542 blev hun i Nyborg trolovet med Hertug Magnus af Meklenborg, og Brylluppet fejredes det følgende Aar i Kiel. Efter 9 Aars barnløse Ægteskab med denne lærde Fyrste, der tillige var Biskop af Schwerin, blev hun Enke, drog atter tilbage til Danmark, men ægtede 1556 sin afdøde Ægtefælles Søskendebarn og Efterfølger i Bispedømmet, Hertug Ulrik af Schwerin, med hvem hun levede et lykkeligt Ægteskab. 4. Sept. 1557 fødte hun sit eneste Barn, Datteren Sophie, der blev Kong Frederik II's Hustru. Med sin Slægt i Danmark vedligeholdte hun en levende Forbindelse, jævnlig besøgte hun sin Svigerinde, Christian III's Enke, og efter at Datteren var bleven gift med hendes Brodersøn, bleve hendes Besøg selvfølgelig endnu hyppigere ligesom hendes Forbindelse med det danske Hof endnu fortroligere end før. Paa Hjemreisen fra Danmark 1586, kort efter at hun og hendes Gemal havde besøgt Tyge Brahe paa Hven, døde hun i Gjedser (14. Okt.). Hendes Lig blev ført til Meklenborg og begravet i Güstrow Domkirke, hvor der endnu findes et smukt Alabastmindesmærke over hende

og hendes Ægtefælle samt dennes anden Hustru, Anna af Pommern. E. roses af samtidige Skribenter for sin Fromhed og Hjærtensgodhed, der var forenet med stor Forstand og praktisk Dygtighed. I Meklenborg bevares endnu mange Minder om hende. Kirkerne i Güstrow og Dobberan lod hun gjenopbygge, og talrige Klostre, Hospitaler og Skoler skyldes hende.

Hist. Tidsskr. III, 26 ff. 67.

Mollerup.

Elisabeth, Hertuginde af Sønderjylland, —1404—. Hun var Datter af Hertug Magnus af Brunsvig-Lyneborg med Tilnavnet Torqvatus og trolovedes 1390, vistnok som Barn, med Hertug Gerhard af Sønderjylland, Greve af Holsten (Rensborg); Brylluppet holdtes 1395. I sit korte Ægteskab fødte hun 2 Sønner og 2 Døtre; en 3. Søn fødtes efter Faderens Fald i Ditmarsken (5. Avg. 1404). Som Enke blev hun nødt til at indrømme sin Svoger Biskop Henrik af Osnabrück, Greve af Holsten, Formynderskabet i Holsten, medens Dronning Margrethe og Kong Erik overtog det i Sønderjylland og for den ældste Søn, Henrik, den vordende Hertug; han førtes til Kongeriget til Opfostring. Datteren Ingeborg tog Dronningen sig ligeledes af og satte hende i Vadstena St. Birgitte Kloster, hvor hun senere blev Abbedisse. I de følgende Aar satte Margrethe sig end videre i Besiddelse af store Dele af Sønderjylland, dels som Pant (Tønder Len og Frisland, Bispeborgene Svabsted og Stubbe), dels ved Kjøb (Trøjborg, Skinkelborg, Grødersby), medens Kong Erik overtog Værgemaalet for Henrik Ahlefeldts Enke, Fru Helene, der havde Haderslev Len i Pant. Aabenraa erhvervedes senere fra Grev Claus' Datter Elisabeth; Flensborg synes Dronningen strax at være kommen i Besiddelse af. Da der endelig ogsaa blev Tale om en Overdragelse af Gottorp til Kronen, kom det imidlertid til et Brud (1408?), den unge Henrik blev kaldt tilbage, og der begyndte en Række Smaafejder, som endte med yderligere Pant-sættelser og Udstedelsen af et aabent Fejdebrev fra Hertuginde til Kong Erik (14. Juni 1410). Efter forskellige Kampe, i hvilke bl. a. hendes Enkesæde Als med Ærø og Sundeved var blevet indtaget af Kongen, lagde fremmede Fyrster, især hendes Broder Hertug Henrik af Brunsvig, sig imellem og mæglede Forlig, uden at det dog, som bekjendt, kom til nogen varig Fred. Efter at hendes ældste Søn var bleven myndig (1415), træder E. i Baggrunden og nævnes nu kun lejlighedsvis. Saaledes var hun nærværende hos sin Søn i Rensborg, da Kong Erik 1417 indtog Slesvig, og Grev

Henrik maatte søge Hjælp i Hamborg; de mistvivlede om at kunne redde Gottorp, indtil Greven bragte Hjælp fra de mægtige Kjøbmænd. Senere (1423) klage Sønnerne over, at deres Moder var bleven forulempet af Kongens Folk, skjønt det var lovet, at hun skulde holdes uden for al Strid: hendes Vogn var bleven overfalden, Tjenerne og Klerkene, som rede hos hende, vare blevne udplyndrede og bortførte som Fanger. E. er rimeligvis død i sit Enkesæde paa Als, som derefter synes at være tilfaldet den yngste Søn, Gerhard.

A. D. Jørgensen.

Elisabeth Augusta, 1623—77, Datter af Christian IV og Kirstine Munk, fødtes paa Kronborg 28. Dec. 1623. Hun opfostredes i sine første Aar, ligesom hendes Søskende, hos Mormoderen, Fru Ellen Marsvin, men blev 1628, til Dels paa Grund af Krigsurolighederne, sendt til det svenske Hof, hvorfra hun dog allerede den følgende Sommer vendte tilbage. I 1639 ægtede hun Befalingsmanden paa Kalundborg Hans Lindenov, en Søn af Rigsraad Hans L. til Hundslund og fra 1640 selv Rigsraad († 1659). Begge Ægtefæller vare raa og plumpe Naturer, og deres 20aarige Samliv var meget ulykkeligt. Ved Skiftet efter Moderen († 1658) arvede E. A. Gaardene Boller og Rosenvold, men hun var i Forvejen stærkt forgjældet og i det hele en daarlig Husholderske — det hedder, at hun var forfalden til Spil —, og inden lang Tid blev hendes pekuniære Forfatning saa slet, at hun maatte sælge de nævnte to Gaarde. I 1664 fik hun en Pension paa 100 Rdl. om Maaneden af Frederik III, og hun beholdt den ogsaa under Christian V, som desuden af og til gav hende ret betydelige Extragaver. Ikke desto mindre var hun i stadig Pengeforlegenhed. Forholdet mellem hende og hendes Søskende var, som overhovedet mellem Kirstine Munks Børn, kun daarligt, og for Søsteren Leonora Christinas Ulykke viste E. A. kun ringe Medfølelse. Hun døde 9. Avg. 1677.

Leon. Christinas Jammers-Minde, 3. Udg., S. 53 og 266. Danske Saml. 2. R. II, 313 ff. Smith, Leon. Christinas Hist. *S. Birket Smith.*

Elisabeth Juliane, Hertuginde af Brunsvig, 1634—1704, Datter af Hertug Frederik af Nørborg (Nordborg) og hans 2. Hustru, Eleonore af Anhalt-Zerbst, fødtes 24. Maj 1634. Hun ægtede 17. Avg. 1656 Anton Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel, der tillige med sin ældre Broder tiltraadte Regeringen 1666. Hun fødte i sit Ægteskab 7 Sønner og 6 Døtre og døde 4. Febr. 1704; Manden levede til 27. Marts 1714. E. J. blev bekjendt som Digterinde og udmærkede sig ved

sin nidkjære Virksomhed, bl. a. ved Oprettelsen af velgjørende Stifter (Klosteret i Salzthal o. l.).

Møller, Cimbria lit.

A. D. Jørgensen.

Eliv, s. Elev.

Eliæsen (Eliesen), Poul, s. Helgesen.

Ellbrecht (Ellebracht), Anton Günther, 1652—1723, Officer, var af en adelig Slægt, der havde hjemme i Ostfriesland og Oldenburg og med sidstnævnte Grevskab kom til Danmark. Anton Günther E. til Gross-Norffeln m. fl. Godser (f. 1600 † 1681) var dansk Oberst og oprettede 1675 det oldenborgske Nationalregiment; hans Hustru, Anna Cathrine v. Lemneken, var Datter af en hessisk General. Blandt deres Sønner blev den ældste, der bar samme Navn som Faderen, 1670 Fændrik ved Ruses Regiment, steg ved Udbruddet af den skaanske Krig til Kapitajn og i Løbet af denne til Oberstlieutenant, men gik af ved Reduktionen efter Krigen. 1683 kom han atter til Tjeneste ved Dronningens Livregiment og blev i Jan. 1684 Oberst med Bevilling til at hverve et Regiment paa 12 Kompagnier. Disse bleve dog strax stukne ind i ældre Regimenter, og E. blev affundet med Kommandantskabet i Fredericia. Efter 5 Aars Forløb var han træt af denne Post og traadte atter ud af Hæren, indtil han 1695 blev Chef for et Dragonregiment, der stod i Ungarn i kejserlig Tjeneste, men 1698 blev overladt Kongen af Polen mod Tyrkerne. Efter Freden i Carlowitz 1699 lod den danske Konge E.s Regiment opløse. Obersten kapitulerede nu med Carl Rudolph af Württemberg, bekjendt som Chef for det danske Auxiliærkorps i den spanske Arvefølgekrig (III, 372), om Oprettelsen af et nyt Dragonregiment, men 1701 blev han efter Ansøgning løst fra denne Forpligtelse og fik Afsked som Generalmajor. Muligen har E.s urolige Løbebane endnu ikke være sluttet -- han var endnu ugift og ikke fyldt 50 Aar --, men hans Virksomhed hører i hvert Fald ikke Danmark til. Kun en enkelt Gang dukker hans Navn frem, da han 1716 faar Titel af Generallieutenant og samtidig «mod kontant Betaling» faar overladt en Del ikke udløste svenske Fanger med Tilladelse til, at den Afdeling, han af disse vil danne i Republikken Venedigs Tjeneste, maa bære den danske Konges Insignier. Han døde 1723. — Gift 13. Avg. 1703 med Susanne Elisabeth Komtesse Trampe (f. 11. Juni 1683), Datter af Generallieutenant Adam Frederik Greve T. og Sophie Amalie Adeler.

H. W. Harbou.

Ellbrecht (Ellebracht), Anton Günther, 1685—1760, Officer, var Brodersøn af sin ovfr. omtalte Navne. Hans Fader, Christian Conrad E. til Henneberg Ladegaard (f. 1654 † 1731), var gift 1. med Maria v. Hein, 2. med Amalie Baronesse v. Nostitz. Sønnen var født 13. Okt. 1685, vistnok af 2. Ægteskab, og blev, 16 Aar gammel, Sekondlieutenant i jyske Infanteriregiment, hvor Faderen stod som Kapitajn, og da denne tog Afsked med Oberstlieutenants Karakter og 1707 fik et Regiment i russisk Tjeneste, traadte Sønnen, der allerede 1703 havde faaet Orlov for at uddanne sig i fremmede Hære, som Grenaderkapitajn ind i dette. Begge deltog nu i Krigen mod Carl XII, men efter Slaget ved Pultava maatte den ældre E. tage hjem som Invalid, og da samtidig Krigen, der var død hen i Rusland, blussede op i Hjemmet, vendte ogsaa Sønnen tilbage. Han fik 1711 Kompagni ved et af de fra Ungarn hjemvendte Regimenter, men mistede dette paa 9 Mand nær i Slaget ved Gadebusch, hvor han selv blev haardt saaret og fangen. Efter at være udløst hvervede han i Holland et nyt Kompagni, som han — for anden Gang haardt saaret i Løbegravene for Stralsund 1715 — beholdt, indtil Regimentet efter Freden blev opløst. E. kom nu til Aalborg Stifts og 1724 efter eget Ønske til Nordsjællands Nationalregiment; han ejede nemlig Herregaarden Kattrup ved Tissø, som han havde faaet med sin Hustru, Antoinette Cathrine f. Juul (gift 1716 † 1753), hvis Fader var en forhenværende Ridefoged, Poul Pedersen Leerskov, medens Moderen var af Lilje-Juulernes Slægt, efter hvilken Børnene havde taget Navn. E. blev 1726 Major, og da Landmilitsen, der opløstes 1730, atter traadte i Live 1733, Oberstlieutenant ved dens sjællandske Regiment. 1740 fik han Obersts Karakter, førte 1741 en Bataillon af bornholmske gevorbne Regiment ved Rhinen i engelsk Tjeneste, blev 1742 Kommandant i Oldenburg, 1745 i Nyborg, 1754 Generalmajor, 1759 i Naade dimitteret og døde i Nyborg 6. Sept. 1760 efter nogle Maaneder forud 2. Gang at være bleven Enkemand. 13. Sept. 1754 havde han nemlig giftet sig paa ny med Mette Sophie Pultz (f. 1697), der var Datter af Oberstlieutenant Henrik Christopher P. og Bolette f. Hovenbeck, og som tidligere havde været gift 1. med Generalmajor Hans Jacob Brun (III, 142), 2. med Etatsraad, Landsdommer i Sjælland Johannes Christensen († 1747). — E.s 3 Sønner bleve 1778 naturaliserede som dansk Adel.

H. W. Harbou.

Ellbrecht, Anton Günther, 1757—1819, Søofficer, Sønesøn af den foregaaende og Søn af Kommandørkapitajn A. G. E. (f. 1726 † 1785), fødtes 9. Nov. 1757, blev Sekondlieutenant 1773, Premierlieutenant 1781, Kapitajnlieutenant 1784, Kapitajn 1795, Kommandørkapitajn 1802, Kommandør 1810, Kontreadmiral 1815 og døde 16. Nov. 1819. E. var en i sin Tid meget benyttet Officer, der i Tidsrummet fra 1792—1802 bestandig var udkommanderet som Chef for forskjellige af Marinens Skibe. Fra 1797—99 førte han saaledes Fregatten «Triton» og fra 1800—2 Fregatten «Thetis», begge i Middelhavet, hvor han først under St. A. Bille og senere under Kofoed deltog i Konvoiering af danske Handelsskibe og paa udmærket Maade hævdede det danske Flags Anseelse i det af Kapere og alle Haande indbyrdes krigende Nationers Krigsskibe opfyldte Farvand. I Krigen 1807—15 tog han ikke aktiv Del. Hans Hustru, Birgitte Marie f. Arenfeldt (f. 5. April 1761 † 7. Maj 1842), var Datter af Kontreadmiral Jac. A. (I, 316). *C. With.*

Ellinger, Heinrich Oscar Günther, f. 1857, Fysiker. Han er Søn af Stabshornblæser H. E. og Ida f. Preuss og er født i Kjøbenhavn 30. Sept. 1857. E. studerede først ved den polytekniske Læreanstalt, blev Student 1881 og tog 1883 Magisterkonferens i Fysik. Samme Aar blev han Lærer ved Søofficersskolen og Aaret efter tillige Lærer ved Metropolitanskolen; 1886 ansattes han i en midlertidig Stilling ved Veterinær- og Landbohøjskolen, men blev allerede Aaret efter fast ansat ved samme. Foruden nogle mindre Afhandlinger har han udgivet forskjellige Lærebøger i Fysik, der have faaet betydelig Udbredelse. 1886 ægtede han Ida Holten, Datter af Forstraad, kgl. Skovrider H. *C. Christiansen.*

Ellisiv (Elisabeth), —1067—, Dronning, var Datter af den russiske Storfyrste Jaroslav († 1054) og Ingegerd, Oluf Skotkonges Datter. Da den vilde Harald Haardraade efter mange Aars Kampliv var flygtet fra Myklagaard til Rusland (1044), ægtede han E., som han alt tidligere havde bejlet til, og fik med hende Datteren Maria. Som Norges Konge tog Harald uden videre en norsk Høvdingdatter, Thora, til Dronning, skjønt han ikke var skilt fra E. Den krænkede Fyrstedatter er rimeligvis vendt tilbage til sit Hjemland, og først i Haralds sidste Aar levede hun atter hos ham og blev Moder til Ingegerd. Med sine Døtre fulgte hun ham paa hans ulykkelige Englandstog, hvorimod Thora blev tilbage (1066).

Efter Haralds Fald ægtede E. Svend Estridsen, samtidig med at hendes Stifsøn Oluf Kyrre fæstede Svends Datter Ingrid, en Stadfæstelse af den nylig sluttede Fred mellem Danmark og Harald Haardraades Sønner (o. 1067). Med E. fik Svend vistnok Sønnen Thorgils; han blev opfostret hos sin mødrene Slægt i Rusland, hvor han senere skal være bleven Fyrste. Om E.s Liv som dansk Dronning véd man ellers intet.

P. A. Munch, *Det norske Folks Hist.* II. A. D. Jørgensen, *Den nord. Kirkes Grundlæggelse* S. 680. 693 f. *Hans Olrik.*

Elmgaard, Hans Bertel Marius, f. 1861, Forfatter. B. E. er 16. Okt. 1861 født i Landsbyen Sandvad ved Vejle; han gik i Almueskole, besøgte derefter et Par Folkehøjskoler og blev Redaktionsmedhjælper ved et Provinsblad. Senere gav han sig i Kjøbenhavn ind paa et mere ordnet Studium, samtidig med at han udgav sin første Bog: «Tøbrud», Fortællinger og Friluftstudier (1883); i 1885 udkom «Stille Egne», Fortællinger og Skitser, og i 1888 «Hjemstavnsbilleder», Fortællinger fra Jylland. I de senere Aar har han været Medarbejder ved «Morgenbladet» og Redaktør af «Husvennen». Hans litterære Produktion røber ikke saa meget Intrige eller Opfindsomhed som Iagttagelsesevne og Stræben efter Sandhed og Naturlighed.

Nord. Convers. Lex., 3. Udg.

Nic. Bøgh.

Elmquist, Adolph Frederik, 1788—1868, Litterat og Bladudgiver, er 19. Sept. 1788 født i Kjøbenhavn af Forældrene Skomager Gudman E. og Marie f. Thisted. Da han var en livlig og opvakt Dreng, bestemtes det, at han skulde være Student; men Forældrenes smaa Kaar hindrede ham i at naa dette Maal. Han kom da ind i Rentekammeret, og som Livjæger deltog han i en Alder af 19 Aar i Udfaldet fra Classens Have 1807. Aaret efter fik han Tilbud om fast Ansættelse i det Kontor, hvor han gjorde Tjeneste; men den nu forlovede, unge Mand vilde hellere se at bane sig en Vej, der hurtigere kunde føre til en solid Existens. Hans Lyst til boglig Syssel bragte ham til at lære Boghandelen; allerede i 1810 kunde han oprette den første faste Boghandel i Aarhus, og han satte den i Forbindelse med et Lejebibliothek. — 11. Febr. 1811 ægtede han sin forlovede, Helene Ambrosia Foland, Datter af Murmester F. i Kjøbenhavn og født der 29. Dec. 1790. Snart efter udvidede han end ydermere sin Virksomhed, i det han blev antagen som Medarbejder ved «Aarhus Stiftstidende» eller —

som den da kaldtes — «Adressekontors Efterretninger», hvilket lille Blad 20 Aar tidligere var grundlagt af Niels Lund. Denne Mand og hans Hustru fattede Godhed for E., og ved deres Gunst blev han allerede i Okt. 1811 Bladets Redaktør; 15. Sept. 1812 fik han Bevilling som Bogtrykker og overtog da tillige Bogtrykkeriet og Udgivelsen af Avisen. Stiftamtmanden i Aarhus, Gehejmeraad F. J. C. Baron Güldenchrone, forstrakte ham med de nødvendige Penge. Til sin nye Virksomhed var E. meget skikket, og med Livsmod tog han fat derpaa. Hans Blad, som den Gang var Stiftets eneste, nød snart den Ære at blive citeret af den københavnske Presse. — Fra 1818—33 og 1839—40 udgav han sine bekendte «Læsefrugter», der udkom i 66 Bind og vandt Anerkjendelse, selv i Sammenligning med Hovedstadens talrige Samlinger af lignende Indhold; dette Tidsskrift indeholdt, foruden mange oversatte Ting, ogsaa originale Bidrag af Digtere som Blicher, Ingemann, H. C. Andersen osv. Senere udgav han under Titelen «Cimbria» og dets Fortsættelse «Almuevennen Cimbria» et lignende Tidsskrift fra 1850—54. Han maa i det hele siges at have medvirket til i det menige Folk at vække Læselyst og Sans for Litteratur. I Kri-gen 1848—50 arbejdede han paa at skaffe Armeen Bøger og fortsatte hermed gennem en Aarrække. Han har desuden leveret en hel Del Oversættelser, skrevet flere Digte osv. «Aarhus Stiftstidende» vedblev han i 54 Aar personlig og saa godt som ene at redigere, og dens Antal af Abonnenter steg i denne Tid fra 400 til over 3000.

Hans æsthetiske Interesse ytrede sig ogsaa ved hans Lyst til Skuespil, og i saa Henseende paavirkede han sin Kreds. Paa «Apothekerens Loft» i Aarhus og senere i «Polyhymnia» stode den smukke, livlige Mand og hans skønne Hustru i Spidsen for «det dramatiske Selskab», der virkede meget vækkende og blandt andet aabnede C. N. Rosenkilde, E.s Ven, hans glimrende Bane som Skuespiller. — E. havde megen Byggelyst og Foretagelsesaand, der sikkert skaffede ham mere Udgift end Indtægt. Han arbejdede sig dog frem til Velstand, og, flittig, kjærlig, glad, tillidsfuld, fredelskende og lykkelig som han var, forstod han med sin Hustru at skabe et Hjem, der var Centrum for Intelligensen i Aarhus, og som gjæstfrit modtog Digtere og Skuespillere, der gjæstede denne By. — I Aaret 1861 fejrede han sit Guldbryllup, og næste Aars 23. Maj døde hans Hustru. I Sommeren 1866 opgav han hele sin Virksomhed i Aarhus og købte Ejendommen Helenesminde i Frederiksberg Sogn

ved Kjøbenhavn; her døde han 10. Okt. 1868, 80 Aar gammel. Siden 1826 havde han Titel af Overkrigskommissær.

Erslew, Forf. Lex. Aarhus Stifts-Tidende 1868, Nr. 270. Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. Nr. 23. *Nic. Bøgh.*

Elmquist, Thorvald Jørgen Adolf, f. 1847, Præst, er en Søn af Præsten Alfred Hjalmar E. og Georgine Christine f. Nielsen og en Sønesøn af den foregaaende. Han er født 17. Okt. 1847 i Aarhus, hvor hans Fader først var Adjunkt, senere resid. Kapellan ved Frue Kirke. 1866 blev han Student fra Aarhus Skole og 1872 theologisk Kandidat. Inden Aaret 1872 var til Ende, var han ordineret til Kapellan for Aarslev og Hørning Menigheder i Aarhus Stift. 1876 blev han Sognepræst for Øre og Sinding i Ribe Stift, 1878 blev han forflyttet til Ry i Aarhus Stift, 1882 til Gudum, Lillevorde og Sejlflod i Viborg Stift, 1889 til Flødstrup og Ullerslev paa Fyn. 1873 ægtede han Sofie Marie Ring, Datter af Skolelærer N. C. R. i Hørning. E. har ofte ved Smaaskrifter og Bladartikler taget Del i Forhandlingen om kirkelige Spørgsmaal, og siden 1883 har han været Medudgiver af det af Pastor Th. Rørdam paa-begyndte «Kirkeblad». I kirkelig Henseende tilhører han den grundtvigske Retning, men han og «Kirkebladet» have særlig sat sig den Opgave at arbejde for en venlig Forstaaelse og delvis Samvirken med den saakaldte indre Missions Retning.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 166.

Fr. Nielsen.

Elnberger, Johan Anton, 1637—95, Officer, var født i Hessen og tjente sig fra menig Soldat op til General. I den skaanske Fejde træffe vi ham i Slaget ved Landskrone 1677 som Oberstlieutenant og Chef for den ene Bataillon af Prins Christians Regiment, for hvilken Afdeling han blev Chef 1683. I Mellemtiden var han efter Krigens Slutning først Kommandant i Nyborg 1680 og senere i Rensborg 1682. Da Danmark 1689 sendte Hjælpetropper til Irland, fulgte E. disse med den ene Bataillon af sit Regiment og blev 10. Sept. Brigadér. 1692 førte han under store Besværligheder Hjælpetroppernes Infanteri til Flandern og blev 17. Jan. 1693 udnævnt til Generalmajor. Han deltog nu paa en berømmelig Maade i Krigen i de paafølgende Aar, indtil den Episode indtraf, der bragte ham Døden paa den forsmædeligste Maade, og som vakte uhyre Opsigt i Hæren. 1694 kommanderede han Garnisonen i Dixmuyden, hvorfra han paa forskellige Maader gjorde Fjenden Afbræk. Men Forholdene bragte det med sig, at den lille Fæstning

i Juli 1695 blev belejret af de franske, og at det blev af Vigtighed for de allierede, at E. holdt den saa længe som muligt. Alligevel overgav han sig næsten strax i Belejringens Begyndelse. Hans Aarsager hertil ere dunkle. Beskyldninger for Fejhed, Bestikkelser o. l. prellede af imod hans anerkjendt hæderlige Krigerlevned. Den Krigsret, som blev nedsat over ham, og som bestod af danske og engelske Officerer, dømte ham til Døden, og den næsten 60aarige Mand blev 20. Dec. 1695 henrettet med Sværdet, efter at han fra selve Retterstedet havde ladet oplæse et Forsvarsskrift og med Ed bevidnet, at han ikke var Forræder. Der blev senere gjort Op hævelser over, at Dødsdommen ikke var sendt til Kongen af Danmarks Stadfæstelse.

P. F. Rist.

Elsberg, Nicolai, 1749—1802, Skuespiller, debuterede 9. Febr. 1774 paa det kgl. Theater som Lisidor i «Den nye Prøve». Den unge Mand havde et smukt og fortræffeligt Theaterudvortes, bevægede sig med Utvungenhed og Elegance og var ved sit elskværdige, overgivne Væsen som skabt til at spille muntre Elskere, Bonvivanter og Spradebasser. Derfor satte han sig ogsaa snart fast i Publikums Yndest og fik hurtig et temmelig betydeligt Repertoire, men blev dog ikke Theatret til den Nytte, som man efter hans ualmindelige Evner kunde have ventet. Dette laa hovedsagelig hos ham selv, thi dels skolede han ikke tilstrækkelig sit af Naturen ikke rigtig gode Organ, dels lærte han aldrig sine Roller helt, og dette havde til Følge, at medens man i hans Spil ofte kunde beundre aldeles uovertræffelige Enkeltheder, glædedes man aldrig over nogen helstøbt Præstation. Blandt hans bedste Roller fra de yngre Aar maa fremhæves Grev Almaviva i «Barberen i Sevilla», Balder i «Balders Død» og Charles Surface i «Bagtalelsens Skole». Senere gik han over i Anstandsfaget og behagede meget i forskellige ædle Roller. Han optraadte sidste Gang 17. Maj 1802 som Silkeborg i «Ægteskabsskolen», afgik ved samme Sæsons Slutning og døde 14. Dec. s. A. Han blev i Nov. 1780 gift med Ingeborg Ødbye, der overlevede ham.

Overskou, Den danske Skueplads III og IV.

Edgar Collin.

v. Elverfelt, Jonas, —1600—. Forfatter, betegner sig selv som «Cimber». For øvrigt ere hans Livsforhold lidet kjendte. Af hans Skrifter ses, at han 1592 levede i Neumünster i Holsten; men 1609 var han Tingskriver i Kjær Herred i den gottorpske Del

af Sønderjylland. Han skrev smukke latinske Vers og var nøje knyttet til den lærde Statholder Henrik Rantzau. Mest bekjendt er hans Skrift «De Holsatia ejusqve statu atqve ordinibus diversis», fordi det indeholder en Slags slesvig-holstensk Adelskalender, hvori findes Notitser, der endnu kunne have deres Værd. Denne Del af Skriftet er under v. F.s Navn optrykt i det af den danske Historiker Stephen Stephanius udgivne Samlerværk «De regno Daniaë, Norvegiaë etc. tractatus varii» (Lugd. 1629). Men esterser man Originalen, da bliver man opmærksom paa, at netop denne Del af Skriftet er Henrik Rantzaus Arbejde, medens kun den poetiske Ramme, hvori Stykket er indfattet, tilhører v. E. — Det sidste Skrift, vi kjende af denne, er en tysk, rimet Bearbejdelse af en Del af Davids Salmer: «Pharmaceutice Davidica oder eine heilwurtige und bewehrte Artzneikunst aus dem Psalter Davids» (Schlesw. 1609).

Moller, Cimbria lit. I, 159. III, 593.

H. F. Rørdam.

Elvers, Christian Friedrich, 1797—1858, Retslærd, født 16. Juli 1797, Søn af Broskriver Johann Friedrich E. i Flensborg og Karoline Katharina f. Clauthof, studerede i Göttingen, blev Dr. jur. 1818, overordentlig Professor i Retsvidenskab i Göttingen 1823 og ordentlig Professor i Rostock 1828. Til Dels paa Grund af en Konflikt med den meklenborgske Regering i Anledning af Universitetets Korporationsrettigheder fratraadte han sin Lærerpost og blev derefter 1841 Overappellationsretsraad i Kassel, hvor han døde 2. Okt. 1858. Som Jurist tilhørte han den historiske Skole, men tillagde dog Almenviljen umiddelbar retsskabende Betydning. Han grundede eller var Medudgiver af flere juridiske Tidsskrifter, af hvilke det mest bekjendte er «Archiv für praktische Rechtswissenschaft», og af hans videnskabelige Arbejder, der angaa saa vel romersk som tysk Ret og Kirkeret, er den største Del udkommen som Bidrag til Tidsskrifter. Han tog ivrig Del i Missionsvirksomheden og interesserede sig særlig for den kinesiske Mission, til hvis Fremme han i en Aarrække udgav «Blätter der chinesischen Stiftung in Kassel».

Allg. deutsche Biographie VI. Fortalen til Elvers, Der nationale Standpunkt in Beziehung auf Recht, Staat und Kirche, 1845. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Deuntzer.

Elvius, Rasmus Emil, 1814—74, Pædagog, er født 13. Marts 1814 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, fhv. svensk Ingeniørkapitajn Joh. E.,

boede efter en Tid at have været knyttet til Frederiksværk. Moderen var Margrethe f. Lange, en Søster til Professor Frederik L. Efter en trang Barndom kom han 1828 i Bogtrykkerlære og blev Svend 1833, men Aaret efter kom han ved daværende Prins Christians Hjælp paa Jonstrup Seminarium, og skjønt han af økonomiske Grunde maatte være Opsynsmand og Regnelærer for en Del Medseminarister, tog han allerede 1836 sin Examen her. Han blev nu Hjælpelærer ved Roskilde Borgerskole, hvor han virkede for Gjennemførelsen af Heldagsundervisning og for Haandarbejdes Indførelse i Pigeklasserne. 1840 tog han til Kjøbenhavn, hvor han under Kamp for Udkommet blev Student 1842 og med Understøttelse af Christian VIII theologisk Kandidat 1848. 1842 var han bleven Lærer ved de Massmannske Søndagsskoler (ved hvilke han senere blev først Inspektør og saa Direktør) og 1843 2. Lærer ved Nicolai Kirkeskole. Her blev den daværende Skoledirektør, V. A. Borgen, bekjendt med ham, og efter hans Forslag blev han 1852 Forstander for Opfostringshuset, hvor der var Trang til en alvorlig og dygtig Mand; her fandt han sin Livsgjerning. Han hævede Opfostringshuset til at staa i Linje med lignende Anstalter i Udlandet, som en offentlig Understøttelse satte ham i Stand til at besøge i 1863, og virkede her til sin Død, 23. Marts 1874. 31. Maj 1848 ægtede han Erasmie Henriette Helene Fleischer (f. 29. Nov. 1813 † 4. Juni 1874), Datter af Lærer, Cand. phil. G. P. H. F.

Beretn. om det kbhvske Skolevæsen for 1856. Søndagsposten 1868, Nr. 226.

C. Nyrop.

Helvius
Elvius, Sofus (f. 1849, Genealog. E., Søn af foranførte, er født 3. April 1849 i Kjøbenhavn og ansattes 1871 som Assistent i den nyoprettede Livsforsikringsanstalt. Ved Siden af denne Gjerning har han tilvejebragt genealogiske Samlinger, lige betydelige ved deres Omfang og ved deres Nøjagtighed, og som ikke blot have gjort ham til en af andre Personalhistorikere søgt Medarbejder, men ogsaa have sat Frugt i selvstændige Arbejder («Danmarks Præstehistorie 1869—84», Kbh. 1885—87). Han tog 1879 en fremragende Del i de Forhandlinger, der førte til Oprettelsen af «Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie», og er siden 1887 Forretningsleder ved «Genealogisk Institut», som oprettedes ved hans Initiativ. Gift 31. Marts 1882 med Christine Elisabeth Appel (f. 23. April 1849), Datter af Konsul Christopher Jørgen Frederik A. til Anderstrupgaard († 12. Avg. 1854) og Marie Sophie f. Høngaard.

Thiset.

Emahusen (Eimhaus), Jens Henrik, 1688—1752, Officer, hører til en Officersslægt, som i sin Tid var ret udbredt i det throndhjemiske og antages at være af samme Stamme som Eimhaus'erne, der tjente i Regimenterne søndenfjælds; de to Navne forbyttes ofte. J. H. E.s Fader var Oberstlieutenant Hans Jensen E.; Moderen, Dorothea Henriksdatter Bull, var en Præstedatter. 18 Aar gammel traadte E. ind i Bataillonon Prins Georg i Flandern, blev 1708 Fændrik og 1709 Sekondlieutenant. 1711 kom han hjem til Norge som Kapitajn ved 1. throndhjemiske Regiment og blev, efter i Krigsaarene at have vist sig som en rask Officer, 1718 Major og Kommandør for det nordenfjældske Skiløberkorps. Paa sine Strejftog gjorde han Armfelts Hær en Del Afbræk, om end det usædvanlig daarlige Sneføre hemmede hans Bevægelser; bekjendt er især hans Beretning om, hvorledes han midt i Jan. 1719 med sine Skiløbere naaede op paa Tydalsfjældet og fandt dette oversaaet med Fjender, som paa Tilbagetoget til Jæmteland under et 3 Dages Uvejr vare omkomne af Kulde, Sult og Overanstængelse. Efter Krigen kom E. til 2. throndhjemiske Regiment. Under Krigsforberedelserne 1727 blev han sendt ud for at rekognoscere den svenske Grænse, og hans dygtige Udførelse af dette Hverv belønnedes med Udnævnelse til Oberstlieutenant. 1734 blev han karakt. Oberst, 1737 Chef for 3. throndhjemiske Regiment, en Post, han beklædte til sin Død i Okt. 1752, de 3 sidste Aar som Generalmajor. 19. April 1712 havde han ægtet Barbara Margrethe Halcke († 3. Febr. 1764), Datter af Chefen for nordenfjældske Dragoner, Brigadér Poul Christian H. og Adelgunde f. Wiggers.

H. W. Harbou.

Embs, Bartholomæus, —1587, Hofpræst. Var sikkert en Udlænding og var Magister, da han 1567 blev Hofpræst hos Enkedronning Dorothea, først paa Koldinghus og siden paa Sønderborg Slot, hvor hun døde 1571. Aaret efter blev E. ansat i samme Stilling hos Hertug Adolf paa Gottorp Slot, hvorhos han tillige blev Provst i Gottorp Provsti. Som saadan visiterede han Kirkerne 1572—86. Siden 1577 var han desuden Lector theol. ved Domkirken i Slesvig. 1576 var han med til at afgive Betænkning over den saakaldte torgauske Bog, et Forarbejde til Konkordieformelen. Han døde 28. Febr. 1587. Siden 1568 var han gift med en Datter af den slesvigske Biskop Tilemann v. Hussen.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 483. Ny kirkehist. Saml. IV, 548. 681.

H. F. Rordam.

Emil August, Prins af Augustenborg, 1722—86, General. Han var yngre Søn af Hertug Christian August og Frederikke Louise f. Grevinde Danneskjold-Samsøe og født 3. Avg. 1722. Efter først at have været i hollandsk Tjeneste blev han dansk Officer, 1747 Oberst for det sjællandske Regiment Fodfolk, 1750 Generalmajor, 1755 Generallieutenant, 1763 General. Han blev afskediget 1784 uden at have haft Lejlighed til at deltage i andre Felttog end det ublodige i Meklenborg 1762. Han døde ugift 6. Dec. 1786.

A. D. Jørgensen.

Eminga, Cæso, 1512—74, Lektor, var født i Groningen i Friesland 8. Dec. 1512. Han var allerede en ældre Academicus og havde rimeligvis prøvet adskillige Skæbnens Omvexlinger, da han i Nov. 1540 blev immatrikuleret i Wittenberg; thi næppe en Maaned efter havde han Bryllup sammesteds. Reformatorerens Tillid synes han dog snart at have vundet, da baade Melanchthon og Bugenhagen stode Faddere til hans første Barn, der blev født et Aar derefter, ligesom de særlig anbefalede ham, da den nye evangeliske Biskop i Slesvig, Dr. Tilemann v. Hussen, henvendte sig til dem for at faa en Mand, der kunde gjøre Fyldest i Lektoratet ved Slesvigs Domkirke.

1542 tiltraadte C. E. Embedet; men foreløbig vare Vilkaarene næppe meget gunstige for hans Virksomhed, da der ikke engang var en Bolig til ham, men han 1543, til Dels paa egen Bekostning, maatte opføre et Træhus for at faa Tag over Hovedet. Men da han senere blev Kannik og Structuarius (Værge) ved Domkirken, forbedredes hans Stilling. Naar Kapitlets fungerende Medlemmer nævnes, staar hans Navn sædvanlig næst efter den ovennævnte Biskops, og da denne døde 1551 uden at faa nogen gejstlig Efterfølger, blev E. en Tid lang faktisk Biskop, uagtet han ikke bar Navnet. Han examinerede og ordinerede Kandidater til Præsteembedet og visiterede paa Stiftsgodset, «*quum sedes vacaret*». Ved Examination af en Kandidat kom E. 1556 i en theologisk Strid med sin Kollega i Kapitlet M. Hieronymus Cypræus og vakte derved Formodning om, at hans lutherske Orthodoxy just ikke stod paa meget faste Fødder, men at han som flere af Melanchthons Disciple hældede til Calvins Lære. Endnu vanskeligere blev Forholdet for ham, da han 1565 kom i Strid med sin Landsherre, Hertug Adolf, der tillige var Fyrstbiskop i Slesvig og søgte at tiltetgjøre Kapitlets af ham selv stadfæstede Friheder. E. blev med

flere andre Kanniker greben og holdt i Fængsel paa Bispeslottet Svabsted, indtil han gav efter. Senere bleve han og de andre Medlemmer af Kapitlet tvungne til at vælge Hertugens spæde Søn til Faderens Koadjutor i Bispeembedet. Han maatte ogsaa 1566 gaa ind paa uden særlig Løn at fungere som theologisk Læsemester ved det af Hertugen oprettede Pædagogium publicum i Slesvig. Men om han gjorde synderlig Gavn i denne Stilling, maa vi lade staa hen. -- Han døde 13. Febr. 1574. I sit ovenomtalte Ægteskab med Theodora de Rhoy havde han mange Børn, deriblandt Sønnen Hildebrand E., der blev Rektor i Slesvig og Medlem af Domkapitlet.

Noodt, Beiträge II, 268 ff. Ny kirkehist. Saml. IV. Sejdelin, Diplom. Flensborg. II, 639 ff. En Del af de i Script. Rer. Dan. V, 510 meddelte Notitser synes at skrive sig fra C. E. *H. F. Rørdam.*

Emma (Ælfgifu), —1052, Dronning, var en Datter af Hertug Richard I af Normandie; hun blev 1002 gift med Englands Konge Æthelred, hvilket Ægteskab paa Grund af Kongens Uduelighed som Regent og hans Utroskab mod hende var lidet lykkeligt. E., af Angelsaxerne kaldet Ælfgifu, fødte Kongen Børnene Alfred, Edvard (Bekjender) og Goda (Godgifu). Ved Svend Tveskjægs Anfald 1013 nødsagedes E., og kort efter Æthelred, til at flygte til Normandie, hvor Æthelred døde 23. April 1016. Kong Knud den store, som imidlertid havde underlagt sig England, anholdt om E.s Haand, og efter at hun havde faaet Tilsagn om, at de af dette Ægteskab fødte Sønner skulde være Rigets nærmeste Arvinger, stod Brylluppet i Juli 1017. Aaret efter fødte E. Sønnen Hardeknud og senere Datteren Gunhild (gift 1036 med Kong Henrik III af Tyskland). Med sin smukke og begavede Hustru, der var en halv Snes Aar ældre end sin Ægtefælle, levede Knud i lykkeligt Ægteskab, og E. — «Normannorum gemma», den normanniske Juvel, som hun blev kaldt — var yndet, i alt Fald af Gejstligheden, som hun beskyttede. Ved Knuds Død 12. Nov. 1035 søgte E. at bevare Riget for den fraværende Hardeknud, men denne dvælede for længe i Danmark, hvorved Knuds uægte Søn Harald Harefod vandt større Indflydelse og kunde jage E. ud af Landet 1037; Grevnen af Flandern gav hende Ophold og Beskyttelse i Brügge. Tilskyndet af E. kom Hardeknud til Flandern med en Flaade for at forsøge et Tog mod England; men netop da døde Harald (1040). E. drog nu til England med Hardeknud, der kronedes til Konge.

Ved hans Død (1042) arvede Edvard Riget; vi se ham allerede Aaret efter berøve E. hendes store Rigdomme, «fordi hun havde gjort for lidt for ham, baade førend han blev Konge og senere»; dog beholdt hun tilstrækkeligt til sit Underhold og levede i Winchester. Her døde hun 6. Marts 1052 og begravedes ved Knuds Side i Domkirken.

Freeman, Norman Conquest I. Steenstrup, Normannerne III.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

v. Engberg, Anders, —1690, Landsdommer, var en Søn af Præsten i Stubbekjøbing, Provst Jesper Jespersen E. og Birgitte Nielsdatter. 1648 dimitteredes han til Universitetet fra Herlufsholm, men Efterretning om hans Studier og Beskæftigelser derefter mangler, indtil han en Snes Aar senere træffes som Sekretær hos Prins Christian (Christian V); 1672 blev han Landsdommer paa Langeland, 1673 i Sjælland, 1679 adlet med Navnet *von E.*, Kancelliraad og 1684 Justitsraad, var 1685—88 tillige Postdirektør; død 1690. Ved kongelige Gunstbevisninger, saasom Estergivelse af Skatter, Foræringer af Kirker og ved Udlæg af Krongods for resterende Løn samlede han en betydelig Formue; 1673 købte han Ravnstrup i Sjælland, hvis adspredte Gods han atter samlede. 15. Dec. 1669 ægtede han Ottilia Meier († 1686), Datter af Hofapotheker Samuel M. i Kjøbenhavn og Søster til Diplomaten Meiercrone.

Leth og Wad, Dimitterede fra Herlufsholm I, 46; II, 135 f. Danske Herregaarde V: Ravnstrup. *G. L. Wad.*

Engebretsdatter, Dorthe, s. Engelbretsdatter.

Engelbreth, Søren, 1733—1801, Generalrevisor ved Tallotteriet, en Søn af Herredsskriver i Hads Herred Knud E. (f. 1700 † 1767) og Marie Elisabeth f. Worsøe (f. 1709 † 1751), fødtes i Landsbyen Fillerup ved Aarhus (døbt 13. Sept. s. A. i Odder Kirke). Efter at han i nogle Aar havde været Fuldmægtig hos Amtmanden over Ringsted og Sorø Amter, Gehejmerraad W. V. C. v. Reitzenstein, blev han 1768 Amtsforsvalter i Antvorskov og Korsør Amter og 1774 tillige Borgmester i Korsør, men udnævntes allerede det følgende Aar paa Grund af sin betydelige Indsigt i Landboforholdene til Kommitteret i Rentekammeret, blev s. A. Kammerraad og 1779 Justitsraad, var fra sidstnævnte Aar til 1782 tillige Medlem af General-Vejkommissionen, blev 1785 ved en da foretagen Reduktion afskediget som Kommitteret, uagtet han i denne Stilling synes at have gjort god Fyldest og bl. a. var den, der efter Statsminister

Joachim Godske Moltkes Ordre konciperede den bekjendte Forordning af 4. April 1781 om Jordfællesskabets Ophævelse. Ved sin Afgang fra Rentekammeret udnævntes han til Generalrevisor for Tallotteriet og forblev i denne Stilling til sin Død, 6. Nov. 1801. Han ægtede 5. Maj 1769 Mette Teilmann (f. 24. April 1743 † 20. Dec. 1804), en Datter af Kammerraad, Amtsforvalter i Vordingborg Amt Andreas T. og Anna f. Neergaard. *G. Kringelbach.*

Engelbreth, Wolf Frederik, 1771—1862, Præst, var en Søn af ovfr. nævnte Søren E. og fødtes 11. April 1771 i Korsør. Efter at have modtaget privat Undervisning blev han, 15 Aar gammel, dimitteret til Universitetet, og kort efter, at han havde fyldt 19 Aar, tog han theologisk Embedsexamen. Aaret efter (1791) tiltraadte han en 5aarig Studierejse. Først opholdt han sig 1½ Aar i Göttingen for at studere Theologi og Filologi, derpaa rejste han over Schweits til Italien. I Rom fandt han, som saa mange danske, en Velynder i Propagandaens Sekretær, Kardinal Steffano Borgia, der aabnede baade sit Bibliothek og sine Kunstsamlinger for ham, og de 1½ Aar, han tilbragte dels i Rom, dels i Velletri i Volskerbjærgene, hvor Kardinal Borgias Musæum fandtes, bleve i høj Grad frugtbare for ham. Georg Zoëga, den Tids største Kjender af de ægyptiske Dialekter, blev hans Lærer i det koptiske Sprog, som han lagde sig efter for at blive i Stand til at drage Nytte af de i tekstkritisk Henseende vigtige Brudstykker af gamle ægyptiske Bibeloversættelser, der af Propagandaens Udsendinger vare sendte til Musæet i Velletri. Zoëga ventede sig rige Frugter af den unge lærdes Flid, og den romerske Kardinal havde gjerne beholdt E. længer, da de til Rejsen bestemte 5 Aar vare omme. Men i Hjemmet fandt man det rigtigst, at E. kom hjem, og 1795 var han atter i Danmark.

Inden E. forlod Italien, havde han i et Brev til Allioni gjort Rede for Indholdet af Kardinal Borgias Samlinger (trykt i Rom 1795), og skjønt han strax efter Hjemkomsten modtog et sjællandsk Landsbykald (Lyderslev og Frøslev), lagde han ikke de lærde Studier paa Hylden. Til de «Videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode», der bleve udgivne efter Biskop Fr. Münters Tilskyndelse, gav han flere Bidrag, blandt andre en Oversættelse og Kommentar til Brudstykkerne af den Johanneiske Apokalypse i den saakaldte thebaiske Dialekt. Af langt større Betydning var dog hans Udgave (1811) af de nye Fragmenter af en Bibeloversættelse

i den basmuriske Dialekt, som Borgia havde erhvervet efter de Brudstykker af 1. Korinthierbrev paa Basmurisk, som Georgii og Münter i sin Tid havde forelagt den lærde Verden. Der blev vel rejst Tvivl om Berettigelsen til at tale om en særegen basmurisk Dialekt, og ogsaa flere af E.s Læsninger af det koptiske Haandskrift bleve omtvistede; men alle Kjendere af det koptiske Sprog vare enige om at prise den danske lærdes Grundighed og Skarpsindighed.

Over sine koptiske Studier glemte E. dog ikke sine Landsby-menigheders Tarv, og han tog tillige af og til Del i Drøftelsen af kristelige og kirkelige Spørgsmaal. Luthers Skrifter vare hans daglige Læsning, og da H. N. Clausen 1825 udgav sit store Værk om Katholicismen og Protestantismen (III, 616 ff.), følte ogsaa E. sig dreven til at fremkomme med et Gjenmæle («Dr. Morten Luthers Forsvar»), i hvilket han bebrejdede C., at han «tog Hjærtet ud af Luthers aandelige Liv». Senere (1834) værgede han ogsaa Djævelens Personlighed og Djævforsagelsens Betydning over for Clausens Kritik. Men skjønt han ved disse Lejligheder stod Side om Side med Grundtvig, følte han sig dog ikke helt tiltalt af denne Kampfælle. Derimod var han tidlig med mange Traade bleven knyttet til Biskop Mynster, der som Præst i Spjellerup havde været hans Nabo. Allerede 1798 var E. bleven Provst, og som saadan var det tilfaldet ham 1802 at indsætte Mynster, og denne lærte snart at skatte sin noget ældre Embedsbroder. «E. var», siger Mynster i sine «Meddelelser», «en Mand af Kundskaber og videnskabelig Drift. I vort Samlivs Tid uddannede vi os med hinanden, og jeg tror, at ethvert Fremskridt, jeg gjorde i kristelig Erkjendelse, ogsaa blev hans.» Mynster fandt i ham en Ven, med hvilken han kunde tale «om de Anliggender, som ikke hørte til Dagens Konversation», og mange Breve i Mynsters Efterladenskaber vise, at de to Venners Tankeudvexling ikke gik i Staa, da den personlige Omgang blev afbrudt.

1845 fejrede E., der 1829 havde faaet Titel af Konsistorialraad, under megen Deltagelse sin Jubeldag som Ordets Tjener, og det theologiske Fakultet hædrede «Danmarks lærdeste Præst» ved at tildcle ham den theologiske Doktorgrad. E.s Studier samlede sig i Aarenes Løb mere og mere om Skriftfortolkningen. I sine yngre Dage havde han fortolket Vidsommens Bog, Prædikeren og Ruths Bog; paa sine gamle Dage (1852) fortolkede han Højsangen. 84 Aar gammel udgav han 1855 under Titelen «Guds Kirkes Sejer» en Udlæggelse af Johannes' Aabenbaring, og endnu i 4 Aar røgtede

han sit Embede med en Kapellan ved sin Side. Efter 3 Aars Otium døde han 22. Maj 1862 hos sin Svigersøn, Præsten Fog i Lille Heddinge. Han var to Gange gift, 1. (1796) med Conradine Maria f. Lund (Datter af Materialforvalter ved Holmen C. F. L.), der døde 1798; 2. (1799) med Kirstine Maria f. Petersen (Datter af Proprietær H. P. P. til Engelholm), som døde 1868.

Erslew, Forf. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 336. Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Reform. II. Mynster, Meddelelser om mit Levnet. Breve til J. P. Mynster. C. N. L. Mynster, Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid. A. D. Jørgensen, Georg Zoega S. 147. *Fr. Nielsen.*

Engelbretsdatter (Engebretsdatter), Dorthé, 1634—1716, Digterinde, var født i Bergen 16. Jan. 1634 og Datter af Rektor, senere Præst ved Domkirken, Engelbret Jørgensen og Anna Wrangel. Hun synes at have tilbragt nogle Ungdomsaar i Kjøbenhavn; men allerede 1652 blev hun gift med sin Faders Kapellan, siden hans Efterfølger i Embedet, Ambrosius Hardenbeck, der døde som Provst 1683. Hun nød et godt Navn baade som Hustru og Moder og indlagde sig ved Siden deraf et ikke ringe Ry ved sin religiøse Digtning, men fristede den tunge Skæbne at miste baade sin Mand og alle sine 9 Børn, deriblandt 2 Sønner i en voxen Alder, inden hun selv, 82 Aar gammel, lukkede sine Øjne i sin Fødeby 19. Febr. 1716.

Hendes Samling af Salmer, Morgen- og Aftensuk, «Sjælens Sangoffer» (1678), blev flere Gange eftertrykt og med Forøgelse paa ny oplagt lige ned til vore Dage. 1685 og ofte senere udkom det «Andægtige Taareoffer for bodfærdige Syndere», en versificeret Bearbejdelse, til Dels i Alexandrinere, af Præsten Peder Møllers Andagtsbog «Trøst- og Taarekilde» (1677—79), knyttet til Fortællingen om den bodfærdige Magdalena og inddelt i 4 Afsnit: «Den taaregydende», «den foddørrende», «den kyssende» og «den salvende Synderinde». Endelig udgav Digterinden sit «Kristelige Valet fra Verden» (1698) og sin «Ligsang».

Skjønt ganske jævnaldrende med Kingo tilhører D. E. en tidligere, nærmest tysk paavirket Retning i Salmedigtningen. Samtiden stillede hende lige med ham, og de talrige Æredigte foran hendes Arbejder prise hende som den 10. Muse; Kingo selv skriver:

Gaar nu, gaar hen, I ni berømteste Gudinder,
at bukke eder dybt for en af Nordens Kvinder!

Det usædvanlige i, at en Kvinde optraadte som Digter, er aabenbart medvirkende til denne Overvurdering; Reenberg i «Forsamling paa Parnas» var derimod ugalant nok til at bedømme det

samme Fænomen paa helt modsat Maade. Vore Dages Smag vil næppe engang stille D. E. ved Siden af samtidige religiøse Digtere af anden Rang som Peter Dass eller Frederik Brandt. Hendes Digtning præges af Tidens tunge Livssyn, en livstræt Lede ved «Ormesækken» og en sygelig Dvælen ved Syndeskylden og dens «blodige Tvæt», som i Forbindelse med hendes egne huslige Ulykker, til hvilke hun ofte vender tilbage, gjøre Tonen saare drøvelig. De oftest trivielle Tanker skæmmes yderligere ved smagløst Udtryk og Misbrug af Fremmedord, naar hun f. Ex. synger om Nadveren:

Se, Lammens Bryllupstraktement
gav han dig som en høj Present,

eller om Djævelen, som

forsmædelig skamfuter
de, som var hans Kanuter.

Lettere tilgive vi hende de «selvgjorte danske Gloser» eller rettere Norvagismer, som Reenberg laster, og i formel Henseende ere hendes Vers lette og korrekte, enkelte virkelig ganske smukke, som Aftensalmen «Dagen viger og gaar bort»:

Fire Fjæle er min Pragt,
hvorudi jeg bliver lagt
med et Lagen og lidt mer,
ejer ikke saa en Fjer.

Den ret friske Tilegnelse foran «Sangofferet» saa vel som hendes i Wielandts og Høpfners Verssamlinger og Schønaus «Lærde Fruentimmer» optagne Lejlighedsdigte, poetisk Polemik mod Kritikere eller Eftertrykkere og Rimbrevvexling med P. Dass, Præsten Joh. Olavius i Randers o. a. bære Vidne om, at hun heller ikke ganske manglede den for Bergenserne ejendommelige aandelige Livlighed og det Lune, hvorpaa hendes yngre Bysbarn Holberg snart skulde give saa glimrende Prøver. Men ikke sjælden falder Lunet dog i det platte og plumpe, hvilket hine Dages drøjere Smag let saa igjennem Fingre med, selv hos en Kvinde. Hvor lidt der den Gang fordredes i Retning af Aand, ses bedst af den almindelige Beundring for de bekjendte og oftere, bl. a. i N. M. Petersens Litteraturhistorie, gjentagne Impromptuer, som D. E. vexlede med Kingo under sit andet Besøg i Kjøbenhavn, hvor hun synes at have nydt ikke saa lidt Opmærksomhed. Om Tiden for dette Ophold ere hendes Biografer uenige; men efter Dateringen af flere herhen

hørende Vers tør det med temmelig Sikkerhed sættes kort efter, at hun var bleven Enke, fra Slutningen af 1684 til Avg. 1685.

Nord. Ugeskr., udg. af Selsk. for forbedret Retskrivn. 1837, Nr. 28. Skaar, Norsk Psalmehist. II, 1880.

J. Paludan.

Engelhardt, Helvig Conrad Christian, 1825—81, forhistorisk Arkæolog, født i Kjøbenhavn 20. Sept. 1825. Faderen, der var Skibsmægler, døde tidlig. Konferensraad C. J. Thomsen, i hvem de efterladte havde en trofast Støtte, skaffede Conrad E. i en ung Alder Plads paa et Handelskontor (Frølich) og tog ham senere til Privatsekretær, i hvilken Egenskab E., der havde erhvervet sig gode Sprogkundskaber, 1846 fulgte ham paa en Udenlandsrejse til Italien. Efter Hjemkomsten fik E. paa Thomsens Anbefaling Understøttelse af Grev Moltke-Bregentved til at forberede sig til Artium, som han tog 1848. Hans Hovedinteresser vare Studiet af nyere Sprog og af Kunst, for hvilken han havde et godt Øje, og da han 28. Dec. 1851 udnævntes til Adjunkt i Flensborg med Engelsk og Fransk til Hovedfag og med Forpligtelse til at bestyre den i Flensborg oprettede Samling af slesvigske Oldsager, var det ikke med Thomsens Bifald; thi denne havde ønsket E. fast knyttet til de egentlige Kunstsamlinger i Hovedstaden. Oldsager havde hidtil ikke afvundet E. nogen særlig Interesse.

Samlingen i Flensborg voxede stærkt ved Kjøb og Gaver, men den største Betydning fik den ved de store Mosefund fra den ældre Jernalder, som paa Foranstaltning af det slesvigske Ministerium (Regenburg) bleve udgravne af E., først 1858 Thorsbjærgfundet i Angel, senere Nydamfundet i Sundeved. Krigen 1864 afbrød Undersøgelserne i denne Mose. Ved Fremdragelsen af de Oldtidsskatte, Moserne gjemte fra det 4. Aarhundrede, kastedes et helt nyt Lys over Danmarks Jernalderskultur, og lignende Mosefund fulgte efter i det øvrige Danmark, af hvilke E. 1865 udgravede Kragehulfundet ved Assens og senere fortsatte de af Herbst 1859 paabegyndte Undersøgelser i Viemosen ved Odense.

Først ved Mosefundene begyndte E.s Studium af Arkæologien, inden for hvilken dog hine Fund bandt hans Hovedinteresser til Jernalderen, væsentligst dens ældre Del, da klassisk Kunst og Industri gjorde sig gjældende. En betydelig Række Afhandlinger i denne Retning har E. offentliggjort i Oldskriftselskabets «Aarbøger». De vidne om Forf.s ihærdige Flid og om megen Belæst-

hed inden for hans specielle Omraade. Mindre udviklet var hans kritiske Iagttagelsesevne.

Snildt havde E. i 1864 vidst at bortskaffe hele den flensborgske Oldsagsamling for at bevare den for Landet, — Forholdene viste senere, at han burde have fulgt kjøbenhavnske Venners Raad kun at borttage et Udvalg; men man forstaar saa godt E.s Følelse ikke at ville prisgive det mindste for Fjendens Annektionslyster. Musæumsskabenes fuldstændige Tomhed vakte imidlertid Opmærksomhed; E. undslap med Arrestordren over sit Hoved, og Samlingens Udlevering krævedes siden i Fredstraktaten. I 1867 blev denne Bestemmelse opfyldt, efter at Samlingen var opsporet henstaaende i Pakkasser i en Kjøbmandsgaard i Korsør. Efter Udleveringen indlemmedes den i Musæet i Kiel. Begivenhederne i 1864 forvandt E. aldrig.

Efter at E. havde taget Bolig i Kjøbenhavn, hvor han ernærede sig ved Sprogundervisning, valgtes han 1868 til Sekretær i Oldskriftselskabet, ligesom han ogsaa blev ansat som «extraordinær Medhjælper» ved det kgl. Musæum for de nordiske Oldsager. I dettes Tjeneste foretog E. foruden Undersøgelserne i de fynske Moser ikke faa Udgravninger, hvorved interessante Fund fremkom (Borum Æshøj, Valløbyfundet, Varpelevgravningerne m. fl.). E. tog virksom Del i arkæologiske Kongresser og Naturforskermøder. Efter den arkæologiske Kongres i Kjøbenhavn 1869 udnævntes han til Professor, og 1879 ved Universitetsjubilæet kreeredes han til Doktor i Filosofi.

E. døde efter faa Dages Sygdom 11. Nov. 1881. Han overlevedes af sin Hustru, Laura Dorothea Ellinor f. Petersen, hvem han 27. Juli 1852 havde ægtet i Kjøbenhavn.

Progr. der Gelehrten- u. Real-Schule zu Flensburg 1852. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer.

Henry Petersen.

Engelhardt, Henning Munch, 1757--91, Præst, blev født i Rendalens Præstegjæld paa Hedemarken 17. Juni 1757 og var Søn af Sognepræst i Froen i Gudbrandsdalen Bastian E. og Marine f. Munch. Hans Farfader var den som Deltager i «Syvstjærnen» bekjendte Præst Niels E. til Veø. Som Student, hvilket han blev fra Christiania 1773, lagde han sig med Iver efter Mathematik og Astronomi. 1783, Aaret efter at han havde taget theologisk Embedsexamen, kom han som Skibspræst til Trankebar. Han medførte

ved sin Udrejse et Sæt astronomiske Instrumenter, anskaffede paa kongelig Bekostning. I Trankebar lod han det astronomiske Observatorium istandsætte og indsendte 1789 astronomiske Iagttagelser til Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn. Med Fuldmagt fra Gou-vernemet rejste han 1791 til Nikobarøerne for at undersøge Øernes Beskaffenhed og om muligt anlægge en ny Koloni; men Døden traf den unge, kraftige Mand allerede 19 Dage efter hans Ankomst, 9. April s. A. Han ligger begravet paa en af Øerne, og de indfødte oprejste et Monument over ham for at ære hans Minde. Han arbejdede med stor Flid under sit 8aarige Ophold i Ostindien og var det virksomste Medlem i «det trankebarske Selskab for indisk Oplysning». I Manuskript har han efterladt «De danske ostindiske Etablissemeters Historie», som naar frem til o. 1670 (Ny kgl. Saml., 4to, Nr. 771 b), samt en «Anvisning til det malajiske Sprog for handlende og søfarende» (Ny kgl. Saml., 4to, Nr. 177).

A. Erlandsen, Biogr. Efterr. om den Nordenfjeldske Geistlighed S. 456. B. Prahl, De nicobariske Øer S. 61. 110. 216. 321 ff. Mølbech, Videnskabernes Selskabs Hist. S. 249. J. F. Fenger, Den Trankebarske Missions Hist. S. 14 f.

A. Jantzen.

Engelhardt, Niels, 1777—1863, Højesteretsassessor, en Søn af daværende Krydstoldinspektør i Christianssand, senere Konsumtionsinspektør i Drammen, Simon Jacob E. (f. 1737 † 1809) og Marthe Nielsdatter Møglestue, fødtes 10. Okt. 1777, gik først i Kongsberg Latinskole, men undervistes derefter privat, tog 1792 Examen artium med Udmærkelse, blev 1798 juridisk Kandidat, 1800 Underkancellist i danske Kancelli, 1804 Kancellisekretær og Kancellist sammesteds, 1807 Assessor i Bergens Stiftsoverret, 1809 Assessor i Kjøbenhavns Politiret, 1813 Assessor i Højesteret, men opgav 1816 denne Stilling for at indtræde i den norske Privatlovgivnings-Kommission, som Stortinget i Slutningen af Aaret 1815 enstemmig havde besluttet at tilbyde ham Sæde i. Som et yderligere Vidnesbyrd om, hvilken Anseelse han nød som Jurist, fortjener det tillige at anføres, at der samtidig hævede sig Røster for, at han til sin Tid maatte blive udnævnt til Justitiarius i den norske Højesteret. Han følte sig imidlertid ikke tilfreds ved Forholdene i sit Fødeland, søgte derfor om og fik 1818 Tilladelse til paa ny at indtræde i den danske Højesteret, i hvilken han derefter havde Sæde indtil 1852, da han paa Grund af stærk Nerverlidelse og jævnlige podagristiske Anfald entledigedes med en Tilkjendegivelse af Kongens allerhøjeste Tilfredshed med hans lange og tro Tjeneste. I Litteraturen er han

kun optraadt med en enkelt Afhandling som Besvarelse af Prisspørgsmaalet: «Hvilke ere de mest hensigtsmæssige Midler til i en stor Stad, og navnlig Kjøbenhavn, at forebygge og afværge Tyverier?», for hvilken han vandt første Præmie, og som blev optaget i Ørsteds «Nyt jurid. Arkiv» XII. 1833 var han bleven Konferensraad, 1840 Kommandør og 1850 Storkors af Danebrog. Han døde 18. Dec. 1863 i Kjøbenhavn. 11. April 1809 ægtede han Anne Johanne Aagesen (f. 23. April 1785 i Kjøbenhavn, † i April 1815), en Datter af Generalkrigskommissær Søren A. og Megtele Christine f. Riegelsen.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Engelsted, Carl Sophus Marius Neergaard, f. 1823, Læge. S. E. er en Søn af Registrator i det danske Kancelli, senere Raadmand, By- og Raadstueskriver i Aarhus, Kancelliraad Jacob Villads E. og Else Susanne f. Neergaard og blev født i Kjøbenhavn 8. Marts 1823. 1841 dimitteredes han fra Aarhus Skole og tog 1847 Lægeexamen. De følgende Aar var han dels Kandidat paa Almindeligt Hospital, dels fungerede han under Krigen 1848—50 som Marine-læge. 1852—54 var han Reservemedikus paa Almindeligt Hospital, og det faldt da under Koleraepidemien 1853 i hans Lod som fungerende Overlæge paa Hospitalets Lemmestuer at staa paa den mest udsatte og brydsomme Lægepost under denne morderiske Epidemi, og han udfyldte den med en Dygtighed, Energi og Utrættelighed, som hurtig gjorde hans Navn populært og anset i vide Kredse. 1854 tog han Doktorgraden for en Afhandling om Tuberkulosen, 1854—56 var han Distriktslæge i Kjøbenhavn, 1855—62 redigerede han sammen med Hempel og derefter med F. Trier «Ugeskrift for Læger» og udfoldede i denne Stilling en betydelig journalistisk Virksomhed. 1856 blev han Reservelæge ved den nyoprettede Afdeling for Syfilis og Hudsygdomme paa Almindeligt Hospital og knyttedes fra den Tid blivende og paa fremragende Maade til denne Specialitet, i det han ved Overlæge Hassings uhelbredelige Sygdom 1862 blev dennes Efterfølger og efter Afdelingens Flytning til Kommunehospitalet fremdeles forestod den indtil 1882, ligesom han ogsaa har været litterært virksom og publiceret flere vigtige Arbejder paa Specialitetens Omraade («Klinisk Vejledning til Diagnose, Behandling og Forebyggelse af veneriske Sygdomme», 1877, 2. Udg. 1886; «Klinisk Vejledning til Diagnose og Behandling af Hudens Sygdomme», 1879) samt 1869—82 fungeret

som en af sine Disciple højt skattet Universitetsdocent deri. Paa Grund af denne omfattende Specialistvirken opgav han alt tidlig, til sine Klienters Beklagelse, sin store Huslægepraktik. I 1869 blev han Medlem af Sundhedskollegiet, og samme Aar fik han Professor-titelen, som han senere frasagde sig. I den følgende Tid blev der i stigende Omfang lagt Beslag paa hans Energi og praktiske Dygtighed i forskellige offentlige og private Bestyrelser og Komiteer, mellem hvilke særlig maa fremhæves Komiteen for Oprettelse af Kysthospitalet paa Refsnæs, hvortil han selv havde taget Initiativet, og som ved hans energiske Bestræbelser blev gennemført 1875. Fra 1882 har han været Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation og ligeledes i denne Stilling udfoldet megen Virksomhed, særlig paa Sundhedsvæsenets Omraade, ligesom han ogsaa har Sæde i Stadens Sundhedskommission.

1856 ægtede han Ulrikke Louise Augusta Klingberg († 21. Jan. 1864), Datter af Ejer af Ønbjærggaard Ludvig Christian K.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Illustr. Tid. Nr. 1176 (1882). *Jul. Petersen.*

Engelsted, Malte Odin, f. 1852, Figurmaler. Han er født 8. Avg. 1852 paa Nivaagaard, er Søn af Proprietær Valdemar E. (f. 1797 † 1887) og Lydia f. Lassen (f. 1819 † 1867) og Sønesøn af ndfr. nævnte Generalmajor Niels E. Efter at være bleven Student 1870 og have studeret Theologi i 3 Aar besøgte han Kunstakademiet fra 1874—79 og udstillede første Gang paa Foraarsudstillingen i 1880. Den Neuhausenske Præmie blev ham tilkjendt 1883. Dels for egne Midler, dels paa Akademiets Stipendium foretog han 1881, 1883 og 1887—89 Studierejser i Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig, Italien og Grækenland. Det psykologiske er Hovedstyrken i E.s kunstneriske Virksomhed og giver hans Arbejder et særligt Værd, hvad enten det fremtræder med fin Humor eller dyb Følelse. Med meget Lune har han f. Ex. skildret det gamle Ægtepar i «Dominospillere» (1881) og ypperlig karakteriseret de gamle Kavallerer i «L'hombre» (1887). At E. raader over en dyb, alvorlig Følelse, har han vist i «Sara vækker Isak til Afrejsen til Moria Bjærg» (1884) og i det lille, men af Indhold saa betydelige Billede «Christus og Nicodemus» (1887). Det aandelige Foredrag i hans Arbejder støttes af en korrekt Tegning og en solid Teknik. Koloriten er i Overensstemmelse med Æmnet: lys og

smilende i «Damerne drikke med Onkel» (1885), ligefrem glimrende i «En Malerinde i sit Atelier» (1887) og alvorlig i de bibelske Billeder.

H. R. Baumann.

Engelsted, Niels, 1759—1816, Officer, født 27. Juni 1759 i Fyn paa Hovedgaarden Rørbæk, der ejedes af Faderen, Kancelliraad Ulrich Maltha E. († 10. Sept. 1762), blev Søkadet i sit 13. Aar, men afgik 1776 efter Ønske fra Søkadetkorpset, da han ikke var søstærk, og blev s. A. optaget som Kadet i 1. sjællandske Regiment Ryttere. 1778 blev E. Sekondlieutenant à la suite ved 5. Husar eskadron, 1780 Sekondlieutenant ved daværende 1. Husarregiment, 1782 Premierlieutenant, 1788 Ritmester og Aaret efter Eskadronschef, 1801 Major og som saadan 1803 forsat til fynske Regiment lette Dragoner, hvor han 1808 blev Oberstlieutenant. 1812 udnævntes han til Oberst og Regimentschef for jyske lette Dragoner — de af St. St. Blicher forevige —, der med saa stor Berømmelse deltog i Felttoget 1813. E. selv viste sig i de glimrende Træfninger ved Gudow 12. Okt. og ved Rahlstedt 6. Dec., i hvilke hele Regimentet deltog, som en Rytterfører af første Rang og høstede det største Lov for sin Kraft og sit Mod saa vel af Frederik af Hessen som af de franske Generaler. Frederik VI hædrede ham umiddelbart efter Træfningen ved Gudow med Ridderkorset, i Begyndelsen af 1814 med Kommandørkorset af Danebrog. Kongens smukke Tanke, nemlig tillige, som han skriver, «at give det brave jyske Regiment lette Dragoner et Udmærkelsestegn, enten i dets Standarter eller paa anden Maade, til Belønning for dets sjældne Tapperhed og udviste Daad i seneste Kampagne», blev derimod ikke udført.

Med Krigens Ophør var ogsaa E.s Livsgjerning snart afsluttet. En under Felttoget paadraget Hudsygdом nødte ham til allerede 1815 at søge sin Afsked, og 1. Febr. 1816 blev denne givet ham med Generalmajors Karakter. Med sin Hustru, Cornelia Marie f. Abel, døbt 4. Avg. 1762, gift 1786, † 3. Sept. 1850, Datter af Kjøbmand og Gjæstgiver i Hillerød Jacob A. († 30. April 1763), og sin talrige Børneflokk tog han da Ophold paa Avlsgaarden Ølundgaard paa Fyn, hvilken Ejendom han havde kjøbt 1799, og her døde han 17. April 1816. Han ligger begravet paa Otterup Kirkegaard.

Manthey, *Ridderes Levnetsløb 1809—17* S. 140. Hist. Beretn. om 5. Dragonregiment.

S. A. Sørensen.

Engelstoft, Christian, 1734—1803, Præst, blev født 28. Maj 1734 i Barmer Præstegaard ved Nibe, hvor Faderen, Laurids Struch E., var Sognepræst. Moderen var Maren Bjørn f. Kragelund. Han blev Student 1750 fra Aalborg Skole, og 4 Aar efter underkastede han sig Attestats. Men det varede hele 17 Aar, inden han modtog gejstlig Ansættelse; da trængte hans Fader til hans Hjælp som Kapellan (1771). 2 Aar efter udnævntes han til Sognepræst i Gislum mellem Hobro og Løgstør og kunde nu hjemføre sin Brud, Eleonore Hedvig Lillelund († 1815), en Datter af den bl. a. ved sin Kirkehistorie bekjendte Præst L. I den afsides Præstegaard dyrkede han med Iver de klassiske Studier, navnlig det latinske Sprog, og hans Hjem var i en Række Aar ligesom en lille Skole, i det han forberedte adskillige unge Mennesker til Universitetet. Derved forsømte han ingenlunde sin Præstegjerning, men var ogsaa en dygtig og almindelig anset Sjælesørger. 1779 blev han tillige Herredsprovst. Efter 10 Aars Virksomhed i Gislum forflyttedes han 1783 til Vive-Ove-Valsgaard Pastorat og 1786 til Næsborg-Salling-Ovtrup. I dette Embede døde han 15. Febr. 1803. Historikeren Laurids E. (s. ndfr.) var Søn af ham.

Lærde Efterretn. 1803, S. 110. Farstrups og Axelsons Dagbog, udg. af I. Becher, S. 314. Wegener, Biogr. Antegn. om Laur. Engelstoft S. 3 f. Steenstrup, Dansk Maanedsskr. 1865, I, 444 f. *A. Jantzen.*

Engelstoft, Christian Thorning, 1805—89, Biskop, Historiker. Han er født 8. Avg. 1805 i Næsborg i Viborg Stift, hvor hans Fader, Niels Lassen Thorning, var Præst. Moderen hed Ingeborg Marie f. Engelstoft. Da Faderen døde tidlig (1813), tog Morbroderen, ndfr. anf. Professor Laurids Engelstoft i Kjøbenhavn, og hans fortræffelige Hustru, der selv ingen Børn havde, den 10aarige C. T. til sig som deres Barn, gave ham deres Navn og deres fulde Kjærlighed. Herved aabnedes der en lys Fremtid for det faderløse Barn. I sine nye Forældres Hjem fandt han de heldigste Betingelser for Udvikling af de fortrinlige Evner, hvormed han var udrustet. Sammen med F. C. Holsten (død som Stiftamtmand i Laaland-Falsters Stift) nød han privat Undervisning, særlig af den fortrinlige Lærer J. B. Daugaard (død som Biskop i Ribe), indtil han 1822 blev Student med Udmærkelse, hvilket Resultat han ogsaa opnaede ved de senere af ham aflagte Prøver.

Paavirket af J. P. Mynsters Prædiken og Præstegaardslivet hos Provst F. D. Møllerup i Greve, hvor E. i en lang Aarrække til-

bragte sine Ferier, var det hans Agt at blive Præst, hvorfor han studerede Theologi og i Jan. 1827 tog Attestats. Han begyndte nu at manuducere theologiske Studenter, medens han selv med Flid deltog i Øvelserne i Pastoralseminariet under Stiftsprovst H. G. Clausens Vejledning samt fortsatte sine egne Studier. 1828 vandt han Universitetets Prisedaille for Besvarelsen af den theologiske Opgave angaaende det kaldæiske Folk. Nærmest i den Hensigt at erhverve sig Adkomst til et Rejsestipendium tog han 1832 den theologiske Licentiatgrad ved Forsvar af en latinsk Afhandling om det jødiske Folks Historie, hvori han havde sammenstillet de bibelske Beretninger med de fremmede og profane Bidrag til dette Æmnes Oplysning. Han kom dog ikke til at rejse; derimod begyndte han at holde Forelæsninger ved Universitetet over den naturlige Theologi, og da han havde sejret i en akademisk Konkurrence med P. T. Hald og J. F. Fenger, blev han «imod Forhaabning, om ikke imod sin Vilje,» 1833 beskikket til Lektor og Aaret efter til extraordinær Professor i Theologi ved Universitetet.

E.s Hovedfag blev Kirkehistorie, som han i en Række Aar foredrog med Grundighed og Skarpsindighed. Hans Skribentvirksomhed kom især til at dreje sig om den danske Kirkehistorie, særlig i Reformationens Tidsalder. Imidlertid blev han 1834 tillige Bibliothekar ved Kommunitetets (senere bortsolgte) Bogsamling. I Anledning af Reformationensfesten 1836 forsvarede han sin Afhandling for den theologiske Doktorgrad: «Reformantes et catholici tempore, qvo sacra emendata sunt, concertantes». 1837 begyndte han med sin Kollega C. E. Scharling paa Udgivelsen af «Theologisk Tidsskrift», der fortsattes gennem en lang Aarrække (til 1861), og hvortil han leverede flere Afhandlinger, især vedrørende den danske Kirkes Historie. S. A. blev E. Medlem af en Kommission, der skulde revidere den gængse Oversættelse af det gamle Testamente. Kommissionen, der ophævedes 1850, naaede dog ikke til Ende med Sagen. 1838 blev han Sekretær i Bibelselskabet for Danmark. I Anledning af Ritualforhandlingerne udgav han 1840 «Liturgiens eller Alterbogens og Kirkeritualets Historie i Danmark», en lærd og med rette paaskjønnet Undersøgelse.

De smaa Kaar, som en extraordinær Professor havde, bragte E. til flere Gange at søge Præstekald, som han dog ikke fik. Endelig blev han 1845 Professor ordinarius og Medlem af Konsistorium; 1847 Inspektør ved Universitetskvæsturen og s. A. Medlem af Videnskabernes Selskab. Han var 1847—48 Universitetets Rektor

og kom som saadan til at holde en akademisk Mindetale over Christian VIII, der godtgjør hans Begavelse som Festtaler, ligesom den ogsaa viser, at han stod den liberale Retning nær, der i 1848 kom til Styret. I 2. Bind af «Nyt hist. Tidsskrift», som udkom 1848, publicerede E. sin fortjenstlige Afhandling «Paulus Eliæ, en biografisk Skildring fra den danske Reformationstid». Han var siden 1843 (til 1852) Medlem af Bestyrelsen i den historiske Forening (fra 1850 dens Formand) og blev 1850 valgt til Medlem af Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog. S. A. overdroges det ham at foredrage Kirkeretten i Pastoralseminariet, hvorved han foranledigedes til 1851 at besørge en revideret Udgave af Kolderup-Rosenvinges «Grundrids af den danske Kirkeret».

Efter at have tilbagelagt en 18aarig akademisk Lærerbane kaldtes E. 16. Nov. 1851 til Biskop i Fyns Stift og blev, efter forud at være ordineret til Præst, bispeviet Fastelavnssøndag 1852 af Biskop Mynster. 1854 var han Medlem af «Kirkekommissionen»; dekoreredes 1859 med Kommandørkorset og 1882 med Storkorset af Dannebrog. Var i de første 2—3 Maaneder af Aaret 1864 Minister for Kirke- og Undervisningsvæsen i det skæbnesvangre Monradske Ministerium, men opgav paa Grund af Sygdom Stillingen og vendte tilbage til sit Bispeembede. — E. har som Biskop været Formand for Fyns Stifts litterære Selskab, til hvis historisk-topografiske Samlinger han har ydet forskellige Bidrag, særlig en Afhandling om Odense Bys Historie, der 1878—80 udkom i en ny og meget forøget, særlig Udgave. Af hans andensteds publicerede Afhandlinger kan mærkes: «Om Gejstligheden som Rigsstand i Danmark efter Reformationen»; «Odense Bys Sognehistorie»; «Om den danske Adelsslægt Brockenhuus» (alle i «Hist. Tidsskrift»); «Kirkeordinansens Historie» (i «Kirkehist. Saml.»).

E., der af ydre Skikkelse var usædvanlig lille og spinkel, bevarede indtil sin høje Alder megen Bevægelighed og Aandslivlighed. Da han 1877 fejrede sit 25 Aars Jubilæum som Biskop, overrakte Stiftets Provster ham «paa den samlede Gejstligheds Vegne et Legat paa 3000 Kr. for fynske Præstedøtre som synligt Vidnesbyrd om Højagtelse og Hengivenhed». Han døde 25. Jan. 1889, over 83 Aar gammel. — 22. Dec. 1837 havde han ægtet Lovise Holm, Plejedatter af Præsten Høhne i Ikast.

Mynster, Den christne Kirkes Stiftelse, S. v ff. Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danm. Præstehist. 1869—84 S. 6 f. Taler ved Biskop C. T. Engelstofts Jordefærd. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. X, 359 ff.

H. F. Rørdam.

Engelstoft, Laurids, 1774—1851, Historiker, er født 2. Dec. 1774 i Gislum Præstegaard ved Hobro. Hans ovfr. nævnte Fader, Provst, Mag. Chr. E., gav ham den første Undervisning og dermed tillige Grundvolden til hans Viden i de klassiske Fag, til hvilke baade Fader og Søn følte sig stærkt hendragne. 15 Aar gammel kom han i Randers Skole og fandtes efter 1½ Aars Undervisning saa vel forberedt, at han kunde afgaa til Universitetet (1791). Her tog han 1. og 2. Examen og i April 1796 theologisk Embedsexamen med Udmærkelse. Han syntes endog strax at skulle træde i præstelig Virksomhed, i det Grev Rosencrone tilbød ham et Kald, til hvilket han havde Kaldsret. E. var et Øjeblik i Tvivl, men besluttede saa at følge den videnskabelige Vej, til hvilken han ved sin hurtige Tilegnelsesevne, sit klare Overblik og sin Lyst til Studier maatte føle sig selvskreven. Med sin Ven Børge Thorlacius havde han drevet fælles Studier; begge vare nu fuldt beskæftigede med at besvare Universitetets Prisopgaver, og der tilkjendtes 1797 Thorlacius Guldmedaillen for en filologisk og E. for en historisk Afhandling (om Kvindekjønnets huslige og borgerlige Kaar hos Skandinaverne før Kristendommens Indførsel). Endnu samme Aar disputerede E. for den filosofiske Doktorgrad «de Hieronymo Stridonensi», en Afhandling, der vandt megen Anerkjendelse. Med offentlig Understøttelse kunde Thorlacius og E. nu drage til Udlandet. Efter et længere Ophold i Göttingen og Besøg i en Del af Tysklands andre Byer droge de over Holland og Belgien til Frankrig.

Dette Ophold i Frankrig var betydningsfuldt for E.s senere Udvikling og gav hans hele Dannelse og Aandsretning et Præg, som aldrig udslettedes. Netop da de to Venner i Nov. 1798 kom til Paris, udbrød den anden Koalitionskrig; da Bonaparte 18. Brumaire næste Aar holdt sin Tordentale til de 500's Forsamling, maatte den tilstedeværende E. flygte ud af Vinduet, og næppe vare han og Thorlacius paa Hjemvejen komne over Frankrigs Grænse, førend Marengosejrens Ry naaede dem. E. var henrykt over saaledes i 1½ Aar at leve midt i Verdensbegivenhederne, som han opmærksomt iagttog. Samtidig med at han flittig studerede i Bibliothekerne over historiske og filologiske Æmner, fulgte han, som alt tidligere i Tyskland, Forelæsninger over naturvidenskabelige Fag, rejste nogle Maaneder med danske Botanikere til Pyrenæerne, æsthetiserede og øvede sig i fremmede Sprog, red og fægtede, kort sagt, den lille, blondlokkede Nordbo tabte enhver jysk Tunghed,

og der kom en fransk Elegance over hans Person og hele Væsen. Han bragtes desuden, vistnok for bestandig, ud af et saadant Forhold til Theologien, at han vilde kunne overtage præstelig Gjerning.

Efter Rejsens brede, nydelsesrige Veje fulgte ved Hjemkomsten i Sommeren 1800 de trangere Stier ad Embedsbanen. E. maatte udslette et mindre gunstigt Indtryk, som han havde bibragt de styrende, og efter at have offentliggjort en i Paris begyndt Afhandling om «Philip August og Ingeborg» (1801), der ligesom det tidligere Arbejde, om Kvindekjønnets Stilling i Oldtiden, vidner om en sjælden Fremstillingsevne og omhyggelige Studier, udnævntes han (1802) til Adjunkt i Historie og Geografi ved det filosofiske Fakultet, 1803 til Professor extraord. Gage opnaaede han dog først 1805, og han maatte saaledes dels ved Undervisning i Schouboes Institut, dels ved en Ansættelse som Sekretær ved det kgl. Bibliothek (1803—5) tjene det fornødne til sit Underhold.

Paa Kathedret var E. en aandfuld og tiltalende Forelæser. Om Ordet end ikke fødtes hurtig paa hans Læber, antog det altid den skønne Form; han stod anskuende over for sit Æmne og kaldte Hovedpunkterne frem; det spændte, hvilende Øjelaag over det glansfulde Øje aabenbarede en Mand, der søgte at finde Overblik og Standpunkter og stræbte efter at oplyse Tankerne i Verdensstyrelsen. E. yndede historiske Paralleler, og han lod ofte Strejfløys virke klarende, kun følte Tilhøreren stundum et Savn ved, at E. havde ladet sig nøje med at henkaste Tanker om en mulig Forstaaelse uden selv at forsøge den dybere Indtrængen. Under hele sin Universitetsvirksomhed — han blev 1817 Professor ordinarius — bestræbte han sig for ogsaa uden for Læresalen at træde de studerende nær. Hans gjæstfrie Hjem — 1805 blev han gift med Magdalene Cathrine Estrup (f. 1786 † 1878), Datter af Pastor P. E. og Søster til Historikeren E. — stod aabent for mangfoldige studerende, som her nød godt af hans belærende Samtale eller traf sammen med fremragende Mænd i Lærdommens og Digtningens Verden. Da der indkom 600 Rdl. for hans Universitetstale om den akademiske Borgerrets Betydning (1809), gav han disse til et Stipendium for studerende til Anskaffelse af Bøger. Islandske Studenter, der i E. fandt en god Beskytter, lode hans Portræt stikke i Kobber ved Eckersberg (1830).

Stiftelsen af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler 1805 havde imidlertid været en skæbnesvanger Begivenhed for E.s Virksomhed. Ved sin store Arbejdsdygtighed, sine omfattende

Kundskaber og sin Lyst til at gribe ind i praktiske Forhold var han som selvskreven til at træde i Direktionens Tjeneste, og dens Existens og E.s Liv vare paa en egen Maade knyttede sammen. Han blev 1805 dens Sekretær, 1812 Assessor i Direktionen og var fra 1817—32 og derpaa igjen fra 1840—48, da Direktionen opløstes, Medlem af den. Han kastede sig med største Iver ind i denne Gjerning, og hans «Universitets- og Skoleannaler» (1806—13) vidne bedst om, med hvor megen Opmærksomhed han fulgte alle Skole-spørgsmaal i Udlandet og søgte at fremdrage alt nyttigt og oplysende om Universitetet og de lærde Skoler her hjemme, om deres Historie, Institutioner, nuværende Virkemaade og Undervisningens Resultater. Opdragelsen havde altid ligget E. paa Hjærte, aller-mest for saa vidt den skabte Folkekarakteren, og i et tankevægtigt Skrift, som han skrev under et Ophold i Rensborg 1807—8, da han som Direktionens Referent fulgte Regeringen her ned, «Tanker om Nationalopdragelsen, betragtet som det virksomste Middel til at fremme Almenaand og Fædrelandskjærlighed» (1808), udviklede han, hvorledes den unge skulde opdrages til at føle sig som Landets Søn, som Arvtager af en stor Fortid. Kjendskabet til Landet, som det var og er, maatte derfor staa i første Linje, ligesom Opdragelsen burde være militær, Legeme og Aand uddannes i fuld Harmoni, og Staten ved Udmærkelser tilskynde til sand Borger-aands Væxt. — E. har sin Andel i de Reformer, som Universitetet og Skoleundervisningen i Løbet af næsten et halvt Aarhundrede undergik, og har derved indlagt sig megen Fortjeneste; et i særlig Grad fremragende administrativt Talent tør man dog maaske næppe tillægge ham. I øvrigt benyttedes hans Arbejdsdygtighed ved mange Lejligheder; saaledes klager E. 1813 i et Brev over, at hans Helbred havde faaet et mærkeligt Stød under den norske Universitets-Kommissions Forhandlinger i den forudgaaende Vinter, da han efter 5 å 6 Timers Seance maatte, til Dels om Natten, udkaste Breve og Forestillinger, hvorved han paadrog sig en alt for stærk Anspændelse. For Sorø Akademis Gjenfødelse (1822) og følgende Udvikling var E. levende interesseret.

Haarde Klager kunde den historiske Videnskab dog føre over at være svigtet af en højt begavet Dyrker. E.s foran nævnte historiske Afhandlinger og ligeledes hans «Blik paa Forsvars-væsenets Forfatning og Tilstand i det byzantinske Rige under Kejser Justinian I» (1815) og «Wiens Belejring af Tyrkerne 1683» (1817) maa kaldes mønsterværdige, hvad historisk Granskning og Fremstilling

angaar, men de bleve ikke efterfulgte af mange eller af store Arbejder. Han udgav sammen med Jens Møller «Historisk Kalendar», 3 Bind (1814—17), og skrev sammen med Werlauff «Kjøbenhavns Universitetsbygningens Historie» (1836), han var Medredaktør af «Journal for udenlandsk Litteratur» og «Maanedsskrift for Litteratur». I øvrigt var det nærmest ved et mere tilfældigt Fund af Aktstykker eller ved Begivenheder, der danne Paralleler til Fortidens Forhold (især naar det gjaldt Fædrelandets Forsvar), at han optraadte som Forfatter (saaledes om «Christian IV's Forsøg paa at afskaffe Vornedskabet», «Kjøbenhavns Stilling og Farer i Sommeren 1700»). I nogle mindre Afhandlinger har han ogsaa omhandlet Statistikken, i hvilket Fag han holdt Forelæsninger for de juridiske studerende. Men altid gjennemgik Stoffet en Støbning i den smukke, ofte elegante Form, som var E. egen. Et Udvalg af hans Skrifter udgaves i 3 Bind af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme 1859—62. E. var den sidste af vore lærde, som skrev elegante latinske Vers.

Naar E. et Aar før sin Død skrev: «Mit hele Liv har mest været Opofrelser», og han derved sikkert tænkte paa, hvorledes han ved praktisk Gjerning var dreven bort fra højere Kald, saa han den Gang, som ofte i sin senere Levetid, vist ikke dybt nok til Bunds i sit eget Sind. Det er en Historikers Lod saa at sige ved hvert enkelt Studium at skulle paa ny tjene sig op fra menig til Officer; han maa længe gjøre trættende og pinligt Arbejde, inden han naar til at befale og lede, men til den første Art Gjerning følte E. sig noget for fornem. Et Arbejde i Slid og Møje uden æsthetisk Tilfredsstillelse tiltalte ikke E. Vel havde E., som P. A. Munch siger, «et sjældent historisk Instinkt», men Instinkt uden Studier paa første Haand hjælper kun halvvejs. E. vilde hellere iagttage Samtiden og nedskrive, hvad der meddeltes ham om denne og den nærmeste Fortid, — han begyndte endog en Brevvexling med sin Kollega Thorlacius om Dagens Begivenheder i det Øjemed at være Kilde for Eftertiden, og mange Optegnelser om Samtiden og om Traditionen fra den nærmest forudgaaende Tid findes fra hans Haand. For den nye historiske Arbejdsmaade, som efterhaanden brød sig Vej, kom han derfor til at staa noget fjærn, og da E. ingenlunde i sin senere Levetid vandt Paaskjønnelse for sin administrative Virksomhed, kom der et vist Misforhold ind i den i øvrigt saa højt fortjente Mands Liv. Men hans varme Fædrelandskjærlighed og Omsorg for, at ægte Borgeraand trivedes

— tidlig havde han gjort opmærksom paa det danske Sprogs ulykkelige Stilling i Slesvig, og Tanken om Enheden i de nordiske Folks Fortid og Skæbne havde grebet ham stærkt —, hans utrættelige Arbejdslyst og betydelige videnskabelige Fortjenester maatte alle erkjende.

E. var 1811 bleven udnævnt til Justitsraad og 1836 til Konferensraad og Ordenshistoriograf. 1840 blev han Kommandør af Danebrog. 1845 blev han som Universitetets Senior fritaget for at holde Forelæsninger, og 1848 udnævntes han, samtidig med at han entledigedes af Universitetsdirektionen, til Storkors af Danebrog. 1812 var han bleven Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, 1813 af Danske Selskab, hvis Forstander han var fra 1829 til sin Død. Sine sidste Aar tilbragte han i Stilhed og døde 14. Marts 1851.

Wegener, L. Engelstoft, 1852. Erslew, Forf. Lex. Joh. Steenstrup, Historie-skrivningen i Danm. i det 19. Aarh. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

English, Thomas Alfred, 1819—89, Ingeniør, født 9. Dec. 1819, stammer fra en gammel engelsk Familie. Faderen, Thomas E., bosatte sig i Danmark i Begyndelsen af Aarhundredet, ægtede Justitsraad Berths yngste Datter og endte sine Dage som Bestyrer af Leren Kobberværk i Norge. Ved Faderens Død kom den 15aarige Søn til Flensborg, blev Lærling i en Maskinfabrik, senere Maskinmester paa et Dampskib og derefter Værkfører i en londonsk Fabrik. Under dette arbejdsomme Liv uddannede han sig i theoretisk Henseende ved Selvstudium og oprettede i 1849 Ingeniørfirmaet English & Hanssen i Kjøbenhavn, der i 1852 i Odense byggede det første kommunale Vand- og Gasværk her i Landet og senere Vandværker og Gasværker i en Række danske og svenske Byer. Foruden til forskellige Fabrikker, Udtørringer o. lign. Anlæg lagde Firmaet Planen til det i Birmingham nylig fuldførte store Anlæg til Fordeling af Kraft fra en Centralstation ved Hjælp af komprimeret Luft, hvilket har tiltrukket sig megen og fortjent Opmærksomhed. — I 1852 ægtede E. en Datter af Jærnstøber Allerup i Odense. Han endte sit virksomme og hæderlige Liv i Kjøbenhavn 14. April 1889. *Ch. Ambt.*

v. Eppingen, Reinhard, 1702—68, Officer, er en Søn af Oberst og Chef for vestsjællandske nationale Regiment Fabian v. E. († 29. Juli 1703) og dennes 2. Hustru, Mette Ovesdatter Ramel († 1714). Han var en af de første Flever i det 1713 oprettede

Landkadetkompagni og afgik her fra 1723 som Korporal. S. A. udnævntes han til Premierlieutenant i sydsjællandske nationale Regiment, blev 1726 Kapitajn i fynske gevorbne Infanteriregiment, 1737 Major, 1738 Oberstlieutenant i fynske nationale Regiment, 1749 Oberst, 1755 Chef for 2. throndhjemiske Infanteriregiment, 1760 Generalmajor. 1764 blev der paadraget ham en ubehagelig Sag, i det en af hans undergivne, Kapitajn Angell, førte Klage over hans Embedsførelse og navnlig beskyldte ham for at tage imod Bestikkelse efter en udstrakt Maalestok. Ved Generalkrigsretsdom det følgende Aar frikjendtes vel E. ganske for disse grove Beskyldninger, men den Opsigt, Sagen vakte, i Forbindelse med den Omstændighed, at han ogsaa laa i Strid med de lokale Civilmyndigheder, gjorde dog maaske hans Stilling i Throndhjem uholdbar og foranledigede, at han allerede, forinden Frifindelsen kom, ansøgte om og opnaaede Forflyttelse til Frederikssten som Kommandant. 1766 udnævntes han til hvid Ridder. Han var gift med Anna Holck f. Steensen, f. 1715 † 25. Maj 1785, Datter af Oberstlieutenant Hans Gotfred S. til Stensgaard og Egelykke (f. 1689 † 1757) og Anna Sophie f. Kaas (f. 1686 † 1757). Han døde i Frederikshald 1. Avg. 1768.

S. A. Sørensen.

v. Eppingen, Reinhard Henrik, 1745—1821, Kammerherre, Søn af ovenstaaende, fik 1762 Udnævnelse som Fændrik i Faderens Regiment, men studerede samtidig i Kjøbenhavn og uddannede sig nærmest for Hofstjenesten. 1773 blev han Kammerjunker hos Prinsesse Charlotte Amalie, 1776 Kammerherre — dog først 1781 med Tilladelse til at bære Nøglen — og 1783 Jægermester. Ved kgl. Resolution af 1785 blev han imidlertid kjendt uværdig til at bære Rang og Titler og hans Pension ham fratagen, i det det efter indgiven Klage fra Professor N. A. Abildgaard (I, 38) gennem en nedsat Kommission var blevet oplyst, at E. havde staaet i utilladeligt Forhold til A.s unge Hustru, Anna f. Oxholm, og havde lokket hende til det foregaaende Efteraar at flygte bort fra sin Mand. E. unddrog sig derpaa selv ved Flugt de videre Følger af Rettens Tiltale og tog under Navn af Richardson Ophold i Skaane, hvor han købte Godset Oretorp og giftede sig med Fru Abildgaard, som i 1787 opnaaede Skilsmisse. Senere solgte han Ejendommen og flyttede til Helsingborg. Under sin Landflygtighed havde E. ikke været uden Berøring med ledende Kredse i Kjøbenhavn, og i Vinteren 1808—9, da Frederik VI forberedte sit paatænkte Erobrings-

tog til Sverige, blev han ved sit Kjendskab til Forholdene i Syd-sverige og sine Forbindelser med de skaanske Godsejere en Mand af Betydning for den danske Regering og taget i Tjeneste af denne. Der blev slaaet en Streg over hans Brøde, han blev paa ny optaget i Statskalenderen som Kammerherre og udnævntes tillige til Hofjægermester. Der blev derhos, da Tiden for Landgangen i Skaane nærmede sig, givet ham en vigtig Ansættelse som Deputeret i Hærens Feltkommissariat. Efter Fredslutningen tog E. fast Bopæl i Kjøbenhavn, medens Hustruen († 31. Jan. 1822), til hvem Forholdet næppe længere var godt, i hvert Fald i nogen Tid efter deres Atterkomst til Danmark adskilt fra ham levede i Helsingør. Han døde 20. Avg. 1821 som sidste Mand af Slægten her i Landet, men Familienavnet overførtes til den Sponneckske Slægt ved Søsteren Hylleborgs (f. 1760 † 1822) Giftermaal 1783 med Georg Vilhelm Greve Sponneck († som Oberstlieutenant 1801). *S. A. Sørensen.*

Erichsen, Christen, 1639—1711, Præst, historisk Samler, født 26. Sept. 1639 i Viborg, hvor hans Fader, Erik Nielsen Hollænder, var Kjøbmand, 1670 Præst ved Sortebrødre (Søndre Sogns) Kirke i Viborg, 1677 Magister, 1679 Provst over Fjends Herred, død 29. Juni 1711, er bekjendt for sine store Samlinger til Viborgs ældre Historie, af hvilke dog de betydeligste forgik ved Viborgs Brand 1726. En Foliant, hvori han har gjort en stor Mængde Optegnelser, findes dog endnu i Universitetsbibliotheket. Et kort Uddrag heraf udkom i Trykken 1727, ligesom Krogs og andres Beskrivelser af Viborg for største Delen ere et Udtog af Mag. E.s Foliant. Han er meget ukritisk, men har dog nogen Betydning, da de fleste Brevskaber, han havde benyttet, gik tabt ved Branden 1726. Han roses som en lærd og gavmild Mand, især mod hans egen Sognekirke, som han med store Bekostninger lod forbedre og udsmykke, dygtig som han selv var i Snedker- og Billedskærerhaandværket. Gift med Anna Ostensfeld, Datter af hans Formand, Jens O., efter hvem Mag. C. E.s Efterkommere fik Navnet Ostensfeld.

Krog, Efterr. om Viborg S. 136 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV, 284 ff. 351 ff. Heise, Diplom. Vibergense, Indl. S. XIX ff. *A. Heise.*

Erichsen, Erich, 1752—1837, Handelsmand, er født 31. Marts 1752 i Odense, kom tidlig til Kjøbenhavn og tog vistnok Tjeneste hos et af de daværende kgl. Handelskompagnier. 1782 blev han Agent, 1786 tog han Borgerskab som Grosserer og indtraadte kort efter som

Deltager i Handelshuset C. F. Blachs Enke & Co. Hans selvstændige merkantile Virksomhed var imidlertid allerede begyndt i Slutningen af 70erne. Da han baade syntes at have haft megen Kjøbmandsdygtighed og besad Midler nok til at udnytte Datidens usædvanlig gunstige Konjunkturer for dansk Mellemlhandel og Fragtfart paa oversøiske Pladser — i 1798 var E. Reder for 6 Ostindiefarere og i Vestindiefarer —, blev han efterhaanden en meget formuende og anset Mand, der benyttedes til en Række vigtige offentlige Hverv. 1783—92 sad han i Direktionen for Asiatisk Kompagni, 1786—92 var han en af Bankkommissærerne i den kgl. oktroierede Bank i Kjøbenhavn, 1791—96 var han Direktør i den dansk-norske Speciesbank, og fra 1791 af var han ogsaa blandt Grosserersocietetets Ældste. Endelig blev han 1788 en af Stadens 32 Mænd. — Efter Begivenhederne i 1807 synes hans Forretninger at være gaaede stærkt tilbage i Lighed med de fleste store Huses den Gang. I sin gode Periode lod han opføre flere Pragtbygninger i Staden og dens Omegn, — bekjendtest af dem alle er «Erichsens Palais» paa Kongens Nytorv, nu Handelsbankens Ejendom, der ved Bygmesterens, C. F. Harsdorffs, Død 1799 endnu ikke var færdigt. Fra Regeringens Side blev han hædret paa forskjellig Vis, bl. a. ved Udnævnelse først til Etatsraad (1812), dernæst til Konferensraad (1831). Nogle Aar efter — 7. Jan. 1837 — døde han i sit 85. Aar.

Jul. Schovelin.

Erichsen, Johann Gottfried, o. 1713—68, Læge, er født i 1713 (eller 1712) i Grevskabet Mansfeld, hvor hans Fader var Landmand. Som voxen blev han af Prof. med. Juncker sat i Pædagogiet i Halle og tilegnede sig der i Løbet af faa Aar saa meget Latin, at han kunde studere Medicin ved Universitetet sammesteds. I 1744 kom han til Norge som Huslæge hos Stiftamtmand over Christianssands Stift, Grev Heinrich VI af Reuss; men da denne erfarede, at han manglede praktisk Uddannelse, sendte han ham i 1745 til Frankrig. Han fulgte nu den franske Armé under den østerrigske Arvefølgekrig til Rhinen og Flandern, studerede i 1746 i Paris Anatomi under J. Sue og Accouchement under Grégoire. Paa Hjemrejsen tog han den medicinske Doktorgrad i Halle med en Afhandling om Forskjellen mellem den franske og tyske Lægekunst. I Høsten 1746 bestod han med Held Colloqvium for det medicinske Fakultet i Kjøbenhavn og begav sig der fra til Christiania. 1747 blev han udnævnt til Stadsfysikus i Bergen og forestod

Embedet til 1756. Han erhvervede sig her Tilladelse til at benytte visse Forbryderes Lig for at øve sig i Anatomi og undervise kirurgiske Elever og Jordemødre i dette Fag, oprettede et Sygehus i Byen, hvilket dog gik ind ved hans Afrejse, skrev en medicinsk Vejledning for Nordlands Indbyggere og paabegyndte en Jordemoderbog. Fra 1751—55 havde han tillige Bevilling til at drive et Apothek i Stavanger ved en Provisor.

Med 1756 begynder et nyt Afsnit af hans Liv, idelig tilbragt paa Rejser. Aaret i Forvejen havde han faaet Privilegium paa Oprettelse af Salpeterværker i Bergens og Thronhjems Stifter og grundede et Aktieselskab for at sætte Planen i Værk. Han blev desuden i 1756 kaldet til at forestaa Salpetertilvirkningen ved Frederiksborg og saa sig derfor nødt til fra nu af at lade sit Embede bestyre ved en Vikar og i 1761 at sælge det for 1500 Rdl. til J. Büchner. I Norge skulde Salpeteret fremstilles af Fiskeaffald og Tang, i Danmark af en gennemgjødet Jord. Der blev paa flere Steder i Norge, saaledes i Bergen og i Christiania, opført Bygninger for Tilvirkningen, men med lige saa uheldigt Resultat som i Danmark. I 1760 fik han af Kong Frederik V tillige et andet offentligt Hverv, nemlig at være Kommissærerne behjælpelig ved Opryddelsen og Opdyrkelsen af Heder og Myrstrækninger i Nørre- og Sønderjylland. Hans Befatning dermed bestod i at ud-søge passende Steder til Planens Udførelse, fordele Landet mellem de indkaldte Kolonister, skaffe dem Brønde og anlægge Teglværker til deres Huses Opførelse. Det var fornemmelig Alheden, den store Vildmose under Baroniet Lindenberg, Randbøl-Heden vest for Fredericia samt Hohner Moor nær Ejderen, som lagde Beslag paa hans Arbejde. Foretagendet, der skal have kostet den danske Stat o. 1 Mill., mislykkedes som bekjendt aldeles, og alle derved ansatte Funktionærer bleve afskedigede i 1765. S. A. blev han af Kongen med et Stipendium paa 1000 Rdl. sendt til England for at undersøge Mergelens Brug og Nytte i Agerdyrkningen, vendte 1766 tilbage til Kjøbenhavn som Dronning Caroline Mathildes Rejsemedikus og holdt i det følgende Aar offentlige Forelæsninger over Fysik. I Vaaren 1767 rejste han til Norge for at bese Salpeterværkerne, men kom dog ikke længere end til de 2 søndenfjældske Stifter. Han døde i Skien 4. Nov. 1768. — Han blev gift i Bergen 10. Febr. 1749 med Anna Thode (f. o. 1728, † i Kjøbenhavn 13. Sept. 1766). Flere Børn overlevede Forældrene.

Erichsen, Jon, 1728—87, Rentekammerdeputeret, Bibliothekar, Forfatter. J. E. (eller paa Islandsk Jón Eiríksson) er af islandsk Bondeslægt; Forældrene vare Eiríkur Jónsson og Steinunn Jónsdatter. Født 31. Avg. 1728 paa Gaarden Skálafell i Øster Skaptafells Syssel i det sydøstlige Island udmærkede han sig tidlig ved hurtigt Nemme og ualmindelig Lærelyst; sin forberedende Undervisning fik han paa sædvanlig islandsk Vis om Vinteren som Kostgænger hos en Nabopræst, medens han om Sommeren deltog i Arbejdet hjemme hos Faderen, indtil han 1743 sattes i Skalholt lærde Skole. Her kom han i Berøring med L. Harboe, der i Aarene 1741—45 opholdt sig paa Island for at inspicere Kirke- og Skolevæsenet, og vandt hans Yndest i saa høj Grad, at han tilbød at tage ham til sig og sørge for hans Fremtid. Med Harboe, der var bleven udnævnt til Biskop over Throndhjem Stift, fulgtes nu E. til Danmark og næste Aar til Norge. I Throndhjem lærde Skole fortsattes derefter hans Undervisning, indtil han 1748 dimitteredes til Universitetet i Kjøbenhavn. Skjønt oprindeligt bestemt for Theologien kastede E. sig i de første Studenteraar hovedsagelig over Studiet af Filologi og Filosofi, indtil han efter Tilskyndelse af Luxdorph, hvis Amanuensis han var bleven, valgte det juridiske Studium. 1758 tog han juridisk Attestats og blev det følgende Aar juridisk Professor ved Sorø Akademi. Under sit Ophold her 1759—71 sluttede han et nøje Venskab med sin Kollega, den senere Statsmand O. Høegh Guldberg, med hvem han synes i meget at have stemmet overens. 2 Aar efter sin Ansættelse giftede han sig (1761) med en Pige af kjøbenhavnsk Familie, Christine Marie Lundgaard. 1771 forflyttedes E. til Kjøbenhavn som Kommitteret i det nyoprettede norske Kammer, hvorfra han 1773 overgik som Deputeret til Økonomi- og Kommercekollegiet. Fra 1777 var han Deputeret i Rentekammeret og General-Toldkammeret, hvor han havde de islandske, færøske, grønlandske og finmarkske Sager under sig. Ved Siden af hans egentlige Embedsstilling overdroges der ham mange andre Hverv, og han benyttedes som Medlem af forskjellige vigtige Kommissioner — ikke alene angaaende islandske Forhold, hvor han havde en ganske særlig Sagkundskab, men ogsaa med Hensyn til Undervisningsvæsenet i Almindelighed, danske Landboforhold m. m. 1779 udnævntes E. til Assessor i Højesteret og fik 1781 Titel af Konferensraad. Hans overordentlige Arbejdskraft toges end videre i Brug paa en helt forskjellig Maade, i det han 1781 udnævntes til Bibliothekar ved det store kongelige Bibliothek,

og desuden vedligeholdt han ved Siden heraf bestandig sin litterære Virksomhed. Boglige Sysler omfattede han med Forkjærlighed; allerede 1756 optraadte han som Medstifter af Tidsskriftet «Lærde Efterretninger».

I alle disse Stillinger berømmes E. — der i Privatlivet var en opofrende Ven, en elskværdig og fordringsløs Mand — som en højt fortjent Embedsmand; med stor Arbejdskraft og Virkelyst forenede han en ængstelig Samvittighedsfuldhed, med grundige Kundskaber Skarpsindighed og administrativ Evne. Hans Helbred havde dog aldrig været stærk og nedbrødes mod Slutningen af hans Liv ved Overanstængelse og Sygdom; samtidig viste sig en ved vanskelige Embedsforhold fremkaldt nervøs Ophidselse, der, forværret vistnok ved en, hos andre af hans Slægt paaviselig, Disposition til Tung-sindighed, bragte ham til frivillig at søge Døden. Efter at have som sædvanlig overværet et Møde i Rentekammeret steg han ved Langebro ud af sin Vogn og styrtede sig fra Broen i Vandet, hvorfra han døende droges op, og kort efter udaandede han (29. Marts 1787).

Foruden som højtstaaende Embedsmand indtog E. en betydningsfuld Stilling ved den Forkjærlighed, hvormed han omfattede sin Fødeø og dens Litteratur. Ved sin Ankomst til Kjøbenhavn som Student havde han til Dels glemt det islandske Sprog, men ved Omgang med sine Landsmænd paa Regensen og ved ivrigt Studium af trykte Bøger og Haandskrifter blev han snart fuldstændig Herre over det. Sin Interesse for Oldlitteraturen viste han ved en Række Afhandlinger over nordiske Antikviteter, som han Tid efter anden udgav, alle paa Latin (om de gamle Nordboers Egennavne, om deres Udenlandsrejser og Forkjærlighed for Heste, om Barneudsættelse, om Bersærker, om Drømme og Aander). Af oldnordiske Texters Offentliggjørelse har han paa flere Maader Fortjeneste; saaledes skyldes det hans Arbejde, at den af H. Einarsson forberedte Udgave af «Kongespejlet» udkom i en tilfredsstillende Skikkelse (1768), og efter at han 1772 var bleven Medlem af den Arnamagnæanske Kommission, befordrede han ivrig dennes Virksomhed og udarbejdede selv Kommentarer til Gunnlaugs Saga m. v. Selvstændig har han udgivet et islandsk genealogisk Æredigt fra 12. Aarhundrede («Jon Loptssons Encomiast», 1787) med nogle Tillæg. Sin Landsmand Torfæus, som først ret havde fremdraget og bearbejdet den historiske Sagalitteratur, ofrede han en udførlig Biografi, som dog ved hans Død endnu ikke var fuldt afsluttet.

Over for Islænderne selv følte E., at det først og fremmest

gjaldt om at hæve deres økonomiske Forfatning, og da man derfor 1779 tilbød ham Formandspladsen i det nystiftede islandske Litteraturselskab (Lærdómslistafélag), satte han igjennem, at Selskabets Hovedopgave blev praktisk Oplysning, og forfattede i de følgende Aar adskillige Afhandlinger om Næringsveje og lign. til Optagelse i dettes Skrifter. Den samme Interesse for islandske Forhold, som viser sig i hans Forkjærlighed for Litteraturselskabet, hvis Formand han vedblev at være til sin Død, lagde han for Dagen ved Udgivelsen, Omarbejdelsen og Forbedringen af Værker som J. Arnesens «Islandske Rettergang», det danske Uddrag af P. Vidalins Afhandling om Islands Opkomst «Deo, Regi, Patriæ», E. Olafsens og B. Povelsens «Rejse igjennem Island», O. Olavius' «Økonomiske Rejse i Island» (denne sidste af ham forøget med en værdifuld «Forberedelse») m. fl., foruden Bidrag angaaende Island til forskjellige Forfattere. Selv udsendte han et Par Meddelelser om Vulkanudbrud paa Island samt en Undersøgelse angaaende den tjenligste Indretning af den islandske Handel (1783). I Direktionen for den islandske Handel havde E. siden 1774 haft Sæde, og hans Betænkning angaaende islandske Sager indhentedes jævnlig. Islands daværende ulykkelige Tilstand hvilede tungt paa ham, og de mod Slutningen af hans Liv fra Regeringen udgaaede Planer til indgribende Forandringer i Forholdene var han dels en bestemt Modstander af, dels meget betænkelig ved. At hans Anskuelse ikke kunde trænge igjennem hos højere vedkommende, tog han sig meget nær; ildesindedes Kabaler og Mistanken om, at et Modparti søgte at trænge ham til Side, synes yderligere at have nedtrykt ham, og under saadanne Forhold var det, at hans Liv saa sørgelig afsluttedes.

Ikke mindre end som juridisk Embedsmand, Forfatter og islandsk Patriot har E. fyldt sin Plads som Bibliothekar. Ved hans Tiltrædelse var det kgl. Bibliotheks Bogsamling daarlig vedligeholdt og i stor Forvirring. E. tog med sin sædvanlige Iver fat, ordnede, indbandt, fyldte de manglende Huller, paabegyndte Katalogarbejdet osv. Selv udgav han en Udsigt over den gamle kgl. Samlings Haandskrifter (1786), hvorved Opmærksomheden for første Gang henleddes paa de mange Skatte, deriblandt vigtige oldnordiske Haandskrifter, som denne Samling indeholder. Men hans personlige Arbejden her var saa forceret, at den paadrog ham et svært Sygdomsanfald, som han ikke senere forvandt.

Forskjellige akademiske Grader og (1764) et Tilbud om Pladsen

som Hovmester for Arveprinsen bevægede hans Beskedenhed og strænge Selvkritik ham til at afslaa.

S. Pálsson og B. Thorsteinsson, *Aðisaga Jóns Eyrikssonar*, 1828. C. Bruun, *Til Erindring om Jon Erichsen*, 1887. Worm, *Lex. ov. lærde Mænd*. Nyerup, *Lit. Lex.* *Kr. Kaalund.*

Erichsen, Vigfús Árnason, 1790—1846, Forfatter, fødtes 9. Febr. 1790 paa Gaarden Hjálmholt i Árnæss Syssel i det sydlige Island, hvor hans Fader, Árni Eiríksson, den Gang var bosat. E. var en Brodersøn af ovfr. nævnte Jon Erichsen og blev 1805 sendt til Kjøbenhavn, hvor han 1811 dimitteredes fra den senere Metropolitanskole. 1816 tog han latinsk-juridisk Examen. E., der 1827 havde udgivet et nærgaaende Stridsskrift imod den indflydelsesrige Justitiarius i den islandske Landsøverret M. Stephensen under Titel «Island og dets Justitiarius Magnus Stephensen», hvori han kritiserer dennes egenmægtige Bestyrelse af et daværende litterært Selskab, «det islandske Landoplysnings-Selskab», og hans formentlig trykkende og ensidige Censur som Leder af Øens eneste, til Selskabet knyttede Bogtrykkeri, naaede aldrig nogen offentlig Ansættelse, — ved sin Død var han Bogholder i den Reitzelske Boghandel, men var virksom som Udgiver af de i forskjellige Oplag udkomne personalhistorisk-statistiske Haandbøger: «Gejstlig Stat» (1830), «Juridisk Stat» (1831), «Lægestat» (1834) m. fl.; ogsaa i Udgivelsen af Hof- og Statskalenderen deltog han. E., der i sine senere Aar paa Grund af gjentagne Benbrud gik med to Stokke, døde (ugift) 8. Okt. 1846, et Par Uger efter at have faaet Titelen Kammerassessor.

Erstew, *Forf. Lex.*

Kr. Kaalund.

Erichsen, Vigilius, † 1782, s. Eriksen.

Erik Ejegod, —1103, Konge, var uægte Søn af Svend Estridsen. Hans Fødselsaar er ubekjendt, men han fødtes i Slangstrup, hvor han senere lod en Kirke bygge. E. sluttede sig nøje til sin Broder Knud den hellige, af hvem han var bleven indsat til Jarl i Sjælland; han lignede ham i Tapperhed og Djærvhed, men besad tillige Besindighed og en Evne til at mægle og gjøre sig yndet, som fattedes Broderen. E. kæmpede tappert ved Knuds Side i St. Albani Kirke 10. Juli 1086. Efter at Oluf var valgt til Konge, drog E. til Sverige, hvor han vandt et saa godt Ry, at, da efter 9 sørgelige Aar Kong Oluf døde 18. Avg. 1195, Vederlaget og Folket vare enige om at hjemkalde E. og vælge ham til Konge, efter at han havde besvoret Harald Hejns Love. Han optog Kampen mod de

vendiske Plyndrere, betvang Rygen og stred mod Hedningerne ogsaa paa Fastlandet, hvor han indtog Oldenburg i Vagrien.

Men ogsaa for en kirkelig Frigjørelse lige over for Udlandet vilde E. kæmpe. Den kejserligsindede Ærkebisp Liemar af Bremen var traadt skarpt op mod E., som sluttede sig til Pave Urban II; Kongen vilde nu forsøge at skaffe Nordens Kirke frigjort for Bremens Overherredømme, og samtidig haabede han at faa sin dræbte Broder optaget blandt Kirkens Helgene. Han drog i Efteraaret 1098 til Italien og traf Pave Urban i Bari i Apulien, hvor der da holdtes et Koncilium, men de tvende Spørgsmaal bleve ikke endelig afgjorte. Paa Rejsen sørgede E. for nordiske Pilegrimme ved at oprette et Gjæstehus i Piacenza og ved at træffe lignende Omsorg for de rejsende i Lucca; han bragte Relikvier af den hellige Nicolaus hjem til sin Kirke i Slangerup. Omsider kom Pavens Tilladelse til Knuds Kanonisation; ved en stor Fest Langfredag (19. April) 1101 kunde det kostbare Skrin med hans Ben hensættes paa Alteret i den nybyggede St. Knuds Kirke i Odense. Jordegods henlagdes til Kirken og det tilhørende Kloster, til hvilket Munke vare indkaldte fra Klosteret Evesham i England. I samme Aars Sommer fandt et Møde Sted ved Gøtaelven mellem E. og Kongerne Inge af Sverige og Magnus Barfod af Norge, hvilken sidste havde plyndret i Halland, ligesom han stadig laa i Kamp med Kong Inge. E. mæglede mellem Kongerne og søgte uden Tvivl tillige at bane Vej for Tanken om et Primat for den nordiske Kirke i Lund.

Denne Sag skulde dog ikke blive afgjort i Rom før efter E.s Død. I Ophidselse havde E. dræbt nogle Hirdmænd; en Spillemand havde i Følge Saxe ved sit tryllende Spil bragt ham i Raseri. Han vilde drage til det hellige Land «for at helbrede sin Sjæl», siger den islandske Skjald. Da E. kundgjorde sit Forehavende, bad Folket ham bønlig om at opgive sit Forsæt; store Gaver vilde det ofre for at løskjøbe ham fra sit Løfte. Men E. turde ikke bryde sin Ed; han indsatte et Rigsforstanderskab, bestaaende af hans ældste Søn Harald Kesja og Biskop Asser af Lund, og drog derpaa (1102) med sin Hustru Bodil over Garderige til Konstantinopel, hvor Kejser Alexius viste ham megen Ære. E. var den første af Evropas Konger, som drog i Pilegrimsfart til det hellige Land; men han skulde ikke naa det. I Baffa paa Cypem angrebes han af Feber og døde 10. Juli 1103. Efter at have jordet

sin Ægtefælle fortsatte Bodil Rejsen til Jerusalem, men døde uden for Byen paa Oljebjærget.

E. var en smuk Mand, højere end de fleste og stærk som faa; hans klangfulde Røst naaede i Forsamlingerne selv de mest fjærnt-staaende, hans Ord huede alle, og vennesæl sendte han Hilsener til de fraværende, selv Hustruer, Børn og Trælle. Støttet af en fortrinlig Hukommelse havde han tilegnet sig flere fremmede Sprog. E. styrede kraftig og snildt, han straffede Ugjerningsmænd haardt, men fik dog af Folket Tilnavnet «egoth» (den altid gode), og han efterlod som en betydningsfuld Arv til sin Søn Knud Lavard og Sønesøn Valdemar et lysende Minde om en elsket og dygtig Konge. — I sit Ægteskab med Bodil (s. II, 458) havde han kun denne Søn Knud. Men E. var hengiven til Frillelvned, med hvilket Dronningen skal have vist sig meget overbærende, og han havde med Friller Sønnerne Harald Kesja, Benedict, Erik Emune og Datteren Ragnhild.

Ræder, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Erik Emune, —1137, Konge, uægte Søn af Erik Ejegod. E. sluttede sig under sin Farbroder Kong Niels' Regering nærmest til sin Broder Knud Lavard, hvilken havde overdraget ham nogle Øer at styre. Da Knud dræbtes 7. Jan. 1131, var E. ikke i Landet, men han kom hurtig tilstede og krævede Hævn; Ærkebisp Asser bragte dog et Forlig til Veje paa Betingelse af, at Magnus Nielsen forlod Landet. Da dette imidlertid ikke overholdtes, æggede E. og Halvbroderen Harald Kesja Folket til Opstand. Svigtet af Kong Lothar af Tyskland, hvis Venskab Kong Niels tilkøbte sig, maatte E. udholde en haard Belejring i Slesvig i Vinteren 1131—32, men ved Foraarstid slap han bort, og det lykkedes ham at slaa Magnus ved Sejerø. Snart efter led han dog ved Onsild Bro et Nederlag og reddedes selv kun ved Bjørn Jærnsides (Harald Kesjas Søns) og Aage Christiærnsens Tapperhed (II, 356). Imidlertid var Harald gaaet over paa Niels' Parti, og E. kæmpede med vxlende Held imod denne og mod Kongen, som vandt et Slag ved Værebros. E. havde paa den Tid ægtet Sigurd Jorsalfarers forskudte Hustru Malmfred, en Datter af den russiske Storfyrst Mstislav eller Harald, og haabede paa Bistand fra Norge, men Kong Magnus svigtede ham. Efter at Ærkebisp Asser havde sluttet sig til E., forsøgte Niels et Hovedslag, men ved Fodevig i Skaane vandt E. 2. Pinse-

dag (4. Juni) 1134 en glimrende Sejer, især ved sit Rytteri. 3 Uger efter blev Kong Niels dræbt af Gildebrødrene i Slesvig (25. Juni 1134), og Erik hyldedes som Konge. Det Tilnavn Harefod, som hans tidligere Omflakken havde skaffet ham, afløstes efter Sejren af Emune, den altid mindeværdige. Da Harald Kesja næste Aar lod sig udraabe til Konge paa Urnehoved Ting, fangede E. baade ham og hans mange Sønner paa én nær og lod dem dræbe. Kort efter førte E. sit Rytteri over Havet til Rygen og tvang Venderne til Underkastelse og Daab, men næppe var Flaaden sejlet bort, førend de gjenoptog det gamle Hedenskab. Af Kong Magnus blev E. lokket til et Tog mod Norge, men den alvorlige Modstand, som han mødte, nødte ham snart til at trække sig tilbage. Da E. 18. Sept. 1137 holdt Ting ved Ribe eller Urnehoved, traadte en Herremand, Sorte Plog, der vilde hævne sig paa Kongen for en begaaet Uret, frem foran denne, og da han saa, at han ikke bar Brynje, jog han sit Spyd igjennem ham. E.s Lig begravedes i Ribe Domkirke.

E. besad flere af de Egenskaber, som udmærkede Knud Lavard, saaledes Tapperhed, Virksomhed og Udholdenhed, og han havde under sin Halvbroder, hvis Minde han stadig ærede, uddannet sig til en dygtig Krieger. I øvrigt var han denne saare ulig, og ubetænksom Erobrelyst, Haardhed og Grusomhed plettede hans Karakter. Med Dronning Malmfred, der overlevede ham, havde han ingen Børn; inden sit Ægteskab havde han med en Frille, Thunna, en Søn, Svend (Grade).

Suhm, Hist. af Danmark V. Dahlmann, Gesch. von Dänemark. Ræder, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner. H. Olrik, Knud Lavards Liv og Gærning.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik Lam, —1146, Konge, var en Søn af Jyden Hakon, Sunnivas Søn, en af Hovedmændene blandt Hævnerne af Knud Lavards Mord, og Ragnhild, uægte Datter af Erik Ejegod. Da Erik Emune dræbtes paa Tinge 18. Sept. 1137, var E. tilstede og løb frem med draget Sværd til Kongens Forsvar, men Sorte Plog tilraabte ham: «Stik dit Sværd i Balgen; fedt Flæsk faldt jo dog i din Kjedel». E. blev da ogsaa som den ældste af Kongsæmnerne valgt til Konge, men han maatte i nogle Aar kæmpe med sin Fætter Oluf, Harald Kesjas Søn, der gjentagne Gange satte sig fast i Skaane og gjorde Indfald i Sjælland, indtil han efter nogle Aars Kamp blev slaæet ved Thiute Aa i Skaane. Uagtet E. besad stor Tapperhed, viste han ved sin Styrelse af Riget alt andet end Kraft

og Karakter; derfor fik han ogsaa med rette Tilnavnet Lam eller den spage. Venderne hærgede Landet og skulle endog en Gang ved et Overfald i Store Bælt have tvunget ham til at flygte og og lade sit Skib i Stikken; et paatænkt Tog til Venden opgav han. Han fortsatte Erik Emunes eftergivende Politik lige over for Tysklands Fordringer om Overhøjhed over Danmark, og under tysk Paavirkning indgik han 1144 Ægteskab med Lutgard, en Datter af Rudolf, Markgreve af Soltwedel og Greve af Stade, og en Søster til Hartvig, Domprovst, senere Ærkebisp af Bremen. Lutgard vakte Forargelse ved sine løse Sæder og sin Ødselhed, hvori hun fik E. til at deltage. Ustadig og uden Tillid til sig selv følte han sig ikke Regeringen voxen og nedlagde den for at blive Munk i St. Knuds Kloster i Odense. Han døde kort efter, 27. Avg. 1146. I sit Ægteskab havde han ingen Børn; derimod havde han en uægte Søn, Magnus. Lutgard ægtede senere Grev Herman af Winzenburg og dræbtes sammen med sin Ægtefælle 1152.

Suhm, Hist. af Danmark V. Ræder, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik Plovpenning, 1216—50, Konge, var Valdemar Sejers og og Beengjærds førstefødte Søn, der strax efter Fødselen (1216) ud-nævntes til Hertug i Jylland. Han afløste 1226 sin Halvbroder Valdemar som Fange i Schwerin og blev udløst 1230. Efter Broderens Død kronedes han i Lund til Konge af Ærkebisp Uffe Pinsedag (30. Maj) 1232. E. skal have studeret i Paris og her have gjort Bekjendtskab med den senere Pave Innocents IV. Da Pave Gregor IX rejste et Parti i Tyskland mod Kejser Frederik II og søgte at faa ham afsat, tilbød man E. Tronen (1239), hvad han dog afslog. E. synes at have været virksom ved Faderens Side i Styrelsen af Landet. Han ægtede 9. Okt. 1239 Judith eller Jutta, en Datter af Hertug Albrecht I af Sachsen. Medens E. i sine yngre Aar siges at have været letsindig og, skjønt legemlig ikke stærk, hengiven til denne Verdens Glæder, blev han senere alvorlig og gudfrygtig. Et af de første Breve, som han udstedte efter sin Tronbestigelse — ved Faderens Død 28. Marts 1241 —, indeholder en Erklæring om, at han vil dø i Franciskanernes Dragt og be-graves i deres Kloster i Roskilde. Ved Siden af sit smukke, vindende Væsen og sin Virkelyst besad E. imidlertid megen Strid-barhed, og under hans Regering var Danmark i en varig Tilstand af Ufred.

Broderen Abel var Hertug i Sønderjylland, men betragtede dette Land mere som et Arvegods end et kongeligt Len; ved sit Ægteskab med den holstenske Prinsesse Mechtild, ved det Værgemaal over sine umyndige Svogre, som han en Tid paatog sig, blev hans Stilling farlig, og E., som haabede at gjenvinde sin Faders Magt over Holsten, var idelig beredt til Kamp. Krigen brød ud 1242 og varede i 2 Aar, da en Stilstand bragtes til Veje; men 1246 fornyedes Kampen, og Abel, der havde draget sin Broder Christoffer over paa sit Parti, og som fik Hjælp i Tyskland, hærgede i Jylland og paa Fyn, brændte Odense og erobrede Ribe. Denne By gjenvandt dog E., og hans tyske Forbundsfæller faldt ind i Holsten og erobrede Oldeslo. E. besatte nu alle sine Brødres Borge og Godser og tog Christoffer og Halvbroderen Hertug Knud til Fange. Bevæget af denne sørgelige Splid var allerede i Efteraaret 1247 E.s Søster Markgrevinde Sophie af Brandenburg draget her op for at mægle mellem Brødrene; hun døde paa Rejsen i Barselseng uden at se Freden bragt til Veje.

E.s Stilling var i disse Aaringer saa meget mere truet, som han samtidig laa i Strid med Biskop Niels Stigsen af Roskilde bl. a. om Besiddelsen af Kjøbenhavn, hvad der bragte denne til at forlade Landet 1245. Forholdet til Gejstligheden, som klagede over Overgreb fra Kronens Side, var i flere Henseender spændt, og Striden med Bispen betegnede tillige et begyndende Brud med den mægtige Hvide-Slægt, til hvilken han hørte. Endelig maatte Kongen se Lybekkerne slutte sig til hans Fjender og plyndre Landets Kyster; de indtog og brændte Kjøbenhavn. I Aaret 1249 indtraadte dog en Standsning i Krigen, og Kongen søgte at iværksætte det Estlandstog, som han længe havde forberedt. Allerede ved Gjenoprettelsen af Bispedømmet i Reval i Kong Valdemars sidste Aar havde E. været virksom, og en Bekæmpelse af Hedningerne inden for dette Land og ved Grænserne laa ham stedse paa Sinde. E. lod i den Anledning udskrive en Skat af hver Plov, hvad der foranledigede en Opstand af de skaanske Bønder; fordreven fra Lund og Helsingborg maatte E. drage over til Sjælland, men vendte faa Dage efter tilbage, og nu opnaedes Fred og Forlig (1249). Skatten har givet Anledning til Kongens Tilnavn Ploopenning. Toget fandt derpaa Sted, saaledes siger i alt Fald Huitfeldt, men til nogen Kamp mod Hedningerne er det næppe kommet.

1250 faldt E. pludselig ind i Sønderjylland og erobrede Slesvig; vel var han ikke heldig i en Kamp mod Friserne, men Abel maatte

underkaste sig. 20 Adelsmænd besvore paa Hertugens Vegne den sluttede Fred og lovede at forlade Hertugen, om han ikke var Kongen tro. Under en Ordstrid med E. viste dog Abel klart, at hans Nag var lige stærkt, og at han mindedes, hvorledes hans Datter paa Grund af E.s Overfald «havde barfodet maatte søge Skjul blandt fattige Kvinder». Han lod E. tage til Fange ved sin Kammermester Tyge Bost; mulig har Abel ikke givet Befaling til at dræbe Broderen, men hans Mænd vidste at efterkomme hans Ønsker. Med lænket Haand og Fod førtes E. i en Baad ned ad Slien; da nærmede en anden Baad sig, i hvilken Kongens arge Fjende Lage Gudmundsen sad. E. indsaa, at Døden forestod, og bad om at maatte skrifte for en Præst. De tilstode ham det og lode en Præst hente, for hvem Kongen ydmyg skriftede; derpaa afhuggede de hans Hoved med et Sværd. Det var om Natten til 10. Avg. 1250. Liget sænkedes i Fjorden, men nogle Fiskere fandt det den næste Dag og førte det til Slesvig, hvor Sortebrødrene jordede det i deres Kirke; senere flyttedes Liget til St. Hans Nonnekloster i Slesvig og fandt omsider Plads i Ringsted Kirke. E.s Mordere kom snart efter paa forskjellig Maade ynkelig af Dage, og da Rygter opkom om Mirakler, der skete ved Graven, begyndte Folket at anse den myrdede for Helgen. E. blev dog aldrig optaget mellem Kirkens Helgene, men han æredes af Folket som saadan, og forskjellige Gilder valgte ham til Patron.

Dronning Jutta fødte E. 2 Sønner, der døde unge, og 4 Døtre, Sophie, gift med Kong Valdemar af Sverige, Ingeborg, gift med Kong Magnus Lagabøter af Norge, Jutta og Agnes, der gik i Kloster, men senere forlode det. Dronningen ægtede senere Burchard VIII, Borggreve af Rosenberg ved Harzen.

Suhm, Hist. af Danmark X. Hist. Tidsskr. 6. R. II, 359 ff.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik Glipping (Klipping), o. 1249—1286, Konge, var født paa Laaland, medens hans Fader, Christoffer (I), var forlenet med denne Ø; hans Moder var Margrethe, den pommerske Hertug Sambors Datter. Da Christoffer besteg Tronen efter Kong Abels Død (1252), uagtet Abels Søn tidligere var bleven erkjendt som Tronfølger, begyndte en Kamp mellem de to Linjer af Kongeslægten, der blev dobbelt ulykkelig, fordi Gejstligheden netop paa samme Tid kæmpede for en uafhængig kirkelig Stat inden for Landet og ved enhver Lejlighed søgte at unddrage sig Kongens Myndighed. Da nu Ærke-

bisp Jacob Erlandsen endog sammensvor sig med Kongens Fjender Erik, Abels Søn, og Fyrst Jarimar af Rygen og ved sin Vægning ved at krone den unge E., der dog var hyldet og anerkjendt som Arving af Landets Stormænd, klart lagde for Dagen, at han ønskede Kronen over i Abels Slægt, lod Christoffer Jacob Erlandsen fængsle i Febr. 1259. Kort efter døde Kongen i Ribe (29. Maj 1259), og E. besteg Tronen under sin kraftige Moders Formynderskab; han kronedes Juledag 1259. Hertug Erik gjorde dog ingen Fordring paa Tronen og vilde vel heller ikke have fundet Støtte hos Landets store. Margrethe søgte imidlertid at forsone sig med Modstanderne, løslod Ærkebisp og tildelte Erik Hertugdømmet i Sønderjylland. Ved nye Forbindelser blev Hertugens Stilling imidlertid truende; Margrethe rykkede med en Hær ned i Slesvig, og paa Lohede hinsides Danevirke kom det til et Slag 28. Juli 1261, som Dronningen tabte, til Dels ved Anførernes Forræderi, og baade hun og E. toges til Fange. Dronningen førtes til Hamborg, E. til Nordborg paa Als. Imidlertid blev Margrethe snart frigivet, medens E. som et værdifuldt Pant af de holstenske Grever overdroges til Markgreverne af Brandenburg for en Pengesum, de vare dem skyldige. Først i Avg. 1264 opnaede E. sin Frihed paa de Vilkaar, at han skulde ægte Markgreve Johan I af Brandenburgs Datter Agnes uden Medgift. Brylluppet fandt dog først Sted 11. Nov. 1273 i Slesvig. Striden med Ærkebisp Jacob var imidlertid ikke bleven bilagt, Kardinal Guido havde af Paven faaet det Hverv at undersøge Sagen, men han var E. lidet gunstig, satte endog Kongen i Band og dømte ham til at betale en stor Erstatning; Paven godkjendte dog ikke denne Afgjørelse. E. tilbød nu, at de landflygtige Prælater maatte vende hjem og Sagen afgjøres ved Voldgift. Jacob Erlandsen gik ind herpaa og var paa Hjemvejen til Danmark, da han døde 18. Febr. 1274.

Hermed var Striden med Kirkens Mænd foreløbig dysset i Dvale. Ogsaa lige over for Hertugdømmet var der Ro. Erik var død 1272 og Lenet igjen kommet under Kronen; hans Sønner Valdemar og Erik vare da umyndige, men 1283 forlenede E. Valdemar med Sønderjylland. Denne gjorde vel Paastand paa tillige at forlenes med Als og Krongodset i Slesvig, men ved en Nævn dømtes det, at disse hørte til Kronen og ikke til Hertugdømmet. Alligevel var han misfornøjet, forbandt sig med Kong Magnus af Norge, der forgjæves fordrede den Arv, som tilkom hans Hustru Ingeborg efter hendes Fader, Erik Plovpenning, og forsøgte ogsaa

at bevæge Ærkebisp Jens Dros til Frafald. Denne angav ham for E., som lod ham fængsle og inddrog Hertugdømmet som forbrudt. Mange af Rigets store gik imidlertid i Forbøn for Hertugen, og efter at der paa forskjellig Maade var stillet Sikkerhed, erholdt han igjen Hertugdømmet 1286. Men Kongen havde mange Fjender blandt Rigets store. Det viste sig allerede, da han 1276 vilde have sin Søn Erik erkjendt som Konge og Marsk Stig vægrede sig ved at hylde ham. Samme Aar lod E. en Lov om Majestætsforbrydelse vedtage. I det hele tilvejebragtes der i disse Aar en Række vigtige Love, og navnlig blev der ved en Anordning eller «Haandfæstning» 1282 lagt en Række Baand paa Kongens Handlefrihed; den blev en Forløber for de senere ved Kongernes Tronbestigelse udstedte Haandfæstninger. Bestemmelserne, der søgte at sikre de enkelte Stænder deres Rettigheder og at hindre Vilkaarlighed fra Kongens Side, vare i det hele billige og rimelige.

Men de stores Had døde ikke. E. havde været paa Jagt syd for Viborg, og man havde redt Natteleje for ham i en Lade i Finderup, da en Del fornummede Skikkelser brød ind og myrdede ham ved at bibringe ham 56 Saar, hvoraf kun ét var under Brystet. Dette skete St. Cæcilie Nat (22. Nov.) 1286. Rygtet og snart efter Rettergangen udpegede som Morderne Grev Jacob af Halland, med hvem E. havde haft langvarige Stridigheder om hans Len, Marsk Stig Andersen, Niels Hallandsfar, Peder Porse, Rane Jonsen og 4 andre. Sandsynligvis har dog kun en enkelt, Arvid Bentsen, været tilstede ved selve Gjerningen; Rane Kammersvend havde dog kun slet forsvaret sin Konge ved Angrebet. Folkeviserne angive som Grund til Mordet, at E. havde krænket Marsk Stigs Hustru under hans Fraværelse, og sene Kilder beskyldte E. for at have forført flere adeliges Hustruer. Herfor savnes dog enhver god Hjemmel, og Motiverne til S sammensværgelsen have aabenbart især været politiske, saaledes som ogsaa andre Viser udtale: «der er saa mange i Dannemark, som alle vil Herrer være». Forbrydelsen vakte Rædsel og Medynk; men som Martyr blev E. aldrig opfattet, og hvor stærkt end Aarbøgerne dadle Forræderiet, gjøre de intet Forsøg paa at fremhæve betydelige Egenskaber hos Kongen eller elskværdige Sider af hans Karakter. Tydningen af Kongens Tilnavn er usikker. Det skrives i Middelalderen altid Klipping, hvilken Form derfor maa være Udgangspunkt for Folkningen af det. Klipping var en almindelig Betegnelse for et klippet Lammeskind og findes som Tilnavn for andre Personer; som Navn for en klippet

Mønt forekommer det først i det 16. Aarhundrede. Historikerne paa Frederik II's Tid søgte at tyde Tilnavnet som den, der glipper, eller den gale (glepskr) og begyndte derfor at skrive Glepping; i den nyeste Tid har man derefter villet forklare Glepping som Forfører (jvfr. oldn. *glepja*), hvilket Ord dog ikke findes i de nordiske Sprog. Kongens Lig blev ført til Viborg og blev begravet i Domkirken. I Finderup blev der bygget et Kapel. I sit Ægteskab med Agnes havde E. Sønnerne Erik Menved, Christoffer II og Valdemar († 1304) samt Døtrene Regitse, som ægtede Nicolaus II af Werle, Margrethe, gift med Kong Birger af Sverige, Cathrine og Elisabeth, hvilke døde unge. Agnes giftede sig paa ny 1293 med Grev Gerhard II af Holsten; hun døde 1304 (I, 120).

Suhm, Hist. af Danmark X. Hist. Tidsskr. VI, 329 ff.; 4. R. IV, 90 ff.
Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik Menved, 1274—1319, Konge, var en Søn af Erik Glipping og Agnes af Brandenburg. Han fødtes 1274 og blev allerede 1276 erkjendt som Tronfølger. Da Faderen myrdedes 22. Nov. 1286, overtog Agnes Styrelsen under sin Søns Umyndighed. Paa et Danehof i Nyborg ved Pinsen 1287 begyndte man Rettergangen mod Faderens Mordere. Af det udvalgte Nævn, bestaaende af Fyrster og Riddere, udpegedes Grev Jacob, Marsk Stig, Peder Porse, Rane Jonsen og 5 andre som Kongens Mordere og dømtes fredløse; deres Gods erklæredes forbrudt. Denne Dom stadfæstedes af Ærkebispens og samtlige Bisper. Samtidig forlenedes Hertug Valdemar med Als, Ærø og Femern og udnævntes til Rigsforstander og Værge for Kongen. Denne blev af Markgrev Otto slaet til Ridder, og i Julen samme Aar kronedes han i Lund.

De flygtede Kongemordere begyndte nu fra Norge, hvor Erik Præstehader tog dem i Beskyttelse, en Række Angreb paa Danmark, hvis Kyster hjemsøgte, og snart var Kattegattet omgivet af farlige Sørøverborge som Hunehals i Halland og Hjelm, hvor Marsk Stig havde sat sig fast. Endog Hertug Valdemar sluttede sig til Fjenden, da E. fordrede Tilbagegivelsen af de nylig overdragne Øer. Ved en høj Skat paa Kjøbstæder og Klostre bragte E. en Flaade til Veje og slog Hertugens Flaade i Grønsund. Omsider blev en Stilstand med Norge afsluttet, imod at E. tillod de forviste at vende tilbage; dog maatte Kongemorderne ikke komme E., hans Broder eller Hertugen for Øje (1295). — En anden af sine Fjender havde E. den Gang afvæbnet. Han havde maattet se, hvorledes

Jens Grand, der 1289 var bleven valgt til Ærkebisp mod hans Ønske, stadig bestemtere og mere aabenbart sluttede sig til de fredløse. Kampen mellem Kongemagt og Kirke fra Jacob Erlandsens Tid vaagnede op i en langt hadefuldere Skikkelse, mest som en Kamp om Overmagten, hvori Ærkebispben benyttede sig af Kirkens Vaaben; han gik ogsaa frem med større Underfundighed end Jacob Erlandsen. Omsider besluttede E. at handle som sin Farfader og lod sin Modstander fængsle. Det udførtes hensynsløst af E.s Broder Christoffer ²/₅. April 1294, men Jens Grand var uagtet sit haarde Fængsel i Søborg utilbøjelig til at indgaa noget Forlig. I Dec. 1295 lykkedes det ham at flygte til Hammershus, hvorfra han senere drog til Udlandet. Paven sendte sin Nuntius Isarnus til Danmark, og E. lod sin Sag forsvare i Rom paa bedste Maade, men Bonifacius VIII idømte Kongen 40000 Mark lødigt Sølv i Bøde (1297); da E. vægrede sig ved at adlyde, lystes han i Band. Omsider formaaede et ydmygt Brev Paven til at nedsætte Bøden betydelig og til at fjerne Jens Grand, hvis Embede Isarnus overtog (1302).

Efter at de fredløse i de følgende Aar havde faaet en ny Forbundsfælle i den svenske Konge Birger, blev Processen mod dem optaget igjen, og en ny Dom faldt i Sept. 1305 i Helsingborg; Kong Hakon sluttede derpaa Fred paa 10 Aar med E., som lovede ikke at ville bekæmpe de fredløse, naar de holdt sig stille; E. fandt sig dog nødsaget til at ødelægge Borgen paa Hjelm (1306). 1309 sluttedes en endelig Fred med Norge i Kjøbenhavn, hvorved de domfældtes Hustruer og Børn fik deres mødrene Gods tilbage, og Nørrehalland afstodes til Norge. I Sverige var der idelige Kampe mellem E.s Svoger Kong Birger og hans Brødre; E. understøttede Birger med en Hær, men dennes Anfører, hans Broder Christoffer, lod sig forræderisk overrumple af Hertugerne, der nu faldt plyn-drende ind i Skaane. E. kom til Undsætning og aftvang dem et Løfte om at give deres Broder fri; men Vilkaarene for Frigivelsen bleve saa haarde, at Birger flygtede til Danmark og paakaldte E.s Hjælp. E. rykkede med en stor Hær af danske og tyske op i Sverige i Sept. 1309 og begyndte at belejre Nyköping, men stærk Kulde og Sygdomme i Hæren gave Anledning til, at flere af Kongens Mænd vendte hjem. E. maatte trække sig tilbage, og en Fred sluttedes i Helsingborg i Juli 1310 mellem alle 3 nordiske Riger. De ulydige Herremænd bleve tiltalte og straffede.

Medens E. over for de nordlige Naboer kun opnaaede Fred og endda havde maattet afstaa det nordlige Halland, bragte hans

Politik lige over for de sydlige Lande ham en betydelig Magt-udvidelse. Nicolaus af ^{Rostock} Werle, der trængtes af de brandenborgske Markgrever, overdrog E. Rostock og sine øvrige Besiddelser (1300). E. fik Kong Albrecht til at forny den Valdemar Sejer i sin Tid gjorte Afstaaelse af alt Land nord for Elben og Elde (1304). Lybek laa i Strid med holstenske og meklenborgske Naboer og søgte Kong E.s mæglende Bistand; til Tak stillede Byen sig under Kongens Patronat (1307). Rostock, som søgte at frigjøre sig, maatte ligesom Stralsund og Greifswald købe sig Fred. Da 1314 9 nordtyske Fyrster stiftede et Forbund, anerkjendte de E. som dettes Overherre. Kong Valdemar Sejers Tid kunde saaledes synes fornyet, men E.s Indflydelse maatte mest tilskrives Kejsernes ringe Omsorg for Østersølandene og end videre den i disse raadende Splid. Indre Oprør i Danmark, nye Kampe med Kirken og med Christoffer samt Pungenød viste i hvert Fald Afstanden fra Valdemarstiden.

E. var en slet Husholder og pragtlysten; den glimrende Turnering i Rostock St. Hansdag 1311, da 80 Væbnere sloges til Riddere og modtog Heste og kostbare Klæder i Gave, var som andre Fester Vidnesbyrd derom. Dog var det især Udgifterne til Krigene, som tyngede paa Landet, og store Landsdele vare pantsatte for Laan, saaledes Fyn til de holstenske Grever, Skaane til Ludvig Albertsen, Laaland og Falster til Dronningen, mange Krongodser til tyske Herrer. De jyske Bønder, som vare misfornøjede med de haarde Skatter og tillige ophidsedes af Herremændene, gjorde Opstand; den blev vel snart kuet af E., men paadrog Bønderne strænge Straffe, saaledes en Afgift i Korn af hver Mark Gulds Jord, «Guldkorn» (1313). Ærkebisp Esger Juul stod i Forbindelse med Oprørerne og havde fornyet Jacob Erlandsens Vejlevedtægt, hvorfor E. maatte skride ind mod ham. Esger flygtede til Hammershus, sluttede sig til Christoffer og satte E. i Band (1317). Gejstligheden tog dog Parti for Kongen, og de to sammensvorne forlode nu Landet og begyndte en Række Indfald. Saaledes afløste under E.s Regering Uroligheder og Krige idelig hinanden.

E. døde i Roskilde 13. Nov. 1319 og begravedes i Ringsted Kirke, hvor ogsaa hans Dronning, en Datter af den svenske Konge Magnus Ladelaas ved Navn Ingeborg, der var død 15. Avg. s. A., har sit Hvilested. Hun havde født 11 dødfødte Børn, desuden 3, der levede nogle Uger efter Fødselen. Det sidste af Børnene omkom ved at vælte med en Vogn paa Vejen fra Abrahamstrup til Holbæk. Barnets Død bragte Dronningen til at indtræde i St. Clara Kloster i

Roskilde, hvor hun kort efter døde. Saaledes maatte E. se Tronen gaa over til den forræderske Broder.

E.s Tilnavn er blevet forklaret efter en Ed, som han anvendte, og som i Middelalderen, netop i Formen «Mænd véd» (ved hellige Mænd) *d. e. det vi*, var meget almindelig. At fortolke Ordet som dannet i Lighed med det islandske «meinvættr», en Men-Vætte, et Uhyre, gaar ikke an, da alle Former vise en aaben første Stavelse, og ingen Form har «vætte», alle «vet», ligesom Betegnelsen «et Uhyre» vilde være aldeles i Strid mod Kongens Karakter og Omdømmet om ham. I øvrigt nævnes en Niels Menwet 1282. E. har i enkelte Kilder Tilnavnet den fromme (pius). Om hans Gudsfrygt, Sædelighed og gode Hensigter er der ingen Tvivl, men hans Politik var urolig og for dristig i Forhold til Rigets indre Kraft, som han ikke vidste at udvikle ved at fremme Borgernes Sammenslutning eller ved at standse de tyske handlendes knugende Indflydelse paa Kjøbstæderne, ligesom hans økonomiske Styrelse var ødelæggende for Landet. Derfor betegner hans Regering Begyndelsen til Rigets Udstykning og Opløsning.

Suhm, Hist. af Danmark XI. Dahlmann, Gesch. von Dänemark I.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik af Pommern, o. 1382—1459, Konge. E.s Fader var Hertug Vartislavs, der ejede Pommern øst for Oder med Stolpe til Hovedslot; hans Moder var Cathrine, en Datterdatter af Valdemar Atterdag. Da Dronning Margrethe 1387 havde mistet sin eneste Søn, Oluf, foreslog hun Hertug Vartislavs, at han skulde overlade hende den da omtr. 5aarige E., og hun fik saa E. udnævnt til Konge, først i Norge 1389 og siden, 1396, baade i Danmark og i Sverige; Aaret efter blev han i Kalmar kronet paa én Gang til Konge over alle 3 Riger. Hans Fader var faldet i en Fejde 1394 og fik af Krøniken det syndige Eftermæle: «Han var en stor Røver»; efter ham arvede E. det lille Stammeland i Pommern. I Aaret 1401 blev han erklæret for myndig, og samtidig indlededes der Forhandlinger om et Ægteskab mellem ham og den engelske Konge Henrik IV's Datter Philippa; Brylluppet kom dog først til at staa 1406 i Lund.

Ved denne Tid var E. henved 25 Aar gammel, men hans Fostermoder overlod ham endnu kun ringe Myndighed; da han saaledes i 1405 rejste op til Norge for her at modtage Hylding, medgav Margrethe ham en Instrux, der indtil de mindste Enkelt-

heder foreskrev ham, hvad han skulde gjøre og undlade. Mere selvstændig synes E. først at være optraadt, da Stridighederne med Holstenerne i 1410 førte til en aaben Krig, og 2 Aar efter blev han helt eneraadig ved Margrethes Død.

Der er ikke bevaret noget Portræt af Kong E., men den italienske Humanist Æneas Sylvius har skildret ham efter det Indtryk, Kongen gjorde ved sit Besøg 1424 hos Fætteren Kejser Sigismund. «E.», siger han, «havde et skjønt Legeme, guldgule Haar, rød-musset Ansigt, en lang og smal Hals. Han bar ejendommelige Klæder; thi han dækkede sin Hals med et Linnedtørklæde, som var fasthæftet med et gyldent Spænde. Ene, uden Hjælp og uden at berøre Stigbøjlerne, sprang han op paa sin Hest, og han drog alle Kvinder, især Kejserinden, til sig med Elskovs Længsel.» Det var ikke blot E.s Ydre, der var tiltalende, han var ogsaa en Mand med Evner og med mange Interesser. Ligesom Margrethe fulgte han Birgittinerordenen med stor Sympathi, skaffede den et Kloster i Danmark, Maribo, og lod den forsvare paa Koncilierne mod de Anklager, der her rejstes; han grundlagde ogsaa andre Klostre, indkaldte Karmeliterordenen til Norden og bad Paven om Tilladelse til at oprette et Universitet i Danmark. Megen Interesse synes E. at have haft for sine Undersaatters Handel, og der var noget frem-skuende i hans Blik for Øresunds Betydning. Han anlagde saaledes Landskrone, byggede Slottet i Malmø, opførte Ørekrog ved Helsingør og begyndte her at kræve Sundtold, og, fremfor alt, i 1416 tog han Kjøbenhavn fra Roskildebispen og skaffede derved sit danske Rige et naturligt Midtpunkt. Han var fuld af Følelse for sine Regentpligter, men hans Iver var rastløs, og hans Udholdenhed fik ofte Karakteren af Stridighed; Hidsigheden løb tit af med ham, og hans Retsindighed blev let til en Pukken paa Lovens Bogstav. Paa alle Punkter danner han en mærkelig Mod-sætning til sin Fostermoder Margrethe; lige saa smidig som hun var, lige saa ubøjelig var han; medens hun gik uden om Vanskeligheder og stedse fandt nye Udveje, kjendte han kun én Vej til Maalet, den lige, rette Linje; naar hun lod sig nøje med det i Øjeblikket opnaaelige, vilde han altid have en klar og hel Afgjørelse. Derfor kom E., skjønt han paa alle Punkter fortsatte Margrethes Værk, dog til sidst til at nedbryde alt, hvad hun havde opbygget.

I Unionsstyrelsen havde Margrethe fastslaaet den Ordning, som ogsaa E. fulgte. De 3 Riger styredes som en Enhed med Danmark som Hovedland; medens de høje Rigsembeder lodes

ubesatte, regeredes Norge og især Sverige ved danske eller tyske Fogeder som lydige Redskaber for Kongen; dog standsede E. strax ved sin Tiltrædelse den Inddragelse af bortkommet Krongods, som hans Forgængerske med saa stor Iver havde drevet. I Slesvig havde Margrethe i sine sidste Aar stræbt stykkevis at vinde Landet tilbage for den danske Krone, og ved hendes Død var der ikke levnet Holstenerne stort mere af Sønderjylland end Gottorp Slot med Byen Slesvig og Als. Det blev E.s Hovedmaal at fuldføre, hvad der her var saa godt begyndt; men medens Margrethe havde dækket over, hvad der var det endelige Maal, lagde E. dette strax klart frem; ved Danehoffet i Nyborg 1413 lod han sig tildømme Hertugdømmet Slesvig som et forbrudt Len, og 1424 fik han Kejserens Voldgiftsdom for den endnu stærkere Paastand, at Slesvig aldrig havde været noget Arvelen, og at Holstenerne derfor ikke havde den mindste Ret dertil. Fuldt overbevist, som han var, om her at forsvare sine og Kronens retmæssige Krav, kæmpede han i over 20 Aar for Tilbagevindelsen af Sønderjylland, men Resultatet var kun daarligt. Allerede i Kampens første Periode, da Holstenerne stode alene over for E. og hans 3 Rigers samlede Magt, gik nogle af Margrethes Erhvervelser tabt, og da saa de vendiske Stæder, frastødte af Kongens Handelspolitik og harmfulde over den nye Sundtold, i 1426 stillede sig paa Holstenernes Side, var E. nødt til især at tænke paa Forsvaret mod dem. Søkrigen i de følgende Aar faldt ogsaa lidet heldig ud for Hanseaterne; i Sønderjylland derimod gik Holstenerne nu stærkt fremad, toge baade Aabenraa og Flensborg. Saa afsluttedes Krigen med en Stilstand i Horsens 1432, der siden i 1435 gik over til en Fred i Vordingborg; for sin Levetid opgav E. Kampen, men han forbeholdt Kronen al dens Ret til Sønderjylland.

Nu fremtraadte imidlertid Følgerne af denne lange, for alle Rigerne saa byrdefulde Krig. Især i Sverige var Tilstanden uheldig; Kongen havde kun sjælden besøgt dette Rige, og han havde været nødt til at paalægge det tunge Ydelser, som med barbarisk Stræng-
hed indreves af de fremmede Fogeder. I 1434 udbrød da under Engelbrecht Engelbrechtssøns Ledelse den Bøndeopstand, som i Løbet af faa Maaneder gjorde Ende paa den danske Fogedstyrelse i Landet. Stormændene, som først havde set sky og uvillig paa Bevægelsen, fandt snart deres Fordel ved at stille sig i Spidsen for den, og over for hele denne nationale Bevægelse var E. ganske magtesløs. Fra Sverige bredte Oppositionen sig til Norge og til

Danmark; Aristokratiet vilde ikke finde sig i den næsten enevældige Styrelsesmaade, som E. havde taget i Arv fra Margrethe. Paa alle Sider styrtede Ulykkerne i disse Aar ind over Kongen; i 1430 havde han mistet sin Hustru, uden at Ægteskabet havde skjænket ham Børn; Kampen for Sønderjylland havde han maattet opgive, og nu vilde man baade i Sverige og i Danmark paatvinge ham en Maade at styre paa, der syntes ham en Konge ganske uværdig. «Jeg vil ikke være eders Jaherre», det var Ord, der paa denne Tid lode fra E., og led og kjed af det hele tog han i 1436 Bolig paa Gulland, hvor han i sine tidligere Dage havde bygget det faste Slot Visborg. Siden kom han kun én Gang til Danmark, nemlig i Vinteren 1437—38, da han ved alle Midler søgte at formaa det danske Rigsraad til at tage Fætteren Bogislav af Pommern enten til Konge i Steden for ham selv eller til Rigsforstander. Vilde han paa den Maade i det mindste sikre Kronen for sin Slægt, «de, som Griffen føre», saa lykkedes end ikke dette ham. Baade i Danmark og i Sverige holdt Raaderne paa den frie Valgret; det danske Rigsraad indkaldte Kongens Søstersøn Christoffer af Bajern, og i Juni 1439 opsagde det E. Huldskab og Troskab; Sverige fulgte Exemplet et Par Maaneder senere. I Opsigelsesbrevet til Kongen og i et Skrift, der opsloges paa Kirkedørene, opregnede Rigsraadet sine Klagepunkter mod E.; han svarede indgaaende Punkt for Punkt, og ikke uden Grund kastede han meget af Skylden for de Ulykker, der havde ramt Rigerne, over paa Stormændenes Vrangvillighed, men sikkert var det, at E. var umulig som Styrer i en Union, hvor hvert Rige skulde staa ligestillet og selvstændigt, og hvor Kongen i alle Sager skulde følge Raadets Raad; «saaledes har jeg ikke modtaget Riget af Fru Margrethe, salig Ihukommelse».

I Norge, det udprægede Arverige, holdt man længst fast ved E. og havde ikke noget imod Bogislav som Tronfølger; Hollænderne, hvem E. havde begunstiget som Konkurrenter til Hansestæderne, søgte at hjælpe ham, men disse Muligheder for Gjenoprettelsen af hans Myndighed svandt hurtig bort. E. blev paa Gulland, hvorfra hans Kapere plagede baade Nordboer og Hansekjøbmænd, uden at man dog kunde faa ham fordrevet der fra. Først i 1449, da Svenskerne under deres unge Konge, Carl Knutsson, havde gjort et alvorligt Angreb paa Øen, gav E. slip paa Visborg, i det han dog sørgede for, at Slottet kom i den danske Krones Eje. Sine sidste Aar tilbragte han saa i Pommern, hvortil han ledsagedes af sin Frille Cæcilia (s. ovfr. S. 125). Den forhen saa mægtige Konge

over de 3 Riger var sunken ned til ligesom Faderen at blive en lille pommersk Hertug, og om hans sidste Aar kunde Krøniken vel have givet ham det samme Eftermæle, som Faderen fik. 1459 døde E. i høj Alder. *Kr. Erslev.*

Erik, o. 1307—1332, udvalgt Konge, Søn af Kong Christoffer II og Euphemia. Efter at hans Fader i Jan. 1320 var bleven valgt til Konge, fik denne det følgende Aar Sønnen erkjendt som Tronfølger; de bleve begge kronede 15. Avg. 1324. Under den 2 Aar efter udbrudte Opstand sendtes E. med en Del Tropper til Sjælland, men da disse begyndte at slutte sig til Oprørerne, kastede han sig ind i Taarnborg Slot, hvor han nogle Uger efter maatte overgive sig. Han førtes i Lænker til Haderslevhus, og medens Riget blev hans Fader frataget, og denne joges ud af Landet, levede E. i Fangenskab. Først var Ludvig Albertsen hans Vogter (s. ovfr. S. 402 f.); senere overlodes han til Grev Johan. Denne sluttede i Nov. 1329 et Forlig med Christoffer om Sønnens Frigivelse, og E. indgik næste Aar Ægteskab med Grev Gerts 30aarige Søster Elisabeth, Enke efter Hertug Johan den blinde af Sachsen-Lauenborg, en kraftig, viljestærk Kvinde, der bragte ham en betydelig Medgift; Nyborg Len blev anvist E. til Underhold. Da Christoffer kort efter stillede sig paa Grev Johans Side i Striden mod Grev Gert, forskød E. sin Hustru. Paa Flugten efter Kampen ved Slesvig 30. Nov. 1331 styrtede E. med Hesten ved Danevirke, og Faldet forvoldte, at han kort efter døde i Kiel (1332). Han blev begravet i Sorø Kirke.

Suhm, Hist. af Danmark XII. Reinhardt, Valdemar Atterdag.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erik, Hertug i Sønderhalland, —1304, var en Søn af den 1260 afdøde Hertug Knud af Laaland, Kong Valdemar II's uægte Søn, og Hedevig, antagelig en pommersk Hertugdatter. Junker E., som han paa Grund af sin kongelige Herkomst undertiden kaldes, synes i de nærmeste Aar efter sin Faders Død at have boet paa Sjælland og har rimeligvis haft Ejendomme der. En Tid (1279) havde han Forsædet paa Sjællands Landsting, senere (1283) tog Kongen ham til Drost i Steden for ^{Johes Knud} ~~Otto Nielsen~~. Drostembedet beholdt han imidlertid ikkun kort, thi allerede næste Aar afløstes han ^{igjen} af Uffe, ^{Halsen} efter at han — rimeligvis paa Herredagen s. A. — havde faaet de 4 sydligste Herreder i Halland til Len som et Hertugdømme. 1285 blev E. dernæst slaet til Ridder af den

svenske Konge, hvorpaa der i de følgende bevægede Aar intet høres om ham førend i 1295, da der mærkelig nok fra den imellem den danske og den norske Konge paa Hindsgavl sluttede Stilstand fremkommer en Meddelelse om et Mellemværende mellem ham og hans Lensherre, Kongen af Danmark. 1304 døde E. og blev begravet hos sin Fader og Farfader i Ringsted. Hans Hustru Elisabeth, der levede endnu 1317, havde født ham Sønnen Barnim (Barnum), der skrev sig til Skarsholm i Sjælland. Hertug E. førte som Vaabenmærke ligesom hans Frænde Grev Jacob af Nørrehalland en kronet Løve over 10 Hjærter eller Søblade. *C. Weeke.*

Erik (I), Hertug af Sønderjylland, —1272, næstældste Søn af Kong Abel, arvede efter sin Broder Valdemars Død (1257) Fordringen paa Forlening med Hertugdømmet, som Kong Christoffer dog ikke vilde yde ham. Efter at Kongen i Febr. 1259 havde brudt med Stormændene ved at fængsle Ærkebiskop Jacob Erlandsen, mødtes E. med Bispen af Roskilde, Peder Bang, hos Fyrst Jarimar paa Rygen; de gik i Forening til Sjælland, indtoge Kjøbenhavn og sloge den kongelige Hær. Efter Kongens Død i Ribe forlenedes E. 1260 med Sønderjylland; han ægtede Jarimars Datter Margrethe. Da i det følgende Aar Enkedronningen Margrethe frygtede yderligere Anslag paa Tronen fra Hertugens Side, besluttede hun at komme ham i Forkjøbet; hun trængte frem i Hertugdømmet, forfulgte E. syd paa over Danevirke og leverede 28. Juli (1261) et Hovedslag paa Lohede, mellem Sorgaaen og Rensborg. Her led hun imidlertid et afgjørende Nederlag; hun selv og Sønnen Kong Erik (Glipping) bleve tagne til Fange. Ved den endelige Fred efter Kongens Udlosning (i Foraaret 1264) indrømmedes der Hertugen alt Krongodset i Sønderjylland tillige med Als i særskilt Forlening, medens hans Broder Abel fik Langeland og Slægtgodset paa Fyn. — E. erhvervede Gottorp af Biskoppen af Slesvig og opførte her et fast Taarn. Han døde 27. Maj 1272, samme Aar som hans Hustru. De efterlode 2 Sønner, den senere Hertug Valdemar og Erik (Langben) af Langeland (s. ndfr.). *A. D. Jørgensen.*

Erik (II), Hertug af Sønderjylland, —1325, Søn af Hertug Valdemar og hans første Hustru, Elisabeth af Sachsen (Lauenborg). Han optræder alt i Faderens Levetid med Titel af Hertug og tiltraadte Hertugdømmet strax efter hans Død i Paasken 1312. Kort efter deltog han i Kong Eriks Tog mod Rostock og modtog her i Lejren for Warnemünde Forleningen med en Fane (30. Juni). Han

gjorde dog yderligere Fordring paa Forleningen med Langeland efter Farbroderen (Erik Langben) samt paa forskjellige Pengesummer. Disse og andre Stridigheder afgjordes ved Forliget i Horsens (9. Avg. 1313), ved hvilket han afstod fra sine Fordringer paa Langeland, men derimod fik alt Kronens Gods i Sønderjylland i Forlening; i øvrigt vedgik han sin Lenspligt, at følge Kongen med 50 Ryttere og holde ham sine Borge til Haande. E. ægtede Adelheid af Holsten, Søster til Grev Gert af Rensborg, og lagde derved Grunden til de Fordringer, som dennes Slægt senere rejste paa det danske Hertugdømme. Da Erik Menvæt (Menved) 1319 døde, saa det et Øjeblik ud, som om Hertugen skulde blive valgt til Konge; dette skete dog ikke, men blandt de Ofre, Christoffer maatte bringe for at komme paa Tronen, var ogsaa Bortforleningen af Langeland til Hertug E. Denne døde 12. Marts 1325 og blev jordfæstet i Slesvig Domkirkes Kor. Han efterlod 2 Børn, den 10aarige Valdemar og den senere danske Dronning Helveg.

A. D. Jørgensen.

Erik, —1131—, Jarl, gift med Knud den helliges Datter Cæcilia, s. ovfr. S. 125.

Erik (Langben), —1310, Herre til Langeland, yngre Søn af Hertug Erik (I) af Sønderjylland. Han nævnes første Gang som Drosten Skjalm Stigsens Drabsmand (23. Avg. 1292). Drabet fandt Sted om Natten i Kongens Gaard og var uden al Tvivl fremkaldt ved det Fjendskab, som opstod, da Erik Menvæt (Menved) efter at være bleven myndig inddrog Langeland og Hertugslægtens Ejendomme paa Fyn (Svendborg o. a.), som vare tilfaldne E. i Arv ligesom fordem hans Farbroder Abel (I, 34). Hertug Valdemar og E. Langben sloge sig fra nu af til Kongens Fjender, og Aaret efter kom det til et Sammenstød paa Sommersted Hede (ved Haderslev), der dog endtes med et Forlig, ved hvilket Langeland blev givet i Forlening til Junker E. Han ægtede nu Sophie af Rosenberg, en Datter af Borggrev Burchard og Jutta, Erik Plovpenning's Enke. Hun var saaledes Halvsøster til den afdøde Dronning Ingeborg af Norge, Moder til Kong Erik (Præstehader), saa vel som til Agnes og Jutta, der vare gaaede i St. Agnetes Kloster i Roskilde, men senere forlode det og døde i Sverige. Dette Giftermaal bragte E. Langben i Forbindelse med Kongen af Norge, som slog ham til Ridder, og i mange Stridigheder med Erik Menvæt, som bl. a. tilbageholdt hans Hustrus Arv efter Søstrene. Det kom til et Forlig

i Vordingborg 3. Febr. 1296, ved hvilket Kongen forpligtede sig til at udlevere denne Arv, medens Junker Abels efterladte Gods paa Fyn tildømtes Kongen som lovlig erhvervet fra Datteren. Kun Rudkjøbing blev ved denne Lejlighed lagt til Tranekjær Len; E. stadfæstede samme Dag Stadens Friheder.

I de følgende Aars Stridigheder mellem Erik Menvæt og Nordmændene i Forening med de fredløse træffes Junker E. snart paa den ene, snart paa den anden Side. Han døde 1310. Hans Hustru synes at have beholdt Tranekjær som Enkesæde; her bortskjødede hun i Kongens og mange Stormænds Nærværelse Arven efter sine Søstre til St. Agnetes Kloster; kun Skjelskør forbeholdt hun sig selv (1315). Der fortælles end videre, at hun kort efter Mandens Død overleverede Kongen et Brev med mange Stormænds Segl, som hun havde fundet i hans Brevskrin; det indeholdt en Sammensværgelse imod Kongen. Denne lod Hovedmændene kalde til et Møde i Vordingborg, dømme til Døde og henrette. E. og Sophie efterlode ingen Børn.

A. D. Jørgensen.

Eriksen, jvfr. Erichsen.

Eriksen, Barnum, —o. 1400, dansk Kongeætling. B. E. var en sjællandsk Landadelsmand, der ikke spillede nogen som helst politisk Rolle; han nævnes næppe som deltagende i Tidens offentlige Liv, uden da han i 1377 sammen med en Mængde andre Adelsmænd var paa Danehof i Nyborg og her besvor en almindelig Landefred. Det mærkelige ved ham er hans Afstamning; han fører i sit Segl en kronet Løve og nogle Hjærter, det samme Vaaben som de hallandske Grever og Hertuger, og har efter al Rimelighed været en Sønesøns Søn af Hertug Erik af Sønderhalland (s. ovfr. S. 554). Saaledes var B. E. i Aaret 1375, da Valdemar Atterdag og Hertug Henrik af Sønderjylland begge døde, i Virkeligheden den eneste overlevende mandlige Ætling af Svend Estridsens Kongestamme. Medens man vaklede mellem den norske Oluf og den meklenborgske Albrecht, synes dog ingen at have tænkt paa at vælge Hr. B. E.; han levede rolig paa sine Godser Aagesholm og Skarsholm (ved Skarre Sø), indtil han i 1399 tillige med sin Hustru indgav sig i Antvorskov Kloster. Kort efter døde han, og hans Enke solgte i 1408, da hendes eneste Datter var død, Skarsholm til Dronning Margrethe.

Møllerup, Billeættens Hist. I, 110 ff.

Kr. Erslev.

Eriksen, Jens, —1436, dansk Foged i Sverige. Efter sit Vaaben hørte J. E. til den danske Adelslægt Lykke, og han var rimeligvis en Søn af Ridderen Erik Jensen til Stadsgaard, der nævnes ved Aar 1400. Vistnok allerede i Dronning Margrethes Tid kom han til Sverige, hvor han 1414 omtales som Lensmand paa Vesteraas Slot, og han beholdt dette Len 20 Aar igjennem. Ligesom mange andre af de danske Slotsfogeder indgik han her et rigt Giftermaal, i det han ægtede Birgitta, Datter af Hr. Ulf Jonsson, der først var norsk og siden svensk Rigsraad. J. E. synes i det hele at have staaet sig godt med de svenske Stormænd, og han var gavmild imod Gejstligheden, især imod Vadstena Kloster, i hvis Kirke der endnu findes en af ham skjænket Korstol, rigt udskaaret og prydet med et Billede af J. E. selv. Over for Almuen synes han derimod at have været haard eller har maaske været nødt til at være det for at kunne tilfredsstille Erik af Pommerns stedse voxende Krav paa Skatter; gjenstridige Bønder skal han have ladet ophænge i Røg, medens deres frugtsommelige Hustruer bleve spændte for Hølæs. Vesteraas Len omfattede ogsaa Dalarne med Kobberbjærgværket, og her var det, at den svenske Almues Misnøje fandt en uforfærdet Talsmand i Engelbrecht Engelbrechtsson, der selv drog ned til Danmark for at fremsætte Bøndernes Klagemaal for Kong Erik. Denne gjorde intet ved Sagen, og saa rejste Engelbrecht da i Aaret 1434 den store Opstand, som snart fra Dalarne bredte sig over hele Sverige. Dalekarlenes Harme rettede sig først og fremmest mod J. E.; det svenske Rigsraad lagde sig dog imellem, J. E. maatte give Afkald paa sit Len, men undgik personlig Overlast. Han drog strax ned til Danmark, men 2 Aar efter viste han sig atter i Sverige og rejste med et Lejdebrev fra Carl Knutsson til Vadstena. Denne Rejse blev ham skæbnesvanger; Bønderne i Aska Herred, der sympathiserede med Erik Pukes Kamp mod Carl Knutsson og Stormandspartiet, brøde ind i Klosteret og grebe J. E., «bandt ham paa en Slæde som et Svin» og førte ham til Motala Ting, hvor han blev dømt til Døde og strax efter henrettet (9. Dec. 1436). Børn synes J. E. ikke at have haft; hans Enke overlevede ham i nogle Aar og skjænkede Gods til Vadstena, hvor hendes Ægtefælle blev bisat under en Ligsten, der endnu er bevaret.

H. Hildebrand, *Sveriges Medeltid* S. 191 ff. 253. Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 106 ff.

Kr. Erslev.

Eriksen, Jens, † 1689, s. Vestengaard.

Eriksen, Jørgen, 1535—1604, Biskop. Naar vi have sagt om denne af den norske Kirke vel fortjente Mand, at han er født i Haderslev 1535, er dermed sagt alt, hvad vi vide om hans Herkomst. Det er ikke bekjendt, hvor han har gaaet i Skole; men i en ung Alder blev han selv Skolemester i Bergen. Denne Stilling skal han have indtaget i et Aars Tid. 1560 forekommer han som Slotskapellan paa Bergenhus, hvortil han var kaldet af Lensmanden sammesteds. Dette Embede, der bl. a. medførte den ikke lette Gjerning at forberede Forbrydere til Døden — og Henrettelser hørte den Gang næsten til Dagens Orden i Bergen —, opgav han 1566 for at studere videre. Ved personlige Besøg i Danmark 1563 og 64 havde han nemlig opnaaet at blive forlenet med et Præbende i Bergens Kapitel, hvis Indtægt han kunde nyde, medens han fortsatte sine vistnok temmelig tidlig afbrudte Ungdomsstudier. Det er ogsaa sandsynligt, at Opløsningen af hans hidtidige Husstand ved hans Hustrus og Barns Død har fremskyndet hans Beslutning om at begive sig paa Rejser. Til hans Præbende hørte et Præstekald paa Landet. Dette overdrog han til en Kapellans Bestyrelse.

Efter at være kommen ned til Kjøbenhavn udvirkede J. E. en kgl. Bevilling af 17. Avg. 1566, i Følge hvilken han i 2 Aar maatte være fri for at yde Skat af sin norske Forlening, medens han «Religionen til bedste» forfremmedes i sine Studier. Denne Bevilling fornyedes 1568 atter paa 2 Aar, da han fra Kjøbenhavn agtede sig til Wittenberg. Samtidig ydede ogsaa Kapitlet i Bergen ham nogen Understøttelse til hans Studeringers Fremme. At han ikke har indskrænket sig til Wittenberg alene, men at baade Rostock og Nürnberg ere besøgte af ham, have vi Vidnesbyrd om; men Wittenberg blev dog Hovedstedet for hans Studeringer. Her tog han inden sin Hjemrejse Magistergraden og udgav en Tale, «de fraterna concordia», som han tilegnede Kapitlet i Bergen.

I Maj 1570 finde vi J. E. atter i Kjøbenhavn. Længere hen paa Aaret vendte han tilbage til Bergen, men nu som en velstuderet og i lærde Kredse anset Mand. 2. Nov. s. A. blev han trolovet med den bergenske Biskop, Dr. Jens Schielderups Datter Adriane, og 2 Dage efter indtraadte han som Medlem af Bergens Kapitel. Inden han forlod Kjøbenhavn, havde han faaet Skattefrihed for endnu et Aar; tillige maa det være blevet afgjort, at han skulde afløse den ældgamle Biskop Jens Riber i Stavanger, dog saaledes, at han først skulde affinde sig med ham om en Deling af Embedets Indkomster. Hertil var den gamle Biskop dog

ikke villig, og J. E., der i Jan. 1571 havde begivet sig til Stavanger, kom tilbage til Bergen med uforrettet Sag. Da Sejladsen blev aaben, begav han sig derfor ned til Danmark for at faa Sagen ordnet. Der var meget, som skulde forhandles i Kancelliet; men 2. Avg. 1571 underskrev Kongen hans «Superintendentsbrev». Den Afgift, der skulde ydes den gamle Biskop, blev der ingen Anvendelse for, da han var død, inden J. E. vendte tilbage til Norge. 20. Okt. s. A. stod hans Bryllup i Bergen med hans ovennævnte Fæstemø, hvorpaa han begav sig til sit Bispesæde.

Det var et stort Arbejde, der laa for den nye Biskop; thi Stavanger Stift havde siden Reformationen været stiftmoderlig behandlet med Hensyn til kirkeligt Tilsyn; i mange, særlig mere af-sides liggende, Bygder holdt man fremdeles fast ved Skikke, der stode i skarp Modsætning til en god evangelisk Kirkeorden, og der herskede en Lovløshedens Aand, som kun bcsindig Fasthed og Alvor kunde tæmme. Det hørte ikke til det ualmindelige, at Sognefolk sloge deres Præst ihjel, naar de kom i Strid med ham, og der var Præster, som levede i et ryggesløst Levned og vare dygtigere til at føre Kniven i et Slagsmaal end til at forkynde Evangeliet.

Men J. E. viste sig Opgaven voxen. Han havde under sit Ophold i Kjøbenhavn forskaffet sig en kgl. Instruktion til Ordning af forskellige Forhold, der vare af Vigtighed, for at Biskoppen kunde hævde sin Stilling, og senere fik han i Aarenes Løb Lejlighed til at sætte meget i Skik, i hvilket Vilkaarlighed hidtil havde raadet. Almindelig maatte han, naar større Sager skulde gennemføres, rejse til Kjøbenhavn for ved sin Personligheds Vægt at drive sine Ønsker igjennem hos Regeringen. Resultatet var da sædvanlig en Række Kongebreve angaaende stavangerske Kirkeforhold. Ved et saadant Besøg fik han Lejlighed til at deltage i Festlighederne ved Christian IV's Daab.

Som Forhold, der af J. E. bragtes i bedre Orden i Stavangers Stift, kan nævnes: den forfaldne Domkirke restavreredes, Kapitlet fik en bedre Sammensætning, saa det kunde være en Støtte for Biskoppen og tjene til Fremme for den kirkelige Orden, i det det navnlig blev Kapitlets Opgave at forlige eller paadømme Sager vedrørende Ægteskaber og gejstlige Personer og Forhold. Kirketugten bragtes paa Fode. Skolen i Stavanger (den eneste i Stiftet) kom i en bedre Gænge. Bispembedets Indkomster sikredes, Præsternes og Degnenes Lønningsforhold forbedredes, og ved regelmæssige Visitatser blev der sørget for, at Uordener og Ulemper i

Tide bleve afhjulpne, og at der tilførtes det kirkelige Liv Næring og Vejledning. Særlig kan fremhæves en almindelig Synode eller Præstemøde, som J. E. holdt i Juni 1573 i Stavanger, ved hvilket Møde mange Ting fastsattes, der vare af stor Vigtighed for god Kirkeskik i Stiftet.

Ligesom J. E. i sin Tid var anset som en ualmindelig dygtig kirkelig Tilsynsmand, saaledes er ogsaa i vore Dage Opmærksomheden paa ny bleven henledet paa ham. «Det er det største ved denne Mand», siger Dr. A. C. Bang, «at han ikke blot sørgede for at faa det ydre Kirkevæsen i Orden og Skik, men at han ogsaa arbejdede for at indgyde i sit Præsteskab en ny evangelisk Aand. Til den Ende lod han udgaa i Trykken en Samling af Prædikener over Profeten Jonas' Bog (Kbh. 1592). Denne Prædikensamling, der var affattet med Præsternes Tarv for Øje, havde et dobbelt Formaal; baade skulde den meddele Undervisning om den evangeliske Læres Indhold, og tillige skulde den tjene som Vejledning ved den evangeliske Læres Forkyndelse. J. E.s Prædikener ere ubetinget det skønneste aandelige Mindesmærke fra Reformationstiden i vort Land. Der gaar gennem dem alle en trosfrejdig Jubel over Frelsen fra Pavedømmets Mørke ved Evangeliets klare Lys. Ved Siden heraf fremtræder ogsaa den dybe Følelse af, hvorledes Reformationstiden netop er Herrens Besøgelsestid til Folkene, saa det gjælder at omvende sig og i Troen paa Evangeliet undfly Guds Vrede, der staar truende formedelst Folkenes Synder. Saa rent, saa yndigt, saa malmkraftigt har Evangeliet ikke lydt paa nogen anden norsk Prædikants Læber i hin Tid; i sin Forkyndelse er Mag. J. E. Norges Luther.» (Udsigt over den norske Kirkes Historie eft. Reform.)

Da det i Christian IV's Tid forelaa som en Opgave at give den norske Kirke en efter dens særlige Tarv og de nationale og lokale Ejendommeligheder tilpasset Udgave af Kirkeordinansen, samlede Landets 4 Bisper i Bergen for at forhandle Sagen. Men J. E. oplevede ikke Forhandlingernes Afslutning, da han døde under sit Ophold i Bergen 5. Juni 1604. — Hans Lig førtes til Stavanger og jordedes i Domkirken, hvor hans Billede endnu findes.

Nicolaysen, Norske Mag. I. Faye, Christianssands Stifts Biske- og Stiftshist. S. 149 ff. Rørdam, Hist. Kildeskrifter II. *H. F. Rørdam.*

Eriksen, Vigilius, 1722—82, Maler. Han var ~~rimeligvis~~ født *2. Sept. 1722* i Kjøbenhavn, i alle Tilfælde dansk af Fødsel og Herkomst. Han

nød Undervisning hos Christian VI's Hofportrætmaler, Sachseren Johan Salomon Wahl. Allerede tidlig vakte han Opmærksomhed ved sine Billeder. I 1755 meldte han sig til Konkurs ved Akademiet som Portrætskildrer. Det var den første Guldpræmie-Konkurs her hjemme, Medaillernes Antal var 3, alle af samme Værdi og en for hver af Kunstfagene: Maleri, Billedhuggerkunst, Arkitektur. Men Akademiet nægtede, støttende sig til Regulativet, at admittere E. til Konkursen, fordi han var Portrætmaler, og henviste ham til Historiemaleriet, saafremt han vilde vinde Medaillen. Han konkurrerede da som Historiemaler, selvfølgelig uheldig. Paa den Tid havde han allerede et stort Ry som Portrætskildrer og blev snart efter sin uheldige Konkurs indkaldt til Rusland, hvor han opholdt sig i en Række af Aar (1757—72), blev kejserlig Hofmaler og vandt Navnkundighed som en af Tidens ypperste Kunstnere i sit Fag. Hans Hovedværk var et Portræt af Cathrine II til Hest og i Gardeuniform; han malede i øvrigt denne Fyrstinde mangfoldige Gange i forskjellige Størrelser; et Billede af hende, hel Figur, er endnu i den kongl. Samling. Han skal ogsaa i Rusland have malet flere store historiske Billeder. I Petersborg erhvervede han sig ikke alene Ære og Navnkundighed, men ogsaa nogen Formue, med hvilken han i 1772 vendte tilbage til Danmark. Snart efter sin Tilbagekomst til Fædrelandet blev han kongl. Hofportrætmaler og fik anvist Bolig paa Palaisen i Kalveboderne. Han blev nu i en Del Aar temmelig meget sysselsat, malede flere Gange Enkedronning Juliane Marie og Arveprins Frederik foruden Billeder af forskjellige inden- og udenlandske Stormænd. I Samlingen paa Rosenborg findes et Par Arbejder af ham: Brystbillede i Pastel af Juliane Marie, Portræt af Kunstdrejeren L. Spengler; en Caroline Mathilde med sin Søn paa Skjødets, sammesteds, tilskrives ligeledes E. Ogsaa Miniatur- og Emaillemaleriet dyrkede han med Virtuositet, i det mindste i sine yngre Aar, og afbildede saaledes gjentagne Gange Frederik V i Emaile til Indfatning i Ringe, Cathrine II osv.

E. var ganske vist en for sin Tid betydelig Portrætmaler, men hans Karnation er ikke dadellos, hvad ogsaa enkelte kyndigere af hans samtidige antegnede. Hvad man især skattede hos ham, var den fortrinlige Gjengivelse af Stofferne, og der fandtes endog entusiastiske Beundrere af ham, som — trods hans svage Karnation — sammenlignede ham med Tizian: «Man E. endog i lige Rang skal finde — med Tizian, Urbin, ja med en Angelo». Til

Akademiet, som i hans Ungdom havde vraget ham, traadte han ikke i noget som helst Forhold, men han havde den Tilfredsstillelse at blive udnævnt til Justitsraad ligesom Akademiets Direktører, naar de afgik. I sine sidste Aar synes E. kun at have arbejdet lidet. I Maj 1782 blev han angreben af en Inflammationsfeber, som hurtig lagde ham i Graven. Han døde 31. Maj nævnte Aar. Hans Enke, Ida Christine f. Bassebech, overlevede ham i mange Aar og døde først 1809.

Hennings, Essay hist. sur les arts en Danemark S. 145. Weilbach, Kunstnerlex. Meier, Fredensborg S. 178. Adresseavisen 10. Juli 1782. Thiele, Kunstakad. og Heststatuen S. 105. *F. J. Meier.*

Erlandsen, Erland, — 1276, udvalgt Ærkebisp, var en Broder til ndfr. nævnte Ærkebisp Jacob E.; han nævnes som Kannik i Lund 1256 og som Ærkedegn 1262. Ligesom andre Medlemmer af denne Slægt stillede han sig under Broderens Kamp mod Kongerne Christoffer og Erik paa disses Side, og eftersom han ikke overholdt det Landet paalagte Interdikt, lyste den pavelige Legat Guido «E., som giver sig ud for Ærkedegn,» i Band (1267). Da Jacob E. døde 18. Febr. 1274, blev E. E. vistnok ved Kong Eriks Indflydelse valgt til hans Efterfølger 15. April s. A. Inden den pavelige Stadfæstelse var erhvervet, døde han imidlertid 23. Avg. 1276.

Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erlandsen, Jacob, — 1274, Ærkebisp. J. E.s Forældre vare Erland og Cæcilia, en Datterdatter af Sune Ebbesen (ovfr. S. 397). Om hans Ungdom vides intet, men efter al Sandsynlighed har han ved Studiær i Udlandet forberedt sig til gejstlig Virksomhed, i hvilken han første Gang omtales 1245 og netop som inddraget med i den Kamp mellem Kirkemagt og Konge, som han senere selv saa hensynsløst skulde føre. Der var opstaaet Strid mellem Kong Erik og Niels Stigsen, Bisp af Roskilde, og denne maatte drage i Landflygtighed. Kongen havde valgt J. E., som da var Domprovst i Lund, til sammen med en anden gejstlig at tale hans Sag paa det almindelige Koncilium i Lyon 1245. J. E., der vakte Opmærksomhed ved sin Lærdom og hele Optræden, blev efter Mødet tilbage i Lyon hos Pave Innocents IV, der udnævnte ham til at være en af hans Kapellaner. J. E. tog imidlertid sin Frænde Bisp Niels i Forsvar, hvorfor Kong Erik harmfuld lod J. E.s kirkelige Indkomster og hans Arvegods belægge med Beslag. Innocents

ønskede dog ikke at gøre Kongen Uret, men traf Omsorg for, at Sagen kunde oplyses, i det han samtidig paabød, at Beslaglæggelsen skulde ophøre (1247). Ved Niels Stigsens Død beskikkede Paven J. E. til hans Eftermand (1250) og sendte ham til Danmark med Anbefaling til Kongen og Opfordring til denne om at udlevere hans Gods og især det omtvistede Kjøbenhavn, hvilken By da ogsaa blev overgivet til Bispen. Byen var i Krigens Tid bleven ødelagt af Lybekkerne, af hvem J. E. med Pavens Bistand fordrede Erstatning; J. E. sørgede ogsaa for Byens Opkomst ved at give den den første Stadsret (1254), hvilken siges forfattet med Borgerkabets Raad og Samtykke; den vidner i øvrigt klart om den store Myndighed, med hvilken han raadede i Byen.

Men medens J. E. fordrede af de danske Konger, at de skulde glemme Fortiden, bragte han idelig sine gamle Fordringer paa Bane. Da nu ved Ærkebisp Uffes Død 1252 Domkapitlet valgte J. E. til hans Eftermand, og denne med Pavens Bekræftelse tog Ærkesædet i Besiddelse — 5. April 1254 drog han ind i Lund —, og da kort efter hans Søstersøn Peder Bang valgtes til Bisp i Roskilde, var alt forberedt til en Krig med Kongen.

I Danmark fandtes ganske vist mange kirkelige Forhold, der ikke havde modtaget Støbning i den almeneuropæiske Form, og flere af de Bud, som J. E. ønskede indførte, maatte i Virkeligheden betegnes som Fremskridt i Kultur. Imidlertid troede Paverne paa denne Tid at kunne bøje Fyrsterne som Vidjer, og J. E. var grebet af den i Kirken herskende Aand. Hans Iver for Kirken var oprigtig, og den Tilladelse, som han netop, medens Kampen mod Kongen var haardest, erhvervede hos Paven til at maatte træde ind i et Graabrødrekloster, viser en af de smukkere Sider i hans Karakter. Hyppigst og dybest var han dog opflammet af en ærgjerrig Styrelst, en hierarkisk og aristokratisk Ubøjelighed og en Utaalsomhed, som maatte gøre ham uskikket til saa høj en Post. Han havde ganske vist som Bisp svoret at «overholde Dekretalerne og den apostoliske Stols Anordninger», men han burde have betænkt, at der var en vitterlig Strid mellem dem og den danske Lov, som han ogsaa skulde lyde. I utallige Spørgsmaal om den ærkebispelige Lenspligt, om gejstlige Ledings- og Skattebyrder, om Patronatsretten, om Bispevalg hævdede han en Opfattelse, som var forskjellig fra Kongens. Og Folket stod væsentlig paa Kongens Side, det ønskede ikke Kirkemagten udvidet paa de borgerlige Loves Bekostning, eller at Paven skulde træde imellem Konge og

Folk. J. E. styrede i mange Henseender dygtig og kraftig, men selv inden for det rent kirkelige Omraade begik han Overgreb, saaledes ved at forandre Liturgien. Men det var fortjenstligt, at han baade som Bisp og Ærkebisp drog Omsorg for Gejstlighedens bedre Undervisning ved at indrette Skoler med Fripladser for fattige Elever i Roskilde og Lund, skjont han vist ogsaa herved stræbte ved Kundskabers Udbredelse at vinde Magt og lægge Baand paa en vilkaarlig Udøvelse af den kongelige Kaldsret.

Allerede da et Gjennemsyn af Kirkeloven i Skaane forsøgtes, viste en Forhandling med J. E. sig uden Nytte. Hans Standpunkt blev end klarere paa Kirkemødet i Vejle 6. Marts 1256, da en Beslutning vedtoges om, at Riget vilde være hjemfaldet til Interdikt, dersom en Bisp blev fængslet eller led Overlast, og der var rimelig Formodning om, at Kongen havde befalet eller billiget det. Vel stadfæstede Paven Beslutningen, men allerede paa Mødet havde mange gejstlige protesteret imod den. Da Ærkebispens Overgreb paa mange Maader vedbleve, gjorde Kongen det overilede Skridt at fratage Ærkebispstolen alle Privilegier. Enkelte forsøgte at mægle Forlig mellem Kongen og J. E., saaledes ogsaa den svenske Jarl Birger, men uden Held, og da Ærkebispens vægrede sig ved at krone den unge Erik til Konge, blev det vitterligt, at han havde oprørske Planer og stod i Forbund med Kongens Fjender Erik, Abels Søn, og Fyrst Jarimar af Rygen. Kong Christoffer I lod derfor J. E. fængsle ved dennes egen Broder Niels (s. ndfr.) 5. Febr. 1259 paa hans Gaard Gisleberge; lænket om Fødderne, i Lægmandsklæder, med en af Rævehaler syet Hue paa Hovedet førtes han til Hagenskov i Fyn. Kongen indberettede strax sin Fremfærd til Rom. Peder Bang og andre af Ærkebispens Partimænd havde imidlertid taget Flugten; det paabudte Interdikt blev saa godt som ikke bragt til Udførelse.

Det var ikke mange Maaneder, J. E. tilbragte i Fængselet paa Hagenskov. Kong Christoffer døde 29. Maj 1259, og hans Enke, Margrethe, gav som Landets Styrrer endnu samme Sommer J. E. fri. Sit Sindelag mod Kongehuset lagde J. E. strax efter for Dagen ved at erklære, at de, der vare faldne som Deltagere i Fyrst Jarimars og Bisp Peders Indfald og Sejer ved Næstved, skulde have kirkelig Begravelse, deres Modstandere derimod ikke, og i det hele var hans Opførsel i de nærmeste Aar derefter saa trodsig og tirrende som nogen Sinde. Han turde ikke heller blive i Landet, men færdedes i Aarene 1260—64 mest ved Danmarks Grænses, i Sverige og Tysk-

land, stundum dog inden for Landet, især i Slesvig. Pave Urban IV var imidlertid ikke ret tilbøjelig til at yde ham Bistand, og Biskop Tyge af Aarhus talte med Held i Rom Kongehusets Sag. En pavelig Nuntius, Gerhard, drog til Danmark for at undersøge Forholdene, han lyste endog J. E. i Band, da denne ikke vilde efterkomme et Stævnemaal til Rom, og Paven skrev dadlende til J. E. og bød ham at nedlægge sit Embede.

Helt anderledes blev hans Stilling efter Urban IV's Død, da Clemens IV i Jan. 1265 besteg Pavestolen. J. E. drog strax til Rom og fik udvirket, at Kardinal Guido sendtes som Legat til Norden. Guido, som kom til Danmark i Foraaret 1266, mærkede snart, at Kongen stod lige saa bestemt paa sin Ret som Ærkebispens haardnakket paa sin, og Kardinalen manglede enhver Evne til at løse Striden. Han stævner da Kongen til at møde i Byen Slesvig, og da denne med fuld Føje vægrer sig ved at komme paa et saa utrygt Sted, erklærer Guido fra Lybek Kong Erik i Band og tilkjender J. E. en umaadelig Erstatning. Paven havde dog ønsket, at Guido var gaaet forsigtigere til Værks, og da der nu fra Kong Erik kommer Tilbud om, at han vil indvilge i, at de landflygtige Prælater vende hjem, og at Striden afgjøres ved Voldgift, kalder Paven Guido tilbage 1267 og lader Sagen blive foretaget paa ny. J. E. drog igjen til Rom, og der fremkom under Sagens Gang fra ham Forslag om, at de verdslige Spørgsmaal skulde afgjøres ved Skjøn af Mænd, valgte af begge Parter, de kirkelige af gejstlige, ligesom han ogsaa gjorde Tilbud om at vende tilbage til sit Ærkesæde, naar Kongen og 20 fornemme danske Mænd vilde tilstaa ham Sikkerhed (1272). Heri indvilgede Kong Erik, og J. E. var paa Vejen hjem, da han døde 18. Febr. 1274 paa Rygen. Han blev efter sit Ønske begravet i Graabrødrekirken i Lund.

De store kirkelige Spørgsmaal, for hvis Afgjørelse J. E. havde kæmpet i en Menneskealder, skulde saaledes ikke finde deres Afgjørelse, men fremdeles indeholde farlige Spirer for nye Kampe; J. E.s uforsonlige Haardhed vilde vel ogsaa have hindret en endelig Løsning af Striden. Men i hvert Fald bragte hans Død Landet en Hviletid, indtil Fjenderne af det regerende Kongehus paa ny sluttede Pagt med Kirkens øverste og endog i en ulykkeligere Form gjenvakte Landets urolige Tilstande fra J. E.s Tid.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. til Reform. I. Lunds Univ. Årskrift IV. Vidensk. Selsk. Skrifter 5. R., hist.-phil. Afd. IV.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erlandsen, Niels, —1259—, Statholder i Skaane, var en Broder til de to foregaaende; han nævnes som Præfectus Lundensis eller Gjældkjær i Skaane i Aktstykker fra Tiden Sept. 1251 til Marts 1282; 13. Juni 1283 kaldes han «fordum Præfekt». Han havde en fremskudt Plads inden for det kongelige Parti; han forhandler forgjæves med sin Broder om de skaanske Retsvedtægter, og Kong Christoffer I giver ham det Hverv at fængsle Ærkebisp Jacob 5. Febr. 1259, hvorfor N. E. ogsaa lyses i Band af Biskop Peder Bang. Han var gift med Elisabeth, en Datterdatter af Esbern Snare.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erlund, Christian, 1673—1754, Postdirektør, Søn af Matthias E. og Hustru Susanne, fødtes 28. Marts 1673 i Kjøbenhavn. Fra sit 13. Aar tjente han som Skrivedreng, men 1691 drev Rejselyst ham til Udlandet med 8—9 Dlr. i Lommen. Efter æventyrlig Omflakken som Tjener, Soldat, Opvarter, Frisør og Skriver gennemrejste han Evropa som Lakaj hos Prins Carl og kom hjem 1699, men da han 1701 i et Slagsmaal havde ihjelstukket en anden Lakaj, flygtede han, fulgt af en Dødsdom, til Udlandet. Efter en Tid at have været Lieutenant, dernæst Regimentsskriver, ved de danske Tropper i Nederlandene, havnede han endelig 1703 som dansk Postskriver i Hamborg. Her begyndte han Udgivelsen af de skrevne Aviser, som han senere fortsatte i Kjøbenhavn. Da de erstattede de trykte Avisers Tavshed om indenlandske Nyheder, havde de saa stor Udbredelse, især i højere Kredse, i Indland og Udland, at de indbragte ham 2000 Rdl. aarlig. Ved Krænkelser af Brevhemmeligheden i Regeringens Interesse, som han først i Hamborg, derefter under hele sin Embedsbane øvede i utroligt Omfang, vandt han Frederik IV's Gunst. 1709 blev han Postkontrollør og kaldtes 1712 — efter at have faaet Benaadning for Drabet — til Kjøbenhavn som Overpostkontrollør for med sin sjældne postale Dygtighed at medvirke til den nye Ordning af Postvæsenet. 1713 fik han Tilladelse til at indrette et Posthus. Uagtet de haarde Anklager, som flere Gange og vist med rette rejstes imod ham for mislig Embedsførelse, bevarede han Kongens Gunst og det ikke uden Grund, thi ved at aabne Breve og efterskrive den fangne Magnus Stenbocks Navn forhindrede han dennes Flugt og afslørede navnlig med stor Snildhed den gottorpske Regerings Rænkespind imod Danmark. Ad lignende Vej trængte han ind i Poul Juuls landsforræderske Planer. 1719 blev E. Toldinspektør, 1724 Justitsraad, 1725 Direktør

i Generalpostamtet, men afskedigedes strax efter Frederik IV's Død uden Pension. Senere fik han dog 200 Rdl. aarlig, men opnaaede, ^{1744 forhøjedes hans Pension til 400 Rdl. og s. A. blev han Statsraad.} hvor tit han end mindede om sine Tjenester, aldrig at tages til Naade. Han døde i Sønderborg 7. Avg. 1754. Han var gift 1. med Marie Elisabeth f. Albertin fra Hessen, 2. med Mette Sophie f. Rosenvinge, Datter af Justitsraad, Landsdommer Matthias Henriksen R. og Anna Margrethe Wulff.

O. Malling, Store og gode Handlinger S. 375 ff. Bruun, Fr. Rostgaards Liv. Stolpe, Dagspressen i Danm., især IV. Hist. Tidsskr. 4. R. VI, 87 ff. Const. Flood, Povel Juell S. 82 ff. *P. Stolpe.*

Ernst Frederik Carl, Hertug af Sachsen-Hildburghausen, 1727—80, blev født 10. Juni 1727 og succederede 1745 sin Fader, Hertug Ernst Frederik af Sachsen-Hildburghausen; Moderen var Caroline Grevinde af Erbach. Han blev gift 1. Okt. 1749 paa Hørsholm med Frederik V's Søster Louise (f. 19. Okt. 1726), der tidligere havde været Gjenstand for adskillige politiske Ægteskabsplaner. I Anledning af Brylluppet blev Hertugen udnævnt til Ridder af Elefanten og modtog som Gave en Ordenskjede til en Værdi af 16000 Rdl. Kort efter Formælingen rejste han med sin Gemalinde til Hildburghausen. Prinsessen døde 8. Avg. 1756, og Hertugen giftede sig allerede 5 Maaneder efter, 20. Jan. 1757, med Christiane Charlotte Sophie (f. 15. Dec. 1733), Datter af Enkedronningens Broder Markgrev Frederik Christian af Brandenburg-Kulmbach, og da hun døde 8. Okt. 1757, giftede han sig for tredje Gang 9 Maaneder efter, 1. Juli 1758, med Ernestine Augusta Sophie af Sachsen-Weimar (f. 5. Jan. 1740 † 10. Juni 1786). Han blev udnævnt til Generallieutenant og Kommandant i Kjøbenhavn 22. Febr. 1758 med Titel af Gouvernør, en Post, som han beklædte til 1763, da han blev General af Infanteriet. Af militære Kommandoer ses han kun at have været Chef for holstenske gevorbne Infanteriregiment fra 1759. Prinsen var bekjendt for sin storartede Ødselhed, der til sidst bragte hans Land i en saa stor Gjæld, at en kejserlig Kommission 1769 maatte overtage Forvaltningen og forblev i Virksomhed lige til det tyske Riges Opløsning. Her i Landet, hvor han kun opholdt sig i Ny og Næ, var han ligeledes indviklet i forvirrede pekuniære Forhold, der ofte vare af meget smaalig Natur, og da han 3. Juli 1765 fik Afsked i Naade efter Indstilling af General-Krigsdirektoriet, fordi han fra sit Ophold i Udlandet aldrig lod høre fra sig, maatte hans Efterfølger som Regimentschef i en

længere Aarrække afbetale hans Gjæld i Kjøbenhavn. — Han døde 22. Sept. 1780. Fra hans 3. Ægteskab nedstammer det nuværende Hus Sachsen-Altenburg. *P. F. Rist.*

Ernst Günther, Hertug af Sønderborg-Augustenburg, 1609—89, yngre Søn af Alexander af Sønderborg (I, 177), fødtes 14. Okt. 1609. Medens de andre Brødre, paa den ældste nær, spredtes i Tyskland, tog E. G. Tjeneste under de danske Konger og var en stadig Gjæst ved Hoffet. 15. Juni 1651 ægtede han paa Kjøbenhavns Slot sit Søskendebarn Augusta, Datter af Hertug Philip af Glücksborg (f. 27. Juni 1633), hvorefter Kongen tilskjødede ham Byerne Stavnsbøl og Sebbelev paa Als. Han nedlagde strax efter Stavnsbøl og oprettede af dens Jorder Hovedgaarden Augustenburg, opkaldt efter Hertuginde. 1653 overtog han Gudsgave Hovedgaard paa Ærø fra Sønderborg; da dette lille Hertugdømme imidlertid 1667 var bleven inddraget, skilte han sig atter ved Gudsgave og erhvervede i Steden for Rumorsgaard paa Als. Senere fik han af Kongen yderligere Byerne Bro og Gundestrup; han fik Jagt- og Birkeret, og Kontributionerne bleve nedsatte paa alt det saaledes erhvervede Jordegods. 1675 udnævntes han til Gouvernør paa Als med Bolig paa Sønderborg Slot, men allerede Aaret efter maatte han dog overlevere Nørborg Len til Hertug August af Pløen (I, 377). E. G. døde 18. Jan. 1689. Hans Enke overlevede ham til 26. Maj 1701 og beholdt efter hans Testamente Godserne med Ret til at disponere over dem efter sin Død. Da den ældste Søn, Frederik, var falden ved Steenkerke (1692), medens den anden, Ernst August, var bleven Katholik, indsatte hun den yngste, Frederik Vilhelm, til Enearving; Ernst August skulde kun have en Aarpenge af 500 Rdl. Kort efter gik denne dog igjen over til den lutherske Tro og udnævntes til Gouvernør i Sønderborg (1695). Ikke des mindre opretholdtes Testamentet, hvad der førte til en Række Stridigheder, som dog ikke hindrede Frederik Vilhelm i at tage Arven i Besiddelse og hævde den for sin Slægt. Ernst August døde uden Børn 1731. *A. D. Jørgensen.*

Ernst, Henrik, 1603—65, Retslærd, Filolog, var født 16. Febr. 1603 i Helmstedt, hvor hans Fader var Borgmester. Han skal allerede 1621 være optraadt som juridisk Forfatter. Senere kom han her ind i Landet, formodentlig i Følge med eller paa Foranledning af M. Christoffer Heitmann fra Helmstedt, der 1626 blev

Professor i Sorø. I sin Fortale til en Udgave af Epictets Sentenser (dat. Sorø 1629) omtaler E., at han en Tid lang havde holdt offentlige Forelæsninger for adelige Ynglinger paa Sorø Akademi. Blandt hans Disciple var Otto Rud (Corfitsen), over hvem han forfattede et Mindeskraft 1630. Samme Aar tiltraadte han en Udenlandsrejse med Peder Gyldenstjerne, paa hvilken han besøgte Tyskland, Nederlandene, Frankrig, England og Italien, ja naaede over Sicilien endog til Malta. Hans senere Forfattervirksomhed viser, at han paa sin Rejse har gjort ret omfattende kritiske Studier af Haandskrifter vedrørende den ældre og særlig den klassiske Litteratur. Retsvidenskaben var dog hans Hovedstudium, og efter Hjemkomsten til Danmark saa han sig i Stand til at udgive sit Skrift «*Catholica juris*» (Hafn. 1634, «en gylden Bog», paa ny udg. af Fritzius i Greifswald 1656), hvortil var føjet «*Emendationes*» til den berømte Jurist Cujacius' († 1590) «*Opera posthuma*».

I Nov. 1633 opholdt E. sig hos Familien Gyldenstjerne paa Hald ved Viborg, siden i længere Tid paa Rosenholm hos den lærde Holger Rosenkrantz, til hvem han traadte i meget nøje Forhold, ligesom han senere betegner ham som sin største Velgjører. I Maj 1635 blev E. beskikket til «Tugtemester» for Christian IV's Søn Grev Valdemar Christian. Almindelig siges, at han 1635 blev Professor i Sorø; men det er næppe rigtigt. I ethvert Tilfælde har han kun været designatus. Derimod opholdt han sig her et Par Aar, inden han begav sig paa Rejser med sin Discipel. I 1637—39 færdedes han i Nederlandene, Italien og Frankrig. I det sidstnævnte Land har han rimeligvis taget den juridiske Doktorgrad. I Paris var han kommen i nærmere Forbindelse med Corfits Ulfeldt, hvem han tilegnede sit Skrift «*Ad antiquitates Etruscas observationes*» (Amst. 1639).

I Høsten 1639 er E. formodentlig kommen tilbage fra sine Rejser, da han 10. Sept. fik Løfte om et Prælatur eller Kannikedømme, naar et saadant Præbende blev ledigt. I Nov. s. A. fra traadte han sin Hovmesterstilling, og ved denne Tid er han vistnok faktisk tiltraadt som Professor i Retsvidenskab og Moralfilosofi ved Sorø Akademi, i hvilken Stilling han forblev i o. 20 Aar. Angaaende hans Lærdom og Flid kan der næppe rejses Tvivl. Det er en meget lang Række Skrifter, man har af ham. De vedrøre Retsvidenskaben (bl. a. «*Methodus discendi juris civilis*», Sorø 1647), Filosofi, særlig Ethik («*Ad veram vitam introductio*», 1646—60, et Værk af megen Lærdom, ogsaa indeholdende kultur-

historiske Notitser; «*Σοφὸς ἄσοφος* sive de re summa omniumque difficillima, nempe de vera philosophia», Hamb. 1665), og Filologi, særlig Textudgaver med kritisk Apparat, hentet fra Haandskrifter. Paa denne Maade udgav han Skrifter af Boëtius (1642), Valerius Probus (1647), Seneca (1652) og andre. Paa en Udgave af Lactants arbejdede han længe; han havde benyttet 22 Haandskrifter, men fik ikke afsluttet. En stor Del af E.s Skrifter var dels et Grundlag for, dels en Frugt af hans Lærervirksomhed. Nogle smaa theologiske Skrifter vise ham som en varmt troende Mand. Saaledes hans «Haus-Büchlein, in welchem eine Erklärung des wahren, seligmachenden Glaubens» (Soer 1644), hvori han driver paa en alvorlig Omvendelse og polemiserer imod en død Tro. Hans «Sonntags-Fragen» (Soer 1656) indeholder en alvorlig Opfordring til Søndagens Helligholdelse. I «Pharisäisches Papstthum» (Amst. 1638) viser han sig som en Bekæmper af Papismen.

Ogsaa i dansk Historie forsøgte E. sine Kræfter, da han udgav «Anonymi scriptoris genealogia et series regum aliquot Daniæ ad an. 1218, cum annotationibus» (Sorø 1646). Men da han vilde konkurrere med O. Worm i Forklaring af Guldhornsindskriften, gav det Anledning til en Del Misstemning mellem disse to ellers hæderlige Videnskabsmænd (s. Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. I, 315 ff.). Sin levende Interesse for Litteraturen i hele dens Omfang viste E. ved (Amst. 1641 og 46) at udgive en Katalog over det medicæiske Bibliothek i Florents ligesom ogsaa ved (1651) at publicere en klassificeret Bibliografi over den berømte helmstedtske Professor, Dr. jur. Joh. Caselius' store og mangesidige Forfattervirksomhed.

Tiden gik saaledes hen for E. med flittigt Arbejde; men da hans Helbred led under en Svækkelse, som mulig var forårsaget ved Overanstrengelse, søgte og fik han i Juli 1658 Fritagelse for nogle af de til hans Embede hørende Forretninger. Dog var det ikke den egentlige Lærervirksomhed, ikke heller Skribentkaldet, som han ønskede at befries for, da det i den kgl. Bevilling hedder: «dog skal han efter egen Erbydelse tiltænkt være publicas lectiones saa og disputationes juridicas saa vel som medicas at holde og den studerende Ungdom baade publice saa vel som in privatis collegiis desto flittigere exercere, saa og hans Skrifter med forderligste at forfærdige lade». Svenskekrigen medførte dog snart efter, at Sorø Akademi saa godt som opløstes, og det var derfor vistnok ikke ukjært for E. i Efteraaret 1660 at blive kaldet til Kjøbenhavn for at indtræde i den nye Administration, der havde

sit Udspring fra den enevældige Kongemagt. Han udnævntes nemlig til Medlem af Kancellikollegiet og snart efter tillige til Assessor i Højesteret. Tillige beordredes han til at indtræde i en Kommission, der skulde revidere de danske Love og Forordninger, om noget i dem stred imod den kgl. Souverænitet, og derved forberede en Kodifikation af de ældre Lovbestemmelser. E. maa have tænkt sig det endelige Resultat af Kommissionens Virksomhed langt snarere opnaaet, end det i Virkelighed skete, da han og Dr. Peder Scavenius allerede i Febr. 1661 søgte og fik kgl. Bevilling paa, «at de alene forbemeldte Rettergangsform og Lovbog, efter at den af os er approberet, maa forlægge og trykke lade».

E. blev imidlertid bortkaldt, længe inden det omtalte Lovarbejde var til Ende. Han døde nemlig i Kjøbenhavn 7. April 1665. Indtil det sidste havde han syslet med sin mangesidige litterære Virksomhed, og dog fik han langt fra alt fuldendt, hvad han havde paabegyndt, som det fremgaar af den lange Liste over hans Opera affecta, som hans Søn Daniel E. udgav 1664.

E. havde 1640 ægtet Sophie Faber (f. 1623), Datter af Dr. jur. Daniel F., Enkedronning Sophies Raad og Kansler, Søster til Dr. Johan F., Professor i Sorø, og M. Jacob F., Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. Hun overlevede sin Mand i mange Aar og døde 27. Marts 1694.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Allg. deutsche Biographie VI. Vedel Simon- sen, De danske Ruder II, 238 f. Tistorph, Ligprædikener IV.

H. F. Rørdam.

Ernst, Jacob Frederik Marius, f. 1820, Officer. Hans Forældre vare Generalmajor Frederik Christian E. (f. 1796 † 1864) og Sophie Bolette f. Wendel (f. 1801 † 1877). Selv fødtes han i Kjøbenhavn 28. Juli 1820 og indtraadte meget tidlig i den militære Stand, i det han i 1830 blev Landkadet og 5 Aar efter udnævntes til Sekondlieutenant à la suite ved det holstenske Infanteriregiment med Anciennitet fra 1. Febr. 1835. Efter at have forladt Landkadetkorpset traadte han i 1836 i Sekondlieutenants Nummer ved Kronens Regiment og var fra 1838—42 Elev ved den kgl. militære Højskole. I 1842 blev han først Premierlieutenant à la suite i Infanteriet og 1. Avg. Premierlieutenant i Ingeniørkorpset. Fra 1842—47 gjorde han Tjeneste ved Ingeniørtropperne, de 2 første Aar i Kjøbenhavn, de 3 sidste i Rensborg, men fungerede samtidig ved Fæstnings- og Bygningstjenesten i de nævnte Byer, og han

forblev ved denne sidste Tjeneste i Rensborg indtil Krigens Udbrud i 1848. Han var imidlertid bleven Kapitajn af 2. Klasse i 1844 og forfremmedes i Sommeren 1848 til Kapitajn af 1. Klasse. I 1848—49 gjorde han Tjeneste ved Feltingeniørdetachmentet og deltog i Fægtningen ved Bov 9. April 1848, og han var i 1849—50 ansat ved Fredericia Fæstning og tog virksom Del i sammes Forsvar samt i Udfaldene der fra. 1850—51 stod han atter ved Feltingeniørdetachmentet og indlagde sig særlig Fortjeneste ved Frederiksstads Forsvar i 1850.

Efter Krigen blev han i 1851 først Kommandør for Ingeniørdetachmentet i Slesvig, senere ansattes han ved Grænsereguleringskommissionen og stilledes endelig til Raadighed for Ingeniørkorpsets Stab indtil 1855 med en Afbrydelse i 1853—54, hvor han virkede ved Vejtjenesten i Kongeriget. Fra 1855 var han Kommandør for Ingeniørtropperne, indtil han i 1858 ansattes som bestyrende Officer for Anlægget af Kjøbenhavns Søbefæstning, i hvilken Stilling han forblev indtil 1865; i Krigsaaret 1864 var han tillige højstbefalende for Kjøbenhavns Søforter. E. havde i 1859 erholdt Majors Karakter, blev i 1864 virkelig Major og i 1865 Oberstlieutenant à la suite og Chef for den kgl. militære Højskole. Ved den nye Hærlovs Ikrafttræden i 1867, i hvilken Lovs Drøftelse og Vedtagelse han først som Medlem af Hærlovskommissionen og derefter som Folketingsmand for Odense Amts 1. Kreds (1866—69) havde taget virksom Del, udnævntes han til Oberst og overgik til Officersskolen som sammes Chef. I 1870 fratraadte han Chefsposten ved Skolen og stilledes til Raadighed for Ingeniørkorpset, ved hvilket han overtog Ledelsen af 1. Ingeniørdirektion. 31. Juli 1877 udnævntes han til General, Generalinspektør for Ingeniørtropperne og Chef for Ingeniørkorpsets øvrige Afdelinger ved den tidligere Korpschef, General Dreyers Udnævnelse til Krigsminister. Dels som Direktionschef, dels som Korpschef deltog E. med et betydeligt personligt Arbejde i de omfangsrige Overvejelser angaaende Danmarks Befæstningsvæsen og var i den Anledning Medlem af flere Kommissioner, ligesom det var under hans Ledelse, at Ingeniørkorpset i 1886 paa-begyndte Landbefæstningsanlæggene og Anlægget af tvende Kystbatterier ved Kjøbenhavn og i 1890 Middelgrundsfortets Anlæg. 28. Juli 1890 naaede han Aldersgrænsen og beholdt da Afsked af Krigstjenesten med Generallieutenants Karakter, hvorhos Hs. Maj. Kongen bemyndigede Krigsministeriet til at tilkjendegive ham allerhøjstsammes allernaadigste Paaskjønnelse af og Tilfredshed med hans

lange og udmærkede Tjeneste. Han var i 1867 bleven Kommandør af Danebrog af 2. Grad, i 1875 Kommandør af 1. Grad og i 1884 ved Ingeniørkorpsets 200 Aars Jubilæum Storkors af Danebrog.

E. ægtede 20. Maj 1851 Louise Friederiche Ottilie Leopoldine v. Abercron (f. 17. Febr. 1828), Datter af afgaaet Oberst Carl Friederich v. A. og Caroline Elisabeth Sophie f. Frieboe. De have 5 Sønner og 1 Datter.

V. E. Tychsen.

Ernst, Johan Bartram, 1663—1722, Politimester, født i Kjøbenhavn 30. Okt. 1663 og Søn af Kræmmer Johan Adolf E. og Helene Sophie ~~Mærker~~^{erub}. Han blev Student 1681, studerede i Tyskland, Italien, Frankrig, Holland og England og rejste siden udenlands som Hovmester for unge Adelsmænd. Derpaa blev han Lærer for Christian V's Søn Prins Christian og ledsagede denne paa den Udenlandsrejse, paa hvilken han døde 1695. 1697 blev han Assessor i Hofretten og ernærede sig som juridisk Konsulent og Forretningsfører. Han var ogsaa Medarbejder ved Aviserne, indtil han 1701 blev beskikket til en af Censorerne ved disse; samtidig udarbejdede han Christian V's «Tageregister», en udførlig kronologisk Udsigt over de vigtigste Begivenheder under denne Konges Regering, der udkom anonymt 1701. Samme Aar blev han beskikket til Politimester Rasch's Medhjælper og til Kancelliraad, 1703 til Borgmester i Kjøbenhavn, 1704 til Justitsraad; det var ham en Skuffelse, da O. Rømer 1705 blev Rasch's Efterfølger, men allerede 1710 døde Rømer, og E. blev nu Politimester. 1717 udnævntes han til Etatsraad og døde 22. Dec. 1722. Han var gift med Vilhelmine Justine Dotze~~n~~ⁿ fra Preussen. Som Politimester havde han en Del Modgang. I den første Tid rasede Pesten, og 1716 fandt man Smædeskrifter om ham opslaaede paa Børsen og Raadhuset, hvorfor han udvirkede en kgl. Befaling til at lade disse Skrifter brænde af Bøddelen paa Nytorv og til at vise E. al Respekt og Høflighed. Under den langvarige Krig med Sverige var det en vanskelig Sag for det lidet talrige Politi med kun 10 Betjente at holde Orden paa de militære, og han kunde kun udvirke et Reskript 1717, hvorved det blev forbudt civile Personers Lakajer at bære Kaarde. Han blev endog selv udsat for ærerørige Ord og Anklager af sin forrige Politibetjent Nagel og kunde ikke hindre en Skandale som Kadetternes Storm paa Regensen 1719.

Stolpe, Dagspressen i Danm. II, 298 ff. Personahist. Tidsskr. I, 282 ff. O. Nielsen, Kjøbenhavn p. Holbergs Tid.

O. Nielsen.

Ernst, Johan Conrad, 1666—1750, Arkitekt, Broder *eller* ~~meget nær Sløgtning~~ af foranstaaende. Om hans Ungdom og kunstneriske Uddannelse vides intet. Han var allerede i de sidste Aar af det 17. Aarhundrede kgl. Bygmester, blev senere Hofrets-assessor, i 1709 Kancelliraad, derpaa Justitsraad, endelig 1729 endog Etatsraad, altsaa en meget fornem Mand for den Tid. Som kgl. Bygmester blev han i 1696 sendt til Stockholm for til Kjøbenhavn at hjembringe den af Nicod. Tessin d. y. forfærdigede Model til et nyt og stort Residensslot, som Christian V havde til Hensigt at opføre paa det afbrændte Amalienborgs Grund, en Plan, der aldrig kom til Udførelse. Nogle Aar senere virkede E. under Generalbygmester Vilhelm Platens Overledelse ved Opførelsen af Frederiksberg Slot. Da Platen nedlagde sit Embede som Generalbygmester, blev E. hans Efterfølger (1716) med 1000 Rdl. K. aarlig Løn. Et Par Aar før havde han været virksom paa Kjøbenhavns Slot, opført Kongens Boldhus (ved Kanalen ud for Boldhusgaden) o. a. m. Fra 1718—21 omdannede han Operahuset til et Landkadetakademi og havde en kort Tid Overledelsen ved Fredensborg Slots Opførelse i sin Haand. I 1719 opførte han Kancellibygningen paa Slots-holmen, og i 1731 og de følgende Aar ledede han de vidtløftige Arbejder paa Hørholm Slot. Endnu i 1734 var han Generalbygmester, men i 1735 afskediget.

E. var 23. April 1703 bleven viet til Magdalene Foss (f. 1676 † 1718). Efter sin første Hustrus Død ægtede han 6. Juli 1719 Margrethe Elisabeth Weinmann, Enke efter Borgmester Anders Jacobsen¹; hun overlevede ham. E. var en anset og velhavende Mand, ejede Godset Avnsøgaard ved Kalundborg og førte et herskabeligt Hus i sin Ejendom i Stormgade. Han døde i 1750 og blev 8. Okt. s. A. gravsat i Viskinde Kirkes Kapel ved Kalundborg.

Meier, Fredensborg, passim. Tidsskr. f. Kunstindustri 1886, S. 57 ff. Hofman, Foundationer VIII, 225. *F. J. Meier.*

Errebo, Peder Mikkelsen, † 1632, s. Arbo (I, 307).

Erslev, Edvard, f. 1824, geografisk Forfatter, Søn af Skolelærer og Organist Poul E. paa Jægersborg og Anna f. Wesberg. E. er født 13. Dec. 1824, blev Student 1844, tog 1850 Magisterkonferensen i Naturhistorie og blev s. A. Adjunkt i Roskilde. 1856 forflyttedes han til Aarhus, hvor han 1869 blev Overlærer, men s. A. tog han Orlov paa 2 Aar for at sysle med litterære Arbejder; 1871 Afsked med Titel af Professor. 1852 udgav E. «Den danske Stats

Geografi», en Lærebog, hvis System er det samme, som han senere har fulgt i sine geografiske Lærebøger. 1855—57 udgav han «Den danske Stat», en geografisk Skildring for Folket med mange Illustrationer. 1865 begyndte han Udgivelsen af en Række geografiske Lærebøger, som ere oplagte mange Gange og oversatte paa flere Sprog. 1876 fattede E. Planen til og var Medstifter af det kgl. danske geografiske Selskab og var derefter i 10 Aar Selskabets Sekretær og Redaktør af dets Tidsskrift, i hvilket han har skrevet mange Afhandlinger. 1886 udgav han «Jylland, Studier og Skildringer til Danmarks Geografi» med mange nye Oplysninger. E. har deltaget i flere videnskabelige Kongresser og er Medlem af forskellige udenlandske videnskabelige Selskaber. 4. Juni 1853 ægtede han Else Katrine Hertz (f. 1. Juli 1827), Datter af Konsistorialraad Hans Peter Boye H. og Inger Bolette f. Borch. Hun døde 2. April 1885.

Erslev, Forf. Lex.

S. B. Thrige.

Erslev, Emil, 1817—82, musikalsk Forfatter og Musikhandler, født i Jægersborg 26. Maj 1817, Broder til ovenstaaende. Faderen, der allerede 1799 omtales i Biskop Balles Visitatsbog som en dygtig Pædagog, havde tillige stor Kjærlighed til Musik, og begge disse Egenskaber gik i Arv til Sønnen Emil, som, efter at han 1836 var bleven Student fra Frederiksborg lærde Skole, bosatte sig i Kjøbenhavn som Musiklærer. Her tog han ivrig Del i det musikalske Liv og var 1839 tillige med Botanikeren Salomon Drejer og Lægen Rud. Fr. Pedersen Stifter af Studentersangforeningen. Hans organisatoriske Talent og Arbejdsdygtighed bevirkede, at han i 1846 blev optaget som Kompagnon i den af J. O. E. Horneman og C. W. de Meza 1844 oprettede Musikhandel, hvorefter de Meza traadte ud. 1859 udkjøbte han sin Kompagnon Horneman og fortsatte herefter Firmaet Horneman & Erslev alene, indtil han 1869 paa Grund af en tiltagende Øjensvaghed afhændede det til S. A. E. Hagen. I Musikforeningen, af hvis Administration han 1849 blev Medlem, blev han ligeledes paa Grund af sin minutiøse Flid og Akkuratesse lidt efter lidt selvskreven Forretningsfører og var i en lang Aarrække lige til sin Død, 26. Maj 1882, Sjælen i dens økonomiske Liv, hvortil maaske ogsaa hans Forhold til N. W. Gade bidrog (Gades 2. Hustru er en Stifdatter af E.).

Foruden nogle Samlinger af Sange til Skolebrug har han udgivet en Pianoskole, hvis 1. Udgave udkom 1847, og som senere

gjennem en Mængde Oplag har opnaaet en efter Forholdene her hjemme overordentlig stor Udbredelse. Af det bekjendte Maanedsskrift «Musikalsk Musæum», hvori de mere populære musikalske Rørelser i Aarenes Løb ligesom have afspejlet sig, var han fra 1846 sammen med Horneman Redaktør og fra 1859—69 Eneudgiver. I «Nordisk Konversationslexikon» 2. Udg. ere de musikalske Artikler affattede af ham. 1850 ægtede han Enken efter Kapitajn og Regimentskvartermester Stæger, Maria Juliana Frederica f. Brieghel, der overlever ham.

Erslev, Forf. Lex. A. Sørensen, Studenter-Sangforeningen 1839—89. Musikforen. Festskr. II. *S. A. E. Hagen.*

Erslev, Kristian Sofus August, f. 1852, Historiker. Kr. E. er født i Kjøbenhavn 28. Dec. 1852 og Søn af Forlagsboghandler Jacob E. (en Broder til ovfr. nævnte Edv. og Emil E.) og Jacobine Marie Barner, f. Castenskjold. Allerede i Skoletiden var hans Interesse for Historien vakt, særlig gennem en Møntsamling, og han havde, da han 1870 dimitteredes til Universitetet, allerede saa betydelig numismatisk Kundskab, at det blev ham betroet at udarbejde en Fortegnelse over den af C. J. Thomsen til Staten skjænkede Samling af Middelaldersmønter (den udkom paa Fransk 1873—76). I det hele var E. tidlig udviklet og tidlig produktiv, og efter de første mønthistoriske Afhandlinger fulgte snart Undersøgelser over almindelige Spørgsmaal af Historien. 1876 tog han Magisterkonferens i Historie og rejste i Efteraaret 1878 til Udlandet; han fulgte den historiske Undervisning ved Universitetet i Berlin, tilbragte et halvt Aar i Italien og vendte over Paris hjem i Avg. 1879. 8. Nov. s. A. forsvarede han for den filosofiske Doktorgrad Afhandlingen «Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede, Studier over Statsomvæltningen i 1536 og dens Følger for Kongemagt og Adelsvælde». Dette Arbejde, som er grundlæggende for Opfattelsen af Kongemagtens Stilling i Reformationaarhundredet, var bygget paa et med stor Omhu tilvejebragt Materiale, som han samtidig offentliggjorde: «Danmarks Len og Lensmænd 1513—1596» (senere fortsat med «Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660», 1885). I «Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse» (1882) hævdede E. en ny Opfattelse af Dronningens politiske Tanker og den stiftede Unions Karakter. Ved fint sigtende Kritik og strængt gennemførte Hovedtanker bragtes ved disse Arbejder Kundskaben om de behandlede Tidsrum betydelige Trin frem. I flere Afhandlinger har

E. fortsat sin indtrængende Kritik af Middelalderens Historie («Danmarks Folkemængde i Valdemar Sejers Tid», «Erik Plovpenninges Strid med Abel»). 1. Marts 1883 blev E. udnævnt til Professor i Historie ved Universitetet.

Medens af danske Historikere Paludan-Müller stærkest har paa- virket E. (i Afhandlingen «Unionsbrevet fra Kalmarmødet 1397», 1889, brød han sejerrig en Lanse for hans Ære), har han i øvrigt især fulgt den nyere tyske Kildedeforsknings Veje. Under Følelsen af, hvad denne har udrettet for Udgivelsen af Kilder og Kundskaben om deres Værd og Afstamning, har han ønsket et lignende Arbejde gjort i Danmark og ihærdig arbejdet derfor. I mange Aar var E. Medarbejder af «Regesta diplomatica historiæ Danicæ», 1877 var han Medstifter af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, for hvilket han udgav «Frederik I's danske Registranter» (1879), «Danske Kancelliregistranter 1535—50» (1881—82), begge i Forening med W. Møllerup, og end videre «Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Christian IV's Tid» (3 Bind, 1883—90). Ved Øvelser over Skriftlæsning paa Universitetet og kildekritiske Øvelser har han tillige virket for Uddannelsen af yngre Kræfter til denne Art Gjerning. — E. blev 1886 Medlem af Danske Selskab, 1888 af Videnskabernes Selskab. 2. Juni 1880 ægtede han sin Kusine Lovise Augusta Erslev, Datter af Lærer Caspar E.

Universitetsprogram ved Reformationsfesten 1880.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Erslew, Thomas Hansen, 1803—70, Litterær- og Personalhistoriker, var født 10. Nov. 1803 i Randers som eneste Søn af Kjøbmand Niels Christensen E. og Christiane Charlotte f. Boje, der begge døde, inden E. var voxen. 1821 dimitteredes han fra Aalborg Skole, tog 1822 anden Examen og kastede sig derefter med Iver over litterære Sysler; alt i sin Skoletid havde han anonymt udgivet forskellige Smaating, nu blev han en flittig Medarbejder af «Den cimbriske Mercur» i Aalborg, til hvilken han leverede Bidrag af saare forskjellig Art, originale Fortællinger, historiske Skildringer, Blandinger osv.; men hvad der især fyldte hans Interesse var Arbejdet paa en Fortsættelse af det da nylig udkomne Nyerups og Krafts Litteraturlexikon. Dog snart sagde han Hovedstaden Farvel og dermed ogsaa dette Arbejde; 4. Okt. 1824 holdt han Bryllup med Sara Gylding (f. i Horsens 7. Jan. 1797), Datter af Kjøbmand Niels Ole G. og Ellen Kirstine f. Hein, og flyttede til Favrgaard,

en mindre Landejendom i Odder, som han havde kjøbt for Arven efter sine Forældre. Her henlevede E. nogle Aar, der vare lidet glædelige; han var aldeles ikke Landmand og havde ikke engang Interesse for Landvæsenet; derimod var han en god Selskabsbroder. Følgen blev, at hans økonomiske Omstændigheder bleve uslere for hvert Aar, der gik, og de bleve ikke bedre, da han med Tab solgte Favrgaard og købte Kejlstrupgaard (Vedslet Sogn). 1836 afhændede han efter sin Hustrus Raad denne og flyttede tilbage til Kjøbenhavn. Her fik den nu fattige Mand snart noget Arbejde, i det han leverede Bidrag til Østs «Materialier» og andre Skrifter; men først 1840 lykkedes det ham at faa sikret Udgivelsen af det Arbejde, der skulde blive hans Livs Opgave. Forlagsforeningen, hvis Formand var Boghandler Deichmann, ønskede nemlig en Fortsættelse af Nyerups Lexikon, og dette Arbejdes Udførelse blev overdraget E., efter at han havde leveret nogle Prøveartikler. Et noget nærgaaende Tilsyn med Arbejdet slap han efterhaanden for, og Honoraret, der ydedes ham, fik snart en Forbedring ved Tilskud af Statskassen. 1841 udkom da 1. Hæfte af «Almindeligt Forfatterlexikon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande fra 1814 til 1840», der 1853 forelaa færdigt i 3 Bind og allerede næste Aar fortsattes med 1. Hæfte af et «Supplement» til Lexikonnet, der sluttedes 1868 med 3. Bind og omfatter alle Forfattere indtil 1853, medens Artiklerne for hver enkelts Vedkommende er ført ned til Tidspunktet for Hæfternes Fremkomst. I disse 6 Bind har E. nedlagt Resultatet af et kolossalt Arbejde, til hvis Fuldførelse han havde de nødvendige Betingelser: utrættelig Flid og en sjælden Hukommelse. Hans Værk har den Egenskab, som ved slige Værker er den vigtigste: Paalidelighed, og der er i det med mageløs Nøjagtighed samlet en saadan Mængde af Data, saa vel litterære som personalhistoriske og genealogiske, at man vanskelig skal raadspørge det forgjæves om Æmner, der falde inden for dets Plan. E.s Forfatterlexikon er bleven en uundværlig Haandbog for mangfoldige.

I 1847 fik E. Arbejde i det historisk-genealogiske Arkiv og blev s. A. Kopist i danske Kancellis Arkiv, senere selvstændig Bestyrer af Kultusministeriets Arkiv, hvilken Stilling forbeholdtes ham under de senere i Arkivforholdene indtraadte Forandringer; 1857 fik han Titel af virkelig Kancelliraad som Trøst for, at en anden blev ham foretrukken som Chef for Justitsministeriets Arkiv; denne Titel var ham dog misundt af adskillige. E. døde 17. Marts 1870.

1864 havde han mistet sin Hustru, der var en trofast Støtte for den upraktiske, beskedne og tilbageholdne Mand.

Illustr. Tid. XI, Nr. 552. Erslew, Forf. Lex.

G. L. Wad.

Erylæus, Niels Jørgensen, s. Ærylæus.

Esbensen, Frederik August, 1802—72, Amtmand, en Søn af Kjøbmand Andreas E. og Karen Heyde f. Nandrup, fødtes i Kjøbenhavn 10. Juni 1802, blev 1821 Student fra Metropolitanskolen, 1826 juridisk Kandidat, s. A. Volontær og 1828 Kopist i sjællandsk-fynske Landvæsenskantor, udnævntes 1833 til Fuldmægtig i fynsk-laalandske Renteskriverkontor, overgik 1836 i samme Egenskab til Vejkontoret, blev 1841 Chef for Expeditionskontoret for Skattesager, var i Aarene 1846—48 gjentagne Gange konstitueret som Kommitteret i Rentekammeret, blev 1847 Justitsraad og ved Indenrigsministeriets Oprettelse i Slutningen af 1848 Chef for dettes 2. Departement, men opgav allerede i Foraaret 1850 dette Embede for at blive Amtmand over Hjørring Amt, i hvilken Stilling han forblev, indtil han i 1867 paa Grund af nedbrudt Helbred søgte og fik sin Afsked. S. A. udnævntes han til Konferensraad og døde 30. Jan. 1872 i Aalborg. Han var gift med Anne Kirstine f. Esbensen (f. 11. Avg. 1806 i Vadsø i Norge), en Datter af Arent Nicolai E. og Anne Margrethe f. Galberg.

G. Kringelbach.

Esbern, —1141—, Biskop i Slesvig. Da Biskop Aage af Slesvig (I, 7) 1141 droges ind i Kong Oluf Haraldsens Fald og som en Kjætter blev fordreven fra sit Sæde, efterfulgtes han af E. (han kaldes ogsaa med den ældre Navneform Osbern, d. e. Aasbern). Han kom 1161 i Strid med en nylig ansat kongelig Ombudsmand, Niels Razzessen, der lod hans prægtige Borg (Gammel) Gottorp nedtage og bortføre. Voldstedet ses endnu i en udtørret Sø en halv Mils Vej nord for Slesvig; det har været en stærkt befæstet Plads, omgivet af Skove. Huset var af Tømmer, vistnok med kunstnerisk Udstyrelse, og kunde saaledes bortføres som Bytte. Biskoppens Folk overfaldt imidlertid Vogntoget og dræbte Ombudsmanden. E. gik herefter i Landflygtighed og opholdt sig senere i Sachsen, hvor han døde af Sygdom. Aage vendte ved denne Lejlighed tilbage til sit Bispedømme.

A. D. Jørgensen.

Esbern Snare, o. 1127—1204, ældste Søn af Asser Rig, Skjalm Hvides Søn. Ligesom Broderen Absalon (I, 70) sluttede han sig tidlig til deres Fosterbroder Kong Valdemar og synes alt i Tron-

stridighederne ved sin ungdommelige Dristighed og Raadsnarhed at have erhvervet det hædrende Tilnavn «Snare». Efter Overfaldet i Roskilde (1157) førte han i et forrygende Vejr Valdemar over til Jylland og udmærkede sig i de følgende Kampe, som skaffede denne Enekongedømmet i Danmark. Paa Vendertogene omtales E. S. jævnlig som den uforfærdede og utrættelige Stridsmand, der af og til sætter sit Liv i Vove selv for en ringe Ting, men altid lykkelig slipper fra Faren. Han hørte dog tillige til Kongens mest fortrolige Venner og Raadgivere, og hans Raad kunde her være lige saa forsigtige, som han selv var forvoven; saaledes, da han paa Rejsen til det kejserlige Hof (1162) fraraadede at drage videre uden Løjdebrev, et Raad, som end ikke Absalon vovede at fremsætte, og som Kongen tilbageviste med Haan. Blandt hans Krigsbedrifter dvæler Saxe især ved Toget til Kurland (1170), paa hvilket han for at redde Kongesønnen Christoffer udviste et beundringsværdigt Mod og en næsten utrolig Haardførhed over for Saar og legemlige Lidelser, og det ofte omtalte Sammenstød med en vendisk Flaade i Sejerøbugten kort Tid efter. I en stjerneklar Nat søgte E. at slippe forbi en fjendtlig Flaade paa 40 Skibe; men den opgaaende Maane røbede ham, og han saa sig snart omringet af den store Overmagt. Han vilde dog ikke give tabt, og efter et heltemodigt Forsvar af det ene Skib mod de mange endte Kampen med, at E. lod en Mand gaa til Tops og slaa Ild, hvad Venderne ansaa for et aftalt Tegn til en Hjælpeflaade, hvorefter de trak sig tilbage og lode ham slippe ind til Kalundborg. Her havde E. anlagt en fast Borg med Stentaarne til Byens og Omegnens Beskyttelse, ligesom han her opførte den skønne, endnu bevarede Kirke med 5 Taarne som Sognekirke for den opblomstrende Kjøbstad.

Ikke blot i Kampen mod Venderne, men ogsaa i andre Livsforhold stod E. trofast ved sin geniale Broders Side. Saaledes nævnes han blandt de Stormænd, som toge sig af Forsvaret af de ærkebiskoppelige Ejendomme i Skaane. I Omsorgen for Sorø Kloster nævnes de 2 Brødre jævnsides; Gavebogen kalder dem for dets Grundlæggere: «de 2 mægtige Mænd, berømte over hele Riget og fremfor alle Danmarks Slægter». E. gav store Sjælegaver efter sine Hustruers Død og testamenterede Klosteret sin halve Boslod, den største Gave, nogen maatte bortgive efter sin Død. Ligeledes roses han for, at han uden Indsigelse fandt sig i, at Broderen bortgav saa godt som alt sit Jordegods til Kirker og Klostre. Et andet Vidnesbyrd om hans paa én Gang kirkelige og ridderlige Sindelag

er opbevaret i den Tale, han holdt paa Danehoffet i Odense i Julen 1187, da der opfordredes til et Korstog for at gjenvinde det af Tyrkerne erobrede Jerusalem. Han skildrede heri vore nordiske Forfædres Bedrifter over hele den bekjendte Verden og opfordrede Ungdommen til at vise sig dem værdige ved nu at tage Korset.

E. var 3 Gange gift; hans 1. Hustru hed Holmfred, den 2. Ingeborg; den 3., en Datter af den svenske Hertug Gutorm, hed Helene. Hun overlevede ham og havde senere en Søn med Kong Valdemar Sejer (Hertug Knud). Han efterlod 3 Sønner og 2 Døtre, af hvilke «Fru Ingeborg af Kalundborg» især er bekjendt. E. S. overlevede sin Broder Absalon, som efterlod ham kjærlige Mindegaver; han døde 1204 og er jordfæstet i Sorø. «Han haver boet paa Sæbygaard», siger Huitfeldt, «og tales underlig Snak om hannem, at den onde Aand skal have taget hannem bort; men han faldt ned ad en Trappe paa Sæbygaard og paa en Møllesten, som laa der under (for Enden af) Trappen, slog sin Hals sønder.»

A. D. Jørgensen.

Escholt, Mikkel Pedersen, —1666, Præst, var af Fødsel en Skaaning, maaske fra Espholt i Gers Herred. 1626 blev han Student fra Malmø Skole. Siden kom han til Norge, hvor han 1644 udarbejdede en «Husholdningskalender», der vel ikke blev trykt, men dog mange Aar efter kom til Nytte, da C. Hammer 1772 udgav sin «Norsk Husholdningskalender». 1646 kaldtes E. af Statholder Hannibal Sehested til Slotspræst paa Akershus og Sognepræst til Akers Menighed i Biskop Henning Stockfleths Sted. I Anledning af Kong Frederik III's Hylding i Christiania 24. Avg. 1648 udgav han under Titel «Stephanologia Danica» en Række Vers om samtlige danske Konger fra Dan til Frederik III. Hans Hovedværk er dog «Geologia Norvegica, d. e. en kort Undervisning om det vidtbegrebne Jordskjælv, som her udi Norge skete 24. April 1657, samt fysisk, historisk og theologisk Fundament og grundelig Beretning om Jordskjælvs Aarsager og Betydninger» (Chra. 1657). Skjønt dette Værk nogle Aar efter blev oversat paa Engelsk og vistnok altsaa i sin Tid har vundet Bifald, tilfredsstiller det dog ikke mere; enkelte brugbare Notitser vil man dog altid kunne finde deri. — 1660 forflyttedes E. til Vaaler i Mosse Fogderi, hvor han døde 1666 efter i det sidste Aar at have haft sin Søn Peder Mikkelsen, der blev hans Efterfølger, til Kapellan.

Budstikken, III (Chra. 1821), S. 400 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. III, 218.

H. F. Rordam.

Eschricht, Daniel Frederik, 1798—1863, Fysiolog og Zootom, født 18. Marts 1798 i Kjøbenhavn, den næstældste af 12 Søskende, var Søn af Varemægler Johan Gottfried E. (f. i Oderberg i Mark Brandenburg, † 1819) og Maren f. Kjellerup († 1851). Opdraget i temmelig smaa Kaar blev han 1817 Student fra Metropolitanskolen og studerede en kort Tid Jura og derefter Theologi, men da han ikke følte sig tiltrukket af disse Fag, bestemte han sig for Medicinen. Allerede som Student samlede han ivrig naturhistoriske Gjenstande, og hans Rejselyst bragte ham til med ringe Midler at gjøre en Tur til Nordtyskland. Blandt Universitetslærerne fandt han især efter sin Faders Død en faderlig Ven og Støtte i Professor F. G. Howitz, der en Tid tog ham til Medhjælper som Læge ved Tugthuset. 1822 underkastede han sig først den kirurgiske og derefter den medicinske Examen, og endnu samme Aar udnævntes han til Landfysikus paa Bornholm med Bolig i Nexø. Her vandt han ved sin Personlighed og ved heldige Kure hurtig Befolkningens Tillid, men følte sig dog mindre tiltalt af den praktiske Lægevirksomhed, tilmed paa et saa afsides Sted; han vedblev at forøge sine Samlinger, og da et til St. Petersborg bestemt Skib, som medførte udmærkede franske og engelske naturvidenskabelige Værker, strandede ved Kysten, erhvervede han disse for Spotpris og lagde derved ikke blot Grunden til sit senere saa udmærkede Bibliothek, men med sit merkantile Talent kom han ved Salg af Dubletter desuden i Besiddelse af en Kapital, der satte ham i Stand til (1824) at foretage en Udenlandsrejse. Paa denne opholdt han sig 8—9 Maaneder i Paris, hvor han især studerede experimental Fysiologi hos Magendie, i hvis Vivisektioner han deltog. Han besøgte desuden London, hvor han blev end mere begejstret for Fysiologien ved at lære det Hunterske Musæum at kjende, og kom efter et Aars Fraværelse tilbage til Kjøbenhavn. Da hans Rejsetilladelse endnu ikke var udløben, benyttede han Tiden til (1825) at disputere for den medicinske Doktorgrad over et Æmne, hvortil han havde samlet Stof paa sin Rejse. Han søgte nu Afsked fra sit Embede paa Bornholm og tiltraadte med Understøttelse af det Cappelske Rejsestipendium (1826) en længere Rejse til Udlandet paa 3 Aar. Paa denne studerede han fornemmelig sammenlignende Anatomi, i Heidelberg hos Tiedemann og Leuckart, i Paris hos Cuvier og i Halle hos Meckel. Desuden opholdt han sig en Tid ved Middelhavets Kyst, hvor han indsamlede Sødyr, og besøgte paa Hjemvejen England. Han kom tilbage til Kjøbenhavn i Nov. 1828 og ansattes et halvt

Aar efter som Lektor (det følgende Aar blev han Professor) i Fysiologi ved Universitetet, hvilket Fag før ham var blevet foredraget af Herholdt. Samtidig blev han Underaccouchør ved Fødselsstiftelsen, hvor han efter J. S. Saxtorphs Død 1840 et Aars Tid ledede de praktiske Forretninger. 1831 blev han Medlem af Sundhedskollegiet. 1853 fik han Titel af Etatsraad.

Ved paa sine Rejser at blive bekjendt med Udlandets Musæer, navnlig det Hunterske, der var anlagt fra et rent fysiologisk Standpunkt, opstod det Ønske hos ham at faa oprettet et lignende her hjemme. Da han imidlertid ikke kunde raade over store Penge midler, søgte han at indlede Bytteforbindelser for derved at forøge de Indsamlinger, han allerede havde gjort. Han fæstede da sin Opmærksomhed paa de højnordiske Dyr, fornemmelig Hvalerne, som kun vare svagt repræsenterede i Udlandets Musæer, og blandt de Mænd, der vare ham behjælpelige med at skaffe disse til Veje, maa især nævnes Kapitajn Holbøll, med hvem han allerede havde korresponderet under sit Ophold paa Bornholm, og som i en lang Aarrække forsynede ham med værdifulde zoologiske Sager fra Grønland. Hans private Samling, der tillige tjente ham til Grundlag ved Forelæsningerne, voxede herved saa stærkt, at han havde Vanskelighed ved at faa Plads til den i sin Bolig. Men 1833 stiftede han i Forening med Schouw og Collin den naturhistoriske Forening, og han stillede da sin Skeletsamling til Foreningens Raadighed, i hvis Lokale den blev opstillet. 1841 købte Universitetet hele E.s Samling for 6000 Rdl., og herved grundedes det fysiologisk-zootomiske Musæum, som for største Delen anbragtes i Kjælderen under Universitetets Festsal og i den følgende Tid forøgedes betydelig. Efter E.s Død, da Fysiologien havde taget en anden Retning, opløstes denne Samling, og den største Del deraf blev indlemmet i Universitetets zoologiske Musæum, hvis udmærkede Samling af Hvaler saaledes væsentlig skylder E. sin Tilblivelse.

I 34 Aar virkede E. som Lærer i Fysiologi ved det lægevidenskabelige Fakultet, selvfølgelig i den Tids Aand, med særligt Henblik paa den sammenlignende Anatomi, som det fra 1841 endog udtrykkelig var ham paalagt at foredrage. Af hans for de studerende holdte Forelæsninger, som dog i det hele taget stode tilbage for hans populære Forelæsninger, vare i en senere Periode de Foredrag i høj Grad tiltrækkende, som han for en mindre Tilhørerkreds gjentagne Gange holdt i sit Hjem over Fysiologiens, Anatomicens og Zoologiens Historie med Benyttelse af sit i denne Retning særdeles

rigeholdige Bibliothek. Han havde saa vel i Tale som i Skrift en stærkt populariserende Tendens og besad et ualmindeligt Talent for populær Fremstilling, i det han med Begejstring for sit Æmne i høj Grad forstod at fængsle Tilhørernes Opmærksomhed og vækkes deres Interesse for Biologien. I den naturhistoriske Forening var han i de første 10 Aar af dens Bestaaen den, der holdt de fleste populære Foredrag, og senere holdt han flere Gange paa Universitetet under stærk Tilstrømning af Tilhørere Rækker af populære Forelæsninger, som han ogsaa udgav i Trykken, saaledes 1850 «12 Foredrag over udvalgte Æmner af Læren om Livet» og 1855—58 «Folkelige Foredrag». Hans Ry som Foredragsholder naaede ogsaa til Hoffet, hvor han i Frederik VII's Tid endog en Gang blev tilsagt for at holde Foredrag; og 1853 gjorde han en Rejse til Hamborg og Berlin for at holde populære Forelæsninger.

E.s videnskabelige Forfattervirksomhed var meget omfattende. Foruden en «Haandbog i Fysiologien» til Brug for de studerende, hvoraf 1. Udgave udkom 1834—41 (2 Bind), har han skrevet et meget betydeligt Antal Afhandlinger, fornemmelig af zootomisk og fysiologisk Indhold. Hans vigtigste Arbejder, der have skaffet ham et højt anset Navn i den videnskabelige Verden, angaa Indvoldsormene og Hvalerne.

Et af Videnskabernes Akademi i Berlin udsat Prisspørgsmaal gav ham Anledning til at benytte et i hans Praxis forekommet Tilfælde til at gjøre en anatomisk Undersøgelse af den brede Bændelorm, og hans klassiske Afhandling herom, «Anatomisch-physiologische Untersuchungen über die Bothryocephalen», blev 1840 optagen i Leopoldiner Akademiets Skrifter, af hvilket han imidlertid var bleven Medlem. Senere, da Schleisner havde henledet Opmærksomheden paa den saakaldte Hydatidesygdom paa Island, kom han igjen tilbage til Studiet af Indvoldsormene (1853—55) og paaviste, at den nævnte Sygdom hidrørte fra Blæreorme, og det havde saa meget desto større Interesse, som det netop var paa den Tid, at Blærebændelormenes Udvikling blev opdaget, og E. alt længe havde bekæmpet Læren om Selvdannelse.

Til Undersøgelser over Hvalerne skaffede hans Iver for at forøge sin og senere Universitetets Samling ham et rigt Materiale. Hans Afhandlinger om Hvalerne strække sig fra 1839 indtil hans Død, da han endnu efterlod sig Tavler til et paabegyndt Arbejde, hvilke senere bleve udgivne af den yngre Reinhardt, med hvem han i de sidste Aar havde arbejdet sammen. De fleste af dem ere

trykte i Videnskabernes Selskabs Skrifter, af hvilket han var bleven Medlem 1837, og de vigtigste udgav han desuden samlede paa Tysk 1849. Han fremmede ved disse Arbejder i høj Grad Studiet af Hvalerne og udvidede i mange Retninger Kundskaben om dem.

Det var imidlertid ikke blot det fysiske Livs Fænomener, der beskæftigede E., men ogsaa Studiet af det sjælelige Livs Udvikling, hvorom adskillige mer eller mindre populære Afhandlinger afgive Vidnesbyrd (om døvstumme, om Idioters Opdragelse, om Kaspar Hauser, om hvorledes Børn lære at tale). Han forbandt overhovedet med skarp Iagttagelsesevne mangesidige Interesser, Sans for Musik og Kunst, livlig Fantasi og besad Lethed til at inklade sig med Folk af alle Samfundsklasser. Men paa den anden Side var han ikke ganske let at omgaas, og i de underholdende Skildringer, han har givet fra sit Ungdomsliv, fortæller han med den ham egne Aabenhjærtighed, hvorledes han ved sin Selvraadighed paa Bjærgvandring oftere kom i Livsfare. Ved sine Musæumsarbejder, sine Skrifter og sine Rejser kom han i Berøring og personligt Bekjendtskab med mange af Samtidens fremragende Videnskabsmænd, blandt hvilke især maa nævnes den berømte Fysiolog Johannes Müller i Berlin, til hvem han fra sine yngre Dage stod i nøje Venskabsforhold.

1831 ægtede han Marianne Lucie Charlotte Petit (f. i Altona 1811, † 1879, Datter af Juvelér Alexander Joseph Ferdinand P.), en særdeles begavet og dannet Kvinde, som delte hans Interesser og oftere ledsagede ham paa hans Rejser. Deres Ægteskab var barnløst. Uden at blive hjemsøgt af Alderdommens Affældighed og uden foregaaende Sygdom døde E. pludselig paa en Spaseretur 22. Febr. 1863.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1863, S. 183. Hosp. Tid. VII, 1. Bibl. f. Læger 5. R. VI, 228 ff. *H. Krabbe.*

Esger, —1273, Biskop i Ribe. E. var en af de yngste Kanniker i Ribe, da han i 1246 blev Bisp her, maaske ved Erik Plovpenning's Gunst. Han stod i alt Fald hele sit Liv igjennem som en trofast Tilhænger af denne Konge og hans Efterfølgere paa Tronen, støttende dem baade imod de sønderjyske Hertuger og mod selve den danske Kirkes Overhoved, Ærkebisp'en. I 1247 faldt E. i Hertug Abels Hænder, da denne indtog Ribe. Biskoppen tiltraadte vel Vejlekonstitutionen 1256, men da Kong Christoffer lod Jacob Erlandsen fængsle, nægtede han at gennemføre Interdiktet i

sit Stift og tillod siden, at Christoffer maatte begraves i Ribe Domkirke; han appellerede fra Ærkebispens til Paven, og mod den Bandstraale, Jacob Erlandsen rettede imod E., protesterede hans Kapitel. E. døde 14. Febr. 1273 og blev begravet i Løgum Kloster, som han i sin Levetid havde vist stor Gunst.

Kinch, Ribe I, 58 f. 68 ff. 86 f.

Kr. Erslev.

Eskesen, Morten, f. 1826, Folkelærer. Han er født 5. Jan. 1826 i Ulbæk, Lyne Sogn, i Vestjylland, blev 14 Aar gammel Vinterlærer, medens han i Begyndelsen var Hyrdedreng om Sommeren. 1848 dimitteredes han af L. C. Müller fra Snedsted Seminarium, var i nogle Aar Hjælpelærer i sin Fødeegn og blev 1851 Lærer i Bevtoft Sogn i Sønderjylland, hvor han sluttede Bekjendtskab med Hans Kryger, hos hvem han nogle Aar efter en Tid var Huslærer. 1853—54 var han Bestyrer af den højere Bondeskole i Ut, som han forlod paa Grund af sin Uvilje mod Examensfordringer. 1856—58 var han Lærer ved Grundtvigs Højskole, men paa sin rette Plads kom han 1858 som Friskolelærer i Rudme i Fyn, hvorfra han 1864 flyttede til Odense, hvor han virkede i 20 Aar. E. blev tidlig paavirket af Grundtvig, hvis Undervisningsteorier han førte ud i Livet; K. Kold udtalte om ham, at han var den bedste Børnelærer, han kjendte. E. har udgivet en meget brugt Sangbog og flere andre Samlinger samt Biografier; en Tid var han Redaktør af Tidsskriftet «Fylla», har skrevet en Mængde Digte og komponeret flere Melodier («80 Melodier», 1890). Mest er han kjendt ved de Møder, han har holdt rundt omkring i Landet, hvor det ofte er lykkedes ham under de vanskelige indre politiske Forhold at samle Folk af forskjellige Partier om den fælles Kjærlighed til Fædrelandet.

M. Eskesen, Minder og Udsigter fra 40 Aars Skoleliv, 1881.

O. Nielsen.

Eskildsen, s. Esskildsen.

Eskil, —1132, Biskop. Denne Mand var, saa vidt vides, den anden i Rækken af Biskopperne i Viborg Stift. Tidligere havde han som Kannik været knyttet til Domkirken i Lund. Det er ikke bekjendt, naar han tiltraadte Bispeembedet; men da Borgerkrigen efter Knud Lavards Drab blussede op i lyse Flammer, maa han have sluttet sig til Kongen (Niels), eftersom dennes Modstander, Erik Emune, paa et af sine Hærtog lod Biskop E. dræbe, just som han stod for Alteret og forrettede Morgenmessen i St. Margrethe Kirke i ^{Armill}(Viborg) 20. Okt. 1132. I Følge en samtidig Krønike var

han en fremragende Mand, der ikke blot besad et ualmindelig smukt Ydre, men ogsaa var forstandig og velstuderet.

Suhm, Hist. af Danmark V, 423. Olrik, Knud Lavard S. 256. Heise, Diplom. Viberg. S. 262. *H. F. Rørdam.*

Eskil, —o. 1165, Biskop i Aarhus, nævnes første Gang blandt de tilstedeværende Bisper, da Valdemar I efter Sejren paa Grade Hede skjænkede Cistercienserne Vitskøl (1158). I den store Kirkestrid stod E. først ligesom flere andre Bisper og Kong Valdemar paa den kejserlige Paves Side, men fulgte snart det begyndende Omslag i Kongens Kirkepolitik og viste sin Tilslutning til det franske Parti og Ærkebiskop Eskil ved at medvirke til Oprettelsen af et Cistercienserkloster i Aarhus Stift. Han gav nemlig Vitskøl-abbeden Henrik en Grund i Sabro dertil, og da den ikke var efter Ønske, ombyttede han den med en anden i Sminge (1165). Snart droge Munkene ind i det nye Kloster, men det blev atter flyttet, og først i Øm fandt det blivende Sted. E. var imidlertid pludselig død paa et Vendertog (1165 ell. 1166), og Cistercienserne bevarede hans Levninger med Ærefrygt.

Script. Rer. Dan. V.

Hans Olrik.

Eskil, —1181, Ærkebiskop i Lund, var en Søn af Erik Emunes formaaende Høvding Christiern Svendsen og Brodersøn af Ærkebiskop Asser (I, 368). Ved 12 Aars Alderen blev han af sine Forældre for at uddannes sendt til Hildesheim, hvis Domskole den Gang var i Ry for sine ypperlige Lærere i Grammatik og Rhetorik. Under Opholdet her faldt han en Gang i en svær Sygdom. Som han tilsyneladende laa paa sit yderste, havde han et Syn, der gjorde et dybt Indtryk paa ham, og som senere udlagdes for ham saaledes, at han skulde faa et stort Navn, opnaa den højeste Værdighed i Kirken og da til den hellige Jomfrus Ære stifte 5 Klostre, et af hver Orden og hvert Kloster med mindst 12 Brødre. Efter endt Skoletid blev E. Kannik i Lund og valgtes senere, uden Tvivl efter den i Juni 1131 afdøde Domprovst Asser, til Domprovst sammesteds. Ærkestiftet styredes den Gang af hans Farbroder Asser, der med sine 70 Aar endnu var en kraftig Mand. Næst efter ham kom E. nu til at indtage den fornemste Plads i Stiftet, og det fejler da næppe, at han med sin Dygtighed og Energi efterhaanden har faaet en Del at sige hos Farbroderen. Det var saaledes uden Tvivl efter hans Raad og Tilskyndelse, at Asser omsider bestemte sig til at træde i Skranken for sin stærkt truede Ret til Primatet over Norden,

og som bekjendt lykkedes det Asser den Gang at faa Sagen ordnet efter sit Ønske.

Samme Aar, som dette skete (1134), beskikkedes E., der altsaa den Gang maa have fyldt sit 30. Aar, til Biskop i Roskilde. Medens han var i Roskilde, kom det til et Brud mellem ham og Kongen, Erik Emune. I Forening med Peder Bodilsen (II, 458) ophidsede E. Befolkningen paa Sjælland mod Kongen, og fordrev ham med dens Hjælp fra Øen. Derefter samlede han Sjællænderne i et Forbund og forlangte af dem iblandt dem, han ikke mente at kunne stole paa, at de skulde stille Gisler. Kun Skjalm Hvides Sønner vilde hverken have Lod eller Del i dette oprørske Foretagende og vægrede sig vedholdende ved at give Gisler og at svigte Kongen. Denne havde imidlertid i Jylland samlet sig en Styrke, med hvilken han vendte tilbage til Sjælland, hvorefter Oprøret endte med, at E. paa sin Faders og sin Farbroder Ærkebispens Forbøn slap med en Bøde af 20 Mark Guld. Noget efter, 5. Maj 1137, døde Ærkebisp. Skaaningerne valgte strax E. til hans Efterfølger, hvorimod Kongen, som endnu havde det sjællandske Oprør i frisk Minde, foretrak Bispen i Slesvig, Rig, der tidligere havde været hans Kapellan. I noget over et Aar stod nu Ærkesædet ledigt, og først under Erik Emunes Efterfølger opnaaedes der omsider, især ved den tidligere omtalte Peder Bodilsens Mægling, Enighed om E.s Valg (1138). Næppe var dette sket, før den nyvalgte Ærkebisp droges ind i politiske Stridigheder. En Del Skaaninger havde nemlig af Erik Emunes Brodersøn Oluf ladet sig overtale til at give ham Kongenavn. Dette kunde E. ikke finde sig i, i Spidsen for en Skare Lundeboere gik han mod Oprøreren, men blev overvunden og maatte sværge ham Troskab, og da han kort efter til Trods for sin Ed flygtede over til Kong Erik paa Sjælland, indsatte Oluf i hans Sted en ny Ærkebiskop, der dog kun fik en kort Glæde af sin Ophøjelse. I Sommeren 1139 var der uden Tvivl atter indtraadt fredelige Forhold i Ærkestiftet, E. var vendt tilbage til Lund og holdt der 8. Avg. i Overværelse af en pavelig Legat — E.s Valg maa altsaa den Gang i det seneste have faaet Pavens Bekræftelse — en Provi­sialsynode, i hvilken ogsaa Biskopper fra Sverige, Norge og Færøerne deltog. Nogle Aar efter grundlagde han Herrisvad Kloster, af Cistercienserordenen, og indviede dernæst 1. Sept. 1145 Domkirken i Lund, ved hvilken Lejlighed han betænkte baade Kirken og Domkapitlet med rige Gaver; bl. a. stiftede han 3 nye Præbender.

Efter Erik Lams Død i Avg. 1146 valgte Sjællænderne og Skaaningerne hans Forgængers Søn Svend til Konge, medens Jyderne valgte Knud, Kong Niels' Sønesøn. E. sluttede sig uden Tvivl strax til Svend, men efter det frugtesløse Korstog til Venden (1147) lykkedes det Knud ved sine Løfter at faa ham draget over paa sin Side, hvorefter de to i al Hemmelighed aftalte Planen til et Tog imod Svend. Hvis det er rigtigt, hvad man næsten maa antage, at E. samtidig med disse Underhandlinger har forhandlet med Svend og en Udsending fra Knud om Fred og Enighed mellem begge Kongerne, har hans Færd ved denne Lejlighed langt fra været ham værdig. Af Freden og Enigheden blev der den Gang intet, og hvad det aftalte Fællestog mod Svend angaar, da strandede det i sidste Øjeblik paa Knuds Betænkelighed. E. var med sine Folk draget Knud i Møde, men blev indhentet og overvunden af Svend og derpaa indespærret oppe under Taget i Domkirken. Efter kort Tids Forløb løslodes han dog igjen, og for at forsone ham skjænkede Svend Byen Aahus og et Herred i Skaane til Ærkesædet. Adskilligt tyder paa, at Ærkebispen ogsaa virkelig er bleven forsonet og ikke mere søgte Tilnærmelse til Knud, men efter hvad man erfarer af et Brev, hans Ven Abbed Bernhard i Clairvaux skrev til ham, har han ved denne Tid været meget nedslaaet og omgikkes alt da med det Ønske at kunne ombytte Ærkebispekaaben med Munkekutten. Efter Modtagelsen af det her omtalte Brev fra Bernhard — det eneste, der er bevaret af de to Mænds Brevvexling — besluttede E. at besøge ham i Clairvaux, og hen i Foraaret 1152 begav han sig paa Vej. For Bernhard forebragte han nu mundtlig sit Ønske om at trække sig tilbage til et Kloster, men denne fraadede det bestemt og mindede ham om, hvor meget han endnu kunde udrette i sin Stilling; derimod fik E. under dette Ophold i Clairvaux et andet Ønske opfyldt: da han vendte hjem, havde han nemlig med sig en Koloni af Brødre fra Bernhards Kloster til Klosteret i Esrom.

Noget efter Hjemkomsten kom en pavelige Legat, Kardinal Nicolaus, til Lund. Han havde samme Sommer i Throndhjem indviet Norges første Ærkebisp og var derpaa gaaet til Sverige for ligeledes der at oprette et Ærkebispedømme. Da man imidlertid der ikke kunde blive enig, hverken om hvem der skulde være Ærkebiskop, eller hvor Ærkesædet skulde være, drog Kardinalen til Lund og nedlagde hos E., hvem han gav Løfte om at blive Sveriges Primas og Pavens Legat for Norden, det for en fremtidig

svensk Ærkebisp bestemte Pallium. At E., som man har sagt, skulde være bleven fortrydelig over Oprettelsen af de to nordiske Ærkebispedømmer og den dermed forbundne Beskæring af hans Provins, er der med hans kirkelige Anskuelse næppe Grund til at antage. Ud paa Aaret 1153 modtog han Budskabet om sin Ven Bernhards Død, og allerede næste Aar finde vi ham igjen paa Vejen til Clairvaux; men forinden havde han og Skaaningerne sagt sig løs fra Kong Svend, der, forsagt over denne og anden Modgang, var gaaet i Landflygtighed (1154). I Clairvaux besøgte E. hyppig sin Vens Grav og forrettede der sin Andagt; han var derpaa en Tid lang i Frankrig, hvor han fik Løfte om, at der skulde blive sendt en Karthevserbroder til Danmark for at udse et passende Sted til et Karthevserkloster, han agtede at stifte, og drog omsider til Rom for at udvirke Opfyldelsen af det af Kardinal Nicolaus i sin Tid givne Løfte. Da det var Kardinal Nicolaus selv, der som Pave Hadrian IV nu beklædte Pavestolen, har Ordningen af denne Sag sikkert ikke frembudt nogen Vanskelighed, og efter at der i Begyndelsen af 1156 var blevet udstedt en Bulle, der tillagde de lundske Ærkebisper Værdighederne som Sveriges Primas og som Pavestolens Legat i Norden, tiltraadte E., rigt begavet af Paven, Tilbagerejsen. Undervejs blev han imidlertid overfalden og udplyndret i Tyskland og derefter kastet i Fængsel. Denne Begivenhed, der nær havde foranlediget et Brud imellem Paven, som med Varme tog sig af E., og Kejseren, fremkaldte fra den fængslede Ærkebisp et Brev til Konger og Folk i Danmark, der udmærker sig ved Højhed og ved Kraft, og i hvilket han indstændig beder om, at man ikke vil tænke paa at frikjøbe ham. Omsider løslodes han dog og skal i Henhold til en mindre paalidelig Efterretning have været hjemme saa tidlig, at han i Slutningen af 1157 har kunnet krone Kong Valdemar; men i alt Fald i Avg. 1158 var han kommen tilbage.

Her hjemme var under hans Fraværelse meget blevet forandret, Landet havde igjen kun én Konge, Valdemar I. I de første Aar af hans Regering var Forholdet mellem Ærkebispen og ham uden Tvivl godt, men efter 1159 begyndte deres Veje at skilles. I dette Aar var der nemlig efter Hadrians Død blevet valgt tvende Paver, af hvilke E. sluttede sig til Alexander III, der havde Kardinalernes Flertal for sig, medens Valdemar paa Grund af sit Forhold til den tyske Kejser anerkjendte den af denne støttede Modpave, Victor IV. Da skete det, at E. beskyldte Valdemar for Meddelagtighed i en hans

Sendebud overgaaet Udplyndring, og at Kongen ved samme Tid anerkjendte den af den skismatiske Pave gjenindsatte Biskop i Slesvig, Aage (I, 7), hvem Ærkebisen derefter lyste i Band. Stor var Forbitrelsen paa begge Sider, Ærkebisen truede med en Kirkefejde, Kongen besvarede denne Trusel med at bemægtige sig Ærkebispens befæstede Gaard ved Roskilde; derover tabte saa E. Modet, og da han sagtens har erkjendt, hvor ene han stod med sine Anskuelse, i det foruden Kongen de fleste af Landets Bisper nu hylde Pave Victor, bestemte han sig til at forlade Danmark (1161). I de 7 Aar, han derefter opholdt sig dels i Clairvaux og dels i Sens hos den ligeledes landflygtige Pave Alexander, og i hvilke det bl. a. faldt i hans Lod at indvie Sveriges første Ærkebiskop, Stephan (1164), foregik der imidlertid et Omslag hos Kong Valdemar, i det han efter Pave Victors Død (1164) nærmede sig Alexander; dog om at lade Ærkebisen komme tilbage var der endnu ikke Tale. Først efter at Pave Alexander 1166 havde bedet Kongen at tilbagekalde E. og havde opfordret Biskop Absalon og de andre Bisper til at arbejde for den samme Sag, kunde E. i Foraaret 1168 atter betræde sit Fædreland.

Det er næppe tænkeligt, at de 7 Aars Landflygtighed var gaaet sporløst hen over E.; tørste efter Kongeblood, som Valdemar under det sidste Sammenstød havde sagt om ham, gjorde han sikkert ikke mere; han havde lært at bøje og indordne sig. Efter hos Paven at have støttet Valdemars Bestræbelser for at faa sin Fader kanoniseret foretog han 25. Juni 1170 i Ringsted den højtidelige Skrinlæggelse af Knud Lavards Ben og kronede ved samme Lejlighed Valdemars ældste Søn. Det følgende Aar var han med paa et Tog til Venden; skjønt godt til Aars var han altsaa endnu langt fra at være affældig. Alligevel længtes han stærkt efter Klostercellens Ro, bort fra det bevægede Liv, han maatte føre, og rettede, rimeligvis under et nyt Ophold i Clairvaux (1174—76), en Anmodning til Paven om at maatte nedlægge sit Embede, men fik Afslag. I Begyndelsen af 1176 indskibede han sig i Frankrig og landede efter en stormfuld Overrejse i Ribe, hvor han fik Besøg af sine Dattersønner Carl (III, 365) og Knud. Disse havde under Bedstefaderens Fraværelse indladt sig i en Sammensværgelse om at rydde Kong Valdemar af Vejen og fik nu, medens de vare i Ribe, Budskab om, at deres Foretagende var røbet for Kongen, hvorefter de flygtede til Sverige. E., som holdt meget af dem, blev i høj Grad bedrøvet over deres Flugt; det fortælles endog, at han fik et Slagtilfælde og mistede Mælet.

Syg og nedbøjet traf han Valdemar i Viborg og drog der fra til Lund, hvor han ved Lægernes Hjælp igjen fik sit Mæle, men Sorg og Bekymring vedblev endnu længe at trykke ham. Under disse Omstændigheder er det let forstaaeligt, at Ønsket om at fritages for Ærkebispeembedet igjen er opstaaet hos ham; han bad paa ny Paven om sin Afsked, og denne Gang blev han bønhørt. I Foraaet 1177 viede han den unge Kong Knud til Henrik Løves Datter Gertrud og meddelte ved den Lejlighed Kong Valdemar sin Beslutning. En Maaned senere mødte en talrig Forsamling i Lunds Domkirke, Kongen, alle Bisperne og mange gejstlige og Lægmand, i hvis Nærværelse E. da efter at have oplæst 2 Pavebreve, et, som fritog ham for hans Embede, og et andet, som bemyndigede ham til at udnævne sin Efterfølger, nedlagde Tegnene paa sin Værdighed, Staven og Ringen, paa Alteret og udnævnte sin Slægtning Biskop Absalon til sin Efterfølger. Kort efter forlod han Landet, ledsaget af Absalon til Slesvig, hvor han traf Kongen, og hvorfra Rejsen gik til det ham kjære Clairvaux. Han optoges blandt Klosterbrødrene og døde her, o. 80 Aar gammel, 6. Sept. 1184, faa Maaneder efter Kong Valdemar. — Han havde, førend han blev Biskop, været gift og havde en Datter, som ægtede en (Søn) af Kong Knud den hellige *Datterin (jfr. III, 365)*

[ell. 7.]

Ved sine Klosteranlæg har E. paa mange Maader gavnet sit Fædreland, men hans største Fortjeneste er det under vanskelige Tider at have vaaget over den danske Kirkes Selvstændighed. Maale sig med sin store Efterfølger Absalon kan han ikke, men blandt de betydelige Mænd vil der altid være en Plads for den hellige Bernhards Ven og Beundrer.

C. Weeke.

Eskil, —1255, Biskop i Slesvig. «Sorte E.», Provst i Slesvig Domkapitel, blev 1244 valgt til Biskop og deltog som saadan den følgende Vinter i et Kirkemøde i Odense. Han droges stærkt ind i Samtidens politiske Uroligheder. 1248 beskikkede Paven ham til at tage sig af Biskop Niels af Roskildes Sag imod Kongen, og rimeligvis som Følge deraf blev han selv af denne fordreven fra sit Stift. Senere tillagdes der ham lejlighedsvis (men vistnok uden al Føje) Del i Kongens Drab; han oplevede baade Eriks og Abels Jordfæstelse i sin Domkirke. 1253 blev Slesvig overfaldet af Holstenerne, Domkirken plyndret og Biskoppen som Kong Christoffers tro Mand ført fangen bort til Segeberg. Her sad han et helt Aar og døde ikke ret længe efter sin Frigivelse, 1255. *A. D. Jørgensen.*

Eskil, —1409, Biskop i Ribe. E., som rimeligvis er den E. Feddersen, der 1385 nævnes som Provst i Vard Syssel, blev Biskop i Ribe 1388 eller 1389 og deltog som saadan i de store Forhandlinger, der i de følgende Aar banede Vej for de 3 nordiske Rigers Forning, indtil han 1397 overværede den første Unionskonges Kroning i Kalmar. Ligesom Landets øvrige Bisper støttede E. Dronning Margrethe med Raad og Daad; han laante hende store Penge-summer og fik til Gjengjæld det vigtige Slot Trøjborg i Pant, hvorved dettes forhen slesvigske Underliggende blev knyttet til Kongeriget. Om E.s Interesse for Kirkens Opgaver vidne fordel-agtig nogle af ham udgivne Statutter, der omhandle Præsternes Gjerning og Menighedens Tarv. Han døde 2. Marts 1409.

Kinch, Ribe I, 253. 267 ff.

Kr. Erslev.

Eskil, —1538, Prior i Antvorskov, s. Thomsen.

Esmann, Gustav Frederik, f. 1860, Forfatter, er Søn af da-værende Sekondlieutenant — nuværende Oberstlieutenant — i In-fanteriet Niels Chr. E.; Moder, Adelheid f. Weber, af tysk Familie, Bedstemoder paa Fædreneside norsk. E. fødtes i Kjøbenhavn 17. Avg. 1860, gik i Viborg Latinskole 1869—73, i Odense Latin-skole 1873—77 (Faderens Garnisonssteder) og blev Student 1877. Efter Philosophicum studerede han i nogle Aar Jura uden synderlig Interesse for Studiet og opgav det derpaa. Han blev ved «Poli-tikkens» Stiftelse 1884 fast Medarbejder af dette Blad, foretrak senere en friere journalistisk Virksomhed og har i de sidste Aar skrevet i Blade og Tidsskrifter af forskjellig Farve og Art, bl. a. i «Dagens Nyheder» Theateranmeldelser. Som Journalist fører han en smidig Pen, er ofte sarkastisk og polemisk og har mer end én Gang givet Anledning til Bladfejder. Ved Siden af denne journalistiske Virk-somhed er gaaet en rent litterær, hvis Resultat er «Gammel Gjæld», to Noveller (1885), nogle mindre og et større dramatisk Arbejde. Det sidste, et Fireakts-Lystspil, «I Provinsen», ventes opført paa det kgl. Theater i Okt. 1890; af de andre har «I Stiftelsen» (1886) været spillet paa det kgl. Theater, «Pebersvende» (1886) paa Folketheatret, medens Toakts-Skuespillet «Før Brylluppet» er antaget ved Dagmar-theatret. — I kvantitativ Henseende er E.s Forfatterskab vistnok ikke stort, men det er af ikke ringe Lødighed. E. er en dygtig Stilist, hans Prosa forener Finhed med Naturlighed og er ofte rig paa Stemning. Han minder i saa Henseende om Topsøe, og som denne er han størst i Skildringen af den enkelte Situation og dens

Stemning, der ofte er af betydelig Virkning. «I Provinsen» er et fornøjeligt Lystspil med kvikke og karakteristiske Figurer, men uden synderlig Handling. — 6. Juni 1890 ægtede han Fanny Drewsen, Datter af Papirfabrikant Valdemar D. i Christiania. *M. Galschiøt.*

Esmarch, Heinrich Karl, 1792—1863, Jurist, født 4. Sept. 1792 i Holtenau i Slesvig, Søn af den som Medlem af «Hainbund» bekjendte E. H. E., studerede i Heidelberg og Kiel og blev, efter at have aflagt glimrende Examensprøver, 21 Aar gammel valgt af Staden Kiel til Senator, i hvilken Stilling han ydede Byen vigtige Tjenester i Krigstiden 1813—14. 1816 indtraadte E. i det slesvig-holstenske Kancelli, blev 1823 Borgmester i Sønderborg og 1834 Medlem af den slesvigske Overret og Etatsraad. Han var en af Slesvig-Holsteinismens Forkæmpere i den slesvigske Stænderforsamling og sluttede sig med stor Iver til Oprøret 1848. Som Forretningsfører og Kasserer for den Carstenske Stiftelse, der var en speciel slesvigsk Institution, stillede han sig, selv efter at den dansk-preussiske Bestyrelseskommission af 1849 var indsat, i Afhængighedsforhold til det saakaldte Statholderskab i Rensborg, og det var ikke hans Skyld, at ikke alle Stiftelsens betydelige Midler derved gik tabt. Efter Oprørets Slutning blev han undtaget fra Amnesti og gik da i preussisk Statstjeneste, hvor han efterhaanden fungerede som Medlem af Overretterne i Stettin, Stralsund og Greifswald, og døde 15. April 1863 som Appellationsretsraad i Frankfurt a. d. O. I Litteraturen har E. gjort sig fortjent ved sine Værker om den slesvigske Straffepoces, Arveret og borgerlige Ret og ved Udgivelsen af en slesvigsk Lovsamling. Hans Værker ere dygtige og nyttige Arbejder, om end ikke strængt videnskabelige. 1856 blev han Dr. juris honor. i Greifswald. Han var gift med Anna Maria f. Prehn, og en Søn af ham, *Karl Bernhard Hieronymus E.*, f. 3. Dec. 1824 i Sønderborg, deltog 1848 i Krigen paa slesvig-holstensk Side og blev 1855 Professor juris i Krakau og 1858 ordinær Professor i Prag.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. deutsche Biographie VI. Slesvigske Prov. Efterretn. III, 124 ff. *Deuntzer.*

Esmarch, Heinrich Peter Christian, 1745—1830, Rektor. E. er født i Ulsnæs i Angel 21. Febr. 1745, blev Konrektor i Slesvig 1770, Rektor sammesteds 1778, Dr. phil. 1807, Professor 1820, tog sin Afsked 1822 efter at have holdt 50aarigt Embedsjubilæum, død i Slesvig 8. Maj 1830. Han var en anset Skolemand og meget

alsidig Forfatter; for største Delen i Programmer har han saaledes behandlet Historiens Filosofi, oversat Virgils *Georgica* og *Galaterbrevet*, givet «Anleitung zu Sokratischen Ausarbeitungen in lateinischer u. deutscher Sprache» og «Anfangsgründe der Naturgeschichte, welche zugleich zur Uebung in der latein. Sprache dienen können» samt i en Række af Programmer givet Bidrag til den slesvigske Flora. 1774 skrev han en Ode: «Die Glückseligkeit Dänemarks».

Kordes, *Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex.* Lübker u. Schröder, *Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.* *S. B. Thrige.*

Esmarch (Esmark), Jens, 1763—1839, Geolog, født 31. Jan. 1763 i Hovlbjærg i Aarhus Stift, hvor Faderen, Provst Hans Jørgen E., var Sognepræst. Moderen, Else Cathrine f. Lassen, var Datter af Jubelpræsten Laurids L. i Holbæk og Udby. Allerede som Skolediscipel viste E. sin Lyst til Naturvidenskaberne. Han havde tilfældig faaet fat i en gammel Lærebog i Kemi og forskaffede sig Midler til at gjøre Forsøg ved at forfærdige Pibedæksler, støbe Knapper og lignende smaa Fingerfærdigheder, som han gjorde i Penge. Som Berzelius siger i sin Nekrolog over ham, kan kun den, der har vandret samme Vej, forstaa den Fryd, der fyldte E., hver Gang et Forsøg lykkedes med de primitive Apparater. E.s Fader havde bestemt Sønnen til den gejstlige Stand og saa kun ugjærne hans stedse stigende Interesse for Naturvidenskaberne. E. blev Student 1784 fra Randers lærde Skole og begyndte paa det theologiske Studium, men vendte sig hurtig til sin gamle Kjærlighed og kastede sig over Naturfagene og Medicinen. Han gjorde et Par Aars Hospitals-tjeneste, men opnaaede paa Professor Brünnichs anbefaling med kgl. Understøttelse at blive sendt til Bjærgseminariet i Kongsberg for at lægge sig efter Mineralogi og Metallurgi. Nu var E. kommen paa sin rette Hylde; i Løbet af 2 Aar tog han Bjærgexamen i Kongsberg og juridisk og geometrisk Examen i Kjøbenhavn, hvorpaa han fik Bestalling som Landmaaler. 1791—92 studerede han ved Bjærgværksskolen i Freiberg under A. G. Werner, et Tidsrum, som satte uudsletteligt Mærke paa hele E.s senere videnskabelige Virksomhed: han blev ivrig Neptunist til sin Død. Fra Freiberg gik E. til Chemnitz, hvor han gennemgik et Kursus i Mineralkemi, hvorved han erhvervede sig en Duelighed i Blæserørsanalyse, som selv Berzelius beundrer. Efter at have besøgt Bjærgværkerne i Siebenbürgen, Polen og Schlesien lagde han Hjemvejen over Frei-

berg for paa ny at besøge Werner og udgav paa dennes Opfordring sine Rejseiagttagelser paa Tysk (Freiberg 1798). Han kom 1797 tilbage til Danmark og blev udnævnt til Overbergamtsassessor ved Kongsberg. Sammen med C. Pram aflagde han 1798 et kort Besøg paa Bornholm for at undersøge Kullejerne. 1800 blev E. Medlem af det kgl. danske Videnskabernes Selskab, men har ikke leveret noget Bidrag til Selskabets Skrifter. Han blev 1802 Lektor i Mineralogi m. m. ved Bjærgseminariet paa Kongsberg og 1814 Professor ved Universitetet i Christiania i Bjærgvidenskab; foretog senere videnskabelige Rejser til England, Danmark og Stockholm og adskillige mineralogiske Exkursioner i Norge, hvorom han har udgivet Beretninger. Døde 26. Jan. 1839 efter lang Tids Sygelighed. E. var en dygtig Mineralkjender og havde et skarpt Øje for Naturforhold. Han opfattede saaledes Flytblokkene, Morænerne (i Lysefjorden) og Klippernes Afskuring som et Gletscherfænomen, om end han henlagde Istiden til Urtiden.

Sin Verdensanskuelse udvikler E. 1824 («Mag. f. Naturvid.» 2. Aarg. I) i «Bidrag til vor Jordklodes Historie», en Skildring, der ligesom er en Forløber for den moderne Evolutionslære i sin mest moderate Form, samtidig med at den viser E.s Kjærlighed til sit Æmne. For Eftertiden er E.s Navn især knyttet til denne Afhandling og til hans Beskrivelse af den i det sydlige Norge udbredte «Noritformation». — Foruden sin videnskabelige Virksomhed nærrede E. en varm Interesse for at ophjælpe Landets Industri og naturlige Hjælpkilder, hvad der ogsaa har givet sig Udslag i flere Skrifter (om Roesirup, Hattfabrikation, Garveri, Farveri, Ølbrygning m. m.). — E. ægtede 1798 Wibecke Thrane Brünnich († 1811), Datter af Overberghauptmand Morten Th. B. (III, 191).

Kgl. Vetensk. Akad. Handl., Stockh. 1838, S. 312 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Erslew, Forf. Lex. K. Rordam.

Esmarch, Johann Friedrich August, f. 1823, Læge. Han fødtes 9. Jan. 1823 i Tønning som en Søn af Fysikus Theophilus Christian Caspar E. og Friederike f. Homann, besøgte Gymnasierne i Rensborg og Flensborg og studerede derpaa Lægevidenskab i Kiel og Göttingen. I Krigen 1848 tjente han først som Lieutenant i Kieler Turnerkorps, derpaa som Underlæge hos Insurgenterne, blev taget til Fange ved Bov og interneret i Kjøbenhavn, men udvexlet kort efter. Endnu samme Efteraar blev han promoveret i Kiel, hvor han særlig havde sluttet sig til de berømte kirurgiske Pro-

fessorer Langenbeck og Stromeyer. Hos denne sidste, der ogsaa fungerede som Stabslæge, gjorde han baade civil og militær Assistenttjeneste og blev selv 1850 Overlæge ved Insurgentarmeen. Siden 1854 har han beklædt Professoratet for kirurgisk Klinik i Kiel og i denne Stilling erhvervet sig et betydeligt Navn baade som praktisk Kirurg og lægevidenskabelig Forfatter. Krigskirurgien har han særlig dyrket, men ogsaa givet sig af med hygiejniske Æmner; fra 1881 har han med megen Iver virket for Samaritervæsenets Fremme og ledet hele denne Bevægelse i Tyskland. Efter sin første Hustrus Død (hun var en Datter af Professor Stromeyer) blev han 1872 gift med Prinsesse Henriette Elisabeth, Datter af Hertug Christian af Augustenborg.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Biograph. Lex. der hervorrag. Aerzte II. *Jul. Petersen.*

Esmarch, Lauritz, 1765—1842, Landmaaler, Broder til ovennævnte Jens E., født i Hovlbjærg 15. Maj 1765. Tog 1795 dansk-juridisk Examen, 1796 Landmaalerexamen og fik næste Aar Bestalling som Landmaaler, men blev desuden Volontær, senere Kopist og Fuldmægtig i Rentekammeret. 1803 blev han udnævnt til Landvæsenssekretær og Chef for Jyllands og Laalands Landvæsenskantor. Som saadan udarbejdede han efter kgl. Befaling, støttet paa Kollegialakter, sin: «Historisk Efterretning om Sandflugten i Jylland» (1817, ogsaa paa Tysk s. A.). Heri paaviser han nøjere Grunden til Sandflugtens store Ødelæggelser og giver en Anvisning til at hemme den ved Beplantninger. Sammen med H. C. Ørsted berejste han Bornholm 1818 og 1819 efter kgl. Befaling for at undersøge de der-værende Kullejer og Jærnmalm, og Frugten heraf fremtræder i «Beretning om en Undersøgelse over Bornholms Mineralrige» 1—2 (1819—20). Kommissionen, som foruden Ørsted og E. ogsaa bestod af Bjærgmester Münster, som imidlertid var paa Rejse i Norge, supplerede sig med daværende Student G. Forchhammer, et for hele Foretagendet utvivlsomt saare gavnligt Skridt. Det erkjendes ogsaa i selve Afhandlingen, der, hvad det geologiske angaar, ganske er præget af Forchhammers skarpe Blik og bringer en Mængde værdifulde Iagttagelser, der altid ville bevare Betydning, om end de udviklede Theorier for længst ere afløste og ændrede. Hvor stor en Part E. har haft i Arbejdet, lader sig næppe afgjøre. Foruden disse Beretninger er E. kun Forfatter til en enkelt Tidsskriftsartikel af praktisk Indhold. Blev 1819 første Medlem af Landmaaler-

Examenskommissionen, 1822 Kommitteret i Rentekammeret, 1826 Etatsraad. Døde 1. Nov. 1842. Gift 1805 med Birgitte Petrine Bang († 1812), Datter af Dr. med. Jens B. (I, 482).

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Stamtavle ov. O. Bangs Efterkommere S. 47.

K. Rørdam.

Esmith, Adolf, —1684—, Gouvernør paa St. Thomas, yngre Broder til næstfølgende Nicolas E. Da denne sidste 1679 blev Gouvernør paa St. Thomas, befandt A. E. sig i Kurland, men sluttede sig til Broderen i Vestindien, hvor han først optraadte som Fører af et Slaveskib. Derovre blev han Hoved for sin egen Broders Modparti, der 1683 udraabte ham til Gouvernør. Hans Kone skaffede ham i Kjøbenhavn Udnævnelse til Gouvernør ad interim; men hans Regimente blev en Skandale fra først til sidst. Alene for at forebygge, at Englænderne med Magt satte sig i Besiddelse af «Røverreden» St. Thomas, maatte man 1684 udnævne en anden Gouvernør. Denne kastede A. E. i Fængsel i Steden for at sende ham hjem, saa at en ny Expedition maatte udsendes for at hente dem begge. A. E. unddrog sig Processens Følger ved at give det vestindiske Kompagni Udsigt til ved hans Hjælp at finde Vraget af et spansk Sølvskib. Han blev da atter, 1687, udnævnt til Gouvernør og stævnedes igjen til St. Thomas. Da Indbyggerne imidlertid ikke vilde vide af ham at sige, og da hans Løfter syntes at være Mundsvejr, førtes han 1688 endnu en Gang tilbage til Kjøbenhavn. Her ønskede man kun at blive ham kvit, og da han undveg til Kurland, forsvinder hans Navn her i Landet. — Hans Hustru, Charity, der oftere optræder paa hans Vegne, synes at have været en Englænderinde og ikke at have haft Børn af dette sit andet Ægteskab.

Fr. Krarup.

Esmith, Nicolas, —1680—, Gouvernør paa St. Thomas. Som eneste Ansøger om Pladsen som Gouvernør paa St. Thomas meldte sig 1679 i Kjøbenhavn N. E. eller Schmidt, som udenforstaaende jævnlige kalde ham. Af Fødsel var han en Holstener, af Stilling «Kapitajn» eller Skipper, sin Forskole havde han efter eget Sigende gjort paa Jamaica i engelsk Tjeneste, anbefalinger afgav han ikke, men Løfter des flere, saa at han fik Pladsen. Ved Midten af 1680 overtog han Embedet, men syntes kun at ville kuldaste alt, hvad hans Forgænger havde opbygget. 1682 udnævnte altsaa Kompagniet en anden Gouvernør; men inden Afløsningen endnu var gaaet i Orden, styrtedes N. E. fra Magten først i 1683 ved en lokal Revolu-

tion, der i Steden for ham indsatte hans ovfr. nævnte Broder Adolf. Selv naaede han tilbage til Kjøbenhavn, men sattes der i Fængsel. Forhørene over ham godtgjorde hurtig, at han var vanvittig, men Rettens Gang og den nøje Forbindelse mellem hans og hans Broders Sag trak Afgjørelsen i Langdrag. Højesteret tilkjendte ham vel en Erstatning hos Broderen paa over 20000 Rdl.; men da intet kunde faas, forbarmede Admiralitetsraad Jens Lassen sig over ham og ydede ham et tarveligt Naadsensbrød til hans Død. Endog derefter understøttedes «hans Hustru» paa samme Maade; men da N. E. udtrykkelig angives for ugift, den Gang han var Gouvernør, sigtes der ved hint Ord formodentlig til et Kvindfolk, der med Vanhæders Navn bortjoges fra St. Thomas kort efter hans tvungne Afrejse der fra. Der kjendes ikke Efterslægt af ham. *Fr. Krarup.*

Espersen, Johan Christian Subcleff, 1812—59, Sprogmand, fødtes i Rønne 12. Febr. 1812 og var Søn af Snedker Jens E. og Anna Christine f. Subcleff. Han blev Student fra Rønne Skole 1830, tog filologisk Embedsexamen 1840 og konstitueredes Aaret efter som Lærer ved Metropolitanskolen, ved hvilken han 1843 ansattes som Adjunkt og 1846 som Overlærer. 1857 udnævntes han til Rektor ved den højere Realskole i Rønne, hvilken Stilling han kun beklædte en kort Tid, i det han afgik ved Døden allerede 4. April 1859. Hans Hustru var Laurette Vilhelmine Emilie f. v. Bæhr (f. 6. April 1810), Datter af kgl. Livjæger Frantz Isaac Lorentz v. B. († 1817) og Johanne Margrethe f. Kolberg. — Medens E. tidligere særlig havde syslet med den klassiske Litteratur — en latinsk Afhandling af ham angaaende Appian tryktes 1851 —, kastede han sig i sine senere Aar med Iver over Studiet af sin Fødeøes Dialekt og efterlod sig ved sin Død det færdige Manuskript til en efter en lignende Plan som Molbechs «Dialektlexikon» udarbejdet righoldig bornholmsk Ordbog. I 1875 vedtog Videnskabernes Selskab at udgive dette Arbejde og overdrog Ledelsen heraf til Professor Sv. Grundtvig, som derpaa besørgede selve Ordbogen trykt. Efter hans Død er Afslutningen af Værket blevet overdraget til Professorerne V. Thomsen og L. Wimmer, der i en nær Fremtid kunne ventes at ville udsende E.s fortjenstfulde Værk, suppleret med en bornholmsk Lyd- og Bøjningslære fra de sidstnævnte to Udgivere selv.

Erslew, Forf. Lex. Indbydelsesskr. fra Metropolitanskolen 1842, S. 56 ff., fra Rønne højere Realskole 1858 S. 12 ff. og fra Roskilde Kathedralskole 1866, S. 54 f. Tidsskr. f. Philologi og Pædagogik I, 91 f. *M. Lorenzen.*

Espolin, Jón Jónsson, 1769—1836, Historiker. Efter sit Fødested, Gaarden Espihóll i Eyjafjarðar Syssel i det nordlige Island, har E. taget sit Tilnavn. Forældrene vare Sysselmand Jón Jakobsson og Sigríður Stephánsdatter. E., der fødtes 22. Okt. 1769 og privat forberedtes til Studenterexamen, deponerede ved Københavns Universitet 1789, hvor han 1792 underkastede sig juridisk Embedsexamen. Samme Aar ansattes han som Sysselmand i Snæfellsnes Syssel, hvorfra han 1796 forflyttedes til Borgarfjarðar Syssel og her fra igjen 1802 til Skagafjarðar Syssel. 1825 erholdt han paa Ansøgning Afsked, i det der af Regeringen tillagdes ham en videnskabelig Understøttelse, men blev til sin Død, 1. Avg. 1836, boende paa sin Gaard Frostastaðir. Han var gift med Rannveig, Datter af en anset Bonde, Jón Egilsson, paa Vatnshorn i Dala Syssel. E.s Navn vil særlig mindes ved hans udførlige og fortjenstfulde «Islands Aarbøger i fortællende Stil» («Íslands árbækur í sögu-formi»), der gaa fra Fristatstidens Slutning til Forfatterens Levetid (1262—1832), inddelte i 12 Dele (1821—55), en Inddeling, som dog paa en uheldig Maade krydses af andre derfra forskjellige. Aarbøgerne, hvortil Forfatteren har benyttet alle tilgængelige Hjælpemidler, trykte og utrykte, navnlig Diplomer, ældre og yngre Annaler og andre Optegnelser, juridiske og administrative Aktstykker m. v., hvortil for senere Tiders Vedkommende vel ogsaa mundtlig Tradition kommer, maa vistnok i det hele betragtes som et paalideligt Kildeskript. Indholdet er i Følge Sagens Natur hovedsagelig personalhistorisk og genealogisk; men Forfatteren stræber dog overalt at give Landets almindelige Historie og at berette denne i Sammenhæng, saa vidt Hensynet til de enkelte Aar tillader det.

E., der i sine yngre Dage ingenlunde var nogen blot og bar stuelærd og nok holdt af at vise sin ualmindelige Legemsstyrke, maa have været en umaadelig flittig Mand; foruden de nævnte voluminøse Aarbøger har han nemlig i Haandskrift efterladt sig Oversættelser og Bearbejdelser af fremmede Landes Historie i Mængde. Ogsaa som opbyggelig Forfatter optraadte E.; efter hans Død er saaledes udgivet en af ham forfattet Salmesamling og nogle «Prædikener». Endelig har han, som saa mange andre Islændere, sat historisk Stof paa Vers i de saakaldte «rímur».

Erslew, Forf. Lex. P. Petursson, Hist. eccl. Islandiæ S. 426 f. J. Pétersson, Sýslumannaæfir I, Reik. 1881—84, S. 421 ff. *Kr. Kaalund.*

v. Essen, Michael, 1746—1831, Rentekammerdeputeret, en Søn af Kantor ved Latinskolen i Husum Michael Ernst v. E. og

Elsabe f. Thomsen, fødtes 1746 (døbt 7. Nov.), blev i en ung Alder Underretsadvokat og Amtssekretær i Husum, udnævntes 1775 paa Grund af sine økonomiske Kundskaber til Sekretær ved den slesvig-holstenske Landkommission, overgik 1777 til Centraladministrationen som Renteskriver i slesvigske Kontor, blev 1778 Sekretær for de tyske Forretninger i Rentekammerets Sekretariat, 1779 Kammerraad, 1781 Justitsraad, s. A. surnumerær og 1782 virkelig Kommitteret i Rentekammeret. Han omtaltes allerede den Gang som en udmærket duelig, indsigtfuld, kundskabsrig og energisk Embedsmand og gjorde ikke under sin senere betydningsfuldere Virksomhed denne Dom til Skamme. 1789 blev han tillige Medlem af General-Vejkommissionen, 1799 Etatsraad, 1810 Deputeret i Rentekammeret, 1811 Konferensraad, 1813 Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af forskellige Finansanliggender, 1816 tillige Deputeret for Finanserne og Medlem af Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond, 1817 Kommandør og 1825 Storkors af Danebrog, 1828 Gehejme-konferensraad og døde 29. Jan. 1831. Han ægtede 8. Okt. 1773 Maria Dorothea Lassen, døbt 2. April 1752 † 1805, Datter af Fred. L. og Dorothea Catharina f. Hagen. *G. Kringelbach.*

Esskildsen, Frederik Christian, 1810—74, Departementschef, en Søn af Havnekapitajn, Lodsoldermand i Kjøbenhavn Erik E. (f. 20. Nov. 1776 † 21. Maj 1856) og Albertine Elisabeth f. Marcher (f. 10. Jan. 1782 † 15. Okt. 1848), fødtes i Kjøbenhavn 4. Marts 1810, blev 1828 overtallig Kancellist i Generalstabens Bureau, 1829 Krigs-assessor, 1831 virk. Kancellist, 1834 Krigsraad, overgik 1839 som Kancellist hos Generaladjudanten for Søetaten, blev 1841 Sekretær hos samme, udnævntes 1848 til Chef for Marineministeriets Kommissariatskontor, blev 1852 Justitsraad, var fra 1863 til sin Død, 16. Juli 1874, Direktør for Kommissariatsdepartementet, blev 1864 Etatsraad, s. A. Medlem af den internationale Kommission, som skulde fastsætte Erstatningen for de under Krigen opbragte Skibe, og 1874 Kommandør af Danebrog. Han skal have været i Besiddelse af fremragende administrative Evner og stor Energi og have røgtet sin ansvarsfulde Embedsgjerning som Direktør med en Omsigt og Dygtighed, der navnlig i 1864 kom Marinen til gode, og som han vel kunde takke for, at han til Trods for de mange Uvenner, som bl. a. hans noget kantede, frastødende Væsen havde skaffet ham, kunde bevare sin Stilling under vexlende Ministerier. Ved Siden af sin Embedsgjerning varetog han i en længere Aarrække med stor

Interesse forskellige Tillidshverv. Saaledes var han fra 1855—74 Medlem af det sjællandske Jærnbaneselskabs Kontrolkomité og fra 1865—74 et meget skattet Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation. Han blev 24. Juli 1838 gift med Jenny Olivia Wulff (f. 15. Marts 1813 † 1. Juni 1884), en Datter af Grosserer Jens Andreas W. (f. 1772 † 1851) og Olivia f. Lange (f. 1785 † 1843). *G. Kringelbach.*

Estrid, —1020—, Ulf Jarls Hustru. E., der ogsaa kaldtes Margrethe, var en Datter af Svend Tveskjæg i hans 2. Ægteskab med Sigrid Storraade, Erik Sejersæls Enke. Hun blev gift (vist før 1015) med Ulf, Thorgils Sprakaleggs Søn, der deltog i Kong Knuds Tog til England 1015 og af denne fik høje Poster. Han blev saaledes, vistnok paa Knuds Tog til Venden 1022, gjort til Høvding i Jomsborg. Senere indsatte Knud sin Svoger til Statholder i Danmark og Værge for sin Søn. I denne Stilling synes Ulf at have gjort sig skyldig i forræderske eller mistænkelige Forbindelser med den svenske Konge Anund Jacob. Af Hensyn til sin Søster tilgav vel Knud ham, men under en Sammenkomst i Roskilde brød ved en Ordstrid den gamle Vrede ud paa ny, og Knud lod Ulf myrde ved en af sine Mænd under Ottesangen i St. Lucii Kirke (29. Sept. 1026). Knud udsonede sig med E. ved at give hende betydeligt Jordegods, som hun atter skjænkede til Kirken; E. byggede ogsaa en Stenkirke i Steden for den gamle Trækirke. Senere blev E. gift med Robert (le diable), Hertug (fra 1028) af Normandie; han forskød hende snart og drog paa Pilegrimsrejse til det hellige Land (hvor han døde 1035). Af sit første Ægteskab havde E. Sønnerne Svend, Bjørn og Asbjørn. Svend, der gjerne blev betegnet efter sin Moder som den fornemste og længst levende af Forældrene, besteg Danmarks Trone. I øvrigt raader om flere Enkeltheder i E.s og Ulfs Historie Usikkerhed i Kilderne.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Estrup, Hector Frederik Janson, 1794—1846, Historiker, fødtes i Randers 5. Jan. 1794 og var en Søn af den dygtige Skolemand, ndfr. nævnte Mag. Peder E. Hector E. blev, 10 Aar gammel, Elev i den lærde Skole, og den opvakte, livlige Dreng med de lyse, krøllede Lokker udmærkede sig ved fortrinligt Nemme, Flid og Interesser, ligesom han tidlig udviklede en egen Lethed i selskabelig Omgang. Han var endnu ikke 17 Aar gammel, da han dimitteredes til Universitetet (1810). Allerede fra Studenteraarene

paavirkedes E. stærkt af sin Svoger, Historikeren Professor L. Engels-toft (ovfr. S. 526); skjønt han tog theolog. Embedsexamen med Udmærkelse (1815) og ogsaa senere havde til Forsæt at søge præstelig Virksomhed, drev en stærk Tilbøjelighed ham hen imod den videnskabelige Bane og især de historiske Studier. Allerede 1814 havde han vundet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Trældommen blandt de gamle Skandinaver, og 1817 disputerede han for Doktorgraden om Hierarkiets Skikkelse i Danmark i det 13. Aarhundrede, særlig belyst ved Kardinal Vilhelm af Sabinas Sendelse.

E. drog nu udenlands med offentlig Understøttelse og ved privat Hjælp — i hans Hjem var der stadig trange Kaar —, og overalt, hvor han færdedes i de 3 Rejseaar (1817—20), viste han en ejendommelig Lyst og Evne til at tage fat paa reelle Opgaver, hvorimod han synes i mindre Grad at have søgt til Universiteter og Forelæsninger. I Dresden, Wien og Venedig studerede han i Arkiverne og blev mange ukjendte Aktstykker og Oplysninger vær. I Egnen ved Verona foretog han Undersøgelser over formentlige Efterkommere af de gamle Cimbrer, i Roms Manuskriptsamlinger ledte han efter Breve vedrørende Nordens Kirkehistorie, og han udarbejdede paa Grundlag af gamle Kort en Afhandling om Karthagos Topografi. Men overalt nød han tillige Naturens og Kunstens Skjønhed og knyttede ved sin muntre, naturlige Optræden Venner til sig. Han var opmærksom Iagttager af de aandelige Bevægelser og gav Meddelelser om kirkelige Forhold i Schweits og i Frankrig, til hvilke Lande han begav sig efter et Aars Ophold i Italien. I Paris skrev han sit smukke Skrift «Bemærkninger paa en Rejse i Normandiet i Efteraaret 1819» (udkom 1821) og indsamlede af franske Legationsberetninger Oplysninger om Frankrigs Forhold til Norden i Tiden 1663—89. Ikke mange Historikere hjembragte fra deres Uddannelsesrejse saa planmæssig indsamlede Frugter som E.

I hvor høj Grad E. dog paa samme Tid havde erhvervet sig Overblik og Modenhed, fik han Lejlighed til at godtgjøre ved sin dygtige Undervisning i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, ved Forelæsninger paa Universitetet, ved forskellige snart efter offentliggjorte Skrifter og deriblandt ved den Lærebog i den almindelige Verdenshistorie, til hvilken han da lagde Grunden, og som udkom 1826, en af vore bedst gennemtænkte og mest tankevækkende Lærebøger, udmærket ved Klarhed og sikkert Syn paa Hovedpunkterne. 23. Juli 1822 beskikkedes han til Lektor i Geografi, Historie og Statistik

ved Sorø Akademi. Baade som Lærer for Eleverne og som Docent for Akademisterne lagde han udmærkede Egenskaber for Dagen, og da Direktørposten blev ledig, blev han 1830 konstitueret som og 1831 beskikket til Direktør for Akademiet og Skolen. Det var en vanskelig og byrdefuld administrativ Post, han saaledes overtog. Han havde været en god Kollega og blev en velvillig overordnet for Akademiets Lærere; de lysende Øjne og Mundens livlige Smil talte klart nok om hans Elskværdighed og Interesserthed. Men den Blanding af Læreanstalt og Skole, som her var tilstede, var baade mislig og utilfredsstillende, Akademiet havde kun ringe Tilgang af studerende, og de betydelige økonomiske Midler og gode Lærkræfter syntes at maatte kunne virke for et større Formaal og hidføre et mere tilfredsstillende Resultat. E. havde mange Planer om en Omdannelse af Akademiet, saaledes om et Realinstituts og et Realakademis Forbindelse med Skolen, om Organisationen af et kameralistisk Studium, men ingen af hans Planer billigedes af de overordnede, og selv ved Ordningen af den bestaaende Anstalts Forhold mente han at møde Modstand. Han var for tilbøjelig til at ile fremad og ønske hurtige Resultater, han tabte for let Modet under Modgang og besad ikke altid tilstrækkelig Haardhed, medens han paa den anden Side stundum kunde forekomme noget tilbageholden; hans Helbred havde derhos flere Gange været angrebet. Saaledes var der meget, som maatte tilskynde ham til at forlade denne Stilling, hvad hans gunstige Formuesforhold ikke heller kunde gjøre ham betænkelig ved. E. havde 1822 ægtet Jacobine Scavenius (f. 1800), en Datter af Etatsraad J. B. S. til Gjorslev, og var ved dette Ægteskab bleven formuende. Efter at hans Hustru var bleven angreben af Brystsyege, havde E. i Efteraaret 1828 fulgt hende til Sydfrankrig og Italien; hun døde i Mailand (1829). 4 Aar senere ægtede han hendes Søster Anna Christine Scavenius.

E. havde allerede beredt sig paa at trække sig tilbage fra sit Embede, da han 1835 købte Herregaarden Kongsdal (tidligere Tygestrup) ved Sorø; han fik efter Ansøgning i Jan. 1837 sin Afsked og udnævntes til virkelig Etatsraad. Som Godsbesidder virkede han ikke blot for en forbedret Drift af Hovedgaarden og Optagelse af ny Jord til Dyrkning, men ogsaa for sine Bønders Vel. Han fik Hoveriet afløst og en bestemt Driftsplan indført paa Bøndergaardene, han forbedrede Husmændenes Kaar, stiftede et Sognebibliothek, en Haandgjerningsskole og et Enkesæde for Præste- og Skolelærerenker, hvorimod han ikke kunde formaa Bønderne til at forvandle deres

Fæste til Arvefæste. E. blev 1840 valgt til Stænderdeputeret og virkede med Iver i Roskilde Stænderforsamlings Komiteer. I Skrifter og Afhandlinger udtalte han sig om Tidens brændende sociale Spørgsmaal; han kunde ikke anse Selvejendom og den frieste Udstykning som ubetinget Vinding og var imod Aagerlove og imod almindelig Værnepligt; med Iver kæmpede han for en bedre landøkonomisk Undervisning. Stadig lammedes dog hans Virksomhed ved en om sig gribende Brystsyge, og han maatte frasige sig sit Kald som Stænderdeputeret 1844. Omsider bukkede han under for Sygdommen 29. Dec. 1846. Han havde i sit 1. Ægteskab foruden en Søn, der døde et Aar efter ham, Sønnen J. B. S. E., den nuværende Konseilspræsident (s. ndfr.); i sit 2. Ægteskab havde han ingen Børn.

E. besad et betydeligt Talent som Historiker, men dette fik især sin Styrke ved hans menneskelige Personlighed, hans Karakters Renhed og det humane Sind, der gav hele hans Forfattervirksomhed som ogsaa hans Livsførelse sit Præg. Hans Studium kunde mangle kritisk Djærvhed, men hans Opfattelse var altid præget af Sundhed. E. var kun i mindre Grad udrustet med Fantasi, og til høje Syner løftedes han ikke; hans Fremstilling var klar og kort, men tillige afknappet og stundum tør, i det han hyldede den Sætning, at Sandhedens Kraft maatte være virksom nok, uden at ydre Midler vare fornødne. Derimod var E.s Følelse altid varm og levende, og den affødte ofte mandige Udbrud. Hans brændende Følelse for Fædrelandet bragte ham til tidligere end nogen anden dansk Historiker at fremsætte Danmarks Ret lige over for Hertugdømmet Slesvig og at klargjøre de vanskelige Forfatningsspørgsmaal («Om Slesvigs og Holstens Uadskillelighed efter Forsikringsakterne af 1460», 1832). Forsigtig, men stadig bestemtere søgte han at mane Regeringen til i Tide at tage Forholdsregler mod det vaagnende slesvig-holstenske Røre. Den samme Følelse bragte ham og hans Hustru til (1843) at stifte et Legat for en Docent i slesvigsk Lovkyndighed ved Universitetet i den Hensigt at drage sønderjyske studerende til Kjøbenhavn. Ved megen Velgjørenhed i Stilhed og ved flere Legater (for Enker efter Lærere ved Sorø Akademi og for Randers Skole 1833, for Valkendorfs Kollegium 1836) viste han sin store Lyst til at gavne Fædrelandet. Den varme Følelse for Ret og Uret, set efter de ulige Tidsalderes Syn og Forhold, lod ham træde op imod mangan ubillig Dom, saaledes over Middelalderens Klostervæsen, over Adelsens Forhold til Bondestanden («Tygestrup, som det var, og som det er, en historisk-statistisk Beskrivelse», 1838; «Om Livsfæste i

Danmark», 1842). Men naar E. troede at se uheldige Levninger fra Fortidens Tilstande, var han ikke bange for at bryde Staven over dem, saaledes som det skete i hans Skrift «De danske Majorater, en historisk-politisk Betragtning» (1845), hvori han paaviste det uheldige, baade for Landet og for Familierne, i Len og Fideikommisser, af hvilke derfor ingen nye burde oprettes; disse Udtalelser toge mange af hans Standsfæller ham ilde op. De Æmner, som han valgte, vare højst forskjellige og angik lige saa ofte den klassiske Oldtid (saaledes hans Afhandling om Fragmenterne af Sanchoniathon, om Kong Kleomenes III, de makariske Øer og Elisa), som Middelalderen og den nyere Tid («Absalon som Helt, Statsmand og Biskop», 1826, «Lüttichs Kamp mod Hertugen af Burgundien», «Lighedsprincippet ved Rigsdagen i Kjøbenhavn 1660»). Mest tiltaltes E. maaske af Undersøgelser, hvori geografiske, ethnografiske eller statistiske Elementer spille en Rolle, og han opsøgte snarere med Forkjærlighed de hvilende Tilstande end Begivenhederne. Hans Enke († 1882) foranstaltede hans samlede Skrifter udgivne i 3 Bind 1851. — E. var 1824 bleven optaget til Medlem af Danske Selskab, 1833 i Videnskabernes Selskab.

E.s Saml. Skrifter I. Erslew, Forf. Lex. Joh. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Estrup, Jacob Brønnum Scavenius, f. 1825, Statsmand. E., der er en Søn af ovfr. nævnte Etatsraad Hector Frederik Janson E. og dennes første Hustru, er født i Sorø 16. April 1825. Af de to Egenskaber, Videnskabsmanden og Godsejeren, som Faderen forenede, var det afgjort den sidste, der dannede Maalet for Sønnens Udvikling. Han tog Forstexamen i 1844 og (gav sig derpaa i Færd med Forberedelsen til Landmaalerexamen) At han i 1846 arvede Godset Kongsdal i Holbæk Amt, afholdt ham ikke fra at fuldføre sin Plan, og hans Navn findes i Fortegnelsen over Landmaalerne fra 1847. I 1852 overtog han tillige Skafføgaard i Randers Amt, hvor han siden har haft Domicil.

** fik derved tillige det til at udøve Landmaalerenskab.*

Danske Godsejere og danske Bønder, der ere anlagte for offentligt Liv, begynde i Amsraad og Sogneraad og ende i Lands-ting og Folketing. E. kom til at danne en Undtagelse fra denne Regel nærmest derved, at han i sin Ungdom idelig droges bort fra Hjemmet og dets stedlige Anliggender af sin svage Helbred, der nødte ham til at søge til Syden. Naar E. har overvundet sin Brystsygdom og er bleven kraftigere med Aarene, er det sket ikke mindst

ved Viljens Magt, ved Selvbeherskelse og hensynsløs-samvittighedsfuld Gjennemførelse af en regelbunden og sund Levevis. At E.s Karakter, saaledes som den har vist sig i det offentlige Liv, har modtaget Paavirkning fra denne Ungdommens og Manddommens Kamp med et svagt Legeme, er utvivlsomt.

E. begyndte altsaa sin offentlige Løbebane som Rigsdagsmand, i det han fra 1. Dec. 1854 indtil Opløsningen den paafølgende Sommer repræsenterede Randers-Kredsen i Folketinget. Det væsentligste politiske Hverv, der i E.s korte Folketingstilværelse overdroges ham, var at være Medlem af det Femogtyvemands-Udvalg, som af-æskede Ministeriet Ørsted Forklaringer i Anledning af de overordentlige Rustninger i Finansaaret 1854—55. E. sluttede sig til det Mindretal, som vilde frafalde Erstatningsansvar, men opretholde det konstitutionelle Ansvar.

Nogle Aar gik nu hen med adskillig kommunal og associativ Virksomhed. Tillige indgik E. i denne Hvileperiode fra det politiske Liv Ægteskab, i det han 3. Sept. 1857 ægtede Regitze Charlotte Conradine Arminie Baronesse Holsten-Charisius (f. 21. Avg. 1831), Datter af Gehejmekonferensraad, Kammerherre Adam Christoffer Baron H.C. til Baroniet Holstenshus og Augusta Magdalena f. Friccius v. Schilden. 14. April 1864 indvalgtes E. i Rigsraadets Landsting, og siden Grundlovsforandringen i 1866 har han været iblandt Landstingsmændene for 9. Kreds (Aarhus, Randers og en Del af Viborg Amt). Rigsraadets Landsting havde i hans Medlemstid ét Spørgsmaal, der beherskede alt: den nye Grundlov, som Fredslutningen i 1864 gjorde nødvendig, og Erfaringerne efter 1849 gjorde ønskelig. Under Forhandlingerne om denne var E. en ihærdig Talsmand for *Hartkornet*, for Grundbesiddelsens politiske Mission, for det Fædrelandssind, som den garanterede, og den Selvstændighed, som den ydede. Han stillede strax i Samlingen 1864—65 i Overensstemmelse hermed Ændringsforslag, som dog ikke vedtoges. Senere var han et virksomt og indflydelsesrigt Medlem af begge Fællesudvalgene, til hvis Flertal han hørte. Resultatet af det sidstes Arbejde blev den nuværende Grundlov, som Ministeriet Bluhme ikke vilde paatage sig Ansvaret ved at gennemføre. 10. Okt. afholdtes i Hotel Fønix den festlige Sammenkomst af «store og smaa Bønder», i hvilken bl. a. Grev Frijs og E. deltog, og en Maaned efter var den nye Konstellation ved Magten. 6. Nov. 1865 udnævntes Ministeriet Frijs, i hvilket E. havde Sæde som Indenrigsminister. Ministeriet modtoges halv kølig baade af Bondevennerne og de national-

liberale, men E. hilstes dog i «Dagbladet» som en oprigtig og begejstret Ven af den konstitutionelle Frihed og Danmarks nationale Selvstændighed.

Det var dog hverken Frihedsbegejstringens eller Nationalfølelsens store Felter, tagne i disse Ords sædvanlige Mening fra 1848 til 1866, paa hvilke Ministeriet Frijs' Indenrigsminister skulde bevæge sig. Det Udtryk for Nationalfølelsen, hvortil der først og fremmest trængtes, var en Ophjælpning af Landets Velstandskilder efter Krigens Veer, og det Omraade, hvor Frihedsprincippet nu havde at bryde frem, var ikke Politik, men Kommunalforvaltning. Til Samfærdselsvæsenets Fremme udrettede E. meget. Efter at han først havde gennemført Statens Overtagelse af de jysk-fynske Jærnbanners Drift fra det engelske Konsortium, der i 1861 havde overtaget Anlægget og Driften af disse, skred han til Jærnbanenettets Udvidelse ved Baner i Vendsyssel, fra Skanderborg til Silkeborg og langs Jyllands Vestkyst til Esbjerg; Havneanlægget ved Esbjerg, der senere er voxet op til at have væsentlig Betydning for Danmarks Export, satte han ligeledes igjennem. Af private Baneanlæg erhvervede han ved Lov Bemyndigelse til at give Koncession paa den sydsjællandske og den nordvestsjællandske Jærnbane; endelig gennemførte han ogsaa den omfattende Reform af Vejevæsenets Bestyrelse. Paa Kommunalforvaltningens Omraade gennemførte han Landkommunalloven af 6. Juli 1867 og Kjøbstadkommunalloven af 26. Maj 1868, og ligeledes blev Loven om Borgerrepræsentantvalg i Kjøbenhavn af 23. Dec. 1865 til under hans Regime. «Jærnbaneministeren» E. blev en overordentlig paaskjønnet Mand, ubetinget Ministeriets populæreste Medlem, baade i Befolkningen — og da naturligvis mest i Jylland, hvor de to Ting: at gennemføre noget i Jylland og at eje Gaard og Grund i Jylland ere de sikreste Adkomster til Popularitet for en Minister — og tillige i Rigsdagen, hvis Øre han helt og fuldt havde. E. blev ikke til Ministeriet Frijs' Afgang. 22. Sept. 1869 afgik han tillige med Kultusminister Hansen og Marineminister Suenson, men af højst forskellige Grunde: de 2 sidstnævnte, fordi de ikke egnede sig til parlamentarisk Virksomhed, E., fordi hans nedbrudte Helbred gjorde Hvile til en Nødvendighed.

Under Ministeriet Holstein opnaede «det forenede Venstre» Flertal i Folketinget, og Kampen optoges nu med fuld Kraft for at gennemføre Folketingets Overvægt i Statsstyrelsen. Landstingsmand E.s Stilling hertil var given: hans Stræben under Forfatnings-

revisionen havde været at skabe et stærkt Landsting, og hans Standpunkt, som han dog efter hele sin Natur ikke forfægtede paa nogen agitatorisk eller propagerende Maade, var nu, at Landstinget skulde bruge sin Styrke. Da Ministeriet Holstein i Juli 1874 opløstes, nærmest paa Grund af Mangel paa indre Sammenhold, skete der Henvendelse til E. om at træde i Spidsen for et nyt Kabinet. E. vægrede sig derved. Han fandt overhovedet ikke, at der forelaa tilstrækkelig Grund til et Ministerskifte, en Opfattelse, der ogsaa skal være næret paa allerhøjeste Sted, og han troede, at det ikke vilde være Grev Holstein vanskeligt at rekonstruere Ministeriet. Dertil kom den mere udvortes og tilfældige Omstændighed, at flere af de Mænd, der Aaret efter kom til at danne Ministeriets Støtter, nu, da han søgte dem for at forhandle med dem, vare bortrejste i længere Sommerferier. At en saa svag Kombination som Ministeriet Fønnesbech skulde blive Resultatet, kom uventet for E. Dette Ministerium varede kun et Aar. Efter dets Fald -- eller Salg -- skete der først Henvendelse til Grev Frijs, der afslog Opfordringen. Derefter rettedes Anmodningen til E., som 11. Juni 1875 havde sit Ministerium færdigt. Ved Dannelsen af dette vare to Synspunkter afgjørende for ham. Det ene var, at hans Ministerium skulde være et rent og klart Udtryk for Landstingets Flertal, hvorfor han ansaa dettes ledende Mænd for ligefrem forpligtede til at følge hans Opfordring. Det andet var, at man burde undgaa, i alt Fald strax, at benytte de samme Personligheder, som havde haft Plads i det forrige Ministerium.

Før 1864 laa Ministeriets politiske Tyngdepunkt i Udenrigsministeriet. At denne Portefeuille hyppigst var forenet med Konseilspræsidiets, var det ene naturlige. I den Kamp, som nu skulde komme, maatte Tyngdepunktet til syvende og sidst komme til at ligge der, hvor Landets Pengekasse er. Intet var derfor rimeligere, end at Konseilspræsidenten selv stillede sig paa Finansministerens Post. Hermed være ikke sagt andet, end at E. nærede Haab om fredelig Hidførelse af en modus vivendi mellem Lovgivningsmyndighederne. Hans gamle Kjærlighed til Tanken om den store og den lille Grundbesiddelses Solidaritet var ikke udslukket og er det næppe den Dag i Dag. Men lige saa sikkert er det, at E., der mere end Politikere, som ved andre Fortrin overstraale ham, har Øje for en Sags og en Stillings Konsekvenser, fra første Færd var fast bestemt paa, om det blev fornødent, at føre Kampen for Kongens og Landstingets Stilling ved alle de Midler, som Grund-

loven indeholdt, derunder navnlig dens § 25. Og naar Maalet er klart, gaar det i Henseende til Taktikken under en lang politisk Kamp altid til en vis Grad efter Guizots Regel: «On se conduit au jour le jour, selon la prudence et la nécessité». Til E.s Opgaver hørte ved Siden af Hævdelsen af den forfatningsmæssige Magtfordeling tillige Styrkelsen af Landets Forsvar i Henseende til Personel, Materiel og Tilvejebringelsen af faste Støttepunkter, særlig ved Kjøbenhavn, hvor Landets Hovedforsvar efter sagkyndiges Anskuelse maatte koncentreres, efter at Flaadeudviklingen andensteds havde gjort det umuligt for den danske Flaade at forebygge et Bombardement af Hovedstaden fra Land- og Søsiden. Til Løsningen af sine Opgaver medbragte E. foruden de Betingelser, der laa i hans egen Karakter og Personlighed, og foruden den ubetingede Tillid, som han nød hos Kongen, i Landstinget og hos en betydelig Del af Befolkningen, end videre en særdeles gunstig Forudsætning i den Ensartethed og den politiske Evne, der prægede det øvrige Ministerium, af hvilket endnu kun hans betydeligste Støtte, Justitsminister Nellesmann, er tilbage.

At skildre E.s Regeringsvirksomhed vilde være enstydigt med at skrive Danmarks politiske Historie fra 1875—90. Det kan ikke gøres paa de Blade, som her staa til Raadighed, og Tiden til denne Gjerning er heller ikke inde endnu. Kun en Række Hovedpunkter maa kortelig berøres.

Efter at der allerede i de nærmest foregaaende Aar var forelagt betydningsfulde Forsvarsforslag, forlangte Ministeriet E. i Rigsdagssamlingen 1875—76 overordentlige Bevillinger til Beløb 33 Mill. Kr. En Del af Folketingets Flertal gjorde et Tilbud om en Bevilling paa 30 Mill. Kr., der imidlertid dels skulde anvendes til de saakaldte «flydende Forter», dels var betinget af Vedtagelsen af en Indkomstskat. Folketinget opløstes, og nye Valg fandt Sted 25. April 1876. Resultatet var et stort Nederlag for Højre: Partiet tabte 15 Kredse, og i det nyvalgte Folketing talte Venstre 74 Medlemmer. Efter dette ansaa Ministeriet det for unyttigt i de nærmeste Aar at drage Forsvarssagen frem. Ikke des mindre var Spændingen fremdeles stærk imellem Venstre og Regeringen. I Juli 1876 erklærede J. A. Hansen paa et Møde i Haslev, at Regeringen skulde «jages væk ligesom Holstein-Holsteinborg», og i næste Rigsdagssamling blussede Kampen op paa Finansloven. Striden grupperede sig om de bekjendte «5 konstitutionelle Punkter». I Fællesudvalget gav Mindretallet (Venstre) vel efter paa flere Punkter, særlig Stiftsmidlerne og

Kronborg Amtstue, men der var Uenighed nok tilbage, og et Forslag fra Mindretallet om at meddele E., at en Overenskomst var mulig, men ikke under dette Ministerium, vandt ikke Flertallets Tilslutning. Man var naaet til Finansaarets sidste Dag. En midlertidig Bevillingslov dækkede kun Tidsrummet fra denne indtil 15. April. Da indtraf den bevægede Episode af 31. Marts, i hvilken Folketingets Formand, Krabbe, afskar E. fra at tale. 4. April sluttedes Rigsdagen. 12. April udstedtes den foreløbige Finanslov, som kun indeholdt de Poster, om hvilke begge Rigsdagens Afdelinger havde været enige, i det Ministeriet dog i den nedlagte Forestilling om den foreløbige Finanslovs eller rettere Bevillingslovs Udstedelse, som offentliggjordes, udtrykkelig reserverede Kongens Ret til at gaa videre, naar Statsvellet krævede det, da dette, naar en af Rigsdagen vedtagen Finanslov mangler, er den eneste Maalestok for, hvad der kan udgives. Den foreløbige Bevillingslov vakte paa én Gang Harmen og Bestyrtelse i Venstre, som i Grunden havde ventet, at E. i sidste Øjeblik vilde blive bange for at gjøre Skridtet, og som desuden var ikke lidt generet ved den J. A. Hansenske Katastrophe, som indtraf netop samtidig; men den øvede en samlende og vækkende Indflydelse paa Højre. Om Efteraaret forkastede Folketinget (7. Nov.) den foreløbige Finanslov, men inden Udløbet af næste Døgn tilvejebragtes der under hele Situationens Tryk ved det moderate Venstres Medvirken og imod Bergs Modstand en midlertidig Bevillingslov, som i et kort før Midnat afholdt Statsraad kunde modtage kgl. Stadfæstelse. E.s Holdning under Dagens febrilske Virksomhed var, som den plejer i slige Situationer at være, nærmest den velvillige Neutralitet.

Efter 8. Nov. 1877 splittedes Venstre, og først i Midtvinteren 1878—79 var Krisen igjen akut. Folketinget nægtede at yde Hjælp til de vestindiske Plantere, som vare ruinerede ved Negeroprøret paa St. Croix i Okt. 1878. 10. Dec. opløstes Tinget, og 3. Jan. 1879 fandt Folketingsvalgene Sted, ved hvilke Højre vandt 12 Kredse.

I den nærmeste Tid efter Valgene lykkedes det Ministeriet E. at gennemføre forskjellige vigtigere Reforme. Ogsaa Forsvarssagen toges op, en ny Søværnslov udkom, Hærloven fik et betydningsfuldt Tillæg, og nyt Skyts bevilgedes. I Rigsdagssamlingen 1879—80 gjorde E. imidlertid det, som Fremtiden viste, urigtige Skridt at udtage Dyrtidstillægget af Finansloven under Hensyn til, at nye Lønningsforslag vare forelagte. Følgen blev, at Dyrtidstillægget betragtedes som ude af Verden, og at Lønningslovene ikke frem-

medes. I næste Rigsdagssamling var der fuld Konflikt om denne Sag foruden forskellige andre, deriblandt navnlig Statskassens Tilskud til Universitetet og Anskaffelsen af et Panserbatteri. Samtidig var Lovgivningsarbejdet næsten stoppet op, i det der af 57 Lovforslag i Samlingen 1880—81 indtil 7. Maj kun var gennemført 6. 7. Maj fandt da Opløsningen Sted ved et aabent Brev, i hvilket E. brugte det skarpe og stærkt kommenterede Udtryk, at Folketinget havde manglet «Evne eller Vilje» til Sagernes Fremme. Ved Valgene 24. Maj tabte Højre 1 Kreds. I den nyvalgte Sommerdagsdag lykkedes det ikke at komme til et Forlig. En ny Opløsning fandt Sted, og Valgene 26. Juli gav det Resultat, at Højre tabte 6 Kredse.

Valgene i 1881, paa de Æmner, som da vare fremme, og med det korte Mellemlum, der levnedes, betegne utvivlsomt et svagt Afsnit i Ministeriet E.s Politik. Disse Valg inspirerede Modstanderne til at slaa ind paa den saakaldte Visnepolitik, de gave den saakaldte «liberale» Bevægelse Vind i Sejlene, og de lagde Grund til det for Regeringen lidet heldige «Majforlig» det paafølgende Foraar. Men overses bør det ikke, at E. havde Føje til at vente, at hele Højre med større Enighed og Kraft havde samlet sig om Regeringens Program, — ikke mindst efter den Holdning, som enkelte betydelige liberale Politikere i Rigsdagen havde indtaget, og hvorved de næsten syntes at ville drive Regeringen frem.

Finansaaret 1881—82 levedes til Ende paa en midlertidig Bevillingslov, som E. i Sommeren 1881 havde gennemført, og næste Foraar kom det til det bekjendte «Majforlig» om Finansloven for 1882—83. E. accepterede Forliget, men havde ingen fremtrædende Del i dets Tilblivelse. I Højre vakte det højst modstridende Følelser.

De 2 næste Rigsdagssamlinger gik hen under voxende Spænding mellem Ministeriet og Folketinget. Lovforslag om Kjøbenhavns Befæstning, der støttedes ved en Adresse med 106119 Underskrifter, som 15. Dec. 1883 overrakte Kongen, forkastedes i begge Samlinger i Folketinget. Ogsaa E.s Forsøg paa at gennemføre en Toldreform mislykkedes, i det han ikke saa sig i Stand til at gaa ind paa den betydelige Nedgang i Statens Indtægter, som Folketinget satte som Betingelse for Reformen. Ved Valgene 25. Juni 1884, hvor E.s Modstandere: liberale, Venstre og Socialdemokrater første Gang gik samlede til Valg, tabte Højre 5 Kredse, deriblandt 3 kjøbenhavnske og Frederiksberg.

Atter skærpedes Oppositionen imod Ministeriet E. nogle Grader, inciteret bl. a. ogsaa ved den Sverdrupske Episode i Norge, som indtraf paa samme Tid. «Visnepolitikken», der havde hersket siden Efteraaret 1881, udøvedes nu under den Form, at Lovforslagene forkastedes med en Dagsorden, som erklærede Forhandling med Regeringen for ørkesløs. De af Landstinget vedtagne Forsvarslove delte denne Skæbne. Hvad Finansloven angik, stod man i Marts 1885 over for hinanden i Fællesudvalget med 130 Uenighedspunkter. Nogle fjærnedes, men langt fra alle. I en Adresse til Kongen tilkjendegav Folketinget, at en Overenskomst om Finansloven vilde kunne naas, naar Ministeriet fjærnedes, men Kongen, der fra Landstinget modtog en Modadresse, erklærede ikke at kunne lade sig sætte et saadant Vilkaar for en Finanslovs Vedtagelse. Der gjordes flere Forsøg paa at finde en Form for en midlertidig Bevillingslov, om hvilken Tingene kunde enes, men de strandede paa Folketingets Vægning ved at forlade den tidligere anvendte Formel, hvis mislige Dobbelttydighed Finansaaret 1881—82 havde godtgjort. 1. April 1885 udstedtes en foreløbig Finanslov, hvis Ramme ikke var begrænset ved de af Folketinget foretagne Nægtelser, og siden dette Tidspunkt er Finanshusholdningen ført paa foreløbige Finanslove.

I den første Tid efter Udstedelsen af den foreløbige Finanslov af 1885 fremtraadte Misstemningen i den oppositionelt sindede Del af Befolkningen i skarpe, stundum endog voldsomme Former. I Tale og Skrift antog Agitationen en hidtil ukjendt Karakter, væbnet Modstand imod Myndighederne forberedtes paa forskellige Steder gennem de saakaldte «Riffelforeninger», Opfordringer til Skattnægtelser offentliggjordes jævnlig, og en Række sporadiske Tilfælde af Skattnægtelse forekom. Ved Rigsdagens Sammentræden om Efteraaret forkastede Folketinget Finanslovsforslaget for 1886—87, og i Folketingssalen førtes der fra flere Taleres Side et overordentlig heftigt Sprog. Bevægelsen kulminerede i et Mordattentat, som 21. Okt. 1885 af en ung Typograf ved Navn Julius Rasmussen foretoges over for E. uden for dennes Bopæl paa Toldbodvejen i Kjøbenhavn. Gjerningsmanden affyrede 2 Skud med en Revolver, uden at det dog lykkedes ham at tilføje E. nogen Skade. E. viste strax megen Koldblodighed over for Livsfaren, hvorimod Begivenheden som socialt-politisk Fænomen gjorde et dybt Indtryk paa ham. Regeringen, der allerede ved en foreløbig Lov af 5. Maj 1885 havde grebet ind over for Riffelbevægelsen, udstedte nu foreløbige Love om Oprettelse af et militært Gendarmerkorps og om overordentlige

Politiudgifter (begge af 27. Okt. 1885) samt om Straffebestemmelser imod agitatoriske Udskejelser (2. Nov. 1885), hvortil senere kom en foreløbig Lov om Ansvar for Dagblade og Ugeblade (13. Avg. 1886), sigtende til at hindre Benyttelsen af «Straamænd» som ansvarhavende for saadanne periodiske Skrifter. En roligere Stemning bredte sig over Landet, og kun undtagelsesvis forefaldt der i den følgende Tid alvorligere Excesser, særlig i Jylland. Ogsaa paa Rigsdagen gjorde snart en mere maadeholden Retning sig gjældende, Forhandlingerne gjenoptoges, navnlig efter Bruddet mellem den Bergske Fraktion og «det forhandlende Venstre», og en Række større og mindre Love udkom i de følgende Aar. Særlig efter Valgene 28. Jan. 1887, ved hvilke Højre vandt 8 Pladser i Folketinget tilbage, tog Lovgivningsarbejdet atter nogen Fart, hvorimod den mere yderliggaaende Retning i Oppositionen imod Ministeriet E. atter vandt Terræn efter Valgene 21. Jan. 1890, ved hvilke Højre tabte 3 Pladser. Finanslovene, om hvilke der i Foraarene 1887, 1888 og 1890 foruden de offentlige Forhandlinger tillige førtes Forhandlinger underhaanden mellem E. og Medlemmer af det maadeholdne Venstre, som af Berg blev angrebet stærkt herfor, strandede derimod endnu stadig, dels paa Udgifterne i Anledning af de foreløbige Love, dels paa Uenighed om Københavns Befæstning. Denne sidste er i de forløbne Aar, i hvilke Regeringen paa eget Ansvar har ført Statshusholdningen, fremmet saaledes, at der paa Landsiden er udført en lettere Befæstning til Sikring imod Overrumpling, i alt med en Bekostning af o. 13 Mill. Kr., og at der i 1890 er paabegyndt Anlægget af et Fort paa Middelgrunden.

Som Finansminister har E. været den gyldne Middelvejs Mand. I Finanshusholdningen som i Forfatningsstriden har han været Ligevægtens Repræsentant. Hans Opgave har været at sikre Balance i Finansstyrelsen, vel at mærke ikke blot under en forbigaaende Perodes kunstige Udgiftsbesparelse, men ogsaa for den forudselige Fremtid, i hvilken Reformerne trænge paa til Løsning og kræve Penge. Fra dette Standpunkt har han paa den ene Side holdt igjen paa Forsvarsudgifterne for de borgerlige Reformers Skyld, paa den anden Side sørget for, at Bunden af Statskassen ikke skulde blive naaet, før Forsvarsvæsenets Krav vare fyldestgjorte. Fra dette Standpunkt har han ogsaa hævdet Kompensationspolitikken i Told-sagen, en Politik, der i sin Tid var Gjenstand for megen Mistvivl ogsaa i Højre, men hvis Rigtighed har vundet stigende Anerkjendelse i Aarenes Løb. Og hvad de almindelige Verdensprincipper

angaar, Frihandelsretningen og Beskyttelsessystemet, som i hans Administrationstid have rejst sig til frisk Kamp ude og hjemme, har han ligeledes indtaget en Ligevægtens Stilling, der har præget hans Forslag til Toldreformer. Som større Opgaver, Finansminister E. har gennemført, skulle vi nævne Statens Kjøb af de sjællandske Baner (1880), Statsgjældens Konvertering fra 4 til $3\frac{1}{2}$ pCt. (1886) og en forbedret Beskatning af Brændevinsbrænding (1887).

E., der ved sin Afgang fra Indenrigsministeriet i 1869 blev Storkors af Danebrog, blev i 1878 paa Kongens Fødselsdag dekoreret med Elefantordenen. Titler har han aldrig haft eller ønsket at have.

Viljekraften er den herskende Egenskab hos E. Selve hans ydre Personlighed og Optræden bære Præg deraf. Der er, baade naar han taler offentlig, og naar han samtaler, noget distinkt og energisk over ham, noget af en Mand, der altid er paa sin Post, noget spændstigt og aarvaagent, og Begreber som dolce fa niente eller laisser aller ere fjærnt fra det Indtryk, han fremkalder. Under en spændt Situation udtalte han en Gang i Folketinget, at man kunde forlade sig paa, at han ikke skulde blive nervøs, hvorledes det end gik. Andre ville være tilbøjelige til at sige, at E. netop gjør et vist Indtryk af Nervøsitet. Sandheden er formodentlig, at han er en nervøs Mand, der i smaa og store Situationer forstaar at handle, som om han ingen Nerver havde.

En politisk Gjerning som E.s udføres imidlertid ikke alene ved Karakterens Egenskaber. Allerede som ganske ung Politiker var E. anerkjendt som et skarpt, klart og hurtigt Hoved, og han har i sin lange Ministervirksomhed — E. har været Minister i 19 Aar, medens Hall, hvis Ministerkarriere tidligere regnedes for at være af enestaaende Længde, i alt kun var det i 13 — erhvervet sig en Fortrolighed med det offentlige Livs Forhold som kun faa. Krieger har en Gang i Landstinget med Føje fremhævet, at E., skjønt han ikke er Jurist af Fag, besidder den stringente Tænkning, som Uddannelsen i Retskyndighed tilsigter at udvikle. E., der altid i sit Ministerium har haft et stærkt personligt Initiativ, er tillige i Besiddelse af et frugtbart og omfattende Blik for en politisk Situations Muligheder og de Veje, som den anviser. En vis Stivhed er ofte fremhævet som en Fejl hos E. Bebrejdelsen har maaske nogen Berettigelse, men kommer ikke i Strid med, hvad her er sagt. E. har den Bøjelighed, som hører til for at handle efter ethvert givet Øjeblikks Krav, men ikke den, som gjør det let for en Mand at

søge andre og sætte sig i personligt Forhold til dem. Maaske staar det i nogen Forbindelse hermed, at E. i en ganske usædvanlig Grad nyder, hvad nok saa højtstaaende og udmærkede Mænd ingenlunde altid erhverve sig, nemlig personlig Respekt, dette, at ingen falder paa at glemme, hvem han er, dette, ved den blotte Fremtræden at øve Paavirkning. I politisk Henseende har dette ofte været E. en Force, og det har bidraget sit til, at hans Politik og hans Person ere blevne og ere vedblevne at være Samlingsmærket for Højres forskellige Afdelinger.

E.s politiske Livsgjerning er ikke sluttet endnu, men noget af, hvad han havde sat sig for at føre igjennem, er opnaact. Dommen over hans Værk og hans Stræben vil tilhøre en senere Eftertid. Men Historien vil ikke nægte ham den Anerkjendelse, som den skjænker de Mænd, lykkelige eller ulykkelige, der uegennyttig have sat deres Existens ind paa at legemliggjøre Tanker, som kraftig have trivedes i deres Samtid. *M. P. Friis.*

Estrup, Peder, 1756—1818, Skolemand, Præst, sidstanførtes Farfader og næstforriges Fader, blev født 6. Okt. 1756 i Nibe, hvor hans Fader, Christen E., der tidligere havde været Forpagter paa Lindenberg, den Gang levede; hans Moder, Magdalene f. Engelstoft, døde ved hans Fødsel. Kun 2 Aar gammel mistede han ogsaa sin Fader, og han blev nu antaget i Søns Sted af Morbroderen, den senere Provst, Mag. Chr. Engelstoft (s. ovfr. S. 523), af hvem han ogsaa dimitteredes til Universitetet 1772. Ved Universitetet nød han saa vel af Lærerne som af sine medstuderende den største Anerkjendelse for sine fortrinlige Kundskaber, navnlig i Græsk. Han underkastede sig saa vel filologisk Skoleembedsexamen som theologisk Attestats. 1782 tog han Magistergraden og blev samme Aar Hører ved Kjøbenhavns Skole. I denne Stilling giftede han sig (1785) med den jyske Provstedatter Gedske Cathrine Jungersen († 1830 i Kjøbenhavn). Fra Kjøbenhavn forflyttedes han 1788 til Rektorembedet i Randers og tilbragte her 15 lykkelige Aar, anerkjendt som en udmærket Skolemand. Ugunstige økonomiske Forhold i Forbindelse med Ulyst til at bøje sig ind under den nye Undervisningsplan, som paatænktes for de lærde Skoler, bevirkede, at han søgte gejstlig Befordring. 1803 kaldtes han til Sognepræst i Nykjøbing paa Falster, men vendte allerede samme Aar tilbage til Randers som Sognepræst ved St. Mortens Kirke og Provst i Støvring Herred. Men Præstegjerningen blev aldrig for ham, hvad

Virksomheden i Skolens Tjeneste havde været. Agtet og afholdt døde han 31. Dec. 1818. I Koret i St. Mortens Kirke er opsat en Mindetavle over ham. Hans Søn, ovfr. nævnte H. F. J. E., har givet en livfuld Karakteristik af ham. Konferensraad, Prof. L. Engelstoft var gift med hans ældste Datter.

H. F. J. Estrups Saml. Skrifter III, 519 ff. I. Barfod, Den falsterske Gejstlighed I, 26 ff. Hundrup, Lærerstanden ved Randers lærde Skole S. 18 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. III, 369 f. *A. Jantzen.*

Ettersen, Johan, —1652, Handelsmand og Industridrivende, var i Christian IV's Tid en driftig Borger i Kjøbenhavn. 1635 overdroges det ham med flere at have Tilsyn med Postbudene. Han drev Hvalfiskefangst, dels alene, dels sammen med det islandske Kompagni. Men hans Handeler gik ikke af uden Retstrætter. 1635 var der Uenighed mellem ham og Tolderen «udi Øresund» Villum Mortensen Rosenvinge om et af dem i Holland til Regeringen kjøbt stort Parti Krudt, og sin Hvalfiskefangst drev han ikke altid inden for de tilladte Grænser. Mellem sine Ejendomme i og ved Kjøbenhavn havde han et Garveri, men han nøjedes ikke med denne industrielle Bedrift. 1633 forpagtede han Kongens Farveri bag Vandkunsten i Forbindelse med Valkemøllen Strandmøllen. 1636 blev han Ejer af Farveriet, og Strandmøllen udvidede han først med en Kornmølle (1635) og derpaa med en Papirmølle (1643), til hvis Drift han 1647 fik Eneret til Kludesamling i Kjøbenhavn og Christianshavn. 1650 fik han Bevilling til Gjæstgiveri i Vedbæk. Formentlig 1633 ægtede han Mette Christoffersdatter, en Datter af Renteskriver Christoffer Iversen. Han døde i 1652, hans Enke levede endnu 1672.

C. Nyrop, Strandmøllen.

C. Nyrop.

Euchel, Gottlieb, ^(hebraisk: Jechiel) 1767—1830, jødisk Lærd, Kjøbmand, var født i Kjøbenhavn 14. Juli 1767 som Søn af Kjøbmand ^{Abraham} ~~Jechiel~~ E. Han rejste for at studere den jødiske Litteratur og Filosofi til Tyskland og opholdt sig navnlig i Königsberg og Berlin, i hvilke to Byer han havde Slægtninger, derimellem Moses Mendelssohns bekjendte Biograf ^{L. v. Broder} Isak Euchel. Denne, der vistnok er født i Kjøbenhavn 1756 (ofte angives som Fødested og -aar: Königsberg 1758) og døde som Kjøbmand i Berlin 14. Juni 1804, var en af de lærdeste Repræsentanter for den eftermendelssohnske Skole i Tyskland, hvilket Land han efter sin hele Udvikling ganske tilhører. Til denne Skole, der fik Navnet «Measim» efter det af I. E. og andre grundede

hebraiske Tidsskrift «Ha-Meassef» eller «Samleren», sluttede G. E. sig ganske. Efter at være vendt tilbage til Kjøbenhavn nedsatte han sig som Grosserer og giftede sig med Frederica Henriques (f. 1778 † 17. Juli 1821). Med sine grundige Kundskaber blev han til stor Hjælp for M. L. Nathanson, da denne energiske, men paa jødisk Omraade ulærde Mand ved Oprettelse af Skoler og Tilvejebringelse af Lærebøger søgte at uddanne den kjøbenhavnske jødiske Ungdoms Aand. Som Talsmand for sine Trosfæller udad til optraadte E. 1796 lige over for den da af Regeringen nedsatte Kommission og 1813 under det livlige Røre, der var vakt ved Thaarups Oversættelse af «Moses og Jesus». Paa Grund af sin Sysselsættelse som Forretningsmand kom han kun til at udgive faa og smaa Skrifter, men havde hos sine samtidige, saa vel Jøder som kristne Videnskabsmænd, et meget anset Navn for sine udbredte Kundskaber og smagfulde Skrivemaade. Han døde i Kjøbenhavn 7. Juni 1830.

Erslew, Forf. Lex. Museum I, 139 f.

D. Simonsen.

Euphemia, —1330, Dronning, var en Datter af Hertug Bogislav IV af Pommern og blev nogle Aar før 1307 gift med Christoffer (II), den Gang Hertug af Estland, senere Konge af Danmark. E. delte sin Ægtefælles vexlende Skæbne og urolige Liv. Da den danske Krone første Gang tilfaldt Christoffer (1319), opholdt han sig landflygtig i hendes Hjemland; hun saa ham for anden Gang overtage Tronen i Febr. 1330, men nogle Maaneder efter døde hun, 26. Juli. Om hendes Gravmæle i Sorø Kirke og om hendes Børn henvises til Art. Christoffer II (III, 578).

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Ewald, Carl, 1789—1866, Officer, er en Søn af nedenauf. Generallieutenant Joh. E. og født i Kassel 1. Marts 1789, efter at Faderen havde modtaget Ansættelse i Danmark. Han nød en omhyggelig Opdragelse i Hjemmet, fik, endnu ikke fyldt 13 Aar, som Gunstbevisning af Kronprinsen mod hans Fader Udnævnelse som Stykjunker i Artillerikorpsset, udnævntes 1805 til Sekondlieutenant med Forpligtelse til senere at tage Examen og fik, efter 1807 at have underkastet sig denne, Aldersorden i Korpsset fra 1804. 1809 avancerede han til Premierlieutenant, 1813 til Kapitajn og stod indtil da nominelt i Artilleriet, men han forrettede saa godt som ikke Tjeneste i dette Vaaben, i det han allerede som Sekondlieutenant blev ansat som Adjoint i Generalkvartermesterstaben og hans

Virksomhed derved forlagt til Generalstaben, til hvilken han forblev knyttet hele sin Tjenestetid. 1813 blev han Divisionsadjutant i Generaladjutantstaben og ansat som Stabschef ved 2. Brigade i den bevægelige Armédivision, udmærkede sig i Træfningerne ved Boden og Sehestedt og dekoreredes med Ridderkorset. 1815 var han Stabschef ved 1. Brigade af Auxiliærkorpset, der drog ind i Frankrig. Efter Hjemkomsten tog E. i de fredelige Dage, der nu paafulgte, levende Del i den navnlig af Fibiger og Jahn rejste Bevægelse paa Militærlitteraturens Omraade og var fra 1821—26 sammen med disse Mænd Medudgiver af 4.—9. Bind af «Magasin for militær Videnskabelighed». Ved Hove var han meget yndet, og Tillidshverv og Gunstbevisninger bleve ham til Del i rigeligt Maal. 1822 blev han Lærer hos Prins Frederik (Frederik VII) i Krigshistorie og Taktik og hørte til Prinsens Suite paa dennes Udenlandsrejse 1826—28. Da han kom tilbage, blev han jourhavende Adjutant hos Frederik VI og Kommandør af Danebrog, Aaret efter Bibliothekar ved Kongens Haandbibliothek. 1825 fik han Karakter som Major, 1832 som Oberstlieutenant, 1834 udnævntes han til Divisionskvartermester og 1838 til Overadjutant i Generalstaben. Ved Regeringsskiftet 1839 blev han Adjutant hos den nye Konge, og faa Dage efter afløste han, udnævnt til Oberst, Frants Bülow som tjenstgjørende Generaladjutant og Chef for Kongens Adjutantstab og Bureauet for Armeens Kommandosager. Kort efter at han saaledes var traadt i Spidsen for Hærens Styrelse, blev den store Forsvarskommission, hvis Arbejder førte til Hærordningen af 1842, nedsat, men han fik næppe synderlig Indflydelse paa Forhandlingernes Gang, i det han netop i disse Aar paa Grund af svækket Helbred maatte opholde sig i Udlandet. Ved det store Ministerskifte i Marts 1848 fratraadte E., der 1840 var bleven Kammerherre, 1842 Generalmajor, 1847 Storkors af Danebrog, ogsaa sine Poster og stilledes à la suite i Armeen, og Aaret efter afskedigedes han paa Grund af Svagelighed af Krigstjenesten. E. var en fint dannet, kundskabsrig og vel-tænkende Mand, og det er vist med rette, naar der er blevet sagt om ham, «at han brugte sin Indflydelse til det gode uden nogen Sinde at misbruge den». E. ægtede 28. Febr. 1813 Frederikke Amalie Kaas Rosenstand-Goiske, f. i Kjøbenhavn 16. April 1793, † 14. Sept. 1855, Datter af Overavditør Peder R.-G. (f. 1753 † 1803) og dennes 2. Hustru, Frederikke Amalie f. Kaas (f. 1763 † 1821). Han døde i Kjøbenhavn 18. Marts 1866.

Ewald, Carl, f. 1856, Forfatter. Han er født 15. Okt. 1856 paa Bredelykke ved Gram i Slesvig som ældste Søn af ndfr. nævnte Professor Herman Frederik E., den Gang kgl. Landmaaler. C. E. blev Student fra Frederiksborg lærde Skole 1874. Efter Philosophicum var han et Aars Tid Huslærer, gik saa til Landbohøjskolen for at tage Forstexamen, blev syg, opgav videre Studier og blev Lærer ved forskellige Skoler i Kjøbenhavn. Overtog selv i 1880 en Drengeskole, som han drev i 3 Aar, hvorefter han afstod den til en anden. Kastede sig saa ind i litterær og journalistisk Virksomhed uden dog for længere Tid at være knyttet til noget enkelt Blad; boede et Aars Tid i Smaaland (1884), et andet Aar (1886—87) i Svendborg, hvor han skrev en Artikel om Sydfyn til det illustrerede Værk «Danmark» og blev Medarbejder af det stedlige Venstreblad. Efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn fortsatte han her sin litterære og journalistiske Virksomhed som Medarbejder ved og Bidragyder til forskellige Blade og Tidsskrifter. Den Rastløshed og Uro, der kjendetegner hans personlige Liv, spores ogsaa i hans litterære Produktion. Han har arbejdet paa mange Felter, skrevet Skolebøger, oversat og bearbejdet fremmede Forfattere, udgivet litterære Piecer, skrevet Æventyr og navnlig Skitser og Noveller, hvoraf en Del er samlet i «Smaa Fortællinger» (1882) og «Smaalandske Noveller» (1883); desuden de større Fortællinger «Regel eller Undtagelse» (1883), «En Udvej» (1884) samt «Lindegrenen» (1886). Hans Produktionslyst og -lethed stode i de første Aar ikke rigtig i Forhold til det aandelige Indhold, han havde at raade over, men han udviklede sig følelig, og «Lindegrenen» er et ganske dygtigt Arbejde. E. ægtede 1880 Emilie Salomon, Datter af afd. Sognepræst V. S., blev skilt fra hende 1884 og ægtede 1887 Betty Ponsaing, Datter af Bogholder Julius P. *M. Galschiot.*

Ewald, Enevold, 1696—1754, Præst. Han var Søn af Præsten Niels Enevoldsen (Evald) (f. 1658 † 1733) og Mette Magdalene Prætorius (f. 1671 † 1729) og født i Højst, mellem Tønder og Aabenraa, 29. Avg. 1696. Faderen var en Præstesøn fra Nabosognet Bylderup, men dansk Student fra Frederiksborg Skole; Moderens Forfædre havde i 3 Slægtled været Præster i Højst. E. var en tidlig vakt og alvorlig Dreng, der alt før sit 14. Aar, som han selv fortæller, havde gennemlæst hele Bibelen 4 Gange. Som hjemmehørende i Hertugen af Gottorps Lande sendtes han til tyske Universiteter, rimeligvis først til Kiel, senere til Jena og Halle. Paa det sidst-

nævnte Sted stod den Gang Pietismen i sin højeste Flor, og E. paavirkedes meget stærkt af dens indtrængende og vækkende Forkyndelse. Han gjenoptog her sin flittige Bibellæsning og opnaaede, om end ikke uden Anfægtelser, at komme til aandelig Hvile i en fast Tillid til det aabenbarede Ord; hans Kjendskab til Bibelen var enestaaende, og de store Flidsværker, som han senere forfattede, havde deres sikre Grund i disse Ungdomsstudier. Efter at være vendt tilbage til sit Hjem optraadte han her som den første Forkynder af den pietistiske Kristendomsopfattelse; han holdt Forsamlinger, prædikede og katekiserede og havde stort Tilløb fra hele Egnen; det kirkelige Tilsyn holdt ikke af denne Bevægelse, men det gik dog af uden Sammenstød. Han udgav ved denne Tid sine første Smaaskrifter, baade i bunden og ubunden Stil.

Da i Aaret 1727 det store Waisenhus oprettedes i Kjøbenhavn, kaldtes E., der var bleven bekjendt i Hovedstaden ved gjentagne Besøg og Gjæsteprædikener, til Lærer og et Par Maaneder efter til Præst ved denne Opdragelsesanstalt. Hans Virksomhed her faldt i to Perioder; i de første Aar vakte han Opsigt ved sin Veltalenhed og ved de Tanker, han fremsatte, senere gik han mere og mere op i sine lærde Værker. E. synes at have været den første, som bragte Pietismen til Kjøbenhavn; hans Prædikener havde stort Tilløb; selv da Waisenhuset var brændt, og der maatte holdes Guds-tjeneste i Ridehuset, flokkedes rige og fattige om hans Talerstol; «en større Prædikant og Katekisor harer Danmark næppe haft», siger en samtidig. Det var dog ikke blot den Inderlighed og den Veltalenhed, hvormed han forstod at fremsætte sine Tanker, der droge Folk til ham, men ogsaa de efter Tidens Lejlighed kjætterske Meninger, han fremsatte. Saaledes vovede han at paastaa, at der maatte skjelnes mellem den indre, sande Kristendom og den udvortes Kirke med dens Naademidler, og at Mennesket først efterhaanden kunde vinde Naade hos Gud ved Selvopdragelse i Taalmodighed og Troskab; ligeledes krævede han Taalsomhed over for anderledes troende. Følgen blev da ogsaa, at han droges ind i den forargelige Strid mellem Hovedstadens Præster og underkastedes Forhør og andre Ubehageligheder; han beholdt dog sit Embede mod at holde en Kapellan, som var fri for hans Anfægtelser med Hensyn til Absolutionen (1734).

Der havde i disse Aar samlet sig en talrig fri Menighed om E., men senere synes denne igjen til Dels at have opløst sig, og det blev vanskeligt for ham at komme ud af det med de meget

smaa Indtægter ved Waisenhuset, som han dog ikke vilde forlade. Saaledes nødtes han til at paatage sig andre anstrængende Arbejder; han oversatte opbyggelige Skrifter og begyndte derefter en brydsom Forfattervirksomhed: 1741—42 udkom i 2 Bind et «Tidsregister over det gamle og det nye Testamentes Kirkehistorie» og 1744—50 i 5 Bind Prædikener over Mosebøgerne med deres Spaadomme og i 3 Bind den bekjendte «bibelske Konkordans». Endelig udgav han et Par mindre Skrifter med opbyggelige Digte og en Anvisning til Bibellæsning. — E. blev 1747 tit. Professor theol. og i det følgende Aar Medlem af Missionskollegiet og Waisenhusets Direktion. Han var 2 Gange gift; hans første Hustru, som han ægtede 1730, kjendes ikke af Navn; anden Gang ægtede han (o. 1739) Marie Wulf (f. 1715), Datter af en Kjøbmand Matthias W., hvis Enke Marie havde været stærkt indviklet i Sagen om de gudelige Forsamlinger. Hans Helbred var alt den Gang svagt og nedbrødes yderligere ved Overanstrengelse; om Sommeren maatte han opholde sig paa Landet. Senere formaaede han næsten slet ikke at røgte sit Embede, i hele Aar talte han kun faa Gange. Han døde 17. Nov. 1754; hans Enke ægtede 4 Aar efter Hørkræmmer og Overformynder Peder Hulegaard, men blev atter Enke 1769 og døde ~~27. April~~ 1791. Af deres 3 Sønner var Digteren Johannes E. (s. ndfr.) den mellemste.

Nyerup, Lit. Lex. A. D. Jørgensen, Johannes Ewald. *A. D. Jørgensen.*

Ewald, Herman Frederik, f. 1821, Forfatter. E. er født i Kjøbenhavn 13. Dec. 1821 og er en Søn af ovfr. nævnte Generalmajor Carl E. Farfaderen var den bl. a. af Stralsunds Indtagelse fortjente Generallieutenant Joh. E., Morfaderen var den bekjendte Overavditor P. Rosenstand-Goiske, Ud giveren af «Den dramatiske Journal». Paa Mødreneside havde E. saaledes en litterær Fortid at slægte paa, der viste sig stærkere end de militære Traditioner paa Fædreneside, men ligesom hans mandige Karakter og dybe Religiositet turde være et Arvegods fra Faderen, saaledes er det ogsaa aabenbart, at dennes nære Forhold til Hoffet og mange fornemme Forbindelser ikke have været uden Indflydelse paa Sønnens fremtrædende Evne til at skildre Personer og Forhold fra Aristokratiets Kredse.

1841 blev E. Student fra Sorø Akademi og tog sammesteds Examen philosophicum. Han udmærkede sig i sin Skoletid ikke ved nogen særlig vedholdende Flid, men Friluftslivet i de natur-skønne Omgivelser og den direkte og indirekte Paavirkning af

Digterkolonien i Sorø gave dog Impulser, der senere viste deres Virkning. En kort Tid studerede E. Jura, men da dette Studium aldeles ikke tiltalte ham, opgav han det snart og besluttede at blive Landmand — vistnok mindre af egentlig Tilbøjelighed for denne praktiske Virksomhed end af Lyst til at leve et ubundet Liv i den frie Natur. Efter at have lært Landvæsenet — bl. a. paa Jægerspris — overtog han en større Forpagtning (Hovedgaarden Gersdorfslund under Stamhuset Rathlousdal i Jylland), men maatte efter nogle Aars Forløb atter opgive den, dels fordi Krigsaarene den Gang beredte alle jyske Landmænd særlige Vanskeligheder, dels vel ogsaa fordi han ikke fuldt ud var Landmand, men havde mange andre Interesser, der lagde Beslag paa hans Tanker og hans Tid. Resolut besluttede E. sig imidlertid nu til at slaa ind paa noget helt nyt, og efter at have taget Examen som Landmaaler bosatte han sig som saadan paa en mindre Gaard ved Gram i Nordslesvig. Her ægtede han 14. Juli 1855 Julie Caroline Oest, Datter af afd. Birkedommer i Brahetrolleborg Birk Nicolai O. og Henriette Emilie f. Volgand, og her levede han et roligt, lykkeligt Liv indtil 1864, da han flyttede tilbage til Kongeriget, først til Helsingør og senere til Frederiksborg; siden 1874 er han bosat i Kjøbenhavn.

Skjønt E. allerede i Skoletiden skrev Digte, var det dog først 1860 — i hans 39. Aar —, at han traadte offentlig, men anonymt frem som Forfatter med Romanen «Valdemar Krones Ungdomshistorie». Det kan maaske siges, at denne sene Debut har medført en vis Mangel paa Lyrik i E.s Produktion, men paa den anden Side kan han rose sig af strax ved sin første Fremtræden at have budt Læseverdenen noget fuldfærdigt, et helstøbt, fortrinligt Arbejde, der da ogsaa strax blev anerkjendt som saadant. Den Forfatterpersonlighed, der træder en i Møde i «Valdemar Krones Ungdomshistorie», er en i Livets Skole modnet Mand, der har set meget og opfattet det klart, og ved Siden af den mønsterværdige Karakterisering af Personerne kan man ikke noksom fremhæve den Friskhed, der præger hele Fortællingen, og den hjemlige Tone, som hviler over den fra først til sidst. Hurtig fulgte de store Romaner «Familien Nordby» (1862) og «Johannes Falk» (1865) oven paa den lykkelige Debut; den første bringer Interiører fra 50erne, den anden fra den religiøse Vækkelsesperiode i 30erne. Ogsaa i disse Værker lægger E. de samme Egenskaber for Dagen som i sin første Bog; en vis Bredde kunne de paa sine Steder næppe frikjendes for, men

den hænger sammen med den ejendommelige Vederhæftighed, som leder E. til at gjøre Rede for enhver sjælelig Rørelse hos de optrædende Figurer, og den Samvittighedsfuldhed, hvormed han bestandig — ikke mindst i sine historiske Romaner — stræber at skifte Sol og Vind lige mellem de stridende Parter og modsatte Livsanskuelser.

E.s Ophold i Helsingør førte ham ind paa den historiske Roman: 1867 udkom «Svenskerne paa Kronborg». Den monumentale gamle Fæstning har ligefrem inspireret ham paa samme Maade som Notre-Dame inspirerede Victor Hugo, og at Digtningen saaledes er voxet frem af selve den historiske Grund, er overordentlig betegnende for E.s Arbejdsmaade; hvor han i Skildringen fra Fortiden ikke kan støtte sig til sine egne personlige Oplevelser og Iagttagelser, saaledes som i Nutidsfortællinger, der kræver han dog noget fast at bygge paa: han vil kjende Lokalteter og Dokumenter fra den Tid, han skal behandle, og først naar han føler sig hjemme i Tidsalderen og Omgivelserne, begynder han at skrive. Karakteristisk i saa Henseende er følgende Udtalelse af E. selv, der findes i et Brev (aftrykt i «For Romantik og Historie» VIII, 225 ff.), som omtaler Forarbejderne til hans anden historiske Roman, «Den skotske Kvinde paa Tjele» (1871). Det hedder her: «Den Kundskab, der erhverves hurtig, er ikke nok; Sjælen maa modtage den svundne Tids Aand med den Langsomhed, hvormed Stenen udhules af Draaben; Fantasien maa gradvis drage Næring af historiske Beretninger, men især af alle direkte Overleveringer, Breve, Domme, Love, endogsaa Samlingernes haandgribelige Skatte, og jeg har gjort to Rejser til Jylland for at blive lidt fortrolig med de Egne, i hvilke min Bogs Handling spiller». E. er imidlertid ikke blind for, at den blotte Samlen af Materiale aldrig kan være nok, men han tilføjer: «Ligesom historisk forstenet af den langvarige Granskning har det krævet Tid atter at frigjøre sig og faa Syn paa, at det er Duften af Floraen, jeg skal have, og ikke det hele Læs Stilke og Blade», og man behøver da heller ikke at have læst mere end én af hans historiske Romaner for at være paa det rene med, at han virkelig besidder Evnen til at give «Duften» af den Høst, han har bjærget i Lade. Han raader ikke over den Fantasi som Ingemann, og han vælger heller ikke som denne med særlig Forkjærlighed sine Æmner i den romantiske Middelalder, men fortrinsvis i de senere, mere afdæmpede og mindre farverige Tidsaldere; men til Gjengjæld er der i E.s Romaner en sjælden historisk Kolorit, en

besindig prøvende Dom, indgaaende psykologisk Analyse og en egen stilfærdig Poesi, der opruller Billede paa Billede for en.

Rækken af de historiske Romaner er lang: «Knud Gyldenstjerne» (1875), «Niels Brahe» (1877), «Anna Hardenberg» (1880), «Valdemars-Toget» (1884), «Dronningens Jomfruer» (1885), «Niels Ebbesøn» (1886) og «Griffenfeld» (1888), men E. har dog ikke for denne Digtart forsømt den sociale Roman, ved hvilken han vandt sine første Lavrbær: foruden mange mindre Fortællinger har han udgivet «Agathe» (1873), «Blanca» (1878) og «Georg Reinfeldt» (1881). De allerfleste af hans Bøger ere udkomne i flere Oplag, og en Del af dem er oversat paa Svensk, Engelsk og Tysk. I Danmark have de ikke blot fundet Vej til ethvert Hjem, hvor man i det hele har Interesse for Litteraturen, men E. er tillige en meget læst og meget yndet folkelig Forfatter, hvis rene Sprog, noble Livs-syn og ægte nationale Følelse kun kunne virke i god Retning.

Illustr. Tid. XIII, 125. P. Hansen, Nord. Digtere i vort Aarh., 2. Udg., S. 630 ff. F. Winkel Horn, Den danske Lit. Hist. II, 415 ff. Højberg og Rasmussen, Den danske Skjønlitteratur S. 163 ff. *Sophus Bauditz.*

Ewald, Johann, 1744—1813, Officer, er født 30. Marts 1744 i Kassel, hvor hans Fader var Regnskabsfører ved Overpostamtet; Moderen var født Breithaupt. Fra den tidligste Barndom stod hans Hu til Krigerstanden, og 1760 lykkedes det ham at blive Frikorporal i det hessiske Infanteriregiment Gilsa, i hvilket han deltog i Resten af Syvaarskrigen og udnævntes til Officer. 1770 mistede han i en ungdommelig Duel med en af sine gode Venner sit venstre Øje og maatte udholde et langt Sygeleje. Under dette studerede han ivrig Krigskunstens Theori, navnlig den Del deraf, der omhandler den taktiske Føring af Tropperne, og ligesom disse Studier strax satte Frugt i et den regerende Landgreve tilegnet lille Skrift om Detachementskrigen, hvilket 1774 indbragte ham Kapitajns Udnævnelse, saaledes kom de i Virkeligheden til at danne det bestemmende Grundlag for Retningen af E.s hele militære Udvikling. 1776 drog E. som Chef for et Jægerkompagni i et af England hvervet hessisk Troppekorps til Amerika og viste sig her under Kampen mod Fristaterne ved gjentagne Lejligheder som en tapper og kløgtig Fører. 1781 blev han fangen ved Yorktowns Kapitulation, udvexledes kort før Fredslutningen og vendte 1784, hædret med smigrende Anerkjendelse af de engelske Generaler og med den hessiske Orden pour la vertu militaire, tilbage til sit Fødeland. Forholdene her

vare ikke gunstige for hans Avancement, men ved et Aaret efter hans Hjemkomst udgivet fortjenstfuldt Skrift om den lille Krig til-drog han sig fornyet Opmærksomhed i de hessiske Kredse, saaledes bl. a. hos Prins Carl, der var dansk Feltmarskal, og denne skaffede ham 1788 Ansættelse i Danmark, hvortil hans Skæbne og Slægt fra nu af knyttedes.

Han udnævntes strax til Oberstlieutenant og Chef for det under Oprettelse værende slesvigske Jægerkorps og Aaret efter tillige til Chef for 2. slesvig-holstenske Bataillon let Infanteri, der dog kort efter nedlagdes. E. udfoldede i denne Stilling en Virksomhed og fik en Betydning, der gik langt ud over det almindelige. Ved sine Lærebøger, sine vækkende Foredrag for Befalingsmændene og fremfor alt ved sit Talent og sit indgaaende Kjendskab til Faget gjorde han Jægerkorpset til en Mønsterafdeling for let Infanteri, og han blev banebrydende her hjemme som Skaberen af den spredte Ordens Taktik. Det lykkedes vel ikke E. at faa gennemført, at alt Fodfolket blev uddannet efter hans System, og i den lange Fredsperiode, der indtraadte kort efter hans Død, stagnerede Udviklingen her som overalt, og Lineartaktikkens stive Former beholdt Overhaand, men den Raskhed og Lethed, hvormed vore Jægerbatailloner bevægede sig i Krigen 1848—50, viste, at E.s Aand var levende i Hæren, og i vore Dage er den spredte Orden anerkjendt som Fodfolkets Hovedkampform.

1795 blev E. Oberst, 1802 Generalmajor. 1803, med hvilket Aar den mere pædagogiske Side af hans Virksomhed ligesom fandt en Afslutning, blev der givet ham Kommandoen over Avantgarden af det Korps, som Kronprinsen ved Franskmændenes Erobring af Hannover sammendrog ved Ejderen, og i den saa at sige permanente Lejr, som den danske Hær under vexlende Forhold og Former fra nu af dannede, var E. til sin Død den selvskrevne Fører for den Del, der laa Grænsen og Fjenden nærmest. I 1806, under Hævdelse af Neutraliteten, blev han med sit Korps indviklet i Kampene ved Lybek mellem de franske under Bernadotte og Murat og Preusserne under Blücher og havde ved denne Lejlighed et personligt Sammenstød med den overmodige Murat; i 1807, efter Nederlaget ved Kjøge og Kjøbenhavns Kapitulation, sendtes han fra Holsten over til Øerne for at raade Bod paa Forvirringen; i 1808—9 dannede hans Korps Têten af Hæren, der skulde gjøre Landgang i Skaane; i Foraaret 1809 gik han paa ny til Hertugdømmerne for at afværge et formodet engelsk Angreb; dette udeblev dog, men

i Steden for gav Friskarehøvdingen Schills Tog kort efter E. Lejlighed til en smuk Vaabendaad, i det han paa eget Ansvar i Forening med den fransk-hollandske General Gratien trængte ind i det meklenborgske og 31. Maj stormede og indtog Stralsund, hvor Schill faldt efter et tappert Forsvar. E., hvem 1808 Storkorset af Dannebrog var blevet tildelt, belønnes af Frederik VI for den Uforfærdethed og Kyndighed som Anfører, han havde lagt for Dagen, med Udnævnelse til Generallieutenant og hædredes med den hollandske Unions og den franske Æreslegions Orden. Samme Efteraar udnævntes han til kommanderende General i Holsten med Hovedkvarter i Kiel, og her forblev han indtil April 1812, da han stillede i Spidsen for den saakaldte «bevægelige Armédivision», det 10000 Mand stærke Hjælpekorps, som Frederik VI ydede sin allierede, Napoleon, ved dennes Marche mod Rusland, og som underlagdes Marechal Victor, den daværende højstbefalende i Nordtyskland. Inden Krigsskuepladsen det følgende Aar forlagdes her til, saa E. sig imidlertid paa Grund af Sygdom nødsaget til at afgive Kommandoen, og 25. Juni 1813 døde han paa et Landsted i Nærheden af Kiel. E. ægtede 3. Febr. 1788 Susanne Ungewitter († i Juni 1810).

Mag. f. mil. Videnskabelighed IV, 1. Vaupell, Den dansk-norske Hærs Hist. II. Medd. fra Krigsarkiverne I—IV. S. A. Sørensen.

Ewald, Johannes, 1743—81, Digter. Han var Søn af Waisenhuspræsten Enevold E. (s. foran) og født i Kjøbenhavn 18. Nov. 1743. Saa længe Faderen levede, undervistes han i Hjemmet, Waisenhusets Gaard paa Nytorv, sammen med sin 3 Aar ældre Broder Matthias og havde i den Tid forskellige Lærere. Af hvad han selv lejlighedsvis fortæller, fremgaar det, at han havde en levende Fantasi, og at denne tidlig udvikledes, først ved Børneæventyr, senere ved Læsning om Oldtidens Helte i Grækenland og Rom og af Kirkens og Missionens Historie; men det er vanskeligt at følge ham i den Opfattelse, at hans Forældre og Lærere forsyndede sig ved saaledes at nære hans Indbildningskraft og varme Følelse for det ualmindelige og det menneskelig store. Da Faderen med sit aldeles nedbrudte Helbred vel maatte forudse sin nære Død, medens Sønerne nu efter deres Alder skulde sendes i en offentlig Skole, blev der truffet Bestemmelse om, at den ældste skulde til Roskilde, medens den mere begavede J. sendtes til Slesvig, hvor Faderen havde Slægtninger, rimeligvis for at faa en fyl-

digere tysk Opdragelse; han skulde i Huset hos Rektoren, Licht, en bekjendt udmærket Lærer. Overfarten foregik selvfølgelig med Skipper og var altsaa afhængig af dennes Afrejse, og det var derfor tilfældigt, at denne netop kom til at foregaa faa Timer før Faderens Død, Dagen før Drengen fyldte sit 11. Aar.

Opholdet i Slesvig varede i henved 4 Aar, i hvilken Tid han tilegnede sig de almindelige Skolekundskaber, ligesom han opnaede en vis Færdighed i at skrive latinske og tyske Vers. Uden for Skoletiden havde han Adgang til Rektorens temmelig betydelige Bogsamling, i hvilken han bl. a. fandt en Samling nordiske Heltesagaer; Licht elskede nemlig alt, hvad der var dansk, og søgte at paavirke sine Elever til at lære og dyrke Sproget, hvis Nytte og Skjønhed han fremhævede for dem. Hvad E. i øvrigt fortæller om sit Ophold i Slesvig, tyder paa en stadig Udvikling af hans medfødte poetiske og æventyrlige Sans, medens han endnu var uimodtagelig for selve Digtingens Skjønhed. Saaledes løb han bort efter at have læst Robinson for over Holland, paa Vejen til Indien, at strande paa en øde Ø, og Rektoren indhentede ham først 4 Mil fra Byen. Ligeledes drev han med den største Liden-skab Krigslogen som en Efterligning af den samtidige Syvaarskrig i Tyskland, og han var stærkt optagen af gjentagne Forelskelser. Derimod kjedede Oldtidens Digtere ham til Trods for Lærernes Bestræbelser for at aabne hans Sans for deres Skjønheder. «Jeg havde tvende (Lærere)», siger han, «og de vare begge for brave Mænd, de havde for megen Indsigt og for sund Smag til, at de enten ikke selv skulde have følt eller ikke have anprist mig Yndigheder, som det næsten var vanskeligt at overse eller at være kold imod. Jeg bilder mig meget mere ind, at min Sjæl da var alt for virksom, alt for meget i Gjæring til, at blotte Tanker eller Billeder kunde berolige den; det var Handling, som den brændte efter.»

I Sommeren 1758, i sit 15. Aar, kom E. tilbage til Kjøbenhavn og tog med Ære sin Studenterexamen. Han kom i Pensionat hos den formuende Hørkræmmer (islandsk Kjøbmand) og Overformynder Peder Hulegaard, der et halvt Aar efter ægtede hans Moder, som boede i samme Hus, det sydlige Hjørnested ved Kultorvet og Frederiksborggade. Samme Efteraar var det, han gjorde Bekjendtskab med den jævnaldrende Arene Hulegaard og ved deres første Møde blev fuldstændig betagen af hendes Skjønhed og Ynde. Hun var Datter af Overformynderens afdøde Broder Oluf H., og hendes Stif-

fader, Oluf Mandix, var en velhavende islandsk Kjøbmand og Ejer af Gislingegaard og Gods. E. kom i et tilfældigt Ærende op til Familien, der boede paa Vestergade; men næppe havde han set og talt med Arenal, før han følte sig greben af den heftigste Forælskelse; han tabte Sans og Tanke for alt andet og var som ude af sig selv. Som i en Drøm naede han hjem, fast bestemt paa at vinde denne Pige og saa ikke begjære andet eller mere af jordisk Lyksalighed; han var pludselig vaagnet til en ny Bevidsthed og et selvstændigt Liv. Hans første Plan var nu i en Fart at fuldende sit theologiske Studium; men medens den nærmeste Tid snart bragte ham Vished for, at Arenal delte hans Følelser, blev det ham tillige klart, at han havde farlige Medbejlere i Mænd, hvis Alder stod i et rimeligere Forhold til Arenal end hans 15 Aar. Han fik da den Indskydelse at forkorte Vejen til en selvstændig og anset Stilling i Samfundet ved at gaa i udenlandsk Krigstjeneste, og da han kunde være sikker paa, at hverken hans Moder eller hendes Mand, der med stor Omhu tog sig af Stifsønnerne, vilde billige en saadan Plan, løb han sin Vej efter at have forsynet sig rigelig med Rejsepenge af Faderens Beholdning. Broderen, som var fulgt med og vel endogsaa var den, som fra først af havde tilskyndet til Flugt, fortrød snart, hvad han havde gjort, og skrev hjem fra Hamborg, hvorefter han hentedes tilbage; men J. lod sig hverve til preussisk Husar og fortsatte sin Rejse syd paa med en Skipper ad Elben. Det var i Foraaret 1759; han tjente nogen Tid som menig Infanterist i den preussiske Hær, men løb derpaa over til Østerrigerne, da han følte sig bedragen ved ikke at være bleven Husar. Efter halvandet Aars Soldaterliv kom han tilbage til sit Hjem, grundig kureret for sine Drømme om en æventyrlig Lykke, men vistnok tillige svækket ved de unaturlige Strabadser, som hans uudviklede og fintbyggede Legem havde været udsat for; den forfærdelige Gigtsygdøm, som senere ødelagde ham og i Forbindelse med Udskejelser hidførte hans tidlige Død, antoges at stamme fra denne Tid.

Efter sin Tilbagekomst tilendebrogte E. i forholdsvis kort Tid sit Embedsstudium; i Sommeren 1762 blev han theologisk Kandidat med bedste Karakter, han blev forlovet med Arenal og fik Fribolig med Stipendium paa Valkendorfs Kollegium. Det synes nu at have været hans Plan at søge en videregaaende videnskabelig Uddannelse, snarest til en Lærervirksomhed ved Universitetet. Saaledes kom han ogsaa til at kappes med jævnaldrende Venner i lettere litterære

Sysler, uden at egentlig digterisk Virksomhed fra først af synes at være kommen ham i Tanke. Han skrev en Afhandling om en guddommelig Forløser's Nødvendighed og et allegorisk Stykke: «Lykkens Tempel», begge i Stil med de Æmner og Former, som Jens Schelderup Sneedorf havde indført i sin «Patriotiske Tilskuer». Han blev personlig bekendt med denne udmærkede Forfatter, som opmuntrede og vejledede ham, men til stort Tab for Litteraturen og særlig for E. alt døde et Par Aar efter (1764). Samtidig løstes Forholdet til Arenal, hvorefter hun ægtede en anden (Hørkræmmer Rasmus Riber), et Brud, som bragte E. til helt at opgive sine tidligere Planer for det borgerlige Liv; han besluttede nu, siger han, «at slentre Livet igjennem».

Naar E. senere var tilbøjelig til at henføre sit Livs Ulykker til Tabet af Arenal, gjorde han sig dog utvivlsomt skyldig i en Forvexling af Grund og Følge. Han tabte i Virkeligheden sin ungdomselskede, fordi hans Sind af Naturen var ustadigt og hans Vilje svag, og det var de samme Fejl, som, yderligere udviklede, paaførte ham hans andre Ulykker. Efter at have anstrængt sig til det yderste i et Par Aar med sine Studier synes han at være falden til Ro i spredte og tilsyneladende hensigtsløse Sysler, medens han tillige sorgløst hengav sig til et muntert og uregelmæssigt Ungdomsliv i Selskab med ligesindede Venner, gode Hoveder og gode Kammerater, men farlige for et Menneske med hans lidenskabelige Temperament. Og da nu samtidig hans geniale digteriske Begavelse begyndte at bryde frem og foruroligede ham med sine gjærende Ideer og smertelige Stemninger, kan det ikke forundre, at Følelsen for Arenal traadte i Baggrunden, ligesom det paa den anden Side var naturligt, at hun, der, som han siger, var «en dejlig, en fin og skarpsindig, en ædel, en majestætisk Arenal», under disse Omstændigheder brød Forholdet til den umandige Bejler, der ikke forstod at skønne paa hendes Værd. Saaledes som det kom, blev Bruddet dog snarest en Befrielse for Digteren, der nu kunde hengive sig til sit Kald uden noget ydre trykkende Baand eller nogen borgerlig Forpligtelse, om det end tillige gav Anledning til, at han mere uforbeholdent hengav sig til sine Udskejelser. Først senere, da Arenal's Ægteskab blev ulykkeligt og hans egen Skæbne saa haard, vaagnede den første Ungdoms rige Følelse paa ny og sønderrev hans Hjærte med Anger og Sorg. Arenal glemte heller ikke ham, og skjønt hun senere omtalte ham med Bitterhed, slap hun ham

dog aldrig af Syne og var blandt de Venner, paa hvis Hjælp han altid kunde gjøre Regning.

Den første Opgave, som E. herefter gav sig i Lag med, var et Læredigt om Guds Godhed, knyttet til Historien om Skabelsen, Syndefaldet og Forjættelsen. Det blev i det følgende Foraar (1765) indleveret til de skønne Videnskabers Selskab, der dog forkastede det, hvorefter han lovede sig selv i 2 Aar at studere Digtekunsten saa grundig, at han kunde blive Danmarks første Digter. Han henvendte nu sin Opmærksomhed dels paa det klassiske Skuespil i Frankrig og den antike Digtning, dels paa Klopstock og hans store Helte-digt «Messias». Først senere lærte han Wielands prosaiske Oversættelse af Shakspeare at kjende; men den forfejlede da heller ikke sin Virkning paa ham. Han tog nu sin «Adam og Eva» frem igjen, omarbejdede den i fransk-dramatisk Form og udgav den i Aaret 1769 som sit første og omfangsrigeste Digterværk. Det modtoges med levende Anerkjendelse og stillede ham uimodsagt paa den Plads, han havde villet kæmpe for, paa Toppen af det danske Parnas. «Adam og Eva» er dog til Trods for den rige og sublime Poesi, der er nedlagt i det, mere en Hyldest til Fortiden end et Løfte om en ny Fremtid. Det er Digterens Barndoms Verden, hans Faders inderlige Fortrolighed med og veltalende Forkyndelse af Kristendommens Livsanskuelse, der finder sit storslaaede Udtryk i dette Drama, som hos os kun har sin Tilknytning i den lutherske Salmedigtning hos Kingo og Brorson, den eneste alvorlige Digtning af noget Værd siden Middelalderen. Først derefter bliver E. selvstændig skabende, med et fuldt personligt Indhold i sin Gjerning.

Forberedelserne hertil gaa gennem en ny Række Studier og Øvelser, saa vel som gennem nye Tilskikkelser og Fejl. Efter at være kommen i Forbindelse med den tyske litterære Koloni, Klopstock, Cramer osv., og efter at have lært Engelsk for at kunne læse Shakspeare og Ossian i Grundsproget gjorde han sit første Forsøg i nordisk Digtning, Sørgespillet «Rolf Krage», efter Saxes Fortælling. Den prosaiske Dialog, som var stærkt paavirket af Klopstock og Ossian, gjorde dog kun ringe Virkning, og Stykket har sin største Betydning i Litteraturen som et første Forsøg paa at benytte Oldtidssagnene i moderne Digtning. Som saadant vedblev E. bestandig selv at sætte særlig Pris paa det, og det blev udgivet (1770) af en Kreds af Mænd af alle Samfundsklasser og fra alle Landets Egne; saa store Forventninger knyttedes der alt nu til E.s Foretagender. Umiddelbart efter fattede hans tyske Velyndere

den Plan paa offentlig Bekostning at faa ham sendt til Skotland og de højnordiske Øer for at indsamle Folkesange i Ossians Smag, og han forberedte sig ivrig dertil, da Bernstorffs Fald (Sept. 1770) spredte den hele Kreds og standsede alle Regeringens Foranstaltninger til Litteraturens Fremme. Samtidig hermed blev Digterens Helbred mere og mere nedbrudt, og de Skuffelser, han led, bragte ham til for en Tid helt at opgive enhver Modstand mod sine Liden-skaber. Gigtskygdommen plagede ham, som det ses af Breve, alt i Foraaret 1769; senere i Aarets Løb forværredes den, medens han arbejdede paa «Rolf Krage», og i det følgende Foraar laa han paa Frederiks Hospital. Selv her kunde han ikke give Afkald paa sit uregelmæssige Liv, og han kom saaledes til en Gang, da han havde forladt Hospitalet, at tilbringe en Nat paa Gaden. Lægen forbød ham at drikke Punch og anbefalede The; men saa drak han Punch af en Thepotte. Efter at være udskreven fra Hospitalet sendte Moderen ham paa Landet; han kom til at bo paa Rygaard ved Lyngbyvejen hos en god Bekjendt, Torkil Baden, Godsforvalter paa Bernstorffs Gods. Han omtales fra den Tid som ligefrem forfalden til Drik, ligesom han ofte var sengeliggende; men da man den Gang endnu nærrede Planer om at sende ham paa Rejser, maa han dog have forstaaet at bevare i det mindste det ydre Skin. Der fortælles i øvrigt, at han var saa uheldig at blive kastet af en Hest og i Faldet at faa et Stød i Siden, som blev Anledning til Sygdommens senere kroniske Karakter. Fra denne Tid lod han sig helt glide ned i «Pølen», ubekymret om Folks Snak og kun svagt holdt oppe af sin Moders og sine Venners Advarsler.

Efter Tilendebringelsen af sine større dramatiske Digtninger havde han selv følt Mangelen af virkelig Menneskekundskab, psykologiske Iagttagelser. Han havde da begyndt at gjøre Optegnelser i den Retning, i rigtig Erkjendelse af, at han kun saaledes kunde naa frem til indholdsrige Virkelighedsskildringer. Efter Sneedorfs Exempel holdt han sig dog i sine Studier til de mindst sammensatte Typer, Børn og Almuesfolk fra Land og By. Han søgte Omgang med saadanne; saaledes fortælles der, at han om Aftenen samlede Karle og Piger ved sit Sygeleje i Farvergade, lod dem snakke og more sig, ogsaa med Dans og Punch, medens han iagttog deres Tænke- og Udtryksmaade. Disse Studier førte ham da ogsaa til at skrive en Afhandling om «Pebersvende» og senere at dramatisere den som Holbergsk Komædie; han vilde paa én Gang virke som «Patriot» til Samfundets Forbedring, i dette Tilfælde imod

den ugifte Stand, og vise sit Kjendskab til og sin Forstaaelse af jævne Folks Maade at være paa. Der kan ingen Tvivl være om, at jo disse Øvelser i høj Grad bidroge til at udvikle baade hans Stil og Herredømme over Sproget som ogsaa hans Blik for Menneskelivet og Menneskenaturen; men for Litteraturen ere de i øvrigt uden synderligt Værd.

Men hans egne Oplevelser, hans Lidelser og Forvildelser, hans Anger og Fortvivlelse, hans viljeløse Hengivelse i Lidenskaben og hans religiøse Selvbesindelse og Kamp for at rive sig løs og vende tilbage til det Samfund, som han havde trodset, — alle disse fristende og smertelige Følelser havde imidlertid gjort ham til en lyrisk Digter af højeste Rang. Hvilken sjælden Evne han i den Henseende sad inde med, havde første Gang vist sig, da han skulde skrive en Sørgekantate over Frederik V (Jan. 1766); det lykkedes ham her i faa og simple Ord at give et rørende Udtryk for de Følelser, som havde grebet alle ved den folkekjære Konges Død, og det blev denne «Solo» («Hold, Taare, op at trille»), der til hans egen Overraskelse første Gang bragte hans Navn paa alles Læber. Senere havde hans lyriske Sprogkunst givet sig Vidnesbyrd i «Adam og Eva» og flere samtidige Kantater; men det var dog først nu, under de vanskeligste sjælelige Brydninger, at ogsaa hans Lyrik naaede sin Fuldendelse. Fra Vinteren efter Opholdet paa Rygaard ere Digtene «Pønitenten» og «Hvo kan opholde Ormens Liv»; noget senere bearbejdede han Syngestykket «Philemon og Baucis», og ud paa Efteraaret offentliggjorde han: «Da jeg var syg». Samtidig begyndte Rækken af de berømte Lejlighedsdigte, Bryllups- og Sørge-sange, der til Dels afkjøbtes ham for en ringe Betaling, medens andre gjaldt nære Venner som Lieutenant Arnsbach og Fru Thoning. Fra denne Tid er ogsaa Digtet til Schleppegrell («Haab og Erindring») og til hans Moder («Nyaarsønske») samt «Nattetanker».

Ved sin Moders Omsorg var E. imidlertid bragt ind under mindre sørgelige Forhold, i det han fra Efteraaret 1771 kom til at bo hos en Fuldmægtig Niels Winther i Vingaardsstræde, hvor han ikke blot havde det godt med Hensyn til sine ydre Fornødenheder, men ogsaa fandt en venlig Omgang; hans Moder og hengivne Venner kom jævnlig til ham, og han fik en ny og trofast Ven i Moderens Sognepræst, J. C. Schönheyder, senere Biskop i Throndhjem. Som Sjælesørger støttede han E. i hans Kamp mod slette Vaner og uværdige Forvildelser, uden at det dog endnu kunde lykkes helt at afholde ham fra de mest paafaldende Udskejelser,

saa snart han havde Penge, og Sygdom tillod ham at færdes ude. Deraf fulgte da atter bitter Fortrydelse og jævnlige Rivninger med hans Moder og de Folk, han boede hos. — Fra Opholdet i Vinggaardsstræde hidrøre ikke blot de nævnte lyriske Digte, men ogsaa de Lystspil, E. har skrevet, det bekjendte Løjlighedsstykke «De brutale Klappere» (som han skrev i 36 Timer paa et Spækkebræt i Sengen), det prosaiske «Pebersvendene» og det versificerede «Harlekin Patriot». I dette sidste søgte han fra et overlegent Standpunkt at give en satirisk Fremstilling af det store Røre, som var fremkaldt af den Struenseeske Regering og den patriotiske Reaktion imod den; og skjønt det ikke lykkedes ham at give dette Billed den umiddelbare komiske Kraft, som Holberg og Wessel raadede over, er dette Lystspil dog ikke blot et mærkeligt Tidsbilled, men ogsaa et Bevis paa Digterens Aandsfrihed og sunde Blik midt i hans Lidelser og Kampe.

I Foraaret 1773 flyttedes E. ud paa Landet, dels vel for sit Helbreds Skyld, dels for at fjærnes fra Hovedstadens Fristelser. Han kom til at bo i Rungsted hos den kongelige Fiskemester Oluf Jacobsen i Rungsted Kro, det nuværende Rungstedlund, en større Landejendom med Krohold, Ølbryggeri, Brænderi og Postexpedition; Stedets store og smukke Have strakte sig langs Strandvejen til og med den saakaldte «Ewalds Høj», en Udsigtsbakke med Lysthus, som blev Digterens Yndlingsplads. Som det synes, var Konen i Huset en gammel Bekjendt af E. og hans Moder, rimeligvis fra deres Landophold i denne Egn i hans Barndom. Det var et dannet Hjem og kjærlige Mennesker, og der var i alle Maader sørget for, at han her kunde befinde sig vel, arbejde paa sine litterære Foretagender og vænne sig til et regelmæssigt Liv. Opholdet i Rungsted (til Efteraaret 1775) var da ogsaa den lykkeligste Periode i hans Digterliv.

Hans lyriske Digte fik her en Tilsætning af Naturskildring, der giver dem en endnu fyldigere Baggrund i Tankernes og Stemningernes Slægtskab med Omgivelsernes Skjønhed eller Vemod. Saaledes især i den berømte Ode «Rungsteds Lyksaligheder» og i Digtet til Datteren i Huset: «Solen flygter —», saa vel som i de ypperlige Brudstykker «Vinteren» og «Aftenen» («Ned fra Finlands nøgne Skjær», «Skjul din Straale, skaan mit Hjærte», «Indsvøbt i al sin Skræk»). Af størst Betydning blev dog det Digterværk, som fremstod i de to Somre her i Rungsted, Syngestykket «Balders Død». Det var fremkaldt af Theaterstyrelsen, og den bekjendte

Skjønaand Konferensraad A. G. Carstens deltog i dets endelige Redaktion for at gjøre det præsentabelt for de høje Smagsdommere, hvorved det dog kun vandt lidt og tabte adskilligt; men selv saaledes, som det kom til at foreligge trykt, blev det det første følgende Forsøg paa for hele den danske og norske Læseverden at gjenføde Oldtidens Helteliv og Sagnene om vore Fædres Guder. Digteren havde opgivet den ubundne Stil fra «Rolf Krage» og valgt Verset, i hvis Behandling han nu havde naaet det højeste Mesterskab; samtidig var den jordiske Handling sammenknyttet med Kampen mellem Guder og Jætter, og de mest ejendommelig nordiske Myther, om Loke og Valkyrjerne, vare førte frem med en enestaaende lyrisk Kraft og Genialitet. Man kan vistnok uden Overdrivelse sige, at hele Oehlenschlägers og Grundtvigs oldnordiske Digtning har sin umiddelbare Kilde i E.s «Balder».

Endelig skrev E. i Rungsted forskjellige Ting, som høre til det bedste af dansk Prosa i det 18. Aarhundrede. Det første var et paatænkt Ugeblad, «De fremmede», i hvilket han i Romanform vilde nedlægge sine psykologiske Studier; det kom ikke ud i hans Levetid, men han fik ikke saa lidt skrevet af det, nok i alle Tilfælde til, at man deraf kan lære hans egen Synsmaade at kjende. Hans Fremstilling er let og flydende, om end noget vidtløftig; han er vittig og har gjort mange rigtige Iagttagelser; men i det hele og store er hans Opfattelse af Menneskene idealistisk spændt, fuld af grelle Modsætninger, saaledes som hans eget Liv havde lært ham det. Med langt større Fornøjelse læser man derfor hans egne Erindringer, hans saakaldte «Levned og Meninger», som han ogsaa begyndte her og nedskrev for Schönheyder og Carstens. Han skrev om sin Flugt til Tyskland, om «Højen», om sin Svaghed for «Vinen» og om Areuse, — disse faa Kapitler, henkastede med løbende Pen, men gjennemtrængte af en saadan Rigdom af Poesi, af saa megen Lykke og Smerte, at de vel kunne siges i senere Tider alene at have vundet ham lige saa mange Venner som alle hans Digterværker tilsammen.

Des værre for E. døde hans Værtinde i Foraaret 1775. og dermed var Freden atter ude. Han havde hidtil med mindre Undtagelser levet et regelmæssigt Liv under hendes moderlige Tilsyn, men nu faldt han paa den Tanke at ville gifte sig, og det, som hans Venner paastode, med en aldeles uværdig Kvinde. Dette førte til pinlige Forhandlinger med Moderen og Schönheyder, og da intet andet hjælp, maatte han fjærnes fra Rungsted og føres til et nyt

Opholdssted, Søbækhus ved Humlebæk, hos Godsforvalteren paa Krogerup, Herman Lem. Det varede en Stund, inden han her kunde komme til Ro; han blev trods alle Indsigelser ved sin Plan at ville gifte sig og sætte Bo, og Schönheyder maatte ty til de haardeste Ord og Trusler for at faa ham til at opgive denne fortvivlede Tanke. «Ligesom denne Elskovshandel er begyndt,» skriver han, «saa har De ogsaa hærdet Dem i den paa samme Maade, nemlig at gjøre Deres Indbildning skummende af Paafund og Drømmerier — og Deres Hjærte mere bittert og stormende mod alle andre Mennesker uden dem, der smigre Deres Naragtighed, Deres Stolthed og Deres Begjærighed, at gjøre alt dette ved daglig Drukkenskab!» Den forfærdelige Sygdom, som nu tog nyt Tilløb og for en Tid bragte ham Døden nær, medens det mishandlede Legem ligesom bukkedes sammen, gjorde en sørgelig Ende paa denne Strid; da han igjen kom til Kræfter, var Rusen forbi, men han selv fattigere paa Venner, uden Arbejdslyst og Arbejdsevne. Kun en enkelt Lysstraale naaede ind i denne mørke Tid, Forholdet til Herskabet paa Krogerup, Kammerherreinde v. d. Maase og hendes Moder, Generalinde Moltke, hvis Søn Frederik han havde undervist som Dreng. Samme Frederik Moltke var nu Kammerjunker hos Enkedronningen og kom jævnlig fra Fredensborg til Krogerup, hvor han da ogsaa besøgte den syge Digter, som var Gjenstand for hans levende Beundring og nu ogsaa snart vandt hans personlige Venskab. Ad denne Vej kom E. da atter i Forhold til Hoffet; han fik nogen Understøttelse gjennem Guldberg, skrev en Ode om Indfødsretten og Festsdigte til Dronningen og Arveprinsen og hævedes derved ogsaa i sine ældre Venners Øjne. Af varig Betydning ere dog kun faa Digte fra denne Tid, saaledes det betalte Bryllupsdigt: «Dæmp Harpens Klang!», «Ode til Sjælen» og den prægtige Sang «Til min Moltke»: «Sværdets Hvinen og Skraldet af Skjolde».

I Efteraaret 1777 lykkedes det at faa E. tilbage til Hovedstaden; han kom nu til at bo hos en Tømmermesterenke, senere Læremoder i Waisenhuset, Ane Kirstine Skou, i Skindergade. Han nød her den kjærligste Pleje, og da der nu tillige synes at være faldet Ro paa hans ubændige Sind, bragte de sidste halvfjerde Aar, som han tilbragte i hendes Hus, en vemodig forsonende Afslutning paa hans korte Livsbane. Hans aabne, elskelige Natur havde altid vundet ham hengivne Venner; flere af dem, som han havde knyttet til sig i sin første Ungdom, samledes nu igjen med ham i Kjøben-

havn, saaledes Digteren P. M. Trojel, den senere Landsdommer Rogert, som komponerede Melodien til «Kong Christian», Theologerne Bast og Milling o. fl. Fra en noget senere Tid skrev sig Venskabet med Kapitajn Abrahamson, den bekjendte patriotiske Digter og Forfatter, A. G. Carstens, Schönheyder, Etatsraad Jacobi, Medlem af Theaterbestyrelsen, og Fr. Moltke. Hertil kom nu de yngre, der havde dannet et «dansk Litteraturselskab», og for hvem E. var den enestaaende danske Digter, især i Modsætning til det «norske Selskab»: Fr. Münter, Ove Malling, K. L. Rahbek, Fr. Sneedorf o. a. E. blev nu Gjenstand for en Hyldest, som man ikke tidligere havde kjendt over for litterære Berømtheder. Ved Opførelsen af «Balders Død», først i en privat Kreds, senere paa Skuepladsen (1778), hilsedes han med Jubel; alt, hvad der kom fra hans Haand, modtoges med den største Anerkjendelse, og hans Venner taalte ingen Kritik mod ham, medens de søgte at efterligne hans Digtning. Under disse gunstige Forhold og venlig opmuntret af Theaterbestyrelsen fremkom hans sidste Digterværk, Syngespillet «Fiskerne» (1778). Som dramatisk Arbejde er dette ligesom de tidligere Stykker svagt, men dets Lyrik er af uforgængeligt Værd i sin Skildring af Havet og Menneskets Kamp med og paa det; her skal kun mindes om Arien: «Liden Gunver vandrer som helst i Kvæld», Terzetten: «Trodsige og vilde brøle Bølgerne», Koret: «Havets mægtige Betvinger» og vor senere Nationalsang: «Kong Christian stod ved højen Mast». Efter Tilendebringelsen af dette Syngespil, der opførtes med stort Bifald, fremkom der kun lidet fra E.s Haand, om han end udkastede forskellige Planer. Han fik endnu skrevet en Fortsættelse af Erindringerne, suppleret med Fortæller dels til sine samlede Skrifter, dels til enkelte af de vigtigste af dem, et enkelt lyrisk Digt («Til min Moltke»: «Tro mig, Damon, vor Sjæl har sit bestemte Maal!») og et mærkeligt Brudstykke: «Om Almuens Oplysning», der viser, med hvor stor Kjærlighed han omfattede denne Sag og forstod dens Betydning. — En omhyggelig Udgave af E.s samlede Skrifter i 8 Dele er besørget af F. L. Liebenberg 1850—55.

Hans Helbred var meget omskifteligt, skjønt han stadig led; snart syntes Kræfterne at svinde bort, snart fattede han selv, somme Tider ogsaa hans Venner, Haab om en fuldstændig Helbredelse. Hans Kaar vare forholdsvis gode; han kunde ikke blot komme ud af det uden fremmed Hjælp, som redebon blev tilbudt ham, men tilbragte endog et Par Somre paa Landet, i Gjentofte. Men det

viste sig dog snart, at hans Livskraft var udtømt; han blev mere og mere hjælpeløs, Smerterne rasede uafbrudt i det ødelagte Legem, og han behøvede hele sin Sindsstyrke for at holde Modet oppe og møde sine Venner med et venligt Smil. I den Henseende viste han et Herredømme over sig selv, som var hans dristige Digterflugt og hans stort anlagte Personlighed værdigt. Omsider overvældedes han dog af Smerterne og sin stærke Aandenød, og han længtes efter at udfries fra sine Lidelser. Under den lange Dødskamp formede han sin Angest og Nød i det sidste Digt: «Udrust dig, Helt fra Golgatha!» Døden indtraf 17. Marts 1781. Hans Jordfæstelse paa Trinitatis Kirkegaard blev en enestaaende Hyldest for den fattige og frændeløse Mand; et Følge, hvis Lige man ikke mindedes at have set, fulgte ham ubuden til Jorden, og unge Piger strøede Foraarsblomster paa hans Grav.

I vor Historie vil E. bestandig hævde sin Plads som den første store Digterpersonlighed, den første, som med Myndighed og Mesterskab brugte vort Sprog i Poesiens Tjeneste, og den første, som gjenfødte Nordens Heltealder i nyere Digtning.

C. Molbech, Johs. Evalds Levnet, 1831. M. Hammerich, Ewalds Levnet, 1860. A. D. Jørgensen, Johs. Evald, 1888. *A. D. Jørgensen.*

Evaldsen, Anders Christian, f. 1841, Jurist. Han er født 2. Juni 1841 i Arlund ved Holstebro, Søn af Murmester Evald (eller Edvard) Loldrup i Viborg og Hustru Vibeke Cathrine Christensdatter, blev Student 1861 og juridisk Kandidat 1867, kom 1870 ind i Justitsministeriets 1. Departement og fungerede under sin Ansættelse der et Aar som konst. Assessor i Viborg Overret. E., der allerede som Student havde lagt sin videnskabelige Evne for Dagen ved at besvare en af Universitetets juridiske Prisopgaver (om Skyldnerens mora), hvorfor han (1866) fik et hæderligt accessit, blev i Slutningen af 1872, efter at have deltaget i en Konkurrence, udnævnt til Professor i Lovkyndighed ved Københavns Universitet, og der tilfaldt ham den vanskelige Opgave at udfylde Savnet af en til den nyere Videnskabs Fordringer svarende Fremstilling af den danske Obligationsret. Hans Forelæsninger herover, der haves avtograferede, indeholde en grundig og paa mange Punkter ny og berigtigende Udvikling af Æmnet, væsentlig bygget paa en indgaaende Betragtning af de enkelte Tilfælde og Kombinationer og en praktisk Vurdering af Resultaterne, men den rige Stofmasse har undertiden gjort Formen noget tung. Af sit store og besværlige Arbejde

naaede E. at fuldende hele den almindelige Del og betydelige Afsnit af den specielle Del, forinden han, hvem den egentlige Lærervirksomhed mindre tiltalte, i Slutningen af 1885 forlod Universitetet for at indtræde som Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn. Af andre større videnskabelige Arbejder har han foruden sin Konkurrenceafhandling om Fuldmagtsforhold forfattet en fortrinlig Fortolkning af Vexelloven af 1880. Han blev 1887 ansat som fast Censor ved de juridiske Examinere. E. har været gift med Flora f. Christensen, Datter af Sognepræst i Søndbjærg M. P. Th. C., og har efter hendes Død ægtet Louise Christiane Emilie Bülow, Datter af Toldoppebørselskontrollør J. C. B. *Deuntzer.*

Ewaldsen, Christen, f. 1819, Præst. Han er født 15. Jan. 1819 i Kjøbenhavn. Faderen, Niels Børre E., var Skipper og Borger i Randers; Moderens Navn var Elisabeth f. Stibolt. Han blev Student fra Randers 1835 og theolog. Kandidat 1841. 1846 blev han Lærer ved det lærde Institut i Fredericia, hvor han tillige 1849—51 redigerede «Fredericia Avis». I sidstnævnte Aar udnævntes han til Præst i Brodersby og Thorsted i Gottorp Provsti, og 1857 flyttedes han til Nicolai Menighed i Flensborg. Her udgav han 1860 og 1862 to tyske Salmesamlinger, til Dels med Oversættelser af danske Salmer, besørgede af Konrektor C. Schumacher; ligeledes redigerede han et Missionsblad. Da Preusserne havde besat Flensborg, blev han tillige med Præsterne Graae og Munck stævnet for Kirkevisitatoriet 15. Juli 1864, og her forelagdes der dem bl. a. det skandaløse Spørgsmaal, om de følte sig bundne af den Troskabsed, de havde aflagt til Kongen af Danmark. Dette førte til de 2 andre Præsters Afskedigelse. Men saa vel Civilkommissæren v. Zedlitz som General Wrangel og især Grev Stolberg og Frue havde til Slesvig-Holstenernes Ærgrelse følt sig særlig tiltalte af E.s Prædiken og foretrak ham for de tyske Præster. Zedlitz sagde ham, at det ikke havde været hans Mening, at Kirkevisitatoriet skulde have forelagt ham de samme Spørgsmaal, som krævedes besvarede af hans Kolleger; han kunde blive i sit Embede, saa længe han selv vilde. Det blev ogsaa tilbudt ham at faa et af de største Embeder i Haderslev Amt; men efter Fredslutningen tog han sin Afsked. 1865 ansattes han som 1. Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og 1876 som Sognepræst paa Frederiksberg. Han har deltaget baade i den indre og den ydre Missions Arbejder. 1874 rejste han i Tyskland for at gjøre sig bekjendt med kristelige Opdragelses-

anstalter; 1874 blev han Suppleant i Bestyrelsen for Frederik VII's Stiftelse paa Jægerspris, og han er Medlem af Bestyrelsen for Idiotanstalten. Han har end videre udgivet adskillige opbyggelige Skrifter. — 1846 ægtede han Henriette Louise Augusta Bahnson (f. 13. Juli 1821 i Asmild), Datter af Justitsraad, Branddirektør B. C. B. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 128 f. G. F. A. Graae, 48 og 64 S. 139 f. *L. Koch.*

Evens, Otto Frederik Theobald, f. 1826, Billedhugger, er en Søn af Gjørtlermester Th. M. E. og Ane Margrethe f. Frederiksen. Han blev født 16. Febr. 1826 i Kjøbenhavn, kom i sin Ungdom i Gjørtlerlære hos sin Fader og blev o. 20 Aar gammel som Billedhugger Elev af H. V. Bissen, besøgte samtidig ogsaa Kunstakademiet, hvor han arbejdede sig frem til den mindre Guldmedaille (1851), der tilkendtes ham for et smukt Relief af Thetis og Hephæstos. Foruden dette kan som hans bedste Værker fra Ungdomstiden — Begyndelsen af Halvtredserne — nævnes en siddende Figur i mindre Maalestok af Holberg, en lille Gruppe af en Karl, der vander en Hest, og en Gruppe, «Moderkjærlighed», der belønnedes med den Neuhausenske Præmie (1857). Baade i disse og i senere Arbejder viser E. sig som en Efterfølger af sin Mester Bissens senere, mere realistiske Retning. 1856 opholdt han sig et Par Maaneder i Paris; som Akademiets Stipendiat levede han 3¹/₂ Aar (1858—62) i Italien, især i Rom. Her udførte han en smuk, legemsstor Gruppe af en Fisker, der lærer sin lille Søn at spille paa Fløjte, og i lille Maalestok den forlorne Søn ved Svinene. Senere har han i Danmark udført nogle offentlige Monumenter (Ewalds og Wessels ved Trinitatis Kirke, Dronning Caroline Amalies i Sorgenfri, Statue af Frederik VII i Sorø), en god Portrætstatue af C. V. Eckersberg (bestilt af Udstillingskomiteen), adskillige Portrætbuster (bl. a. af D. G. Monrad, M. Goldschmidt, Edv. Lembcke), Statuer af Saxe og Snorre til Frederiksborg-Musæet m. m. I Vinteren 1865—66 opholdt han sig for det Anckerske Stipendium i Italien; 1871 blev han Medlem af Kunstakademiet. *Jul. Lange.*

Ewensen, Lorentz, 1728—90, Jurist, født 17. Juni 1728, var først Prokurator og senere Toldprokurør i Throndhjem, af hvis Videnskabsselskab han var Medlem. Han er Forfatter til adskillige juridiske Smaaskrifter, hvoriblandt nogle Aihandlinger om Odelsret og en skematisk Anvisning til at finde de Steder i de ældre Love, hvoraf Christian V's Norske Lov er taget (1762); det betydeligste

handler om Lavalder eller Myndighedstermin (1781). Desuden har han udgivet en temmelig broget «Samling af juridiske og historiske Materier» i 2 Bind (1784—87). Hans Arbejder vidne om juridiske Kundskaber og historisk Interesse, og som Prokurator siges han at have været «et Orakel og en Skræk i Throndhjem». Han døde 4. April 1790 i Throndhjem.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. I. Daac, Throndhjem Stifts geistl. Hist. S. 199. *Deuntzer.*

Eversteen, s. Eberstein.

Exner, Johan Julius, f. 1825, Maler. E. er født i Kjøbenhavn 30. Nov. 1825; hans Fader, en Czecher (f. 1782), var under Napoleonstiden kommet til Danmark som Musiker, blev Hoboist ved Kongens Regiment i Kjøbenhavn og ægtede Karen Jørgensdatter fra Holmsgaard i Vendsyssel. Da E. fra sin Barndom kun havde Lyst til at tegne og male, blev han efter Konfirmationen sat i Malerlære og begyndte at besøge Kunstakademiet, i hvis Skoler han snart vakte Professor J. L. Lunds Opmærksomhed, saaledes at denne fik ham ud af Malerlæren. Samtidig med at han lærte at male hos J. L. Lund og senere hos C. V. Eckersberg, vandt han Akademiets Sølvmedailler. Hans Hu stod den Gang til at blive Historiemaler, og blandt hans første udstillede Billeder vare, foruden en Del Portrætter, flere Historiemalerier, hvoraf et blev kjøbt til den kgl. Malerisamling (1849), et andet udført paa Bestilling af Grev Fred. Knuth til Knuthenborg, nemlig «Marsk Stigs Døtre» (udst. 1851). Greven, der havde kjøbt et af hans tidligere Arbejder, nøjedes ikke med, paa den unge Kunstners frimodige Henvendelse til ham, at love ham 500 Rdl. for det nævnte Billede, men anviste ham ogsaa frit Atelier for nogle Aar i sin Bolig. I Forvejen havde E. for et Portræt af sin Søster vundet den Neuhausenske Pengepræmie (1847). I det han paa Kunstnervis især om Sommeren søgte ud paa Landet for at gjøre Studier, vaktes hans Sans for det Liv, som omgav ham. Den nationale Bevægelse, som gjennem flere ældre Kunstneres Arbejder og N. L. Høyens levende Paavirkning var bleven det konsekvente Udslag af C. V. Eckersbergs alvorlige Henvisning til et indtrængende Naturstudium, hvori denne selv stod for Kunstnerne som et lysende Forbillede, havde ogsaa hos disse vakt en maaske lidt ensidig Interesse for Bondestanden, som om et frisk og oprindeligt Sjæleliv fortrinsvis skulde findes der, samtidig med at de i Bylivet uvante Dragter, for en Del i stærkere og livligere

farver, end Civilisationen ellers tillod, gjorde det lettere at opnaa en kunstnerisk, særlig en malerisk Virkning. Denne Bevægelse greb ogsaa E.; en Studie af «En Amagerkone, der tæller sine Penge efter», som blev kjøbt til den kgl. Malerisamling, viste ikke alene, hvilket Herredømme den flittige Kunstner havde vundet over sine Midler, men ogsaa det psykologiske Blik, som giver hans Billeder deres største Tiltrækning. Et Vink om ikke at nøjes med, hvad har her, ligesom mere tilfældig, havde grebet ud af Livet, men at opsøge denne ejendommelige Landbefolkning i dens eget Hjem og aflure den levende Træk af dens Liv slog Rod hos Kunstneren, og det næste Billede, «Et Besøg hos Bedstefaderen», skabte en Succes, der aabnede ham en lang og glædelig Kunstnerbane (1853). Udstillingsmedaillen og Erhvervelsen af Billedet til Nationalsamlingen bleve de første Mærkepæle for en rask fremskridende Udvikling. Med stedse større Sikkerhed i Anordningen af tit meget komplicerede Grupper forbandt sig en fin Følelse for Farveharmonien i de brogede Nationaldragter og de gamle Bondestuer, hvortil Oprinnene tit, dog næsten altid med et heldig gjengivet Blik ud til det fri, vare henlagte, og et elskværdigt Lune, et mærkeligt Blik for de Former, hvorunder Sjælelivet kommer til Orde, samlede det hele til Kunstværker, hvori kun savnedes en noget større Energi i Foredraget. Efter at en Række Amagerbilleder i flere Aar havde samlet Publikum, søgte Kunstneren ud paa Sjælland til «Et Bondesild i Hedeboegnen» (1856), førtes derpaa af Kunstakademiets Rejseunderstøttelse i 2 Aar (1857—58) til Italien, saa var det Sverige, saa atter Sjælland eller Amager, saa Fanø, der tiltrak ham og gave ham Æmner til gode Billeder. Men han fik ogsaa Øjet op for, at Livet i de saakaldte højere Stænder lod sig gjengive med malerisk Virkning. «Christian Winther paa Spaseretur» (til de Lehmannske Digterbilleder) og flere Portrætgrupper, som ved det smukke Sammenspil mellem Figurerne danne sande Livsbilleder fra den dannede Middelstand, ere Exempler i denne Retning. — I 1863 havde E. ægtet Inger Henriette Sophie Ringsted. 1864 blev han Medlem af Kunstakademiet i Kjøbenhavn, 1866 i Stockholm, 1876 fik han Titel af Professor, og i en længere Aarrække har han været Lærer ved Kunstakademiets Skoler. 1890 valgtes han efter Etatsraad Heinr. Hansens Død til Udstillingskomiteens Formand. En Mængde af hans Arbejder er gjengiven i Lithografi, nogle tillige i Kobberstik.

v. Eyben, Adolph Gottlieb Friherre, 1741—1811, holstensk Kansler, af en ostfriesisk Slægt, der kom til Holsten i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Faderen, Christian August v. E. (f. 1700 † 1785), Domdekant i Lybek og Gehejmerraad, havde 2 Sønner, af hvilke den ældste, *Frederik Ludvig v. E.* (f. 19. Avg. 1738), indtraadte i dansk diplomatisk Tjeneste, var Gesandt i Neapel fra 1773—76, blev Ridder 1777 og døde 12. Jan. 1793 som Gesandt i Regensburg. Den yngre, A. G., født i Hamborg 28. Avg. 1741, adopteredes af sin Farfader, som var Kansler ved Landsregeringen i Glückstadt. Han opdroges under Klopstocks Ledelse og ansattes, efter at have studeret i Jena og Göttingen, i den holstenske Landsregering. Med kgl. Tilladelse og Reservation af sin Anciennitet som dansk Embedsmand traadte han i Sachsen-Meinings Tjeneste, blev Gehejmerraad og udnævntes af Maria Theresia til Friherre. I 1779 vendte han tilbage i dansk Tjeneste, blev Vicekansler ved den holstenske Regering og Ridder og udnævntes 1780 til Kansler og Gehejmerraad. Hans Duelighed og især hans Kyndighed i tyskromersk Ret gave Anledning til, at han brugtes i forskjellige diplomatiske Ærender. Saaledes var han Kommissær ved Hildesheimer-Kongressen fra Jan. 1796 til Jan. 1799, Gesandt i Hamborg i 1801 og samtidig i den nedersachsiske Kreds indtil Rigets Opløsning i Sept. 1806. Han trak sig derefter tilbage til sine Godser i Meklenborg og døde i Lüneburg 20. Febr. 1811. 1808 var han bleven Gehejmekonferensraad. Han var gift 1. med Henriette Tugendreich f. v. Rackel († 1778), 2. (1780) med Adelheid Benedicte f. v. Qvalen († 1808).

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 35 f.

P. Vedel.

v. Eyben, Frederik Greve, 1770—1825, Diplomat, Søn af den foregaaende, var født 24. April 1770. Efter først at have gjort Tjeneste i den glückstadtske Landsregering fulgte han som Sekretær med N. Rosenkrantz til Kongressen i Rastadt, blev derefter Sekretær ved Rigsforsamlingen i Regensburg, udnævntes 9. Sept. 1803 til befuldmægtiget sammesteds sammen med Baron Diede og rappelleredes med denne 12. Sept. 1806, da Forsamlingen opløstes. Han sendtes derpaa i Dec. 1808 som Gesandt til Berlin, hvor han forblev til Okt. 1816, da han afløstes af Grev Chr. Bernstorff. Allerede 18. Avg. 1815 var han bleven akkrediteret som Gesandt ved Forbundet i Frankfurt, hvor han forblev til sin Død, 6. Nov. 1825. Han var Storkors af Danebrog siden 1815, og 1817 udnævntes han

til dansk Lensgreve. Han blev 1803 gift med Dorothea Caroline Elisabeth v. Veltheim († 1811) og efterlod en Søn, der døde i Meklenborg som Landdrost, og med hvem den grevelige Linje er uddød, og en Datter, der ægtede hans tidligere Sekretær og senere Efterfølger i Gesandtskabet i Frankfurt, Baron Fr. v. Pechlin.

P. Vedel.

v. Eynden, Albrecht Philip, 1665—1731, Officer, var af hollandsk Herkomst, men vistnok norsk af Fødsel. Hans Fader, Philip v. E., var Major i vesterlenske Regiment og en Tid Kommandant i Christianssand, men døde i hollandsk Tjeneste; hans Moder hed Magdalene Petronelle de Place. A. v. E. traadte 1685 ind i Draabantgarden med Lieutenants Rang, men kom efter 2 Aars Forløb til sjællandske Infanteriregiment, hvor han 1692 blev Kapitajnlieutenant, 1694 Kapitajn. Med Hjælpetropperne gik han 1700 til Sachsen som Brigademajor og 1701 til Nederlandene som Oberstlieutenant ved 1. Bataillon af Prins Carls Regiment. 1704 blev v. E., der s. A. var bleven saaret i Slaget ved Höchstedt, Oberst og kaldt hjem for at overtage Kommandoen over fynske gevorbne Regiment, som han førte i Skaane 1709—10 og i Nordtyskland 1711. S. A. blev han Generalmajor og 1712, efter at have været med ved Erobringen af Stade, Kommandant i denne Fæstning. Aaret efter fratraadte han baade Kommandantskab og Regiment for som Deputeret at træde ind i Generalkommissariatet for Felthæren. Som Tegn paa Kongens Tilfredshed med hans Virksomhed i denne vigtige Post blev han 1714 Ridder af Danebrog og 1715 Generallieutenant. Da man i Jan. 1716 frygtede for, at Carl XII over Isen skulde gjøre Landgang paa Sjælland, udnævntes v. E. til «Interimschef» over Armeen, der fra forskjellige Sider blev trukket til Fyn for samlet at gaa Fjenden i Møde, men Tøbruddet gjorde Ende paa Carl XII's Planer og dermed paa v. E.s Kommando. Efter at v. E. havde været med ved Lejren om Kjøbenhavn i Efteraaret 1716, blev der i Juli 1717 atter tiltænkt ham en særlig Kommando, nemlig over en projekteret Landgangsexpedition til Gulland, men 14 Dage senere blev denne Plan atter opgivet, og v. E.s tjenstlige Virksomhed bestod dernæst i en Række Mønstringer, Kommissioner og Overkrigsretter saa vel i Danmark som i Norge, i det den lange Krigsperiode i Hjemmet og endnu mere Afgivelsen af Hjælpetropper til fremmede Magter havde givet rig Anledning til Forviklinger af forskjellig Art. 1725 tog v. E. Afsked af Krigs-

tjenesten og trak sig tilbage paa sine Godser. Han havde nemlig 1717 kjøbt den store Herregaard Frydendal mellem Holbæk og Kalundborg, hvortil han, foruden forskjellige mindre Erhvervelser, 1730 føjede den nærliggende Bjærgbygaard. Han døde 19. April 1731 og ligger begravet i Kundby Kirke. 1716 havde han giftet sig med Vibekke Krag (f. 1691 † 6. Marts 1778), Datter af Gehejmeraad Niels K. til Egeskov og Sophie Juel. Hun solgte 1745 Bjærgbygaard og 1763 Frydendal. Slægten uddøde 1799 med deres eneste Søn, Generalmajor Christian Frederik Ludvig v. E. *H. W. Harbou.*

